

V
DŽONAS RIDAS

10 DIEDU
KURAS SUKRETE

PASAULI

MARKS
ISTOB
IBLLO
TEKIA

Serijs „Laikas ir įvykiai“

10 DIENU, KURIOS SUKRĖTĖ PASAULI.

Dž. Ridas

2-asis leidimas

VILNIUS
„MINTIS“
1987

ВВК63.3(2)711
Ri 35

Джон Рид
10 ДНЕЙ, КОТОРЫЕ ПОТЯСАЛИ МИР
Москва, 1959

Iš rusų kalbos vertė ROBERTAS ŽIUGŽDA

R $\frac{0503020400-012}{M 851(08)-87}$ 21-87

Pratarmė
Amerikoje išleista
Džono Rido knygai

Su didžiausiu dėmesiu ir atsidėjimu perskaitęs Džono Rido knygą „Dešimt dienų, kurios sukretė pasaulį“, iš visos širdies rekomenduoju šį veikalą visų šalių darbininkams. Norėčiau, kad šios knygos būtų išplatinta milijonai egzempliorių ir kad ji būtų išversta į visas kalbas, nes joje teisingai ir nepaprastai gyvai aprašomi įvykiai, tokie svarbūs, kad būtų galima suprasti, kas tai yra proletarinė revoliucija, kas tai yra proletariato diktatūra. Šie klausimai dabar plačiai svarstomi, bet, prieš priimant arba atmetant šias idėjas, reikia suprasti visą daromo sprendimo reikšmę. Džono Rido knyga, be abejonės, padės išaiškinti šį klausimą, kuris yra pagrindinė pasaulinio darbininkų judėjimo problema.

N. Leninas

1920 m.

„Dešimt dienų, kurios sukretė pasaulį“ — taip Džonas Ridas pavadino savo puikiąją knygą. Joje nepaprastai ryškiai ir vykusiai aprašytos pirmosios Spalio revoliucijos dienos. Tai — ne paprastas faktų suminėjimas, ne dokumentų rinkinys, tai — daugelis gyvų scenų, tokių tipiškų, kad kiekvienam revoliucijos dalyviui turi atgyti atmintyje panašios scenos, kurių liudininku jis buvo. Visi šie vaizdeliai, paimti iš gyvenimo, kuo geriausiai perteikia masių nuotaiką, kurios fone pasidaro ypač suprantamas kiekvienas didžiosios revoliucijos aktas.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo keista, kaip šią knygą galėjo parašyti svetimšalis, amerikietis, nemokantis liaudies kalbos ir nepažįstantis jos buities... Rodos, kiekviename žingsnyje jis turėjo daryti juokingų klaidų, turėjo nepastebėti daug esminių dalykų.

Užsieniečiai kitaip rašo apie Tarybų Rusiją. Jie arba visai nesupranta vykstančių įvykių, arba ima atskirus faktus, ne visuomet tipiškus, ir juos apibendrina.

Tiesa, revoliuciją patys buvo matę labai nedaugelis.

Džonas Ridas nebuvo abejingas stebėtojas. Jis buvo aistringas revoliucionierius, komunistas, supratęs įvykių prasmę, didžiosios kovos prasmę. Šis supratimas suteikė jam regėjimo aštrumo, be kurio būtų buvę neįmanoma parašyti tokios knygos.

Rusai taip pat kitaip rašo apie Spalio revoliuciją: jie arba pateikia jos įvertinimą, arba aprašo tuos epizodus, kuriuose jie dalyvavo. Rido knygelė parodo bendrą tikros masinės liaudies revoliucijos vaizdą, ir todėl ji turės ypač

didelę reikšmę jaunimui, būsimoms kartoms — tiems, kuriems Spalio revoliucija bus jau istorija. Rido knygelė — savotiškas epas.

Džonas Ridas savo likimą susiejo su Rusijos revoliucija. Tarybų Rusija tapo jam miela ir artima. Jis čia mirė nuo šiltinės ir palaidotas prie Raudonosios sienos. Tas, kas aprašė revoliucijos aukų laidotuves kaip Džonas Ridas, yra vertas šios garbės.

N. Krupskaja

Ši knyga — koncentruota istorija, kurią čia parodau tokią, kokią turėjau progos ją stebėti. Ja nepretenduojama daugiau, kaip detaliam aprašyti Lapkričio * revoliuciją, kai bolševikai, vadovaudami darbininkams ir kareiviams, užgrobė Rusijoje valstybinę valdžią ir perdavė ją Taryboms.

Žinoma, didelė knygos dalis skirta „Raudonajam Petrogradui“, sostinei ir sukilimo širdžiai. Bet skaitytojas turėtų atminti, kad viskas, kas vyko Petrograde — įvairiu laiku, įvairiu intensyvumu, — beveik tiksliai pasikartojo visoje Rusijoje.

Sioje knygoje, pirmoje iš eilės knygų, kurias rašau, man teks apsiriboti tais įvykiais, kuriuos pats mačiau ir išgyvenau arba kuriuos patvirtina patikimi liudijimai; jos pradžioje pateikiami du skyriai, kuriuose trumpai vaizduojamos Lapkričio revoliucijos aplinkybės ir priežastys. Suprantu, kad perskaityti šiuos skyrius bus nelengva, bet jie labai svarbūs tolesniam tekstui suprasti.

Žinoma, skaitytojui kils daug klausimų. Kas yra bolševizmas? Kokią politinę santvarką sukūrė bolševikai? Kodėl iki Lapkričio revoliucijos bolševikai kovojo už Steigiamąjį susirinkimą, o vėliau jį ginklu išvaikė? Ir kodėl iki to momento, kai paašškėjo bolševikų pavojus, buržuazija buvo prieš Steigiamąjį susirinkimą, o vėliau ėmė jį ginti?

Į šiuos ir daugelį kitų klausimų čia neįmanoma atsakyti. Revoliucijos eigą ligi pat taikos su Vokietija pasirašymo aš nagrinėju kitoje knygoje — „Nuo Kornilovo iki

* Visas datas Dž. Ridas pateikia naujuoju stiliumi. Šiame leidime visur skliaustuose nurodomos datos ir senuoju stiliumi. — *Rus. leid. red.*

Brest-Litovsko“*. Ten aš parodau revoliucinių organizacijų atsiradimą ir jų veiklos pobūdį, liaudies nuotaikų vystymąsi ir kaitą, Steigiamojo susirinkimo paleidimą, Tarybų valstybės struktūrą, Bresto derybų eigą ir rezultatus.

Kalbant apie didėjantį bolševikų populiarumą, reikia suprasti, kad Rusijos ekonominis gyvėnimas ir Rusijos armija suiro ne 1917 m. lapkričio 7 (spalio 25) dieną, o prieš daugelį mėnesių, kad ši suirutė buvo neišvengiama, logiška dar 1915 m. prasidėjusio proceso išdava. Parsidavėliški reakcionieriai, viešpataudami caro rūmuose, sąmoningai veikė taip, kad Rusija pralaimėtų ir su Vokietija būtų sudaryta separatinė taika. Dabar žinome, kad ir ginklų trūkumas fronte, sukėlęs katastrofišką traukimąsi 1915 m. vasarą, ir maisto trūkumas armijoje bei stambiuose miestuose, ir suirutė pramonėje bei transporte 1916 m.— visa tai buvo dalis milžiniškos sabotazo kampanijos, kurią lemiamu momentu nutraukė Kovo** revoliucija.

Per pirmuosius kelis naujojo režimo mėnesius tiek šalies vidaus padėtis, tiek jos armijos kovingumas neabejotinai pagerėjo, nors ir buvo sumaištis, neišvengiama tokioje didžioje revoliucijoje, kuri netikėtai suteikė laisvę šimtui šešiasdešimt milijonų labiausiai engiamų pasaulyje žmonių.

Bet „medaus mėnuo“ truko neilgai. Turtingosios klasės tenorėjo politinės revoliucijos, kuri atimtų valdžią iš caro ir perduotų joms. Jos norėjo, kad Rusija taptų konstitucine respublika, panašia į Prancūziją ir Jungtines Valstijas, arba konstitucine monarchija, panašia į Angliją. O liaudies masės norėjo tikros darbininkų ir valstiečių demokratijos.

Knygoje „Russia's Message“— apybraižoje apie 1905 m. revoliuciją — Viljamas Inglišas Volingas*** puikiai aprašo, kaip buvo nusiteikę Rusijos darbininkai, vėliau beveik vieningai rėmę bolševizmą:

„Jie (darbininkai) matė, kad, netgi valdant pačiai laisviausiai vyriausybei, jeigu ji atsidurs kitų socialinių kla-

* „Kornilov to Brest-Litovsk“.— Dž. Ridas.

Ši knyga nebuvo išleista. Dž. Ridas nespėjo jos užbaigti.— *Rus. leid. red.*

** Vasario (senuoju stiliumi).

*** Volingas Viljamas Inglišas (1877—1936), JAV ekonomistas ir sociologas, parašė kelias knygas apie darbininkų judėjimą ir apie socializmą. Dž. Rido cituojama Volingo knyga „Russia's Message“ išleista Jungtinėse Amerikos Valstijose 1908 m.— *Rus. leid. red.*

sių rankose, jiems, galimas daiktas, teks, kaip ir seniau, badauti...

Rusijos darbininkas — revoliucionierius, tačiau jis ne smurtininkas, ne dogmatikas ir ne beprotis. Jis pasiryžęs kautis barikadose, bet jis yra susipažinęs su jomis, ir — vienintelis iš viso pasaulio darbininkų — susipažinęs savo paties kailiu. Jis pasiryžęs ir trokšta kovoti su savo engėju, kapitalistų klase, iki galo. Bet jis nepamiršta, kad egzistuoja kitos klasės. Jis tik reikalauja iš jų, kad artėjančiame rūsčiame konflikte jos stotų arba į vieną, arba į kitą pusę...

Jie (darbininkai) visi sutinka, kad mūsų (Amerikos) politinės įstaigos pranašesnės už jų įstaigas, bet jie visiškai netrokšta vieną despotą pakeisti kitu (t. y. kapitalistų klase).

Šimtai Rusijos darbininkų buvo šaudomi ir žudomi Maskvoje, Rygoje ir Odesoje, tūkstančiai jų buvo kalinami kiekviename Rusijos kalėjime ir tremiami į dykumas bei Arktikos sritis ne dėl abejotinų Goldfildso ir Kripl Kriko darbininkų privilegijų..."

Štai kodėl Rusijoje karo su užsienio šalimis įkarštyje politinė revoliucija peraugo į socialinę revoliuciją, kuri galų gale pasibaigė bolševizmo triumfu.

Knygoje „Rusijos demokratijos gimimas“ A. Dž. Sakas, Tarybinei vyriausybei priešiško Rusų informacinio biuro Amerikoje direktorius, rašo:

„Bolševikai sudarė savo kabinetą su premjeru Nikolajumi Leninu ir užsienio reikalų ministru Levu Trockiu. Kad jie neišvengiamai ateis į valdžią, paaikšėjo beveik tuojau pat po Kovo revoliucijos. Bolševikų istorija po revoliucijos yra nepaliaujamo jų augimo istorija“.

Svetimšaliai, ypač amerikiečiai, dažnai pabrėžia Rusijos darbininkų „nemokšišumą“. Teisybė, jie stokoja Vakarų tautų politinio patyrimo, bet užtat yra išėję puikią mokyklą savo savanoriškose organizacijose. 1917 m. Rusijos vartotojų draugijos (kooperatyvai) turėjo daugiau kaip dvylika milijonų narių, o Tarybos yra nuostabi Rusijos darbo žmonių masių organizacinio genijaus apraiška. Dar daugiau, visame pasaulyje tikriausiai nėra tautos, kuri būtų taip gerai išstudijavusi socializmo teoriją ir praktinį jos taikymą.

Štai kaip šiuos žmones apibūdina Viljamas Inglišas Volingas:

„Dauguma Rusijos darbininkų moka skaityti ir rašyti. Šalies padėtis jau daug metų yra tokia nerami, kad jiems galėjo vadovauti ne tik išsilavinę žmonės iš jų pačių tarpo, bet gausūs išsilavinusių visuomenės sluoksnių revoliuciniai elementai, kurie kreipėsi į darbininkų klasę su savomis politinio ir socialinio Rusijos atgimimo idėjomis...“

Daugelis autorių savo priešiškamą tarybinei santvarkai aiškina tuo, kad paskutinė Rusijos revoliucijos fazė buvo tiesiog „dorųjų“ visuomenės elementų kova su bolševikų žiaurumais. Betgi iš tikrųjų kaip tik turtingosios klasės, pamačiusios, kaip stiprėja liaudies revoliucinės organizacijos, nusprendė jas sutriuškinti ir sustabdyti revoliuciją. Siekdama šio tikslo, buržuazija galų gale griebėsi kraštutinių priemonių. Kad sužlugytų Kerenskio vyriausybę ir Tarybos, buvo dezorganizuotas transportas ir išprovokuota vidaus suirutė; kad neišsilaikytų fabrikų bei gamyklų komitetai, buvo uždarinėjamos įmonės, slepiamas kuras ir žaliavos; kad suirtų fronto kariuomenės komitetai, vėl buvo įvesta mirties bausmė ir atlaidžiai žiūrima į pralaimėjimus fronte.

Visu tuo puikiai pasinaudojo bolševikai. Atsakydami į šiuos veiksmus, jie propagavo klasių kovą ir aukščiausiąja valdžia paskelbė Tarybas.

Tarp šių dviejų kraštutinių krypčių buvo grupuočių, kurios visiškai ar iš dalies jas rėmė, kaip antai: vadina-mieji „nuosaikieji“ socialistai menševikai, socialistai revoliucionieriai ir dar kelios smulkios partijos. Šios grupuotės taip pat buvo turtingųjų klasių puolamos, bet jų pasipriešinimo jėgą palaužė jų pačių teorijos.

Apskritai menševikai ir socialistai revoliucionieriai manė, kad socialinei revoliucijai Rusija esanti ekonomiškai nepribrendusi, kad esanti galima tik *politinė* revoliucija. Jų nuomone, Rusijos masės buvusios nepakankamai pasirengusios paimti valdžią į savo rankas; kiekvienas toks mėginimas būtų neišvengiamai sukėlęs reakciją, o jos padedamas, kuris nors išūlus politikierius būtų galėjęs gražinti senąjį režimą. Štai kodėl „nuosaikieji“ socialistai, aplinkybių priversti paimti valdžią, bijojo ja pasinau-doti.

„Nuosaikieji“ socialistai manė, kad Rusija turi išeiti tas pačias politinio ir ekonominio vystymosi stadijas, kurias išėjo Vakarų Europa, ir tik po to su visu pasauliu

pasiekti galutinai išvystytą socializmą. Sutardami su turtingosiomis klasėmis, jie, suprantama, buvo tos nuomonės, kad Rusija pirmiausia turinti tapti parlamentine valstybe, nors ir su kai kuriomis pataisomis, palyginti su Vakarų demokratijomis. Tad jie reikalavo, kad vyriausybėje dalyvautų turtingosios klasės.

Iki šių klasių rėmimo beliko tik vienas žingsnis. „Nuosaikiams“ socialistams buvo reikalinga buržuazija, bet buržuazijai nebuvo reikalingi „nuosaikieji“ socialistai. Susidarė tokia padėtis, kad ministrai socialistai buvo priversti pamažu išsižadėti visų savo programos punktų, o turtingųjų klasių atstovai puolė vis ryžtingiau.

Ir pagaliau, bolševikams sutriuškinus visus tuščius kompromisus, menševikai ir eserai ėmė kovoti buržuazijos pusėje. . . Šiuo metu tą patį galima matyti beveik kiekvienoje pasaulio šalyje.

Mano įsitikinimu, bolševikai — ne griauananti jėga, o vienintelė Rusijoje partija, turinti kūrimo programą ir pakankamą valdžią jai įgyvendinti. Jeigu jiems tuo momentu nebūtų pavykę išlaikyti valdžios, tai, mano nuomone, nėra nė mažiausios abejonės, kad jau gruodžio mėnesį Vokietijos imperijos kariuomenė būtų buvusi Petrograde bei Maskvoje ir Rusija vėl būtų patekusi į kokio nors caro jungą. . .

Nors Tarybų valdžia išgyvavo jau ištisus metus, vis dar madinga vadinti bolševikų sukilimą „avantiūra“. Taip, tai buvo avantiūra, ir, be to, viena iš įstabiausių avantiūrų, kurioms kada nors ryžosi žmonija,— avantiūra, audringai įsiveržusi į istoriją darbo žmonių masių priešakyje ir viską pastačiusi ant kortos, kad būtų patenkinti gyvybiniai ir didūs jų siekimai. Jau buvo parengtas aparatas, kuris stambiuosius dvarus turėjo išdalyti valstiečiams. Jau buvo sudaryti fabriku bei gamyklų komitetai ir profesinės sąjungos, kad darbininkai galėtų kontroliuoti gamybą. Kiekviename kaime, kiekviename mieste, kiekvienoje apskrityje ir kiekvienoje gubernijoje buvo Darbininkų, karvių ir valstiečių deputatų tarybos, pasirengusios paimiti į savo rankas vietinę valdžią.

Kad ir kaip būtų galvojama apie bolševizmą, vis dėlto negalima paneigti, kad Rusijos revoliucija yra vienas iš didžiausių įvykių žmonijos istorijoje, o bolševikų iškilimas — pasaulinės reikšmės reiškinys. Istorikai ieško mažiausių smulkmenų apie Paryžiaus Komuną; lygiai taip

pat jie norės žinoti viską, kas vyko Petrograde 1917 m. lapkričio mėnesį, kokia nuotaika gyveno liaudis, kokie buvo, ką kalbėjo ir ką veikė jos vadai. Kaip tik apie tai aš galvojau rašydamas šią knygą.

Kovoje mano simpatijos nebuvo neutralios. Tačiau, pasakodamas tų didžiųjų dienų istoriją, stengiausi žiūrėti į įvykius kaip doras metraštininkas, suinteresuotas užfiksuoti teisybę.

Dž. R.

*Niujorkas,
1919 m. sausio 1 d.*

Eiliniam skaitytojui bus labai sunku susigaudyti tarp daugybės Rusijos organizacijų — politinių grupių, komitetų ir centro komitetų, dūmų ir sąjungų. Todėl čia pateikiu keletą trumpų apibūdinimų ir paaiškinimų.

POLITINĖS PARTIJOS

Rinkimuose į Steigiamąjį susirinkimą Petrograde buvo devyniolika kandidatų sąrašų, o kai kuriuose provincijos miestuose — net keturiasdešimt; tačiau į pateikiamą trumpą politinių partijų tikslų ir sudėties apžvalgą įtrauktos tik tos grupės ir frakcijos, kurios minimos šioje knygoje. Čia galima suminėti tik svarbiausias šių grupių ir frakcijų programų ypatybes ir trumpai apibūdinti socialinius sluoksnius, kuriems jos atstovavo.

1. Įvairių atspalvių *monarchistai*, *oktiabristai* ir t. t. Šios frakcijos, kitados buvusios stiprios, atvirai nebeegzistavo; jos arba perėjo į pogrindį, arba jų nariai įstojo į kadetų partiją, nes kadetai pamažu priėmė jų politinę platformą. Iš šių grupių atstovų knygoje minimi Rodzianka, Šulginas.

2. *Kadetai*. Taip pavadinti pagal pirmąsias partijos pavadinimo „Konstituciniai demokratai“ raides. Oficialus ka-

* Nepaisant kai kurių netikslumų, Dž. Rido parengti „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“ yra gana įdomūs. Jie parodo, kaip nuodugniai jis studijavo politinius santykius, susidariusius Rusijoje ikispaliniu laikotarpiu, o svarbiausia — leidžia spręsti apie autoriaus politines simpatijas ir antipatijas, apie tai, kaip jis pats vertino tarpusavyje kovojusias partijas ir gruputes. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“ išversti į rusų kalbą pirmą kartą. — *Rus. leid. red.*

detų partijos pavadinimas (po revoliucijos) — „Liaudies laisvės partija“. Carizmo laikais kadetų partija, kurią sudarė liberalai — turtingųjų klasių atstovai, buvo stambiausia *politinių* reformų partija, bendrais bruožais atitinkanti Progresyviają partiją Amerikoje. 1917 m. kovo mėnesį kilus revoliucijai, kadetai sudarė pirmąją Laikinąją vyriausybę. Balandžio mėnesį kadetų vyriausybė buvo nuversta, nes ji atvirai stėjo ginti sąjunginių valstybių, tarp jų ir caro vyriausybės, imperialistinių tikslų. Vis labiau aiškėjant socialiniam revoliucijos pobūdžiui, kadetai darėsi vis konservatyvesni. Iš jų atstovų šioje knygoje minimi Miliukovas, Vinaveris, Šackis.

2a. „*Visuomenės veikėjų grupė*“. Dėl ryšių su kornilovine kontrrevoliucija kadetams praradus populiarumą, Maskvoje buvo sudaryta „Visuomenės veikėjų grupė“. Šios grupės atstovai gavo ministrų portfelius paskutiniame Kerenskiio kabinete. Grupė pasiskelbė nepartine, nors jos idėjiniai vadai buvo tokie žmonės, kaip kad Rodzianka ir Šulginas. Jai priklausė „moderniausi“ bankininkai, komersantai ir pramonininkai, kurie buvo pakankamai protingi ir suprato, kad prieš Tarybas reikia kovoti jų pačių ginklu — ekonomine organizacija. Tipiški šios grupės atstovai — Lijanozovas, Konovalovas.

3. *Liaudies socialistai*, arba *trudovikai*. Negausi partija, kurią sudarė atsargūs inteligentai, kooperatinių draugijų vadovai ir konservatyvių pažiūrų valstiečiai. Vadindamiesi socialistais, trudovikai iš tikrųjų gynė smulkiosios buržuazijos — valdininkų, krautuvininkų ir t. t. — interesus. Trudovikai buvo IV Valstybės dūmos „darbo grupės“, kurią sudarė daugiausia valstiečių atstovai, tiesioginiai įpėdiniai ir šios grupės susitaikėliškų tradicijų paveldėtojai. Kerenskis buvo trudovikų lyderis Valstybės dūmoje, kai 1917 m. kovo mėnesį kilo revoliucija. Liaudies socialistai — nacionalistinė partija. Jų atstovai knygoje — Pešchonovas, Čaikovskis.

4. *Rusijos socialdemokratų darbininkų partija*. Iš pradžių — marksistai socialistai. 1903 m. suvažiavime dėl nuomonių skirtumų taktikos klausimais partija suskilo į dvi frakcijas — daugumos ir mažumos*. Taip kilo pavadinimai — „bolševikai“ ir „menševikai“. Du sparnai virto dviem atskiromis partijomis. Kiekviena iš jų vadinosi Ru-

* Rusiškai — „bolšinstvo“ ir „menšinstvo“. — *Liet. leid. red.*

sijos socialdemokratų darbininkų partija ir skelbė ištikimybę marksizmui. Po 1905 m. revoliucijos bolševikai faktiškai sudarė mažumą ir vėl tapo dauguma 1917 m. rugšėjo mėnesį.

a. *Menševikai*. Į šią partiją įeina visų atspalvių socialistai, kurie mano, kad visuomenė turi ateiti į socializmą natūralios evoliucijos keliu ir kad darbininkų klasė turi iš pradžių pasiekti politinę valdžią. Taip pat nacionalistinė partija. Tai buvo socialistų inteligentų partija. Kadangi visos švietimo lėšos buvo turtingųjų klasių rankose, inteligentija, suprantama, buvo linkusi taikytis prie jų mąstymo būdo ir stojo į tų klasių pusę. Iš jų lyderių šioje knygoje minimi Danas, Liberis, Ceretelis.

b. *Menševikai internacionalistai*. Radikalusis menševikų sparnas, internacionalistai, bet kokios koalicijos su turtingosiomis klasėmis priešininkai; kartu jie nenorėjo nutraukti ryšių su menševikais konservatoriais ir stojo prieš darbininkų klasės diktatūrą, už kurią buvo bolševikai. Trockis ilgą laiką buvo šios grupės narys. Tarp jos lyderių — Martovas, Martynovas.

c. *Bolševikai*. Dabar jie vadinasi *Komunistų partija*, pabrėždami, kad visiškai nutraukė ryšius su „nuosaikiojo“, arba „parlamentinio“, socializmo tradicijomis, kurių laikosi visų šalių menševikai ir vadinamieji „daugumos socialistai“. Bolševikai stojo už neatidėliotiną proletarinę sukilimą ir valstybinės valdžios užgrobimą, kad, prievarta suvisuomeninus pramonę, žemę, gamtos turtus ir finansines įstaigas, būtų greičiau sukurtas socializmas. Ši partija reiškia daugiausia pramonės darbininkų, bet taip pat ir žymios dalies vargingosios valstietijos siekimus. Žodžio „bolševikas“ negalima versti „maksimalistu“. Maksimalistai — tai skirtinga grupė (žr. 5b paragrafą).

d. *Suvienyti socialdemokratai — internacionalistai*, arba grupė „Naujasis gyvenimas“, gavusi vardą iš savo organo — labai įtakingo laikraščio „Novaja žizn“. Tai buvo maža inteligentų grupė, turinti labai nedaug šalininkų iš darbininkų tarpo, jeigu neskaitysime Maksimo Gorkio — jos vadovo — asmeninių šalininkų. Šių inteligentų programa buvo beveik tokia pat, kaip menševikų internacionalistų; ji skyrėsi tik tuo, kad „Naujojo gyvenimo“ grupė nenorėjo susisieti nė su viena iš dviejų pagrindinių frakcijų. Grupės nariai nesutiko su bolševikų taktika, bet liko

dirbti tarybiniuose organuose. Kiti grupės atstovai, minimi šioje knygoje,— Avilovas, Kramarovas.

e. „Vienybė“. Nežymi ir visą laiką mažėjusi grupė, kurią sudarė beveik išimtinai Plechanovo, vieno iš devintojo dešimtmečio Rusijos socialdemokratinio judėjimo pionierių ir žymiausiojo teoretiko, asmeniniai sekėjai. Plechanovas, tuo metu jau senas, buvo kraštutinis socialpatriotas ir per daug konservatyvus netgi menševikams. Po bolševikų perversmo „Vienybės“ grupė nustojo egzistavusi.

5. *Socialistų revoliucionierių partija*. Sutrumpintai jie vadinami „eserais“. Iš pradžių — revoliucinė valstiečių partija, „kovinių organizacijų“ — teroristų — partija. Po Kovo revoliucijos į ją įstojo daug žmonių, kurie seniau niekada nebuvo socialistais. Tuo metu eserai reikalavo, kad būtų panaikinta tik privatinė žemės nuosavybė, o jos savininkai gautų tam tikrą kompensaciją. Valstiečių revoliucinių nuotaikų augimas galiausiai privertė eserus atsakyti „kompensacijos“ punkto. Vėliau, 1917 m. rudenį, jauni ir karščiausi inteligentai atsiskyrė nuo pagrindinės partijos ir sudarė naują — kairiųjų socialistų revoliucionierių — partiją. Eserai, kuriuos radikaliosios grupės vėliau visada vadino „dešiniaisiais socialistais revoliucionieriais“, perėjo į menševikų politines pozicijas ir veikė su jais išvien. Galų gale jie atstovavo turtingųjų valstiečių, inteligentų ir nuošalių kaimo rajonų politiškai atsilikusių gyventojų sluoksnių interesams. Tačiau tarp jų buvo kur kas daugiau grupuočių, skirtingai traktuojančių politinius ir ekonominius klausimus, negu tarp menševikų. Iš jų lyderių knygoje minimi Avksentjevas, Gocas, Kerenskis, Cernovas, „bobutė“ Breškovskaja.

a. *Kairieji socialistai revoliucionieriai*. Nors teoriškai jie pritarė bolševikinei darbininkų klasės diktatūros programai, vis dėlto iš pradžių nenoromis laikėsi ryžtingos bolševikų taktikos. Tačiau kairieji socialistai revoliucionieriai pasiliko Tarybinėje vyriausybėje, užimdami ministrų postus, ypač žemės ūkio ministro postą. Jie kelis kartus buvo pasitraukę iš vyriausybės, bet visuomet grįždavo. Valstiečiams vis labiau traukiantis iš eserų (dešiniųjų) gretų, jie jungėsi prie kairiųjų socialistų revoliucionierių partijos, kuri virto didele valstiečių partija, remiančia Tarybų valdžią. Ši partija reikalavo neatlyginamai konfiskuoti stambiuosius dvarus ir perduoti juos pačių valstie-

čių žinion. Tarp šios partijos vadovų — Spiridonova, Karėlinas, Kamkovas, Kalegajevas.

b. *Maksimalistai*. Atsiskyrė nuo socialistų revoliucionierių partijos 1905 m. revoliucijos laikotarpiu, atstovaudami stipriam valstiečių judėjimui, kuris reikalavo tučtuojau įgyvendinti socialistinę maksimumo programą. Dabar — nedidelė valstiečių anarchistų grupė.

PARLAMENTINĖ PROCEDŪRA

Susirinkimai ir suvažiavimai Rusijoje organizuojami veikiau europiniu pavyzdžiu negu mūsų. Paprastai jie pirmiausia renka pirmininką, sekretorių ir prezidiumą.

Prezidiumas — tai vadovaujantis komitetas, sudarytas iš susirinkime atstovaujamų grupių ir politinių frakcijų atstovų proporcingai jų skaičiui. Prezidiumas nustato darbotvarkę, ir pirmininkas gali pavesti prezidiumo nariams iš eilės vadovauti susirinkimui.

Kiekvienu klausimu iš pradžių daromas bendras pranešimas, po to būna diskusijos, o po diskusijų įvairios frakcijos pateikia savo rezoliucijas, ir kiekviena atskirai balsuojama. Darbotvarkė gali būti pažeista — paprastai taip ir atsitinka — jau per pirmąją pusvalandį. Remdamasis tuo, kad klausimas „nepaprastai svarbus“ (masė beveik visuomet į tai atsižvelgia), kiekvienas dalyvaujantis gali pakilti iš vietos ir kalbėti bet ką ir bet kuria tema. Masė viešpatauja susirinkime, ir praktiškai vienintelė pirmininko pareiga yra palaikyti tvarką paskambinant varpeliu ir suteikti žodį kalbėtojams. Beveik visas tikrasis susirinkimo darbas vyksta uždaruose įvairių grupių ir politinių frakcijų pasitarimuose; beveik visuomet jos balsuoja vienbalsiai, joms atstovauja jų vadovai. Tačiau, svarstant kiekvieną naują svarbų klausimą ar balsuojant, skelbiama pertrauka, kad įvairios grupės ir politinės frakcijos galėtų skyrium pasitarti.

Publika nepaprastai triukšminga: kalbėtoją ji skatina pritarimo šūksniais arba pertraukia kritinėmis pastabomis, savaip keisdama prezidiumo planus. Įprastiniai šūksniai: „Prašom!“, „Teisybė!“, „Gana!“, „Šalin!“, „Gėda!“, „Tyliau!“.

1. *Taryba*. Šis žodis rusų kalboje vartojamas seniai ir atitinka anglų kalbos žodį „council“. Pavyzdžiui, caro laikais buvo Valstybės taryba. Tačiau nuo revoliucijos laikų žodis „Taryba“ siejamas su tam tikro tipo atstovybe — Darbininkų, kareivių arba valstiečių deputatų taryba, kurią renka darbo žmonės, gamybinių kolektyvų nariai. Todėl žodį „Taryba“ aš vartoju tik kalbėdamas apie šiuos organus. Be vietinių Tarybų, kurios renkamos kiekviename mieste ir kaime — o dideliuose miestuose renkamos taip pat rajonų Tarybos, — yra dar sričių arba gubernijų Tarybos ir sostinėje — visų Rusijos Tarybų Vykdomasis Komitetas, kuris sutrumpintai vadinamas CVK (žr. — Centro komitetai). Labai greitai, netrukus po Kovo revoliucijos, Darbininkų deputatų tarybos ir Kareivių deputatų tarybos beveik visur susijungė. Tačiau, prireikus svarstyti specialius klausimus, liečiančius specifinius jų interesus, darbininkų ir kareivių sekcijos ir toliau rinkdavosi skyrium. Valstiečių deputatų tarybos prie kitų prisijungė tik po bolševikinio valstybės perversmo. Valstiečių tarybos buvo taip pat sudarytos, kaip kad Darbininkų ir kareivių tarybos, ir sostinėje veikė Visos Rusijos valstiečių tarybų vykdomasis komitetas.

2. *Profesajungos*. Nors Rusijoje darbininkų sąjungos buvo suorganizuotos daugiausia gamybiniu principu, vis dėlto jos vadinosi profesinėmis sąjungomis. Bolševikinės revoliucijos metu jos turėjo nuo trijų iki keturių milijonų narių. Šios sąjungos taip pat buvo sujungtos į visos Rusijos organizaciją — lyg ir Rusijos Darbo federaciją, kuri sostinėje turėjo savo Centro vykdomąjį komitetą.

3. *Fabrikų bei gamyklų komitetai*. Tai buvo stichiškai atsiradusios organizacijos, kurias, pasinaudoję revoliucijos sukelta valdymo suirutė, įmonėse įkūrė darbininkai, norėdami įgyvendinti gamybos kontrolę. Šie komitetai valdė revoliuciniu būdu užimtas įmones. Fabrikų bei gamyklų komitetai taip pat turėjo savą visos Rusijos organizaciją su Centro komitetu Petrograde, kuri bendradarbiavo su profesajungomis.

4. *Dūmos*. Žodis „dūma“ apytikriai reiškia „patariamasis organas“. Senoji Valstybės dūma, kuri sudemokratinta egzistavo dar šešis mėnesius po revoliucijos, mirė natūralia mirtimi 1917 m. rugsėjo mėnesį. Miesto dūma, kuri

minima šioje knygoje, buvo sudaryta reorganizavus municipalinę tarybą, arba, kaip buvo labiau įprasta vadinti,— savivaldybę. Miesto dūma buvo renkama tiesioginiu ir slaptu balsavimu, ir vienintelė priežastis, dėl kurios jai nepavyko bolševikinės revoliucijos metu patraukti į savo pusę masių, buvo ta, kad, stiprėjant visuomenės susiskirstymu į klases pagrįstų organizacijų įtakai, grynai politinis atstovavimas iš viso beturėjo kur kas mažesnę įtaką.

5. *Zemstvos*. Šį žodį galima apytikriai versti „kaimo tarybomis“. Carizmo laikais zemstvos buvo pusiau politinės, pusiau visuomeninės organizacijos, turinčios labai nedideles administracines teises. Jas sudarydavo ir joms vadovavo daugiausia liberaliai nusiteikę inteligentai, kilę iš dvarininkų klasės. Pati svarbiausia zemstvų veiklos sritis buvo liaudies švietimas ir socialinis valstiečių aptarnavimas. Karo metu zemstvos pamažu prisiėmė visą rūpinimąsi maisto ir aprangos tiekimu Rusijos armijai. Jos taip pat prekiaavo su užsieniu ir mėgino šviesti kareivius, kaip kad Amerikos armijoje Krikščioniškoji jaunų žmonių asociacija. Po Kovo revoliucijos buvo labai stengiamasi zemstvas sudemokratinti ir paversti vietinės valdžios organais kaimo rajonuose. Tačiau, kaip ir miestų dūmos, konkuruoti su Tarybomis jos neišstengė.

6. *Kooperatyvai*. Tai buvo darbininkų ir valstiečių vartotojų kooperatinės draugijos, kurios iki revoliucijos vi-soje Rusijoje turėjo milijonus narių. Kooperatiniam judėjimui pradžia davė liberalai ir „nuosaikieji“ socialistai. Revoliucinės socialistinės grupės šio judėjimo nerėmė, nes šis kelias buvo ne visiškas gamybos priemonių ir paskirstymo perėjimas į darbininkų rankas, o jo surogatas. Po Kovo revoliucijos kooperatyvai ėmė sparčiai plėstis; juose vyravo liaudies socialistai, menševikai ir socialistai revoliucionieriai. Šie kooperatyvai kaip konservatyvi jėga veikė iki bolševikinės revoliucijos. Tačiau kaip tik kooperatyvai penėjo Rusiją, suirus senajai prekybos ir transporto sistemai.

7. *Kariuomenės komitetai*. Fronte kareiviai steigė komitetus kovoti su reakcine senosios karininkijos įtaka. Kiekviena kuopa, pulkas, brigada, divizija ir korpusas turėjo savus komitetus, kuriems vadovavo renkamas atitinkamos armijos komitetas. Kariuomenės Centro komitetas (Petrograde) bendradarbiavo su Generaliniu štabu. Revoliucijos metu kariuomenėje pašlijus vadovavimui, di-

džioji dalis intendantūros darbo, o kai kuriais atvejais net vadovavimas kariuomenei atiteko kariuomenės komitetams.

8. *Laivyno komitetai*. Tolygios organizacijos kariniame laivyne.

CENTRO KOMITETAI

1917 m. pavasarį ir vasarą Petrograde vyko visos Rusijos įvairių organizacijų suvažiavimai. Vyko Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų, profsajungų, fabriku bei gamyklų komitetų, kariuomenės ir laivyno komitetų (neskaitant atskirų kariuomenės rūšių ir laivyno atstovų suvažiavimų), kooperatyvų, tautybių komitetų ir kitų organizacijų suvažiavimai. Kiekvienos organizacijos suvažiavimas rinko savo Centro komitetą arba Centro vykdomąjį komitetą, kad šis gintų jos interesus centre. Laikinajai vyriausybei vis labiau silpnėjant, šie Centro komitetai turėjo imti į savo rankas vis didesnę administracinę valdžią.

Šioje knygoje minimi svarbiausieji Centro komitetai:

Sajungų sąjunga. 1905 m. revoliucijos metu profesorius Miliukovas ir kiti liberalai suorganizavo specialistų — gydytojų, juristų ir t. t. — sąjungas. Jos susijungė į vieną centrinę organizaciją — Sajungų sąjungą. 1905 m. Sajungų sąjunga bendradarbiavo su revoliucine demokratija; tačiau 1917 m. Sajungų sąjunga buvo prieš bolševikų sukilimą ir suvienijo valstybės įstaigų tarnautojus, kurie paskelbė streiką ir sabotavo Tarybų valdžios potvarkius.

Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių tarybų Centro Vykdomasis Komitetas (CVK). Santrumpa sudaryta iš pilno pavadinimo pirmųjų raidžių.

Laivyno Centro komitetas (CENTROFLOTAS).

Visos Rusijos geležinkelininkų vykdomasis komitetas (VIKŽELIS). Pavadinimas sudarytas iš pilno pavadinimo * pirmųjų raidžių.

KITOS ORGANIZACIJOS

Raudonoji gvardija. Ginkluoti Rusijos fabriku bei gamyklų darbininkai. Raudonoji gvardija pirmą kartą buvo

* Rusų kalba.— *Liet. leid. red.*

sudaryta 1905 m. revoliucijos metu ir atkurta 1917 m. kovo mėnesio dienomis, kai prireikė jėgos tvarkai mieste palaikyti. Tuo metu raudongvardiečiai buvo ginkluoti, ir Laikinoji vyriausybė nepajėgė jų nuginkluoti. Kaskart, kai revoliucijos eigoje kildavo krizė, Raudonosios gvardijos būriai pasirodydavo gatvėse, kariškai neapmokyti ir neorganizuoti, bet kupini revoliucinio entuziazmo.

Baltoji gvardija. Buržuaziniai savanoriai, kurie pasirodė paskutiniuose revoliucijos etapuose. Jų tikslas buvo ginti privatinę nuosavybę nuo bolševikų mėginimų ją panaikinti. Baltosios gvardijos būriuose buvo labai daug studentų.

Tekincai. Vadinamoji „Laukinė divizija“, sudaryta iš Vidurinės Azijos musulmonų genčių atstovų, ištikimų generolui Kornilovui. Tekincai pasižymėjo aklu paklusnumu ir laukiniu žiaurumu karo veiksmų metu.

„Mirties batalionai“, arba „smogiamieji batalionai“. Yra žinomas moterų „mirties batalionas“, bet buvo daug „mirties batalionų“, sudarytų iš vyrų. Šiuos batalionus suorganizavo Kerenskis 1917 m. vasarą, kad jie savo „didvyrišku“ pavyzdžiu padėtų stiprinti armijos drausmę ir kovingumą. „Mirties batalionus“ sudarė daugiausia nacionalistiškai nusiteikę jaunuoliai, kurių dauguma buvo kilę iš turtingų šeimų.

Karininkų sąjunga. Reakcingų karininkų organizacija, kovojusi su stiprėjančia kariuomenės komitetų įtaka.

Georgijaus kavalieriai. Georgijaus kryžiumi buvo apdovanojami pasižymėjusieji karo veiksmuose. Gavusieji kryžių automatiškai tapdavo „Georgijaus kavalieriais“. Georgijaus kavalierių organizacijoje didžiausią įtaką turėjo militarizmo šalininkai.

Valstiečių sąjunga. 1905 m. valstiečių sąjunga buvo revoliucinė valstiečių organizacija. Tačiau 1917 m. ji tapo pasiturinčios valstietijos interesų reiškėja ir kovojo prieš Valstiečių deputatų tarybų stiprėjančią įtaką ir jų revoliucinius tikslus.

CHRONOLOGIJA IR RAŠYBA

Žymėdamas datas, šioje knygoje visur laikiausi mūsų, o ne senojo rusų kalendoriaus, kuris nuo mūsų skiriasi trylika dienų.

Rusų vardus ir žodžius rašiau ne pagal kokias nors mokslines taisykles, o tik stengdamasis kuo paprasčiausiai ir tiksliausiai perteikti jų tarimą angliškai kalbančiam skaitytojui.

ŠALTINIAI

Pagrindinė medžiaga šiai knygai buvo mano paties užrašai. Be to, aš pasinaudojau šimtais įvairių rusų laikraščių, kuriuose atsispindi beveik kiekviena mano aprašomo laikotarpio diena, be to, Petrogradeėjusių anglų laikraščio „Russian Daily News“ („Rusijos dienos naujienos“) ir dviejų prancūziškų laikraščių — „Journal de Russie“ („Rusijos laikraštis“) ir „Entente“ („Santarvė“) — komplektais. Dar vertingesnis, negu visi šie laikraščiai, yra „Bulletin de la Presse“ („Spaudos biuletėnis“), kurį kasdien leido Prancūzų informacinis biuras Petrograde. Jame buvo spausdinami pranešimai apie visus svarbiausius įvykius, kalbas ir Rusijos spaudos komentarus. Aš turiu beveik visą šio laikraščio komplektą nuo 1917 m. pavasario iki 1918 m. sausio pabaigos.

Be to, aš turiu surinkęs beveik visus atsišaukimus, dekretus ir skelbimus, kurie buvo klijuojami Petrogrado gatvėse nuo 1917 m. rugsėjo vidurio iki 1918 m. sausio pabaigos, oficialiame leidinyje paskelbtus visus vyriausybės dekretus bei potvarkius ir oficialiame vyriausybės leidinyje paskelbtas slaptas sutartis ir kitus dokumentus, surastus užsienio reikalų ministerijoje, kai ji perėjo į bolševikų rankas.

Bendras fonas

1917 m. rugsėjo pabaigoje Petrograde pas mane užėjo Rusijoje lankąsį svetimšalis sociologijos profesorius. Komerciniuose ir inteligentijos sluoksniuose jis buvo girdėjęs, kad revoliucija pradėjusi slūgti. Profesorius parašęs apie tai straipsnį ir leidęsis keliauti po šalį. Jis lankęsis fabriku miestuose bei kaimuose ir stebėjęsis, visur aiškiai matydamas revoliucijos kilimą. Darbininkai ir valstiečiai kalbėję viena: „Žemė — valstiečiams, gamyklos — darbininkams“. Jeigu profesorius būtų pabuvojęs fronte, jis būtų dar išgirdęs, kad visa armija kalba apie taiką.

Profesorius buvo suglumęs, bet visiškai be pagrindo: keliaudamas jis turėjo progos matyti tikrą teisybę. Turtingosios klasės darėsi vis konservatyvesnės, o masės — vis radikalesnės. Komercinių sluoksnių ir Rusijos inteligentijos požiūriu, revoliucija buvo nužengusi pakankamai toli ir pernelyg užsitęsusi; buvo atėjęs laikas padaryti tvarką. Taip pat nusiteikusios buvo ir pagrindinės „nuosaikiai“ socialistinės grupės — menševikai gynybininkai^{1*} ir socialistai revoliucionieriai, kurie rėmė Kerenskio Laikinąją vyriausybę.

Spalio 27 (14) dieną oficialus „nuosaikiųjų“ socialistų organas ** rašė:

„... Revoliucija susideda iš dviejų aktų: senosios santvarkos sugriovimo ir naujos sukūrimo. Pirmasis aktas truko pakankamai ilgai. Dabar laikas imtis antrojo, ir jį reikia atlikti kuo greičiausiai, nes vienas didis revoliucionierius yra pasakęs: „Paskubėkim, brangūs draugai, baigti re-

* Skaitmenimis žymimos nuorodos į paties Dž. Rido pateiktus priedus.— *Rus. leid. red.*

** Dž. Ridas turėjo galvoje laikraštį „Izvestija CIK“, tuomet buvusį menševikų ir eserų rankose.— *Rus. leid. red.*

voliuciją: kas daro revoliuciją per ilgai, tas nesinaudoja jos vaisiais. . ."

Tačiau darbininkų, kareivių ir valstiečių masės buvo tvirtai įsitikinusios, kad pirmasis aktas toli gražu nebaigtas. Fronte kariuomenės komitetai nuolat susiremdavo su karininkais, kurie nieku būdu negalėjo priprasti elgtis su kareiviais kaip su žmogiškomis būtybėmis; užfrontėje valstiečių išrinkti žemės komitetai buvo suiminėjami už mėginimus įgyvendinti vyriausybės nutarimus dėl žemės; fabrikuose darbininkams² teko kovoti su juodaisiais sąrašais ir lokautais. Dar daugiau — grįžtantys politiniai emigrantai nebuvo išileidžiami į šalį, kaip „nepageidaujami“ piliečiai; net pasitaikydavo, kad žmonės, grįžę į savo kaimus, būdavo suimami ir įkalinami už revoliucinius veiksmus, įvykdytus 1905 m.

Į visus gausius ir visokeriopus liaudies nepasitenkinimo pasireiškimus „nuosaikieji“ socialistai turėjo vieną atsakymą: „Laukite Steigiamojo susirinkimo, kuris bus sušauktas gruodžio mėnesį!“. Tačiau masės tuo nesitenkino. Steigiamasis susirinkimas — žinoma, geras dalykas. Bet juk buvo kažkoks aiškus tikslas, dėl kurio įvyko Rusijos revoliucija, dėl kurio brolių kapuose, Marso lauke, atgulė revoliuciniai kankiniai. Ar bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas, ar ne, žūt būt turėjo būti pasiektas tikslas: taika, žemė valstiečiams, darbininkų kontrolė gamybai. Steigiamasis susirinkimas buvo vis atidėliojamas ir atidėliojamas. Galimas daiktas, jis bus dar ne kartą atidėtas, kol liaudis tiek nusiramins, kad galbūt sumažins savo reikalavimus! Šiaip ar taip, revoliucija vyksta jau aštuonis mėnesius, o rezultatų kažkodėl nematyti. . .

Tuo tarpu kareiviai patys ėmė spręsti taikos klausimą dezertyruodami, valstiečiai padeginėjo ponų sodybas ir užiminėjo stambius dvarus, darbininkai nebeklausė administracijos ir liovėsi dirbė. . . Visiškai suprantama, jog įmonininkai, dvarininkai ir karininkai dėjo visas pastangas, kad demokratiniu pagrindu masėms nebūtų daroma jokių nuolaidų.

Laikinosios vyriausybės politika svyravo tarp smulkių reformų ir griežtų represinių priemonių. Darbo ministras socialistas išleido įsaką*; juo darbininkų komitetams nuo

* Vienas iš Skobelevo „apribojančiųjų“ aplinkraščių, paskelbtas 1917 m. rugpjūčio 28 d.—*Rus. leid. red.*

šiol buvo leidžiama rinktis ne darbo laiku. Fronte opozicinių politinių partijų „agitatoriai“ buvo suiminėjami, radikalūs laikraščiai uždaromi ir revoliucijos skelbėjams imta taikyti mirties bausmė. Buvo mėginama nuginkluoti Raudonąją gvardiją. Į provinciją tvarkai palaikyti buvo pasiūsti kazokai.

Šias priemones rėmė „nuosaikieji“ socialistai ir jų vadai ministrai. Jie manė, kad būtinai reikia bendradarbiauti su turtingosiomis klasėmis. Liaudies masės ėmė jų šalintis ir remti bolševikus, kurie tvirtai kovojo už taiką, žemės perdavimą valstiečiams, darbininkų kontrolės gamybai įvedimą ir už darbininkų vyriausybės sudarymą. 1917 m. rugsėjo mėnesį kilo krizė. Kerenskis ir „nuosaikieji“ socialistai prieš didžiosios gyventojų daugumos valią sudarė koalicinę vyriausybę, į kurią įėjo turtingųjų klasių atstovai. Tokiu būdu menševikai ir socialistai revoliucionieriai visiems laikams neteko liaudies pasitikėjimo.

Liaudies masių pažiūra į „nuosaikiuosius“ socialistus aiškiai išreikšta straipsnyje, kuris pasirodė apie spalio vidurį (rugsėjo pabaigą) laikraštyje „Rabočij put“ ir buvo pavadintas „Ministrai socialistai“³.

„... Paimkite jų tarnybos lapą:

Ceretelis — nuginklavo darbininkus, kartu su generolu Polovcevu „numalšino“ revoliucinius kareivius ir pritarė, kad kareiviams būtų įvesta mirties bausmė.

Skobelevas — iš pradžių pažadėjo atimti iš kapitalistų 100% pelno, o galiausiai... mėgino išvaikyti fabrikų bei gamyklų darbininkų komitetus.

Avksentjevas — pasodino į kalėjimą kelis šimtus valstiečių, žemės komitetų narių, uždarė kelias dešimtis darbininkų ir kareivių laikraščių.

Černovas — pasirašė carinį manifestą dėl Suomijos seimo išvaikymo.

Savinkovas — sudarė tiesioginę sąjungą su generolu Kornilovu ir neatidavė Petrogrado šiam tėvynės „gelbėtojui“ tiktai dėl priežasčių, nepriklausančių nuo paties Savinkovo.

Zarudnas — drauge su Aleksinskiu ir Kerenskiu sukišo į kalėjimą tūkstančius revoliucinių darbininkų, jūreivių ir kareivių, padėjo sukurti šmeižikišką „bylą“ prieš bolševikus, kuri darys tokią pat gėdą Rusijos teismui, kaip Beilio byla.

Nikitinas — veikė prieš geležinkelininkus kaip eilinis žandaras.

Kerenskis — apie jį geriau nekalbėsime. Jo tarnybos lapas labai ilgas. . ."

Baltijos laivyno delegatų suvažiavimas Helsingforse priėmė rezoliuciją, kurios pradžia buvo tokia:

„. . . Reikalauti iš Visos Rusijos Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų Centro Komiteto ir laivyno Centro komiteto tučtuoju pašalinti iš Laikinosios vyriausybės gretų socialistą kabutėse ir be kabučiu, politinį avantiūristą Kerenskį, kuris buržuazijos naudai varomu begėdišku politiniu šantažu daro gėdą didžiajai revoliucijai ir ją žlugdo, o kartu kenkia visai revoliucinei liaudžiai. . ."

Tiesioginis viso to rezultatas buvo didėjantis bolševikų populiarumas. . .

Kai 1917 m. kovo mėnesį triukšmingas darbininkų ir kareivių srautas, užtvindęs Tauridės rūmus, privertė svyruojančią Valstybės dūmą paimti į savo rankas aukščiausiąją valdžią Rusijoje, kaip tik liaudies masės — darbininkai, kareiviai ir valstiečiai — ėmė lemti kiekvieną posūkį revoliucijos eigoje. Jie nuvertė Miliukovo vyriausybę; jų Taryba paskelbė visam pasauliui Rusijos taikos sąlygas — „jokių aneksijų, jokių kontribucijų, tautų apsisprendimo teisę“; ir liepos mėnesį kaip tik jos, dar neorganizuotos stichiškai pakilusio proletariato masės, vėl šturmavo Tauridės rūmus, reikalaujamos, kad valdžia Rusijoje pereitų į Tarybų rankas.

Bolševikai, tada dar nedidelė politinė sekta *, vadovavo judėjimui. Katastrofiškai pasibaigus sukilimui, viešojo nuomonė pakrypo prieš juos, ir paskui juos ėjusios minios, likusios be vadų, siūbtelėjo atgal, į Vyborgo rajoną — Petrogrado Sent Antuano priemiestį **. Prasidėjo žiaurus bolševikų persekiojimas: šimtai jų, tarp jų Troc-

* Dž. Ridas vartoja čia žodį „sekta“, norėdamas pabrėžti, kad tuoj po buržuazinės demokratinės revoliucijos 1917 m. kovo mėnesį bolševikų partija, ką tik išėjusi iš pogrindžio, dar buvo palyginti negausi. — Rus. leid. red.

** „Sent Antuano priemiestis“ — vieno iš Paryžiaus priemiesčių pavadinimas; jame gyvenę darbo žmonės ypač pasižymėjo kovingumu XVIII a. pabaigoje ir XIX a. Prancūzijoje vykusių revoliucinių sukilimų metu. Dž. Ridas lygina su šiuo priemiesčiu žinoma Petrogrado darbininkų gyvenamą Vyborgo rajoną. — Rus. leid. red.

kis*, ponia Kolontaj ir Kamenevas, buvo įkalinti; Leninas ir Zinovjevas** — priversti slapstytis nuo suėmimo; bolševikų laikraščiai — persekiojami ir uždarinėjami. Provokatoriai ir reaktionieriai ėmė baisiai klykti, kad bolševikai esą vokiečių agentai. Ir visame pasaulyje atsirado žmonių, kurie tuo patikėjo.

Tačiau pagrįsti šių kaltinimų Laikinoji vyriausybė negalėjo. Dokumentai, tariamai įrodę vokiečius rengus sąmokslą, buvo suklastoti***. Bolševikai be teismo, už fiktyvų užstatą arba visiškai be užstato, vienas po kito, buvo paleidžiami iš kalėjimo, ir pagaliau liko kalėti tik 6 žmonės. Visiems buvo aišku, kad Laikinoji vyriausybė, nuolat

* *Trockis L. (Bronšteinas)* nuo 1903 m. — menševikas, vadovavo centristinei kryptčiai („trockizmas“) Rusijos socialdemokratiniam judėjime. Būdamas užsimaskavęs likvidatorius, 1912 m. suorganizavo likvidatorišką „ruggpjūčio bloką“, kovojantį prieš bolševizmą. Imperialistinio karo metais užėmė iš esmės šovinistinę „tėvynės gynimo“ poziciją, propagodamas šūkį „nei pergalė, nei pralaimėjimas“. Kovojo prieš lenininį socializmą pergalės vienoje šalyje teoriją. 1917 m. vasarą įstojo į bolševikų partiją. Iš principo nebūdamas prieš ginkluotą sukilimą, siūlė laukti Tarybų suvažiavimo. Leninas griežtai stjo prieš šią taktiką, kuri būtų pasmerkusi sukilimą pralaimėti. Bresto taikos derybų metu Trockis gynė išdavikišką šūkį „nei taika, nei karas“. Nuo 1920 m. jis vedė įnirtingą frakcinę kovą prieš lenininį partijos kursą socializmo sukūrimo TSR Sąjungoje. 1926 m. vadovavo „opoziciniam blokui“ (Zinovjevas, Kamenevas, Trockis) prieš VKP(b) ir Kominterno vadovybę. 1927 m. pašalintas iš partijos už antipartinę ir kontrrevoliucinę veiklą. 1929 m. ištremtas į užsienį, kur toliau kovojo prieš Tarybų Sąjungą ir Komunistų partijas. — *Rus. leid. red.*

** *Zinovjevas G. (Radomyslskis)* ne kartą atsimesdavo nuo bolševizmo ir galų gale atsižadėjo marksizmo-leninizmo. Stolypino reakcijos laikotarpiu taikstėsi su menševikais likvidatoriais ir otzovistais. 1917 m. spalio mėnesį Zinovjevas su Kamenevu tapo išdavikais, menševikų laikraštyje „Novaja žizn“ pasisakydami prieš CK nutarimą pradėti sukilimą, jie išdavė priešui sukilimo planą. Leninas laiške bolševikų partijos nariams (Raštai, t. 26, p. 187) pasmerkė šį Zinovjevo ir Kamenevo elgesį kaip streiklauzystę ir pareikalavo pašalinti juos iš partijos. Spalio revoliucijai nugalėjus, Zinovjevas reikalavo, kad būtų sudaryta koalicinė vyriausybė su menševikų, eserų ir „liaudies socialistų“ atstovais. Neįgalumas sukurti socializmą mūsų šalyje, 1925 m. Zinovjevas vadovavo vadinamajai „naujamajai opozicijai“, sudariusiai bloką su Trockiu. 1927 m. jis buvo pašalintas iš partijos už nepaliaujamą antipartinę frakcinę veiklą. Išsirūpinęs, kad vėl būtų grąžintas į partiją, jis toliau varė antipartinę ir antitarybinę veiklą ir vėl buvo pašalintas iš partijos. — *Rus. leid. red.*

*** Dalis liūdnei pagarsėjusių „Sisono dokumentų“. — *Dž. Ridas.*

Sisonas — reakcinis amerikiečių žurnalistas, Jungtinėse Amerikos Valstijose išleidęs rinkinį suklastotų dokumentų, kuriais buvo norima diskredituoti bolševikų vadovus. — *Rus. leid. red.*

kaitaliojanti savo sudėtį, yra visai bejėgė ir neryžtinga. Bolševikai vėl paskelbė tokį brangų masėms šūkį: „Visa valdžia Taryboms!“ Tai darydami, jie visiškai nesivadavo savo siaurais partiniais interesais, nes tuo metu dauguma Tarybose priklausė „nuosaikiams“ socialistams — jų pikčiausiam priešui.

Dar didesnę poveikį padarė tai, kad paprastomis, neiformintomis darbininkų, kareivių ir valstiečių svajonėmis bolševikai pagrindė savo artimiausių veiksmų programą. Ir štai tuo metu, kai menševikai, gynybininkai ir socialistai revoliucionieriai pančiojo save susitarimais su buržuazija, bolševikai sparčiai užvaldė mases. Liepos mėnesį jie buvo persekiojami ir niekinami; rugsėjo mėnesį beveik visi sostinės darbininkai, Baltijos laivyno jūreiviai ir kareiviai stoji jų pusėn. Bolševikų įtakos stiprėjimą ypač aiškiai parodė rugsėjo mėnesį* dideliuose miestuose⁴ įvykę municipaliniai rinkimai: liepos mėnesį buvo išrinkta 70% menševikų ir socialistų revoliucionierių, o rugsėjo mėnesį — jau tik 18%.

Svetimšalį stebėtoją tuo metu galėjo sugluminti jam nesuprantamas faktas: Tarybų Centro Vykdomasis Komitetas, kariuomenės ir laivyno centro komitetai**, kai kurių profesinių sąjungų — ypač pašto ir telegrafo darbuotojų ir geležinkelininkų — centro komitetai buvo labai priešiški bolševikams. Visi tie centro komitetai buvo išrinkti dar vasaros viduryje ir netgi seniau, kai menševikai ir eserai turėjo daug šalininkų, o dabar jie visomis jėgomis vilkino ir žlugdė visus perrinkimus. Pavyzdžiui, pagal Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų įstatus Visos Rusijos suvažiavimas turėjo įvykti rugsėjo mėnesį, bet CVK nenorėjo jo šaukti remdamasis tuo, kad iki Steigiamojo susirinkimo bebuvo likę tik du mėnesiai, o iki to laiko, kaip jis darė užuominą, Tarybos iš viso turėsiančios atsisakyti savo įgaliojimų. Tuo tarpu bolševikai visoje šalyje vieną po kitos traukė į savo pusę vietines Tarybas, profesinių sąjungų skyrius ir stiprino savo įtaką tarp kareivių ir jūreivių.

Valstiečių tarybos vis dar tebebuvo konservatyvios, nes tamsiame kaime politinis sąmonėjimas vyksta lėtai, o so-

* Rugsėjo (senuoju stiliumi). Petrogrado rinkimai įvyko rugsėjo 20 d.— Rus. leid. red.

** Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“.— Dž. Ridas.

cialistų revoliucionierių partija agitacinį darbą tarp valstiečių buvo dirbusi ištisos kartos laikotarpiu. . . Tačiau net ir tarp valstiečių pradėjo formotis revoliucinis branduolys. Tai paaikšėjo spalio mėnesį, kai kairysis socialistų revoliucionierių sparnas atskilo ir sudarė naują politinę grupotę — kairiųjų eserų partiją.

Kartu galima buvo visur pastebėti reakcinių jėgų pagyvėjimą⁵. Antai Petrogrado Troicko teatre komedijos „Caro nusikaltimas“ vaidinimą nutraukė grupė monarchistų, grasindami susidoroti su aktoriais už „imperatoriaus įžeidimą“. Kai kurie laikraščiai pradėjo dūsauti dėl „rusiškojo Napoleono“. Buržuazinės inteligentijos tarpe išigalėjo paprotys Darbininkų tarybą vadinti „šunų deputatų taryba“.

Spalio 15 d. kalbėjau su stambiu Rusijos kapitalistu Stepanu Lijanozovu — „rusų Rokfeleriu“, kuris politiniais išitikinimais buvo kadetas.

„Revoliucija, — pasakė jis, — tai liga. Anksčiau ar vėliau užsienio valstybės turės įsikišti į mūsų reikalus, lygiai taip pat, kaip įsikiša gydytojai, kad išgydytų sergantį kūdikį ir pakeltų jį ant kojų. Žinoma, tai būtų ne per gražiausia, bet visos nacijos turi suprasti, kiek jų pačių šalims pavojingi bolševizmas ir tokios užkrečiamos idėjos, kaip „proletariato diktatūra“ ir „pasaulinė socialinė revoliucija“. . . Beje, galimas daiktas, tokio įsikišimo nereikės. Transportas suiro, fabrikai uždarinėjami, o vokiečiai puola. Galbūt badas ir pralaimėjimas pažadins rusų tautos sveiką protą. . .“

Ponas Lijanozovas labai energingai tvirtino: kas beatsitiktų, prekybininkai ir pramonininkai negali leisti egzistuoti fabrikų bei gamyklų komitetams arba susitaikyti su bet koku darbininkų dalyvavimu gamybos valdyme.

„O dėl bolševikų, tai su jais teks susidoroti vienu iš dviejų metodų. Vyriausybė gali evakuoti Petrogradą, paskelbdama apgulos padėtį, ir apygardos karo vadas susidorotų su šiais ponais be juridinių formalumų. . . *Arba Steigiamąjį susirinkimą, jeigu, pavyzdžiui, jis pareikštų kokių nors utopinių tendencijų, bus galima išvaikyti ginklu. . .*“

Atėjo žiema — baisi Rusijos žiema. Prekybininkų ir pramonininkų sluoksniuose girdėjau kalbant: „Žiema visuomet buvo geriausias Rusijos draugas: gal dabar ji išgelbės mus nuo revoliucijos“. Šalanchiame fronte badavo ir mirė vargšės armijos, netekusios bet kokio ryžto. Geležin-

keliai apmirė, maisto vis mažėjo, fabrikai buvo uždarinėjami. Nevilties apimtos masės garsiai šaukė, kad buržuazija kėsinaisi į liaudies gyvenimą, kad dėl jos kaltės pralaimima fronte. Ryga buvo atiduota tuojau po to, kai generolas Kornilovas viešai pareiškė: „Argi neturim paaukoti Rygos, kad gražintume šaliai jos pareigos supratimą?“ *

Amerikiečiams pasirodė neįtikima, kad klasių kova galėjo pasiekti tokio aštrumo. Tačiau Šiaurės fronte aš pats sutikau karininkų, kurie atvirai geriau buvo linę pralaimėti karą negu bendradarbiauti su kareivių komitetais. Kadetų partijos Petrogrado skyriaus sekretorius man paaiškino, kad ekonominė suirutė yra dalis kampanijos, kurios tikslas — diskredituoti revoliuciją. Vienas sąjungininkų diplomatas, kurio vardo pažadėjau neminėti, tai patvirtino remdamasis savo paties turimomis žiniomis. Man žinoma, kad kai kurias akmenis anglies kasyklas prie Char-kovo padegė ar užtvindė jų savininkai, kad Maskvos tekstilės fabriku inžinieriai, mesdami darbą, gadino mašinas, kad darbininkai yra sugavę geležinkelio tarnautojų, kurie gadino garvežius. . .

Daugumai turtingųjų klasių atstovų buvo priimtinesni vokiečiai negu revoliucija — netgi negu Laikinoji vyriausybė,— ir, apie tai kalbėdami, jie nė kiek nedvejojo. Rusų šeimoje, kur aš gyvenau, prie stalo beveik nuolat būdavo kalbama, kad vokiečiai atnešią „teisėtumą ir tvarką. . .“ Kartą praleidau vakarą vieno Maskvos pirklio namuose. Vienuolika žmonių, kurie sėdėjo už stalo ir gėrė arbatą, buvo paklausti, kas jiems geriau — „Vilhelmas ar bolševikai“. Dešimt prieš vieną pasisakė už Vilhelmą.

Spekuliantai naudojosi visuotine suirutė, krovė didžiulius turtus ir leido juos neregėtam lėbavimui arba pareigūnų papirkinėjimui. Jie slapstė maisto produktus ir kurą arba slapta gabeno juos į Švediją. Pavyzdžiui, per pirmuosius keturis revoliucijos mėnesius iš Petrogrado miesto sandėlių beveik viešai buvo grobstomos maisto produktų atsargos, ir buvusi dvejų metų grūdų atsarga tiek sumažėjo, kad jos nepakako miestui išmaitinti vieną mėnesį. . . Paskutiniojo Laikinosios vyriausybės maisto mi-

* Žr. *Reed John*. Kornilov to Brest-Litovsk („Nuo Kornilovo iki Brest-Litovsko“).— Boni and Liveright., N. Y. 1919.— *Dž. Ridus* (Zr. redakcijos pastabą, p. 9.)

nistro oficialaus pranešimo duomenimis, Vladivostoke kava buvo urmu superkama po 2 rublius už svarą, o Petrograde vartotojas už ją mokėjo po 13 rublių. Visose stambių miestų parduotuvėse buvo tonų tonos maisto produktų, bet jų įsigyti galėjo tik turtuoliai.

Viename provincijos mieste pažinojau pirklių šeimą, susidedančią, rusų žodžiais tariant, iš spekuliantų marodierių. Trys sūnūs atsipirko nuo karinės prievolės. Vienas iš jų spekuliuo maisto produktais. Antras pardavinėjo iš Lenos kasyklų vogtą auksą paslaptingiems pirkėjams Suomijoje. Trečias supirko didelę dalį vieno šokolado fabriko akcijų ir pardavinėjo šokoladą vietos kooperatyvams, kad jie už tai aprūpintų jį viskuo, kas jam reikalinga. Tai gi tuo metu, kai liaudies masės pagal duonos korteles per dieną gaudavo ketvirtadalį svaro juodos duonos, jis turėjo apščiai baltos duonos, cukraus, arbatos, saldainių, biskvitų ir sviesto... Ir vis dėlto, kai dėl šalčio, bado ir išsekimo kareiviai fronte nebegalėjo daugiau kovoti, šios šeimos nariai pasipiktinę šaukė: „Bailiai!“, jie „gėdijosi būti rusais“... Bolševikus, kurie pagaliau surado ir rekvizavo stambias šių pirklių paslėptas maisto atsargas, jie vadino „tikrais plėšikais“.

Po visais šiais išoriniais puvėsiais slapta ir labai aktyviai knibždėjo tamsios senajo režimo jėgos, nepasikeitusios nuo Nikolajaus II žlugimo laikų. Liūdnai pagarsėjusios ochrankos agentai vis dar dirbo už ir prieš carą, už ir prieš Kerenskį — vienu žodžiu, dirbo kiekvienam, kuris mokėjo... Slapta veikė įvairios pagrindinės organizacijos, pavyzdžiui, juodosios šimtinės, dėjusios pastangas vienaip ar kitaip atgaivinti reakciją.

Šitoje visuotinio pasidavėliškumo ir siaubingų pusiau tiesų atmosferoje vis stipriau skambėjo viena aiški bolševikų choro gaida: „Visa valdžia Taryboms! Visa valdžia milijonų darbininkų, kareivių ir valstiečių tikriesiems atstovams! Duonos, žemės, gana beprasmiško karo, galas slaptajai diplomatijai, spekuliacijai, išdavystei... Revoliucija pavojuje, o su ja — ir bendras liaudies reikalas visame pasaulyje!“

Kova tarp proletariato ir buržuazijos, tarp Tarybų ir vyriausybės, prasidėjusi dar pirmosiomis kovo dienomis, artėjo į savo apogėjų. Rusija, vienu šuoliu peršokusi iš viduramžių į XX amžių, mirtiname susirėmime nustebino pasaulį dviem revoliucijomis — politine ir socialine.

Nuostabiai gyvybinga buvo Rusijos revoliucija, nors ir išgyvenusi ilgus badavimo ir nusivylimų mėnesius! Buržuazijai būtų pravertę geriau pažinoti savo Rusiją. Dabar Rusijoje iki visiško revoliucinės „ligos“ išigalėjimo bebūvo likę visai nedaug dienų. . .

Pažvelgus atgal, Rusija iki Lapkričio sukilimo atrodo kito amžiaus šalis, beveik neįtikimai konservatyvi. Taip greitai reikėjo priprasti prie naujo, spartesnio gyvenimo tempo. Rusijos politiniai santykiai taip staiga ir visiškai pakrypo į kairę, kad kadetai buvo paskelbti už įstatymo ribų kaip „liaudies priešai“, Kerenskis tapo „kontrevoliucionieriumi“, „nuosaikieji“ socialistų vadai — Ceretelis, Danas, Liberis, Gocas, Avksentjevas — pasirodė per daug reakcingi jų pačių sekėjams, ir netgi tokie žmonės, kaip Viktoras Černovas ir Maksimas Gorkis, atsidūrė dešiniajame sparne. . .

Apie 1917 m. gruodžio vidurį grupė eserų vadų privačiai apsilankė pas Anglijos ambasadorių serą Džordžą Bjūkananą ir maldavo jį niekam apie tai neprasitarti, nes jie esą laikomi „per daug dešiniais“.

„Tik pamanykit,— pasakė seras Džordžas,— prieš metus mano vyriausybė instruktavo mane nepriimti Miliukovo, nes jis garsėjęs pavojingu kairumu! . .“

Rugsėjis ir spalio — blogiausi Rusijoje, ypač Petrograde, metų mėnesiai. Dienos vis trumpėja, o iš pabjurusio, pilko dangaus be perstojo žliaugia skvarbus lietus. Kur tik eini, visur po kojų tirštas, slidus ir klampus purvas. Sunkių aulinių batų išmintas, jis ypač bjaurus dabar, visiškai pakrikus miesto administracijai. Nuo Suomijos įlankos pučia žvarbus, drėgnas vėjas, gatvėse tvyro šlapia migla. Naktimis — iš dalies taupumo sumetimais, iš dalies bijantis cepelinų — šviečia tik reti, menki gatvės žibintai; privatiems butams elektra tiekama tik vakare, nuo 6 iki 12 valandos, žvakė kainuoja keturiasdešimt centų *, o žibalo beveik negalima gauti. Tamsu nuo 3 valandos dienos iki 10 valandos ryto. Daugybė apiplėšimų ir išilaužimų. Naktimis vyrai namuose iš eilės budi apsiginklavę užtaisytais šautuvais. Taip buvo esant laikinajai vyriausybei.

Kas savaitę vis mažiau maisto. Duonos davinys sumažėjo nuo 1¹/₂ iki 1 svaro, po to iki ¾ svaro, 1/2 svaro ir 1/4

* Centas pagal to meto kursą prilygo 3—5 kapeikoms.— *Rus. leid. red.*

svaro. Pagaliau ištisą savaitę žmonės visai negavo duonos. Cukraus priklausė po 2 svarus per mėnesį, bet tuos 2 svarus reikėjo gauti, o tai retai kam pavykdavo. Šokolado plytelė arba svaras neskanių ledinukų kainavo nuo 7 iki 10 rublių, t. y. apie dolerį. Pusė Petrogrado vaikų negaudavo pieno; daugelyje viešbučių ir privačių namų žmonės jo nematydavo ištisus mėnesius. Nors buvo vaisių sezonas, obuoliai ir kriaušės gatvėse buvo pardavinėjami vos ne po rublį už vieną. . .

Pieno, duonos, cukraus ir tabako tekdavo valandomis stovėti eilėse, lyjant permerkiančiam lietui. Grįždamas namo iš mitingo; užsitęsusio visą naktį, aš mačiau, kaip prie parduotuvės durų dar prieš auštant ėmė rinktis „eilė“, daugiausia moterys; daugelis jų laikė rankose žindomus kūdikius. . . Karlailis savo „Prancūzų revoliucijoje“ sako, kad prancūzai išsiskiria iš visų kitų pasaulio tautų sugebėjimu stovėti eilėse. Rusija pradėjo pratintis prie eilių dar nuo 1915 m., viešpataujant carui Nikolajui „palaimintajam“. Iš pradžių jos rodėsi pratarpiais, o 1917 m. vasarą virto įprastiniu dalyku. Tik pagalvokit, kiek prisikamavo šie nekaip apsirengę žmonės, baisią Rusijos žiemą stovėdami ištisas dienas šalčio sukaustytose ir nubalintose Petrogrado gatvėse! Ne syki įsiklausiau, kas kalbama eilėse prie duonos. Pro nuostabų rusų minios geraširdiškumą kartkartėmis prasiverždavo karčios, tulžingos nepasitenkinimo gaidos. . .

Suprantama, teatrai buvo atidaryti kasdien, neišskiriant nė sekmadienių. Marijos teatre buvo rodomas naujas baletas su Karsavina, ir visa baletomaniškoji Rusija ėjo jos žiūrėti. Dainavo Šaliapinas. Aleksandros teatre buvo atnaujinta Mejerholdo pastatyta Aleksejaus Tolstojaus drama „Ivano Rūsčiojo mirtis“. Šiame spektaklyje man ypač įstrigo į atmintį paradine uniforma vilkintis imperatoriaus pažų korpuso auklėtinis, kuris per visas pertraukas išsitempęs žvelgė į tuščią imperatoriškąją ložę, nuo kurios jau buvo nuplėšti visi ereliai. . . Teatras „Krivoje zerkalo“ („Kreivas veidrodis“) rodė prašmatniai pastatytą Šniclerio „Ratelį“.

Ermitažas ir visos kitos paveikslų galerijos buvo evakuotos į Maskvą; tačiau Petrograde kas savaitę buvo atidaromos dailės parodos. Gausybė moterų inteligencijų uoliai lankė meno, literatūros ir populiariosios filosofijos paskaitas. Teosofams buvo nepaprastai gyvas sezonas.

Gelbėjimo armija, pirmą kartą istorijoje išleista į Rusiją, nuklijuodavo visas sienas skelbimais apie evangelikų susirinkimus, kurie Rusijos auditoriją ir stebino, ir linksmino...

Kaip visuomet tokiais atvejais, kasdienis smulkmeniškasis miesto gyvenimas ėjo savo keliu, stengdamasis, kiek buvo galima, nepastebėti revoliucijos. Poetai rašė eilėraščius,— bet tik ne apie revoliuciją. Dailininkai realistai piešė paveikslus senovinės rusų buities temomis — apie ką nori, tik ne apie revoliuciją. Provincijos panelės važinėjo į Petrogradą mokytis prancūzų kalbos ir dainavimo. Viešbučių koridoriuose ir vestibuliuose vaikštinėjo jauni, grakštūs ir linksmi karininkai, puikuodamiesi avietinės spalvos gobtuvais, auksiniais jų galionais ir kaltiniais kaukazietiškais kardais. Vidudienį damos, priklausiusios antraeilų valdininkų sluoksniui, važinėjo viena pas kitą pagurkšnoti arbatėlės. Atsivežusios muftoje nedidelę sidabrinę ar auksinę juvelyrinio darbo cukrinę, pusę bandelės, jos balsu svajojo, kaip būtų gerai, jeigu grįžtų caras arba jeigu ateitų vokiečiai, arba jeigu atsitiktų kas nors kita, kas galėtų išspręsti opų tarnaičių klausimą... Vieno mano bičiulio duktė kartą per pietus grįžo namo, ištikta isterijos priepuolio: konduktorė tramvajuje pavadinę ją „drauge“!

O aplink juos, brandindama naują pasaulį, raičiojosi kančiose didžiulė Rusija. Tarnai, su kuriais anksčiau buvo elgiama kaip su gyvuliais ir kuriems beveik nieko nebuvo mokama, ėmė puoselėti savigarbos jausmą. Pora batų kainavo daugiau kaip šimtą rublių, ir kadangi vidutiniška alga neviršijo trisdešimt penkių rublių per mėnesį, tarnai atsisakinėjo stovėti eilėse ir dilinti savo apavą. Dar daugiau. Naujoje Rusijoje kiekvienas žmogus — ir vyras, ir moteris — gavo balso teisę; atsirado darbininkų laikraščių, kalbėjusių apie naujus ir nuostabius dalykus; atsirado Tarybos; atsirado profesinės sąjungos. Netgi vežikai turėjo savo profsąjungą ir savo atstovą Petrogrado Taryboje. Liokajai ir oficiantai susiorganizavo ir atsisakė arbatpinigių. Visuose restoranuose ant sienų kabojo plakatai: „Čia arbatpinigių neimama“ arba: „Jeigu žmogus aptarnauja stalą užsidirbdamas sau duoną, tai dar nereikia, kad galima jį įžeidinėti arbatpinigiais“.

Fronte kareiviai kovojo su karininkais ir savo komitetuose mokėsi savivaldos. Fabrikuose kaupė patyrimą ir

jėgą, ėmė suprasti savo istorinę misiją kovoje su senąja tvarka neturinčios panašių į save Rusijos organizacijos — fabriklų bei gamyklų komitetai *. Visa Rusija mokėsi skaityti ir tikrai *skaitė* knygas politikos, ekonomikos, istorijos klausimais,— skaitė todėl, kad žmonės norėjo žinoti... Kiekviename mieste, daugumoje pafrontės miestų kiekviena politinė partija leido savo laikraštį, o kai kada ir kelis laikraščius. Tūkstančiai organizacijų spausdino šimtus tūkstančių politinių brošiūrų, užversdamos jomis apkasus ir kaimus, gamyklas ir miestų gatves. Troškimas šviestis, kuris taip pat ilgai buvo tramdomas, kartu su revoliucija prasiveržė stichine jėga. Per pirmuosius šešis revoliucijos mėnesius vien iš Smolno instituto kasdien buvo siunčiamos į visus šalies kampelius ištisos tonos, sunkvežimiai, traukiniai literatūros. Rusija rijo spausdintą medžiagą taip pat nepasotinamai, kaip sausas smėlis sugeria vandenį. Ir visa tai buvo ne pasakos, ne falsifikuota istorija, ne atskiesta vandeniui religija, ne pigi, smukdanti makulatūra, o visuomeninės ir ekonominės teorijos, filosofijos, Tolstojaus, Gogolio ir Gorkio kūriniai...

Po to — žodis. Rusiją užtvindė toks gyvo žodžio srautas, kad, palyginti su juo, „prancūziškosios kalbos potvynis“, apie kurį rašo Karlailis, atrodo kaip mažas upeliūkštis. Paskaitos, diskusijos, kalbos — teatruose, cirkuose, mokyklose, klubuose, Tarybų salėse, profsąjungų patalpose, kareivinėse... Mitingai fronto apkasuose, kaimo pievelėse, fabriklų kiemuose... Kokš nuostabus vaizdas, kai iš Putilovo gamyklos tirštu srautu išeina keturiasdešimt tūkstančių darbininkų, išeina klausytis socialdemokratų, eserų, anarchistų — bet ko, apie bet ką ir bet kiek. Ištisus mėnesius kiekvienas Petrogrado ir kitų Rusijos miestų skersgatvis nuolat buvo viešąja tribūna. Stichiniai ginčai ir mitingai kildavo ir traukiniuose, ir tramvajuose, visur...

O visos Rusijos suvažiavimai ir konferencijos, į kuriuos suvažiudavo dviejų žemynų žmonės — Tarybų suvažiavimai, kooperatyvų, zemstų**, tautybių, dvasininkų, valstiečių, politinių partijų suvažiavimai; Demokratinis pasitarimas, Maskvos Valstybinis pasitarimas, Rusijos Res-

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai".— *Dž. Ridas*. Gegužės 30 (birželio 12)—birželio 3 (16) d. Petrograde vykusios fabriklų bei gamyklų komitetų konferencijos dauguma (trys ketvirtadaliai delegatų) ėjo su bolševikais.— *Rus. leid. red.*

** Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai".— *Dž. Ridas*.

publikos taryba... Petrograde nuolat posėdžiavo iš karto trys—keturi suvažiavimai. Mėginimai apriboti kalbėtojų laiką baigdavosi visiškai nesėkmingai be išimties visuose mitinguose, ir kiekvienas laisvai galėjo reikšti visus savo jausmus ir mintis...

Atvažiavome į XII armiją, stovėjusią už Rygos, kur basus ir išsekusius žmones apkasų purve žudė badas ir ligos. Pamatę mus, jie pakilo pasitikti. Jų veidai buvo sunykę; pro skyles drabužiuose mėlynavo pliki kūnai. Ir pirmas klausimas buvo: „Ar atvežėte ką nors *paskaityti?*“

Kad laikai pasikeitė, rodė daugelis išorinių, pastebimų požymių. Priešais Aleksandro teatrą Jekaterinos Didžiosios statulos rankose kyšojo raudona vėliavėlė, virš visų visuomeninių pastatų taip pat plevėšavo raudonos vėliavos, kai kurios, beje, nublukusios, o imperatoriškosios monogramos ir ereliai visur buvo nuplėšyti arba pridengti; vietoj žiaurių miesto policininkų gatves saugojo geraširdiška ir neginkluota civilinė milicija. Ir vis dėlto dar išliko labai daug keistų praeities liekanų.

Antai tebegaliojo Petro Didžiojo įvestas rangų tabelis, kuriuo jis geležine ranka buvo sukaustęs visą Rusiją. Beveik visi, pradėdant moksleiviais, tebenešiojo seniau nustatytus uniforminius drabužius su imperatoriškais ereliais ant sagų ir antpečių. Apie penktą valandą vakaro gatves užpildydavo pagyvenę uniformuoti žmonės su portfeliais. Po darbo grįždami namo iš didžiulių, panašių į kareivines ministerijų ir kitų vyriausybinių įstaigų, jie, galimas daktas, skaičiavo, kaip greitai, mirštant viršininkams, galima tikėtis pasiekti ilgai lauktą kolegijos asesoriaus ar slaptojo patarėjo rangą, kada nusimato perspektyva garbingai pasitraukti iš tarnybos su pilna pensija, o gal ir su Ana ant kaklo...

Įdomus įvykis atsitiko senatoriui Sokolovui. Pačiame revoliucijos įkarštyje jis kartą atvyko į senato posėdį civiliais drabužiais. Senatas neleido Sokolovui dalyvauti posėdyje, nes jis nebuvo apsilkęs nustatytos caro tarnos livrėjos!

Štai kaip bruzdėjo ir buvo susiskaidžiusi visa nacija. Štai kokiame fone išsiskleidė Rusijos liaudies masių suskilimo panorama...

Audros gimimas

Rugsėjo mėnesį * generolas Kornilovas pradėjo žygį į Petrogradą, ketindamas pasiskelbti Rusijos kariniu diktatoriumi. Už jo pečių netikėtai iškėlė šarvuotą kumštį buržuazija, išūliai mėginanti sutriuškinti revoliuciją. Į Kornilovo sąmokslą buvo įsivėlę kai kurie ministrai socialistai. Buvo įtariamas pats Kerenskis ¹. Socialistų revoliucionierių partijos Centro komitetas pareikalavo, kad Savinkovas pasiaiškintų, bet šis atsisakė tai padaryti ir buvo iš partijos pašalintas. Kornilovą suėmė kareivių komitetai. Daugelis generolų buvo paleisti į atsargą, kai kurie ministrai neteko portfelių, ir kabinetas žlugo.

Kerenskis bandė sudaryti naują vyriausybę dalyvaujant buržuazijos partijos — kadetų — atstovams. Socialistų revoliucionierių partija, kuriai jis priklausė, įsakė jam kadetus pašalinti. Kerenskis nepakluso ir pagrasino atsistatydinti, jeigu socialistai laikysis savo reikalavimo. Tačiau liaudies nuotaikos buvo tokios aiškios ir nekeliančios abejonių, kad tuo metu jis nedrįso su ja kovoti. Buvo sudaryta laikina direktorija iš penkių ministrų** su Kerenskiu priešakyje. Ji ir paėmė į savo rankas valdžią, kol bus galutinai išspręstas vyriausybės sudėties klausimas.

Kornilovo maištas sutelkė visas socialistines grupes — tiek „nuosaikiąsias“, tiek revoliucines, karštai pasiryžusias gintis. Kornilovų daugiau neturi būti. Reikia sudaryti naują vyriausybę, atsakingą elementams, kurie remia revoliuciją. Todėl Centro Vykdomasis Komitetas pasiūlė visoms demokratinėms organizacijoms atsiųsti delegatus į

* Rugsėjo mėn. (senuoju stiliumi).— *Rus. leid. red.*

** Į laikinąją direktoriją įėjo Kerenskis, Nikitinas, Tereščenka, Verchovskis ir Verderevskis.— *Rus. leid. red.*

Demokratinį pasitarimą, kuris turėjo susirinkti Petrograde rugsėjo mėnesį.

Centro Vykdomajame Komitete iš karto susidarė trys kryptys. Bolševikai reikalavo, kad nedelsiant būtų sušauktas Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas ir jam pereitų visa valdžia. Černovo vadovaujami centristai eserai kartu su kairiaisiais eserais, kuriems vadovavo Kamkovas ir Spiridonova, menševikai internacionalistai su Martovu priešakyje ir menševikai centristai *, kuriems atstovavo Bogdanovas ir Skobelevas, reikalavo sudaryti vienalytę socialistinę vyriausybę. Dešinieji menševikai su Cereteliu, Danu ir Liberiu priešakyje, taip pat dešinieji eserai, kuriems vadovavo Avksentjevas ir Gocas, primygtinai reikalavo, kad naujojoje vyriausybėje dalyvautų turtingųjų klasių atstovai.

Beveik tuojuo pat po to bolševikai iškovojo daugumą Petrogrado Taryboje, o paskiau ir Maskvos, Kijevo, Odesos bei kitų miestų Tarybose.

Menševikai ir eserai, viešpatavę Centro Vykdomajame Komitete, sunerimo ir nusprendė, kad galų gale Leninas jiems yra baisnesnis už Kornilovą. Jie pakeitė atstovavimo Demokratiniam pasitarime ² tvarką, skirdami žymiai daugiau vietų kooperatyvams ir kitoms konservatyvioms organizacijoms. Tačiau net ir šis specialiai parinktas pasitarimas iš pradžių pasisakė už *koalicinę vyriausybę be kadetų*. Tik atviras Kerenskio grasinimas atsistatydinti ir pašėlęs „nuosaikiųjų“ socialistų klykimas, kad „respublika pavojuje“, privertė Pasitarimą nežymia balsų dauguma priimti koalicijos su buržuazija principą ir sankcionuoti pasiūlymą, kad būtų sudaryta „Laikinoji Rusijos Respublikos taryba“— nelyginant koks patariamasis parlamentas, neturintis teisės leisti įstatymų. Naujojoje vyriausybėje faktiškai viską tvarkė turtingųjų klasių atstovai, o Rusijos Respublikos taryboje jie gavo neproporcingai daug vietų.

CVK faktiškai jau nebeatstovavo eilinei masei Tarybose ir be jokio teisėto pagrindo atsisakė sušaukti Antrąjį Visos Rusijos suvažiavimą, kuris turėjo pradėti darbą rugsėjo mėnesį. CVK visiškai nesirengė sušaukti suvažiavimo ar leisti jį sušaukti. Jo oficialusis organas „Izvestijos“ ėmė daryti užuominas, kad Tarybų misija esanti beveik baigta ³, kad, galimas daiktas, jos greit būsiančios paleistos. . .

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“.— Dž. Ridas.

O naujoji vyriausybė taip pat pareiškė, kad į jos programą įeina likviduoti Tarybas.

Atsakydami į tai, bolševikai paragino Tarybas lapkričio 2 (spalio 20) dieną Petrograde susirinkti į suvažiavimą ir paimti į savo rankas valdžią Rusijoje. Kartu jie pasitraukė iš Rusijos Respublikos tarybos, pareiškė, kad nenori dalyvauti „liaudies išdavimo vyriausybėje“⁴.

Tačiau nelemtajai Respublikos tarybai bolševikų pasitraukimas ramybės neatnešė. Turtingosios klasės, dabar buvusios valdžioje, aiškiai išūlėjo. Kadetai pareiškė, kad vyriausybė neturi įstatyminės teisės paskelbti Rusiją respublika. Jie reikalavo imtis griežtų priemonių armijoje ir laivyne, kad būtų išvaikyti kareivių ir jūreivių komitetai, ir pradėjo pulti Tarybas. O priešingame Respublikos tarybos sparne menševikai internacionalistai ir kairieji eserai pasisakė už tai, kad būtų nedelsiant pasirašyta taika, žemė perduota valstiečiams, įvesta darbininkų kontrolė gamybai,— faktiškai už bolševikų programą.

Turėjau progos girdėti Martovo kalbą prieš kadetus. Susikūprinęs virš tribūnos lyg mirtinas ligonis, o toks jis ir buvo, rodydamas pirštu į dešiniuosius, jis kalbėjo dusliu, vos suprantamu balsu:

„Jūs vadinate mus pralaimėjimo šalininkais. Bet tikrieji pralaimėjimo šalininkai — tai tie žmonės, kurie laukia palankaus momento taikai pasirašyti, kurie atidėlioja ir vilkina taiką iki begalybės, iki tol, kol iš Rusijos armijos neliks nieko, kol pati Rusija taps imperialistinių grupių derybų objektu. . . Jūs mėginate primesti rusų tautai politiką, kurią diktuoja buržuazijos interesai. Taikos klausimas turi būti išspręstas nedelsiant. . . Ir tada jūs pamatysite, kad ne veltui dirbo tie žmonės, kuriuos jūs vadinate vokiečių agentais, tie cimervaldiečiai*, kurie visame pasaulyje pažadino demokratinių masių sąmonę. . .“

Tarp šių grupuočių blaškėsi menševikai ir eserai, jausdami iš kairės didėjančio masių nepasitenkinimo spaudimą. Gilus priešiškus padalijo Respublikos tarybą į nesutaikinamas grupes.

Tokia buvo padėtis, kai ilgai laukta žinia apie Paryžiuje įvykusią bendrą sąjungininkų konferenciją išskėlė nepaprastai opius užsienio politikos klausimus. . .

* Europos socializmo revoliucinio internacionalinio sparno nariai. Jie taip pavadinti pagal jų tarptautinę konferenciją, įvykusią Cimervalde (Šveicarijoje) 1915 m.— *Rus. leid. red.*

Rusijoje visos socialistinės partijos teoriškai buvo tos nuomonės, kad reikia demokratinėmis sąlygomis kuo greičiausiai sudaryti taiką. Dar 1917 m. gegužės (balandžio) mėnesį Petrogrado Taryba, kuriai tada vadovavo menševikai ir eserai, paskelbė žinomas Rusijos taikos sąlygas. Tarp jų buvo reikalavimas, kad sąjungininkai sušauktų konferenciją karo tikslams aptarti. Konferencija buvo pažadėta sušaukti rugpjūčio mėnesį, paskui atidėta rugsėjui, po to spaliumi, dabar ji buvo paskirta lapkričio 10 (spalio 28) dieną*.

Laikinoji vyriausybė rengėsi pasiūsti į šią konferenciją du atstovus: generolą Aleksejevą, nusiteikusį labai reacingai, ir užsienio reikalų ministrą Tereščenką. Tarybos savo atstovu išrinko Skobelevą ir parengė manifestą, išgarsėjusį *priesaką*, kuris jam turėjo būti instrukcija⁵. Laikinoji vyriausybė nepripažino nei Skobelevo, nei jo priesako; sąjungininkų diplomatija taip pat protestavo. Galiausiai viskas baigėsi tuo, kad Bonaras Lou**, atsakydamas į klausimą Didžiosios Britanijos bendruomenių rūmuose, šaltai pareiškė: „Kiek man yra žinoma, Paryžiaus konferencija svarstys ne karo tikslus, o jo vedimo būdus...“

Konservatyvioji Rusijos spauda džiūgavo, o bolševikai šaukė: „Štai kur nuvedė menševikus ir eserus susitaikėliška politika!“

O visame tūkstančių mylių*** ilgumo fronte kunkuliuvo kaip jūros potvynis daugiamilijoninė Rusijos armija, siųsdama į sostinę naujus ir naujus šimtus delegacijų, kurios reikalavo: „Taikos! Taikos!“

Aš patraukiau už upės į cirką „Modern“, kuriame turėjo įvykti vienas iš didžiulių liaudies mitingų. Tokie mitingai buvo rengiami visame mieste, ir kas vakarą jie sutelkdavo vis daugiau ir daugiau publikos. Aptriušęs, niūrus amfiteatras, apšviestas penkiomis silpnai spingsinčiomis lemputėmis, kabančiomis ant plono laido, nuo apačios iki viršaus, iki pat lubų, buvo pilnutėlis kareivių, jūreivių, darbininkų, moterų, ir visi jie taip įtemptai klausė,

* Konferencija neįvyko dėl Laikinosios vyriausybės žlugimo.— *Rus. leid. red.*

** *Lou Endriu Bonaras* (1858—1923) — Anglijos valstybės veikėjas, konservatorių lyderis, 1917 m.— finansų ministras koalicinėje Loido Džordžo vyriausybėje ir bendruomenių rūmų lyderis.— *Rus. leid. red.*

*** *Mylia* — 1,6 kilometro.— *Rus. leid. red.*

tartum nuo to būtų priklausiusi jų gyvybė. Kalbėjo kareivis iš kažkokios 548-osios divizijos.

„Draugai! — šaukė jis, ir jo išsekusiame veide ir nevilties kupinuose mostuose buvo jaučiama didelė kančia,— žmonės, stovintys viršuje, visą laiką ragina mus aukotis, o tu, kurie viską turi, neliečia.

Mes kariaujam su Vokietija. Negi pakviesim vokiečių generolus dirbti mūsų štabe? Na, o juk mes kariaujam ir su kapitalistais, ir vis dėlto kviečiam juos į mūsų vyriausybę. . .

Kareivis sako: „Paiškininkit man, už ką aš kariauju. Už Konstantinopolį ar už laisvą Rusiją? Už demokratiją ar už kapitalistinius užgrobimus? Jeigu man bus įrodyta, kad ginu revoliuciją, aš eisiu ir kovosiu, ir nereikės manęs raginti sušaudymais“.

Kai žemė priklausys valstiečiams, gamyklos — darbininkams, o valdžia — Taryboms, tada žinosim, kad turim už ką kovoti, ir tada kovosim!“

Kareivinėse, gamyklose, gatvių sankryžose — visur kalbėjo daugybė kareivių, reikalaudami nedelsiant pasirašyti taiką, pareikšdami, kad jeigu vyriausybė nesiims energingų veiksmų pasiekti taikai, armija pasitrauks iš apkasų ir išsiskirstys į namus.

VIII armijos atstovas kalbėjo:

„Mes silpni, pas mus teliko vos po keletą žmonių kuopoje. Jeigu negausim maisto, batų ir pastiprinimų, netrukus fronte liks vien tušti apkasai. Taika arba aprūpinimas. . . Tegul vyriausybė arba baigia karą, arba aprūpina armiją. . .“

Iš 46-osios Sibiro artilerijos brigados:

„Karininkai nenori dirbti su mūsų komitetais, jie išduoda mus priešui, jie sušaudo mūsų agitatorius, o kontrrevoliucinė vyriausybė juos remia. Mes manėm, kad revoliucija mums duos taiką. Vietoj to vyriausybė mums draudžia net kalbėti apie tokius dalykus, o pati neduoda mums pakankamai maisto, kad galėtume gyventi, ir pakankamai šaudmenų, kad galėtume kovoti. . .“

O iš Europosėjo gandai apie taiką Rusijos sąskaita. . .⁶

Nepasitenkinimą dar labiau didino žinios apie Rusijos kariuomenės padėtį Prancūzijoje. Pirmoji brigada mėgino pakeisti savo karininkus kareivių komitetais, kaip tai buvo padarę jų draugai Rusijoje, ir atsisakė vykti į Salo-

nikus, reikalaujama, kad ją gražintų į tėvynę. Ji buvo apsupta, marinama bažu ir galiausiai apšaudyta artilerijos ugnimi; daugelis kareivių buvo užmušti...⁷

Spalio 26 (13) dieną aš nuvykau į Marijos rūmus, kur baltu marmuru išklotoje raudonojoje salėje posėdžiavo Respublikos taryba. Norėjau pasiklausti Tereščenkos: jis turėjo paskelbti vyriausybės deklaraciją užsienio politikos klausimais, deklaraciją, kurios taip ilgai ir nekantriai laukė šalis, išsekinta karo ir trokštanti taikos.

Aukštas, nepriekaištingai apsirengęs ir nusiskutęs jaunas vyriškis su atsikišusiais žandikauliais tyliu balsu skaitė savo rūpestingai parengtą ir niekam neįpareigojaučią kalbą⁸. Nieko... Vis tos pačios bendros frazės apie Vokietijos militarizmo sutriuškinimą, laikantis glaudžios vienybės su šauniaisiais sąjungininkais, apie „Rusijos valstybinius interesus“, apie „sunkumus“, kuriuos sukėlė Skobelevovo priesakas. Tereščenka baigė kalbą žodžiais, kurie sudarė jo kalbos esmę:

„Rusija — didi valstybė. Rusija liks didžia valstybe, kad ir kas atsitiktų. Visi turim ją ginti, turim pasirodyti esą didžiojo idealo gynėjais ir didžiosios valstybės sūnumis“.

Niekas nebuvo patenkintas šia kalba. Reakcionieriai reikalavo „tvirtos“ imperialistinės politikos, o demokratinės partijos norėjo gauti garantiją, kad vyriausybė sieks taikos. Pateikiu čia laikraščio „Rabočij i soldat“ — bolševikinės Petrogrado Tarybos organo — vedamąjį straipsnį:

„Vyriausybės atsakymas apkasams

Užsienio reikalų ministras p. Tereščenka pasakė priešparlamente didele kalbą karo ir taikos klausimu. Ką gi papasakojo armijai ir liaudžiai visų tyliausias iš mūsų ministrų?

Pirma, mes glaudžiai susiję su mūsų sąjungininkais (ne su tautomis, o su jų vyriausybėmis).

Antra, nedera demokratijai samprotauti, galima vesti žiemos kampaniją ar negalima jos vesti: tai spręsti turi sąjungininkų vyriausybės.

Trečia, birželio 18 dienos puolimas buvo geras ir laimingas žygis (puolimo padarinius Tereščenka nutylėjo).

Ketvirta, esą netiesa, kad sąjungininkų vyriausybė mumis nesirūpina. „Mes turime konkrečius mūsų sąjungininkų pareiškimus“... Pareiškimus? O veiksmai? O Anglijos laivyno elgesys?⁹ O Anglijos karaliaus derybos su išsių-

tuoju kontrrevoliucionieriumi Gurka? Šitai ministras nutylėjo.

Penkta, priesakas Skobelevui blogas, tuo priesaku nepatenkinti sąjungininkai ir Rusijos diplomatai, o „sąjunginėje konferencijoje mes turime kalbėti vieningai“.

Ir tai viskas? Viskas. O kur išeities keliai? Tikėjimas sąjungininkais ir Tereščenka. O kada bus taika? Tada, kai tai leis sąjungininkai.

Taip Laikinoji vyriausybė atsakė apkasams į klausimą dėl taikos.

Ir tuo pat metu Rusijos politikos antrajame plane pradėjo ryškėti neaiškūs grėsmingos jėgos bruožai — kazokai. Gorkio laikraštis „Novaja žizn“ atkreipė skaitytojų dėmesį į jų veiklą.

„... Vasario dienomis kazokai *nešqudė* į liaudį, Kornilovo metu jie *neprisidėjo* prie išdaviko...“

Pastaruoju metu jų vaidmuo kiek keičiasi: iš pasyvaus lojalumo jie pereina į aktyvų politinį puolimą...“

Dono kazokų kariuomenės atamanas Kaledinas Laikinosios vyriausybės buvo atleistas iš pareigų už dalyvavimą Kornilovo maište. Jis kategoriškai atsisakė palikti savo postą ir įsitvirtino Novočerkaske, apsuptas trijų didžiulių kazokų armijų, rengė sąmokslus ir grasino pulti. Jis buvo toks stiprus, kad į jo nepaklusnumą vyriausybė turėjo žiūrėti pro pirštus. Maža to, ji buvo priversta formaliai pripažinti Kazokų kariuomenės sąjungos tarybą ir paskelbti neteisėta naujai sudarytą Tarybų kazokų sekciją.

Spalio pradžioje pas Kerenskį atvyko kazokų delegacija, kuri buvo tokia įžūli, jog pareikalavo nutraukti užsipuldinėjimus prieš Kalediną ir prikišo vyriausybės vadovui, kad jis nuolaidžiaujas Taryboms. Kerenskis sutiko palikti Kalediną ramybėje ir, kaip buvo pranešta, ta proga pasakė: „Tarybos vadovai laiko mane despotu ir tironu... O dėl Laikinosios vyriausybės, tai ji ne tik nesiremia Tarybomis, bet labai apgailestauja, kad jos iš viso egzistuoja“.

Tuo pat metu kita kazokų delegacija atvyko pas Anglijos ambasadorių ir, su juo kalbėdamasi, vadino save „laisvos kazokų tautos“ atstove.

Prie Dono susidarė kažkas panašaus į kazokų respubliką.

Kubanė pasiskelbė nepriklausoma kazokų valstybe. Rostove prie Dono ir Jekaterinoslave ginkluoti kazokai

išvaikė Tarybas, o Charkove nusiaubė angliakasių profesinės sąjungos patalpas. Kazokų judėjimas visur reiškėsi kaip antisocialistinis ir militaristinis judėjimas. Jo vadai buvo bajorai ir stambūs žemvaldžiai, kaip kad Kaledinas, Kornilovas, generolai Dutovas, Karaulovas ir Bardžis, jį rėmė stambūs Maskvos komersantai ir bankininkai.

Senoji Rusija sparčiai iro. Ukrainoje ir Suomijoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje stiprėjo vis atviresnis nacionalistinis judėjimas. Vietiniai valdžios organai, kuriems vadovavo turtingosios klasės, siekė autonomijos ir atsisakė paklusti potvarkiams iš Petrogrado. Helsingforse Suomijos seimas atsisakė imti iš Laikinosios vyriausybės pinigų, paskelbė Suomiją autonomine ir pareikalavo išvesti Rusijos kariuomenę. Buržuazinė rada tiek išplėtė Ukrainos sienas, kad jos apėmė labai turtingas pietų Rusijos žemdirbystės sritis iki pat Uralo, ir ėmė formuoti nacionalinę armiją. Rados vadovas Viničenka kalbėjo apie separatinę taiką su Vokietija, ir Laikinoji vyriausybė negalėjo nieko jam padaryti. Sibiras ir Kaukazas reikalavo atskirų steigiamųjų susirinkimų. Visose šiose srityse jau buvo prasidėjusi įnirtinga kova tarp vietos valdžios organų bei Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų.

Chaosas diena iš dienos augo. Šimtai ir tūkstančiai kareivių dezertyravo iš fronto ir ėmė traukti per šalį didžiulėmis, netvarkingomis bangomis. Tambovo ir Tverės gubernijose valstiečiai, ilgai nesulaukdami žemės, vyriausybės represinių priemonių privesti iki nevilties, degino dvarininkų sodybas ir žudė juos pačius. Didžiuliai streikai ir lokautai drebino Maskvą, Odesą ir Doneco anglies baseiną. Transportas buvo paralyžiuotas, armija badavo, stambūs miestai liko be duonos.

Vyriausybė, kurią draskė kova tarp demokratinių ir reakcinių partijų, nieko negalėjo padaryti. Kai ji vis dėlto būdavo priversta ko nors imtis, jos veiksmai visuomet atitikdavo turtingųjų klasių interesus. Buvo siunčiami kazokai įvesti tvarkai kaimuose, nuslopinti streikams. Taškente vyriausybiniai valdžios organai išvaikė Tarybą. Petrograde Ekonominis pasitarimas, sušauktas pakirstai šalies ekonomikai atkurti, atsidūrė aklavietėje: jis negalėjo išspręsti nesutaikinamo prieštaravimo tarp darbo ir kapitalo, ir galų gale Kerenskis jį paleido. Senojo režimo karininkai ir generolai, kadetų remiami, reikalavo griežtų priemonių drausmei armijoje ir laivyne atkurti. Visų ger-

biamas jūrų ministras admirolas Verderevskis ir karo ministras generolas Verchovskis tuščiai tvirtino, kad išgelbėti armiją ir laivyną gali tiktai nauja, savanoriška, demokratinė drausmė, pagrįsta vadų bendradarbiavimu su kareivių ir jūreivių komitetais. Jų niekas neklausė.

Reakcionieriai, atrodo, buvo nutarę tyčia sukelti liaudies ištūžimą. Artėjo Kornilovo teismo diena. Buržuazinė spauda vis atviriau ir atviriau jį gynė vadindama „didžiuoju rusų patriotu“. Burcevo laikraštis „Obščėje delo“ reikalavo įvesti Kornilovo, Kaledino ir Kerenskio diktatūrą.

Su Burcevu kartą kalbėjau Rusijos Respublikos tarybos spaudos ložėje. Tai buvo mažas susikūprinęs žmogelis raukšlėtu veidu, už storų akinių stiklų slypinčiomis trumparegėmis akimis, suveltu plaukų kuodu ant galvos ir žilstančia barzda.

„Įsidėmėkite mano žodžius, jaunuoli! Rusijai reikia stiprios asmenybės. Laikas mesti visas mintis apie revoliuciją ir susitelkti prieš vokiečius. Kvailiai, kvailiai leido, kad būtų sumuštas Kornilovas; o už kvailių pečių stovi vokiečių agentai. Kornilovas būtų turėjęs nugalėti...“

Kraštutinei dešiniajai grupei atstovavo blogai užsimaskavusio monarchizmo organai: Puriškevičiaus laikraštis „Narodnyj tribun“, laikraščiai „Novaja Rus“ ir „Živoje slovo“, atvirai raginę sunaikinti revoliucinę demokratiją.

Spalio 23 (10) dieną Rygos įlankoje įvyko jūrų mūšis su vokiečių eskadra. Vyriausybė, dangstydamasi tuo, kad Petrogradas pavojuje, sudarinėjo planus sostinei evakuoti. Iš pradžių turėjo būti išvežtos ir išskirstytos po visą Rusiją stambios gamyklos, dirbusios gynybai, o po to pati vyriausybė rengėsi vykti į Maskvą. Bolševikai nedelsdami paskelbė, jog vyriausybė išvyksta iš raudonosios sostinės tik tam, kad susilpnintų revoliuciją. Ryga jau perduota vokiečiams, dabar atiduodamas Petrogradas!

Buržuazinė spauda džiūgavo. „Maskvoje,— rašė kadetų laikraštis „Reč“,— vyriausybė galės dirbti ramioje atmosferoje, be kliūčių iš anarchistų pusės“. Kadetų partijos dešiniojo sparno lyderis Rodzianka laikraštyje „Utro Rosiji“ pareiškė, kad būtų didžiulė laimė, jeigu Petrogradą užimtų vokiečiai, nes būtų sunaikintos Tarybos ir Rusija išgelbėta nuo revoliucinio Baltijos laivyno:

„Petrogradas pavojuje...— rašė jis.— Aš manau, dievas jo nematė, to Petrogrado! Prisibijoma, kad Piteryje

žus centrinės įstaigos (t. y. Tarybos ir t. t.). Aš, priešingai, labai džiaugčiausi, jeigu visos tos įstaigos žūtų, nes, išskyrus bloga, Rusijai jos nieko nedavė. . .

Užėmus Petrogradą, bus sunaikintas ir Baltijos laivynas. . . Bet to gailėtis nėra ko: dauguma kovinių laivų įgulų yra visiškai demoralizuotos".

Liaudies pasipiktinimas buvo toks didžiulis, kad evakuacijos planus teko atidėti.

O tuo tarpu Rusijos padangėje, tartum žaibų skrodžiamas audros debesis, pasirodė Tarybų suvažiavimas. Jo sušaukimui priešinosi ne tik vyriausybė, bet ir visi „nuosaičiai" socialistai. Kariuomenės ir laivyno centro komitetai, kai kurių profesinių sąjungų centro komitetai, Valstiečių deputatų tarybos ir ypač Centro Vykdomasis Komitetas iš visų jėgų stengėsi, kad suvažiavimas nebūtų sušauktas. Petrogrado Tarybos įkurti, bet atsidūrę CVK rankose laikraščiai „Izvestija" ir „Golos soldata" įnirtingai stoji prieš suvažiavimą. Juos rėmė visa eserų spaudos sunkioji artilerija — „Delo naroda" ir „Volia naroda".

Po visą šalį buvo išsiuntinėti delegatai, visomis telegrafo linijomis lėkė instrukcijos, reikalavusios, kad vietinės Tarybos ir kariuomenės komitetai atšauktų arba atidėtų rinkimus į suvažiavimą. Pompastiškos rezoliucijos prieš suvažiavimą, pareiškimai, kad demokratija neleisianti jo atidaryti prieš pat Steigiamąjį susirinkimą, frontų, zemstų sąjungos, valstiečių sąjungos, kazokų kariuomenės sąjungos, karininkų sąjungos, Georgijaus kavalielių sąjungos, „mirties batalionų" * atstovų protestai. . . Rusijos Respublikos taryba taip pat vienbalsiai reiškė nepriėmimą. Visas Kovo revoliucijos sukurtas Rusijoje didžiulis aparatas nėrėsi iš kailio, kad Tarybų suvažiavimas negalėtų įvykti.

O kitoje pusėje buvo neįforminti proletariato — darbininkų, eilinių kareivių ir vargingųjų valstiečių — pagėdavimai. Daugelis vietinių Tarybų jau buvo tapusios bolševikinėmis; be to, veikė pramonės proletariato organizacijos, fabriku bei gamyklų komitetai ir pasirengusios sukilimui kariuomenės ir laivyno revoliucinės organizacijos. Daugelyje vietų žmonės, negavę progos teisingai išrinkti savo atstovų, patys būrėsi į mitingus ir rinko delegatus į Petrogradą. Kitose vietose jie šalino jiems kliudžiusius

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai".— Dž. Ridas.

senus komitetus ir rinko naujus. Požeminė sukilimo ugnis veržėsi pro plutą, kuri lėtai stingo šiais mėnesiais apsimusios revoliucinės lavos paviršiuje. Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas galėjo įvykti tik kaip stichinio masių judėjimo išdava...

Diena po dienos bolševikų oratoriai apeidavo kareivines ir fabrikus, įnirtingai smerkdami „pilietinio karo vyriausybę“. Kartą, sekmadienį, kimšte prikimštu tramvajumi, kuris slinko purvo jūromis pro niūrius fabrikus ir didžiules cerkves, mes nuvykom į valstybinę Obuchovo karinę gamyklą, prie Šliselburgo prospekto.

Mitingas vyko nebaigtame statyti didžiuliame korpuse plikomis plytų sienomis. Aplink tribūną, aptrauktą raudona medžiaga, susigrūdo dešimties tūkstančių žmonių minia. Visi juodais drabužiais. Vieni buvo glaudžiai sustoję ant malkų rietuvių ir plytų krūvų, kiti korėsi aukštyn ant nykiai juoduojančių balkių. Tai buvo labai įdėmi ir balsinga auditorija. Pro sunkius, tamsius debesis kartkartėmis prasigaudavo saulė, rausva šviesa užliedama tuščius langų rėmus ir jūrą į mus atkreiptų paprastų žmonių veidų.

Lunačiarskis — liesokas, panašus į studentą, jautrių dailininko veidu — aiškino, kodėl Tarybos turi paimti valdžią. Tiktai Tarybos gali ginti revoliuciją nuo jos priešų, sąmoningai griauančių šalį, dezorganizuojančių armiją, rengiančių dirvą naujam Kornilovui.

Kalbėjo kareivis iš Rumunijos fronto, liesas žmogus tragiška ir liepsninga veido išraiška. „Draugai,— šaukė jis,— mes badaujam ir šaliam fronte. Mes mirštame beprasmiškai. Tegul amerikiečiai draugai praneša Amerikai, kad mes, rusai, už savo revoliuciją kovosim lig paskutinio kraujo lašo. Mes laikysimės iš visų jėgų, kol į pagalbą mums pakils visos pasaulio tautos! Pasakykite amerikiečiams darbininkams, kad jie kiltų ir kovotų už socialinę revoliuciją!“

Po to atsistoją Petrovskis, laibas, lėtas ir negailestingas:

„Užteks žodžių, laikas pereiti prie reikalo! Ekonominė padėtis labai bloga, bet mums teks prie jos prisitaikyti. Mus mėgina įveikti badu ir šalčiu, mus nori išprovokuoti. Bet tegul priešai žino, kad jie gali nueiti per toli; jeigu jie išdrįs paliesti mūsų proletarines organizacijas, mes nušluosim juos nuo žemės paviršiaus kaip šiukšles!“

Bolševikų spauda augo nepaprastai greitai. Be dviejų partinių laikraščių — „Rabočij put“ ir „Soldat“, pradėjo eiti „Derevenskaja bednota“ — naujas dienraštis valstiečiams pusės milijono egzempliorių tiražu, o spalio 30 (17) dieną pasirodė „Rabočij i soldat“. Jo vedamasis straipsnis apibendrina bolševikų pažiūrą:

„...Ketvirta žiemos kampanija būtų pražūtinga armijai ir šaliai. Kartu iškilo pavojus, kad gali būti atiduotas revoliucinis Petrogradas. Kontrevoliucionieriai naudojami liaudies nelaimėms... Nevilties apimti valstiečiai pradėjo atvirą sukilimą. Dvarininkai ir valdininkai triuškiną valstiečius, pasitelkdami baudžiamąsias ekspedicijas. Fabrikai ir gamyklos uždaromi. Darbininkus norima numalšinti badu. Buržuazija ir jos generolai reikalauja negailestingų priemonių, kad armijoje būtų atgaivinta akla drausmė. Kornilovininkai nesnaudžia. Visos buržuazijos remiami, jie atvirai rengiasi sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą.

Kerenskio vyriausybė... — prieš darbininkus, kareivius ir valstiečius. Ši vyriausybė veda šalį į pražūtį...

Mūsų laikraštis pasirodo rūšiomis dienomis. „Rabočij i soldat“ bus Petrogrado proletariato ir Petrogrado karinės įgulos balsas. „Rabočij i soldat“ nesitaikstydamas gins kaimo varguomenės interesus...

Liaudis turi būti išgelbėta nuo pražūties. Revoliucija turi būti užbaigta. Valdžia turi būti atimta iš nusikalstamų buržuazijos rankų ir perduota organizuotiems darbininkams, kareiviams ir revoliuciniams valstiečiams...

Mūsų laikraščio programa — tai Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos programa.

Visa valdžia Taryboms — centre ir vietose!

Neatidėliojamos paliaubos visuose frontuose! Garbinga demokratinė tautų taika!

Dvarininkų žemė — be išpirkimo valstiečiams!

Darbininkų kontrolė gamybai!

Sąžiningai sušauktas Steigiamasis susirinkimas!..”

Pravartu čia pateikti dar ištrauką iš to paties laikraščio, iš organo tų pačių bolševikų, kuriuos visas pasaulis taip gerai žino kaip vokiečių agentus:

„Vokiečių kaizeris, milijonų krauju susitepęs, nori mesti savo kariuomenę prieš Petrogradą. Kvieskimės į pagalbą prieš kaizerį vokiečių darbininkus, kareivius, jūreivius, valstiečius, kurie trokšta taikos ne mažiau, kaip

mes... „Šalin prakeiktą karą!“ Kaip reikia pateikti tokį pasiūlymą?

Revoliucinė valdžia, tikrai revoliucinė vyriausybė, besiremianti armija, laivynu, proletariatu ir valstietija...

Tokia vyriausybė per diplomatų, sąjungininkų ir priešų galvas būtų kreipusis tiesiai į Vokietijos kariuomenę. Ji būtų užvertusi vokiečių apkasus milijonais atsišaukimų vokiečių kalba... Mūsų lakūnai platintų šiuos atsišaukimus vokiečių žemėje...“

O Respublikos taryboje praraja tarp abiejų pusių kasdien vis labiau gilėjo.

„Turtingosios klasės,— šaukė kairysis eseras Karelinas,— pasinaudodamos revoliuciniu valstybės aparatu, nori pririšti Rusiją prie sąjungininkų karo vežimo! Revoliucinės partijos griežtai stoja prieš tokią politiką...“

Senyvo amžiaus Nikolajus Čaikovskis, liaudies socialistų atstovas, pasisakė prieš žemės perdavimą valstiečiams ir stojo kadetų pusėn:

„Reikia tuojau pat įvesti armijoje griežtą drausmę... Nuo pat karo pradžios aš nesilioviau tvirtinęs, kad karo metu užsiiminėti socialinėmis ir ekonominėmis reformomis — nusikaltimas. Mes darom šį nusikaltimą, nors aš ir nesu šių reformų priešas, nes aš socialistas...“

Šūksniai iš kairės: „Netikime jums!“ Griausmingi plojimai iš dešinės...

Adžemovas kadetų vardu pareiškia, kad nėra jokio reikalo aiškinti armijai, už ką ji kovoja, nes kiekvienas kareivis turi suprasti, jog artimiausias tikslas — išvalyti Rusijos teritoriją nuo priešo.

Pats Kerenskis du kartus karštai kalbėjo apie nacionalinę vienybę ir, baigdamas vieną iš tų kalbų, apsisverkė. Susirinkimas jo klausė šaltai ir dažnai jį pertraukdavo ironiškais pastabomis.

Smolno institutas, CVK ir Petrogrado Tarybos būstinė, yra ant plačios Nevos upės kranto, pačiame miesto pakraštyje. Aš ten atvažiavau perpildytu tramvajumi, kuris, gailiai džerškėdamas, vos vilkosi išmintomis purvinomis gatvėmis. Prie galutinio sustojimo dunksojo puikūs dulsvai melsvi Smolno vienuolyno kupolai, papuošti tamsiu aukso, ir greta — didžiulis kareivinių tipo Smolno instituto fasadas, dviejų šimtų jardų ilgio ir trijų aukštų, su imperatorišku herbu, iškalto akmenyje viršum pagrindinio įėjimo. Atrodo, jis tyčiojasi iš visko, kas vyksta...

Senajo režimo laikais čia buvo išgarsėjęs, pačios carienės globojamas vienuolynas institutas Rusijos didikų dukterims. Revoliucija jį užėmė ir atidavė darbininkų bei kareivių organizacijoms. Jame buvo daugiau kaip šimtas didžiulių tuščių baltų kambarių. Ant durų tebebuvo išlikusios emaliuotos lentelės: „Klasės dama“, „IV klasė“, „Mokytojų kambarys“. Bet viršum šitų lentelių jau buvo matyti naujo gyvenimo ženklų — grubiai išrašytų plakatai: „Petrogrado Tarybos vykdomasis komitetas“, „CVK“, „Užsienio reikalų biuras“, „Kareivių socialistų sąjunga“, „Visos Rusijos profesinių sąjungų Centro taryba“, „Fabrikų bei gamyklų komitetai“, „Kariuomenės Centro komitetas“... Čia pat buvo politinių partijų centro komitetai ir kambariai jų frakcijų pasitarimams.

Ilguose skliautuotuose koridoriuose, apšviestuose retomis elektros lempuotėmis, grūdosi ir skubėjo nesuskaitoma daugybė kareivių ir darbininkų. Daugelis iš jų buvo sulinkę nuo sunkių ryšulių — laikraščių, atsisaukimų, įvairių propagandinių spaudinių. Medinėmis grindimis nepaliaujamai ir skardžiai tarsi griaustinis dundėjo sunkūs batai... Visur kabojo plakatai: „Draugai, savo pačių sveikatos labai laikykitės švaros“. Visose aikštelėse ir laiptų posūkiuose stovėjo ilgi stalai, apkrauti pardavinėjamais įvairių politinių partijų leidiniais.

Plačiame ir žemame valgomajame kambaryje žemutiniame aukšte, kaip ir anksčiau, buvo valgykla. Už 2 rublius nusipirkau pietų taloną, drauge su tūkstančiu kitų valgytojų stojau į eilę, vedusią prie ilgų stalų, už kurių dvidešimt vyrų ir moterų iš didžiulių katilų pilstė kopūstus, krėtė košę, dalijo mėsos gabalus ir riekės juodos duonos. Už 5 kapeikas buvo galima gauti skardinį puodelį arbatos. Dėžėje gulėjo riebaluoti mediniai šaukštai. Ant ilgų suolų apie stalus glaudžiai sėdėjo alkani proletarai. Jie godžiai malšino alkį, kalbėdamiesi per kits kitą ir krėsdami neišmoningus pokštus.

Viršutiniame aukšte buvo dar viena valgykla, kurioje pietavo tik CVK nariai. Beje, ten galėjo įeiti kas norėjo. Čia galima buvo gauti duonos, storai užteptos sviestu, ir kiek nori stiklų arbatos.

Pietiniame antrojo aukšto sparne buvo didžiulė plenarinių posėdžių salė. Instituto laikais čia buvo rengiami baliai. Aukšta balta salė, apšviesta glazūruotais baltais kandeliabrais su šimtais elektros lempučių ir padalyta

dviem eilėmis masyvių kolonų. Salės gale — pakyla, iš abiejų jos pusių — aukšti išsišakoję kandeliabrai. Už pakylos — tušti auksuoti rėmai, iš kurių išimtas imperatoriaus portretas. Iškilmių dienomis ant šios pakylos didžiausias kunigaikštienės apstodavo karininkai blizgančiais mundurais ir dvasininkai prabangiomis sutanomis.

Priešais salę buvo Tarybų suvažiavimo mandatų komisija. Aš stovėjau šitame kambaryje ir žiūrėjau į atvykstančius delegatus — stambius barzdotus kareivius, darbininkus juodomis palaidinėmis, ilgabarzdžius valstiečius. Dirbusi komisijoje mergina, Plechanovo „Vienybės“ * grupės narė, paniekinamai šypsojosi. „Visai ne ta publika, kaip pirmajame suvažiavime, — pareiškė ji. — Kokia grubi ir atsilikusi liaudis! Tamsūs žmonės...“ Jos žodžiai buvo teisingi. Revoliucija sukretė Rusiją iki pat gelmių, ir dabar į paviršių iškilo apačios. Senojo CVK paskirta mandatų komisija šalino vieną delegatą po kito, motyvuodama tuo, kad jie išrinkti neteisėtai. Tačiau bolševikų Centro Komiteto atstovas Karachanas tik šaipėsi. „Nieko, — kalbėjo jis, — kai prasidės suvažiavimas, jus visi atsisėsite į savo vietas...“

„Rabočij i soldat“ rašė:

„Atkreipiame naujojo Visos Rusijos suvažiavimo delegatų dėmesį į kai kurių organizacinio biuro narių mėginimus sužlugdyti suvažiavimą skleidžiant gandus, kad suvažiavimas neįvyks, kad delegatams geriau išvažiuoti iš Petrogrado... Nekreipkite dėmesio į šitą melą... Artėja didžios dienos...“

Buvo visiškai aišku, kad iki lapkričio 2 (spalio 20) dienos kvorumas dar nesusirinks. Todėl suvažiavimo pradžia buvo atidėta iki lapkričio 7 (spalio 25) dienos, bet visa šalis jau įsisiūbavo, ir menševikai bei eserai, matydami esą pralaimėję, griežtai pakeitė taktiką. Jie ėmė siųsti karštas telegramas savo provincijų organizacijoms, kad tos siųstų į suvažiavimą kuo daugiausia delegatų iš „nuosaikiųjų“ socialistų tarpo. Tuo pat metu Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas išleido skubų kreipimąsi dėl valstiečių suvažiavimo sušaukimo gruodžio 13 (lapkričio 30) dieną, kad paralyžiuotų visus veiksmus, kurių ėmėsi darbininkai ir kareiviai.

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“. — Dž. Ridas.

Ką ketino daryti bolševikai? Po miestą sklido gandai, kad kareiviai ir darbininkai rengiasi ginkluotiems veiksams. Buržuazinė ir reakcinė spauda pranašavo sukilimą ir reikalavo, kad vyriausybė suimtų Petrogrado Tarybą arba bent neleistų pradėti suvažiavimo. Laikraštukai, kaip antai „Novaja Rus“, atvirai ragino išžudyti visus bolševikus.

Gorkio laikraštis „Novaja žizn“ visiškai sutiko su bolševikais, kad reakcionieriai ketina sutriuškinti revoliuciją ir kad prireikus jiems turi būti suduotas ginkluotas atkirtis. Tačiau jis manė, kad visos revoliucinės demokratijos partijos turi sudaryti vieningą frontą:

„...Kol demokratija nėra sutelkusi savo pagrindinių jėgų ir kol priešinimasis jos įtakai dar gana didelis, jai nenaudinga pačiai pereiti į puolimą. Bet, jeigu į puolimą pereis jai priešiškos jėgos, revoliucinei demokratijai teks stoti į kovą ir paimti valdžią. Tada toks perėjimas susilauks plačiausių liaudies sluoksnių paramos“.

Gorkis tvirtino, kad tiek reakciniai, tiek vyriausybiniai laikraščiai kursto bolševikus griebtis prievartos. Tačiau sukilimas tik išvalytų kelią naujam Kornilovui. Gorkis reikalavo, kad bolševikai paneigtų gandus. Menševikų laikraštyje „Dno“ Potresovas išspausdino sensaciną straipsnį su žemėlapiu, tariamai demaskuojančiu slapta bolševikų operacijų planą.

Visos Petrogrado sienos, lyg kas būtų jas pakerėjęs, sumirgėjo įspėjančiais skelbimais, atsišaukimais¹⁰ ir šūkiiais. „Nuosaikiųjų“ ir konservatyviųjų partijų CK ir CVK smerkė visas demonstracijas, maldavo darbininkus ir kareivius neklausyti agitatorių. Štai, pavyzdžiui, socialistų revoliucionierių partijos karinės sekcijos atsišaukimas:

„...Vėl sklinda mieste gandai apie rengimąsi veiksams. Kur šių gandų šaltinis? Kieno, kurios organizacijos įgalioti kalba apie šiuos veiksmus agitatoriai?.. Į CVK pasiųstą paklausimą bolševikai atsakė neigiamai...“

Tačiau šie gandai labai pavojingi. Lengvai gali atsitikti, kad, nesiskaitydami su darbininkų, valstiečių ir kareivių masės daugumos nuotaikomis, kai kurie karštakošiai išsaus dalį darbininkų ir kareivių į gatves, ragindami juos sukilti.

Baisiu, sunkiu laiku, kurį gyvena revoliucinė Rusija, šie veiksmai lengvai gali padaryti pradžią pilietiniam karui ir taip sunkiai sukurtų visų proletariato, darbo vals-

tietijos ir armijos organizacijų irimui... Jie (kontrrevoliucionieriai.— *Rus. leid. red.*) netruks pasinaudoti tais veiksmais, pradėdami kontrrevoliucinius pogromus ir kruvinoose savitarpio vaiduose sužlugdydami rinkimus į Steigiamąjį susirinkimą. O tuo tarpu Europos kontrrevoliucionierius Vilhelmas II rengia naujus smūgius...

Jokių veiksmų! Visi į savo postus!.."

Spalio 28 (15) dieną viename Smolno koridoriuje kalbėjau su Kamenevu, labai gyvai gestikuliuojančiu neaukštu žmogumi rusva aštria barzdele. Jis nebuvo įsitikinęs, kad į suvažiavimą susirinks pakankamai delegatų. „Jeigu suvažiavimas įvyks,— kalbėjo jis,— tai jis atstovaus pagrindinėms liaudies nuotaikoms. Jeigu dauguma, kaip aš manau, atiteks bolševikams, mes pareikalausime, kad Laikinoji vyriausybė atsistatydintų ir perduotų visą valdžią Taryboms...“

Volodarskis, aukštas išblyškęs ligotas jaunuolis su akiniais, kalbėjo kur kas konkrečiau: „Liberdanai ir kiti susitaikėliai sabotuoja suvažiavimą. Bet jeigu jiems ir pavyktų jį sužlugdyti, tai juk mes esame pakankamai realūs politikai, kad nesustotume dėl tokių dalykų...“

Mano užrašų knygelėje yra tokios ištraukos iš spalio 29 (16) dienos laikraščių pranešimų:

„Mogiliovas (Vyriausiojo kariuomenės vado būstinė). Čia sutraukiami patikimi gvardiečių pulkai, „laukinė divizija“, kazokų dalys ir „mirties batalionai“.

Vyriausybė įsakė Pavlo, Carskoje Selo ir Peterhofo mokyklų kariūnams būti pasirengusiems žygiui į Petrogradą, Oranienbaumo kariūnai atvyksta į miestą.

Žiemos rūmuose įkurdinta Petrogrado šarvuočių diviziono dalis.

Sestrorecko valstybinė ginklų gamykla pagal Trockio pasirašytą įsakymą išdavė Petrogrado darbininkų delegatams keletą tūkstančių šautuvų.

Nižneliteino rajono miesto milicijos mitinge priimta rezoliucija, reikalaujanti perduoti visą valdžią Taryboms...“

Ir tai tik mažas pavyzdys iš tų karštligiškų dienų netvarkingų įvykių. Visi žinojo: kažkas turi įvykti, bet niekas nežinojo, kas būtent.

Spalio 30 (17)-osios naktį Petrogrado Tarybos posėdyje Smolne Trockis pasmerkė buržuazinių laikraščių tvirtinimus, kad Taryba rengianti ginkluotą sukilimą, kaip kontr-

revoliucinį mėginimą diskredituoti ir sužlugdyti Tarybų suvažiavimą. „Petrogrado Taryba,— kalbėjo jis,— nėra paskyrusi jokio sukilimo. Bet jeigu sukilimas bus reikalingas, mes nepabūgsime jo, ir mus parems visa Petrogrado įgula... Jie (vyriausybė) rengia kontrrevoliuciją, ir mes turime atsakyti į tai ryžtingu ir negailestingu puolimu...“

Petrogrado Taryba tikrai nebuvo paskyrusi jokios demonstracijos, bet bolševikų partijos Centro Komiteete sukilimo klausimas jau buvo svarstomas. Komitetas posėdžiavo visą spalio 23 (10)-iosios naktį. Čia buvo visas intelektualinis partijos elitai, visi jos vadovai, taip pat delegatai Petrogrado darbininkų ir įgulos. Iš inteligentų už sukilimą pasisakė tiktai Leninas ir Trockis. Netgi kariškiai buvo prieš. Buvo balsuojama. Sukilimas buvo atmestas!

Tada pakilo iš savo vietos paprastas darbininkas. Jo veidas buvo iškreiptas įniršio. „Aš kalbu Petrogrado proletariato vardu,— griežtai pareiškė jis.— Mes — už sukilimą. Darykit kaip išmanot, bet pareiškiu: jeigu leisite išvaikyti Tarybas, *mums su jumis daugiau nepakeliui!*“ Prie jo prisidėjo keletas kareivių. Po to buvo balsuojama iš naujo ir nutarta sukilti...*

Ir vis dėlto dešinysis bolševikų sparnas, Riazanovo, Kamenevo ir Zinovjevo vadovaujamas, toliau varė kampaniją prieš ginkluotą sukilimą. Spalio 31 (18)-osios ry-

* Klausimo dėl ginkluoto sukilimo svarstymo eiga bolševikų partijos Centro Komiteto 1917 m. spalio mėnesio istoriniuose posėdžiuose aprašyta neteisingai. Nutarimas dėl ginkluoto sukilimo buvo priimtas partijos Centro Komiteto 1917 m. spalio 23(10) dienos uždaramame posėdyje, kuriame dalyvavo Leninas, Bubnovas, Dzeržinskis, Zinovjevas, Kamenevas, Kolontaj, Lomovas, Sverdlovas, Sokolnikovas, Stalinas, Trockis ir Urickis. Prieš Lenino pasiūlytą rezoliuciją balsavo Zinovjevas ir Kamenevas. Po 6 dienų, spalio 29(16) dieną, įvyko partijos CK išplėstinis posėdis, kuriame dalyvavo partijos Petrogrado komiteto vykdomosios komisijos, karinės organizacijos, Petrogrado Tarybos, profsąjungų, fabričių bei gamyklų komitetų, geležinkelininkų, partijos Petrogrado apygardos komiteto atstovai. Šiame posėdyje Leninas paskelbė ankstesniojo CK posėdžio priimtą rezoliuciją. Savo kalboje Leninas pabrėžė, kad objektyvi politinė padėtis tiek Rusijoje, tiek Europoje reikalauja vykdyti pačią ryžtingiausią, pačią aktyviausią politiką, ir tai gali būti tiktai ginkluotas sukilimas. Leninas pasiūlė susirinkimui rezoliuciją, sveikinančią ir remiančią CK nutarimą dėl sukilimo (žr. Raštai, 4-asis rus. leid., t. 26, p. 165). Rezoliucija buvo priimta 19 balsų prieš 2, 4-iems susilaukius. Zinovjevas ir Kamenevas vėl balsavo prieš CK rezoliuciją.—
Rus. leid. red.

1ą* laikraštyje „Rabočij put“ pasirodė pirmoji ištrauka iš Lenino „Laiško draugams“¹¹—vieno iš drąsiausių politinių pareiškimų, kokius kada nors buvo matęs pasaulis. Jame Leninas nuodugniai įrodo sukilimo būtinumą, smulkiai išnagrinėdamas visus Kamenevo ir Riazanovo prieštaravimus:

„...Arba perėjimas pas liberdanus ir *viešas* atsisakymas nuo šūkio „Visa valdžia Taryboms“, arba sukilimas. Vidurio nėra“.

Tą pačią dieną kadetų vadas Pavlas Miliukovas pasakė griausmingą kalbą Respublikos taryboje¹², smerkė Skobelevo priesaką kaip germanofilišką, pareiškė, kad „revoliucinė demokratija“ žudanti Rusiją, išjuokė Tereščenką ir atvirai paskelbė, kad jis geriau linkęs rinktis vokiečių diplomatiją negu rusų... Kairieji suolai griudėjo pasipiktinimu... .

Savo ruožtu vyriausybė negalėjo neatsižvelgti į bolševikų propagandos pasisekimo reikšmę. Spalio 29 (16) dieną vyriausybės ir Respublikos tarybos jungtinė komisija skubiai priėmė du įstatymų projektus, iš kurių vienas laikinai atidavė žemę valstiečiams, o kitas reikalavo energingos taikios užsienio politikos. Rytojaus dieną Kerenskis panaikino mirties bausmę fronte. Tą patį vakarą su didele pompastika buvo atidarytas naujos „Respublikos santvarkos stiprinimo ir kovos su anarchija ir kontrrevoliucija komisijos“ pirmasis posėdis; apie šią komisiją istorijoje, beje, neliko nė menkiausio pėdsako. Rytojaus rytą drauge su dviem kitais korespondentais užėjau pas Kerenskį¹³—tai buvo paskutinis kartas, kai jis priėmė žurnalistus.

„Rusų tauta,— su kartėliu kalbėjo jis,— kenčia dėl ekonominės suirutės ir dėl nusivylimo sąjungininkais. Visas pasaulis mano, kad Rusijos revoliucija pasibaigė. Saugokitės klaidos. Rusijos revoliucija dar tiktai prasideda...“ Žodžiai daugiau pranašiški negu, galimas daiktas, manė jis pats.

Nepaprastai audringas buvo visą naktį užsitęsęs Petrogrado Tarybos spalio 30 (17) dienos posėdis, kuriame aš dalyvavau. Atvyko visi „nuosaikieji“ socialistai inteligentai, karininkai, kariuomenės komitetų ir CVK nariai.

* Autorius netikslus. Šis numeris išėjo lapkričio 1 (spalio 19) dieną.— Rus. leid. red.

Prieš juos karštai ir paprastai kalbėjo darbininkai, valstiečiai ir eiliniai kareiviai.

Vienas valstietis papasakojo apie netvarką Tverėje, kuri, jo žodžiais tariant, kilusi dėl to, kad buvo suimti žemės komitetai. „Šitas Kerenskis tiktai gina dvarininkus,— šaukė jis.— Jie žino, kad Steigiamasis susirinkimas vis tiek atims iš jų žemę, ir todėl nori jį sužlugdyti!“

Putilovo gamyklos mechanikas papasakojo, kaip valdytojai uždarinėjo vieną cechą po kito, dangstydamiesi tuo, kad nesą kuro ir žaliavos. Gamyklos komitetas, jo žodžiais tariant, suradęs didžiules paslėptas atsargas.

„Tai provokacija,— pareiškė jis.— Jie nori mus numarinti badu arba priversti griebtis prievartos!“

Vienas iš kareivių pradėjo taip: „Draugai! Aš atvežiau jums sveikinimą iš tos vietos, kur žmonės kasa sau kapus ir vadina juos apkasais!“

Po to pakilo aukštas liesas jaunas kareivis degančiomis akimis. Jis buvo sutiktas entuziastingais plojimais. Tai buvo Čudnovskis, kuris buvo laikomas žuvusiu liepos puolimo metu, o dabar tartum prisikėlė iš mirusiųjų.

„Kareivių masė daugiau nebepasitiki savo karininkais. Mus išduoda netgi kariuomenės komitetai: jie atsisako sušaukti mūsų Tarybos posėdžius... Kareivių masė reikalauja, kad Steigiamasis susirinkimas būtų atidarytas tiksliai nustatytu laiku, ir tas, kas pamėgins jį atidėti, bus prakeiktas,— ir prakeiktas ne tik platoniškai, nes armija dar turi patrankų...“

Jis papasakojo, kaip įnirtingai V armijoje vyko rinkimai į Steigiamąjį susirinkimą. „Karininkai, ypač menševikai ir eserai, tyčia provokuoja tokias situacijas, kad į bolševikus būtų šaudoma. Mūsų laikraščiai neįleidžiami į apkasus, mūsų kalbėtojai suiminėjami!...“

„Kodėl jūs nesakot, kad nėra duonos?“— šūktelėjo vienas kareivis.

„Ne vien duona žmogus gyvas!“— rūsčiai atsakė Čudnovskis.

Po jo kalbėjo karininkas, menševikas gynybininkas, Vitebsko Tarybos delegatas.

„Svarbu ne tai, kieno rankose valdžia. Mūsų nelaimė— ne vyriausybė, o karas... bet karą būtina laimėti prieš visokias permainas...“ Šauksmai, ironiški plojimai. „Šitie bolševikų agitatoriai— demagogai!“ Salė plyšta juoku. „Laikinai pamirškim klasių kovą...“ Daugiau kal-

bėti jis negalėjo. Kažkas iš vietos sušuko: „Taip, jūs šito labai norit!“

Tomis dienomis Petrogradas sudarė puikų vaizdą. Gamyklose komitetų patalpos buvo užverstos šautuvais. Ateidavo ir išeidavo ryšininkai, buvo apmokoma Raudonoji gvardija*... Visose kareivinėse dieną ir naktį vyko mitingai, nesibaigiantys ir karšti ginčai. Tirštėjančioje vakaro tamsoje gatvėmis plaukė didžiulės liaudies minios. Tartum potvynio bangos, jos slinko aukštyn ir žemyn Nevskio prospektu. Laikraščiai buvo plėšte plėšiami iš rankų... Banditai taip įsisiautėjo, kad šalutinėse gatvėse buvo pavojinga pasirodyti... Kartą dienos metu Sadovajos gatvėje aš mačiau, kaip kelių šimtų žmonių minia mirtinai primušė kareivį, sučiūptą vagiant... Kažkokie paslaptingi asmenys šmižinėjo aplink eiles prie duonos parduotuvių bei pieninių; suvargusioms, šaltame lietuje drebančioms nelaimingoms moterims jie šnibždėjo, kad žydai slapstą maistą, kad, liaudžiai badaujant, Tarybos nariai gyveną prabangoje.

Smolne prie pagrindinio įėjimo ir prie išorinių vartų stovėjo rūstūs sargybiniai, kurie iš visų ateinančiųjų reikalavo leidimo. Komitetų kambariai ištisą parą užė kaip bičių avilys, šimtai kareivių ir darbininkų miegojo čia pat ant žemės, užėmę visas laisvas vietas. O viršuje tūkstančiai žmonių, susigrūdę didžiulėje salėje, klausė austringų Petrogrado Tarybos posėdžių.

Lošimo klubai karštligiškai dirbo nuo aušros ligi aušros; šampanas liejosi upėmis, buvo statomos net dviejų šimtų tūkstančių rublių sumos. Naktimis miesto centre gatvėmis slankiojo ir kavines užpildydavo prostitutės, apsikarsčiusios briliantais ir apsigaubusios brangiais kailiais...

Monarchistų sąmokslai, vokiečių šnipai, stulbinantys spekuliantų ir kontrabandininkų planai...

Šalto, skvarbaus lietaus merkiamas, sunkių pilkų debesų gaubiamas, didžiulis sunerimęs miestas vis labiau ir labiau skubėjo pasitikti... ką?..

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“.— Dž. Ridas.

Išvakarėse

Silpnos vyriausybės ir sukilusios liaudies tarpusavio santykiuose anksčiau ar vėliau išmuša valanda, kai kiekvienas valdžios žingsnis ima mases siutinti, o kiekvienas jos atsisakymas veikti sužadina jų panieką.

Petrogrado evakavimo projektas sukėlė pasipiktinimo audrą. Viešas Kerenskio pareiškimas, kad vyriausybė visiškai neturėjusi tokio ketinimo, buvo sutiktas pašaipų kruša.

„Revoliucijos prispirta prie sienos,— šaukė „Rabočių put“,— buržuazinių laikinųjų viešpačių vyriausybė bando išsisukti švaistydamosi melagingais įtikinėjimais, kad ji nesirengusi bėgti iš Petrogrado ir nenorėjusi atiduoti sostinės...“

Charkove* trisdešimt tūkstančių kalnakasių susiorganizavo ir priėmė „Pasaulio pramonės darbininkų“** įstatų įžanginį punktą, kuriame sakoma: „Darbininkų klasė ir įmonininkų klasė neturi nieko bendra“. Organizacija buvo kazokų sutriuškinta, daugelis kalnakasių išvyti iš darbo, o kiti paskelbė visuotinį streiką. Prekybos ir pramonės ministras Konovalovas pasiuntė savo pavaduotoją Orlovą nutraukti netvarkos ir suteikė jam plačius įgaliojimus. Kalnakasiai neapkentė Orlovo. O CVK ne tik pritarė šiam paskyrimui, bet ir nesutiko pareikalauti, kad iš Doneco baseino būtų išvesti kazokai...

* Matyt, autorius turėjo galvoje Doneco akmens anglies baseiną.— *Rus. leid. red.*

** „Pasaulio pramonės darbininkai“— viena iš revoliucinių masinių JAV profsąjungų organizacijų. Susikūrė 1905 m. revoliucinių įvykių Rusijoje įtakoje. Faktiškai nustojo egzistavusi XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, išsigimusi į sektantišką organizaciją, netekusią seniau turėtų ryšių su masėmis. PPD klestėjimo laikotarpiu jos veikloje aktyviai dalyvavo Dž. Ridas.— *Rus. leid. red.*

Paskui buvo sutriuškinta Kalugos Taryba. Bolševikams, iškovojušiemis šioje Taryboje daugumą, pavyko išlaisvinti kelis politinius kalinius. Miesto dūma, vyriausybės komisarui sutinkant, iškvietė iš Minsko kariuomenę, kuri apšaudė Tarybą iš artilerijos. Bolševikai nusileido, bet juos, einančius iš Tarybos rūmų, puolė kazokai, šaukdami: „Štai kas bus visoms kitoms bolševikinėms Taryboms, ir Maskvos, ir Petrogrado!“ Šis incidentas sujaudino visą Rusiją. . .

Petrograde ėjo į galą Šiaurės srities Tarybų suvažiavimas, kuriam pirmininkavo bolševikas Krylenka. Didžiąją balsų daugumą suvažiavimas priėmė nutarimą visą valdžią perduoti Visos Rusijos Tarybų suvažiavimui. Prieš išsiskirstydamas, suvažiavimas pasiuntė sveikinimą suimtiesiems bolševikams, skelbdamas, kad jų išlaisvinimo vanda arti. Tuo pat metu Visos Rusijos fabričių bei gamyklų komitetų pirmoji konferencija¹ kategoriškai pasisakė už Tarybas, priimdama tokią rezoliuciją:

„. . . Nuvertusi patvaldystę politinėje srityje, darbininkų klasė siekia demokratinės santvarkos pergalės ir savo gamybinės veiklos srityje. Šio siekimo išraiška yra darbininkų kontrolės idėja, natūraliai gimusi ūkinėje suirutėje, kurią sukėlė nusikalstama viešpataujančiųjų klasių politika. . .“

Geležinkelininkų sąjunga pareikalavo, kad atsistatydintų susisiekimo ministras Liverovskis.

Skobelevas CVK vardu primygtinai reikalavo, kad priesakas būtų perduotas sąjungininkų konferencijai, ir formaliai protestavo prieš Tereščenkos siuntimą į Paryžių. Tereščenka pareiškė atsistatydinąs. . .

Generolas Verchovskis, neįstengdamas, kaip kad buvo ketinęs, reorganizuoti armijos, tik retkarčiais pasirodydavo ministrų tarybos posėdžiuose. . .

Lapkričio 3 (spalio 21) dieną Burcevo „Obščeje delo“ stambiu šriftu paskelbė atsisaukimą:

„Piliečiai! Gelbėkite Rusiją!

Aš tik ką sužinojau, kad vakar gynybos komisijos posėdyje Respublikos taryboje karo ministras generolas Verchovskis, vienas iš pagrindinių generolo Kornilovo žuvimo kaltininkų, pasiūlė sudaryti taiką su vokiečiais slapta nuo sąjungininkų. . .

Tai Rusijos išdavimas!

Tereščenka pareiškė, kad generolo Verchovskio pasiūlymas netgi nebuvo svarstytas Laikinojoje vyriausybėje.

Tai,— pasakė M. Tereščenka,— kažkokie pamišėlių namai.

Generolo Verchovskio žodžiai komisijos nariams sukėlė siaubą...

Generolas Aleksejevas verkė.

Ne! Tai ne pamišėlių namai! Tai blogiau už kokius nors pamišėlių namus! Tai — tiesioginis Rusijos išdavimas!

Už Verchovskio žodžius tuojau pat mums turi atsakyti Kerenskis, Tereščenka ir Nekrasovas.

Piliečiai, pakilkite!

Rusija išduodama!

Gelbėkite ją!"

Tačiau iš tikrųjų Verchovskis tepasakė, kad reikia paskubinti sąjungininkus pateikti taikos pasiūlymus, nes Rusijos armija daugiau kariauti nebegali.

Sensacija Rusijoje ir užsienyje buvo milžiniška. Verchovskis gavo „atostogų dėl ligos neribotam laikui“ ir pasitraukė iš vyriausybės. Laikraštis „Obščėje delo“ buvo uždarytas...

Sekmadienis, lapkričio 4 (spalio 22) diena, buvo paskelbtas „Petrogrado Tarybos diena“. Visame mieste turėjo įvykti milžiniški mitingai. Jie buvo šaukiami tariamai lėšoms rinkti tarybinėms organizacijoms ir tarybinei spaudai; o iš tiesų šie mitingai turėjo pademonstruoti jėgą. Staiga pasklido žinia, kad kazokai tą pačią dieną yra numatę surengti bažnytinę procesiją pagerbti stebuklingajai ikonai, išgelbėjusiai Maskvą nuo Napoleono 1812 m. Atmosfera buvo įelektrinta; mažiausia kibirkštis galėjo įžiebtį pilietinio karo gaisrą. Petrogrado Taryba išleido atsišaukimą, pavadintą „Broliai, kazokai!“:

„... Jus, kazokai, nori nuteikti prieš mus, darbininkus ir kareivius. Šį Kaino darbą atlieka mūsų bendri priešai: smurtininkai bajorai, bankininkai, dvarininkai, seni valdininkai, buvę caro tarnai... Mūsų neapkenčia visi lupikautojai, turtuoliai, kunigaikščiai, bajorai, generolai, tarp jų ir jūsų, kazokų, generolai. Jie pasirengę kiekvieną valandą sunaikinti Petrogrado Tarybą, užgniaužti revoliuciją...“

Spalio 22 dieną kažkas rengia kazokų bažnytinę procesiją. Kiekvieno kazoko laisvos sąžinės reikalas dalyvauti ar nedalyvauti procesijoje. Mes nesikišame į tai ir niekam nedarome jokių kliūčių. . ."

Bažnytinė procesija buvo skubiai atšaukta.

Kareivinėse ir darbininkų kvartaluose bolševikai skelbė savo šūkį „Visa valdžia Taryboms!“, o tamsiųjų jėgų agentai kurstė liaudį pjauti žydus, krautuvinius ir socialistų vadus. . .

Iš vienos pusės, monarchistinės spaudos pogrominiai straipsniai, iš kitos pusės, griausmingas Lenino balsas: „Sukilimas! . . Daugiau laukti nebegalima!“

Sunerimo netgi buržuazinė spauda². „Birževyje vedomosti“ vadino bolševikų propagandą pasikėsiniu į „pagrindinius visuomenės principus, į asmens neliečiamybę ir privatinės nuosavybės gerbimą“.

Bet daugiau už visus reiškė neapykantą „nuosaikiųjų“ socialistų laikraščiai³. „Bolševikai — tai pavojingiausi revoliucijos priešai“, — skelbė „Delo naroda“. Menševikų „Den“ rašė: „Vyriausybė privalo gintis ir ginti mus“. Plechanovo laikraštis „Jedinstvo“⁴ atkreipė vyriausybės dėmesį į tą aplinkybę, kad Petrogrado darbininkai jau apsiginklavo, ir reikalavo griežtų priemonių prieš bolševikus.

Vyriausybė kasdien darėsi vis bejėgiškesnė. Netgi miesto savivaldybė iro. Laikraščių skiltys mirgėte mirgėto pranešimais apie įžūliausius plėšimus ir žudynes, o nusikaltėliai likdavo nenubausti. . .

Tačiau, antra vertus, ginkluoti darbininkų patuliai naktimis jau saugojo gatves, išvaikydami plėšikus ir rekvizuodami ginklus, kurie tik patekdavo jiems į rankas.

Lapkričio 1 (spalio 19) dieną Petrogrado karinės apygardos vyriausiasis vadas pulkininkas Polkovnikovas išleido tokį įsakymą:

„Nors šalis gyvena sunkias dienas, Petrograde toliau girdėti neatsakingų raginimų imtis ginkluotų veiksmų bei pogromų ir kartu kasdien stiprėja plėšikavimas bei siautėjimas.

Tokia padėtis dezorganizuoja piliečių gyvenimą ir trukdo planingą vyriausybinių ir visuomeninių organų darbą.

Jausdamas atsakomybę ir pareigą tėvynei, įsakau:

1. Kiekvienai karinei daliai pagal ypatingus potvarkius savo išsidėstymo rajono ribose visokeriopai padėti miesto savivaldybės organams, komisarams ir milicijai saugoti valstybines ir visuomenines įstaigas;

2. Kartu su rajono komendantu ir miesto milicijos atstovu organizuoti patrulius ir imtis priemonių nusikaltamiems elementams ir dezertyrams sulaikyti;

3. Visus asmenis, ateinančius į kareivines ir raginančius dalyvauti ginkluotuose veiksmuose ir pogromuose, suimti ir persiųsti miesto 2-ojo komendanto žinion;

4. Neleisti gatvių manifestacijų, mitingų ir procesijų;

5. Ginkluotiems veiksams ir pogromams tuojau pat užkirsti kelią visomis turimomis ginkluotomis jėgomis;

6. Teikti paramą komisarams, neleidžiant savavališkų kratų, suėmimų;

7. Apie viską, kas vyksta dalių išsidėstymo rajone, tuojau pat informuoti apygardos štabą.

Dalių komitetus ir visas kariuomenės organizacijas raginu padėti vadams vykdyti jiems pavestus uždavinius".

Respublikos taryboje Kerenskis pareiškė, jog Laikinoji vyriausybė yra gerai informuota apie bolševikų propagandą ir pakankamai stipri susidoroti su kiekviena demonstracija⁵. Jis kaltino „Novaja Rus“ ir „Rabočij put“ tais pačiais nusikalstamais veiksmais. „Tačiau absoliuti spaudos laisvė,— toliau sakė jis,— neduoda vyriausybei galimybės imtis priemonių prieš spaudos melą...“* Pareiškdamas, kad bolševizmas ir monarchizmas tėra dvi skirtingos tos pačios kontrrevoliucinės propagandos atmainos, kurią inspiruoja tamsiosios jėgos, jis kalbėjo:

„Aš pasmerktas žūti žmogus, man vis tiek, kas mane ištikis, ir turiu drąsos pareikšti, jog visa, kas yra mįslinga įvykiuose, atsitiko dėl neįtikėtinos provokacijos, kurią mieste surengė bolševikai“.

Iki lapkričio 2 (spalio 20) dienos į Tarybų suvažiavimą atvyko iš viso penkiolika delegatų. Rytojaus dieną jų buvo jau šimtas žmonių, o dar po paros — šimtas septyniasdešimt penki, iš jų šimtas trys bolševikai... Kvorumui reikėjo keturių šimtų žmonių, o iki suvažiavimo buvo likusios trys dienos...

* Šis pareiškimas ne visai nuoširdus. Liepos mėnesį Laikinoji vyriausybė uždarė bolševikų laikraščius ir dabar rengėsi padaryti tą patį.—
Dž. Ridas.

Beveik visą laiką leidau Smolne. Ten patekti buvo jau nelengva. Prie išorinių vartų stovėjo dviguba grandinė sargybinių, o priešais pagrindinį įėjimą vingiavo ilga eilė žmonių, laukdama, kada bus leista įeiti. Į Smolną buvo leidžiama po keturis žmones iš karto, patikrinus kiekvieno asmens dokumentus ir sužinojus, kas kokių reikalų yra atėjęs. Buvo išduodami leidimai, bet jų sistema kelis kartus per dieną buvo keičiama, nes į rūmus nuolat prasigaudavo šnipai. . .

Kartą, atėjęs į Smolną, prie išorinių vartų pamačiau Trockį su žmona. Juos buvo sulaukęs sargybinis. Trockis rausė visas kišenes, bet nieku būdu negalėjo surasti leidimo.

„Nesvarbu,— pagaliau pasakė,— jūs mane žinote. Mano pavardė Trockis“.

„Kur leidimas?— atkakliai kartojo sargybinis.— Įeiti draudžiama, jokios pavardės man nerūpi“.

„Bet juk aš Petrogrado Tarybos pirmininkas“.

„Na,— atsakė sargybinis,— jeigu jau jūs toks svarbus asmuo, tai malonėkit bent mažą popierėlį“.

Trockis buvo labai kantrus. „Įleiskite mane pas komendantą“,— sakė jis. Kareivis svyravo ir bambėjo, kad neverta varginti komendanto dėl kiekvieno ateinančio. Pagaliau galvos linktelėjimu jis pasišaukė sargybos viršininką. Trockis išdėstė jam savo reikalą: „Mano pavardė — Trockis“,— pakartojo jis.

„Trockis. . .— viršininkas pasikrapštė pakaušį.— Vardas kažkur girdėtas. . .— lėtai ištarė jis.— Na, gerai, eikite, drauge“.

Koridoriuje sutikau Karachaną, bolševikų CK narį*. Jis man papasakojo, kokia bus nauja vyriausybė:

„Lanksti organizacija, jautri Tarybų reiškiamai liaudies valiai, teikianti kuo didžiausią laisvę vietinei iniciatyvai. Dabar Laikinoji vyriausybė lygiai taip pat varžo vietinę demokratiją, kaip kad buvo caro laikais. . . Naujojoje visuomenėje iniciatyva kils iš apačios. Valdymo formos bus nustatytos pagal Rusijos socialdemokratų darbininkų partijos įstatus. Parlamentu bus naujas CVK, atsakingas Visos Rusijos suvažiavimui, kuris turės būti šaukiamas labai dažnai; ministerijoms vadovaus ne atskiri ministrai, o kolegijos, tiesiogiai atsakingos Taryboms“.

* Karachanas CK narys nebuvo.— *Rus. leid. red.*

Spalio 30 (17) dieną, iš anksto susitaręs su Trockiū, atėjau pas jį į mažą ir tuščią kambarį viršutiniame Smolno aukšte. Jis sėdėjo vidury kambario ant kietos kėdės, prie tuščio stalo. Daug klausinėti man nereikėjo. Jis greitai ir su pasitikėjimu kalbėjo daugiau kaip valandą. Čia tiksliai pateikiu svarbiausias Trockio mintis, palikdamas jo išsireiškimus.

„Laikinoji vyriausybė visiškai bejėgė. Valdo buržuazija, bet jos valdžia užmaskuota fiktyvia koalicija su gynybinėmis partijomis. Nuo pat revoliucijos pradžios matome žadėtosios žemės laukimo išvargintų valstiečių sukilimą. Tas pats nepasitenkinimas yra aiškiai apėmęs visas darbo žmonių klases visoje šalyje. Buržuazijos viešpatavimas gali būti įgyvendintas tik pilietinio karo keliu. Buržuazija gali valdyti tik korniloviniais metodais, bet ji stočia jėgos... Armija už mus. Susitaikėliai ir pacifistai, eserai ir menševikai visiškai prarado autoritetą, nes kova tarp valstiečių ir dvarininkų, tarp darbininkų ir darbdavių, tarp kareivių ir karininkų pasidarė nematyta atkakli ir nesutaikinama. Revoliucija gali būti užbaigta, liaudis gali būti išgelbėta tik vieningomis liaudies masių pastangomis, tik laimėjus proletariato diktatūrai...“

Tarybos yra tobuliausia liaudies atstovybė — tobula ir savo revoliuciniu patyrimu, ir savo idėjomis bei tikslais. Tiesiogiai remdamosi kareivių apkasais, darbininkų fabrikais, valstiečių kaimais, jos yra revoliucijos nugarkaulis.

Mes jau matėme mėginimų sudaryti valdžią be Tarybų. Tie mėginimai sukėlė tik bevaldystę. Šią minutę Rusijos Respublikos tarybos kuluaruose rezgami įvairiausi kontrrevoliuciniai planai. Kadetų partija atstovauja karinėjai kontrrevoliucijai. O Tarybos atstovauja liaudies reikalui. Tarp šių dviejų stovyklų nėra nė vienos grupės, kuri turėtų nors šiek tiek rimtesnę reikšmę... Tai „*lutte finale*“ — *paskutinė ir lemiamą kova*. Buržuazinė kontrrevoliucija organizuoja visas savo jėgas ir telaukia patogaus momento pulti. Mūsų atsakymas bus ryžtingas. Mes užbaigsim darbą, vos pradėtą vasario mėnesį ir pastūmėtą į priekį korniloviados metu...“

Jis perėjo prie būsimosios vyriausybės užsienio politikos:

„Pirmas mūsų aktas bus raginimas tuojau pat sudaryti paliaubas visuose frontuose ir surengti visų tautų konfe-

renciją demokratinėms taikos sąlygoms apsvarstyti. Kuo didesnės revoliucinės paramos sulauksime Europoje, tuo demokratiškesnė bus taikos sutartis; jeigu čia mes sukursim Tarybų vyriausybę, tai bus galingas veiksnys, skatinantis nedelsiant sudaryti taiką visoje Europoje, nes ši vyriausybė, siūlydama paliaubas, kreipsis į visas tautas atvirai ir tiesiogiai, aplenkdamą vyriausybes. Sudarant taiką, Rusijos revoliucija visomis išgalėmis laikysis principo „be aneksijų ir kontribucijų, tautų laisvo apsisprendimo pagrindu“ ir reikalaus sudaryti *Europos federacinę respubliką* . . .

Šio karo pabaigoje aš matau Europą, pertvarkytą ne diplomatų, o proletariato. Europos federacinė respublika, Jungtinės Europos Valstijos — štai kas turi būti. Nacionalinės autonomijos jau nepakanka. Ekonominė pažanga reikalauja panaikinti nacionalines sienas. Jeigu Europa liks suskaldyta į nacionalines grupes, imperializmas toliau varys savo darbą. Duoti taiką visam pasauliui gali tik Europos federacinė respublika, — jis, kaip visada, subtiliai, truputėlį ironiškai šyptelėjo. — Tačiau be Europos masių veiksmų šie tikslai kol kas negali būti pasiekti. . . .“

Visi laukė, kad vieną gražią dieną gatvėse netikėtai pasirodys bolševikai ir pradės šaudyti visus žmones baltomis apykaklėmis. Bet iš tikrųjų sukilimas įvyko labai paprastai ir visiškai atvirai.

Laikinoji vyriausybė rengėsi išsiųsti Petrogrado įgulą į frontą.

Petrogrado įgula turėjo apie šešiasdešimt tūkstančių žmonių ir suvaidino revoliucijoje nepaprastai didelį vaidmenį. Kaip tik ji nulėmė įvykių eigą didžiosiomis Vasario dienomis, sukūrė Kareivių deputatų tarybas, atstūmė Kornilovą nuo Petrogrado prieigų.

Dabar joje buvo labai daug bolševikų. Kai Laikinoji vyriausybė pradėjo kalbėti apie miesto evakavimą, kaip tik Petrogrado įgula jai atsakė: „Viena iš dviejų. . . vyriausybė, nesugebanti apginti sostinės, turi arba tuojau pat sudaryti taiką, arba, jeigu ji nesugeba sudaryti taikos, pasišalinti ir užleisti vietą tikrai liaudies vyriausybei. . .“

Buvo aišku, kad kiekvienas mėginimas sukilti visiškai priklausytų nuo to, kaip pasielgtų Petrogrado įgula. Vyriausybė planavo pakeisti įgulos pulkus „patikimomis“ dalimis — kazokais, „mirties batalionais“. Atskirų armijų komitetai, „nuosaikieji“ socialistai ir CVK rėmė vyriau-

sybę. Fronte ir Petrograde buvo varoma plati agitacija: buvo kalbama, kad štai jau aštuoni mėnesiai, kai Petrogrado įgula nieko neveikia ir dykinėja sostinės kareivinėse, o tuo tarpu fronte armija badauja ir miršta nesulaukdama pamainos ir negaudama pastiprinimų.

Suprantama, žmonės, kaltinę Petrogrado įgulą tuo, kad ji nenorinti gana neblogo gyvenimo keisti į žiemos kampanijos baisenybes, iš dalies sakė teisybę. Tačiau eiti į frontą buvo atsisakoma ir dėl kitų priežasčių. Petrogrado Taryba baiminosi vyriausybės kėslių, o šimtai delegatų eilinių kareivių, atvykę iš fronto, vienu balsu pareikšdavo: „Tiesa, mums reikia pastiprinimų, bet dar labiau mums reikia žinoti, kad čia, Petrograde, revoliucija turi patikimą apsaugą... Laikykite užnugarį, draugai, o mes laikysime frontą...“

Spalio 25 (12) dieną Petrogrado Tarybos vykdomasis komitetas uždromis durimis svarstė specialaus karinio komiteto organizavimo klausimą. Rytojaus dieną Petrogrado Tarybos kareivių sekcija išrinko komitetą, kuris tuojau pat paskelbė boikotą visiems buržuaziniams laikraščiams ir pareiškė papeikimą CVK už jo kovą prieš Tarybų suvažiavimą. Spalio 29 (16) dieną Trockis Petrogrado Tarybos atviraime posėdyje pasiūlė formaliai patvirtinti Karinį revoliucinį komitetą. „Mes turime,— pasakė jis,— sudaryti specialią organizaciją, kad galėtume eiti paskui ją į mūšį ir prireikus mirti...“ Buvo nutarta pasiūsti į frontą dvi delegacijas,— vieną iš Tarybos, o kitą iš įgulos,— kurios turėjo vesti derybas su kareivių komitetais ir vyriausiąja būstine.

Pskove Tarybos delegaciją priėmė Šiaurės fronto vadas generolas Čeremisovas, trumpai pareikšdamas, kad jis jau įsakęs Petrogrado įgulai užimti vietą apkasuose ir kad daugiau nėra apie ką kalbėti. Delegacijai iš įgulos nebuvo leista išvažiuoti iš Petrogrado...

Petrogrado Tarybos kareivių sekcijos delegacija prašė, kad jos atstovas būtų įleistas į Petrogrado apygardos štabą. Atsakyta neigiamai. Petrogrado Taryba pareikalavo, kad be kareivių sekcijos pritarimo nebūtų išleidžiamas nė vienas įsakymas. Atsakyta neigiamai. Delegatams buvo šiurkščiai pareikšta: „Mes pripažįstam tikrai CVK. Jūsų mes nepripažįstam, ir, jeigu jūs pažeisite kuri nors įstatymą, mes jus suimsim“.

Spalio 30 (17) dieną * visų Petrogrado pulkų atstovų susirinkimas priėmė tokią rezoliuciją: „Petrogrado įgula daugiau nebepripažįsta Laikinosios vyriausybės. Mūsų vyriausybė — Petrogrado Taryba. Mes klausysime tik Petrogrado Tarybos įsakymų, kuriuos leis jos Karinis revoliucinis komitetas“. Vietinėms karinėms dalims buvo įsakyta laukti nurodymų iš Petrogrado Tarybos kareivių sekcijos.

Rytojaus dieną CVK sušaukė savo susirinkimą, kuriame dalyvavo daugiausia karininkai, sudarė specialų komitetą bendram darbui su štabu ir išsiuntinėjo į visus Petrogrado rajonus savo komisarus.

Lapkričio 3 (spalio 21) dieną didžiulis kareivių mitingas Smolne nutarė:

„Sveikindama prie Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos sudarytą Karinį revoliucinį komitetą, Petrogrado ir jo apylinkių įgula pasižada remti visus jo veiksmus, kuriais revoliucijos labui bus stiprinami fronto ir užnugario ryšiai.

Petrogrado įgula kartu pareiškia: revoliucinę tvarką Petrograde saugo visa įgula drauge su organizuotu proletariatu. Visokie provokaciniai kornilovininkų ir buržuazijos mėginimai sukelti revoliucinėse gretose sąmyšį ir surutę sulauks *negailėstingo atkirčio*“.

Jausdamas savo jėgą, Karinis revoliucinis komitetas griežtai pareikalavo, kad Petrogrado apygardos štabas paklustų jo potvarkiams. Jis išsiuntinėjo visoms spaustuvioms įsakymą nespausdinti, jam nepatvirtinus, jokių šūkių ar atsišaukimų. Atvykę į Kronverko arsenalą, ginkluoti komisarai paėmė daug ginklų bei amunicijos, sulaukė dešimties tūkstančių durtuvų siuntą, kuri buvo parengta gabenti į Novočerkaską, Kaledino štabo būstinę. . .

Staiga atsidūrusi pavojaus akivaizdoje, vyriausybė pažadėjo komiteto nebausti, jeigu jis savo noru išsiskirstys. Bet buvo per vėlu. Lapkričio 5 (spalio 23)-osios vidurnaktį pats Kerenskis per Malevskį pasiūlė Petrogrado Tarybai atsiųsti į štabą savo atstovą. Karinis revoliucinis komitetas sutiko, bet po valandos karo ministro pareigas einantis generolas Manikovskis pasiūlymą atšaukė. . .

* Šis susirinkimas įvyko spalio 31(18) dieną.— *Rus. leid. red.*

Antradienio, lapkričio 6 (spalio 24)-osios, rytą visą miestą sujaudino gatvėse pasirodęs kreipimasis, kurį buvo pasirašęs „Karinis revoliucinis komitetas prie Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos“:

„Į Petrogrado gyventojus

Piliečiai! Kontrrevoliucija pradėjo nusikalstamą žygį. Kornilovininkai mobilizuoja jėgas, tikėdamiesi sutriuškinti Visos Rusijos Tarybų suvažiavimą ir išardyti Steigiamąjį susirinkimą. Galimas daiktas, pogromininkai kartu mėgins Petrogrado gatvėse sukelti sąmyšį ir skerdynes.

Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų taryba imasi saugoti revoliucinę tvarką nuo kontrrevoliucinių ir pogrominių pasikėsinimų.

Petrogrado įgula neleis niekam smurtauti ir siautėti. Gyventojai raginami sulaikyti chuliganus ir juodašimčių agitatorius ir pristatyti juos į artimiausią karinę dalį Tarybos komisarams. Vos tamsieji elementai ims kelti Petrogrado gatvėse sąmyšį, plėšikauti, švaistytis peiliais arba šaudyti, nusikaltėliai bus nušluoti nuo žemės paviršiaus.

Piliečiai! Būkite visiškai ramūs ir nepraraskite savitvardos. Tvarką ir revoliuciją saugo tvirtos rankos...“

Lapkričio 3 (spalio 21) dieną bolševikų vadai susirinko į savo istorinį pasitarimą. Jis vyko uždaromis durimis. Iš Zalkindo* sužinojęs jį įvyksiant, pasitarimo rezultatų laukiau už durų, koridoriuje. Volodarskis, išėjęs iš kambario, man papasakojo, kas ten vyksta.

Leninas kalbėjo: „Veikti spalio 24-ąją būtų per anksti: sukilimui reikia Visos Rusijos pagrindo, o 24-ąją dar ne visi delegatai bus atvykę į suvažiavimą. Antra vertus, veikti spalio 26-ąją būtų per vėlu: iki to laiko suvažiavimas susiorganizuos, o stambiam organizuotam susirinkimui sunku imtis greitų ir ryžtingų priemonių. Mes turime veikti spalio 25-ąją, kai suvažiavimas pradės darbą, kad galėtume jam pasakyti: Štai valdžia! Ką jūs su ja darysite?“

Viename iš viršutinio aukšto kambarių sėdėjo smulkaus veido, ilgaplaukis žmogus, matematikas ir šachmatininkas, kadaise caro armijos karininkas, o vėliau revoliu-

* Zalkindas I.— aktyvus Spalio perversmo dalyvis, Petrogrado bolševikų organizacijos narys.— *Rus. leid. red.*

cionierius ir tremtinys, kažkoks Ovsejenka, slapyvardžiu Antonovas. Jis, matematikas ir šachmatininkas, atsidėjęs sudarinėjo planus sostinei užimti.

Mūšiui savo ruožtu rengėsi ir vyriausybė. Petrograde nepastebimai buvo telkiami patikimiausi pulkai, parinkti iš visame fronte išsklaidytų divizijų. Žiemos rūmuose įsikūrė kariūnų artilerija. Pirmą kartą po liepos sukilimo dienų gatvėse pasirodė kazokų patruliai. Polkovnikovas leido įsakymą po įsakymo, grasindamas numalšinti mažiausią nepaklusnumą „energingiausiomis represijomis“. Labiausiai neapkenčiamas vyriausybės narys — liaudies švietimo ministras Kiškinas — buvo patvirtintas nepaprastuoju komisaru tvarkai saugoti Petrograde. Jis paskyrė savo padėjėjais taip pat nelabai populiarius Rutenbergą ir Palčinskį. Petrograde, Kronštate ir Suomijoje buvo paskelbta karo padėtis. Buržuazinis laikraštis „Novoje vremia“ ta proga ironiškai pareiškė:

„Kodėl apgulos padėtis? Vyriausybė jau nustojo buvusi valdžia, ji nebeturi nei moralinio autoriteto, nei reikiamo aparato, kuris ją įgalintų panaudoti jėgą... Geriausia atveju ji tegali vesti derybas su tais, kurie sutiks su ja kalbėti. Kitos valdžios ji neturi...“

Pirmadienį, lapkričio 5 (spalio 23)-osios rytą, užsukau į Marijos rūmus pažiūrėti, kas dedasi Rusijos Respublikos taryboje. Įnirtingi ginčai dėl Tereščenkos užsienio politikos. Atgarsiai dėl Burcevo—Verchovskio incidento. Dalyvauja visi diplomatai, išskyrus Italijos ambasadorių. Buvo kalbama, kad jį visiškai prislėgusi katastrofa prie Karso...

Man įėjus, kairysis eseras Karelinas garsiai skaitė Londono laikraščio „Times“ vedamąjį straipsnį, kuriame buvo sakoma: „Bolševizmą reikia gydyti kulkomis“.

Atsigręžęs į kadetus, Karelinas šaukė: „Ir jūs taip manote!“

Balsai iš dešinės: „Taip! Taip!“

„Taip, aš žinau, kad jūs taip manote,— karštai atsakė Karelinas.— Bet tik drįskite pamėginti!“

Paskum Skobelevas, lyg koks aukštuomenės mergišius išpuoselėta šviesia barzda ir geltonais garbanotais plaukais, atsiprašančiu tonu gynė Tarybos priesaką. Po jo kalbėjo Tereščenka, sutiktas iš kairės šauksmais: „Atsistatyding! Atsistatyding!“ Jis primygtinai reikalavo, kad Paryžiaus konferencijoje vyriausybės ir CVK delegatai

gintų bendrą požiūrį — ir būtent jo, Tereščenkos, požiūrį. Keletas žodžių dėl drausmės atkūrimo armijoje, dėl karo iki pergalės... Rusijos Respublikos taryba, netylant triukšmui ir audringiems protestams iš kairės, pereina prie darbotvarkės.

Bolševikų suolai buvo tušti, tušti nuo pat Tarybos atidarymo dienos, kai bolševikai ją paliko išsinešdami visą jos gyvybingumą. Leisdamasis žemyn, aš galvojau, kad, nepaisant visų šių įnirtingų ginčų, nė vienas gyvas balsas iš realaus išorinio pasaulio negali prasiskverbti į šią aukštą šaltą salę ir kad Laikinoji vyriausybė jau subyrėjo atsitrenkusi į tą pačią karo ir taikos uolą, kuri savo laiku prazudė Miliukovo vyriausybę... Paduodamas man paltą, durininkas bambėjo: „Vai, kas čia ir bus su nelaimingąja Rusija!.. Menševikai, bolševikai, trudovikai... Ukraina, Suomija, Vokietijos imperialistai, Anglijos imperialistai... Keturiasdešimt penkerius metus gyvenu pasaulyje, o niekuomet tiek žodžių nesu girdėjęs“.

Koridoriuje sutikau profesorių Šackį, labai įtakingą kadetų sluoksniuose poną žiurkės veidu, vilkintį dailiu švarku. Aš paklausiau jį, ką jis mano apie bolševikų sukilimą, apie kurį taip daug kalbama. Jis patraukė pečiais ir šyptelėjo.

„Tai gyvuliai, niekšai,— atsakė jis,— jie neišdrįs, o jeigu ir išdrįs, tai mes jiems parodysim!.. Mūsų požiūriu, tai netgi neblogai, nes jie sužlugs su savo sukilimu ir bus visiškai bejėgiai Steigiamajame susirinkime...“

Bet, brangusis sere, leiskite man trumpai nupiešti jums manąjį naujos vyriausybės organizavimo planą, kuris bus pasiūlytas Steigiamajam susirinkimui. Matote, aš pirminkauju komisijai, kurią sudarė Respublikos taryba kartu su Laikinoja vyriausybe konstitucijos projektui parengti. Pas mus bus dviejų rūmų įstatymų leidžiamasis susirinkimas, toks pat, kaip pas jus, Jungtinėse Valstijose. Žemieji rūmai bus sudaryti iš vietos atstovų, o aukštieji — iš laisvųjų profesijų, zemstų, kooperatyvų ir profesinių sąjungų atstovų...“

Gatvėje iš vakarų pūtė drėgnas šaltas vėjas. Šaltas purvas sunkėsi pro puspadžius. Tvirtai, ritmingai kirsdomos žingsni, kariūnų kuopos pražygiavo aukštyn Morskajos gatve. Jų gretos darniai lingavo, jie dainavo seną caro laikų kareivių dainą... Pačioje pirmojoje sankryžoje pastebėjau, kad milicininkai buvo raiti ir ginkluoti revolve-

riais, įkištais į blizgančius naujitelaičius dėklus. Į juos tylomis žiūrėjo nedidelė grupė žmonių. Nevskio prospekto kampe nusipirkau Lenino brošiūrą „Ar išlaikys bolševikai valstybės valdžią?“ ir sumokėjau už ją popierinę markę; tokios markės tada buvo apyvartoje vietoj sidabrinųjų monetų. Kaip visuomet, šliaužė tramvajai, iš lauko pusės apkibę civiliais ir kariškiais, kurių pozos verstų pažaliuoti iš pavydo Teodorą Šontą*... Palei sienas eilėmis stovėjo dezertyrai. Jie vilkėjo karine uniforma ir prekiaavo popirosais bei saulėgražomis.

Visą Nevskio prospektą gobė tirštas rūkas. Minios žmonių plėšte plėšė iš rankų paskutines laikraščių laidas arba rinkosi prie skelbimų, mėgino susigaudyti tarp šūkių ir atsišaukimų, kuriais buvo nuklijuotos visos sienos⁶. Čia buvo CVK, Valstiečių tarybų, „nuosaikiųjų“ socialistinių partijų, kariuomenės komitetų atsišaukimų, ir visi grasino, maldavo, įtikinėjo darbininkus ir kareivius sėdėti namie, remti vyriausybę...

Vienas šarvuotis, kaukčiodamas sirena, visą laiką lėtai slankiojo pirmyn ir atgal. Kiekviename kampe, kiekvienoje sankryžoje rinkosi gausios minios. Karštai ginčijosi kareiviai ir studentai. Lėtai leidosi naktis, mirgėjo reti žibintai, plaukė nesibaigiančios žmonių bangos... Taip visuomet būdavo Petrograde prieš neramusus.

Sunerimęs miestas nervingai suklysdavo vos išgirdęs skardesnę garsą. Bet bolševikai nerodė jokių išorinių gyvybės požymių; kareiviai tebebuvo kareivinėse, darbininkai — fabrikuose... Mes užėjom į kino teatrą prie Kazanės soboro. Buvo rodomas italų filmas, pilnas kraujo, aistrų ir intrigų. Priešakinėje eilėje sėdėjo keletas jūreivių ir kareivių. Jie žiūrėjo į ekraną su vaikiška nuostaba, visiškai nesuprasdami, kam prireikė tiek bėginėjimo ir tiek žudynių.

Iš kino teatro nuskubėjau į Smolną. 10-ajame kambaryje, viršutiniame aukšte, be pertraukos posėdžiavo Karinis revoliucinis komitetas. Pirmininkavo šviesiaplaukis aštuoniolikos metų vaikinys, pavarde Lazimiras. Praeidamas pro šalį, jis sustojo ir kiek droviai paspaudė man ranką.

„Petropavlovsko tvirtovė jau perėjo į mūsų pusę! — su džiaugsminga šypsena pasakė jis. — Ką tik gavom žinią

* Garsus to meto akrobatas.— Rus. leid. red.

iš pulko, kurį vyriausybė pasiuntė malšinti Petrogrado... Kareiviai ėmė įtarinėti, kad čia ne viskas tvarkoj, Gatčinoje sustabdė traukinį ir pasiuntė pas mus delegatus. „Kas yra?— paklausė jie mus.— Ką jūs mums pasakysite? Mes jau priėmėme rezoliuciją „Visa valdžia Taryboms“. Karinys revoliucinis komitetas jiems atsakė: „Broliai, sveikiname jus revoliucijos vardu! Stovėkite vietoje ir laukite įsakymo“.

„Visi mūsų telefono laidai nupjauti,— pranešė jis.— Tačiau kariniai telefonininkai lauko telefonu užmezgė ryšį su gamyklomis ir kareivinėmis...“

Į kambarį be pertraukos įeidavo ir iš jo išeidavo ryšininkai ir komisarai. Už durų budėjo dvylika savanorių, pasirengusių kiekvieną minutę bėgti į tolimiausią miesto dalį. Vienas iš jų — žmogus čigono veidu ir poručiko uniforma — man pasakė prancūziškai: „Visi tik laukia ženkle sukilti“.

Praėjo: „Podvoiskis, liesas, barzdotas žmogus civiliais drabužiais, kurio smegenyse brendo operatyviniai sukilimo planai; Antonovas, nesiskutęs, nešvaria apykakle, svyrinėjantis nuo nemigos; Krylenka, kresnas, plačiaveidis kareivis, nuolat besišypsantis, gyvai gestikuliuojantis rankomis ir griežtai kalbantis; Dybenka, didžiulis barzdotas jūreivis romiu veidu. Tokie buvo šie žmonės, dalyvavę mūšyje už Tarybų valdžią ir vėlesniuose mūšiuose.

Apačioje, fabrikų bei gamyklų komitetų kambaryje, sėdėjo Seratovas. Jis pasirašinėjo orderius valstybiniam arsenalui — po pusantro šimto šautuvų kiekvienam fabrikui... Prieš jį išsirikiavo į eilę keturiasdešimt delegatų.

Salėje aš sutikau kelis ne tokius žymius bolševikų veikėjus. Vienas iš jų parodė man revolverį. „Prasidėjo! — pasakė jis. Jo veidas buvo išblyškęs.— Sukilsim mes ar ne, bet priešas jau žino, kad atėjo laikas baigti su mumis arba žūti pačiam“.

Petrogrado Taryba be pertraukos posėdžiavo kiaurą parą. Kai įėjau į didžiąją salę, Trockis kaip tik buvo bebaigęs savo kalbą.

„Mus klausia,— sakė jis,— ar mes ketiname surengti sukilimą. Aš galiu aiškiai atsakyti. Petrogrado Taryba supranta, kad pagaliau yra atėjęs momentas, kai visa valdžia turi pereiti į Tarybų rankas. Valdžią pakeis Visos Rusijos suvažiavimas. Ar prireiks ginkluoto sukilimo — tai pri-

klausys nuo tų, kurie nori sužlugdyti Visos Rusijos suvažiavimą.

Mums aišku, kad mūsų vyriausybė, laikinojo komiteto atstovaujama, yra menka ir bejėgė vyriausybė, kad reikia istorijos šluotos mostelėjimo, ir ji užleistų savo vietą tikrai liaudies valdžiai. Tačiau dar dabar, dar šandien, mes mėginam išvengti susirėmimo. Mes tikimės, kad Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas paims į savo rankas valdžią, besiremiančią organizuota visos liaudies laisve. Bet jeigu vyriausybė panorės pasinaudoti tuo trumpu laiku — 24, 48 ar 72 valandomis, kurios dar skiria ją nuo mirties, ir mus užpulti, mes atsakysim kontrataka. Į smūgį — smūgiu, į geležį — plienu!"

Aidint plojimams, Trockis praneša, kad kairieji eserai sutiko pasiųsti savo atstovus į Karinį revoliucinį komitetą.

Išeidamas iš Smolno 3 valandą ryto, pastebėjau, kad iš abiejų įėjimo pusių stovėjo kulkosvaidžiai, o vartus ir artimiausias sankryžas saugojo stiprūs kareivių patuliai. Laiptais aukštyn bėgo Bilis Šatovas*. „Na,— šūktelėjo jis,— pradėjom! Kerenskis pasiuntė kariūnus uždaryti mūsų laikraščių „Soldat“ ir „Rabočij put“. Bet čia atėjo mūsų būrys ir nuplėšė valdinius antspaudus, o dabar mes siunčiam žmones užimti buržuazinių redakcijų!" Jis džiaugsmingai patapšnojo man per petį ir nubėgo toliau...

Lapkričio 6 (spalio 24) dienos rytą vienu reikalu turėjau užėiti pas cenzorių, kurio kanceliarija buvo užsienio reikalų ministerijoje. Gatvėse visos sienos buvo nuklijuotos atsišaukimais, isteriškai raginančiais liaudį laikytis „rimties". Polkovnikovas leido įsakymą po įsakymo:

„Įsakau visoms dalims ir komandoms likti užimamose kareivinėse, kol bus gautas įsakymas iš apygardos štabo. Bet kokius savarankiškus veiksmus draudžiu.

Visi karininkai, pradėję veiksmus be savo viršininkų įsakymo, bus perduoti teismui už ginkluotą maištą.

Kategoriškai draudžiu kariuomenei vykdyti bet kokius įsakymus, gautus iš įvairių organizacijų..."

* Jis gerai žinomas JAV darbininkų judėjimo dalyviams.— Dž. Ri-das.

Turimas galvoje *Vladimiras Šatovas*, grįžęs iš Amerikos 1917 birželio mėn., vienas iš „Pasaulio pramonės darbininkų“ organizatorių; 1917 m.—Petrogrado Karinio revoliucinio komiteto narys ir fabriku bei gamyklų komitetų Centro tarybos prezidento narys, vėliau komunistas.— Rus. leid. red.

Rytiniai laikraščiai pranešė, kad vyriausybė uždraudė laikraščius „Novaja Rus“, „Živoje slovo“, „Rabočij put“ bei „Soldat“ ir nutarė suimti Petrogrado Tarybos vadovus ir Karinio revoliucinio komiteto narius.

Man einant skersai Rūmų aikštę, po generalinio štabo arka dardėdamos pralėkė ir išsirikiavo priešais rūmus kelios kariūnų artilerijos baterijos. Didžiulis raudonas generalinio štabo pastatas atrodė nepaprastai pagyvėjęs. Priešais duris stovėjo keletas automobilių; nuolat privažiudavo ir nuvažiuodavo vis nauji automobiliai su karininkais. Cenzorius buvo susijaudinęs kaip mažas vaikas, atvestas į cirką. „Kerenskis,— pasakė jis man,— ką tik išėjo į Respublikos tarybą atsistatydinti!“ Aš nuskubėjau į Marijos rūmus ir dar suspėjau išklaudyti karštos ir beveik nerišlios Kerenskio kalbos pabaigą. Kerenskis vien teisinosi ir piktai koneveikė politinius priešininkus.

„Nenorėdamas kalbėti be įrodymų,— sakė Kerenskis,— aš pacituosiu jums ryškiausias vietas iš daugelio atsišaukimų, kuriuos laikraštyje „Rabočij put“ spausdino paieškomas, bet besislapstantis valstybinis nusikaltėlis Uljanovas-Leninas. Daugelyje atsišaukimų, antrašte „Laiškas draugams“, šitas valstybinis nusikaltėlis ragino Peterburgo proletariatą ir kariuomenę pakartoti liepos 3—5 dienos patyrimą ir įrodinėjo, kad reikia nedelsiant pradėti ginkluotą sukilimą. . .

Vienu metu su šiais atsišaukimais kiti bolševikų partijos vadovai kalbėjo daugelyje susirinkimų ir mitingų, taip pat ragindami nedelsiant pradėti ginkluotą sukilimą. Šiuo atžvilgiu ypač reikia pažymėti Peterburgo Darbininkų ir kareivių tarybos pirmininko Bronšteino-Trockio kalbą. . . Daugelis laikraščių „Rabočij put“ ir „Soldat“ straipsnių savo stiliumi sutampa su laikraščio „Novaja Rus“ straipsniais.

Mes čia susiduriame ne tiek su vienos ar kitos politinės partijos judėjimu, kiek su pasinaudojimu dalies gyventojų politiniu neišmanymu ir nusikalstamais instinktais; mes susiduriame su ypatinga organizacija, kurios tikslas yra bet kokia kaina sukelti Rusijoje stichinę naikinimo ir pogromų bangą.

Esant dabartinėms masių nuotaikoms, atvirą judėjimą Peterburge neišvengiamai lydės skaudžiausi pogromų reiškiniai, kurie visiems laikams suters šios Rusijos vardą.

Labai tipinga, kad, kaip pripažįsta pats sukilimo organizatorius Uljanovas-Leninas, „Rusijos kraštutinių kairiųjų socialdemokratinųjų sparnų padėtis ypatingai palanki...“

Čia Kerenskis paskelbė šią citatą iš Lenino straipsnio:

„Tik pamanykite: vokiečiai velniškai sunkiomis sąlygomis, teturėdami *vieną* Lybknechtą (ir tai katorgoje), be laikraščių, be susirinkimų laisvės, be Tarybų, kai prieš internacionalizmo idėją yra be galo priešiška nusistačiusios *visos* gyventojų klasės, ligi pat paskutinio pasiturinčio valstiečio, kai imperialistinė stambioji, vidutinė ir smulkioji buržuazija yra puikiai organizuotos, vokiečiai, t. y. vokiečių revoliucionieriai-internationalistai, darbininkai, aprenkti jūreivių palaidinėmis, įvykdė sukilimą laivyne — teturėdami gal tik vieną šansą iš šimto.

O mes, turėdami dešimtis laikraščių, susirinkimų laisvę, turėdami *daugumą* Tarybose, mes, geriausiai organizuoti visame pasaulyje proletariniai internacionalistai, mes atsisakysime paremti vokiečių revoliucionierius savo sukilimu“.

Kerenskis kalbėjo toliau:

„Tad patys organizatoriai pripažįsta, kad tobuliausios politinės sąlygos visoms politinėms partijoms laisvai veikti šiuo metu yra Rusijoje, valdant dabartinei Laikinajai vyriausybei, kurios priešakyje yra, bolševikų partijos nuomone, uzurpatorius ir buržuazijai pasidavęs žmogus — ministras pirmininkas Kerenskis...“

Sukilimo organizatoriai nepadeda Vokietijos proletariatui, o padeda Vokietijos valdančiosioms klasėms, atidaro Rusijos valstybės frontą Vilhelmo ir jo draugų šarvuotam kumščiuui... Laikinajai vyriausybei nesvarbu, kokiais motyvais, sąmoningai ar nesąmoningai tai daroma, tačiau, šiaip ar taip, suprasdamas savo atsakomybę, iš šios tribūnos kvalifikuoju tokius Rusijos politinės partijos veiksmus kaip Rusijos valstybės išdavimą...

Kalbu juridiniu požiūriu: aš ir pasiūliau nedelsiant pradėti atitinkamą teisminį tardymą, taip pat pasiūliau suimti kai kuriuos asmenis (triukšmas iš kairės neleidžia Kerenskiui kalbėti). Taip, klausykite! — griausmingu balsu sušuko Kerenskis,— šiuo metu, kada valstybė dėl sąmoningos ar nesąmoningos išdavystės žūva ir artėja prie katastrofos, Laikinoji vyriausybė, tame tarpe ir aš, geriau

linkę būti užmušti ir sunaikinti, bet valstybės gyvybės, garbės ir nepriklausomybės mes neišduosime..."

Tuo momentu Kerenskiui buvo paduotas kažkoks lapelis*.

„Štai dabar gavau nuorašą to dokumento, kuris šiuo metu siuntinėjamas į pulkus“. Ir jis garsiai perskaitė:

„*Petrogrado Tarybai gresia pavojus... Įsakau pulkui būti pilnoje kovinėje parengtyje ir laukti tolesnių potvarkių. Bet koks vilkinimas ir įsakymo nevykdymas bus laikomas revoliucijos išdavimu. Už pirmininką Podvoiskis. Sekretorius Antonovas*“.

„... Iš tikrųjų,— toliau kalbėjo Kerenskis,— tai yra mėginimas sukelti tamsuomenę prieš esamą santvarką, sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą ir atidaryti Rusijos frontą Vilhelmo geležinio kumščio sutelktiems pulkams. Visiškai sąmoningai sakau „tamsuomenė“, nes visa sąmoningoji demokratija ir jos CVK, visos kariuomenės organizacijos, visa, kuo didžiuojasi ir turi didžiuotis laisvoji Rusija,— didžiosios rusų demokratijos protas, sąžinė ir garbė prieš tai protestuoja...“

Aš atėjau čia ne prašyti, o būdamas įsitikinęs, kad Laikinąją vyriausybę, kuri šiuo metu gina šią naująją laisvę... vieningai parems visi, išskyrus žmones, niekuomet nesiryžtančius drąsiai pasakyti teisybės į akis...“

Laikinoji vyriausybė niekuomet nėra pažeidusi valstybės piliečių laisvės ir jų politinių teisių.

Bet šiuo metu Laikinoji vyriausybė pareiškia, kad tie Rusijos visuomenės elementai, tos grupės ir partijos, kurie drįsta pakelti ranką prieš laisvą rusų tautos valią, kartu grasindami atidaryti frontą Vokietijai, turi būti tučtuojau, ryžtingai ir galutinai likviduoti... Tegul Petrogrado gyventojai žino, kad valdžia bus griežta, ir, galimas daiktas, žmonės, kurių širdyse išliko proto, sąžinės ir garbės, paskutinę valandą ar minutę dar atsitokės...“

Per visą šią kalbą salė užė ir dundėjo. Kai išbales ir dūstantis ministras pirmininkas nutilo ir su karininkų palaikymu išėjo iš salės, į tribūną vienas po kito ėmė kilti kalbėtojai iš kairės. Jie griežtai ir pasipiktinę puolė dešiniuosius. Net socialistai revoliucionieriai Goco lūpomis pareiškė:

* Lapelį Kerenskiui padavė A. Konovalovas.— Rus. leid. red.

„Bolševikai, žaisdami liaudies nepasitenkinimu, varo demagogišką ir nusikalstamą politiką. Tačiau neabejotina, kad daugelis liaudies reikalavimų iki šiol tebėra nepatenkinti... Taikos, žemės ir armijos demokratizacijos klausimai turi būti iškelti taip, kad nė vienas kareivis, darbininkas ar valstietis visiškai negalėtų abejoti, jog vyriausybė tikrai deda visas pastangas išspręsti šiuos klausimus...“

Mes ir menševikai nenorime sukelti vyriausybės krizės, mes pasirenkę visomis jėgomis, iki paskutinio kraujo lašo ginti Laikinąją vyriausybę, bet tik tuo atveju, jeigu Laikinoji vyriausybė visais šiais opiais klausimais tiksliai ir aiškiai pasakys savo nusistatymą, kurio taip nekantriai laukia liaudis...“

Po to kalbėjo įtūžęs Martovas:

„Ministras pirmininkas, leisdamas sau kalbėti apie didelės dalies proletariato ir armijos judėjimą, nors ir turintį klaidingų tikslų, kaip apie tamsuomenės judėjimą, metė iššūkį, galintį sukelti pilietinį karą“. (Plojimai iš kairės.)

Kairiųjų pasiūlyta perėjimo formulė buvo priimta. Ji faktiškai prilygo nepasitikėjimo vyriausybei pareiškimui:

„1) Pastarosiomis dienomis vykstantis rengimasis gincluotiesiems veiksams, kuriais tikimasi užgrobti valdžią, gali sukelti pilietinį karą, sudaro palankias sąlygas plėtotis pogrominiam judėjimui ir mobilizuotis juodašimtinėms kontrrevoliucinėms jėgoms; neišvengiama šių veiksmyų išdava būtų Steigiamojo susirinkimo sužlugdymas, naujos karinės katastrofos ir revoliucijos pražūtis, nes jie paralyžiuotų šalyje ūkinį gyvenimą ir sukeltų visišką suirutę.

2) Dirvą minėtai agitacijai sėkmingai varyti parengė ne tik objektyvios karo ir suirutės sąlygos, bet ir delsimas imtis neatidėliotinių priemonių, ir todėl pirmiausia reikia tuojau pat paskelbti dekretą dėl žemės perdavimo žemės komitetų žinion ir žengti ryžtingą žingsnį užsienio politikos srityje, pasiūlant sąjungininkams paskelbti taikos sąlygas ir pradėti taikos derybas.

3) Kovoiant su aktyviai pasireiškiančia anarchija ir pogrominiu judėjimu, reikia nedelsiant imtis priemonių šiems reiškiniams likviduoti ir tuo tikslu Petrograde iš miesto savivaldybės ir revoliucinės demokratijos organų

atstovų sudaryti visuomenės gelbėjimo komitetą, palaikan-
tį kontaktą su Laikinąja vyriausybe. . ."

Įdomu, kad už šią rezoliuciją balsavo taip pat menše-
vikai ir eserai. . . Tačiau Kerenskis, apie tai sužinojęs,
pasikvietė Avksentjevą į Žiemos rūmus pasiaiškinti. „Jei-
gu ši rezoliucija išreiškia nepasitikėjimą Laikinąja vyriau-
sybe,— pareiškė jis Avksentjevui,— aš siūlau jums suda-
ryti naują kabinetą“. Tuomet susitaikėliškieji vadai Da-
nas, Gocas ir Avksentjevas paskutinį kartą „susitarė“. . .
Jie išaiškino Kerenskiui, kad ta rezoliucija nereiškia vy-
riausybės veiksmų kritikos. . .

Morskajos gatvės ir Nevskio prospekto sankryžoje bū-
riai kareivių, ginkluotų šautuvais su užmautais durtuvais,
stabdė visus privačius automobilius, laipino lauk juose
sėdėjusius žmones ir siuntė mašinas prie Žiemos rūmų. Į
juos žiūrėjo didelė minia. Niekas nežinojo, už ką šie
kareiviai — už Laikinąją vyriausybę ar už Karinį revoliu-
cinį komitetą. Prie Kazanės soboro vyko tas pat. Iš čia
mašinos buvo siunčiamos aukštin Nevskio prospektu. Stai-
ga pasirodė penki—šeši šautuvais apsiginklavę jūreiviai.
Susijaudinę ir juokdamiesi, jie užmezgė kalbą su dviem
kareiviais. Ant jų jūreiviškų besnapių kepurių buvo užra-
šai „Aurora“ ir „Zaria svobody“— pačių žinomiausių Bal-
tijos laivyno bolševikinių kreiserių pavadinimai. „Kronš-
tatas eina!“— pasakė vienas jūreivis. . . Šie žodžiai reiškė
tą patį, ką Paryžiuje 1792 m. reiškė žodžiai „Marseliečiai
eina!“ Mat Kronštate buvo dvidešimt penki tūkstančiai
jūreivių, ir visi jie buvo tvirti bolševikai, pasirengę eiti
į mirtį.

„Rabočij i soldat“ jau išėjo. Visą pirmąjį jo puslapį
užėmė stambiu šriftu išspausdintas atsišaukimas:

„Kareiviai! Darbininkai! Piliečiai!

Liaudies priešai naktį perėjo į puolimą. Štabo kornilovi-
ninkai bando sutraukti iš apylinkių kariūnus ir smogia-
muosius batalionus. Oranienbaumo kariūnai ir smogia-
mieji daliniai Carskoje Selo atsisakė dalyvauti puolime.
Planuojama suduoti išdavikišką smūgį Petrogrado Darbi-
nukų ir kareivių deputatų tarybai. . . Kontrrevoliucinių
samokslininkų žygis nukreiptas prieš Visos Rusijos Tary-
bų suvažiavimą jo atidarymo išvakarėse, prieš Steigiamąjį
susirinkimą, prieš liaudį. Revoliuciją saugo Petrogrado

Darbininkų ir kareivių deputatų taryba. Kariniam revoliuciniam komitetui vadovaujant, sąmokslininkų puolimui rengiamas atkirtis. Visa Petrogrado įgula ir visas miesto proletariatas pasiryžę suduoti liaudies priešams triuškinančią smūgį.

Karinis revoliucinis komitetas nutaria:

1. Visi pulkų, kuopų ir komandų komitetai kartu su Tarybos komisarais, visos revoliucinės organizacijos turi *posėdžiauti be pertraukos*, sutelkdami savo rankose visas žinias apie sąmokslininkų planus ir veiksmus.

2. Nė vienas kareivis be komiteto leidimo neturi pasišalinti iš savo dalies.

3. Tuoju pat atsiųsti į Smolno institutą po du atstovus nuo kiekvienos dalies ir po penkis nuo kiekvienos rajono Tarybos.

4. Apie visus sąmokslininkų veiksmus tuoju pat pranešti į Smolno institutą.

5. Visi Petrogrado Tarybos nariai ir visi Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo delegatai kviečiami tuoju pat atvykti į skubų posėdį Smolno institute.

Kontrrevoliucija pradėjo nusikalstamą žygį.

Visiems kareivių, darbininkų ir valstiečių iškovojimams ir viltims gresia didžiulis pavojus. Bet revoliucijos jėgos nepalyginamai didesnės už jos priešų jėgas.

Liaudies reikalas tvirtose rankose. Sąmokslininkai bus sutriuškinti.

Jokių svyravimų ir abejojimų. Tvirtumas, patvarumas, ištvermingumas, ryžtingumas!

Tegyvuoja revoliucija!

Karinis revoliucinis komitetas"

Petrogrado Taryba be pertraukos posėdžiavo Smolne, kur buvo audros centras. Delegatai nuvirsdavo ir užmigdavo čia pat ant grindų, o po to prabusdavo ir tuoju pat išitraukdavo į diskusijas. Trockis, Kamenevas, Volodarskis kalbėjo po 6, po 8, po 12 valandų per dieną. Aš nusileidau į pirmąjį aukštą, į 18-ąjį kambarį, kur vyko delegatų bolševikų pasitarimas. Nematomas už minios kalbėtojas griežtai tvirtino: „Susitaikėliai sako, kad mes izoliuoti. Nekreipkite į juos dėmesio! Galų gale jiems teks eiti paskui mus arba likti be sekėjų. . .“

Kalbėtojas pakėlė į viršų popieriaus skiautelę: „Mes jau vedame juos paskui save! Ką tik atvyko menševikų ir

eserų delegatai: jie sako, kad smerkia mūsų veiksmus, bet, jeigu vyriausybė mus puls, jie nepradės kovos prieš proletariato reikalą". Aidi susižavėjimo šauksmai...

Užėjus nakčiai, didžiulę salę pripildė kareiviai ir darbininkai, tiršta tamsiai ruda minia, kuri dusliai gaudė melsvuose tabako dūmuose. Senasis CVK pagaliau ryžosi pasveikinti naujojo suvažiavimo delegatus, nors šis suvažiavimas jam, o galbūt ir visai jo sukurtai revoliucinei tvarkai nešė pražūtį. Beje, šiame susirinkime balso teisę turėjo tik CVK nariai.

Buvo jau po pusiaunakčio, kai Gocas užėmė pirmininko vietą, o įtemptoje tyloje, kuri man atrodė beveik grėsminga, į kalbėtojų tribūną pakilo Danas.

„Gyvenamasis momentas nudažytas tragiškiausiomis spalvomis,— prabilo jis.— Priešas žygiuoja į Petrogradą, demokratijos jėgos mėgina organizuoti pasipriešinimą, o tuo metu mes laukiame kraujo praliejimo sostinės gatvėse, badas gali pražudyti ne tik mūsų vyriausybę, bet ir pačią revoliuciją...“

Masės išsvargintos ir liguistai nusiteikusios; jos nustojo domėtis revoliucija. Jeigu bolševikai žūt būt pradės, tai bus revoliucijos pražūtis... (Š a u k s m a i: „Melas!“) Kontrrevoliucionieriai tik laukia bolševikų, kad galėtų pradėti pogromus ir žudynes... Jeigu tik bus imtasi kokių nors veiksmų, Steigiamojo susirinkimo nebus... (Š a u k s m a i: „Melas! Gėda!“)

Visiškai neleistina, kad Petrogrado įgula karo veiksmų rajone atsisakytų vykdyti štabo įsakymus... Jūs turite paklusti štabui ir jūsų išrinktam CVK. Visa valdžia Taryboms — tai mirtis. Plėšikai ir galvažudžiai tiktai laukia momento pradėti plėšikavimus ir padeginėjimus. Kai keliami tokie šūkių, kaip „laužkitės į namus, plėškite buržujų batus ir drabužius!...“ (T r i u k š m a s, š a u k s m a i: „Tokių šūkių nebuvo! Melas, Melas!“)... Vis tiek, pradėti galima įvairiai, bet baigsis tuo!

CVK turi valdžią ir teisę veikti, ir visi privalo jo klausyti. Mes nesibijome durtuvų! CVK pridengs revoliuciją savo paties kūnu...“ (Š a u k s m a i: „Jis jau seniai miręs kūnas!“)

Baisus, nesiliaujantis triukšmas, kuriame vos buvo galima išskirti Dano balsą, kai jis, įtempdamas visas jėgas,

šūkavo trankydamos kumščiu tribūnos kraštą: „Kas kurso tai daryti, tas nusikalsta!“

B a l s a s: „Jūs jau seniai nusikaltot! Jūs paėmėt valdžią ir atidavėt ją buržuazijai!“

Gocas krato pirmininko varpelį: „Tyliau, arba aš jus pašalinsiu!“

B a l s a s: „Pamėginkit!“ Plojimai ir švilpimas.

„Dabar,— tęsia Danas,— apie mūsų taikos politiką. (J u o k a s.) Deja, Rusija daugiau nebegali kariauti. Bus taika, bet taika ne nuolatinė, ne demokratinė... Šiandien Respublikos taryboje mes, norėdami išvengti kraujo praliejimo, priėmėme perėjimo formulę, reikalaujančią perduoti žemę žemės komitetams ir tuojau pat pradėti taikos derybas...“ (J u o k a s, š a u k s m a i: „Vėlu!“)

Iš bolševikų į tribūną pakilo Trockis, sutiktas plojimų audra. Visas susirinkimas atsistojo ir sukėlė jam ovaciją. Liesame, smailame Trockio veide tvyrojo mefistofeliška pikta ironija.

„Dano taktika įrodo, kad masė — plati, buka, abejinga masė — visa eina paskui jį!“ Homeriškas juokas... Kalbėtojas tragišku gestu pasisuka į pirmininką. „Kai mes kalbėjom apie žemės perdavimą valstiečiams, jūs buvote prieš tai. Valstiečiams mes sakėm: jeigu jums neduoda žemės, imkite ją patys! Dabar valstiečiai paklausė mūsų patarimo, o jūs kviečiate daryti tai, apie ką mes kalbėjom prieš šešis mėnesius!“

Aš manau, mirties bausmę fronte Kerenskis panaikino anaipatol ne idėjiniais sumetimais. Aš manau, kad Kerenskį įtikino Petrogrado įgula, kuri atsisakė jam paklusti...

Šiandien Danas kaltinamas tuo, kad Respublikos taryboje jis pasakė kalbą, kuri parodė jį esant užsimaskavusį bolševiką... Ateis tokia diena, kai pats Danas pasakys, kad liepos 3—5 dienos sukilime dalyvavo revoliucijos elitas... Dano rezoliucijoje, kurią šiandien priėmė Respublikos taryba, nė karto neužsimenama apie drausmės stiprinimą armijoje, nors menševikų propagandoje šis punktas užima labai svarbią vietą...

Ne! Pastarųjų septynių mėnesių istorija rodo, kad masės pasitraukė nuo menševikų! Menševikai ir eserai sumušė kadetus, o kai jiems atiteko valdžia, jie atidavė ją tiems patiems kadetams...

Danas jums sako, kad jūs neturite teisės sukilti. Sukilimas yra neatimama kiekvieno revoliucionieriaus teisė! Kai engiamos masės sukyla, jos visada teisios..."

Po to paprašė žodžio pailgaveidis, piktakalbis Liberis, sutiktas ironišku aikčiojimu ir juoku.

„Marksas ir Engelsas yra sake, kad proletariatas neturi teisės imti valdžios, kol jis tebėra jai nepribrendęs. Buržuazinėje revoliucijoje, kaip kad mūsų... masėms pėmus valdžią, revoliucija tragiškai žūtų... Kaip socialdemokratų teoretikas, Trockis pats smerkia tai, ką daryti jis dabar jus ragina...“ (Š a u k s m a i: „Gana!“ Šalin!“)

Po to kalbėjo Martovas, kuri kas minutę pertraukinėjo šauksmai iš vietų. „Internacionalistai neprieštarauja, kad valdžia būtų perduota demokratijai, bet jie smerkia bolševikų metodus. Dabar ne laikas imti valdžią...“

Tribūnoje vėl Danas, įnirtingai protestuojantis prieš tai, kad Karinis revoliucinis komitetas pasiuntė komisarą užimti „Izvestijų“ redakcijos ir cenzūruoti šio laikraščio. Kilo baisus triukšmas. Martovas bandė kalbėti, bet jo nebuvo girdėti. Armijos ir Baltijos laivyno delegatai pakilo iš savo vietų, šaukdami, kad Taryba — tai jų vyriausybė.

Baisioje netvarkoje Erlichas * pasiūlė rezoliuciją, raginančią darbininkus ir kareivius laikytis rimties ir neklaudyti provokatorių, kurstančių surengti demonstraciją. Kartu buvo pripažįstama, kad reikia nedelsiant sudaryti Visuomenės saugumo komitetą, kad Laikinoji vyriausybė turi išleisti įstatymą dėl žemės perdavimo valstiečiams ir nutarimą pradėti taikos derybas... .

Tada pašoko Volodarskis, smarkiai šaukdamas, kad Tarybų suvažiavimo išvakarėse CVK neturi teisės prisiimti šio suvažiavimo funkcijų. CVK faktiškai miręs, pareiškė Volodarskis, ir ši rezoliucija yra tik manevras, kuriuo norima paremti jo mirstančią valdžią... .

„Mes, bolševikai, nebalsuosime už šią rezoliuciją!“ Po to visi bolševikai išėjo iš posėdžių salės, ir rezoliucija buvo priimta... .

Apie 4 valandą ryto vestibulyje sutikau Zoriną **. Per petį jis buvo persimetęs šautuvą.

— Mes sukilome! ⁷— ramiai, bet su pasitenkinimu pasakė jis man.— Mes jau suėmėm teisingumo ministro pa-

* Erlichas — vienas iš menševikų lyderių.— Rus. leid. red.

** Zorinas D.— aktyvus Spalio perversmo dalyvis, bolševikas.— Rus. leid. red.

vaduotoją ir tikybos reikalų ministrą. Jie jau rūsyje. Vienas pulkas išvyko užimti telefono stoties, kitas eina į telegrafą, trečias — į Valstybės banką. Raudonoji gvardija išėjo į gatvę...

Ant Smolno laiptų šaltoje tamsoje pirmą kartą pamatėm Raudonąją gvardiją — susigrūdusią grupelę vaikinų darbo drabužiais. Jie laikė rankose šautuvus su užmautais durtuvais ir neramiai kalbėjosi.

Iš toli, iš vakarų pusės, viršum tylių stogų aidėjo tankūs šautuvų šūviai. Tai kariūnai mėgino pakelti tiltus per Nevą, kad Vyborgo rajono darbininkai ir kareiviai negalėtų prisijungti prie Tarybos ginkluotųjų jėgų, buvusių kitoje upės pusėje, bet Kronštato jūreiviai vėl sujungė tiltus...

Už mūsų nugarų tviskėjo žiburiais ir užė kaip bičių avilys didžiuliai Smolno rūmai...

Laikinosios vyriausybės žlugimas

Trečiadienį, lapkričio 7 (spalio 25) dieną, atsikėliau labai vėlai. Kai išėjau į Nevskio prospektą, Petropavlovsko tvirtovėje sugriaudė patranka — buvo vidurdienis. Diena — drėgna ir šalta. Priešais uždaras Valstybės banko duris stovėjo keletas kareivių, apsiginklavusių šautuvais su užmautais durtuvais.

„Jūs kieno? — paklausiau aš. — Jūs už vyriausybę?“

„Nebėra vyriausybės! — su šypsena atsakė kareivis. — Ačiū dievui!“ Tai buvo viskas, ką man pavyko iš jo išklausti.

Nevskio prospektu, kaip visuomet, riedėjo tramvajai. Visas išsikišusias jų dalis buvo apkibę vyrai, moterys ir vaikai. Parduotuvės buvo atidarytos, ir apskritai gatvė atrodė netgi ramesnė negu išvakarėse. Per naktį sienos buvo nuklijuotos naujais atsišaukimais ir šūkais, perspėjančiais nedalyvauti sukilime. Jie buvo adresuoti valstiečiams, fronto kareiviams, Petrogrado darbininkams. Vienas iš atsišaukimų skelbė:

„Nuo Petrogrado miesto dūmos

Miesto dūma praneša piliečiams, kad spalio 24 dienos nepaprastajame posėdyje ji sudarė Visuomenės saugumo komitetą, į kurį įeina centrinės ir rajoninių dūmų nariai bei Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų Centro Vykdomojo Komiteto, Visos Rusijos Valstiečių deputatų vykdomojo komiteto, kariuomenės organizacijų, Laivyno Centro komiteto, Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos, Profesinės sąjungos tarybos ir kt. revoliucinių demokratinių organizacijų atstovai.

Visuomenės saugumo komiteto nariai budi miesto dūmos patalpose. Informacija teikiama telefonais Nr. 15-40, 223-77, 138-36“.

Tuo momentu dar nesupratau, kad šis dūmos atsišaukimas reiškė formalų karo paskelbimą bolševikams.

Nusipirkau laikraštį „Rabočij put“, kaip atrodė, vienintelį, kuris buvo parduodamas, kiek vėliau pavyko už pusrublį nusipirkti iš kareivio jau perskaitytą laikraštį „Den“. Bolševikų laikraštis buvo išspausdintas ant didžiulių lapų užimtoje „Russkaja volia“ spaustuvėje. Į akis krito pirmajame puslapyje stambiu šriftu išspausdinta antraštė: „*Visa valdžia Darbininkų, kareivių ir valstiečių taryboms! — Taikos! Duonos! Žemės!*“

Vedamąjį straipsnį buvo pasirašęs Zinovjevas *, kuris, kaip ir Leninas, buvo priverstas slapstytis. Štai jo pradžia:

„Kiekvienas kareivis, kiekvienas darbininkas, kiekvienas tikras socialistas, kiekvienas doras demokrat negali nematyti, kad tuojau pat turi įvykti pribrendęs revoliucinis susidūrimas.

Arba — arba.

Arba valdžia pereina į buržuazinės dvarininkinės gaujos rankas, ir tuomet šitai reiškia... kruviną visos Rusijos baudžiamąją ekspediciją, kuri... kareivių ir jūreivių, valstiečių ir darbininkų krauju užlies visą šalį. Tuomet šitai bus įgrisusio karo tęsimas, tuomet šitai bus neišvengiama mirtis ir badas.

Arba valdžia pereis į revoliucinių darbininkų, kareivių ir valstiečių rankas, ir tuomet šitai reiškia visišką dvarininkų jungo panaikinimą, greitą kapitalistų sutramdymą, greitą teisingos taikos pasiūlymą. Tuomet žemė užtikrinta valstiečiams, tuomet užtikrinta kontrolė fabrikams, tuomet duona užtikrinta badaujantiems, tuomet galas beprasmiškoms skerdynėms...“

Laikraštis „Den“ pateikė trumpų žinių apie audringos nakties įvykius. Bolševikai užėmė telefono stotį, Baltijos geležinkelio stotį ir telegrafą; Peterhofo kariūnai negali prasibrauti į Petrogradą, kazokai svyruoja; suimta keletas ministrų, užmuštas miesto milicijos viršininkas Mejeris; suėmimai, kontrsuėmimai, susidūrimai tarp kareivių patrulių, kariūnų ir raudongvardiečių...¹

Morskajos gatvės kampe sutikau menševiką gynybininką kapitoną Gombergą, kuris buvo savo partijos kari-

* Netikslu. Minėtas straipsnis išspausdintas laikraštyje „Rabočij put“ 1917 m. lapkričio 7 (spalio 25) dienos numeryje be parašo. Jo autorius nenustatytas.— Rus. leid. red.

nės sekcijos sekretorius. Kai jo paklausiau, ar tikrai įvyko sukilimas, jis pavargęs tik patraukė pečiaus: „Velniai žino!.. Ką gi, galbūt bolševikai ir gali paimti valdžią, bet jie ilgiau kaip tris dienas jos neišlaikys. Jie neturi žmonių, kurie galėtų valdyti šalį. Galbūt geriausia duoti jiems pagėminti: čia jie ir suklops...“

Karinis viešbutis Isakijaus aikštės kampe apsuptas ginkluotų jūreivių. Vestibiulyje susirinko gana daug dabitiškų jaunų karininkų. Jie slankiojo pirmyn bei atgal ir šnibždėjo. Jūreiviai jų neišleido į gatvę.

Staiga gatvėje pasigirdo skardus šūvis, ir prasidėjo tankus susišaudymas. Išbėgau lauk. Apie Marijos rūmus, kuriuose posėdžiavo Rusijos Respublikos taryba, vyko kažkas nepaprasta. Plačią aikštę buvo įstrižai perkirtusi kareivių grandinė. Jie laikė parengtus šautuvus ir žiūrėjo į viešbučio stogą.

„Provokacija, į mus šaudo!“— riktelėjo vienas iš jų. Kitas nubėgo prie įėjimo.

Prie vakarinio rūmų kampo stovėjo didelis šarvuotis su raudona vėliava ir šviežiu raudonu užrašu „D.K.D.T.“ („Darbininkų ir kareivių deputatų taryba“). Visi jo kulkosvaidžiai buvo nukreipti į Isakijaus soborą. Išėjimas į Novajos gatvę buvo užbarikaduotas — statinės, dėžės, senas matracas, parverstas vagonas. Moikos krantinės gale buvo barikada iš malkų rietuvių. Trumpos pliauskos iš kaimyninio sandėlio buvo sukrautos išilgai pastato ir sudarė brustverą.

„Tai ką, čia bus mūšis?“— paklausiau.

„Tuoju, tuoju! — neramiai atsakė kareivis.— Eik iš čia, drauge, kad tik tau nekliūtų! Štai iš tos pusės ateis...“— ir jis parodė į Admiraliteto pusę.

„O kas gi ateis?“

„Šito, broleli, negaliu pasakyti“,— atsakė jis ir nusispyrovė.

Prie įėjimo į rūmus stovėjo minia kareivių ir jūreivių. Jūreivis pasakojo apie Rusijos Respublikos tarybos galą. „Mes įėjom,— kalbėjo jis,— ir mūsų draugai užėmė visas duris. Aš priėjau prie kontrrevoliucionieriaus kornilovniko, kuris sėdėjo pirmininko vietoje. Nebėra jūsų Tarybos, pasakiau jam. Drožk namo!“

Visi juokėsi. Mojuodamas visais savo popieriais ir dokumentais, pasiekiau duris, vedusias į spaudos galeriją. Čia mane sustabdė aukštas besišypsas jūreivis. Parodžiau

jam leidimą, bet jis atsakė: „Nors būtumėte ir pats šventasis Michailas,— įeiti draudžiama, drauge“. Pro durų stiklą pamačiau viduje užrakinto prancūzų korespondento sutrikusį veidą ir gestikuliuojančias rankas.

Netoliese stovėjo neaukštas, žilais ūsais žmogus generolo uniforma, apsuptas būrėlio kareivių. Jo veidas buvo labai įraudęs.

„Aš generolas Aleksejevas! — šaukė jis.— Kaip jūsų viršininkas ir kaip Respublikos tarybos narys, įsakau jums mane įleisti!“

Sargybinis krapštė pakaušį ir neramiai dairėsi į šalis, pagaliau mirktelėjo artėjančiam karininkui, kuris, sužinojęs, kas su juo kalba, labai susijaudino ir atidavė pagarbą.

„Jūsų prakilnybė,— sumurmėjo jis, lyg tebebūtų senasis režimas,— įeiti į rūmus griežčiausiai uždrausta... Aš neturiu teisės...“

Privažiavo automobilis, kuriame pastebėjau besijuokiantį Gocą. Atrodė, kad visa, kas vyksta, jį labai linkmina. Po kelių minučių privažiavo kita mašina. Ant priekinės jos sėdynės sėdėjo ginkluoti kareiviai, o už jų buvo matyti suimti Laikinosios vyriausybės nariai. Karinio revoliucinio komiteto narys latvis Petersas skubiai ėjo skersai aikštę.

„Aš maniau, kad jūs išgaudėte visus tuos ponus šiandien naktį“,— pasakiau jam, rodydamas į suimtuosius.

„Ak! — ir jo balse skambėjo nusivylimas.— Tie kvailiai paleido daugiau kaip pusę, kol nusprendėm, ką su jais daryti...“

Voskresensko prospektu žemyn slinko didžiulė minia jūreivių, o už jų, kiek aprėpia akys, buvo matyti einančios kareivių kolonos.

Admiraliteto prospektu patraukėm į Žiemos rūmus. Visus išėjimus į Rūmų aikštę saugojo sargybiniai, o vakarinį aikštės kraštą buvo užtvėręs ginkluotas kordonas, kurį spaudė didžiulė minia. Visi laikėsi ramiai, išskyrus keletą kareivių, kurie pro rūmų vartus nešė malkas ir krovė jas prieš pagrindinį įėjimą.

Nieku būdu negalėjom išklausti, kieno buvo šie sargybiniai — vyriausybės ar Tarybų. Mūsų pažymėjimai iš Smolno nepadarė jiems jokio įspūdžio. Tuomet priėjom iš kitos pusės. Parodę savo amerikietiškus pasus, išdidžiai pareiškėme: „Oficialiu reikalu!“ ir prasmukome į vidų. Rūmų prieangyje iš mūsų mandagiai paėmė paltus ir skry-

bėles tie patys seni durininkai mėlynomis livrėjomis su varinėmis sagomis ir raudonomis apykaklėmis su auksiniais galionais. Palypėjome laiptais. Tamsiame, niūriame koridoriuje, kuriame jau nebebuvo gobelenų, be tikslo slankiojo keletas senų tarnautojų. Prie Kerenskio kabineto durų vaikštinėjo kramtydamas ūsus jaunas karininkas. Mes jį paklausėm, ar galėsime iš ministro pirmininko gauti interviu. Jis nusilenkė ir sudaužė pentiniais.

„Deja, negalima,— atsakė jis prancūziškai.— Aleksandras Fiodorovičius labai užimtas...— Jis žvilgtelėjo į mus.— Tiesą sakant, jo čia nėra...“

„Kurgi jis?“

„Išvažiavo į frontą. Ir, žinote, jo automobiliui pritrūko gazolino. Teko skolintis anglų ligoninėje“.

„O ministrai čia?“

„Taip, jie posėdžiauja kažkuriame kambaryje, tiksliai nežinau“.

„Na, kaip, ateis bolševikai?“

„Žinoma! Be abejo, ateis! Kiekvieną minutę laukiu telefono skambučio, kad jie eina. Bet mes pasirengę. Rūmus saugo kariūnai. Jie štai už anų durų“.

„Ar galim ten užėiti?“

„Ne, žinoma, ne! Uždrausta...“ Staiga jis paspaudė mums rankas ir nuėjo. Mes pasisukome į uždraustas duris, įtaisytas kambarį skiriančioje laikinoje pertvaroje. Jos buvo užrakintos iš mūsų pusės. Už sienos buvo girdėti balsai ir kažkieno juokas, keistai skambėjęs iškilmingoje didžiulių senovinių rūmų tyloje. Prie mūsų priėjo senas durininkas:

„Negalima, pone, ten negalima!“

„Kodėl durys užrakintos?“

„Kad kareiviai neišeitų“,— atsakė jis. Po kelių minučių durininkas pāsakė norįs išgerti stiklinę arbatos ir nuėjo. Duris atidarėm. Prie slenksčio stovėjo du sargybiniai, bet mums jie nepratarė nė žodžio. Koridorius rėmėsi į didelį, turtingai apstatytą kambarį su auksiniais karnizais ir didžiuliais krištoliniais sietynais. Toliau buvo ištisa anfilada mažesnių kambarių tamsaus medžio sienomis ir lubomis. Abiejose pusėse ant parketo grindų buvo patiesti prasti, purvini čiužiniai ir antklodės, ant kurių vienur kitur drybsojo kareiviai. Visur krūvos nuorūkų, gabalai duonos, išmėtyti drabužiai ir tušti brangių prancūziškų vynų buteliai. Aplink mus rinkosi vis daugiau ir daugiau kareivių

raudonais paausuotais kariūnų antpečiais. Tvanki tabako dūmų ir nešvarių žmonių kūnų atmosfera gniaužė kvapą. Vienas kariūnas laikė rankose butelį balto burgundiško vyno, matyt, nudžiautą iš rūmų rūsio. Visus stebindami, ėjome iš kambario į kambarį, kol pasiekėm anfiladą paradinių kambarių, kurių aukšti, bet purvini langai buvo į aikštės pusę. Ant sienų kabojo didžiuliai paveikslai sunkiais auksiniais rėmais — visi istoriniais ir bataliniais siužetais: „1812 m. spalio 12 d.“, „1812 m. lapkričio 6 d.“, „1813 m. rugpjūčio 16/28 d.“ Visas dešinysis viršutinis vieno tokio paveikslų kampas buvo perplėstas.

Visa patalpa buvo paversta didžiulėmis kareivinėmis. Sprendžiant iš sienų ir grindų, tai atsitiko jau prieš kelias savaites. Ant palangių buvo pastatyti kulkosvaidžiai, tarp čiužinių — piramidėmis sustatyti šautuvai.

Mes apžiūrinėjome paveikslus, kai staiga iš kairės į mane padvelkė spirito kvapas ir kažkas prastu akcentu, bet laisvai prabilo prancūziškai: „Iš to, kaip jūs apžiūrinėjate paveikslus, matau, kad jūs užsieniečiai...“ Prieš mus stovėjo neaukštas, išpurtes žmogus. Jis kilstelėjo kepurę, atidengdamas plikę.

„Amerikiečiai? Labai malonu!.. Štabo kapitonas Vladimiras Arcybaševas. Aš jūsų paslaugoms...“ Atrodė, jam visiškai nebuvo keista, kad keturi užsieniečiai, tarp jų viena moteris, vaikštinėja ten, kur buvo išsidėstęs atakos laukiantis būrys. Jis pradėjo skųstis padėtimi Rusijoje.

„Svarbu ne tik bolševikai,— sakė jis.— Visa bėda, kad išnyko kilniosios rusų armijos tradicijos. Pažvelkite aplink: va, tai vis kariūnai būsimieji karininkai... Bet argi tai džentelmenai? Kerenskis atvėrė karo mokyklas visiems pageidaujantiems, kiekvienam kareiviui, kuris gali išlaikyti egzaminus. Aišku, čia daug, labai daug tokių, kurie aprkėsti revoliucine dvasia...“

Ir staiga be jokio nuoseklumo jis prabilo apie kitką. „Aš labai norėčiau išvažiuoti iš Rusijos. Nusprendžiau stoti į amerikiečių armiją... Ar negalėtumėt man šiuo reikalu padėti pakalbėdami su savo konsulu? Štai mano adresas“.

Nepaisydamas mūsų protestų, jis parašė keletą žodžių ant popieriaus skiautelės ir, rodos, išsyk pasijuto daug linksmesnis. Tą jo raštelį tebeturiu: „2-oji Oranienbaumo praporščikų mokykla. Senasis Peterhofas“.

„Šiandien rytą pas mus buvo apžiūra,— kalbėjo jis toliau, vedžiodamas mus po kambarius ir aiškindamas.— Moterų batalionas nusprendė likti ištikimas vyriausybei“.

„Vadinasi, rūmuose yra ir kareivių moterų?“

„Taip, jos užpakaliniuose kambariuose. Jei kas nors atsitiktų, joms ten būtų saugu“. Jis atsiduso. „Kokia sunki atsakomybė!“

Šiek tiek pastovėjome prie lango, žvelgdami į Rūmų aikštę, kur buvo išsirikiavusios trys kuopos kariūnų. Jie vilkėjo ilgomis pilkomis milinėmis. Jiems komandavo aukštas, pažiūrėti labai energingas karininkas; aš jį pažinau — tai buvo Laikinosios vyriausybės vyriausiasis karinis komisaras Stankevičius. Po kelių minučių dvi iš tų trijų kuopų triukšmingai užsimetė šautuvus ant pečių ir jų linguojančios gretos, tvirtai kirsdamos žingsni, perėjo per aikštę, išgyiavo po raudonąja arka * ir dingo nutoldamos tylaus miesto link.

„Nuėjo užimti telefono stoties!“ — kažkas pasakė. Šalia mūsų stovėjo trys kariūnai. Išsinekėjom. Jie prasitarė esą iš kareivių ir pasisakė savo pavardes: Robertas Olevas, Aleksejus Vasilenka ir estas Ernis Saksas. Dabar jie nebenorėjo būti karininkais, nes karininkija buvo visiškai nepopuliari. Matyt, jie stačiai nežinojo, ką jiems daryti. Buvo aišku, kad jie jaučiasi kaip ne savo kailyje.

Tačiau netrukus jie pradėjo girtis: „Tegul tik bolševikai pasirodo, mes jiems parodysim, kaip kautis! Jie nedrįs mūsų užpulti, jie visi bailiai... Bet jeigu jie vis dėlto mus sutriuškins, ką gi, kiekvienas pasiliksim sau pasakutinę kulką...“

Tuo akimirksniu kažkur netoliese prasidėjo susišaudymas. Visi aikštėje buvę žmonės išsisklaidė. Daugelis gulė ant žemės kniūpsčiomis. Vežikai, stovėję gatvių kampuose, pasileido į visas puses. Kilo baisi maišatis. Kareiviai bėgiojo pirmyn ir atgal, stverdami šautuvų, ir šaukė: „Eina! Eina!“ Bet po kelių minučių vėl viskas nurimo. Vežikai grįžo į savo vietas, žmonės, gulėję ant žemės, atsistojo. Po raudonąja arka pasirodė kariūnai. Jie žengė nevisiškai į koją, ir vieną iš jų du draugai prilaikė už parankių.

Kai išėjom iš rūmų, buvo jau gana vėlu. Iš aikštės buvo dingę visi sargybiniai. Didžiulis vyriausybinių pas-

*. Po vyriausiojo štabo arka.— *Rus. leid. red.*

tatų pusratis atrodė tuščias. Užėjom papietauti į „Hôtel de France“. Vos pradėjom valgyti sriubą, prie mūsų pribėgo baisiai išblyškęs padavėjas. Jis paprašė mus pereiti į bendrąją salę, kurios langai buvo iš kiemo pusės: kavinėje, kuri buvo prie gatvės, reikėjo užgesinti šviesą. „Bus smarkus susišaudymas!“ — pasakė jis.

Vėl išėjom į Morskajos gatvę. Buvo jau visai tamsu, tik Nevskio prospekto kampe mirksėjo gatvės žibintas. Po juo stovėjo didelis šarvuotis. Jo motoras buvo užvestas ir leido benzino dūmų srovę. Greta stovėjo berniukas ir žiūrėjo į kulkosvaidžio vamzdį. Aplink būriavosi kareiviai ir jūreiviai; matyt, jie kažko laukė. Mes priėjom prie generalinio štabo arkos. Būrelis kareivių žvelgė į ryškiai apšviestus Žiemos rūmus ir garsiai kalbėjosi.

„Ne, draugai, — sakė vienas iš jų. — Kaip galime į juos šaudyti? Juk ten moterų batalionas! Sakys, kad šaudom rusų moteris. . .“

Kai išėjome į Nevskio prospektą, iš už kampo išriedėjo dar vienas šarvuotas automobilis. Iš jo bokštelio iškišo galvą kažkoks žmogus.

„Pirmyn! — sušuko jis. — Prasiveršime — ir į ataką!“

Priėjo kito šarvuočio vairuotojas ir suriko nustelbdamas mašinos gaudesį:

„Komitetas liepė laukti! Už malkų rietuvių jie turi užmaskavę artilerijos! . .“

Čia tramvajai nevažinėjo, retai kas vaikščiojo, ir visai nebuvo šviesos. Bet, praėjus vos keletą namų, vėl buvo matyti tramvajus, žmonių minios, ryškiai apšviestos vitrinos ir elektrinės kino teatrų iškabos. Gyvenimasėjo savo keliu. Turėjom bilietus į Marijos teatrą, į baletą (visi teatrai buvo atidaryti). Bet knietėjo likti gatvėje.

Tamsoje užėjom malkų rietuves, užtvėrusias Policijos tiltą, o prie Stroganovo rūmų pamatėm, kaip keletas kareivių statė tricoles patrankas. Kiti kareiviai, apsirengę įvairių dalinių uniformomis, be tikslo slampinėjo šen ir ten, tęsdami nesibaigiančius pokalbius. . .

Atrodė, į Nevskio prospektą buvo sugužėjęs visas miestas. Kiekviename kampe stoviniavo didžiulės minios, apsupusios smarkiai besiginčijančius asmenis. Piketai po dvylika kareivių, ginkluoti šautuvais su užmautais durtuvais, budėjo sankryžose, o raudonskruosčiai seniai brangiais kailiniais grūmojo jiems kumščiais, dailiai apsiren-

gusios moterys juos plūdo. Kareiviai atsakinėjo labai nenoromis ir sumišę šypsojosi. Gatve važinėjo šarvuočiai, ant kurių tebebuvo matyti seni pavadinimai: „Olegas“, „Riurikas“, „Sviatoslavas“—senovės Rusijos kunigaikščių vardai. Bet virš senų užrašų jau raudonavo didžiulės raidės: „RSDDP“ („Rusijos socialdemokratų darbininkų partija“). Michailo prospekte pasirodė laikraščių parduotuvės. Minia kaip pasiutusi puolė prie jo, siūlydama po rublį, po 5, po 10 rublių už numerį, plėšė laikraščius vienas kitam iš rankų. Tai buvo „Rabočij i soldat“, skelbęs proletarinės revoliucijos pergalę ir suimtųjų bolševikų išlaisvinimą, raginęs fronto ir užnugario armijų dalis remti sukilimą... Šis paskubom išleistas numeris teturėjo keturis puslapius, išspausdintus didžiuliu šriftu. Naujienų nebuvo jokių.

Sadovajos gatvės kampe susirinko apie du tūkstančius žmonių. Minia žiūrėjo į aukšto namo stogą, kur protarpiais suspindėdavo maža raudona kibirkštėlė.

„Žiūrėk,— sakė aukštas valstietis, rodydamas į ją,— ten provokatorius, tuojau jis ims šaudyti į žmones...“ Matyt, niekas neturėjo noro pažiūrėti, kas ten dedasi.

Kai priėjome prie Smolno, jo masyvus fasadas tviskėjo žiburiais. Iš visų gatvių, skubėdami patamsyje, prie jo rinkosi vis daugiau žmonių. Privažiuodavo ir nuvažiuodavo automobiliai ir motociklai. Didžiulis pilkas šarvuotis, ant kurio bokšteliu plevėsavo dvi raudonos vėliavos, kaukdamas sirena, iššliaužė pro vartus. Buvo šalta, ir raudongvardiečiai, saugoję įėjimą, šildėsi prie laužo. Prie vidinių vartų taip pat degė laužas. Jo šviesoje sargybiniai iš lėto perskaitė mūsų leidimus ir peržvelgė mus nuo kojų iki galvos. Iš abiejų įėjimo pusių stovėjo kulkosvaidžiai nuimtais uždangalais, o nuo jų spynų kaip gyvatės išsiviniavusios karojo šovinių juostos. Kieme, po sodo medžiais, stovėjo daug šarvuočių; jų motorai buvo užvesti ir veikė. Didžiulėse ir tuščiose menkai apšviestose salėse bildėjo sunkūs batai, aidėjo riksmas ir šnekos... Nuotaika buvo ryžtinga. Visus laiptus buvo užtvindę žmonės: darbininkai juodomis palaidinėmis ir juodomis kailinėmis kepurėmis, daugelis persimetę per petį šautuvą, kareiviai šiurkščiomis purvinos spalvos milinėmis ir pilkomis kailinėmis papachomis. Tarp visų tų žmonių skubėjo kažkur braudamiesi daugeliui pažįstami Lunačiarskis, Kamenevas... Visi jie kalbėjo vienu metu, jų veidai buvo susirūpinę, kiek-

vienas po pažastimi laikė portfeli, grūste prigrūstą popierių. Pasibaigė Petrogrado Tarybos posėdis. Aš sulaikiau Kamenevą *, neaukštą, vikrių judesių žmogų, gyvu plačiu veidu ir trumpu kaklu. Jis be jokių išangų išvertė man į prancūzų kalbą ką tik priimtą rezoliuciją:

„Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų taryba sveikina pergalingą Petrogrado proletariato ir įgulos revoliuciją. Taryba ypač pabrėžia tą susitelkimą, organizuotumą, drausmę, tą visišką vieningumą, kuri parodė masės šiame kaip reta be kraujo praliejimo ir kaip reta sėkmingame sukilime.

Taryba, išreikšdama nepajudinamą įsitikinimą, kad darbininkų ir valstiečių vyriausybė, kurią kaip Tarybinę vyriausybę sukurs revoliucija ir kuri užtikrins visos varginųjų valstiečių masės paramą miesto proletariatui, tvirtai žengs į socializmą — vienintelę priemonę šaliai išgelbėti nuo negirdėtų nelaimių ir karo baisių.

Naujoji darbininkų ir valstiečių vyriausybė nedelsdama pasiūlys teisingą, demokratinę taiką visoms kariaujančioms tautoms.

Ji nedelsdama panaikins dvarininkų žemės nuosavybę ir perduos žemę valstiečiams. Ji sukurs darbininkų kontrolę gamybai ir produktų paskirstymui ir įves visos liaudies kontrolę bankams, paversdama juos viena valstybės įmone.

Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų taryba ragina visus darbininkus ir visus valstiečius su visa energija pasiaukojamai remti darbininkų ir valstiečių revoliuciją. Taryba reiškia įsitikinimą, kad miesto darbininkai

* *Kamenevas L. (Rozenfeldas)* ne kartą nukrypo nuo bolševizmo ir galų gale nutraukė ryšius su marksizmu-leninizmu. Stolypino reakcijos ir naujo darbininkų judėjimo pakilimo metais jis pasireiškė kaip susitaikėlis su menševikais likvidatoriais ir trockininkais. Po Vasario revoliucijos palaikė laikinąją vyriausybę ir jos gynybinę politiką; pasisakė prieš partijos liniją, pagrįstą buržuazinės demokratinės revoliucijos peraugimu į socialistinę. 1917 m. spalio mėn. kartu su Zinovjevu įvykdė išdavystę, menševikų laikraštyje „*Novaja žizn*“ kritikuodamas bolševikų CK nutarimą dėl ginkluoto sukilimo ir tuo būdu išduodamas priešams sukilimo planą. Po Spalio revoliucijos pergalės buvo už sudarymą koalicinės vyriausybės, į kurią, jo manymu, turėjo įeiti menševikų, eserų ir „liaudies socialistų“ atstovai. 1925 m. drauge su Zinovjevu organizavo vadinamąją „naująją opoziciją“, kuri buvo susiblokavusi su Trockiu. 1927 m. už nesiliaujančią antipartinę frakcinę kovą pašalintas iš VKP (b) gretų. Išsirūpinęs, kad būtų grąžintas į partiją, toliau varė antipartinę ir antitarybinę veiklą ir vėl buvo iš partijos pašalintas.— *Rus. leid. red.*

sąjungoje su vargingaisiais valstiečiais laikysis tvirtos draugiškos drausmės, sukurs griežčiausią revoliucinę tvarką, reikalingą socializmo pergalei pasiekti.

Taryba įsitikinusi, kad Vakarų Europos šalių proletariatas padės mums atvesti socializmo reikalą į visišką ir tvirtą pergalę“.

„Vadinasi, manote, kad laimėta? ..“

Jis patraukė pečius: „Reikia dar labai daug padaryti. Baisiai daug! .. Viskas dar tik prasideda. ..“

Laiptų aikštelėje pamačiau Profesinių sąjungų tarybos pirmininko pavaduotoją Riazanovą. Jis niūriai žiūrėjo priešais save, kramsnodamas savo žilstančią barzdą. „Tai beprotybė, beprotybė! — šaukė jis. — Europos proletariatas nepakils! Visa Rusija. ..“ Jis išsiblaškęs numojo ranka ir nubėgo toliau.

Riazanovas ir Kamenevas pasisakė prieš sukilimą ir patys patyrė visą baisią lenininės polemikos jėgą.

Tai buvo labai svarbus posėdis. Trockis Karinio revoliucinio komiteto vardu pareiškė, kad Laikinoji vyriausybė nebeegzistuoja.

„Buržuazinių ir smulkiaburžuazinių vyriausybių savybė, — pasakė jis, — yra apgaudinėti mases.

Mums šiuo metu, — mums, Kareivių, darbininkų ir valstiečių deputatų taryboms, teks įvykdyti negirdėtą istorijoje bandymą sukurti valdžią, kuri neturėtų kitų tikslų, kaip tenkinti kareivių, darbininkų ir valstiečių poreikius“.

Tribūnoje pasirodė Leninas. Jis buvo sutiktas griausminga ovacija. Jis pranašavo pasaulinę socialistinę revoliuciją. . . Po jo kalbėjo Zinovjevas, šaukdamas: „Šiandien sumokėjom skolą tarptautiniam proletariatui ir sudavėm baisy smūgį karui, smūgį į krūtinę visiems imperialistams ir ypač budeliui Vilhelmui“.

Po to Trockis pareiškė, kad į frontą jau pasiųstos telegramos, pranešančios apie sukilimo pergalę, bet atsakymas dar negautas. Šnekama, kad Petrogrado link artėjanti kariuomenė. Reikia pasiųsti delegaciją, kuri jai išaiškintų visą tiesą.

Balsai iš vietų: „Jūs iš anksto nulemiate Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo valią!“

Trockis (š a l t a i): „Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo valią iš anksto nulėmė didžiulis faktas — Petrogrado darbininkų ir kareivių sukilimas“.

Įėjom į milžinišką posėdžių salę, sprausdamiesi per triukšmingą minią, susigrūdusią prie durų. Didžiulių baltų sietyną apšviesti, ant suolų ir kėdžių, įėjimuose, ant palangių, netgi prezidiumui skirtos pakylės pakraščiuose sėdėjo visos Rusijos darbininkų ir kareivių atstovai. Čia nerimastingai tylėdami, čia keldami nežmonišką triukšmą, jie laukė pirmininko skambučio. Patalpa buvo nekūrenama, bet joje buvo karšta nuo nesipraususių žmonių kūnų šuto. Nemalonūs melsvi tabako dūmai kilo į viršų ir tvyrojo tvankiame ore. Kartkartėmis kuris nors vadovaujantis asmuo iš tribūnos paprašydavo draugus liautis rūkius. Tuomet visi, net patys rūkantieji, imdavo šaukti: „Draugai, nerūkykite!“, ir rūkė toliau. Obuchovo fabriko delegatas anarchistas Petrovskis pasisodino mane šalia savęs. Jis, nešvarus ir nesiskutęs, nuo nemigos vos laikėsi ant kojų: tris paras be pertraukos jis buvo dirbęs Kariniame revoliuciniame komitete.

Ant pakylės sėdėjo senojo CVK lyderiai. Jie paskutinį kartą pirmininkavo posėdžiaujančioms neklusnioms Taryboms, kurias valdė nuo pirmųjų revoliucijos dienų. Dabar Tarybos prieš juos sukilo. Pasibaigė pirmasis Rusijos revoliucijos laikotarpis, kurį tie žmonės stengėsi pristabdyti. Iš jų prezidiume nebuvo trijų svarbiausiųjų: Kerensko, kuris per subruzdusius miestus ir kaimus pabėgo į frontą; senojo erelio Čcheidzės, kuris su panieka pasitraukė į gimtuosius Gruzijos kalnus ir ten atgulė džiovos pakirstas; nebuvo ir geraširdžio Ceretelio, kuris taip pat sunkiai sirgo, bet vėliau grįžo ir išėikvojo visą savo gražbylystę, gindamas žuvusį reikalą. Tribūnoje sėdėjo Gocas, Danas, Liberis, Bogdanovas, Broidas, Filipovskis — visi išblyškę ir pasipiktinę, įkritusiomis akimis. Priešais juos virė ir kunkuliavo Antrasis Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas, o virš jų galvų karštligiškai dirbo Karinis revoliucinis komitetas, laikęs savo rankose visas sukilimo gijas ir smogęs taiklius stiprius smūgius. Buvo 10 valanda 40 minučių vakaro.

Danas, blankus žmogus suvytusiū veidu, vilkįs plačiu karo gydytojo munduru, paskambino varpeliu. Iš karto įsiviešpatavo įtempta tylą, kurią trikdė tik besigrūdanti prie įėjimo žmonių ginčai ir keiksmai. . .

„Valdžia mūsų rankose“, — liūdnai pradėjo Danas. Jis minutėlę stabtelėjo, o paskui tyliai kalbėjo toliau: „Draugai, Tarybų suvažiavimas susirinko tokiu nepaprastu mo-

mentu ir tokiomis nepaprastomis aplinkybėmis, kad jūs, aš manau, suprasite, kodėl CVK mano, jog nėra reikalo ši posėdį pradėti politine kalba. Tai jums bus ypač suprantama, jeigu prisiminsite, kad aš esu CVK prezidiumo narys, o šiuo metu mūsų partiniai draugai Žiemos rūmuose yra apšaudomi, bet pasiaukojamai eina ministrų pareigas, kurias jiems pavedė CVK (neaiškūs triukšmas). Skelbiu Antrojo Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimo pirmąjį posėdį atidarytą".

Prezidiumas buvo renkamas visai salei triukšmaujant ir bruzdant. Avanesovas pareiškė, kad bolševikų, kairiųjų eserų ir menševikų internacionalistų susitarimu prezidiumą nuspręsta sudaryti proporcingo atstovavimo pagrindu. Keletas menševikų, garsiai protestuodami, pašoko iš vietų. „Prisiminkite,— sušuko jiems barzdotas kareivis,— prisiminkite, ką jūs darėte su mumis, bolševikais, kai mūsų buvo mažuma!" Rinkimų rezultatai: keturiolika bolševikų, septyni eseriai, trys menševikai ir vienas internacionalistas (iš Gorkio grupės). Dešiniųjų eserų ir eserų centristų vardu Gendelmanas pareiškia, kad jie atsisako dalyvauti prezidiume. Chinčiukas padaro tokį pat pareiškimą menševikų vardu. Menševikai internacionalistai taip pat negali įeiti į prezidiumą, neišsiaiškinę kai kurių aplinkybių. Reti plojimai ir šauksmai. Balsas iš vietos: „Renegatai! Ir jūs vadinatės socialistais!" Ukrainos delegatų atstovas prašo vietos prezidiume ir ją gauna. Po to senasis CVK palieka tribūnas ir jo vietą užima Trockis, Kamenevas, Lunačiarskis, Kolontaj, Noginas... Visa salė atsistoja, aidi plojimai. Kaip aukštai iškilo jie, tie bolševikai: vos prieš keturis mėnesius buvę nepripažinta ir persekiojama sekta*, jie pasiekė aukščiausią padėtį — tapo sukilimo apimtos didžiosios Rusijos vairininkais.

Kamenevas praneša dienotvarkę: pirma, valdžios organizavimo klausimas, antra, karo ir taikos klausimas ir, trečia, Steigiamojo susirinkimo klausimas. Lozovskis pakyla ir paskelbia, kad visų frakcijų biurų susitarimu siūloma iš pradžių išklausti ir apsvarstyti Petrogrado Tarybos ataskaitą, po to duoti žodį CVK nariams bei partijų atstovams ir pagaliau pereiti prie dienotvarkės.

Tačiau netikėtai pasigirdo naujas triukšmas, stipresnis negu minios triukšmas, atkaklus, nerimastingas triukš-

* Žr. pastabą p. 27.— Rus. leid. red.

mas — duslus patrankų gaudesys. Visi nervingai pasisuko į tamsius langus, ir per susirinkusiuosius perbėgo kažkoks virpesys. Martovas paprašė žodžio ir užkimusiu balsu prabilo: „Pilietinis karas prasidėjo, draugai! Pirmas mūsų klausimas turi būti taikus krizės išsprendimas. Ir iš principo, ir taktikos sumetimais mes privalome skubiai apsvastyti, kaip išvengti pilietinio karo. Ten, gatvėje, šaudoma į mūsų brolius! Tuo momentu, kai prieš pat atidarant Tarybų suvažiavimą valdžios klausimas sprendžiamas vienos iš revoliucinių partijų suorganizuoto ginkluoto sąmokslu keliu...“ Riksmas ir triukšmas akimirkai nustelbė jo žodžius. „Visos revoliucinės partijos privalo realiai vertinti faktus! Suvažiavimo uždavinys yra pirmiausia išspręsti valdžios klausimą, ir tas klausimas jau iškeltas gatvėse, jis jau sprendžiamas ginklu! Mes turime sukurti valdžią, kurią pripažins visa demokratija. Suvažiavimas, jeigu jis nori būti revoliucinės demokratijos balsu, neturi sėdėti sudėjęs rankas, prasidedant pilietiniam karui, kuriam kilus, galbūt įsiliepsnos kontrrevoliucija. Taikios išeities galimybių reikia ieškoti, sukuriant vieningą demokratinę valdžią... Reikia išrinkti delegaciją deryboms su kitomis socialistinėmis partijomis ir organizacijomis...“

Nesiliaujantis tolimas artilerijos ugnies gaudesys, nesiliaujantys delegatų ginčai... Šitaip, gaudžiant patrankoms, tamsos ir neapykantos, nežmoniškos baimės ir pasiaukojamos drąšos atmosferoje gimė naujoji Rusija.

Kairieji eserai ir susivieniję socialdemokratai pritarė Martovo pasiūlymui. Jis buvo priimtas. Kažkoks kareivis paskelbė, kad Visos Rusijos Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas atsisakė pasiūsti savo delegatus į suvažiavimą; jis pasiūlė pasiūsti ten komisiją su oficialiu kvietimu. „Čia dalyvauja keli valstiečių deputatai,— pasakė jis.— Siūlau suteikti jiems balso teisę“. Pasiūlymas priimamas.

Žodžio paprašė kapitonas Charašas. „Politiniai veidmainiai, vadovaujantys šiam suvažiavimui,— karštai šaukė jis iš vietos,— sako mums, kad mes turime iškelti valdžios klausimą, o tuo tarpu šis klausimas jau iškeltas už mūsų nugarų, dar prieš atidarant suvažiavimą. Šaudoma į Žiemos rūmus, bet į juos nukreipti smūgiai kala vinis į karsto dangtį tai politinei partijai, kuri ryžosi tokiai avantiūrai!“ Visuotinis pasipiktinimas. Žodį ima Hara*: „Kol

* „Pravdos“ duomenimis, tai kalbėjo Charašas.— *Rus. leid. red.*

čia siūloma taikiai sureguliuoti konfliktą, gatvėse vyksta mūšis. . . Eserai ir menševikai primygtinai reikalauja atsi-riboti nuo viso to, kas čia vyksta, ir ragina visas visuomenės jėgas pasipriešinti mėginimams užgrobti valdžią. . ."

Trudovikas Kučinas, XII armijos delegatas: „Aš pasiūstas čia tik informacijai gauti. Tuo pat grįžtu į frontą, kur visi kariuomenės komitetai yra tvirtai įsitikinę, kad Tarybų įvykdytas valdžios užgrobimas prieš tris savaites iki Steigiamojo susirinkimo yra peilis į armijos nugarą ir nusikaltimas liaudžiai!" Įnirtingi šauksmai: „Melas! Meluokite!" Vėl girdėti kalbančiojo balsas: „Reikia padaryti galą tai Petrogrado avantiūrai! Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo vardan raginu visus delegatus išeiti iš šios salės!" Jis nulipo nuo tribūnos. Pasipiktinimo riksmi. Daugelis grėsmingai atsistoja priešais jį. . . Chinčiukas *, karininkas rusva smailia barzdele, sako švelnią ir įtaigią kalbą: „Aš kalbu fronto delegatų vardu. Armijai nepakankamai atstovaujama šiame suvažiavime ir, be to, ji nelaiko Tarybų suvažiavimo būtinu šiuo momentu, t. y. vos prieš tris savaites iki Steigiamojo susirinkimo. . ." Audringi, vis stiprėjantys riksmi ir trepsėjimas. „Armija mano, kad, Tarybų suvažiavimas neturi reikiamos valdžios. . ." Kareiviai, buvę salėje, pašoko iš vietų.

„Kieno vardu jūs kalbate? Kam jūs atstovaujate?" — šaukė jie.

„V armijos Centro vykdomajam komitetui, antrajam F, pirmajam N, trečiajam S šaulių pulkam. . ."

„Kada jus išrinko? Jūs atstovaujate ne kareiviams, o karininkams! O kareiviai ką sako?" Protestuojantys riksmi.

„Mes, frontininkų grupė, atsisakome bet kokios atsakomybės už tai, kas vyksta dabar ir dar vyks ateityje, ir manome, jog būtinai reikia mobilizuoti visas sąmoningas revoliucines jėgas revoliucijai gelbėti! Frontininkų grupė pasitraukia iš suvažiavimo. . . Kovos vieta — gatvėse".

Garsus šauksmas: „Jūs kalbate štabo, o ne armijos vardu!"

„Raginu visus protingus kareivius pasitraukti iš suvažiavimo!"

* Šią kalbą Dž. Ridas priskiria Chinčiukui. Visų laikraščių duomenimis, tai yra Kučino kalbos tęsinys.— *Rus. leid. red.*

„Kornilovininkas! Kontrrevoliucionierius! Provokatorius!“ — buvo girdėti iš salės.

Paskui Činčiukas menševikų vardu pareiškė: vienintelė taikios išeities galimybė — suvažiavimui pradėti derybas su Laikinaja vyriausybe, kad toji sudarytų naują kabinetą, besiremiantį visais visuomenės sluoksniais. Keletą minučių bausis triukšmas neleido jam kalbėti. Pakėlęs balsą iki riksmo, jis paskelbė menševikų deklaraciją:

„Kadangi bolševikai suorganizavo ginkluotą sąmokslą, remdamiesi Petrogrado Taryba ir nepasitarę su kitomis frakcijomis bei partijomis, mes negalime pasilikti suvažiavime ir todėl iš jo pasitraukiame kviesdami visas kitas grupes ir partijas pasekti mumis ir susirinkti apsvarstyti susidariusios padėties“.

„Dezertyrai!“

Gendelmanas, kas minutę pertraukiamas visuotinio triukšmo ir riksmo, socialistų revoliucionierių vardu vos girdimu balsu protestuoja prieš Žiemos rūmų bombardavimą. „Mes nepripažįstame tokios anarchijos...“

Vos jam nutilus, į tribūną skubiai įlipo lieso veido ir spindinčių akių jaunas kareivis. Jis dramatišku mostu pakėlė ranką:

„Draugai! — sušuko jis, ir stojo tylą. — Mano pavardė Petersonas. Aš kalbu antrojo latvių šaulių pulko vardu. Jūs išklausėte dviejų kariuomenės komitetų atstovų pareiškimų, ir tie pareiškimai turėtų šiokios tokios vertės, jeigu jų autoriai būtų tikri kariuomenės atstovai...“ (A udringi plojimai.) „Jie neatstovauja kareiviams“. Kalbėtojas krato kumštį. „XII armija seniai reikalauja rinkti Tarybą ir šios armijos latvių dalių kareivių vykdomąjį komitetą, bet mūsų komitetas lygiai taip pat, kaip ir jūsų CVK, atsisakė sušaukti masių atstovus iki rugsėjo pabaigos (vidurio), ir todėl šie reaccionieriai galėjo pasiųsti į šį suvažiavimą savo apsišaukėlius delegatus. O aš jums sakau, kad latvių šauliai jau ne kartą yra pareiškę: „Daugiau nė vienos rezoliucijos! Gana žodžių! Reikia darbų. Mes turime paimti valdžią į savo rankas!“ Tegul tie apsišaukėliai delegatai išeina. Armija ne su jais!“

Salė prapliupo plojimų audra. Pirmomis posėdžio minutėmis delegatai, apstulbinti įvykių veržlumo, apkurtinti patrankų šūvių, susvyravo. Visą valandą iš tos tribūnos vienas po kito ant jų krito kūjo smūgiai, plakdami juos į vieningą masę, bet tuo pačiu metu ir slopindami. Ar ne-

liks jie vieniši? Ar nesukils prieš juos Rusija? Ar teisybė, kad į Petrogradą jau eina kariuomenė? Bet prabilo tas šviesiaakis jaunas kareivis, ir visi iš karto suprato, kad jo žodžiai, blykstelėję kaip žaibas, buvo teisingi... *Jo balsas buvo kareivių balsas* — milijonų milinėmis aprengtų darbininkų ir valstiečių, apimtų to paties polėkio, tų pačių minčių ir jausmų, kaip ir jie patys, delegatai...

Tribūnoje vėl kareiviai... Gželščiakas fronto delegatų vardu pareiškia, kad pasitraukti iš suvažiavimo buvo nuspręsta tik labai nežymia balsų dauguma, be to, *delegatai bolševikai netgi nedalyvavo balsuojant*, laikydami nuomonės, kad nutarimą reikia priimti frakcijomis, o ne grupėmis. „Šimtai delegatų iš fronto,— pasakė jis,— yra išrinkti kareiviams nedalyvaujant, nes kariuomenės komitetai jau seniai liovėsi buvę tikrais eilinių kareivių atstovais...“ Lukjanovas šaukia, kad karininkai, kaip Charašas ir Chinčiukas, suvažiavime atstovauja ne kareiviams, o vyriausiajai kariuomenės vadovybei. „Apkasų gyventojai nekantriai laukia, kad valdžia būtų perduota Taryboms“. Nuotaika pradėjo keistis...

Po to Bundo (Žydų socialdemokratų partijos) vardu kalbą pasakė Abramovičius. Jis drebėjo iš pykčio, jo akys žaibavo iš už storų akinių stiklų*:

„Įvykiai, vykstantys šiuo metu Petrograde, yra didžiausia nelaimė! Bundo grupė pritaria menševikų ir socialistų revoliucionierių deklaracijai ir pasitraukia iš suvažiavimo! — jis ėmė kalbėti garsiau ir pakėlė ranką.— Mūsų pareiga Rusijos proletariatui neleidžia mums čia pasilikti ir prisiimti atsakomybę už šį nusikaltimą. Kadangi Žiemos rūmų apšaudymas nesibaigia, miesto dūma drauge su menševikais, eserais ir Valstiečių tarybų vykdomuoju komitetu nutarė žūti drauge su Laikinąja vyriausybe. Mes prisijungiame prie jų! Būdami beginkliai, atidengiame savo krūtines teroristų kulkosvaidžiams... Mes raginame visus suvažiavimo delegatus...“ Kalbos pabaiga paskendo šauksmų, grasinimų ir prakeiksmų audroje, kuri virto pragarisku triukšmu, kai penkiasdešimt delegatų pakilo iš savo vietų ir ėmė brautis prie išėjimo.

Kamenevas kratė pirmininko varpelį, šaukdamas: „Pasilikite savo vietose! Pereisime prie dienotvarkės!“ Trockis

* Matyt, toliau Dž. Ridas sujungė dvi kalbas: Abramovičiaus ir Erlichio.— *Rus. leid. red.*

pakilo iš savo vietos. Jo veidas buvo išblyškęs ir žiaurus. Stipriame balse skambėjo šalta panieka. „Tegul išeina visi vadinamieji socialsusitaikėliai, visi tie persigandę menševikai, eserai ir bundininkai. Visi tie tiesiog šiukšlės, kurios bus nušluotos į istorijos šiukšlių dėžę!..“

Riazanovas bolševikų vardu pranešė, kad Karinis revoliucinis komitetas, miesto dūmos prašomas, pasiuntė delegaciją tartis su Žiemos rūmais. „Vadinasi, padarėme viską, kas galima, kad būtų išvengta kraujo praliejimo. . .“

Mums buvo laikas iš čia išeiti. Minutėlę užtrukome kambaryje, kur, priiminėdamas ir siuntinėdamas uždusius ryšininkus, į visus miesto kampelius siuntinėdamas komisarus, turinčius gyvybės ir mirties teisę, karštligiškai dirbo Karinis revoliucinis komitetas. Be perstojo čirškė lauko telefonai. Atsivėrė durys, ir į mus padvelkė tvankus, prirūkytas oras. Ten, už durų, išvydom susivėlusius žmones, palinkusius ties žemėlapiu, kurį buvo aiškiai nušvietusi elektros lempa su gaubtu. . . Draugas Jozefovas-Duchvinskis, besišypsantis jaunuolis, kuriam ant galvos kėsojo visa kupeta gelsvų plaukų, mums išdavė leidimus.

Išėjom į šaltą naktį. Priešais Smolną buvo gausybė privažiuojančių ir nuvažiuojančių automobilių. Pro jų burzgimą aidėjo duslus tolimos kanonados dundesys. Didžiulis sunkvežimis visas drebėjo nuo veikiančio motoro. Kažkokie žmonės į jį padavinėjo spausdintų lapų ryšulius, kiti juos priiminėjo ir krovė laikydami po ranka šautuvus.

„Kur važiuosite?“ — paklausiau aš.

„Po visą miestą!“ — šypsodamasis man atsakė žemo ūgio darbininkas. Jis plačiai ir pakiliai mostelėjo ranka.

Parodėm savo pažymėjimus. „Važiuokim drauge!“ — pakvietė mus. — „Bet, galimas daiktas, mes būsim apšaudomi. . .“ Įsirioglinom į sunkvežimį. Smarkiai džergždama, pajudėjo sankabos svirtis, didžiulė mašina metėsi į priekį, ir visi mes virtom auštiekninki, prispausdami žmones, dar lipusius į mūsų sunkvežimį. Prie vidinių ir išorinių vartų liepsnojo laužai, raudona šviesa apšviesdami apie ugnį susigrūdusius darbininkus su šautuvais. Pro juos pradūmė mašina šokinėdama ir svyruodama išlėkė į Suvorovo prospektą. Vienas bendrakeleivis nuplėšė nuo vieno ryšulio popierių ir pradėjo pluoštais mėtyti į šalį kažkokius lapelius. Mes jam padėjom. Taip lėkėm tamsiomis gatvėmis, palikdami srautą sklindančių baltų popierių. Vė-

lyvi praeiviai sustodavo ir paimdavo juos. Sankryžose patruliai pasitraukdavo nuo savo laužų ir, iškėlę rankas, gaudė lapelius. Kai kada priešais mus iššokdavo ginkluoti žmonės. Jie pakeldavo šautuvus ir rėkdavo: „Stok!“ Bet mūsų šoferis mesdavo keletą nesuprantamų žodžių, ir mes skriejome toliau. Aš paėmiau vieną atsišaukimą ir, šviečiant retiems gatvių žibintams, šiaip taip perskaičiau:

„Į Rusijos piliečius!

Laikinoji vyriausybė nuversta. Valstybinė valdžia perėjo Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos organui, Kariniam revoliuciniam komitetui, stovinčiam Petrogrado proletariato ir įgulos priešakyje.

Reikalas, už kurį kovojo liaudis: nedelsiamas demokratinės taikos pasiūlymas, dvarininkų žemės nuosavybės panaikinimas, darbininkų kontrolė gamybai, Tarybų vyriausybės sukūrimas, šis reikalas užtikrintas.

Tegyvuoja darbininkų, kareivių ir valstiečių revoliucija!

*Karinis revoliucinis komitetas
prie Petrogrado Darbininkų
ir kareivių deputatų tarybos“*

Mano kaimynas, žvairaakis mongoliško tipo žmogus su kaukazietiška ožkos kailio papacha, pratarė: „Žiūrėkit! Provokatoriai visada šaudo iš langų!..“ Pasukom į tamsią ir beveik tuščią Znamenskajos aikštę, aplenkėm nevykusį Trubeckojaus darbo paminklą* ir įlėkėm į platų Nevskio prospektą; trys iš mūsų stovėjo su parengtais šautuvais, dairydami į langus. Gatvė buvo labai sujudusi. Būriai žmonių pasilenkdami bėgo į visas puses. Patrankų nebegirdėjom ir kuo labiau artėjom prie Žiemos rūmų, tuo tylesnės ir tuštesnės buvo gatvės. Miesto dūmoje švietė visi langai. Toliau buvo matyti tiršta masė žmonių ir grandinė jūreivių, kurie piktai šaukė reikalaudami, kad mes sustotume. Mašina sulėtino greitį, ir mes iššokom ant grindinio.

Buvo nuostabus vaizdas. Kaip tik prie Jekaterinos kanalo kampe po gatvės žibintu ginkluotų jūreivių grandinė buvo užtvėrusi Nevskio prospektą, užkirsdama kelią po keturis išsirikiavusių žmonių miniai. Čia buvo trys — ke-

* Turimas galvoje paminklas Aleksandrui III.— *Rus. leid. red.*

turi šimtai žmonių: vyrai gerais paltais, dailiai apsirengusios moterys, karininkai — įvairiausia publika. Tarp jų pažinom daugelį suvažiavimo delegatų, menševikų ir eserų vadų. Čia buvo ir liesas rudabarzdis Valstiečių tarybų vykdomojo komiteto pirmininkas Avksentjevas, ir Kerenskio bendražygis Sorokinas, ir Chinčiukas, ir Abramovičius, o visų priešakyje — žilabarzdis Petrogrado burmistras senasis Šreideris ir Laikinosios vyriausybės maisto ministras Prokopovičius, šį rytą suimtas ir jau išleistas į laisvę. Pamačiau ir laikraščio „Russian Daily News“ * reporterį Malkiną: „Einame mirti į Žiemos rūmus!“ — entuziastingai šaukė jis. Procesija stovėjo nejudėdama, bet iš jos priešakinių gretų sklido garsūs šauksmai. Šreideris ir Prokopovičius ginčijosi su aukštaūgiu jūreiviu, kuris, atrodė, vadovavo grandinei.

„Reikalaujame mus praleisti!“ — šaukė jie. — Štai šie draugai atėjo iš Tarybų suvažiavimo! Žiūrėkite, štai jų mandatai! Mes einame į Žiemos rūmus!..“

Jūreivis aiškiai buvo suglumęs. Susiraukęs jis didžiule ranka krapštė pakaušį. „Turiu komiteto įsakymą — nieko neleisti į rūmus, — murmėjo jis. — Bet aš tuoj pasiūsiu draugą paskambinti į Smolną..“

„Mes reikalaujame, praleiskite! Mes neturime ginklų! Ar leisite mus, ar ne, mes vis tiek eisim!“ — labai susijaudinęs šaukė senis Šreideris.

„Aš turiu įsakymą..“ — niūriai tvirtino jūreivis.

„Šaudykit, jei norit! Mes eisim! Pirmyn! — aidėjo iš visų pusių. — Jeigu jūs tokie beširdžiai, kad galite šaudyti į rusus ir draugus, tai mes pasirengę mirti! Mes atidengiamė krūtines prieš jūsų kulkosvaidžius!“

„Ne, — pareiškė jūreivis, mesdamas atkaklų žvilgsnį. — Negaliu jūsų praleisti“.

„O ką jūs padarysit, jeigu eisim? Šaudysit?“

„Ne, į beginklius aš nešaudysiu. Mes negalime šaudyti į beginklius rusų žmones..“

„Mes einam! Ką jūs galite padaryti?“

„Ką nors padarysim, — atsakė jūreivis, aiškiai nežinodamas, kaip pasielgti. — Negalim jūsų praleisti! Ką nors padarysim..“

„Ką jūs padarysit? Ką padarysit?“

* „Rusijos dienos naujienos“ — laikraštis, leistas 1917 m. Petrograde anglų kalba. — *Rus. leid. red.*

Čia atsirado kitas jūreivis, labai susierziņęs. „Mes jus buožėmis! — ryžtingai riktelėjo jis. — O jei prireiks, ir šaudysim. Eikit namo, palikit mus ramybėje!“

Pasigirdo baisūs pykčio ir pasipiktinimo riksmi. Prokopovičius užsilipo ant kažkokios dėžės ir, mojuodamas lietsargiu, pradėjo sakyti kalbą.

„Draugai ir piliečiai! — tarė jis. — Prieš mus vartojama šiurkšti jėga! Mes negalime leisti, kad šių tamsių žmonių rankos būtų suteptos mūsų nekaltu krauju! Būti šių iešmininkų sušaudytiems — nedera mūsų orumui. (Ką jis turėjo galvoje sakydamas „iešmininkai“, aš taip ir nesupratau.) Grįžkime į dūmą ir imkime svarstyti geriausius būdus išgelbėti šaliai ir revoliucijai!“

Po to minia, rūščiai tylėdama, pasisuko ir patraukė Nevskio prospektu aukštyn, vis dar išsirikiavusi po keturis žmones gretoje. Pasinaudoję sąmyšiu, prasmukom pro grandinę ir nuėjom prie Žiemos rūmų.

Čia buvo visiškai tamsu. Jokio judėjimo, pasitaikydavo tik kareivių ir raudongvardiečių patrulių, kurie buvo nepaprastai susikaupę ir įtempę dėmesį. Priešais Kazanės soborą vidury gatvės stovėjo tricolė lauko patranka, kuri po paskutinio šūvio, paleisto viršum namų stogų, nuo atatranksos buvo kiek pakrypusi į šalį. Prie visų durų stovėjo kareiviai. Jie tyliai kalbėjosi žvalgydamiesi į Policijos tilto pusę. Nugirdau žodžius: „Galbūt padarėm klaidą...“ Visuose kampuose praeivius stabdė patruliai. Būdinga buvo šių patrulių sudėtis: kareiviams visur komandavo raudongvardiečiai... Šaudymas liovėsi.

Mums beišeinant į Morskajos gatvę, kažkas sušuko: „Kariūnai pasiuntė pasakyti, jog jie laukia, kad nueitume ir juos išvarytume!“ Pasigirdo komandos žodžiai. Nakties glūdumoje vos vos išžiūrėjome į priekį slenkančią tamsią masę. Tylą drumstė tik kojų trypimas ir ginklų trinkčiojimas. Prisijungėm prie pirmųjų gretų.

Lyg juoda upė, užliejanti visą gatvę, be dainų ir šauksmų praslinkom po raudonąja arka. Žmogus, ėjęs priešais mane, tyliai pasakė: „Oi, žiūrėkit, draugai, jais netikėkit! Jie tikriausiai pradės šaudyti...“ Išėję į aikštę, ėmėm bėgti, žemai pasilenkę ir prigludę prie kits kito. Taip bėgdami, netikėtai atsimušėm į Aleksandro kolonos pjedestalą.

„Ar daug jūsų užmuštų?“ — paklausiau.

„Nežinau, turbūt dešimt...“

Keletą minučių pastoviniavęs, kelių šimtų žmonių būrys įsidrąsino ir staiga be jokio įsakymo vėl pajudėjo į priekį. Ryškioje šviesoje, krintancioje iš visų Žiemos rūmų langų, pastebėjau, kad du—trys šimtai priekinių žmonių buvo raudongvardiečiai. Tarp jų buvo matyti tik vienas kitas kareivis. Užlipom ant barikadų, kurios buvo sukrautos iš malkų, ir, nušokę žemyn, ėmėm iš džiauksmo šūkauti: po mūsų kojomis gulėjo krūvos šautuvų. Juos buvo palikę kariūnai. Durys į rūmus abiejose pagrindinių vartų pusėse buvo plačiai atidarytos. Iš ten sklido šviesa, bet didžiuliame pastate nebuvo girdėti nė mažiausio garso.

Veržlios žmonių bangos nešami, įbėgom į rūmus pro dešiniąsias duris, vedančias į didžiulį ir tuščią skliautuotą kambarį — rytinio sparno rūšį, nuo kurio šakojosi koridorių ir laiptų labirintas. Čia stovėjo daugybė dėžių. Raudongvardiečiai ir kareiviai įniršę puolė jas daužyti buožėmis, traukė iš jų kilimus, užuolaidas, baltinius, porcelianinius ir stiklinius indus. Vienas užsivertė ant peties bronzinį laikrodį. Kitas rado stručio plunksną ir įsismėigė ją į kepurę. Tačiau, prasidėjus grobstymui, kažkas sušuko: „Draugai! Nieko nelieskite! Neimkite nieko! Tai liaudies turtas!“ Jam iš karto pritarė ne mažiau kaip dvidešimt balsų: „Stok! Padėk viską atgal! Nieko neimti! Liaudies turtas!“ Dešimtys rankų pakilo į grobstytojus, atėmė iš jų brokatą ir gobelenus. Du žmonės atėmė bronzinį laikrodį. Paskubomis, bet kaip daiktai buvo sugrūsti atgal į dėžes, ir prie jų savo iniciatyva atsistojo sargybiniai. Visa tai vyko visiškai stichiškai. Koridoriuose ir laiptuose vis dusliau ir dusliau buvo girdėti tilstantys tolumoje šauksmai: „Revoliucinė drausmė! Liaudies turtas!“

Nuėjom prie kairiojo įėjimo, t. y. prie vakarinio rūmų sparno. Čia taip pat jau buvo gražinta tvarka. „Išvalyti rūmus! — šaukė raudongvardiečiai, įžengę pro vidines duris.— Eime, draugai, tegul visi žino, kad mes ne vagys ir ne banditai! Visi lauk iš rūmų, išskyrus komisarus! Pastatyti sargybinius!..“

Du raudongvardiečiai — kareivis ir karininkas — stovėjo su revolveriais rankose. Už jų prie stalo sėdėjo kitas kareivis, pasidėjęs plunksnakotį ir popieriaus. Iš visur sklido šauksmai: „Visus lauk! Visus lauk!“, ir visas tuntas ėmė eiti pro duris stumdydamasis, skųsdamasis ir ginčydamasis. Savo iniciatyva susidaręs komitetas sulaukydavo

kiekvieną išeinanti, išversdavo kišenes ir apčiupinédavo drabužius. Visa, kas tikrai negalėjo būti apieškomojo nuosavybė, buvo atimama; sėdėjęs prie stalo kareivis surašinėjo atimtus daiktus, o kiti nešė juos į gretimą kambarį. Čia buvo įvairiausių konfiskuotų daiktų: statulėlių, butelių rašalo, paklodžių su imperatoriškomis monogramomis, žvakidžių, aliejiniais dažais tapytų miniatiūrų, prespajė, špagų su auksinėmis rankenomis, muilo gabalų, įvairiausių drabužių, antklodžių. Vienas raudongvardietis atitempė tris šautuvus ir pareiškė, kad du iš jų jis atėmęs iš kariūnų. Kitas atnešė keturis portfelius, prikimštus dokumentų. Kaltininkai arba niūriai tylėjo, arba kaip vaikai teisinosi. Komiteto nariai vienu balsu aiškino, kad liaudies kovotojams vogti nedera. Daugelis demaskuotųjų patys padėjo kratyti kitus draugus².

Pasirodė kariūnų — po tris, po keturis žmones. Komiteto nariai ypač uoliai juos kratė šaukdami: „Provokatoriai! Kornilovininkai! Kontrrevoliucionieriai! Liaudies budeliai!“ Nors nebuvo pavartota jokios prievartos, kariūnai atrodė labai išsigandę. Jų kišenės taip pat buvo pilnos prisigrobtų daiktų. Komitetas kruopščiai surašė visus tuos daiktus ir liepė išnešti juos į gretimą kambarį. . . Kariūnus nuginklavo. „Tai ką, dar kelsite ginklą prieš liaudį?“ — skambėjo klausimai.

„Nel!“ — atsakinėjo kariūnai vienas po kito. Po to jie buvo išleisti į laisvę.

Paklausėm, ar mums galima įeiti į vidinius kambarius. Komitetas svyravo, bet vienas stambus raudongvardietis pareiškė, kad tai yra uždrausta. „Ir apskritai, kas jūs tokie esate? — pasakė jis. — Iš kur galiu žinoti, kad jūs visi ne Kerenskio pasiuntiniai?“ (Mūsų buvo penketas, tame tarpe dvi moterys.)

„Prašom, draugai! Kelią, draugai!“ Duryse pasirodė kareivis ir raudongvardietis, skirdami minią ir skindami kelią, o paskui juos dar keli darbininkai, ginkluoti šautuvais su užmautais durtuvais. Už jų žąsele ėjo koks pustuzinis civilių — Laikinosios vyriausybės nariai. Priešakyje žengė Kiškinas, išblyškęs, ištįsusiu veidu; toliau Rutenbergas, niūriai žvelgdamas sau po kojomis; Tereščenka, piktai žvalgydamasis į šalis. Jis šaltai nužvelgė mūsų grupę. . . Visi jie ėjo pro šalį tylėdami. Nugalėtojai rinkosi pažiūrėti į juos, bet pasipiktinimo šūksmų buvo labai maža. Vėliau sužinojom, kad gatvėje minia norėjo savavališkai

susidoroti su suimtaisiais ir netgi buvo šaudoma, bet kareiviai sėkmingai pristatė juos į Petropavlovsko tvirtovę. . .

Tuo tarpu nekliudomi įėjom į rūmų vidų. Daugybė žmonių ateidinėjo ir išeidinėjo kratydami didžiulių rūmų kambarius, ieškodami pasislėpusių kariūnų, kurių iš tiesų visiškai nebuvo. Pakilom laiptais į viršų ir pradėjom eiti iš kambario į kambarį. Šitą rūmų dalį buvo užėmęs kitas būrys, puolęs nuo Nevos pusės. Didžiuliuose paradiniuose kambariuose paveikslai, statulos, užuolaidos ir kilimai buvo nepaliesiti. Darbo kambariuose, atvirksčiai, visi rašomieji stalai ir pultai buvo iškrėsti, grindys nukreiktos popieriais. Gyvenamieji kambariai taip pat buvo apieškoti, nuo lovų nutrauktos lovatiesės, rūbų spintos iki galo atidarytos. Vertingiausiu grobiu buvo laikomi drabužiai, kurių taip reikėjo darbo žmonėms. Viename kambaryje, kuriame buvo daug baldų, užtikome du kareivius, beplėšiančius nuo fotelių raštuotą ispanišką odą. Jie sakėsi nori iš jos pasisiūdinti batus. . .

Seni rūmų tarnai, apsirengę mėlynomis livrėjomis su raudonais ir auksiniais apsiuvais, stovėjo čia pat ir senu papratimu nervingai kartojo: „Čia, pone, negalima, draudžiama. . .“ Pagaliau patekom į auksu papuoštą malachito kambarį su raudonomis brokatinėmis portjeromis. Čia visą pastarąją dieną ir naktį be pertraukos vyko ministrų tarybos posėdis. Kelią į šį kambarį raudongvardiečiams parodė durininkai. Ilgas stolas, uždengtas žalia gelumbe, tebebuvo lygiai tokioje padėtyje, kaip ir prieš pat suimant vyriausybę. Prieš kiekvieną tuščią kėdę ant šio stalo stovėjo rašalinė, gulėjo popierius ir plunksnakotis. Popieriaus lapai buvo išmarginti veiksmų plano nuotrupomis, juodraštiniais atsišaukimų ir manifestų apmatais. Beveik visa tai buvo perbraukta, tarytum patys autoriai galiausiai būtų įsitikinę savo planų beviltiškumu. . . Tuščiaime plote buvo matyti beprasmiški geometriniai brėžiniai. Atrodė, kad posėdžiavusieji mechaniškai juos braižė, beviltiškai klausydami, kaip kalbėtojai siūlė vis naujus ir naujus fantastiškus projektus. Aš pasiėmiau atminimui vieną iš tų lapelių. Jame buvo rašyta Konovalovo. „Laikinoji vyriausybė,— perskaičiau aš,— kreipiasi į visas gyventojų klases, siūlydama remti Laikinąją vyriausybę. . .“

Reikia pasakyti, kad, nors Žiemos rūmai ir buvo apsupti, Laikinoji vyriausybė nė minutę neprarado ryšių su frontu ir provincijos centrais. Bolševikai užėmė karo mi-

nisteriją dar rytą, bet jie nežinojo, kad palėpėje yra telegrafas, nežinojo nė to, kad ministerijos pastatas sujungtas slaptu laidu su Žiemos rūmais. O tuo tarpu ant aukšto visą dieną sėdėjo jaunas karininkas ir siuntė po visą šalį ištisą srautą šūkių ir atsišaukimų. Sužinojęs, kad Žiemos rūmai pasidavė, jis užsimovė kepurę ir ramiai išėjo iš pastato. . .

Mes taip smalsiai viską apžiūrinėjom, kad visiškai nekrepim dėmesio į kareivius ir raudongvardiečius. O jų elgesys kažkaip keistai pasikeitė. Nedidelė jų grupė jau seniai mus sekė iš kambario į kambarį. Pagaliau, kai mes atėjom į didžiulę paveikslų galeriją, kurioje dar dienos metu kalbėjomės su kariūnais, aplink susibūrė apie šimtą žmonių. Priešais mus stovėjo didžiulis kareivis. Jo veidas buvo niūrus ir įtarus.

„Kas jūs tokie?—sušuko jis.—Ką jūs čia veikiate?“ Aplink mus rinkosi vis daugiau žmonių. Jie mus įdėmiai apžiūrinėjo. Pašigirdo murmėjimas. Mane pasiekė žodžiai: „Provokatoriai! Banditai!“ Aš parodžiau mūsų pažymėjimus, kuriuos buvo išdavęs Karinis revoliucinis komitetas. Kareivis pačiupo juos, apvertė aukštyn kojomis ir įsistebeilijo nesuprantančiu žvilgsniu. Jis, be abejo, nemokėjo skaityti. Palaikęs dokumentus, jis grąžino juos man ir nusispjovė. „Popieriai!“—paniekinamai pratarė jis. Minia ėmė vis labiau apie mus spaustis, kaip laukiniai arkliai glaudžiasi apie pėsčią kaubojų. Tolumoje pamačiau bejėgiškai mus stebintį karininką ir šūktelėjau. Jis ėmė sprautis prie mūsų.

„Aš komisaras,—pasakė jis man.—Kas jūs tokie, kas yra?“ Minia atsitraukė ir ėmė lūkuriuoti. Aš vėl parodžiau dokumentus.

„Jūs užsieniečiai?—greitai paklausė karininkas prancūziškai.—Blogai. . .“ Jis atsisuko į minią ir pamojavo mūsų dokumentais. „Draugai,—sušuko jis,—tie žmonės yra mūsų draugai užsieniečiai, amerikiečiai! Jie atėjo čia, kad vėliau galėtų papasakoti savo tėvynainiams apie proletarinės armijos narsumą ir revoliucinę drausmę! . . .“

„O iš kur jūs žinote?—atsakė aukštasis kareivis.—Sakau jums, kad tai provokatoriai. Sakosi atėję čia pažiūrėti proletarinės armijos revoliucinės drausmės, o patys vaikštinėja po visus rūmus. Iš kur galim žinoti, kad jie neprisiplėšė pilnų kišenių?“

„Teisybė!“ — sušuko minia, slinkdama į mus.

Karininko kaktą išmušė prakaitas. „Draugai, draugai! — suriko jis. — Aš esu Karinio revoliucinio komiteto komisaras. Juk jūs manimi tikite? Tai štai aš jums sakau, kad tuos mandatus pasirašė tie patys asmenys, kaip ir manąjį!“

Jis palydėjo mus per rūmus ir atidarė mums duris į Nevos krantinę. Priešais tas duris tebebuvo tas pats komitetas, kratęs kišenes.

„Na, laimingai jums pasibaigė“, — sušnibždėjo jis, šluostydamas veidą.

„O kaip su moterų batalionu?“ — paklausėme mes.

„Ak, tos moterys! — jis nusišypsojo. — Jos visos susigrūdo į užpakalinius kambarius. Nelengva mums buvo, kol nusprendėm, ką su jomis daryti: viena isterika ir t. t. Galų gale jas išgabenom į Suomijos stotį ir išodinom į traukinį, einantį į Levaševą: ten jų stovykla...“³

Mes vėl išėjom į šaltą neramią naktį, kupiną paslaptingai žygiuojančių armijų prislopinto dundesio, įelektrintą patrulių. Iš už upės, kur neaiškiai juodavo didžiulis Petropavlovsko tvirtovės masyvas, buvo girdėti kimūs šauksmai... Šaligatvis po mūsų kojomis buvo užverstas tinku, nukritusiu nuo rūmų atbrailos, į kurią buvo pataikę du „Auroros“ sviediniai. Daugiau jokios žalos šūviai nepadarė.

Buvo ketvirta valanda ryto. Nevskio prospekte vėl degė visi žibintai, patrankos jau nebebuvo, ir karo veiksmus priminė tik raudongvardiečiai ir kareiviai, susibūrę apie laužus. Miestas buvo ramus, galbūt ramesnis negu bet kada seniau. Tą naktį neįvyko nė vieno apiplėšimo, nė vieno užpuolimo.

Miesto dūmos pastatas nuo viršaus iki apačios buvo apšviestas. Įėjom į Aleksandro salę, kurią supo galerijos. Joje kabėjo raudona medžiaga aptraukti carų portretai sunkiais auksiniais rėmais. Tribūną buvo apstoję apie šimtą žmonių. Kalbėjo Skobelevas. Jis reikalavo praplėsti Visuomenės saugumo komitetą, kad galima būtų sujungti visus antibolševikinius elementus į vieną organizaciją — Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą. Mums esant salėje, komitetas buvo suformuotas. Tai buvo tas pats komitetas, kuris vėliau tapo galingiausiu bolševikų priešu. Kitą savaitę jis veikė tai savo vardu, tai kaip griežtai nepartinis Visuomenės saugumo komitetas.

Čia buvo Danas, Gocas, Avksentjevas, keli atskilę suvažiavimo delegatai, Valstiečių tarybų vykdomojo komiteto nariai, senukas Prokopovičius ir net Respublikos tarybos nariai, tarp jų Vinaveris ir kiti kadetai. Liberis šaukė, kad Tarybų suvažiavimas esąs neteisėtas, kad senasis CVK dar tebeturiš savo įgaliojimus... Čia pat buvo rąšomas atsišaukimas į šalį.

Išėjom ir pašaukėm vežiką. „Kur važiuoti?“ Kai pasakėm „į Smolną“, vežikas neigiamai pakratė galvą. „Ne! — pareiškė jis. — Ten tie velniai...“ Tik po ilgų ir varginančių klaidžiojimų mums pavyko surasti vežiką, kuris sutiko mus nuvežti. Bet jis pareikalavo trisdešimt rublių ir sustojo per du kvartalus nuo Smolno.

Instituto languose vis dar švietė žiburiai. Privažiuodavo ir nuvažiuodavo automobiliai. Aplink laužus, tebedegusius skaisčia liepsna, būriavosi sargybiniai, godžiai visus klausinėję paskutinių naujienų. Koridoriai buvo pilnutėliai kažin kur skubančių žmonių giliai įkritusiomis akimis. Kai kuriuose komiteto kambariuose ant grindų miegojo žmonės. Šalia kiekvieno gulėjo šautuvas. Nors atskilę delegatai ir išėjo, posėdžių salė tebebuvo pilna žmonių ir užė kaip jūra. Kai įėjom, Kamenevas skelbė suimtų ministrų sąrašą. Perskaičius Tereščenkos pavardę, sugriaudėjo griausmingi plojimai, džiaugsmo šūksmai ir juokas. Rutenbergas padarė mažesnę išpūdį, bet ištarus Palčinskio pavardę, vėl prapliupo šauksmų ir plojimų audra. Buvo paskelbta, kad Žiemos rūmų komisaru paskirtas Čiudnovskis.

Čia įvyko tikrai dramatiškas epizodas. Į tribūną užbėgo aukštas valstietis. Jo barzdotas veidas buvo pykčio iškreiptas. Jis trenkė kumščiu į prezidiumo stalą.

„Mes, socialistai revoliucionieriai, reikalaujame tučtuojau paleisti ministrus socialistus, suimtus Žiemos rūmuose! Draugai! Ar jums žinoma, kad keturi mūsų draugai, aukoję gyvybę ir laisvę kovoje su caro tironija, įmesti į Petropavlovsko tvirtovę, tą istorinį Rusijos laisvės kapą?!“

Kilo visuotinis triukšmas. Valstietis toliau šaukė ir trankė kumščiais. Į tribūną užlipo kitas delegatas, atsistojo greta jo ir, rodydamas ranka į prezidiumo pusę, suriko:

„Ar gali revoliucinių masių atstovai čia ramiai posėdžiauti, kai bolševikų žvalgyba kankina jų vadus?“

Trockis mostu pareikalavo tylos. „Mes sugavom tuos „draugus“ tuo momentu, kai jie drauge su avantiūristu Kerenskiu sudarinėjo sąmokslą Taryboms sutriuškinti. Kuriam galui mums jų varžytis? Ar jie ceremonijosi su mumis po liepos 3—5 dienos?“ Jo balse pasigirdo pergalingos intonacijos. „Dabar, kai gynybininkai ir silpnadvasiai pasitraukė ir mes vieni patys turime apginti ir išgelbėti revoliuciją, ypač svarbu dirbti, dirbti ir dirbti! Nusprendėm verčiau mirti negu pasiduoti!..“

Į tribūną įlipo uždusęs, kelionėje apsitaškęs purvu komisaras iš Carskoje Selo. „Carskoje Selo įgula stovi Petrogrado priegose, visiškai pasirengusi ginti Tarybų suvažiavimą ir Karinį revoliucinį komitetą!“ Griaudėja plojimais. „Dviratininkų korpusas, atsiųstas iš fronto, atvyko į Carskoje ir perėjo į mūsų pusę. Jis pripažįsta Tarybų valdžią, pripažįsta, jog reikia tuojau pat perduoti žemę valstiečiams ir gamybos kontrolę — darbininkams. Penktasis dviratininkų batalionas, esantis Carskoje,— su mumis...“

Kalbėjo trečiojo dviratininkų bataliono delegatas. Nesuvaldomai aidint susižavėjimo kupiniems šūksniams, jis papasakojo, kad korpusas vos prieš tris dienas gavęs įsakymą vykti iš pietvakarių fronto „ginti Petrogrado“. Tačiau kareiviai įtarė, kad įsakymo prasmė šiek tiek kitokia. Peredolsko stotyje juos pasitikę penktojo bataliono atstovai iš Carskoje. Susirinkęs jungtinis mitingas, ir pasirodė, kad „dviratininkų batalione nesą nė vieno, kuris sutiktų lieti brolių kraują arba remti dvarininkų ir kapitalistų vyriausybę“.

Kapelinskis menševikų internacionalistų vardu pasiūlė sudaryti specialią komisiją, kad būtų galima rasti taikingą išeitį ir išvengti pilietinio karo. „Nėra jokios taikingos išeities! — griaudėjo visa salė.— Vienintelė išeitis — pergalė!“ Pasiūlymas buvo atmestas didžiąja balsų dauguma, ir menševikai internacionalistai, pašaipų ir įžeidimų krušos lydimi, pasitraukė iš suvažiavimo. Delegatų tarpe nebuvo nė šešėlio baimės. Kamenevas iš tribūnos šaukė išeinančiesiems: „Menševikai internacionalistai pateikė savo pasiūlymą dėl taikingos išeities kaip neeilinį pareiškimą. Bet juk jie visada balsuodavo už dienotvarkės suardymą, siūlydami svarstyti deklaracijas, kurias parengusios frakcijos norėjo pasitraukti iš suvažiavimo! Visiškai aišku, kad visų šių renegatų pasitraukimas buvo nuspręstas iš ank-

sto!" Susirinkimas nutarė nekreipti dėmesio į kai kurių frakcijų pasitraukimą ir išklausė atsisaukimą į visos Rusijos darbininkus, kareivius ir valstiečius:

„Darbininkams, kareiviams ir valstiečiams!

Antrasis Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimas atidarytas. Jame atstovaujama didžiulei daugumai Tarybų. Suvažiavime dalyvauja ir nemaža delegatų nuo Valstiečių tarybų... Remdamasis didžiulės darbininkų, kareivių ir valstiečių daugumos valia, remdamasis Petrograde įvykusiū pergalingu darbininkų ir įgulos sukilimu, suvažiavimas ima valdžią į savo rankas.

Laikinoji vyriausybė nuversta. Dauguma Laikinosios vyriausybės narių jau suimti.

Tarybų valdžia pasiūlys nedelsiamą demokratinę taiką visoms tautoms ir nedelsiamas paliaubas visuose frontuose. Ji užtikrins neatlyginamą dvarininkų, caro šeimos ir vienuolynų žemių perdavimą valstiečių komitetų žiniai, apgins kareivio teises, visiškai sudemokratindama armiją, įves darbininkų kontrolę gamybai, užtikrins, kad laiku būtų sušauktas Steigiamasis susirinkimas, pasirūpins pristatyti duonos į miestus ir būtiniausių reikmenų į kaimą, užtikrins visoms Rusijoje gyvenančioms nacijoms tikrąją apsisprendimo teisę.

Suvažiavimas nutaria: visa valdžia vietose pereina Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų taryboms, kurios ir turi užtikrinti tikrąją revoliucinę tvarką.

Suvažiavimas šaukia kareivius apkasuose būti budrius ir tvirtus. Tarybų suvažiavimas yra tikras, kad revoliucinė armija sugebės apginti revoliuciją nuo visų imperializmo pasikėsinimų, kol naujoji vyriausybė pasieks, kad būtų sudaryta demokratinė taika, kurią ji tiesiogiai pasiūlys visoms tautoms. Naujoji vyriausybė imsis visų priemonių revoliucinei armijai aprūpinti visu tuo, kas būtina, vykdydama ryžtingą rekvizicijų ir turtingųjų klasių apmokestinimo politiką, taip pat pagerins kareivių šeimų padėtį.

Kornilovininkai — Kerenskis, Kaledinas ir kt. — mėgina vesti kariuomenę prieš Petrogradą. Keletas būrių, Kerenskio apgaulės būdu pasiųstų, perėjo į sukilusios liaudies pusę.

Kareiviai, aktyviai pasipriešinkite kornilovininkui Kerenskiui! Budėkite!

Geležinkelininkai, stabdykite visus ešelonus, Kerenskio siunčiamus prieš Petrogradą!

Kareiviai, darbininkai, tarnautojai — jūsų rankose revoliucijos likimas ir demokratinės taikos likimas!

Tegyvuoja revoliucija!

Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimas

*Delegatai nuo Valstiečių tarybų *"*

Buvo lygiai 5 val. 17 min. ryto, kai Krylenka, svyrudamas iš nuovargio, pakilo į tribūną ir parodė susirinkimui kažkokią telegramą.

„Draugai, iš Šiaurės fronto! XII armija sveikina Tarybų suvažiavimą ir praneša, jog sudarytas Karinis revoliucinis komitetas, kuris perėmė vadovavimą Šiaurės frontui...“ Prasidejo kažkas, ko visiškai neįmanoma aprašyti. Žmonės verkė ir glėbesčiavosi. „Generolas Čeremisovas pripažino komitetą. Laikinosios vyriausybės komisaras Voitinskis atsistatydino!“

Įvyko...

Leninas ir Petrogrado darbininkai nusprendė — turi įvykti sukilimas, Petrogrado Taryba nuvertė Laikinąją vyriausybę ir Tarybų suvažiavimui beliko konstatuoti valstybės perversmo faktą. Dabar reikėjo patraukti į savo pusę visą didžiulę Rusiją, o po to ir visą pasaulį. Ar atsilieps Rusija, ar ji sukils? O pasaulis, ką pasakys pasaulis? Ar atsilieps tautos į Rusijos raginimą, ar kils pasaulinis raudonasis potvynis?

Buvo šešta valanda. Slogi šalta naktis. Tik silpna ir blyški, lyg nežemiška, šviesa nedrąsiai slinko tyliomis gatvėmis, priversdama blėsti sargybos laužus. Virš Rusijos kilo grėsmingos aušros šešėlis.

* Parašas „Delegatai nuo Valstiečių tarybų“ buvo įrašytas valstiečių atstovui padarius atitinkamą pareiškimą.— *Rus. leid. red.*

Nesulaikomai į priekį!

Ketvirtadienis, lapkričio 8 (spalio 26) diena. Rytas užtiko miestą nepaprastai susijaudinusi. Liaudis kėlėsi audros dundesyje. O šiaip pažiūrėti visur buvo ramu. Šimtai tūkstančių žmonių įprastiniu metu gulė, anksti kėlė ir ėjo į darbą. Petrograde važinėjo tramvajai, parduotuvės ir restoranai buvo atidaryti, veikė teatrai, žmonės lankė paveikslų parodas... Sudėtinga, net karo nesutrikdyta kasdienio gyvenimo rutina ėjo savo vaga. Koks nuostabiai gyvybingas organizmas yra visuomenė, nesiliaujanti dirbti, valgyti, rengtis ir linksmintis net didžiausių negandų metu...

Mieste sklido gandai apie Kerenski. Esą, jis pasiekęs frontą ir vedąs į sostinę didžiulę armiją. „Volia naroda“ paskelbė Pskove išleistą jo įsakymą.

„Prasidėjusi suirutė, kurią sukėlė bolševikų beprotiškas, stumia mūsų valstybę ant bedugnės krašto. Tad kiekvienas turi įtempti visą valią, būti narsus ir atlikti savo pareigą, kad mūsų Tėvynė atlaikytų šį mirtiną išmėginimą.

Šiuo metu, kol bus paskelbta nauja Laikinoji vyriausybė, jeigu ji iš viso bus paskelbta, kiekvienas turi likti savo poste ir įvykdyti savo pareigą iškankintai Tėvynei. Reikia atminti, kad kiekvienas armijos dabartinės organizacijos pažeidimas gali sukelti nepataisomų nelaimių, atidengdamas frontą naujam priešui smūgiui. Todėl reikia būtinai išsaugoti armijos kovingumą palaikant visišką tvarką, saugant armiją nuo naujų sukrėtimų ir nepažeisti visiško abipusio pasitikėjimo tarp viršininkų ir pavaldinių. Įsakau visiems viršininkams ir komisarams Tėvynės gelbėjimo vardan likti savo postuose, kaip ir aš lieku Vyriausiojo kariuomenės vado poste tol, kol bus pareikšta respublikos Laikinosios vyriausybės valia...“

Kaip atsakymas į tai, ant visų sienų pasirodė atsišaukimas:

„Nuo Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo

Revoliucinis komitetas suėmė buvusius ministrus — Konovalovą, Kiškiną, Tereščenką, Maliantovičių, Nikitiną ir kt. Kerenskis pabėgo. Visoms kariuomenės organizacijoms įsakoma imtis priemonių Kerenskiui nedelsiant suimti ir pristatyti į Petrogradą. Už bet kokią paramą Kerenskiui bus baudžiama kaip už sunkų nusikaltimą valstybei“.

Gavęs visišką veiksmų laisvę, Karinis revoliucinis komitetas į visas puses lyg kibirkštis pažėrė įsakymus, atsišaukimus ir dekretus...¹ Buvo įsakyta pristatyti Kornilovą į Petrogradą. Laikinosios vyriausybės suimti valstiečių žemės komitetų nariai buvo paleisti į laisvę. Panaikinta mirties bausmė fronte. Valstybės įstaigų tarnautojams įsakyta tęsti darbą, už nepaklusnumą grasinant griežtomis bausmėmis. Pogromai, riaušės ir spekuliacija buvo uždrausti, grasinant mirties bausme. Į visas ministerijas paskirti laikinieji komisarai: į užsienio reikalų ministeriją — Urickis ir Trockis, į vidaus reikalų ir teisingumo ministerijas — Rykovas, į darbo ministeriją — Šliapnikovas, į finansų ministeriją — Menžinskis, į socialinio aprūpinimo ministeriją — Kolontaj, į prekybos ir susisiekimo ministerijas — Riazanovas, į jūrų žinybą — jūreivis Korbiras, į pašto ir telegrafo ministeriją — Spiro, į teatrų valdybą — Muravjovas, į valstybės spaustuvių valdybą — Derbyševs, Petrogrado komisaru paskirtas leitenantas Nesterovas, Šiaurės fronto komisaru — Pozernas*.

Armija buvo raginama išsirinkti karinius revoliucinius komitetus. Geležinkelininkai — palaikyti tvarką ir, svarbiausia, netrukdyti į miestą ir frontus gabenti maisto produktų. Už tai buvo pažadėta įsileisti jų atstovus į susisiekimo ministeriją.

„Broliai kazokai! — buvo sakoma viename atsišaukime. — Jus veda į Petrogradą. Jus nori mesti prieš revoliucinius sostinės kareivius ir darbininkus. . .

* Pateikti knygoje duomenys apie laikinų komisarų paskyrimą į ministerijas yra netikslūs: į užsienio reikalų ministeriją buvo paskirtas vienas Urickis; jūrų ministerijai vadovauti ėmėsi Karinis jūrų revoliucinis komitetas, kurį išrinko visų laivynų atstovai. Visos Rusijos Tarybų suvažiavime (Žr. Хроника событий, т. 5, — М.—Л., 1926, с. 200—201). — *Rus. leid. red.*

Netikėkite nė vienu mūsų bendrų priešų — dvarininkų ir kapitalistų — žodžiu.

Mūsų suvažiavime atstovaujama visiems organizuotiems Rusijos darbininkams, kareiviams ir sąmoningiems valstiečiams. Suvažiavimas nori matyti savo šeimoje ir darbo kazokus. Juodašimtiškieji generolai, dvarininkų tarnai, Nikolajaus Kruvinovo tarnai — mūsų priešai. . .

Jums sakoma, kad Tarybos nori atimti iš kazokų žemę. Tai melas. Tik iš kazokų dvarininkų revoliucija atims žemę ir perduos ją liaudžiai.

Organizuokite Kazokų deputatų tarybas! Prisijunkite prie Darbininkų, kareivių ir valstiečių tarybų!

Parodykite juodajai šimtainei, kad jūs nesate liaudies išdavikai, kad jūs nenorite užsitraukti visos revoliucinės Rusijos prakeikimą! . .

Broliai kazokai! Nevykdykite nė vieno liaudies priešų įsakymo! . .

Siųskite į Petrogradą savo delegatus tartis su mumis. . .

Petrogrado igulos kazokai, garbė jiems, nepateisino liaudies priešų vilčių. . .

Broliai kazokai! Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas tiesia jums brolišką ranką.

Tegyvuoja kazokų sąjunga su visos Rusijos kareiviais, darbininkais ir valstiečiais!""*

Iš kitos pusės, paplūdo didžiulis srautas atsišaukimų bei afišų, visur klijuojamų ir mėtomų, laikraščių, protestuojančių, prakeikiančių ir pranašaujančių pražūtį! Atėjo spausdinimo mašinų kovos metas, nes visi kiti ginklai buvo Tarybų rankose.

Pirmiausia pasirodė Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komiteto atsišaukimas, plačiai išplatintas visoje Rusijoje ir Europoje:

„Rusijos respublikos piliečiams

Spalio 25 dieną Petrogrado bolševikai prieš revoliucinės liaudies valią nusikalstamai suėmė dalį Laikinosios vyriausybės, išvaikė Rusijos respublikos Laikinąją tarybą ir paskelbė neteisėtą valdžią.

Smurtas prieš revoliucinės Rusijos vyriausybę, įvykdytas dienomis, kai grėsė didžiulis pavojus iš užsienio priešo pusės, yra negirdėtas nusikaltimas tėvynei.

* Po atsišaukimo parašas: „Visos Rusijos D. ir K. D. tarybų suvažiavimas“. — *Rus. leid. red.*

Bolševikų sąmokslas suduoda mirtiną smūgį gynybos reikalui ir nutolina visų trokštamą taiką.

Bolševikų pradėtas pilietinis karas sukelia pavojų įtraukti šalį į neapsakomas anarchijos ir kontrrevoliucijos baisybes ir sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą, kuris turi sutvirtinti respublikos santvarką ir visiems laikams perduoti žemę liaudžiai.

Laikydamasis vieningos valstybinės valdžios paveldimumo, Visos Rusijos tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetas imsis iniciatyvos atkurti Laikinąją vyriausybę, kuri, remdamasi demokratijos jėgomis, užtikrins šaliai Steigiamąjį susirinkimą ir išgelbės ją nuo kontrrevoliucijos ir anarchijos.

Piliečiai, Visos Rusijos tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetas jus ragina:

Nepripažinkite smurtininkų valdžios!

Nevykdykite jų potvarkių!

Stokite ginti tėvynės ir revoliucijos!

Remkite Visos Rusijos tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą!

Visos Rusijos tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetas, į kurio sudėtį įeina Petrogrado miesto dūmos, Rusijos respublikos Laikinosios tarybos, Visos Rusijos valstiečių deputatų tarybų Centro vykdomojo komiteto, Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų Centro vykdomojo komiteto, fronto grupių atstovai, Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų II suvažiavimo, socialistų revoliucionierių, socialdemokratų (menševikų), liaudies socialistų frakcijų, „Vienybės“ grupės ir kt. atstovai“.

Eserų partijos, menševikų gynybininkų, Valstiečių tarybų Vykdomojo komiteto, kariuomenės komitetų, laivyno Centro komiteto atsisaukimai. . .

„...Badas sugniuždys Petrogradą,— šaukė jie visi.— Vokiečių armijos sutryps mūsų laisvę. Juodašimčių pogromai užtvindys Rusiją, jeigu visi mes, sąmoningi darbininkai, kareiviai, piliečiai, nesusitelksime...“

Netikėkite bolševikų pažadais! Žadėjimas nedelsiant sudaryti taiką — melas! Pažadas duoti duonos — apgaulė! Pažadas duoti žemės — pasaka! . . .“

Ir vis panašiai.

„Draugai!.. Jus niekšingai ir nusikalstamai apgavo! Valdžią užgrobė vieni bolševikai... Bolševikai slėpė sa-

vo planą nuo kitų socialistinių partijų, įeinančių į Tarybas...

Jums žadėjo žemę ir laisvę, bet kontrrevoliucija pasinaudos bolševikų pasėta anarchija ir atims iš jūsų žemę ir laisvę..."

Tokie pat pikti buvo ir laikraščiai:

„Mūsų pareiga,— šaukė „Delo naroda“,— demaskuoti šiuos darbininkų klasės išdavikus. Mūsų pareiga — mobilizuoti visas jėgas ir stoti ginti revoliucijos“.

„Izvestijos“, paskutinį kartą kalbėjusios senojo CVK vardu, grasino baisiu atpildu...

„...O dėl Tarybų suvažiavimo, tai mes teigiame, kad nebuvo Tarybų suvažiavimo, mes teigiame, kad buvo tik privatus bolševikų frakcijos pasitarimas. Šiuo atveju jie neturėjo teisės atimti įgaliojimų iš CVK“.

„Novaja žizn“, pasisakydama už naują vyriausybę, kuri suvienytų visas socialistines partijas, griežtai kritikavo iš suvažiavimo pasitraukusių eserų ir menševikų veiksmus ir tvirtino, kad bolševikų sukilimas nepaprastai ryškiai parodė vieną pagrindinę aplinkybę — visų iliuzijų dėl bendradarbiavimo su buržuazija visišką nepagrįstumą.

„Rabočij put“ vėl virto „Pravda“ — lenininiu laikraščiu, kuris liepos mėnesį buvo uždarytas. Jis griežtai skelbė:

„Darbininkai, kareiviai, valstiečiai! Vasario mėnesį jūs sutriuškinote dvarininkų patvaldystės kliką. Vakar jūs sutriuškinote buržuazinės gaujos patvaldystę...“

Ir dabar pirmas uždavinys — saugoti visas Petrogrado prieigas.

Antras uždavinys — nuginkluoti ir galutinai padaryti nekenksmingus kontrrevoliucinius elementus Petrograde.

Trečias uždavinys — galutinai suorganizuoti revoliucinę valdžią ir užtikrinti liaudies programos įgyvendinimą..."

Nedaugelis kadetinių ir apskritai buržuazinių laikraščių, kurie dar tebebuvo leidžiami, žiūrėjo į viską su ramia ironija, tartum paniekinamai sakydami visoms kitoms partijoms: „O ką mes jums sakėm?“ Įtakingi kadetų partijos nariai visą laiką sukiojosi apie miesto dūmą bei Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą. Iš viso buržuazija tylėjo laukdama savo valandos, kuri, jai atrodė, buvo netoli. Galbūt niekas, išskyrus Lenina, Trockį ir Petrogrado dar-

bininkus bei paprastus kareivius, nemanė, jog bolševikai išlaikys valdžią ilgiau kaip tris dienas. . .

Tą dieną didžiuliame Nikolajaus salės amfiteatre aš mačiau audringą miesto dūmos posėdį, paskelbtą nuolatinu. Čia buvo atstovaujama visoms antibolševikinės opozicijos jėgoms. Didingas žilabarzdis ir žilaplaukis burmistras Šreideris pasakojo susirinkusiems, kaip praeitą naktį jis buvo nuvykęs į Smolną pareikšti protesto miesto savivaldybės vardu. „Dūma, kuri šiuo momentu mieste yra vienintelė teisėta valdžia, sudaryta visuotinio, tiesioginio ir slapto balsavimo pagrindu, nepripažįsta naujosios valdžios!“— pareiškė jis Trockiui. Į tai Trockis atsakė: „Ką gi, yra konstitucinės priemonės. Dūmą galima paleisti ir perrinkti. . .“ Šreiderio pasakojimas sukėlė pasipiktinimo audrą.

„Jeigu iš viso galima pripažinti vyriausybę, sudarytą su durtuvų pagalba,— tęsė senis, kreipdamasis į dūmą,— tai tokią vyriausybę mes turime. Bet aš laikau teisėta tik tokią vyriausybę, kurią pripažįsta liaudis, dauguma, o ne tokią, kurią sudarė saujelė uzurpatorių“. Audringi plojimai visuose suoluose, išskyrus bolševikų. Burmistras, netylant triukšmui ir šauksmams, praneša, kad bolševikai jau pažeidė miesto savivaldybės teises, paskirdami į daugelį skyrių savo komisarus.

Bolševikų oratorius, stengdamasis nustelbti triukšmą, šaukia, kad parama, kurią bolševikams suteikė Tarybų suvažiavimas, yra visos Rusijos parama. „Jūs nesate tikrieji Petrogrado gyventojų atstovai!“— šaukia jis. Balsai iš vietų: „Įžeidimas! Įžeidimas!“ Burmistras oriai primena, kad dūma buvo išrinkta remiantis visų laisviausia rinkimų teise, kokia tik gali būti. „Teisybė,— atsako oratorius bolševikas.— Bet dūma išrinkta seniai, taip pat seniai, kaip ir CVK, ir kariuomenės komitetai. . .“ „Naujo Tarybų suvažiavimo dar nebuvo!“— garsiai jam atsakoma.

„Bolševikų frakcija atsisako pasilikti šitame kontrrevoliucijos lizde. . .“ Triukšmas. „Mes reikalaujame perrinkti dūmą! . .“ Bolševikai pasitraukia iš posėdžių salės. „Vokiečių agentai!— šaukė jiems iš paskos.— Šalin išdavičius!“

Kadetas Šingariovas pareikalavo, kad visi miesto savivaldybės tarnautojai, sutikę būti Karinio revoliucinio komiteto komisarais, būtų atleisti iš pareigų ir perduoti teismui. Šreideris atsistojo ir pasiūlė pareikšti protestą

prieš bolševikų grasinimus paleisti dūmą. Dūma, būdama teisėta gyventojų atstovė, turinti atsisakyti palikti savo postą.

Aleksandro salė buvo taip pat sausakimša. Vyko Gelbėjimo komiteto posėdis. Kalbėjo Skobelevas. „Niekuo- met,— sakė jis,— revoliucijos padėtis nebuvo tokia įtemp- ta, niekuomet paties Rusijos egzistavimo klausimas nekėlė tiek nerimo. Dar niekada istorija nebuvo taip griežtai ir taip kategoriškai iškėlusį Rusijai klausimo — būti ar ne- būti. Atėjo didžioji revoliucijos gelbėjimo valanda, ir, tai suprasdami, mes saugome glaudžią visų gyvybingų revoliucinės demokratijos jėgų vienybę; revoliucinės de- mokratijos organizuota valia jau sukūrė centrą tėvynei ir revoliucijai gelbėti. Mes mirsim, bet nepaliksime savo gar- bingo posto...“ Ir taip toliau panašiu stiliumi.

Plojimams aidint, buvo pranešta, kad geležinkelininkų sąjunga prisijungia prie Gelbėjimo komiteto. Po keleto minučių atvyko pašto ir telegrafo valdininkai. Po to įėjo keli menševikai internacionalistai. Jie buvo sutikti ploji- mais. Geležinkelininkai pareiškė, kad jie nepripažįsta bol- ševikų, kad jie paėmę visą geležinkelių aparatą į savo rankas ir atsisaką perduoti jį uzurpatorių valdžiai. Dele- gatai nuo telegrafo tarnautojų pareiškė, kad jų draugai griežtai atsisakę dirbti, kol ministerijoje yra bolševikų ko- misaras. Pašto darbuotojai atsisakę priimti ir siųsti Smolno paštą... Visi Smolno telefono laidai esą išjungti. Susirin- kimas su didžiuliu pasitenkinimu klausėsi pasakojimo, kaip Urickis atėjęs į užsienio reikalų ministeriją reikalauti slaptų sutarčių ir kaip Neratovas * paprašęs jį išeiti. Val- stybinių įstaigų tarnautojai visur metę darbą...

Tai buvo karas — sąmoningai apgalvotas grynai ru- siško tipo karas, streikų ir sabotazo karas. Mums girdint, pirmininkas paskelbė įpareigojimų sąrašą. Tas ir tas turi apeiti visas ministerijas, tas ir tas — nueiti į bankus; de- šimt—dvylika žmonių buvo paskirta į kareivines įtikinėti kareivių laikytis neutraliai: „Rusų kareiviai, neliekitė bro- lių kraujo!“ Buvo paskirta speciali komisija tartis su Ke- renskiu. Keletas žmonių buvo pasiųsti į provincijos mies- tus vietiniams Gelbėjimo komiteto skyriams organizuoti ir visiems antibolševikiniais elementams vienyti.

* Neratovas — Laikinosios vyriausybės užsienio reikalų viceminist- ras, buvęs caro diplomatas.— Rus. lejd. red.

Nuotaika buvo pakili. „Tie bolševikai tariasi diktuosią savo valią inteligentijai?.. Na, mes jiems parodysime!..“ Kontrastas tarp šio susirinkimo ir Tarybų suvažiavimo buvo stulbinantis. Ten — didžiulė daugybė kareivių apsi-trynusiomis milinėmis, murzinių darbininkų ir valstiečių — visi varguoliai, žiaurios kovos už būvį prislėgti ir iškan- kinti; čia — menševikų ir eserų vadai, avksentjevai, da- nai, liberiai, buvę ministrai socialistai skobelevai ir čer- novai, o greta jų kadetai, kaip kad saldutėlis Šackis ir glotnutis Vinaveris. Čia pat žurnalistai, studentai, įvairūs inteligentai. Ši dūmoje susirinkusi minia buvo nusipenė- jusi ir gerai apsirengusi; aš pastebėjau čia ne daugiau kaip tris proletarus. . .

Gauta naujų žinių. Ištikimi Kornilovui tekincai išžu- dė Bychove sargybą, ir Kornilovas pabėgo. Kaledinas slin- ko į šiaurę. Maskvos Taryba suorganizavo Karinį revoliu- cinį komitetą ir pradėjo derybas su miesto komendantu, reikalaujama atiduoti arsenalą. Taryba norėjo apginkluoti darbininkus.

Šie faktai susipynė su įvairiausiais gandais, paskalo- mis ir grynu melu. Antai vienas jaunas inteligentas kade- tas, buvęs asmeninis Miliukovo, o paskui Tereščenkos sekretorius, pasivedė mus į šalį ir papasakojo visas Žiemos rūmų paėmimo smulkmenas.

„Bolševikus vedė vokiečių ir austrų karininkai!“ — tvir- tino jis.

„Ar tikrai? — mandagiai klausinėjome mes. — Iš kur jūs žinot?“

„Ten buvo vienas iš mano draugų. Jis man papasako- jo“.

„Bet kaip jis atskyrė, kad tai buvo vokiečių karininkai?“

„Juk jie buvo vokiečių uniforma!..“

Sklido šimtai tokių absurdiškų gandų. Juos ne tik spau- smino visa antibolševikinė spauda, bet jais tikėjo net ir tokie žmonės, kaip menševikai ir eserai, kurie apskritai visada skyrėsi tuo, kad atsargiau žiūrėjo į faktus.

Tačiau daug rimtesni buvo pasakojimai apie bolševi- kų smurtą ir žiaurumus. Antai visur buvo kalbama ir spau- sdinama, kad esą raudongvardiečiai ne tik viską išgrobstę iš Žiemos rūmų, bet ir išžudę nuginkluotus kariūnus, šal- takraujiškai papjovę kelis ministrus. O dėl kareivių mo- terų, tai dauguma iš jų buvusios išprievartautos ir net nu- sižudžiusios, nepakeldamos kančių. . . Minia dūmoje go-

džiai rijo tokias paskalas... Bet buvo dar blogiau, kad kariūnų ir moterų tėvai ir motinos skaitė visus tuos baisius pasakojimus laikraščiuose, kur dažnai net buvo minimos nukentėjusiųjų pavardės, ir dėl to iš pat vakaro dūmą buvo apgulusi pakvaišusių iš skausmo ir siaubo piliečių minia...

Labai būdingas pasakojimas apie kunigaikštį Tumanovą, kurio lavonas, pasak daugelio laikraščių, buvęs ištrauktas iš Moikos. Po kelių valandų ši pranešimą paneigė pati kunigaikščio šeima, pareikšdama, jog jis esąs suimtas. Tuomet spaudoje buvo paskelbta, kad skenduolis buvęs ne kunigaikštis Tumanovas, o generolas Denisovas. Bet ir generolas pasirodė esąs gyvas ir sveikas. Mes ėmėm šiuos gandus tyrinėti, bet jokių tariamo Moikos skenduolio pėdsakų neradome...

Kai ėjom iš dūmos, du skautai dalijo atsišaukimus² didžiulei miniai, užtvindžiusiai Nevskio prospektą priešais duris. Tą minią sudarė beveik vien verslininkai, krautuvininkai, valdininkai, kontorų tarnautojai. Štai kas buvo sakoma atsišaukime:

„Nuo miesto dūmos

Spalio 26 dienos posėdyje miesto dūma dėl vykstančių įvykių nutarė paskelbti privačių butų neliečiamybę ir per namų komitetus ragina Petrogrado miesto gyventojus duoti ryžtingą atkirtį visokiems mėginimams įsibrauti į privačius butus ir prireikus piliečių savigynos interesais vartoti ginklą".

Liteino prospekto kampe penki raudongvardiečiai ir du jūreiviai apsupo laikraščių pardavėją ir pareikalavo, kad jis atiduotų jiems ryšulį, kuriame buvo menševikinio laikraščio „Rabočaja gazeta“ egzemplioriai. Laikraščių pardavėjas piktai ant jų šaukė ir grasino jiems kumščiu, bet vienas jūreivis laikraščius iš jo vis dėlto atėmė. Aplink susirinko didelė minia, kuri plūdo patrulius. Vienas mažas darbininkas atkakliai stengėsi įtikinti laikraščių pardavėją ir minią, be pališvos kartodamas: „Čia išspausdintas Kerenskio atsišaukimas, jis sako, kad mes šaudą į rusų liaudį. Būsiąs liejamas kraujas..."

Smolne atmosfera buvo įtempta dar labiau negu pirma, jeigu iš viso ši įtampa galėjo būti dar didesnė. Vis tie patys žmonės, bėgiojantys tamsiais koridoriais, vis tie

patys šautuvais ginkluoti darbininkų būriai, vis tie patys besiginčijantys ir aiškinantys, duodantys trumpus nurodymus vadai, nešini pilnutėliais portfeliais. Šie žmonės nuolat kažkur skubėjo, o paskui juos sekiojo draugai ir padėjėjai. Jie buvo visiškai išvargę, jų veiduose buvo matyti nemiga ir nenuilstamas darbas. Nesiskutę, sutaršytai plaukais, spindinčiomis akimis, jie visu greičiu lėkė į užsibrėžtą tikslą, degdami įkvėpimu. Jie turėjo tiek daug, tiek be galo daug reikalų! Reikėjo sudaryti vyriausybę, įvesti mieste tvarką, išlaikyti savo pusėje įgulą, nugalėti dūmą ir Gelbėjimo komitetą, atsilaikyti prieš vokiečius, pasirengti mūšiu su Kerenskiu, informuoti provinciją, visoje Rusijoje, nuo Archangelsko iki Vladivostoko, vesti propagandą. Valstybinių ir miesto įstaigų tarnautojai atsakinėjo paklusti komisarams, pašto ir telegrafo darbuotojai pasistengė, kad Smolnas netektų ryšio su išoriniu pasauliu, geležinkelininkai, prašomi traukinių, atkakliai kartotojo neigiamą atsakymą. O čia artinosi Kerenskis, nebuvo galima visiškai pasikliauti įgula, puolimui rengėsi kazokai. . . Už priešų nugaros stovėjo ne tik organizuota buržuazija, bet ir visos socialistinės partijos, išskyrus kairiuosius eserus ir kelis menševikus internacionalistus bei „Novaja žizn“ grupę. Tačiau ir šie svyravo nežinodami, kam ryžtis. Tiesa, paskui bolševikus ėjo plačiosios darbininkų ir kareivių masės; tiesa, valstiečių požiūris dar nebuvo galutinai išryškėjęs, bet juk galų gale bolševikų partija turėjo toli gražu ne per daugiausia išsilavinusių ir tinkamai parengtų žmonių. . .

Riazanovas, lipdamas laiptais, komiškai būgštavo dėl to, kad jis, prekybos ir pramonės komisaras, visiškai nieko nenusimanąs apie prekybą. Viršuje, valgykloje, nulinęs į patį kampa, sėdėjo žmogus kailine kepure ir tuo pačiu kostiumu, su kuriuo jis. . . aš norėjau pasakyti, pramiegojo naktį, bet iš tikrųjų praleido ją be miego. Šis žmogus buvo tris dienas nesiskutęs. Jis kažką nervingai rašė ant nešvaraus voko ir susimąstęs kramtė pieštuką. Tai buvo finansų komisaras Menžinskis, kuris apie finansus nusimanė viso labo tiek, kiek turėjo progos paragauti šio mokslo, kažkada tarnaudamas kontoristu Prancūzų banke. . . O štai tas ketvertas draugų, kurie bėga koridoriumi iš Karinio revoliucinio komiteto patalpų, pakeliui kažką užsirašinėdami ant popieriaus skiautelių,— tai komisarai, siunčiami į visus Rusijos kampelius papasakoti, kas įvy-

ko, įtikinėti ir kovoti tais argumentais ir tais ginklais, kuriuos pasiseks rasti...

Suvažiavimo posėdis turėjo būti pradėtas pirmą valandą dienos. Erdvi salė jau seniai buvo pilna delegatų. Buvo jau apie septintą valandą vakaro, o prezidiumas vis dar nesirodė... Bolševikai ir kairieji eserai buvo surengę frakcijų posėdžius savo kambariuose. Visą tą nesibaigiančią dieną Leninui ir Trockiui teko kovoti su kompromiso šalininkais. Žymi bolševikų dalis buvo linkusi sudaryti bendrą socialistinę vyriausybę. „Mes neišsilaikysime! — šaukė jie. — Prieš mus eina per daug jėgų! Mes neturim žmonių! Mes būsim izoliuoti, ir viskas žus...“ Taip kalbėjo Kamenevas, Riazanovas ir kt.

Bet Leninas, kuriam pritarė Trockis, buvo tvirtas kaip uola: „Tegu susitaikėliai priima mūsų programą ir įeina į vyriausybę! Mes nenusileisime nė truputėlio. Jeigu čia yra draugų, kurie stokoja drąsos ir valios ryžtis tam, kam ryžtamės mes, tai tegul jie sau eina pas kitus bailius ir susitaikėlius! Darbininkai ir kareiviai su mumis, ir mes privalome kovoti toliau“.

Penkios minutės po septynių kairieji eserai pasiuntė savo atstovą pranešti, kad jie lieka Kariniame revoliuciniame komitete.

„Taip ir yra, — pasakė Leninas, — jie eina paskui mus!“

Kiek vėliau, kai aš sėdėjau didžiojoje salėje už spaudos darbuotojams skirto stalo, vienas anarchistas, bendradarbiavęs buržuaziniuose laikraščiuose, man pasiūlė eiti drauge pasižiūrėti, kas atsitiko prezidiumui. Bet mes nieko neradom nei CVK kambaryje, nei Petrogrado Tarybos biure. Mes apėjome visą Smolną. Atrodė, niekas nežinojo, kur yra suvažiavimo vadovai. Beeinant mano bendrakeleivis pasakojo man apie savo ankstesnę revoliucinę veiklą, apie tai, kaip jam teko bėgti iš Rusijos ir su koku malonumu jis gana ilgai gyveno Prancūzijoje... Bolševikus tas žmogus laikė šiurkščiais, vulgariais ir tamsiais žmonėmis, neturinčiais jokios estetinės nuovokos. Jis buvo labai tipiškas rusų inteligento egzempliorius... Pagaliau priėjom 17-tą kambarį, kuriame buvo Karinis revoliucinis komitetas, ir sustojom priešais jo duris. Pro mus be perstojo siuvo žmonės... Durys atsidarė, ir iš kambario išėjo kresnas, plačiaveidis žmogus karine uniforma be antpečių. Atrodė, kad jis šypsosi, bet išžiūrėjus galima buvo suprasti,

kad jo šypsena — tai tiesiog begalinio nuovargio grimasa. Tai buvo Krylenka.

Mano bendrakeleivis, labai kultūringos išvaizdos elegantiškas jaunuolis, džiugiai šūktelėjo ir žengė į priekį.

„Nikolajau Vasiljevičiau! — sušuko jis, tiesdamas ranką. — Nejau mane užmiršote? Mes kartu sėdėjome kalėjime“.

Krylenka įsitempė, susikaupė ir išžiūrėjo. „Ak, taip, — pagaliau atsakė jis, žiūrėdamas į pašnekovą labai draugiškai. — Jūs S... Sveiki!“ Jie pasibučiavo. „Na, ką gi jūs čia veikiate?“ — ir Krylenka plačiai mostelėjo ranka.

„O, aš tik stebiu... Jūs, atrodo, turite didelį pasisekimą?“

„Taip, — atsakė Krylenka šiek tiek įsakmiu tonu. — Proletarinė revoliucija — didis pasisekimas!“ — Jis šyptelėjo. „Beje... beje... galbūt mes vėl susitiksime kalėjime!..“

Mes nuėjom koridoriumi, ir mano bičiulis ėmė aiškinti man padėtį: „Matote, aš esu Kropotkino sekėjas. Mūsų požiūriu, revoliucija pasibaigė didžiule nesėkme: ji nesukėlė masių patriotizmo. Žinoma, tai tik įrodo, kad mūsų liaudis dar nesubrendo revoliucijai...“

Buvo lygiai 8 valanda 40 minučių, kai griausminga sveikinimo šūksnių ir plojimų banga paskelbė, kad atėjo prezidiumo nariai ir tarp jų Leninas — didysis Leninas. Neaukšta kresna figūra, didelė plika galva su iškilia kakta, tvirti pečiai. Mažos akys, stambi nosis, plati taurių linijų burna, didelis smakras, skustas, bet jau su prasikalusia barzdele, tokia žinoma praeityje ir ateityje. Apsitrynusi eilutė, šiek tiek ne pagal ūgį ilgokos kelnės. Nieko, kas primintų minios dievaitį. Paprastas, mylimas ir gerbiamas taip, kaip galbūt istorijoje buvo mylimas ir gerbiamas retas kuris kitas vadas. Nepaprastas liaudies vadas, vadas tik savo intelekto dėka, svetimas bet kokiam maivymuisi, nepasiduodantis nuotaikoms, tvirtas, nepalenkiamas, nemėgstantis efektų, bet turintis galingą sugebėjimą paprasčiausiais žodžiais atskleisti sudėtingiausias idėjas ir giliai išanalizuoti konkrečias aplinkybes, derindamas išvalgų proto lankstumą su ryžtingu jo drąsumu.

Kamenevas skaitė ataskaitą apie Karinio revoliucinio komiteto veiksmus: mirties bausmės armijoje panaikinimas, agitacijos laisvės atkūrimas, už politinius nusikalti-

mus suimtų kareivių ir karininkų paleidimas, įsakymai suimti Kerenskį ir konfiskuoti maisto atsargas privačiuose sandėliuose... Audringi plojimai.

Vėl Bundo atstovas. Nesutaikinama bolševikų pozicija žlugdanti revoliuciją, todėl Bundo delegatai esą priversti atsisakyti toliau dalyvauti suvažiavime.

Šauksmai iš vietų: „Mes manėme, kad jūs pasitraukėte dar praeitą naktį! Kiek kartų jūs trauksitės?“

Po to — menševikų internacionalistų atstovas. Šauksmai: „Kaip? Jūs dar čia?“ Kalbėtojas aiškina, kad iš suvažiavimo pasitraukė tik dalis menševikų internacionalistų, o dalis pasiliko suvažiavime.

„Mes laikomės tos nuomonės, kad perduoti valdžią Taryboms yra pavojinga ir galbūt netgi pražūtinga revoliucijai... (T r i u k š m a s.) — Bet mes laikome savo pareigą pasilikti suvažiavime ir balsuoti prieš šį perdavimą“.

Kalbėjo ir kiti oratoriai, kurie, matyt, gavo žodį iš anksto neužsirašę. Doneco angliakasių delegatas ragino suvažiavimą imtis priemonių prieš Kalediną, kuris galėjo atkirsti sostinę nuo anglies ir grūdų. Keletas ką tik iš fronto atvykusių kareivių perdavė suvažiavimui liepsningą savo pulkų sveikinimą.

Bet štai tribūnoje Leninas. Jis stovėjo įsitvėręs tribūnos kraštų, primerktomis akimis žvelgdamas į delegatų masę, ir laukė, matyt, nepastebėdamas keletą minučių trukusios didėjančios ovacijos. Kai ovacija nutilo, Leninas trumpai ir paprastai pasakė:

„Dabar laikas pradėti kurti socialistinę tvarką!“

Ir vėl sukrečiantis žmonių audros gaudesys.

„Pirmasis mūsų darbas turi būti praktiniai žingsniai taikai įgyvendinti... Visų kariaujančių šalių tautoms mes turime pasiūlyti taiką tarybinių sąlygų pagrindu; be aneksijų, be kontribucijų, laisvo tautybių apsisprendimo pagrindu. Drauge mes, kaip esame pažadėję, turime paskelbti slaptas sutartis ir atsisakyti jas vykdyti... Karo ir taikos klausimas toks aiškus, kad, atrodo, aš galiu be jokių pratarmių perskaityti kreipimosi į visų kariaujančių šalių tautas projektą...“

Leninas kalbėjo plačiai praverdamas burną ir tarytum šypsodamasis; jo balsas buvo prikimęs — ne nemaloniai, o lyg dėl ilgamečio įpratimo sakyti kalbas ir skambėjo taip lygiai, kad, atrodė, jis galėjo skambėti be galo... Norėdamas pabrėžti savo mintį, Leninas linktelėdavo į

priekį. Jokios gestikuliacijos. Į jį įtemptai žiūrėjo tūkstančiai paprastų veidų, kupini nepaprastai didelės pagarbos.

*„Kreipimasis į visų kariaujančių šalių
tautas ir vyriausybes*

Darbininkų ir valstiečių vyriausybė, sukurta spalio 24—25 dieną revoliucijos ir besiremianti Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybomis, siūlo visoms kariaujančioms tautoms ir jų vyriausybėms nedelsiant pradėti derybas dėl teisingos demokratinės taikos.

Teisinga arba demokratinė taika, kurios trokšta visų kariaujančių šalių karo išsekintų, iškankintų ir iškamuočių darbininkų ir darbo žmonių klasių didžioji dauguma,— taika, kurios aiškiausiai ir atkakliausiai reikalavo Rusijos darbininkai ir valstiečiai, nuvertę caro monarchiją,— tokia taika vyriausybė laiko nedelsiamą taiką be aneksijų (t. y. be svetimų žemių užgrobimo, be prievartinio svetimų tautybių prijungimo) ir be kontribucijų.

Tokią taiką Rusijos vyriausybė siūlo nedelsiant sudaryti visoms kariaujančioms tautoms, reikšdama pasirengimą be mažiausio delsimo tučtuoju imtis visų ryžtingų žygių, ligi visų šalių ir visų nacijų liaudies atstovų įgalio tieji susirinkimai galutinai patvirtins visas tokias taikos sąlygas.

Aneksiją, arba svetimų žemių užgrobimą, pagal teisinį demokratijos supratimą apskritai ir ypač pagal darbo žmonių klasių supratimą, vyriausybė supranta kaip bet kuri mažos ar silpnos tautybės prijungimą prie didelės ar stiprios valstybės be šios tautybės tiksliai, aiškiai ir laisvai pareikšto sutikimo ir noro, nepriklausomai nuo to, kada šis prievartinis prijungimas padarytas, nepriklausomai taip pat nuo to, kiek yra išsivysčiusi arba atsilikusi prievarta prijungiamą arba tam tikros valstybės ribose prievarta sulaikoma nacija. Pagaliau, nepriklausomai nuo to, ar toji nacija gyvena Europoje, ar tolimose užjūrio šalyse.

Jei kuri nors nacija yra sulaikoma tam tikros valstybės ribose prievarta, jeigu jai, priešingai jos pareikštam norui — vis tiek, ar šis noras pareikštas spaudoje, liaudies susirinkimuose, partijų nutarimuose ar maištais ir sukilimais prieš nacionalinę priespaudą,— nesuteikiama teisė laisvu balsavimu, visiškai išvedus kariuomenę prisijungiančiajai arba apskritai stipresniajai nacijai, be mažiausios prievartos išspręsti klausimą dėl šios nacijos valstybi-

nio gyvavimo formų, tai jos prijungimas yra aneksija, t. y. užgrobtas ir prievarta.

Tęsti šį karą dėl to, kaip tarp stipriųjų ir turtingųjų nacijų padalyti jų užgrobtas silpnąsias tautybes, vyriausybė laiko didžiausiu nusikaltimu žmonijai ir iškilmingai pareiškia savo pasiryžimą nedelsiant pasirašyti sąlygas taikos, nutraukiančios šį karą nurodytosiomis, visoms be išimties tautybėms lygiai teisingomis sąlygomis.

Kartu vyriausybė pareiškia, jog ji anaipol nelaiko anksčiau nurodytų taikos sąlygų ultimatyviomis, t. y. sutinka apsvarstyti kokias nors kitas taikos sąlygas, primygtinai reikalaujama tik to, kad jos būtų kiekvienos kariaujančios šalies kiek galint greičiau pasiūlytos ir kad būtų visiškai aiškumas, kad būtų besąlygiškai pašalintas bet kuris dviprasmiškumas ir bet kuri paslaptis, siūlant taikos sąlygas.

Slaptąją diplomatiją vyriausybė panaikina, iš savo pusės pareiškdamą tvirtą ketinimą vesti visas derybas visiškai atvirai visos liaudies akivaizdoje, pradėdama nedelsiant pilnutinai skelbti slaptąsias sutartis, dvarininkų ir kapitalistų vyriausybės patvirtintas arba sudarytas nuo 1917 m. vasario ligi spalio 25 dienos. Visą šių slaptųjų sutarčių turinį, kiek jis nukreiptas, kaip tai dauguma atvejų būdavo, į naudos ir privilegijų suteikimą Rusijos dvarininkams ir kapitalistams, į didžiarusių aneksijų išlaikymą ar padidinimą, vyriausybė skelbia besąlygiškai ir nedelsiant panaikintu.

Kreipdamasi į visų šalių vyriausybes ir tautas su pasiūlymu nedelsiant pradėti atviras derybas taikai sudaryti, vyriausybė iš savo pusės reiškia pasirengimą vesti šias derybas tiek raštu, telegrafu, tiek derybomis, tarp įvairių šalių atstovų arba tokių atstovų konferencijoje. Tokioms deryboms palengvinti vyriausybė skiria į neutralias šalis savo įgaliotą atstovą.

Vyriausybė siūlo visų kariaujančių šalių visoms vyriausybėms ir tautoms nedelsiant sudaryti paliaubas ir iš savo pusės laiko pageidaujama, kad tos paliaubos būtų sudarytos ne mažiau kaip 3 mėnesiams, t. y. tokiam laikui, per kurį visiškai galima tiek pabaigti derybas dėl taikos, dalyvaujant atstovams visų be išimties tautybių ar nacijų, įtrauktų į karą arba priverstų dalyvauti jame, tiek sušaukti visų šalių liaudies atstovų įgaliotuosius susirinkimus taikos sąlygoms galutinai patvirtinti.

Kreipdamasi su šiuo taikos pasiūlymu į visų kariaujančių šalių vyriausybes ir tautas, Rusijos laikinoji darbininkų ir valstiečių vyriausybė taip pat kreipiasi ypač į trijų labiausiai priešakinių žmonijos nacijų ir stambiausiųjų dabartiniame kare dalyvaujančių valstybių — Anglijos, Prancūzijos ir Vokietijos — sąmoninguosius darbininkus. Tų šalių darbininkai daugiausia yra nusipelnę pažangos ir socializmo reikalui, ir didieji čartistų judėjimo Anglijoje pavyzdžiai, pasaulinę istorinę reikšmę turėjusios revoliucijos, įvykdytos Prancūzijos proletariato, pagaliau didvyriška kova prieš ypatingąją įstatymą Vokietijoje ir pavyzdingas viso pasaulio darbininkams ilgas, atkaklus drausmingas Vokietijos masinių proletarinių organizacijų sukūrimo darbas. Visi šie proletariato didvyriškumo ir istorinės kūrybos pavyzdžiai yra mums laidas, kad minėtų šalių darbininkai supras dabar jiems tekusius uždavinius išvaduoti žmoniją nuo karo baisybių ir jo padarinių, kad šie darbininkai visapusiška, ryžtinga ir pasiaukojamai energinga savo veikla padės mums sėkmingai privesti iki galo taikos reikalą ir kartu su tuo dirbančiųjų ir išnaudojamųjų gyventojų masių išvadavimo iš visokios vergovės ir visokio išnaudojimo reikalą“.

Nutilus plojimų audrai, Leninas vėl prabilo:

„Mes siūlome suvažiavimui priimti ir patvirtinti šį kreipimąsi. Mes kreipiamės ne tik į tautas, bet ir į vyriausybes, nes kreipimasis vien tik į kariaujančių šalių tautas galėtų užvilkti taikos sudarymą. Taikos sąlygos bus parengtos paliaubų metu, ir jas ratifikuos Steigiamasis susirinkimas. Siūlydami paliaubas trijų mėnesių laikui, mes norime duoti tautoms kiek galima ilgesnį poilsį nuo kruvinų skerdynių ir pakankamai laiko atstovams išrinkti. Kai kurios imperialistinės vyriausybės priešinsis mūsų taikiems pasiūlymams, mes čia neturime jokių iliuzijų. Bet mes tikimės, kad visose kariaujančiose šalyse greitai kils revoliucija, ir kaip tik todėl ypač primygtinai kreipiamės į Prancūzijos, Anglijos ir Vokietijos darbininkus...“

„Spalio 24—25 dienos revoliucija,— pabaigė jis,— pradeda socialistinės revoliucijos erą... Darbininkų judėjimas paims viršų ir nuties kelią į taiką ir socializmą...“

Jo žodžiai, dvelkę ramybe ir jėga, giliai skverbėsi į žmonių širdis. Buvo visai aišku, kodėl liaudis visada tikėjo, ką sako Leninas.

Buvo pateiktas ir atviru balsavimu tuojau pat priimtas pasiūlymas suteikti žodį tik frakcijų atstovams ir apriboti kalbėtojų laiką 15 minučių.

Pirmasis kairiųjų eserų vardu kalbėjo Karelinas: „Mūsų frakcija neturėjo galimybės pasiūlyti pataisų kreipimosi tekstui, todėl ji yra pateikę vien bolševikai. Bet mes vis dėlto balsuosime už jį, nes visiškai prijaučiame bendrai jo kryptį...“

Socialdemokratų internacionalistų vardu kalbėjo Kramarovas, ilgas, siaurapetis ir trumparegis žmogus, kuriam buvo lemta susilaukti nelabai malonios opozicijos juokdario šlovės. Tiktai vyriausybė, sudaryta iš visų socialistinių partijų atstovų, pareiškė jis, gali turėti pakankamai autoritetą ryžtis tokiam svarbiam žingsniui. Jeigu tokia socialistinė koalicija susidarys, mūsų frakcija parems visą programą, o jeigu ne, ji remis ją tik iš dalies. O dėl kreipimosi, tai internacionalistai visiškai pritaria pagrindiniams jo punktam.

Po to vis labiau augančio įkvėpimo atmosferoje kalbėtojai keitė vienas kitą. Už kreipimąsi pasisakė Ukrainos socialdemokratijos, Lietuvos socialdemokratijos, liaudies socialistų, Lenkijos ir Latvijos socialdemokratijos atstovai. Lenkijos socialistų partija taip pat pasisakė už kreipimąsi, bet su išlyga, kad ji būtų linkusi sudaryti socialistinę koaliciją... Visuose tuose žmonėse kažkas pabudo. Vienas kalbėjo apie „būsimą pasaulinę revoliuciją, kurios avangardu mes esame“, kitas — apie „naują brolybės amžių, kuris suvienys visas tautas į vieningą didelę šeimą...“ Vienas delegatas savo paties vardu pareiškė: „Čia kažkoks prieštaravimas. Iš pradžių jūs siūlote taiką be aneksijų ir kontribucijų, o po to sakote, kad apsvarstysite visus taikos pasiūlymus. Apsvarstyti — reiškia priimti...“

Leninas tuojau pat pašoko iš vietos: „Mes norime teisingos taikos, bet nesibijome revoliucinio karo... Imperialistinės vyriausybės greičiausiai neatsilieps į mūsų kreipimąsi, bet mes neturime pateikti joms ultimatumo, į kurį per daug lengva atsakyti neigiamai... Jeigu Vokietijos proletariatas pamatys, kad mes pasirengę svarstyti kiekvieną pasiūlymą, šitai galbūt bus tas paskutinis lašas, kuris perpildo taure, ir Vokietijoje prasidės revoliucija...“

Mes sutinkame apsvarstyti visas taikos sąlygas, bet tai visiškai nereiškia, kad mes sutinkame jas priimti. Už kai kurias mūsų sąlygas kovosime iki galo, bet labai galimas

dalykas, kad tarp jų bus ir tokių, dėl kurių mes nerasime reikalo toliau kariauti... Bet svarbiausia — mes norime karui padaryti galą..."

Buvo lygiai 10 valanda 35 minutės, kai Kamenevas pasiūlė visiems balsuojantiems už kreipimąsi pakelti aukštyn savo mandatus. Vienas delegatas buvo bemėginęs kelti ranką prieš, bet aplink jį kilo tokia pasipiktinimo audra, kad jis skubiai nuleido ranką... Priimta vienbalsiai.

Staigus ir gaivališkas polėkis pakėlė mus visus ant kojų, ir mūsų vieningumas pasireiškė darniu, jaudinančiu „Internacionalo“ skambėjimu. Kažkoks senas, žilstąs kareivis verkė kaip vaikas. Aleksandra Kolontaj slapta nubraukė ašarą. Galingas himnas pripildė salę, veržėsi pro langus ir duris ir kilo į aprimusį dangų. „Galas karui! Galas karui!“ — džiugiai šypsodamasis, sakė mano kaimynas, jaunas darbininkas. O kai baigėme giedoti „Internacionalą“ ir stovėjom kažkaip nejaukiai tylėdami, kažkas šūktelėjo iš paskutinių eilių: „Draugai, prisiminkime tuos, kurie žuvo už laisvę!“ Ir mes užtraukėm gedulingą maršą, lėtą ir liūdną, bet pergalingą dainą, labai rusišką ir be galo jaudinančią. Juk „Internacionalas“ — tai vis dėlto melodija, sukurta kitoje šalyje. Gedulingas maršas atveria visą užguitų liaudies masių širdį. O čia posėdžiavo tų liaudies masių delegatai, iš savo miglotų lūkesčių kurdami naują Rusiją ir galbūt kažką daugiau... .

*Kovoj jūs pražuvot, mielieji draugai,
Už laisvę, brolybę, lygybę.
Už laisvę žmonijos, draugai, karžygiai
Aukojate savo gyvybę.*

*Prieš savo skriaudėjus sukils vargdieniai,
Ranka nuvers valdžią galingą.
Ilsėkit, draugai, nepražus jūs darbai,
Išrinkot sau kelią garbingą.*

Vardan to Marso lauke, šaltuose brolių kapuose, atgulė Kovo revoliucijos kankiniai, vardan to tūkstančiai, dešimtys tūkstančių žuvo kalėjimuose, išstremtyje, Sibiro rūdynuose. Nors viskas įvyko ne taip, kaip jie įsivaizdavo, ne taip, kaip laukė inteligentija. Bet vis dėlto įvyko — veržliai, valdingai, nekantriai, atmetant formules, niekinant bet kokį sentimentalumą, tikrai... .

Leninas skelbė Žemės dekretą:

„1) Dvarininkų žemės nuosavybė nedelsiant panaikinama be jokio išpirkimo.

2) Dvarininkų dvarai, lygiai kaip ir visos caro šeimos, vienuolynų, bažnyčių žemės, su visu jų gyvu ir negyvu inventorium, sodybiniais pastatais ir visais priklausiniais pereina valsčių žemės komitetų ir apskričių Valstiečių deputatų tarybų žinion, iki bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas.

3) Bet kuris konfiskuojamo turto, nuo šios dienos priklausančio visai liaudžiai, gadinimas skelbiamas sunkiu nusikaltimu, baudžiamu revoliucinio teismo. Apskričių Valstiečių deputatų tarybos imasi visų reikalingų priemonių, kad, konfiskuojant dvarininkų dvarus, būtų laikomasi griežčiausios tvarkos, kad būtų nustatyta, iki kurio dydžio ir kurie būtent sklypai yra konfiskuotini, kad būtų sudarytas tikslus viso konfiskuojamo turto apyrašas, ir kad griežčiausiu revoliuciniu būdu būtų apsaugotas visas liaudžiai pereinantis žemės ūkis su visais pastatais, įrankiais, gyvuliais, produktų atsargomis ir kt.

4) Vykdamt didžiuosius žemės pertvarkymus, iki juos galutinai išspręst Steigiamasis susirinkimas, visur reikia vadovautis šiuo valstiečių priesaku³, parengtu laikraščio „Izvestija Vserossijskogo Soveta Krestjanskich Deputatov“ redakcijos, remiantis 242-iem vietiniais valstiečių priesakais, ir paskelbtu šių „Izvestijų“ 88 numeryje (Petrogradas, Nr. 88, 1917 m. rugpjūčio 19 d.).

5) Eilinių valstiečių ir eilinių kazokų žemės nekonfiskuojamos“.

„Tai,— pridūrė Leninas,— nėra buvusio ministro Černovo projektas; jis kalbėjo, kad reikia „statyti pastolius“, ir mėgino įvykdyti reformą iš viršaus. Žemės perdavimo klausimas bus išspręstas iš apačios, vietose. Valstiečio sklypo dydis kis priklausomai nuo vietovės...“

Prie Laikinosios vyriausybės dvarininkai griežtai atsakydavo klausyti žemės komitetų įsakymų,— tų pačių žemės komitetų, kuriuos sumanė Lvovas, įgyvendino Šingariovas ir tvarkė Kerenskis!“

Debatai dar nebuvo prasidėję, kai vienas žmogus jėga prasiskynė kelią, skirdamas minią, užkimsusią praėjimą, ir įlipo į tribūną. Tai buvo Valstiečių tarybų vykdomojo komiteto narys Pjanychas. Jis buvo nepaprastai įniršęs.

„Visos Rusijos Valstiečių deputatų tarybų vykdomasis komitetas protestuoja prieš mūsų draugų, ministrų Salazkino ir Maslovo, suėmimą! — griežtai sviedė jis delegatams į veidą. — Mes reikalaujame juos tučtuoju paleisti! Jie keli Petropavlovsko tvirtovėje. Reikia veikti nedelsiant. Negalima gaišti nė minutės!”

Po jo prabilo kareivis susivėlusia barzda ir spindinčiomis akimis. „Jūs sėdite čia ir kalbatės apie žemės perdavimą valstiečiams, o patys tuo metu kaip tironai ir uzurpatoriai susidorojate su išrinktais tų valstiečių atstovais! Sakau jums, — jis pakėlė kumštį, — sakau jums, kad, jeigu nuo jų galvų nukris bent vienas plaukas, įvyks sukilimas!” Minia sumišusi sužė.

Į tribūną pakilo ramus ir kandus, savimi pasitikintis Trockis. Susirinkimas sutiko jį triukšmingais sveikinimais. „Vakar Karinis revoliucinis komitetas priėmė principinį nutarimą paleisti ministrus eserus ir menševikus: Maslovą, Salazkiną, Gvozdevą ir Maliantovičių. Jeigu jie vis dar sėdi Petropavlovsko tvirtovėje, tai tik todėl, kad mes per daug užsiėmę. . . Suprantama, jiems bus uždėtas namų areštas, kol galutinai bus išaiškintas jų dalyvavimas išdavikiškuose Kerenskio veiksmuose Kornilovo maišto metu”.

„Niekada, — rėkė Pjanychas, — niekada jokioje revoliucijoje nebuvo to, ką mes matome dabar!”

„Klystate, — atsakė Trockis. — Panašių dalykų matė net mūsų revoliucija. Liepos dienomis buvo suimta šimtai mūsų draugų. . . Kai draugė Kolontaj, gydytojai reikalaujant, buvo paleista iš kalėjimo, Avksentjevas pastatė prie jos durų du buvusios caro ochrankos agentus!” Valstiečių atstovai keikdamiesi išėjo. Susirinkimas palydėjo juos pašaipomis.

Kairiųjų eserų atstovas kalbėjo apie Žemės dekretą. Iš principo visiškai sutikdami su dekretu, kairieji eserai galėsią balsuoti už jį tik po to, kai jis bus apsvarstytas. Būtinai reikią sužinoti Valstiečių tarybų nuomonę.

Menševikai internacionalistai taip pat reikalavo apsvarstyti klausimą savo partijos viduje.

Po to kalbėjo maksimalistų, t. y. anarchistinio valstiečių sparno, vadas. „Mes negalime nepripažinti nuopelnų tos politinės partijos, kuri pačią pirmąją dieną be jokių tauškalų įgyvendina tokį dalyką! . . .”

Tribūnoje pasirodė tipiškas valstietis — ilgais plaukais, su auliniais batais ir avikailių skranda. Jis nusilenkė į

visas puses, „Sveiki, draugai ir piliečiai,— tarė jis.— Čia aplinkui vis slankioja kadetai. Štai jūs suiminėjate mūsų škius valstiečius socialistus, o kodėl nesuimat tą kade-tų?“

Tai buvo signalas karšties valstiečių ginčams. Visai taip pat praeitą naktį ginčijosi kareiviai. Čia buvo tikri žemės proletarai. . .

„Mūsų vykdomojo komiteto nariai Avksentjevas ir kiti, kuriuos mes laikėme valstiečių gynėjais,— tai tie patys kadetai! Suimti juos! Suimti juos!“

Kažkieno kito balsas: „Kas jie, visi tie avksentjevai ir pjanychai? Jie visai ne valstiečiai! Jie tik liežuviau mala!“

Kaip pritarė šiems kalbėtojams delegatų minia, jausda-ma juos esant jų broliais!

Kairieji eserai pasiūlė pusės valandos pertrauką. Kai delegatai pradėjo eiti iš salės, Leninas pakilo iš savo vie-tos.

„Mums nėra kada gaišti laiko, draugai! Ryt rytą visa Rusija turi sužinoti milžiniškos reikšmės naujienas! Nega-lima nė kiek gaišti!“

Tarp gyvų ginčų, šnekų ir šimtų kojų trypimo buvo girdėti Karinio revoliucinio komiteto atstovo balsas. Jis šaukė:

„Į 17-tą kambarį reikia penkiolikos agitatorių! Vykti į frontą! . .“

Po dviejų su puse valandų delegatai atskiromis grupė-mis sugrižo į salę, prezidiumas užėmė savo vietą, ir posė-dis vyko toliau. Buvo pradėta skaityti telegramas iš įvai-rių pulkų, žadėjusių Kariniam revoliuciniam komitetui sa-vo paramą.

Susirinkimas po truputį įsisiūbavo. Delegatas iš Ru-sijos kariuomenės dalių, esančių Makedonijos fronte, su kartėliu pasakojo apie jų padėtį. „Mums daugiau tenka kentėti nuo mūsų „sajungininkų“ draugystės negu nuo priešo“,— sakė jis. X ir XII armijų atstovai, ką tik skubiai atvykę iš fronto, pareiškė: „Mes žadame jums visokeriopą paramą!“ Vienas valstietiškos kilmės kareivis protestavo prieš „sociališkavikų Maslovo ir Salazkino“ paleidimą. O dėl Valstiečių tarybų vykdomojo komiteto, tai jį visą reikia suimti! Taip, tai buvo tikrai revoliuciniai žodžiai. . . Delegatas iš Rusijos kariuomenės dalių Persijoje parei-škė, jog jam pavesta reikalauti, kad visa valdžia būtų per-duota Taryboms. . . Ukrainietis karininkas šaukė savo gim-

tąja kalba: „Tokios krizės metu negali būti jokio skirstymo į tautybes... Tegyvuoja proletariato diktatūra visose šalyse!“ Taip kunkuliavo šitas pakilių ir karštų minčių srautas, ir buvo aišku, kad Rusija niekuomet nebegalės vėl tapti bežadė.

Kamenevas pareiškė, kad antibolševikinės jėgos visur stengiasi kelti neramumus ir paskelbė suvažiavimo atsišaukimą į visas vietines Tarybas.

„Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimas paveda vietinėms Taryboms tuojau pat imtis energingiausių priemonių, kad būtų užkirstas kelias kontrrevoliucijos išpuoliams, antisemitiniams ir visokiems kitiems *pogromams*. Darbininkų, valstiečių ir kareivių revoliucijos garbė reikalauja, kad nebūtų leisti jokie *pogromai*.

Raudonoji gvardija Pétrograde, revoliucinė Petrogrado įgula ir jūreiviai užtikrino sostinėje visišką tvarką.

Darbininkai, kareiviai ir valstiečiai visur turi pasekti Petrogrado darbininkų ir kareivių pavyzdžiu.

Draugai kareiviai ir kazokai, jūsų pirmoji pareiga — užtikrinti tikrai revoliucinę tvarką. Į jus žiūri visa revoliucinė Rusija ir visas pasaulis!”

Antrą valandą nakties Žemės dekretas buvo balsuojamas ir priimtas visais balsais prieš vieną. Valstiečių delegatai nežmoniškai džiūgavo...

Taigi bolševikai nesustabdomai veržėsi į priekį, atmesdami visus dvejojimus ir nušluodami nuo savo kelio visus besipriešinančius. Jie buvo vieninteliai žmonės Rusijoje, turėję konkrečią veiksmų programą. O visi kiti ištusis aštuonis mėnesius vien tik plepėjo.

Į tribūną pakilo išvargęs, apiplyšęs iškalbingas kareivis. Jis protestavo prieš priesako * punktą, kuriame sakoma, jog dezertyrai netenka žemės sklypo. Iš pradžių jis buvo sutiktas šnypštimu ir švilpimu, bet pagaliau jo paprasti ir jaudinantys žodžiai privertė visus nutilti: „Nelaimingas kareivis, prievarta įvarytas į apkasų skerdyklą, kurios visą beprasmišką baisumą jūs patys pripažįstate Taikos dekrete,— šaukė jis,— sutiko revoliuciją kaip žinią apie taiką ir laisvę. Taika? Kerenskio vyriausybė vertė kareivį vėl pulti, eiti į Galiciją, žudyti ir žūti. Jis

* Turima galvoje priesakas, suvažiavimo priimtas vienu metu su Žemės dekretu.— *Rus. leid. red.*

maldavo taikos, o Tereščenka tik juokėsi... Laisvė? Valdant Kerenskiui, kareivis pamatė, kad jo komitetai išvai-komi, jo laikraščiai uždaromi, kalbėtojai iš jo partijos sodinami į kalėjimą... O namie, gimtajame kaime, dvarininkai kovoja su žemės komitetais ir sodina už groty jo draugus... Petrograde buržuazija sąjungoje su vokiečiais sabotavo armijos aprūpinimą maistu, drabužiais ir šaudmenimis... Kareivis sėdėjo apkasuose plikas ir basas. Kas privertė jį dezertyruoti? Kerensko vyriausybė, kurią jūs nuvertėte!" Pabaigoje jam net plojo.

Bet čia karštai prabilo kitas kareivis: „Kerensko vyriausybė — ne priedanga, už kurios gali būti slepiamas toks gėdingas dalykas, kaip dezertyravimas! Dezertyras — tai niekšas, kuris bėga namo ir palieka draugus, mirštančius apkasuose! Kiekvienas dezertyras — išdavikas ir turi būti nubaustas...“ Triukšmas, šauksmai: „Gana! Tyliau!“ Kamenevas skubiai pasiūlo perduoti šį klausimą apsvarstyti vyriausybei⁴.

2 valandą 30 minučių nakties stojo įtempta tylą. Kamenevas skaito dekretą dėl vyriausybės sudarymo:

„Šaliai valdyti, iki bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas, sudaryti laikinąją darbininkų ir valstiečių vyriausybę, kuri bus vadinama Liaudies Komisarų Taryba⁵. Atskirų valstybinio gyvenimo šakų tvarkymas pavedamas komisijoms, kurių sudėtis turi užtikrinti suvažiavimo paskelbtos programos įgyvendinimą glaudžioje vienybėje su darbininkų, darbininkių, jūreivių, kareivių, valstiečių ir tarnautojų masinėmis organizacijomis. Vyriausybinė valdžia priklauso tų komisijų pirmininkų kolegijai, t. y. Liaudies Komisarų Tarybai.

Liaudies Komisarų veiklos kontrolė ir jų pašalinimo teisė priklauso Visos Rusijos Darbininkų, valstiečių ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimui ir jo Centro Vykdomajam Komitetui...“

Salėje tylą; po to, skaitant liaudies komisarų sąrašą, triukšmingi plojimai po kiekvieno vardo, ypač Lenino ir Trockio.

...Tarybos pirmininkas — *Vladimiras Uljanovas*
(*Leninas*);

Liaudies komisaras vidaus reikalams — *A. Rykovas*;
Žemdirbystės — *V. Miliutinas*;
Darbo — *A. Šliapnikovas*;

Karo ir jūrų reikalams — komitetas šios sudėties:
V. Ovsejenka (*Antonovas*), N. Krylenka ir P. Dybenka;
Prekybos ir pramonės reikalams — V. Noginas;
Liaudies švietimo — A. Lunačiarskis;
Finansų — I. Skvorcovas (*Stepanovas*);
Užsienio reikalams — L. Bronšteinas (*Trockis*);
Teisingumo — G. Opokovas (*Lomovas*);
Maisto reikalams — I. Teodorovičius;
Pašto ir telegrafo — N. Avilovas (*Glebovas*);
Pirmininkas tautybių reikalams — J. Džiugašvilis
(*Stalinas*).

Liaudies komisaro geležinkelių reikalams postas laikinai lieka neužimtas".

Palei salės sienas buvo matyti eilė durtuvų. Durtuvai kyšojo ir viršum delegatų kėdžių. Karinis revoliucinis komitetas visus apginklavo. Bolševizmas ginklavosi ryžtingam mūšiui su Kerenskiu. Iš pietryčių pusės jau buvo girdėti jo dūdų garsai... Niekas nenorėjo eiti namo. Atvirkščiai, į salę veržėsi vis nauji ir nauji šimtai žmonių. Didžiulė patalpa buvo sausakimša rūsčių kareivių ir darbininkų. Jie stovėjo čia ilgas valandas, nenuilstamai klausydami kalbėtojų. Sunkus, tvankus oras buvo pilnas tabako dūmų; trenkė prakaitu, žmonių tvaiku ir nešvariais drabužiais.

Avilovas iš „*Novaja žizn*“ redakcijos kalbėjo socialdemokratų internacionalistų ir pasilikusių menševikų internacionalistų vardu. Jo veidas buvo jaunas, subtilių bruožų; jo elegantiškas švarkas visai nesiderino su supančia aplinka.

„Mes turime aiškiai suprasti, kas vyksta ir kur mes einame... Taip lengvai pavyko nuversti koalicinę vyriausybę ne dėl to, kad kairioji demokratija labai stipri, o vien dėl to, kad ta vyriausybė negalėjo duoti liaudžiai nei duonos, nei taikos. Ir kairioji demokratijos dalis galės išsilaikyti tik tuo atveju, jei ji sugebės išspręsti abu šiuos uždavinius.

Ar gali ji duoti liaudžiai duonos? Duonos šalyje labai maža. Valstiečių masės dauguma neis su jumis dėl to, kad jūs negalite duoti valstiečiams mašinų, kurių jiems taip reikia. Kuro ir kitų būtiniausių reikmenų beveik neįmanoma gauti...

Taip pat sunku, ir net dar sunkiau, pasiekti taiką. Sąjunginių valstybių vyriausybės atsisakė kalbėti net su

Skobelevu, o jūsų pasiūlymo dėl taikos konferencijos jie nieku būdu nepriims. Jūsų nepripažins nei Londonas, nei Paryžius, nei Berlynas.

Kol kas negalima tikėtis aktyvios sąjunginių šalių proletariato paramos, nes jo dauguma dar labai tolima revoliucinei kovai. Prisiminkite, kad sąjungininkų demokratijai nepavyko netgi sušaukti Stokholmo konferencijos. O dėl Vokietijos socialdemokratijos, tai aš ką tik kalbėjau su mūsų Stokholmo delegatu draugu Goldenbergu. Kraštutinės kairiosios grupės atstovai jam pareiškia, kad karo metu revoliucija Vokietijoje neįmanoma...“ Šauksmai iš vietų darėsi vis dažnesni ir piktesni, bet Avilovas kalbėjo toliau:

„Ar vokiečiai sumuš Rusijos armiją ir Austrijos—Vokietijos bei Anglijos—Prancūzijos koalicijos susitaikys mūsų sąskaita, ar mes sudarysime separatinę taiką su Vokietija, galų gale vis tiek Rusija bus visiškai izoliuota.

Aš ką tik sužinojau, kad sąjungininkų ambasadoriai rengiasi išvažiuoti ir kad visuose Rusijos miestuose suorganizuoti tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetai...

Nė viena partija negali viena susidoroti su tokiais netikėtiniais sunkumais. Tik tikra liaudies dauguma, remianti socialistinės koalicijos vyriausybę, gali užbaigti revoliucijos reikalą...“

Po to jis perskaitė abiejų frakcijų rezoliuciją:

„Pripažindamas, kad, gelbėjant revoliucijos iškovojimus, reikia tučtuojau sudaryti vyriausybę, besiremiančią revoliucine demokratija, suorganizuota Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybose, toliau, pripažindamas, kad tos vyriausybės uždavinys yra kuo greičiausiai pasiekti demokratinę taiką, perduoti žemę žemės komitetų žinion, suorganizuoti gamybos kontrolę ir sušaukti nustatytu laiku Steigiamąjį susirinkimą, suvažiavimas nutaria: išrinkti laikinąjį vykdomąjį komitetą, kuris sudarytų vyriausybę pagal susitarimą su tomis revoliucinės demokratijos grupėmis, kurios veikia suvažiavime“.

Nors delegatai buvo kupini revoliucinio entuziazmo, ramūs ir šalti Avilovo išvedžiojimais juos šiek tiek suglumino. Į kalbos pabaigą riksmas ir švilpimas nutilo, o kai Avilovas baigė kalbėti, šen ten pasigirdo net plojimų.

Po Avilovo kalbėjo taip pat jaunas ir bebaimis Karelinas, kurio nuoširdumu niekas neabejojo. Be to, dar kalbėjo kairiųjų eserų partijos, t. y. Marijos Spiridonovos

partijos, atstovas. Kairieji eserai, vedę paskui save revoliucinę valstietiją *, buvo vienintelė partija, pasekusi paskui bolševikus.

„Mūsų partija atsisakė įeiti į Liaudies Komisarų Tarybą, nes mes nenorime visiems laikams nutraukti ryšius su ta revoliucinės armijos dalimi, kuri pasitraukė iš suvažiavimo. Šitai nutraukę ryšius, negalėtume būti tarpininkais tarp bolševikų ir kitų demokratinių grupių. O kaip tik toks tarpininkavimas šiuo metu ir yra mūsų pagrindinė pareiga. Mes negalime remti jokios vyriausybės, išskyrus socialistinės koalicijos vyriausybę. . .

Be to, mes protestuojame prieš despotišką bolševikų elgesį. Mūsų komisarai išvyti iš savo postų. Vakar uždraustas vienintelis mūsų spaudos organas „Znamia truda“.

Miesto dūma kovai su jumis kuria galingą Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą. Jūs jau izoliuoti. Jūsų vyriausybės neremia nė viena demokratinė grupė. . .“

Į tribūną pakilo pasitikintis ir susivaldantis Trockis. Jo lūpose žaidė sarkastiška šypsena, beveik pašaipą. Jis kalbėjo skardžiu balsu, ir didžiulė minia suklusdama pasiviro į priekį.

„Visi šie samprotavimai apie mūsų partijos izoliavimo pavojų nėra nauji. Sukilimo išvakarėse mums taip pat buvo pranašauta neišvengiama nesėkmė. Prieš mus buvo absoliučiai visi; Kariniam revoliuciniam komitetui paramą suteikė tik kairiųjų eserų frakcija. Bėt kaipgi mums vis dėlto pavyko, beveik nepraliejus kraujo, nuversti Laikinąją vyriausybę? . . Šis faktas labai ryškiai įrodo, kad mes nebuvom izoliuoti. Iš tikrųjų buvo izoliuota Laikinoji vyriausybė; buvo izoliuotos demokratinės partijos, einančios prieš mus, jos ir dabar izoliuotos ir visiems laikams nutraukė ryšius su proletariatu!

Mums sakoma, kad būtina reikia sudaryti koaliciją. Yra galima tik viena koalicija — koalicija su darbininkais, kareiviais ir vargingaisiais valstiečiais. Ir garbė įgyvendinti šią koaliciją priklauso mūsų partijai. . . Kokią koaliciją turi galvoje Avilovas? Koalicija su tais, kurie rėmė liaudies išdavimo vyriausybę? Koalicija ne visada padidina jėgas. Pavyzdžiui, ar mes būtume galėję suorganizuoti sukilimą, jeigu mūsų eilėse būtų buvę Danas ir Avksentjevas?“ Triukšmingas juokas.

* Su kairiaisiais eserais ėjo tik dalis revoliucinių valstiečių.— *Rus. leid. red.*

„Avksentjevas davė mažai duonos. Bet argi koalicija su gynybininkais duos daugiau? Kai reikia rinktis valstiečius ar Avksentjevą, kuris suiminėjo žemės komitetus, mes renkamės valstiečius! Mūsų revoliucija liks klasikine istorijoje. . .

Mus kaltina, kad atsisakome tartis su kitomis demokratinėmis partijomis. Bet argi mes kalti dėl to? O galbūt kaltas, kaip mano Karelinas, „nesusipratimas“? Ne, draugai. Kai pačiame revoliucijos įkarštyje partija, dar apgaubta parako dūmų, ateina ir sako: „Štai valdžia, imkite ją!“, o tie, kuriems ta valdžia siūloma, pereina į priešų stovyklą, tai nėra nesusipratimas. . . tai — negailestingo karo paskelbimas! Ir ne mes šį karą paskelbėm. . .

Avilovas grasina, kad, jeigu mes liksią „izoliuoti“, mūsų pastangos pasiekti taiką būsiančios tuščios. Kartoju, aš nematau, kokiū būdu koalicija su Skobelevu ar netgi su Tereščenka galėtų padėti mums pasiekti taiką. Avilovas mėgina įbauginti mus tuo, jog taika gali būti sudaryta Rusijos sąskaita. Į tai aš atsakau, kad, jeigu Europai ir toliau vadovaus imperialistinė buržuazija, tai revoliucinė Rusija vis vien neišvengiamai žus. . .

Viena iš dviejų: arba Rusijos revoliucija sukels revoliucinį judėjimą Europoje, arba Europos valstybės nuslopins Rusijos revoliuciją!“

Delegatai audringai plojo, jie buvo kupini ryžto, jausdamiesi kovotojais už visą žmoniją. Ir nuo to laiko visuose sukilusių masių veiksmuose atsirado ir išliko visiems laikams kažko įsisąmonintas ir tvirtas pasiryžimas.

Bet kovoti jau pradėjo ir kita pusė. Kamenėvas davė žodį geležinkelininkų sąjungos atstovui. Tai buvo kresnas, griežto veido žmogus, neslėpęs savo nesutaikinamo priešiško. Jo kalba paveikė susirinkusius kaip bombos sproginimas.

„Aš prašau žodžio stipriausios Rusijoje organizacijos vardu ir pareiškiu: Vikželis* įpareigojo mane pranešti jums mūsų sąjungos nutarimą valdžios organizavimo klausimu. Centro komitetas besąlygiškai atsisako remti bolševikus, jeigu jie ir toliau liks priešiški visai Rusijos demokratijai“. Salėje kyla baisus triukšmas.

„1905 m. ir Kornilovo maišto dienomis geležinkelių darbininkai pasirodė esą geriausi revoliucijos gynėjai. Bet

* Vikželis — Visos Rusijos geležinkelių darbininkų ir tarnautojų sąjungos vykdomasis komitetas.— Rus. leid. red.

jūs nepakvietėte mūsų į savo suvažiavimą". Šauksmai: „Jūsų nepakvietė senasis CVK!“ Kalbėtojas neklauso ir kalba toliau: „Mes nepripažįstame šio suvažiavimo teisėtumą: išėjus menševikams ir eserams, čia nebeliko reikiamo kvorumo... Mūsų sąjunga palaiko senąjį CVK ir pareiškia, kad suvažiavimas neturi teisės rinkti naują CVK...“

Valdžia turi būti socialistinė ir revoliucinė valdžia, atsakinga autoritetingiems visos revoliucinės demokratijos organams. Kol tokia valdžia bus sudaryta, geležinkelininkų sąjunga, atsisakydama gabenti į Petrogradą siunčiamus kontrrevoliucinius būrius, kartu draudžia savo nariams vykdyti visus įsakymus, kurių nebus patvirtinęs Vikželis. Vikželis ima į savo rankas visą Rusijos geležinkelių valdymą“.

Šios kalbos pabaiga beveik paskendo baisioje visuotinio pasipiktinimo audroje. Bet vis dėlto tai buvo sunkus smūgis. Prezidiumo narių veidus apgaubė susirūpinimas. Kamenevas trumpai atsakė, kad jokių abejonių dėl suvažiavimo kompetentingumo negali būti: nors menševikai ir eserai pasitraukė, suvažiavime pasiliko netgi daugiau narių, negu reikalauja senojo CVK nustatytas kvorumas...

Po to didžiąja balsų dauguma buvo išrinkta Liaudies Komisarų Taryba.

Naujas CVK, naujas Rusijos respublikos parlamentas, buvo renkamas ne ilgiau kaip ketvirtį valandos. Trockis paskelbė rezultatus: šimtas narių, iš jų septyniasdešimt bolševikų... O dėl valstiečių ir pasitraukusių iš suvažiavimo partijų, tai jiems paliktos laisvos vietos. „Mes su džiaugsmu priimsime į vyriausybę visas partijas ir grupes, kurios priims mūsų programą“, — taip užbaigė Trockis savo pranešimą.

Tuojuo po to Antrasis Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas buvo uždarytas, kad jo delegatai galėtų kuo greičiau išsivažinėti po visus Rusijos kampelius ir papasakoti apie didžius įvykius...

Buvo beveik septinta valanda ryto, kai prižadinom priešais Smolną stovinčiuose tramvajuose miegančius konduktorius ir vagonų palydovus. Tuos tramvajus buvo atsiuntusi tramvajų darbininkų sąjunga delegatams išvežioti į namus. Man pasirodė, kad perpildytuose vagonuose atmosfera buvo jau nebe tokia džiugi ir nerūpestinga, kaip praeitą naktį. Daugelis žmonių atrodė labai sunerimę. Gal-

būt tylomis jie galvojo: „Štai ir tapom šeimininkais... O kaip mums pavyks įgyvendinti savo valią?..“

Prie namų mus sulaikė ir kruopščiai patikrino ginkluotų gyventojų patrulis. Dūmos atsišaukimas veikė...

Šeimininkė, išgirdusi mus pareinant, išbėgo pasitikti, užsimetusi rausvą šilkinį chalata.

„Namų komitetas vėl reikalauja, kad jūs budėtumėte, kaip ir kiti vyrai!“

„O kam reikia tokių budėjimų?“

„Juk reikia ginti moteris ir vaikus“.

„Nuo ko?“

„Nuo plėšikų ir banditų“.

„O jei ateis Karinio revoliucinio komiteto komisaras ir ieškos ginklų?“

„Taip, visi jie taip save vadina... O pagaliau ar ne vis tiek?“

Aš oficialiai pareiškiau, kad tuose rajonuose, kur gyvena rusų inteligentija, visiems Amerikos piliečiams konsulas uždraudė nešioti ginklą...

Gelbėjimo komitetas

Penktadienis, lapkričio 9 (spalio 27) diena. . .

„Novočerkaskas. Lapkričio 8 (spalio 26) diena.

Kadangi bolševikai kėsinaisi nuversti Laikinąją vyriausybę ir užgrobti valdžią Petrograde bei kitose vietose, Kariuomenės vyriausybė, tokį bolševikų kėsinimąsi užgrobti valdžią laikydama nusikalstamu ir visiškai neleistinu, glaudžiai bendradarbiaudama su kitų kazokų karinių dalių vyriausybėmis, visiškai remia esamąją koalicinę Laikinąją vyriausybę. Kadangi susidarė nepaprastos aplinkybės ir nutrūko ryšiai su centrine valstybės valdžia, Kariuomenės vyriausybė laikinai, iki bus atkurta Laikinosios vyriausybės valdžia ir tvarka Rusijoje, nuo šių metų spalio 25 dienos prisiėmė visą vykdomąją valstybinę valdžią Dono srityje.

Kariuomenės vyriausybės pirmininkas
Kariuomenės atamanas *Kaledinas*“

Ministro pirmininko Kerenskio įsakymas, išsiųstas iš Gatčinos:

„Skelbiu, jog aš, Laikinosios vyriausybės ministras pirmininkas ir visų Rusijos respublikos ginkluotųjų pajėgų vyriausiasis vadas, šiandien atvykau tėvynei ištikimų fronto kariuomenės dalių priešakyje.

Įsakau visoms Petrogrado karinės apygardos dalims, dėl nesupratimo ir suklydimo prisidėjusioms prie tėvynės ir revoliucijos išdavikų gaujos, negaištant nė valandos, vėl eiti savo pareigas.

Šį įsakymą perskaityti visose kuopose, komandose ir eskadronuose.

Laikinosios vyriausybės ministras pirmininkas
ir Vyriausiasis kariuomenės vadas *A. Kerenskis*“

Kerenskiego telegrama Šiaurės fronto vadui:

„Gatčinos miestą užėmė vyriausybei ištikimos kariuomenės dalys, nepraliedamos kraujo.

Kronštatinių, semionoviečių bei izmailoviečių kuopos ir jūreiviai nesipriešindami sudėjo ginklus ir prisijungė prie Vyriausybės kariuomenės.

Įsakau visiems paskirtiems išvykti ešelonams greitai skubėti į priekį.

Iš Karinio revoliucinio komiteto kariuomenė gavo įsakymą trauktis...“

Gatčina, esanti trisdešimt kilometrų į pietvakarius nuo Petrogrado, buvo užimta naktį. Dviejų minėtų pulkų dalinius (ne jūreivius), klaidžiojusius po apylinkes be vadų, iš tikrųjų apsupo kazokai, ir jie sudėjo ginklus. Bet prie vyriausybės kariuomenės šie daliniai neprisijungė. Ištiesi būriai tiems daliniams priklausiusių kareivių, sumišusių ir susigėdusių, tuo metu buvo Smolne ir mėgino pasiaiškinti. Jie nežinoję, kad kazokai taip arti... Jie mėginę pradėti su kazokais derybas...

Revoliuciniame fronte aiškiai viešpatavo visiška maišėtis. Visų mažų miestelių, esančių į pietus nuo Petrogrado, įgulos griežtai ir beviltiškai suskilo į dvi arba, tiksliau tariant, į tris dalis: aukštoji vadovybė, neturėdama geresnės išeities, buvo Kerenskiego pusėje, kareivių dauguma buvo už Tarybas, o visus kitus kankino abejonės ir dvejojimas.

Karinis revoliucinis komitetas Petrogrado gynybos vadu skubiai paskyrė garbėtrošką kadrinį kapitoną Muravjovą*, tą patį Muravjovą, kuris vasarą organizavo „mirties batalionus“ ir, pasak žmonių, kartą pareiškęs vyriausybei, kad ji „per daug terliojasi su bolševikais: juos reikia tiesiog sumalti į miltus“. Tai buvo kariškos natūros žmogus, gerbęs jėgą ir drąsą. Galimas daiktas, ši jo pagalba buvo visai nuoširdi.

Išėjęs rytą į gatvę, abipus įėjimo į mūsų namą pamaciau ant sienos du naujus Karinio revoliucinio komiteto įsakymus, kad visos parduotuvės turi būti kaip visada atidarytos, o visos tuščios patalpos perduotos komiteto žinion.

Jau trisdešimt šešias valandas bolševikai buvo atkiršti nuo Rusijos provincijų ir nuo viso išorinio pasaulio. Geležinkelininkai ir telegrafinininkai atsisakė perdavinėti

* Muravjovas buvo papulkininkis.— Rus. leid. red.

jų telegramas, paštininkai nepriiminėjo jų pašto. Tik Car-skoje Selo vyriausybė radijo stotis kas pusvalandį siuntė į visas keturias pasaulio puses biuletenius ir pareiški-mus. Karinio revoliucinio komiteto komisarai važinėjo traukiniais po visą šalį, lenktyniaudami su miesto dūmos komisarais. Į frontą išskrido du lėktuvai su agitacine me-džiaga.

Tačiau sukilimo banga apėmė Rusiją, pralenkdama žmonių susisieki-mo priemones. Helsingforso Taryba pri-ėmė sukilimą remiančią rezoliuciją; Kijeve bolševikai užė-mė arsenalą ir telegrafą, bet iš čia juos išmušė tame pat mieste posėdžiavusio kazokų suvažiavimo delegatai; Kaza-nėje Karinis revoliucinis komitetas suėmė vietos įgulos štabą ir Laikinąsias vyriausybės komisarą; iš Krasnojars-ko, Sibire, atėjo žinia, kad Tarybos užėmė miesto savi-valdybės organus; Maskvoje, kur iš vienos pusės padėti komplikavo odininkų streikas, iš kitos — visuotinio lo-kauto grėsmė, Taryba didžiule balsų dauguma pasisakė už Petrogrado bolševikų veiksmų rėmimą... Čia jau vei-kė Karinis revoliucinis komitetas.

Visur vyko tas pat. Beveik visi eiliniai kareiviai ir pramonės darbininkai rėmė Tarybas; karininkai, kariūnai ir smulkioji buržuazija, kaip ir buržuazijos atstovai — ka-detai — bei nuosaikieji socialistai, buvo už Laikinąją vy-riausybę. Visuose miestuose buvo formuojami ir rengėsi pilietiniam karui tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komi-tetai...

Didžiulė Rusija skilo. Šis procesas prasidėjo dar 1905 m.

Kovo revoliucija ją pagreitino ir, iš pradžių sužadinsi miglotą naujos tvarkos viltį, galiausiai paliko seniai at-gyvenusias senojo režimo formas. O dabar bolševikai per vieną naktį sunaikino visas tas formas, ir jos išnyko kaip dūmai. Senosios Rusijos nebeliko. Bėformė visuomenė iš-tirpo, paplūdo pirmą pradžio karščio lava, ir iš šėlstančios liepsnų jūros išplaukė galinga ir negailestinga klasių ko-va, o drauge su ja dar trapūs, lėtai auštantys naujų dari-nių branduoliai.

Petrograde streikavo šešiolika ministerijų, kurioms va-dovavo darbo ir maisto ministerijos. Rugsėjo mėnesį šias dvi ministerijas buvo sudariusi vienalytė socialistinė * vyriausybė.

* Menševikų ir eserų.— Rus. leid. red.

Tą pilką, šaltą rytą „saujelė bolševikų“, atrodė, buvo visiškai vieniša visame pasaulyje. Aplink juos kunkuliavo priešiško jūra¹. Prispirtas prie sienos, Karinis revoliucinis komitetas sudavė atsakomąjį smūgį, atkakliai gindamas savo gyvybę. „De l'audace, encore, de l'audace, et toujours de l'audace!“* Penktą valandą ryto į miesto savivaldybės spaustuve atėjo raudongvardiečiai, konfiskavo tūkstančius dūmų atsišaukimo-protesto egzempliorių ir uždarė oficialų dūmos organą „Vestnik gorodskogo samoupravlenija“ („Miesto savivaldybės žinynas“). Visi buržuaziniai laikraščiai buvo numesti nuo spausdinimo mašinų, tarp jų ir senojo CVK laikraštis „Golos soldata“; tačiau, pasivadinęs laikraščiu „Soldatskij golos“, jis pasirodė šimtu tūkstančių egzempliorių, sėdamas aplink save įniršį ir pasipiktinimą.

„Žmonės, naktį sudavę išdavikišką smūgį, žmonės, uždarę laikraščius, neilgai laikys šalį tamsoje. Šalis sužinos tiesą! Ji įvertins jus, ponai bolševikai! Mes visi tai pamatysime!“

Pirmą valandą dienos ejom Nevskio prospektu žemyn. Priešais dūmos rūmus visa gatvė buvo pilnutėlė žmonių. Tai šen, tai ten pasitaikydavo raudongvardietis arba jūreivis, nešinas šautuvu su užmautu durtuvu. Kiekvieną iš jų spaudė ne mažiau kaip šimtas vyrų ir moterų — kontoristai, studentai, krautuvininkai, valdininkai. Visi tie žmonės grūmojo kumščiais keikdamiesi ir grasindami. Ant laiptelių stovėjo skautai ir karininkai ir dalijo „Soldatskij golos“ egzempliorius. Darbininkas su raudonu raiščiu ant rankovės ir revolveriu rankoje, drebėdamas iš pykčio ir susijaudinimo, stovėjo vidury įniršusios minios ir reikalavo, kad jam atiduotų laikraščius... Man atrodo, istorija niekada nėra mačiusi nieko panašaus. Vienoje pusėje — saujelė ginkluotų darbininkų ir kareivių, įkūnijančių pergalingą sukilimą ir visiškai bejėgių; kitoje pusėje — įniršusi minia tokių pat žmonių, kokie vidurdienį užtvindo Penktosios aveniu** šaligatvius, minia, kuri tyčiojosi, keikė ir šaukė: „Išdavikai! Provokatoriai! Opričnikai!“

* „*Drąsa, dar kartą drąsa ir visada drąsa!*“ (prancūzų kalba). Garsusis Dantono šūkis 1792 m. rugšėjo 2 d. kalboje Prancūzijos Įstatymų leidžiamajame susirinkime apie karo pavojų ir revoliucijos gynimą nuo Prūsijos ir Austrijos kontrrevoliucinės koalicijos puolimo.— *Rus. leid. red.*

** Gatvė turtuolių kvartale Niujorke.— *Rus. leid. red.*

Duris saugojo karininkai ir studentai. Ant jų rankovių buvo balti raiščiai su raudonu užrašu „Visuomenės saugumo komiteto milicija“. Pustuzinis skautų šmižinėjo ten ir atgal. Pastato viduje knibždėte knibždėjo žmonių. Laiptais leidosi kapitonas Gombergas. „Jie nori paleisti dūmą! — pasakė jis. — Dabar pas burmistrą sėdi bolševikų komisarai...“ Kai pakilom į viršų, pamatėme skubiai išeinanti Riazanovą. Jis buvo čia atėjęs reikalauti, kad dūma pripažintų Liaudies Komisarų Tarybą, o burmistras griežtai atsisakė.

Visose dūmos patalpose šūkavo, triukšmavo ir mosikavo rankomis didžiulė minia — valdininkai, inteligentai, žurnalistai, užsienio korespondentai, Prancūzijos ir Anglijos karininkai... Miesto inžinierius džiūgaudamas rodė į juos. „Visos ambasados pripažįsta dūmą vienintele teisėta valdžia, — pareiškė jis. — O dėl bolševikų, tai jie tiesiog plėšikai ir vagys ir apskritai jų galas — tai kelių valandų klausimas! Visa Rusija — už mus!..“

Aleksandro salėje buvo susirinkusi gausybė žmonių — vyko išplėstinis Gelbėjimo komiteto posėdis. Pirmininkavo Filipovskis, o tribūnoje postringavo vis tas pats Skobelevas. Plojimams aidint, jis skelbė organizacijas, prisidėjusias prie Gelbėjimo komiteto; Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas, senasis CVK, kariuomenės Centro komitetas, laivyno Centro komitetas, Tarybų suvažiavimo menševikų, eserų ir frontininkų grupės, menševikų, eserų ir liaudies socialistų partijų centro komitetai, „Vienybės“ grupė, valstiečių sąjunga, kooperatyvai, zemstvos, miestų savivaldybės, pašto ir telegrafo darbuotojų sąjunga, Vikželis, Rusijos Respublikos taryba, Sąjungų sąjunga*, Prekybininkų ir pramonininkų sąjunga...

...Tarybų valdžia, — kalbėjo jis, — tai ne demokratijos valdžia, o diktatūra ir, be to, ne proletariato diktatūra, o diktatūra prieš proletariatą. Kiekvienas, kurį buvo ir tebėra apėmęs revoliucinis entuziazmas, dabar drauge su mumis turi ginti revoliuciją...

Dienos uždavinys yra ne tik padaryti nepavojingus neatsakingus demagogus, bet ir kovoti su kontrrevoliucija. Jeigu tikri yra gandai, kad provincijoje esą generolų, kurie nori pasinaudoti dabartiniais įvykiais ir eiti prieš Petrogradą kontrrevoliuciniais tikslais, tai šis faktas tik

* Žr. „Įvadinės pastabos ir paaiškinimai“. — Dž. Ridas.

dar kartą įrodo, jog mes turime sudaryti tvirtą demokratinę vyriausybę. Kitaip po riausių iš kairės seks riaušės iš dešinės. . .

Petrogrado įgula negali likti abejinga, kai gatvėse suiminėjami piliečiai, perkantys „Golos soldata“, ir laikraščių pardavėjai berniukai, pardavinėjantys „Rabočaja gazeta“ . . .

Rezoliucijų laikas praėjo. . . Tegu tie, kurie prarado tikėjamą revoliucija, pasitraukia į šalį. . . Norint atkurti vieningą demokratinę valdžią, reikia vėl pakelti revoliucijos prestižą. . .

Tad prisiekime, draugai, kad revoliucija bus išgelbėta arba mes žūsime drauge su ja! . . .”

Susirinkusieji atsistojo ir į kalbą atsakė plojimų audra. Visų akys spindėjo. Salėje nebuvo matyti nė vieno proletaro. . .

Žodžio paprašė Vainšteinas.

„Mes turime išsaugoti rimtį ir susilaikyti nuo visų veiksmų, kol viešoji nuomonė ryžtingai susitelks apie Gelbėjimo komitetą. Tik tuomet galėsime nuo gynimosi pereiti į puolimą. . .”

Vikželio atstovas pareiškia, kad jį pasiuntusi organizacija imasi iniciatyvos sudaryti naują vyriausybę. Jos delegatai jau išvyko į Smolną vesti atitinkamų derybų. . . Prasidėjo karštas ginčas: ar įsileisti bolševikus į naująją vyriausybę? Martovas buvo tos nuomonės, kad juos reikia įsileisti; galų gale, įrodinėjo jis, bolševikai atstovauja labai svarbiai politinei partijai. Nuomonės išsiskyrė: dešinysis menševikų ir eserų sparnas, taip pat liaudies socialistai, kooperatininkai ir buržuazijos atstovai ryžtingai priešinosi. . .

„Jie išdavė Rusiją! — sakė vienas kalbėtojas. — Jie pradėjo pilietinį karą ir atidarė frontą vokiečiams! Bolševikai turi būti negailestingai sutriuškinti. . .”

Skobelevas reikalavo, kad vyriausybėje nebūtų nei bolševikų, nei kadetų.

Įsikalbėjom su vienu jaunu eseru, kuris kadaise drauge su bolševikais pasitraukė iš Demokratinio pasitarimo. Tai įvyko tą naktį, kai Ceretelis ir kiti susitaikėliai primetė Rusijos demokratijai koalicinę politiką.

„Jūs čia?“ — paklausiau jį.

Jo akys žybtelėjo. „Taip! — šūktelėjo jis.— Trečiadienio naktį aš kartu su savo partijos draugais pasitraukiau iš suvažiavimo. Nė dėl to aš dvidešimt metų rizikavau gyvybe, kad dabar paklusčiau tamsių žmonių tironijai. Jų metodai nepakenčiami. Bet jie nepagalvojo apie valstiečius. . . Kai pakils valstiečiai, jų valandos bus suskaičiuotos!”

„Bet valstiečiai — ar jie sukils? Argi Žemės dekretas nepatenkino valstiečių? Ko gi jiems dar benorėti?”

„O, tas Žemės dekretas! — įsiutęs suriko jis.— O ar jūs žinote, kas yra tas Žemės dekretas? Tai mūsų dekretas, ištisai eserų programa! Mano partija parengė tos politikos pagrindus, labai atidžiai išnagrinėjusi valstiečių reikalavimus! Tai negirdėta. . .”

„Bet jeigu tai jūsų pačių politika, tai kodėl jūs prieštaraujate? Jeigu tokie valstiečių norai, ko jie turėtų priešintis?”

„Kaip jūs nesuprantate? Argi jums neaišku, kad valstiečiai tuojau pat suprās, jog tai tiesiog apgaulė, jog tie uzurpatoriai pavogė mūsų, eserų, programą?”

Aš paklausiau: „Ar tiesa, kad Kaledinas slenka į šiaurę?”

Jis linktelėjo galva ir su kažkoku įnirtingu pasitenkinimu pradėjo trinti rankas. „Tikra tiesa! . . Dabar jūs matote, ką pridarė bolševikai. Jie sukėlė prieš mus kontrrevoliuciją. Revoliucija žuvo. Žuvo revoliucija”.

„Bet juk jūs ginsite revoliuciją?”

„Žinoma, mes ginsime ją iki paskutinio kraujo lašo. Bet su bolševikais nieku būdu nebendradarbiausime. . .”

„Na, o jeigu Kaledinas prisiartins prie Petrogrado ir bolševikai stos ginti miesto. Argi prie jų neprisidėsite?”

„Žinoma, ne! Mes taip pat ginsim miestą, bet tik ne su bolševikais! Kaledinas — revoliucijos priešas, bet ir bolševikai — tokie pat jos priešai”.

„Tai kas jums geriau — Kaledinas ar bolševikai?” „Bet juk ne tai svarbu! — nekantriai riktelėjo jis.— Aš jums sakau, kad revoliucija žuvo. Ir dėl to kalti bolševikai. Bet paklauskite, kam mums apie tai kalbėti? Kerenskis eina. . . Poryt mes pereisim į puolimą. . . Smolnas jau pasiuntė pas mus delegatus su pasiūlymu suformuoti naują vyriausybę. Bet dabar jie mūsų rankose: jie visiškai bejėgiai. . . Mes nebendradarbiausime. . .”

Gatvėje pasigirdo šūvis. Mes pribėgom prie langų. Raudongvardietis, minios užsipuolimų galutinai išvestas iš pusiausvyros, iššovė ir sužeidė į ranką kažkokią merginą. Mes matėme, kaip ją pasodino į vežiko fajetoną, apsuptą sujaudintos minios; girdėjom, kaip ji rėkė. Staiga iš už Michailo prospekto kampo pasirodė šarvuotis. Jo kulkosvaidžiai sukinėjosi iš vienos pusės į kitą. Minia tuojau pat leidosi bėgti. Kaip tokiais atvejais Petrograde buvo įprasta, žmonės gulė ant žemės, slėpėsi grioviuose ir už telefono stulpų. Šarvuotis privažiavo prie dūmos durų. Iš jo bokštelio išlindo žmogus ir pareikalavo, kad jam atiduotų „Soldatskij golos“. Skautai nusijuokė jam į veidą ir šmukstelėjo vidun. Automobilis neryžtingai pasisukinėjo prie namo ir nuslinko Nevskio prospektu aukštyn. Žmonės, sugulę ant grindinio, pakilo ir ėmė valytis drabužius. . .

Pastato viduje neapsakomas subruzdymas. Žmonės su „Soldatskij golos“ ryšuliais lakstė į visas puses, ieškodami, kur paslėpti laikraštį.

Į kambarį įbėgo žurnalistas, mojuodamas ore kažkokiu popieriumi.

„Krasnovo atsišaukimas!“ — šaukė jis. Visi puolė prie jo: „Atiduokite spausdinti, greičiau spausdinti ir tuojau pat į kareivines!“

„Vyriausiojo kariuomenės vado valia aš esu paskirtas sutelktos prie Petrogrado kariuomenės vadu.

Piliečiai, kareiviai, šaunieji Dono, Kubanės, Užbaikalės, Usūrio, Amūro, Jenisejaus kazokai, jūs, visi likę ištikimi savo kareivio priesaikai, jūs, prisiekę tvirtai ir nepalenkiamai laikytis kazokų priesaikos, į jus aš kreipiuosi, kviesdamas eiti gelbėti Petrogradą nuo anarchijos, prievartos ir bado, o Rusiją — nuo nenuplaunamos gėdos dėmės, kurią primetė tamsi saujelė nemokšų, vadovaujama imperatoriaus Vilhelmo valios ir pinigų. Laikinoji vyriausybė, kuriai jūs prisiekėte didžiosiomis kovo dienomis, ne nuversta, bet prievarta pašalinta iš jos patalpų ir renkasi prie didžiosios fronto armijos, ištikimos savo pareigai.

Kazokų kariuomenės dalių sąjungos taryba suvienijo visus kazokus, ir jie, žvalūs savo kazokiška dvasia, remdamiesi visos rusų tautos valia, prisiekė taip pasitarnauti tėvynei, kaip tarnavo mūsų senoliai 1612 metais — baisiu laikmečiu, kai Dono kazokai išgelbėjo Maskvą, kuriai

grėsė švedai, lenkai, Lietuva ir kurią draskė vidaus nesantaika. [Jūsų vyriausybė dar egzistuoja...*]

Kovos frontas su neapsakomu siaubu ir panieka žiūri į priešus ir išdavikus. Jų plėšikavimas, žudynės ir smurtas, grynai vokiški jų išpuoliai prieš nugalėtuosius, bet nepasidavusius, atstūmė nuo jų visą Rusiją.

Piliečiai, kareiviai ir šaunieji Petrogrado įgulos kariai, tučtuojau siųskite savo delegatus pas mane, kad aš žinočiau, kas yra laisvės ir tėvynės išdavikas ir kas — ne, kad atsitiktinai nebūtų pralietas nekaltas kraujas..."

Beveik tuo pat metu pasklido gandas, kad pastatą apsupo raudongvardiečiai. Įėjo karininkas su raudonu raiščiu ant rankovės ir paklausė, kur burmistras. Po kelių minučių jis grįžo atgal, o paskui jį iš savo kabineto greitai išėjo senis Šreideris.

„Nepaprastas dūmos posėdis! — šaukė jis, čia rausdamas, čia baldamas.— Tuojau pat!“

Posėdis, vykęs didžiojoje salėje, buvo nutrauktas: „Visi dūmos nariai — į nepaprastą dūmos posėdį!“

„Kas yra?“

„Nežinau... Mus nori suimti!.. Nori paleisti dūmą... Visus dūmos narius suiminėja prie durų...“ — tokie buvo nerimastingi komentarai.

Nikolajaus salėje nebuvo net kur stovėti. Burmistras pareiškė, kad prie visų durų stovi kariuomenė, kuri nieko neleidžia nei į pastatą, nei iš jo, ir kad komisaras grasina suimti ir išvaikyti miesto dūmą. Pasipylė karštos kalbos ne tik iš tribūnos, bet ir iš publikos. Laisvai išrinktos miesto savivaldybės negalinti paleisti *jokia* valdžia; burmistras ir visi dūmos nariai esą neliečiami asmenys; niekad nebūsią pripažinti smurtininkai, provokatoriai ir vokiečių agentai; jie grasina mus išvaikyti, bet tegul tik pamėgina; tik per mūsų lavonus jie įeisią į šitą salę, kurioje su senovės Romos senatorių orumu mes lauksią vandalų atėjimo... .

Rezoliucija: tuojau pat informuoti telegrafu apie tai, kas vyksta, visos Rusijos miestų dūmas ir zemstvas... Rezoliucija: nei burmistras, nei dūmos pirmininkas negali turėti jokių ryšių su Karinio revoliucinio komiteto arba vadinamosios Liaudies Komisarų Tarybos atstovais. Rezoliucija: tuojau pat dar kartą paraginti Petrogrado gyventojus

* Į skliaustus paimtų žodžių laikraščiuose nėra.— Rus. leid. red.

stoti ginti jų išrinktos savivaldybės. Rezoliucija: dūmos posėdis skelbiamas nenutrūkstamu. . .

Čia į salę įėjo vienas dūmos narys ir pranešė susirinkimui: jis skambino į Smolną, ir Karinis revoliucinis komitetas pareiškęs, kad jis nedavęs įsakymų apsupti dūmos ir kad kariuomenė būsianti pašalinta. . .

Kai leidomės laiptais žemyn, iš lauko pro duris įlėkė nepaprastai susijaudinęs Riazanovas.

„Jūs ketinate paleisti dūmą?“ — paklausiau.

„Ne, ne, dieve mano! — atsakė jis. — Čia kažkoks nesusipratimas. . . Aš dar rytą pareiškiau burmistrui, jog dūma bus palikta ramybėje. . .“

Nevskio prospektu artėjančiose sutemose lėkė dviguba grandinė dviratininkų su šautuvais ant pečių. Jie sustojo. Minia juos apsupo ir apibėrė klausimais:

„Kas jūs tokie? Iš kur?“ — klausinėjo storas senis su cigaru dantyse.

„Iš XII armijos, iš fronto. Atvažiuome paremti Tarybų prieš prakeiktą buržuaziją!“

Pasipylė pikti šauksmai:

„A a? Bolševikų žandarai! Bolševikų kazokai!“

Laipteliais žemyn bėgo nedidukas karininkas odine striuke.

„Įgula svyruoja, — sušnibždėjo jis man į ausį. — Bolševikams tai galo pradžia. Norite pažiūrėti, kaip keičiasi nuotaika? Einam!“ Jis beveik bėgte nubėgo Michailo prospektu. Leidomės paskui jį.

„O koks ten pulkas?“

„Šarvuočiai. . .“ Tai buvo tikrai rimta komplikacija. Šarvuočiai buvo padėties viešpačiai: už ką buvo šarvuočiai, tas turėjo savo rankose visą miestą. „Pas juos nuvyko derėtis Gelbėjimo komiteto ir dūmos atstovai. Pas juos vyksta mitingas, kuris turi nuspręsti. . .“

„Ką nuspręsti? Kieno pusėje kovoti?“

„O, ne! Taip daryti netinka. Prieš bolševikus jie niekada nekovos. Jie tiesiog nuspręs būti neutralūs, o tada kariūnai ir kazokai. . .“

Durys į didžiulį Michailo maniežą žiojėjo kaip juodi nasrai. Du sargybiniai mėgino mus sulaukyti, bet mes greitai praėjom pro šalį, nekreipdami dėmesio į jų pasipiktinimo šauksmus. Manieže blausiai švietė vienintelis žibintas, kabojęs pačioje didžiulės patalpos palubėje. Tamsoje dūlavo aukšti piliastrai ir langai. Aplink šmėkšojo baisingi

šarvuočių kontūrai. Vienas iš jų stovėjo pačiame patalpos centre po žibintu. Aplink jį buvo susibūrę apie du tūkstančius kareivių pilkšvai ruda uniforma. Kareivių figūros skendėjo milžiniškoje didingo pastato erdvėje. Ant šarvuočio stovėjo apie dvylika žmonių: karininkai, kareivių komiteto pirmininkas, kalbėtojai. Vienas kariškis, užlipęs ant šarvuočio centrinio bokštelio, sakė kalbą. Tai buvo Chanžonovas, vasarą įvykusio Visos Rusijos šarvuočių dalių suvažiavimo pirmininkas. Lanksti, grakšti figūra, aptempta odine striuke su puskarininkio antpečiais. Jis aiškiai ir įtikinamai siūlė laikytis neutralumo.

„Baisu rusui,— sakė jis,— žudyti savo brolius rusus. Tarp kareivių, kurie petys į petį ėjo prieš carą, petys į petį mūšiuose smogė užsienio priešui, kurie įeis į istoriją, neturi būti pilietinio karo! Kas mums, kareiviams, rūpė visos tos politinių partijų peštynės? Aš nesileisiu jums pasakoti, kad laikinoji vyriausybė buvo demokratinė; mes nenorime koalicijos su buržuazija, ne, nenorime. Bet mums reikia jungtinės demokratijos vyriausybės, nes kitaip Rusijai galas! Esant tokiai vyriausybei, nereikės pilietinio karo ir brolių žudystės“.

Tai skambėjo labai įtikinamai. Didžiulėje salėje aidėjo plojimai ir pritarimo šauksmai.

Ant bokštelio užlipo išblyškęs ir susijaudinęs kareivis. „Draugai! — šūktelėjo jis.— Aš atvažiavau iš Rumunijos fronto, kad visiems jums primygtinai pasakyčiau: reikia sudaryti taiką! Neatidėliotiną taiką! Kas duos mums taiką, su tais ir eisime, ar tai bus bolševikai, ar nauja vyriausybė. Duokite mums taiką! Mes fronte nebegalime kariauti, mes negalime kariauti nei su vokiečiais, nei su rusais...“ Ištaręs šiuos žodžius, jis nulipo žemyn. Didžiulė klausytojų masė nerimastingai sugaudė. Tas gaudimas pasidarė kažkuo panašus į pyktį, kai kitas kalbėtojas, menševikas gynybininkas, mėgino sakyti, jog karas turi tęstis iki sąjungininkų pergalės.

„Jūs kalbate kaip Kerenskis!“ — kažkas riktelėjo šaižiu balsu.

Po to kalbėjo dūmos delegatas. Jis patarė kareiviams likti neutraliems. Šie klausėsi kažkaip nepatikliai šnabzdėdami, nejausdami, jog jis būtų buvęs savas žmogus. Man niekad nebuvo tekę matyti žmonių, dedančių tokias atkaklias pastangas suprasti ir nuspręsti. Klausydami kalbėtojų, jie stovėjo kaip įbesti, nepaprastai įdėmiai gaudyda-

mi kiekvieną žodį, suraukę antakius nuo protinių pastangų. Jų kaktas buvo išpylęs prakaitas. Tai buvo milžinai nekaltomis vaikiškomis akimis ir epinių karių veidais...

Dabar prabilo bolševikas, vienas iš tos dalies kareivių. Jo kalba buvo įnirtinga ir kupina neapykantos. Susirinkusieji jam pritarė ne daugiau, kaip ir visiems kitiems. Tai neatitiko tų žmonių nuotaikos. Visi jie tuo metu buvo išmušti iš savo kasdieninių minčių. Dabar jiems teko galvoti apie Rusiją, socializmą, apie visą pasaulį, lyg nuo jų šarvuotųjų priklausytų revoliucijos gyvybė ir mirtis.

Įtemptoje tyloje vienas kalbėtojas keitė kitą. Pritarimo šauksmus pakeisdavo pasipiktinimo šauksmai. Prisidėti ar ne? Vėl kalbėjo įtikinantis ir simpatingas Chanžonovas. Bet apie taiką jis galėjo kalbėti kiek tinkamas — argi jis ne karininkas ir ne gynybininkas? Kalbėjo darbininkas iš Vasilijaus salos. Jis buvo sutiktas šauksmais: „Tai kaip gi *jūs*, darbininkai, ar duosite mums taiką?“ Netoli mūsų susibūrė keletas žmonių, daugiausia karininkų. Tai buvo nelyginant kokia klaka, kuri triukšmingai sveikino visus neutralumo šalininkus. „Chanžonovas! Chanžonovas!“ — šaukė jie ir nušvilpė visus bolševikų kalbėtojus.

Staiga tarp komitetininkų ir karininkų, stovėjusių ant bokštelio, užvirė karštas ginčas. Jie gyvai mosavo rankomis ir, matyt, nieku būdu negalėjo susitarti. Susirinkusieji ginčą pastebėjo. Didžiulė minia sugaudė ir sujudo norėdama sužinoti, kas atsitiko. Kareivis, kurį buvo sulaikęs karininkas, ištrūko ir aukštai pakėlė ranką.

„Draugai! — suriko jis. — Čia yra draugas Krylenka, jis nori kalbėti!“ Pasigirdo šauksmai, plojimai ir švilpimas: „Prašom! Prašom!“ „Šalin!“ Susirinkusiems neapsakomai triukšmaujant ir šaukiant, liaudies komisaras karo reikalams, iš visų pusių stumiamas ir keliamas, užlipo ant šarvuotio. Minutę pastovėjęs, jis perėjo ant radiatoriaus, įsiremė rankomis į šonus ir šypsodamasis apsidairė. Jis buvo kresnos figūros, trumpų kojų, vienplaukis, vilkėjo karine uniforma be antpečių.

Šalia manęs stovėję klakeriai sukėlė baisų triukšmą: „Chanžonovą! Prašom Chanžonovą! Šalin jį! Užsičiaupk! Šalin išdaviką!“ Visa minia sužė, sukunkuliavo, ir staiga prasidėjo kažkoks sujudimas. Į mus, kaip sniego lavina, slinko grupė stiprių juodbruvų kareivių. Jie skynėsi kelią, skirdami minią.

„Kas čia ardo susirinkimą? — šaukė jie. — Kas čia triukšmauja?“ Visa klaka tuojau pat išsisklaidė ir jau nebesusirinko.

„Draugai kareiviai! — prabilo Krylenka kimiu iš nuovargio balsu. — Aš negaliu garsiai kalbėti, prašau man atleisti, aš nemiegojau ištisas keturias naktis. . .

Man nėra reikalo jums sakyti, kad aš kareivis. Man nėra reikalo sakyti, kad aš noriu taikos. Bet aš turiu jums pasakyti, kad bolševikų partija, kuriai jūs ir visi kiti narsūs draugai, amžiams nuvertę kraugerės buržuazijos valdžią, padėjotė įvykdyti darbininkų ir kareivių revoliuciją, — kad šita partija pažadėjo pasiūlyti visoms tautoms taiką. Šiandien tas pažadas jau įvykdytas!“ Griaudėja plojimais. . .

„Jus įkalbinėja likti neutraliais, likti neutraliais tuo metu, kai kariūnai ir smogikai, kurie *niekada* nebuvo neutralūs, šaudo į mus gatvėse ir veda į Petrogradą Kerenskį arba dar ką nors iš tos pačios gaujos. Nuo Dono puola Kaledinas. Iš fronto artėja Kerenskis. Kornilovas sukėlė tekincus ir nori pakartoti rugpjūčio mėnesio avantiūrą. Menševikai ir eserai prašo jus užkirsti kelią pilietiniam karui. Bet kas padėjo jiems patiems išsilaikyti valdžioje, jeigu ne pilietinis karas, kuris prasidėjo dar liepos mėnesį ir kuriame jie visada buvo buržuazijos pusėje, kaip tebėra ir dabar?

Kaip aš galiu jus įtikinėti, jeigu jūs jau nusprendėt, kas daryti? Klausimas visiškai aiškus. Vienoje pusėje — Kerenskis, Kaledinas, Kornilovas, menševikai, eserai, kadetai, miestų dūmos, karininkai. . . Jie saško jums, kad jų tikslai labai geri. Kitoje pusėje — darbininkai, kareiviai, jūreiviai, vargingieji valstiečiai. Vyriausybė jūsų rankose. Jūs padėtis šeimininkai. Didžioji Rusija priklauso jums. Ar jūs grąžinsite ją atgal?“

Krylenka iš nuovargio vos laikėsi ant kojų. Bet juo ilgiau jis kalbėjo, juo labiau ryškėjo jo žodžiuose slypėjęs gilus nuoširdumas. Baigęs kalbą, jis susvyravo ir vos nepargriuvo. Šimtai rankų jį prilaukė, ir aukštas, tamsus maniežas sudrebėjo nuo griausmingų plojimų ir susižavėjimo sūksnių.

Chanžonovas mėgino dar kartą prašyti žodžio, bet susirinkusieji nieko nebenorėjo klausyti ir šaukė: „Balsuoti! Balsuoti!“ Pagaliau jis nusileido ir perskaitė rezoliuciją: Šarvuotųjų dalis atšaukia savo atstovus iš Karinio revoliu-

cinio komiteto ir pasiskelbia neutrali prasidėjusiame pilietiniame kare.

Visiems, kurie už tą rezoliuciją, buvo pasiūlyta pereiti į dešinę, visiems, kurie prieš,— į kairę. Iš pradžių kareiviai akimirką dvejojo ir lyg kažko lūkuriavo, bet paskui minia ėmė vis greičiau ir greičiau traukti į kairę. Šimtai stiprių kareivių trepeno per purvinas, vos apšviestas grindis, susidurdami kits su kitu... Prie mūsų liko ne daugiau kaip 50 žmonių. Jie atkakliai laikėsi rezoliucijos, o kai po aukštais maniežo skliautais sugriaudėjo džiaugsmingas pergalės šūksmas, jie apsisuko ir greit išėjo iš pastato. Daugelis iš jų pasitraukė ir iš revoliucijos...

Įsivaizduokite, kad tokia pat kova vyko kiekvienose kareivinėse visuose miestuose, visose apygardose, visame fronte, visoje Rusijoje! Įsivaizduokit tuos nemigo nukamuotus krylenkas, budinčius kiekviename pulke, skubančius iš vietos į vietą, įkalbinėjančius, besiginčijančius ir grasinančius! Ir dar įsivaizduokite, kad tas pat vyko visų profsąjungų patalpose, fabrikuose ir gamyklose, kaimuose, toli išblaškytų Rusijos karo laivynų koviniuose laivuose; pagalvokite apie šimtus tūkstančių Rusijos žmonių, rijusių akimis kalbėtojus visoje didžiulėje Rusijoje, apie darbininkus, valstiečius, kareivius, jūreivius, dedančius kankinančias pastangas suprasti ir nuspręsti, įtemptai mąstančius ir pagaliau neregėtai vieningai nusprendžiančius. Tokia buvo Rusijos revoliucija!..

O ten, Smolne, naujoji Liaudies Komisarų Taryba nesnaudė. Pirmas dekretas jau buvo spausdinimo mašinose ir tą pačią naktį turėjo būti tūkstančiais egzempliorių išplatintas visose miesto gatvėse ir išvežiotas traukiniais po visą šalį — į pietus ir į rytus:

„Respublikos vyriausybės vardu Visos Rusijos darbininkų ir kareivių deputatų suvažiavimo, dalyvaujant valstiečių deputatams, išrinkta Liaudies Komisarų Taryba nutaria:

1. Rinkimai į Steigiamąjį susirinkimą turi įvykti nustatytu laiku, lapkričio 12 d.
2. Visos rinkiminės komisijos, vietinės savivaldybės įstaigos, Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybos ir kareivių organizacijos fronte turi dėti visas pastangas,

kad nustatytu laiku įvyktų laisvi ir teisingi rinkimai į Steigiamąjį susirinkimą.

Rusijos respublikos vyriausybės vardu

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
Vladimiras Uljanovas-Leninas"

Miesto dūmos pastate viskas kunkuliavo ir dundėjo. Kai įėjom į posėdžių salę, kalbėjo vienas iš Respublikos tarybos narių. Taryba, pareiškė jis, laiko save ne paleista, o tik laikinai, kol susiras naujas patalpas, netekusia galimybės toliau dirbti savo darbo. Jos seniūnų komitetas nutarė in corpore* prisidėti prie Gelbėjimo komiteto... Skliausteliuose pažymiu, kad čia paskutinį kartą istorijoje buvo paminėta Rusijos Respublikos taryba.

Po to sekė įprastinė delegatų eilė: iš ministerijų, iš Vikželio, iš pašto ir telegrafo tarnautojų sąjungos. Visi jie jau šimtąjį kartą pareiškė apie savo nepalenkiamą pasiryžimą nedirbti bolševikiniams uzurpatoriams. Vienas iš kariūnų, gynusių Žiemos rūmus, pasakojo labai pagražintą legendą apie jo paties ir jo draugų didvyriškumą, taip pat apie negarbingą raudongvardiečių elgesį. Susirinkusieji, be abejo, tikėjo kiekvienu jo žodžiu. Kažkas perskaitė eserų laikraščio „Narod“ pranešimą, kuriame buvo smulkiai pasakojama apie Žiemos rūmų nuniokojimą bei apiplessimą ir apie tai, kad jiems padaryta žalos net už 500 milijonų rublių.

Kartkartėmis pasirodydavo ryšininkai, atnešdami telefonu gautas naujienas. Bolševikai išleidę iš kalėjimo keturis ministrus socialistus. Krylenka išvykęs į Petropavlovsko tvirtovę ir pasakęs admiralui Verderevskiui, kad jūrų ministras dezertyravęs ir kad jį, Krylenką, Liaudies Komisarų Taryba įgaliojusi prašyti admiralą Rusijos išgelbėjimo vardan imtis vadovauti ministerijai. Senasis jūrininkas sutikęs... Kerenskis puolęs į šiaurę nuo Gatčinos, bolševikų įgulos traukiąsi. Smolnas išleidęs naują dekretą, praplečiantį miesto dūmų įgaliojimus maisto produktų srityje.

Pastaroji žinia buvo sutikta kaip įžūlumas ir sukėlė neapsakomą pasipiktinimo audrą. Jis, Leninas, esąs uzurpatorius, smurtininkas. Jo komisarai užgrobę miesto garažą, įsiveržę į miesto sandėlius, kišąsi į tiekimo komiteto

* Pilna sudėtimi (lot.).— Rus. leid. red.

reikalus ir į produktų paskirstymą. Jie drįstą nustatyti įgaliojimų ribas laisvai, nepriklausomai ir autonominei miesto savivaldybei! Vienas dūmos narys, kratydamas kumščius, pasiūlė visiškai nutraukti maisto produktų tiekimą miestui, jeigu tik bolševikai drįs kištis į tiekimo komitetų reikalus. . . Kitas ypatingojo tiekimo komiteto atstovas pranešė, kad maisto padėtis labai sunki, ir prašė išsiuntinėti komisarų, kad būtų pagreitintas pristatymas.

Dedonenka su dideliu aplombu pareiškė, kad įgula svyruojanti. Semionovo pulkas jau nutaręs paklusti visiems eserų partijos įsakymams; Nevoje stovinčių minininkų jūreiviai neaiškiai nusiteikę. Tuo pat septyni komiteto nariai buvo paskirti toliau varyti propagandą. . .

Čia į tribūną įlipo nusenęs miesto burmistras: „Draugai ir piliečiai! Aš ką tik sužinojau, kad visi Petropavlovsko tvirtovės kaliniai yra didžiausiame pavojuje. Bolševikų sargyba nuogai išrengė ir kankino keturiolika Pavlo mokyklos kariūnų. Vienas iš jų išėjo iš proto. Sargyba grasi na susidoroti su ministrais“. Pasigirdo pasibaisėjimo ir pasipiktinimo staugimas, kuris dar labiau sustiprėjo, kai žodžio paprašė kresna, pilkais drabužiais vilkinti moteris. Tai buvo Vera Sluckaja, sena revoliucionierė ir dūmos narė nuo bolševikų.

„Tai melas ir provokacija! — pasakė ji griežtu metaliniu balsu, nekreipdama dėmesio į įžeidinėjimų srautą. — Darbininkų ir valstiečių vyriausybė, panaikinusi mirties bausmę, negali leisti tokių veiksmų. Mes reikalaujame tuo jau pat ištirti šitą pranešimą; jeigu jame yra nors mažiausia dalelytė tiesos, vyriausybė imsis pačių griežčiausių priemonių!“

Čia pat buvo sudaryta ypatinga komisija. Į ją įėjo visų partijų atstovai, o jai vadovavo pats burmistras. Komisija išvyko į Petropavlovsko tvirtovę. Mes pasekėm paškui ją, o tuo tarpu dūma rinko kitą komisiją — Kerenškiui sutikti. Ji turėjo mėginti užkirsti kelią kraujo praliejimui, jam įžengiant į sostinę. . .

Buvo jau pusiaunaktis, kai mes šiaip taip prasmukom pro sargybą, saugojusią Petropavlovsko tvirtovės vartus, ir patraukėm per didžiulį kiemą, vos apšviestą retų elektros lempučių. Ėjom palei soborą, kur po graکشčiu aukšniu bokšto smagaliu ir po kurantais, vis dar kasdien vidurdienį grojusiais „Dieve, saugok carą“*, yra Rusijos

* Petropavlovsko kurantai grojo „Šlovinamas. . .“ — Rus. leid. red.

imperatorių kapai... Aplinkui buvo tuščia; daugumoje langų nebuvo šviesos. Kartkartėmis mes susidurdavome su stambia figūra, kuri lėtai slinko tamsoje ir į visus mūsų klausimus atsakinėjo viena: „Nežinau“.

Kairėje pusėje dunksojo žemas tamsus Trubeckojaus bastiono siluetas. Tai buvo tas gyvų žmonių kapas, kuriame caro režimo metais mirė arba išėjo iš proto daugybė ištikimų revoliucijos kovotojų. Kovo dienomis Laikinoji vyriausybė čia įkalino caro ministrus. O dabar bolševikai čia pasodino Laikinosios vyriausybės ministrus.

Vienas jūreivis paslaugiai nuvedė mus į komendantūrą, buvusią mažame namelyje šalia pinigų kalyklos. Šiltame ir prirūkytame kambaryje apie linksmai kunkuliuojanti virdulį sėdėjo dvylika raudongvardiečių, jūreivių ir kareivių. Jie labai nuoširdžiai mus sutiko, pasiūlė arbatos. Komendanto nebuvo. Jis lydėjo dūmos sabotажininkų komisiją, kuri tvirtino, kad visi kariūnai esą iššudyti. Atrodė, kareivius ir jūreivius šie tvirtinimai labai juokino. Kambario kampe sėdėjo neaukštas plikas žmogus, apsirengęs surdutu ir brangiais kailiniais. Jis kramtė ūsus ir žvelgė iš paniūrų lyg užguitas žvėris. Jis tik ką buvo suimtas. Kažkas, atsainiai žvilgtelėjęs į jį, pasakė, jog tai kažkoks ministras ar panašiai... Žmogelis, atrodė, tų žodžių negirdėjo. Jis aiškiai buvo persigandęs, nors niekas nereiškė jokia priešiškumo.

Priėjau prie jo ir užkalbinau prancūziškai. „Grafas Tolstojus,— atsakė jis mandagiai nusilenkdamas.— Negaliu suprasti, už ką mane suėmė. Aš ramiaiėjau namo per Trejybės tiltą, o dvejetas iš šitų... e-e... asmenybių mane sulaukė. Aš buvau Laikinosios vyriausybės komisaras prie generalinio štabo, bet ministru nieku būdu nebuvau...“

„Paleisk jį,— pasakė vienas jūreivis.— Ko jo bijotis?..“

„Ne,— atsakė kareivis, atvedęs suimtąjį.— Reikia paklausti komendantą“.

„Komendantą?— šyptelėjo jūreivis.— O kam gi darėm revoliuciją? Ar tik ne tam, kad vėl klausytume karininkų?“

Pavlo pulko praporščikas mums papasakojo, kaip prasidėjo sukilimas: „Naktį į lapkričio 6 (spalio 24) dieną pulkas budėjo Generaliniame štabe. Aš buvau sargybinėje kartu su keliais draugais. Ivanas Pavlovičius ir dar vienas draugas — neatsimenu jo vardo — pasislėpė už langų už-

uolaidų kambaryje, kuriame posėdžiavo štabas, ir išgirdo ten daug labai rimtų dalykų. Pavyzdžiui, jie girdėjo įsakymą tą naktį atvežti į Petrogradą Gatčinos kariūnus, įsakymą kazokams rytą būti pasirengusiems veikti... Visi pagrindiniai miesto punktai turėjo būti užimti dar prieš aušrą. Po to štabo karininkai rengėsi perskirti tiltus. Kai jie pradėjo kalbėti, jog reikia apsupti Smolną, Ivanas Pavlovičius nebeišlaikė. Tuo metu įeidavo ir išeidavo daug žmonių, todėl jam pavyko prasmukti iš kambario ir nusi-gauti iki budėtojų kambario, o klausytis liko kitas drau-gas.

Aš jau įtariau, kad čia kažkas rengiama. Prie štabo nuolatos privažiudavo automobiliai su karininkais, čia buvo ir visi ministrai. Viską, ką girdėjęs, Ivanas Pavlovičius papasakojo man. Buvo pusė trijų ryto... Su mumis buvo pulko komiteto sekretorius. Mes jam viską papasa-kojom ir paklausėm, ką daryti.

„Suimkite visus įeinančius ir išeinančius“, — atsakė jis mums. Mes taip ir padarėm. Per valandą mes jau buvom sugavę keletą karininkų bei du ministrus ir nusiuntėm juos tiesiog į Smolną. Bet Karinis revoliucinis komitetas dar nebuvo pasirengęs: jis nežinojo, kas daryti, ir greit iš ten atėjo įsakymas visus paleisti ir daugiau nieko nesu-laikyti. Mes pasileidome į Smolną — visą kelią bėgte. Kol juos įtikinome, kad karas jau prasidėjo, manau, praėjo ne mažiau kaip valanda. Grįžom į štabą tik penktą valan-dą, o per tą laiką beveik visi suimtieji jau buvo išsiskirstę. Bet kai ką mes vis dėlto sulaikėm, o visa įgula jau buvo bežygiuojanti...“

Raudongvardietis iš Vasilijaus salos labai smulkiai pa-pasakojo, kaip didžioji sukilimo diena praėjo jų rajone. „Mes neturėjom nė vieno kulkosvaidžio, — kalbėjo jis šyp-sodamasis, — niekaip negalėjome gauti jo ir iš Smolno. Draugas Zalkindas, rajono valdybos narys, prisiminė, kad pas juos valdyboje, posėdžių salėje, stovi iš vokiečių atim-tas kulkosvaidis. Pasišaukėm dar vieną draugą ir nuėjom. Salėje posėdžiavo menševikai ir eserai. Na, gerai, atidarom duris ir žengiam tiesiai prie jų. Jie sėdi sau prie stalo — jų tenai gal dvylika ar penkiolika žmonių, o mūsų treje-tas. Pamatė jie mus — ir tuoj visi nutilo, tik žiūri. Mes tiesiog perėjom per kambarį ir išardėm kulkosvaidį. Drau-gas Zalkindas užsivertė ant peties vieną dalį, aš — kitą, ir nuėjom... Ir niekas mums nepasakė nė žodžio!“

„O žinote, kaip buvo užimti Žiemos rūmai?— paklausė vienas jūreivis.— Apie vienuoliką valandą pamatėm, kad iš Nevos pusės neliko nė vieno kariūno. Tada įsiveržėm pro duris ir užlipom laiptais aukšty, kas po vieną, kas mažomis grupėmis. Viršutinėje aikštelėje kariūnai visus sulaikydavo ir atimdavo šautuvus. Bet mūsų vyrai vis ėjo ir ėjo, ir pagaliau mūsų pasidarė daugiau. Tada puolėm kariūnus ir atėmėm iš jų šautuvus...“

Čia įėjo komendantas — jaunas, linksmas puskarininkis parišta ranka. Paakiai nuo nemigos buvo giliai įdubę. Jis žvilgtelėjo į suimtąjį, kuris tuojau pat ėmė teisintis.

„Taip, taip,— jis nutraukė jo kalbą.— Jūs narys to komiteto, kuris trečiadienį atsisakė atiduoti mums štabą. Tačiau jūs mums nereikalingas, pilieti. Atsiprašom...“ Jis atidarė duris ir rankos mostu parodė grafui Tolstojui, kad jis laisvas. Kai kas iš esančių, ypač raudongvardiečių, šiek tiek protestavo, o jūreivis pergalingai pareiškė: „Štai! O ką aš sakiau?“

Į komendantą kreipėsi du kareiviai. Jie protestavo tvirtovės įgulos vardu. „Suimtieji,— kalbėjo jie,— gauna toki pat davinį, kaip ir sargyba, o juk iki soties niekam neužtenka. Kuriam galui mums terliotis su kontrrevoliucionieriais?“

„Draugai, mes revoliucionieriai, o ne plėšikai“,— atsakė jiems komendantas. Jis atsigrėžė į mus. Mes jam pasakėm, kad mieste sklinda gandai, jog suimtieji kariūnai esą kankinami, o ministrai esą mirtiname pavojuje. Ar nebūtų mums leista aplankyti suimtuosius, kad vėliau galėtume pranešti visam pasauliui...“

„Ne! — piktai atsakė jaunas kareivis.— Nebegaliu trukdyti suimtųjų. Aš tik ką juos pažadinau, ir jie pamanė, kad tuojau pat jie bus žudomi... Beje, juk dauguma kariūnų jau paleisti, o kiti bus paleisti rytoj“. Ir staiga nusiuko.

„Tai gal galėtume pakalbėti su dūmos komisija?“

Komendantas, pildamasis stiklinę arbatos, linktelėjo galvą ir atsainiai tarė: „Jie dar tenai, salėje“.

Ir tikrai, jie stovėjo čia pat, už durų, silpnoje žibalinės lemos šviesoje ir sunerimę apie kažką kalbėjo apsupę miesto burmistą.

„Ponas burmistre,— tariau aš.— Mes — amerikiečių korespondentai. Gal malonėtumėte mums oficialiai pranešti jūsų tyrimo rezultatus?“

Jis pasuko į mane gilaus orumo kupiną veidą.

„Visuose šituose pranešimuose nėra nė mažiausios dalelės tiesos,— iš lėto tarė jis.— Išskyrus incidentus, kurių pasitaikė gabenant ministrus čia, su jais visą laiką elgiamasi kuo geriausiai. O dėl kariūnų, tai nė vienas iš jų nėra nė trupčio sužeistas...“

Nevskio prospektu nakties tyloje ir tamsoje ėjo nesi-
baigiančios nebylios kareivių kolonos, ėjo į mūšį su Ke-
renskiu. Tamsiomis šalutinėmis gatvėmis į visas puses už-
gesintais žibintais zujo automobiliai. Fontankos g. Nr. 6,
Valstiečių deputatų tarybos štabe, kai kuriuose didžiulio
namo kambariuose Nevskio prospekte ir Inžinierių pilyje
vyko aktyvus slaptas darbas. Miesto dūma buvo apšvies-
ta nuo apačios iki viršaus...

O Smolno institute dirbo Karinis revoliucinis komite-
tas, ir nuo jo, kaip nuo srove perkrautos dinamos, skriejo
kibirkštys...

Revoliucinis frontas

Šeštadienis, lapkričio 10 (spalio 28) diena. . .

„Piliečiai!

Karinis revoliucinis komitetas pareiškia, kad jis nepa-
kęs jokių revoliucinės tvarkos pažeidimų. . .

Už vagystes, plėšimus, užpuolimus ir mėginimus suren-
gti pogromus bus griežtai baudžiama. . .

Sekdamas Paryžiaus Komunos pavyzdžiu, komitetas ne-
gailėstingai naikins visus plėšikus ir riaušių kurstyto-
jus. . .“

Mieste buvo ramu: nei riaušių, nei plėšimų, nei netgi
girtų asmenų muštynių. Naktį tyliomis gatvėmis vaikščio-
jo ginkluoti patruliai, o visose gatvių sankryžose aplink
laužus budėjo kvatojantys ir dainuojantys kareiviai bei
raudongvardiečiai. Dieną šaligatviuose rinkdavosi didelės
minios pasiklaudyti nenutrūkstamų karštų ginčų tarp stu-
dentų ir kareivių, tarp prekybininkų ir darbininkų.

Piliečiai kalbino vienas kitą gatvėse.

„Ar ateina kazokai?“

„Ne. . .“

„Kokios naujienos?“

„Nieko nežinau. . . Kur Kerenskis?“

„Sako, tik aštuoni varstai nuo Petrogrado. . . Ar teisy-
bė, kad bolševikai pabėgo į „Aurorą“?“

„Sako. . .“

Visos sienos aplipdytos, bet laikraščių mažai. Demas-
kavimai, atsišaukimai, dekretai. . .

Didžiuliam plakate isteriškas Visos Rusijos Valstiečių
deputatų tarybos vykdomojo komiteto manifestas:

„. . . Jie (bolševikai) drįsta sakyti, kad esą jie remiasi
valstiečių deputatų tarybomis. Neturėdami jokių įgalioji-
mų, jie kalba Valstiečių deputatų tarybų vardu. Tegu su-

žino visi Rusijos darbo žmonės, kad tai melas ir kad visi darbo valstiečiai — Visos Rusijos Valstiečių deputatų tarybos vykdomasis komitetas — su pasipiktinimu paneigia kiekvieną organizuotos valstietijos dalyvavimą šiame nusikalstamame smurte prieš visų darbo žmonių valią“.

Nuo socialistų revoliucionierių partijos karinės sekcijos:

„...Beprotiškas bolševikų mėginimas yra žlugimo išvakarėse. Įguloje — skilimas, prislėgta nuotaika. Ministerijos nedirba. Grūdai baigiasi. Visos frakcijos, išskyrus saujelę maksimalistų, pasitraukė iš suvažiavimo. Bolševikų partija izoliuota. . .

Siūlome. . . susivienyti apie Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą. . . ir būti pasirengusiems, kad reikiamu momentu, Centro Komitetui paraginus, galima būtų aktyviai pasipriešinti. . .“

Respublikos taryba savo nuoskaudas skelbė šiame atsišaukime:

„...Rusijos respublikos Laikinoji taryba, nusileisdama durtuvų spaudimui, buvo priversta spalio 25 dieną išsikirstyti ir laikinai nutraukti savo darbą.

Valdžios užgrobdėjai, kartodami žodžius „laisvė ir socializmas“, smurtauja ir savavaliauja. Jie suėmė ir uždarė cariniame kazemate Laikinosios vyriausybės narius, tarp jų ir ministrus socialistus. Jie uždarė laikraščius, užgrobė spaustuves. . .

Tokia valdžia turi būti paskelbta liaudies ir revoliucijos priešu, su ja reikia kovoti, ją reikia nuversti. . .

Respublikos Laikinoji taryba, iki ji atnaujins savo veiklą, ragina Rusijos respublikos piliečius telktis apie vietinius tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetus, kurie organizuoja bolševikų valdžios nuvertimą ir atkūrimą vyriausybės, sugebančios atvesti iškankintą šalį į Steigiamąjį susirinkimą“.

„Delo naroda“ skelbė:

„...Revoliucija yra *visos tautos* sukilimas. . .

Kas pripažino ponų Lenino, Trockio ir į juos panašių „antrąją revoliuciją“? Jų apgautos nedidelės darbininkų, kareivių ir jūreivių grupės, ir *daugiau niekas*. . .“

O „Narodnoje slovo“ (liaudies socialistų organas) rašė: „Darbininkų ir valstiečių vyriausybė?— Fantazija! Tos „vyriausybės“ niekas nepripažįsta nei Rusijoje, nei sąjunginėse, nei netgi priešiškosose šalyse! . . .“

Buržuazinė spauda kuriam laikui visai dingo. . .

„Pravda“ aprašė naujojo CVK, Rusijos Tarybų respublikos parlamento, pirmąjį posėdį. Žemdirbystės liaudies komisaras Miliutinas pažymėjo, kad valstiečių vykdomasis komitetas gruodžio 13 dieną šaukia Visos Rusijos valstiečių suvažiavimą.

„Bet mes negalime laukti,— kalbėjo jis.— Mums reikalinga valstiečių parama. Aš siūlau, kad mes sušauktume valstiečių suvažiavimą ir tučtuojau. . .“ Kairieji eserai ši pasiūlymą priėmė. . . Buvo paskubomis parašytas kreipimasis į valstiečius ir išrinkta penkių asmenų komisija projektui įgyvendinti.

Naujo įstatymo dėl žemės paskirstymo detalės ir darbininkų kontrolės gamybai klausimas buvo atidėti, kol bus pateikta ekspertų komisijos ataskaita.

Buvo išklausti ir priimti trys dekretai¹: pirma, Lenino pasiūlyti „Bendrieji spaudos nuostatai“, numatantys uždaryti visus laikraščius, kurie ragina priešintis naujajai vyriausybei arba jos neklausti, kursto nusikalstamiems veiksams arba tyčia iškraipo faktus; antra, dekretas dėl butų nuomos mokėjimo atidėjimo ir, trečia, dekretas dėl darbininkų milicijos sukūrimo. Buvo išleista nemažai įsakyimų: vienas iš jų miesto dūmai suteikė teisę rekvizuoti tuščius namus ir patalpas, kitas liepė iškrauti visus vagonus, esančius galiniuose geležinkelių punktuose, kad būtų greičiau pristatomi būtiniausi reikmenys ir išlaisvinti labai reikalingi vagonai.

Po dviejų valandų valstiečių deputatų vykdomasis komitetas išsiuntinėjo po visą Rusiją tokio turinio telegramą:

„Savo iniciatyva susikūrusi bolševikų organizacija, vadinanti save „Organizaciniu biuru Visos Rusijos valstiečių suvažiavimui sušaukti“, siuntinėja visoms Valstiečių taryboms telegramas, kuriose raginama atvykti į Petrograde šaukiamą suvažiavimą.

Visos Rusijos Valstiečių deputatų tarybos vykdomasis komitetas pareiškia, jog jis ir toliau mano, kad šiuo momentu atitraukti vietinės jėgas yra žalinga ir pavojinga dėl rinkimų į Steigiamąjį susirinkimą, kuris dabar yra vienintelis valstietijos ir šalies išsigelbėjimas. Tvirtiname suvažiavimo atidarymą lapkričio 30 dieną“.

Dūmoje viešpatavo negirdėtas pagyvėjimas. Ateidavo ir išeidavo kažkokie karininkai, miesto burmistras tarėsi su Gelbėjimo komiteto vadais. Įbėgo valdybos narys su Ke-

renskio atsišaukimo egzemplioriumi. Tokie atsišaukimai ištaisais šimtais buvo mėtomi iš lėktuvo, kuris žemai skraidė virš Nevskio prospekto. Visiems nepaklusniesiems juose buvo grasinama baisiu atpildu ir įsakoma kareiviams padėti ginklus ir tuojau pat susirinkti Marso lauke.

Girdėjau pasakojant, kad ministras pirmininkas jau užėmęs Carskoje Selo ir esąs tik už penkių mylių nuo Petrogrado. Jis išengsiąs į miestą rytoj — už kelių valandų. Tarybinė kariuomenė, suėjusi į sąlytį su kazokais, pereinanti į Laikinosios vyriausybės pusę. Černovas sukiojasis kažkur viduryje, mėgindamas iš „neutralios“ kariuomenės dalių suorganizuoti jėgą, galinčią sustabdyti pilietinį karą.

Dūmoje buvo pasakojama, kad miesto įgulos pulkai esą traukiasi nuo bolševikų. Smolnas jau paliktas... Visas vyriausybės aparatas streikuoja. Valstybės banko tarnautojai atsisakę dirbti Smolno komisarų vadovaujami ir išduoti jiems pinigų. Visi privatūs bankai uždaryti. Ministerijos streikuojančios. Dūmos komitetas einąs per visas prekybos įmones ir renkąs pinigus į fondą streikuojantiems remti².

Trockis nuėjęs į užsienio reikalų ministeriją ir įsakęs valdininkams išversti Taikos dekretą į visas užsienio kalbas. Šeši šimtai valdininkų sviedę jam į veidą atsistatydinimo pareiškimus...

Darbo komisaras Šliapnikovas visiems ministerijos tarnautojams įsakęs per 24 valandas grįžti į savo vietas, grąsindamas, kad priešingu atveju jie neteksią darbo ir teisės į pensiją. Paklusę tik durininkai... Daugelis ypatingojo tiekimo komiteto skyrių metę darbą, kad nereikėtų klausyti bolševikų... Nepaisydamos dosnių pažadų, kad bus mokamos didelės algos ir sudarytos puikios darbo sąlygos, telefonininkės atsisakiusios aptarnauti tarybines įstaigas...

Socialistų revoliucionierių partija nutarusi pašalinti visus savo narius, pasilikusius Tarybų suvažiavime arba dalyvavusius sukilime...

Naujienos iš provincijos. Mogiliovas paskelbęs einąs prieš bolševikus. Kijeve kazokai išvaikę Tarybas ir suėmę visus maištininkų vadus. Lugos Taryba ir trys tūkstančiai įgulos kareivių priėmę rezoliuciją dėl ištikimybės Laikinajai vyriausybei, ragindami prie jų prisidėti visą Ru-

siją. Kaledinas išvaikęs visas Doneco baseino Tarybas ir profesines sąjungas. Jo kariuomenė slenkanti į šiaurę. . .

Geležinkelininkų atstovas pareiškė: „Vakar išsiuntinėjom po visą Rusiją telegramą, kurioje reikalaujama tuojau pat nutraukti karą tarp politinių partijų ir sudaryti koalicinę socialistinę vyriausybę. Priešingu atveju mes jau rytą paskelbsime streiką. . . Rytą įvyks visų frakcijų pasitarimas šiam klausimui apsvarstyti. Bolševikai, matyt, ieško susitarimo. . .“

„Jeigu tik sulauks jo!“ — šyptelėjo stiprus, raudonskruostis miesto inžinierius. . .

Atėję į Smolną, radom jį ne tik nepalikta, bet dar labiau pagyvėjusį ir veiklų negu bet kada anksčiau. Darbininkų ir kareivių būriai įeidavo ir išeidavo, visur stovėjo dviguba sargyba. Čia sutikom buržuazinių ir „nuosaikiųjų“ socialistinių laikraščių reporterių.

„Mus išvarė! — šaukė „Volia naroda“ laikraščio reporteris. — Bonč-Brujevičius atėjo į spaudos biurą ir liepė mums išeiti! Jis pasakė, kad mes šnipai!“ Čia visi vienu balsu sušuko: „Tai įžaidimas! Smurtas! Spaudos laisvė! . .“

Vestibiulyje stovėjo ilgi stalai, apkrauti Karinio revoliucinio komiteto atsišaukimų, kreipimųsi ir įsakymų ryšuliais. Kareiviai ir darbininkai nešė tuos ryšulius ir krovė į laukiančias mašinas. Štai kaip prasidėjo vienas iš atsišaukimų:

„Prie gėdos stulpo!

Tragišku momentu, kurį gyvena Rusijos darbo liaudis, menševikai susitaikėliai ir dešinieji eserai išdavė darbininkų klasę. Jie atsidūrė kornilovininkų, Kerenskio ir Savinkovo pusėje. . .

Jie spausdina išdaviko Kerenskio įsakymus ir sėja paniką mieste, skleisdami absurdiškiausias paskalas apie nebūtas to renegato pergales. . .

Piliečiai! Netikėkite tais kvailais gandai! Nėra tos jėgos, kuri įstengtų nugalėti sukilusią liaudį. Kerenskio ir jo sebrų laukia greita ir pelnyta bausmė. . .

Mes kalame juos prie gėdos stulpo. Mes atiduodame juos paniekai visų darbininkų, kareivių, jūreivių ir valstiečių, kuriems jie rengiasi uždėti senas grandines, ir niekuomet jie nenusiplaus nuo savo kaktos liaudies paniekos ir pasipiktinimo dėmės. . .

Gėda liaudies išdavikams!“

Karinis revoliucinis komitetas persikėlė į erdvesnes patalpas, į 17-tą kambarį viršutiniame aukšte. Prie jo durų sargybą ėjo raudongvardiečiai. Kambario viduryje nedidelis plotas, atitvertas barjeru, buvo prisigrūdęs gerai apsirengusių žmonių, kurie iš pažiūros laikėsi labai pagarbiai, bet viduje virė pykčiu. Tai buvo buržua, norintys gauti leidimą laikyti automobilį arba leidimą išvykti iš miesto. Tarp jų buvo daug užsieniečių... Budėjo komiteto nariai Bilis Šatovas ir Petersas. Jie atidėjo darbus ir perskaitė mums paskutinius biuletenius:

179-asis atsargos pulkas žada vieningą paramą. Penki tūkstančiai Putilovo laivų statyklų uosto krovikų sveikina naująją vyriausybę. Profesinių sąjungų Centro komitetas entuziastingai sveikina Karinį revoliucinį komitetą. Revelio įgula ir eskadra išrinko karinį revoliucinį komitetą ir siūnia kariuomenę. Pskovą ir Minską valdo kariniai revoliuciniai komitetai. Sveikinimai iš Caricyno, Rostovo prie Dono, Piatigorsko, Sevastopolio Tarybų... Suomų divizija ir naujai išrinktieji V ir XII armijų komitetai siūlosi pereiti į naujos valdžios žinią...

Iš Maskvos naujienos neaiškios. Karinio revoliucinio komiteto kariuomenė užima svarbiausius strateginius miesto punktus, dvi kuopos, saugojančios Kremlių, perėjo į Tarybų pusę. Tačiau arsenalas tebėra pulkininko Riabcevo ir jo kariūnių rankose. Karinis revoliucinis komitetas pareikalavo, kad jis išduotų ginklų darbininkams. Riabcevas iki pat šio ryto vedė su komitetu derybas. Bet rytą jis netikėtai atsiuntė komitetui ultimatumą, reikalaujantį, kad tarybinė kariuomenė pasiduootų ir komitetas būtų paleistas. Prasidėjo kautynės...

Petrograde štabas tuojau pat pakluso Smolno komisarams. Laivyno Centro komitetas atsisakė paklusti, tačiau jį užėmė Dybenka su Kronštato jūreivių kuopa. Buvo sudarytas naujas Laivyno Centro komitetas, kurį rėmė Baltijos ir Juodosios jūrų linijiniai karo laivai...

Tačiau pro visą tą tikrumą skverbėsi kažkokia niūri nuojauta. Ore tvyrojo kažkoks nerimas. Kerenskio kazokai buvo jau arti; jie turėjo artilerijos. Fabriku bei gamyklų komiteto sekretorius Skrypnikas mane įtikinėjo, kad su Kerenskiu einąs visas korpusas, ir čia pat ryžtingai pridūrė: „Gyvų jie mūsų nepaims!..“ Jo veidas nuo nemigos naktų buvo pageltęs ir ištišęs. Petrovskis nuvargęs šyptelėjo: „Galbūt ryt mes užmigsime... ir užmigsime

ilgam..." Liesas rudabarzdis Lozovskis pasakė: „Kokios mūsų galimybės?.. Mes vieniši... Minia — prieš apmokytus kareivius!“

Į pietus ir pietvakarius nuo Petrogrado Tarybos bėgo nuo Kerenskio, o Gatčinos, Pavlovsko ir Carskoje Selo įgulos suskilo: pusė norėjo likti neutrali, o kiti be karininkų chaotiškai traukėsi sostinės link.

Salėse buvo iškabintas toks biuletenis:

„Iš Krasnoje Selo. Spalio 28 dieną *, 6 val. ryto.

Perduoti Vyriausiojo kariuomenės vado štabo viršininko, Vyriausiojo šiaurės fronto vado, Šiaurės fronto ryšių viršininko visais adresais, visur ir visiems, visiems, visiems.

Buvęs ministras Kerenskis visur ir visiems pasiuntė aiškiai melagingą telegramą apie tai, kad revoliucinio Petrogrado kariuomenė savanoriškai sudėjusi ginklus ir prisijungusi prie buvusios vyriausybės, išdavikų vyriausybės, kariuomenės ir kad kareiviai gavę Karinio revoliucinio komiteto įsakymą trauktis. Laisvos liaudies kariuomenė nesitraukia ir nepasiduoda. Iš Gatčinos mūsų kariuomenė išėjo vengdama kruvino susirėmimo su savo klystančiais broliais kazokais, norėdama užimti už miesto ribų patogesnes pozicijas, kurios dabar yra tokios tvirtos, jog, jeigu Kerenskis ir jo artimiausieji talkininkai dešimteriopai padidintų savo jėgas, tai vis vien jaudintis nėra ko. Mūsų armijoje nuotaika puikiausia. Petrograde viskas ramu.

Petrogrado miesto ir Petrogrado rajono gynybos viršininkas papulkininkis *Muravjovas*“

Kai ėjom iš Karinio revoliucinio komiteto, į kambarį įžengė mirtinai išbalęs Antonovas. Rankose jis laikė kažkokį popierių.

„Išsiuntinėkite tai!“ — tarė jis.

*„Visoms rajonų Darbininkų deputatų taryboms
ir fabrių bei gamyklų komitetams*

Į s a k y m a s

Kerenskio kornilovininkų gaujos sudaro grėsmę sostinės prieigoms. Yra duoti visi reikalingi nurodymai, kad

* Naujuoju stiliumi — lapkričio 10 d.— *Rus. leid. red.*

kontrrevoliucijos pasikėsinimas prieš liaudį ir jos iškovojimus būtų negailestingai sutriuškintas.

Revoliucijos armijai ir Raudonajai gvardijai skubiai reikalinga darbininkų parama.

Rajonų Taryboms ir fabriku bei gamyklų komitetams įsakome:

1) Paskirti kuo daugiau darbininkų apkasams kasti, barikadoms statyti ir vielų užtvaroms stiprinti.

2) Kur dėl to prireiktų fabrikuose ir gamyklose nutraukti darbą, nedelsiant tai padaryti.

3) Surinkti visas turimas spygliuotos ir paprastos vielos atsargas, taip pat ir visus įrankius, reikalingus apkasams kasti ir barikadoms statyti.

4) Visus turimus ginklus pasiimti su savimi.

5) Laikytis griežčiausios drausmės ir būti pasirengusiems padėti revoliucijos armijai visomis priemonėmis.

Petrogrado Darbininkų ir kareivių
deputatų tarybos pirmininkas

liaudies komisaras *Levas Trockis*

Karinio revoliucinio komiteto pirmininkas

apygardos kariuomenės vyriausiasis vadas

Nikolėjus Podvoiskis"

Kai išėjom iš Smolno ir atsidūrėm tamsioje ir niūrioje gatvėje, iš visų pusių kaukė fabriku sirenos, šaižiai, nervingai, kupinos nerimo. Darbo žmonės — vyrai ir moterys — ėjo į gatvę dešimtimis tūkstančių. Iš kaukiančių priemiesčių kilo nudriskusios minios. Raudonasis Petrogradas pavojuje! Kazokai!.. Vyrai, moterys ir paaugliai, ant darbo drabužių užsimetę šautuvus, dalbas, kastuvus, vielos ritinius ir šovininės, traukė purvinomis gatvėmis į pietus ir pietvakarius, prie Maskvos užkardos... Miestas niekad nebuvo matęs tokio milžiniško ir stichiško žmonių srauto. Lyg upė plaukė žmonės, įsimaišę tarp kareivių kuopų, patrankų, sunkvežimių, vežimų. Revoliucinis proletariatas ėjo savo krūtine ginti darbininkų ir valstiečių respublikos sostinės!

Priešais Smolno duris stovėjo automobilis. Į jo sparną buvo atsirėmęs liesas žmogus storais akiniais, po kuriais jo paraudusios akys atrodė dar didesnės. Susikišęs rankas į aprinto palto kišenes, jis didelėmis pastangomis tarė kažkokius žodžius. Čia pat pirmyn ir atgal neramiai vaikščiojo augalotas barzdotas jūreivis šviesiomis jaunomis

akimis. Žingsniuodamas jis išsiblaškęs žaidė didžiuliu mėlyno plieno revolveriu, su kuriuo jis niekad nesiskirdavo. Tai buvo Antonovas ir Dybenka.

Keli kareiviai mėgino prižiūrėti prie automobilio pakuojimą du karinius dviračius. Šoferis griežtai protestavo. Jis sakė, kad dviračiai subraižysią emalį. Žinoma, ir jis — bolševikas, o automobilis rekvizuotas iš kažkokio buržujaus; žinoma, tais dviračiais važiuotų pasiuntiniai, bet vis dėlto jo profesinė vairuotojo savigarba būtų įžeista... Ir dviračiai liko vietoje...

Liaudies komisarai karo ir jūrų reikalams vyko inspektuoti revoliucinio fronto, kad ir kur jis bebūtų. „Ar negalėtume važiuoti kartu su jais?“ — „Aišku, ne! Automobilyje viso labo penkios vietos — dviem komisarams, dviem pasiuntiniams ir šoferiui“. Ir vis dėlto vienas mano pažįstamas rusas, kurį aš pavadinsiu Bailiuku, ramiausiai atsisėdo į automobilį ir, nepaisydamas jokių prašymų, nesutiko užleisti vietos...

Neturiu jokio pagrindo netikėti Bailiuko pasakojimu apie tą kelionę. Jau Suvorovo prospekte vienas iš važiuosiuoju prisiminė maistą. Frontui apvažiuoti galėjo prireikti trijų keturių dienų, o vietovė buvo nelabai turtinga produktų. Sustabdė mašiną. Kas turi pinigų? Karinis komisaras išvertė visas savo kišenes — jose nebuvo nė kapėkos. Komisaras jūrų reikalams taip pat nerado nė grašio. Pinigų neturėjo nė šoferis. Bailiukas nupirko produktų.

Jiems sukant į Nevskio prospektą, sprogo padanga.

„Ką daryti?“ — paklausė Antonovas.

„Rekvizuoti kitą automobilį!“ — pasiūlė Dybenka, mojuodamas revolveriu.

Antonovas atsistojo vidury gatvės ir pamojavo pravažiuojančiai mašinai, prie kurios vairo sėdėjo kareivis.

„Man reikalinga ši mašina!“ — pareiškė Antonovas.

„Neduosiu!“ — atsakė kareivis.

„O ar tu žinai, kas aš toks?“ — ir Antonovas parodė dokumentą, kuriame buvo parašyta, kad jis paskirtas visų Rusijos respublikos armijų vyriausiuoju vadu ir kad visi be jokių kalbų privalo jam paklusti.

„Nors jūs būtumėte ir pats šėtonas, man vis tiek! — išikarščiavęs atsakė kareivis. — Ši mašina priklauso pirmajam kulkosvaidininkų pulkui, ir mes vežame joje šaudmenis. Negausite šitos mašinos...“

Išeitis iš sunkios padėties buvo rasta pasirodžius senam ir sudaužytam taksi su itališka vėliavėle. (Neramumų metu privačių automobilių savininkai, norėdami išvengti rekvizavimo, registruodavo juos užsienio konsulatuose.) Iš to taksi buvo išlaipintas storas pilietis brangiais kailiniais, ir vyriausioji kariuomenės vadovybė patraukė toliau.

Nuvažiavęs apie dešimtį mylių ir pasiekęs Narvos užkardą, Antonovas paklausė, kur yra raudongvardiečių jėgų vyriausiasis vadas. Jį palydėjo į patį miesto pakraštį, kur keli šimtai darbininkų, išsikasę apkasus, laukė kazuokų.

„Kaip sekasi, draugai?“ — paklausė Antonovas.

„Viskas tvarkoje, drauge, — atsakė vadas. — Kariuomenė puikiai nusiteikusi. Tik viena bėda — nėra šaudmenų. . .“

„Smolne guli du milijardai apkabų, — pasakė jam Antonovas. — Tuoju pat duosiu orderį. . . — Jis pradėjo rautis kišenėse. — Ar kas nors neturite skiautelės popieriaus?“

Dybenka neturėjo. Pasiuntiniai taip pat. Bailiukas pasiūlė savo bloknotą.

„O velnias! Neturiu pieštuko! — riktelėjo Antonovas. — Kas duos pieštuką?“ Nėra ko nė sakyti, kad vienintelis, turėjęs pieštuką, buvo Bailiukas. . .

Nepatekę į vyriausiosios kariuomenės vadovybės automobilį, patraukėm į Carskoje Selo geležinkelio stotį. Nevskio prospekte matėme su šautuvais einančius raudongvardiečius. Durtuvus turėjo ne visi. Prasidėjo ankstyvos žiemos sutemos. Aukštai iškėlę galvas,ėjo jie per šaltą darganą nelygiomis eilėmis, be muzikos, be būgnų. Virš jų galvų plevėsavo raudona vėliava, kurioje kreivomis auksinėmis raidėmis buvo užrašyta: „Taikos! Žemės!“ Visi jie buvo labai jauni. Veiduose — sąmoningai einančių mirti žmonių išraiška. . . Šaligatvių minia pusiau su baime, pusiau su panieka tylėdama lydėjo juos žvilgsniais, ir toji tylą buvo kupina neapykantos. . .

Stotyje niekas nežinojo, kur Kerenskis ir kur frontas. Beje, traukiniaiėjo tik iki Carskoje. . .

Mūsų vagonas buvo prisikimšęs grįžtančių namo kaimiečių. Jie vežėsi įvairių pirkinių ir vakarinių laikraščių. Kalbėjo apie bolševikų sukilimą. Ir jeigu ne tos kalbos, iš mūsų vagono vaizdo niekas nesuprastų, kad visa Rusija pilietinio karo suskaldyta į dvi nesutaikintas stovyklas,

kad traukinys vyksta į karo veiksmų vietą. Žvelgdami pro langus, greitai tirštėjusiose sutemose matėme būrius kareivių, purvinais keliais traukiančių miesto link. Jie ginčijosi tarp savęs, mojuodami šautuvais. Šalutinėje bėgių atšakoje stovėjo prekinis traukinys, prisikimšęs kareivių ir apšviestas laužų. Štai ir viskas. Toli už mūsų, plokščiamo horizonte, naktį buvo apšvietę miesto žiburių atspindžiai. Matėme tramvajų, šliaužiantį per tolimą priemiestį.

Carskoje Selo stotyje buvo visai ramu, bet šen ten buvo matyti būreliai kareivių, kurie tyliai šnabždėjosi ir neramiai žvilgčiojo į tuščią kelią Gatčinos link. Aš jų klausinėjau, už ką jie. „Ką gi,— pasakė vienas kareivis,— juk nežinome, kas dedasi. . . Žinoma, Kerenskis provokatorius, bet, mums atrodo, negerai rusų žmonėms šaudyti į rusų žmones“.

Stoties viršininko kambaryje budėjo aukštas, malonus, barzdotas kareivis su raudonu pulko komiteto raiščiu ant rankovės. Į Smolne išduotus mūsų pažymėjimus jis pažiūrėjo su didele pagarba. Jis, be abejo, buvo už Tarybas, bet šiek tiek sumišęs.

„Raudongvardiečiai čia buvo prieš dvi valandas, bet paskui išėjo. Rytą pasirodė komisaras, bet, atėjus kazokams, jis sugrižo į Petrogradą“.

„Ar dabar čia kazokai?“

Jis niūriai linktelėjo galvą. „Čia buvo mūsų. Kazokai atėjo anksti rytą. Jie paėmė į nelaisvę apie du tris šimtus mūsųškių ir dvidešimt penkis užmušė“.

„O kurgi jie dabar?“

„Vargu ar toli nuėjo. Tiksliai nežinau. Kur nors ten. . .“— ir jis neaiškiai mostelėjo ranka į vakarus.

Papietavome stoties bufete, papietavome puikiai, daug pigiau ir geriau negu Petrograde. Greta mūsų sėdėjo prancūzų karininkas, ką tik pėsčiomis grįžęs iš Gatčinos. Jis sakė, kad ten visai ramu. Miestas Kerenskio rankose. „Ak tie rusai! — šūkčiojo jis.— Kokie originalai! . . Gražus pilietinis karas! Viskas, ko tik norite, tik nesimuša. . .“

Patraukėm į miestą. Prie išėjimo iš stoties stovėjo du kareiviai; jie turėjo šautuvus su užmautais durtuvais. Kareivius buvo apsupę koks šimtas prekybininkų, valdininkų ir studentų. Visa ta minia juos puolė šaukdama ir plūsdama. Kareiviai jautėsi nejaukiai, lyg neteisingai nubausti vaikai.

Atakai vadovavo aukštas jaunuolis studento uniforma, labai išdidžia veido išraiška.

„Aš manau, jums aišku,— priekabiai kalbėjo jis,— jog, pakeldami ginklus prieš savo brolius, jūs virstate įrankiu plėšikų ir išdavikų rankose“.

„Ne, brolyti,— rimtai atsakinėjo kareivis,— jūs nesuprantate. Juk pasaulyje yra dvi klasės: proletariatas ir buržuazija. Argi ne taip? Mes...“

„Žinau tuos kvailus plepalus! — šiurkščiai nutraukė jį studentas.— Tamsūs muzikai, kaip štai tu, prisiklausė šukių, o kas tai sako ir ką tai reiškia — šitai jums nesvarbu. Kartoji kaip papūga!..“ Minioje kažkas nusijuokė... „Aš pats marksistas! Sakau tau, kad tai, už ką jūs kovojate,— ne socializmas. Tai tiesiog anarchija, kuri naudinga tik vokiečiams“.

„Na, taip, aš suprantu,— atsakė kareivis. Jo kaktą išpylė prakaitas.— Jūs, matyt, mokytas, o aš juk paprastas žmogus. Bet aš manau...“

„Tu turbūt manai,— su panieka nutraukė jį studentas,— kad Leninas — tikras proletariato draugas?“

„Taip, manau“,— atsakė kareivis. Jam buvo labai sunku.

„Gerai, drauguži! O ar žinai, kad Lenina atsiuntė iš Vokietijos užplombuotame vagone? Ar žinai, kad Leninas gauna iš vokiečių pinigų?“

„Na, šito tai nežinau,— atkakliai atsakinėjo kareivis.— Bet man atrodo, kad Leninas sako kaip tik tai, ką aš norėčiau girdėti. Ir visi paprasti žmonės taip sako. Juk yra dvi klasės: buržuazija ir proletariatas...“

„Kvailys! Aš, brolau, dvejus metus išsėdėjau Šliselburge už revoliuciją, kai tu dar šaudei į revoliucionierius ir giedojai „Dieve, saugok carą“! Aš esu Vasilijus Paninas. Ar apie mane niekada nesi girdėjęs?“

„Nesu girdėjęs, atsiprašau,— nuolankiai atsakė kareivis.— Aš juk nemokytas. Jūs tikriausiai didelis didvyris...“

„Tikrai taip,— tvirtai pareiškė studentas.— Ir todėl kovuju su bolševikais, kad jie žudo Rusiją ir mūsų laisvą revoliuciją. Ką dabar pasakysi?“

Kareivis pakrapštė pakaušį. „Nieko negaliu pasakyti! — jo veidą iškreipė protinis įtempimas.— Man atrodo, viskas aišku, tik štai aš nemokytas!.. Išaina lyg ir taip: yra dvi klasės — proletariatas ir buržuazija...“

„Vėl tu šitą kvailą formulę!“— užriko studentas.

„...tik dvi klasės,— atkakliai tęsė kareivis.— Ir kas ne už vieną klasę, tas, vadinasi, už kitą...“

Ejome gatvėmis. Reti žibintai silpnai švietė, praėivių beveik nesutikom. Virš miesto buvo pakibusi grėsminga tyla, panaši į skastyklą tarp rojaus ir pragaro,— politiniu požiūriu niekieno žemė. Tik kirpyklos buvo ryškiai apšviestos ir pilnos lankytojų, o prie pirties stovėjo eilė: buvo šeštadienio vakaras, kai visa Rusija maudosi ir švarinasi. Aš nė kiek neabejoju, kad tą vakarą vienur kitur taikiai susitikdavo tarybiniai kariai ir kazokai.

Kuo labiau artėjom prie rūmų parko, tuo tuštesnės buvo gatvės. Persigandęs šventikas mums parodė, kur yra Taryba, ir skubiai dingo. Taryba buvo įsikūrusi vienu iš didžiųjų kunigaikščių rūmų sparne, priešais parką. Duris radom užrakintas, langai buvo tamsūs. Netoliese vaikštinėjęs kareivis įtartinau mus apžvelgė ir, neištraukdamas rankų iš kelnų kišenių, pareiškė: „Taryba išvažiavo jau prieš dvi dienas“.—„Kur?“ Jis patraukė pečiais: „Nežinau...“

Paėjęję šiek tiek toliau, atsidūrėm priešais didelį, ryškiai apšviestą pastatą. Viduje kaukšėjo plaktukas. Nesiryždami stovėjome, bet tuo metu prie mūsų priėjo, laikydamiesi už parankių, kareivis ir jūreivis. Aš parodžiau jiems savo mandatą iš Smolno. „Jūs už Tarybas?“— paklausiau jų. Jie baimingai susižvalgė ir nieko neatsakė. „Kas ten dedasi?“— paklausė jūreivis, rodydamas į pastatą. „Nežinau...“

Kareivis baikiškai ištiesė ranką ir prāvėrė duris. Už durų buvo didžiulė salė, išpuošta raudona medžiaga ir eglisakėmis. Ten stovėjo eilės kėdžių, o priešais jas buvo pakyla.

Prie mūsų priėjo apkūni moteris su plaktuku rankose. Jos burna buvo pilna vinių. „Ko jums?“— paklausė ji.

„Ar bus vakare vaidinimas?“— nervingai paklausė jūreivis.

„Sekmadienį vakare vaidins mėgėjai,— griežtai atsakė ji.— Nešdinkitės!“

Mėginom įtraukti į pokalbį kareivį ir jūreivį, bet jie atrodė įbauginti ir susijaudinę. Jie greitai dingo tamsoje.

Patraukėm imperatoriaus rūmų link, palei didžiulius ir tamsius sodus. Fantastiški paviljonai ir ornamentiniai tiltai neaiškiai dūlavo nakties rūke; buvo girdėti švelnus

fontano čiurlenimas. Staiga, apžiūrinėdami juokingą metalinę gulbę, išplaukiančią iš dirbtinės olos, pastebėjom, kad esame sekami. Šešetas stiprių ginkluotų kareivių įtariai ir įdėmiai stebėjo mus iš gretimos pievelės. Aš pasukau į juos ir paklausiau: „Kas jūs tokie?“

„Čionykštė sargyba“, — atsakė vienas iš kareivių. Visi jie atrodė labai išvargę, ir, žinoma, taip ir buvo: ilgos nuolatinio mitingavimo savaitės be žymės nepraeina.

„Jūs už Kerenskį ar už Tarybas?“

Trumpam įsiviešpatavo tylą. Kareiviai nepatikliai susižvalgė. „Mes neutralūs“, — pagaliau atsakė jie.

Įėjome pro didžiulę Jekaterinos rūmų arką, užėjome už užtvaros ir paklausėm, kur čia štabas. Prie įgaubto balto rūmų sparno durų stovėjęs kareivis mums pasakė, kad komendantas esąs kažkur viduje.

Gražioje baltoje salėje, kurią į nelygias dalis skyrė dvipusis židinytis, neramiai kalbėjosi grupė karininkų. Visi jie buvo išblyškę ir išsiblaškę, aiškiai naktį nemiegoję. Priėjome prie vieno iš jų — žilabarzdžio senio su ordiniais apkabinėtu munduru; mums pasakė, kad jis ir yra pulkininkas. Aš parodžiau jam mūsų bolševikinius pažymėjimus.

Jis atrodė nustebintas. „Kaipgi jūs čionai gyvi patekote? — mandagiai paklausė jis. — Dabar gatvėse labai pavojinga. Carskoje Selo verda politinės aistros. Šįryt buvo mūšis, o ryt rytą vėl bus kaunamasi. 8 valandą į miestą įeis Kerenskis“.

„O kur kazokai?“

„Maždaug už mylios nuo čia, štai ta kryptimi?“ — jis mostelėjo ranka.

„Ir jūs ginsite nuo jų miestą?“

„O, ne, brangusis mano! — šyptelėjo jis. — Mes laikome miestą Kerenskiui“. Mums apmirė širdys, nes mūsų mandatuose buvo paliudytas gilus mūsų revoliucingumas. Pulkininkas krenkštelėjo. „Beje, dėl jūsų leidimų, — tęsė jis. — Jeigu jus pagautų, jūs atsidurtumėte dideliame pavojuje. Todėl, jeigu norite matyti kautynes, aš liepsiu paskirti jums kambarį karininkų viešbutyje. Ateikite pas mane rytoj 7 valandą ryto, aš duosiu jums naujus leidimus“.

„Vadinasi, jūs už Kerenskį?“ — paklausėme mes.

„Na, ne visai už Kerenskį. (Pulkininkas, matyt, svyravo.) Matote, dauguma mūsų igulos kareivių — bolševikai. Šiandien po mūsų jie išėjo į Petrogradą ir išsigabeno ar-

tileriją. Galima sakyti, kad nė vienas *kareivis* neis už Kerenskį. Bet daugelis iš jų visai nenori kovoti. O dėl *karininkų*, tai jie beveik visi jau perėjo pas Kerenskį arba tiesiog pasitraukė. O mes... hm... mes, kaip matote, esame kebliausioje padėtyje..."

Mes nepatikėjome, kad čia bus koks nors mūšis... Pulkininkas maloniai pasiuntė savo pasiuntinį palydėti mūsų į stotį. Pasiuntinys buvo pietietis, gimęs Besarabijoje, prancūzų emigrantų šeimoje.

„Ak,— kartojo jis,— aš negalvoju nei apie pavojų, nei apie nepriteklius. Bet aš taip seniai bemačiau savo vargšę motiną... Jau ištisi treji metai...“

Per šaltį ir tamsą važiuodamas į Petrogradą, pro vagono langą mačiau būrelius kareivių. Apsipitę laužus, jie mostagavo rankomis. Sankryžose stovėjo šarvuotųjų grupės. Jų vairuotojai, iškišdami galvas iš bokštelių, vienas kitam kažką šūkčiojo.

Visą tą neramią naktį po šaltas lygumas be vadų klaidžiojo kareivių ir raudongvardiečių komandos. Jos susidurdavo ir susimaišydavo, o Karinio revoliucinio komiteto komisarai skubėjo nuo vienos grupės prie kitos, mėginami organizuoti gynybą...

Nevskio prospektu į vieną ir į kitą galą lyg bangos slinko susijaudinusios minios. Kažkas pakibo ore. Nuo Varšuvos stoties pusės galima buvo girdėti tolimą kanonadą. Karo mokyklose viešpatavo karštligiškas pagyvėjimas. Dūmos nariai ėjo iš kareivinių į kareivines, įkalbinėdami, maldaudami ir prašydami kareivius, pasakodami jiems baisias istorijas apie bolševikų žvėriškumus — apie kariūnų mušimą ir moterų prievartavimą Žiemos rūmuose, apie merginos sušaudymą priešais dūmos pastatą, apie kunigaikščio Tumanovo nužudymą... Dūmoje, Aleksandro salėje, vyko nepaprastasis Gelbėjimo komiteto posėdis, įbėgdavo ir išbėgdavo skubantys komisarai... Čia buvo susirinkę visi žurnalistai, išvaryti iš Smolno. Jie buvo pakiliai nusiteikę ir nepatikėjo mūsų pasakojimu apie padėtį Carskoje Selo. Susimildami, visiems yra žinoma, kad Carskoje Selo — Kerenskiego rankose, kad kazokai jau Pulkove. Buvo išrinkta speciali komisija Kerenskiui sutikti stotyje. Buvo tikimasi jį atvykstant paryčiu..."

Vienas žurnalistas kaip griežčiausią paslaptį man pranešė, kad kontrrevoliucijos išpuolis prasidėsias vidurnaktį. Jis parodė man du atsišaukimus; vieną buvo pasirašęs Gocas ir Polkovnikovas; jame buvo įsakoma visoms karo mokykloms, visiems ligoninėse sveikstantiems kareiviams ir Georgijaus ordino kavaliერიams pasirengti karo veiksmams ir laukti Gelbėjimo komiteto įsakymų. Kitą buvo pasirašęs pats Gelbėjimo komitetas; jame buvo rašoma štai kas:

„Petrogrado gyventojams!

Draugai darbininkai, kareiviai ir revoliucinio Petrogrado piliečiai!

Bolševikai, skelbdami taiką fronte, kartu kursto broližudišką karą užnugaryje.

Nepakluskite jų provokaciniam raginimui!

Nekaskite apkasų!

Šalin ginklus!

Šalin išdavikiškas pasalas!

Kareiviai, grįžkite į kareivines!

Skerdynės, prasidėjusios Petrograde,—tikra revoliucijos pražūtis.

Laisvės, žemės ir taikos vardan telkitės apie Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komitetą!”

Išeidami iš dūmos, sutikome būrį raudongvardiečių. Jie buvo griežti ir ryžtingi, ėjo tamsia, ištuštėjusia gatvė, vesdami tuziną belaisvių — Kazokų dalių tarybos vietinio skyriaus narius, kurie buvo sugauti šioje būstinėje kaip tik tuo momentu, kai rengė kontrrevoliucinį maištą.

Kareivis, kurį lydėjo berniukas su kibireliu klijų, lipdė didžiulius akinamai baltus skelbimus:

„Petrogrado mieste ir jo apylinkėse įvedama apgulos padėtis. Visokie susirinkimai ir mitingai gatvėse ir iš viso po atviru dangumi draudžiami iki atskiro potvarkio...“

Karinio revoliucinio komiteto pirmininkas

N. Podvoiskis”

Ėjome namo. Oras buvo kupinas neaiškių garsų. Automobilių signalai, kažkienu rikteliųėjimai, tolimi šūviai... Miestas pikta ir neramiai brudėjo...

Anksti rytą, prieš pat pakeičiant sargybą, į telefono stotį atėjo kuopa kariūnų, persirengusių Semionovo pulko uniformomis. Jie žinojo bolševikų slaptažodį ir visiškai nekliudomi pakeitė sargybą. Po kelių minučių atėjo inspektuodamas Antonovas. Kariūnai jį sučiupo ir užrakino mažame kambarėlyje. Atėjusius į pagalbą sutiko šautuvų šūvių papliūpa. Keletas žmonių buvo užmušta.

Prasidėjo kontrrevoliucija...

Kontrevoliucija

Rytojaus rytą, sekmadienį, lapkričio 11 (spalio 29) dieną, visų cerkvių varpams gaudžiant, į Carskoje Selo įžengė kazokai. Pats Kerenskis jojo ant balto žirgo. Nuo neaukštos kalvos viršūnės kazokai galėjo matyti auksinius bokštų smaigalius ir margaspalvius kupolus, didžiulį pilką sostinės masyvą, nusidriekusį nykioje lygumoje, o už jo — plieno spalvos Suomijos įlankos vandenį.

Mūšio nebuvo. Tačiau Kerenskis padarė lemtingą klaidą. Septintą valandą ryto jis pasiuntė antrajam Carskoje Selo šaulių pulkui įsakymą padėti ginklus. Kareiviai atsakė, kad jie laikosi neutralumo, bet ginklų padėti nenori. Kerenskis davė jiems dešimtį minučių pagalvoti. Tai įpykino kareivius; štai jau aštuonis mėnesius jie patys tvarkėsi per savo pulko komitetus, o dabar pakvipo senuoju režimu... Po kelių minučių kazokų artilerija atidengė ugnį į kareivius. Nuo tos akimirkos Carskoje Selo nebeliko nė vieno „neutralaus“ kareivio...

Petrogradą prikėlė šautuvų šūvių triukšmas ir skardūs žygiuojančių žmonių trepsėjimas. Pilkoje padangėje pūtė šaltas vėjas, pranašaudamas sniegą. Auštant stiprūs kariūnų būriai užėmė karinį viešbutį ir telegrafą, bet po kruvinių kautynių buvo iš ten išmušti. Telefono stotį apsupo jūreiviai. Jie sugulė už barikadų, padarytų iš statinių, dėžių ir skardos lakštų Morskajos gatvės viduryje, arba pasislėpė Goročovajos gatvės ir Isakijaus aikštės kampe ir apšaudė visus praeinančius ir pravažiuojančius. Kartkartėmis pro juos pravažiuodavo automobilis su Raudonojo kryžiaus vėliava. Jūreiviai jo nelietė...

Albertas Risas Viljamsas* buvo telefono stotyje. Iš ten jis išvažiavo Raudonojo kryžiaus automobiliu, tariamai

* Viljamsas Albertas Risas — Dž. Rido draugas, žymus pažangus amerikiečių veikėjas ir publicistas, parašęs kelias knygas apie TSRS darbo žmonių kovą už socializmą. — *Rus. leid. red.*

pripildytu sužeistųjų. Pasisukiojęs po miestą, automobilis šalutinėmis gatvelėmis pasiekė kontrrevoliucijos štabą — Michailo karo mokyklą. Mokyklos kieme stovėjo prancūzų karininkas, kuris, matyt, viską tvarkė. Tokiu būdu į telefono stotį buvo pristatomi ginklai ir maistas. Ištisos dešimtys tokių tariamai Raudonojo kryžiaus automobilių tarnavo kariūnams kaip ryšių ir tiekimo priemonės. . .

Jų rankose buvo penki šeši šarvuočiai iš išformuoto anglų šarvuočių diviziono. Luiza Brajant*, eidama pro Isakijaus aikštę, sutiko vieną iš jų, važiuosį nuo Admiralityto pusės telefono stoties link. Gogolio gatvės kampe mašina sustojo kaip tik priešais Luizą Brajant. Keli jūreiviai, pasislėpė už malkų rietuvių, pradėjo šaudyti. Kulkosvaidis šarvuočio bokštelyje ėmė sukiotis į visas puses, apiberdamas kulku kruša malkų rietuves ir minią. Po arka, kur stovėjo mis Brajant, buvo nušauti septyni žmonės, tarp jų du maži berniukai. Staiga jūreiviai šaukdami išsoko iš už savo priedangos ir puolė į priekį. Apsupę didžiulę mašiną, jie pradėjo smaigstyti durtuvais pro visus jos plyšius, nekreipdami dėmesio į šaudymą. . . Šarvuočio šoferis apsimetė esąs sužeistas, ir jūreiviai paliko jį ramybėje, o jis nurūko į dūmą papildyti pasakų apie bolševikų žvėriškumus. . . Tarp užmuštųjų buvo vienas anglų karininkas. . .

Vėliau laikraščiai pranešė, kad kariūnų šarvuotyje buvo sugautas vienas prancūzų karininkas. Jis buvęs nugaubentas į Petropavlovsko tvirtovę. Prancūzijos ambasada šį pranešimą tuojau pat paneigė, bet vienas dūmos narys man pasakojo, kad tas karininkas buvęs paleistas jo pastangomis. . . Kad ir kokia buvo oficiali sąjungininkų ambasadų laikysena, kai kurie anglų ir prancūzų karininkai tomis dienomis buvo labai aktyvūs, netgi dalyvavo kaip ekspertai Gelbėjimo komiteto posėdžiuose. . .

Visą dieną visose miesto dalyse vyko susidūrimai tarp kariūnų ir raudongvardiečių, kovojo šarvuotis prieš šarvuotį. . . Salvės, pavieniai šūviai, šaižus kulkosvaidžių traukimas buvo girdėti iš arti ir iš toli. Geležinės parduotuvių langinės buvo uždarytos, bet prekyba vyko savo ruožtu. Net kinai, užgesinę išorines šviesas, veikė ir buvo pilni žiūrovų. Tramvajai važinėjo kaip visada. Telefonas veikė.

* *Brajant Luiza* (1890—1936) — amerikiečių rašytoja, Dž. Rido žmona ir bendražygė.— *Rus. leid. red.*

Iššaukus stotį, buvo galima aiškiai girdėti susišaudymą. Visi Smolno aparatai buvo išjungti, bet dėma ir Gelbėjimo komitetas turėjo nuolatinį telefono ryšį su visomis karo mokyklomis ir su Carskoje Selo esančiu Kerenskiu.

Septintą valandą ryto į Vladimiro karo mokyklą atėjo būrys kareivių, jūreivių ir raudongvardiečių. Jie pareikalavo, kad kariūnai per dvidešimt minučių atiduotų ginklus. Kariūnai atsisakė. Po valandos, pasirengę, jie mėgino pulsti, bet buvo atmušti stipria ugnimi nuo Grebeckajos gatvės ir Didžiojo prospekto kampo. Tarybinės dalys apsupo mokyklą ir ėmė ją apšaudyti. Palei namą važinėjo du šarvuoti automobiliai, šaudydami iš kulkosvaidžių. Kariūnai telefonu prašė pagalbos. Kazokai atsakė, kad nesiryžta pulsti, nes priešais jų kareivines yra stiprus jūreivių būrys su dviem pabūklais. Pavlo mokykla buvo apsupta. Daugumas kariūnų michailiečių kovėsi gatvėse. . .

Pusę dvyliktos atvyko trys lauko pabūklai. Kariūnams vėl buvo pasiūlyta pasiduoti, bet, užuot atsakę, jie pradėjo šaudyti ir nukovė du tarybinius delegatus, ėjusius su balta vėliava. Tada prasidėjo tikras bombardavimas. Mokyklos sienose buvo pramuštos didžiulės skylės. Kariūnai atkakliai gynėsi. Triukšmingas atakuojančių raudongvardiečių bangas ardė įnirtinga ugnis. . . Kerenskis iš Carskoje Selo telefonu davė įsakymą nesileisti į jokias derybas su Kariniu revoliuciniu komitetu.

Tarybinės jėgos, įnirtusios dėl nesėkmių ir nuostolių, sugriautą pastatą užliejo plieno ir ugnies jūra. Netgi jų vadai negalėjo sulaikyti baisaus bombardavimo. Smolno komisaras, pavarde Kirilovas, mėgino tai padaryti, bet raudongvardiečiai pagrasino su juo susidorosią. Niekas negalėjo jų sustabdyti.

Pusę trečios kariūnai iškėlė baltą vėliavą: jie esą pasirengę pasiduoti, jeigu būsiąs užtikrintas jų saugumas. Pažadas buvo duotas. Tūkstančiai kareivių ir raudongvardiečių šaukdami ir triukšmaudami ėmė veržtis pro visus langus, duris ir skyles sienose. Kol pavyko juos sulaikyti, penki kariūnai buvo mirtinai subadyti. Kiti, apie du šimtus, su sargyba buvo nuvaryti į Petropavlovsko tvirtovę grupėmis po kelis žmones, kad nepatrauktų minios dėmesio. Tačiau pakeliui minia užpuolė vieną tokią grupę ir užmušė dar aštuonis kariūnus. . . Mūšyje krito daugiau kaip šimtas kareivių ir raudongvardiečių. . .

Po dviejų valandų dūmai buvo telefonu pranešta, kad nugalėtojai patraukė Inžinierių pilies link. Dūma tuojau pat pasiuntė pas juos dvylika savo narių, kurie turėjo jiems išplatinti paskutinį Gelbėjimo komiteto atsišaukimą. Kai kurie iš pasiųstųjų nesugrįžo. . . Visos kitos mokyklos pasidavė be pasipriešinimo, ir kariūnai be jokių komplikacijų buvo visiškai saugiai nugabenti į Petropavlovsko tvirtovę ir į Kronštata. . .

Telefono stotis laikėsi iki pat vakaro, kol pasirodė bolševikų šarvuotis, ir jūreiviai pradėjo pulti. Išsigandusios telefonininkės klykdamos bėgiojo po namą. Kariūnai plėšė nuo savęs atskyrio ženklus, o vienas iš jų, nusprendęs pasislėpti, siūlė Viljamsui už jo paltą *viską, ko šis panorės*. . . „Jie mus išžudys! Jie mus išžudys!“ — šaukė kariūnai, nes daugelis iš jų dar Žiemos rūmuose žadėjo nekelti ginklo prieš liaudį. Viljamsas pasisiūlė jiems tarpininkauti, jeigu jie išleis Antonovą. Tai buvo tuojau pat padaryta. Antonovas ir Viljamsas pasakė kalbą nugalėtojams jūreiviams, įpykusiems dėl didelių nuostolių, ir kariūnai vėl buvo paleisti į laisvę. Bet kai kurie iš jų išsigandę mėgino bėgti per stogą arba pasislėpti ant aukšto. Juos sugaudė ir numetė į gatvę.

Išvargę, kruvini, džiūgaujantys jūreiviai ir darbininkai įsiveržė į aparatūros salę ir, pamatę išsyk tiek gražių merginų, sumišo ir neryžtingai ėmė trypcioti vietoje. Nė viena mergina nenukentėjo, nė viena nebuvo įžeista. Išsigandusios jos susimetė į kampa, o pasijutusias saugios, davė valią savo pykčiui. „O, purvini muzikai, nemokšos! Kvailiai! . . .“ Jūreiviai ir raudongvardiečiai visai pasimetė. „Žvėrys! Kiaulės!“ — spiegė merginos, su pasipiktinimu apsi-vilkdamos paltus ir užsidėdamos skrybėlaites. Kokie romantiški buvo jų išgyvenimai, kai jos padavinėjo šovinius ir perrišinėjo žaizdas savo jauniems drąsiems gynėjams kariūnams, kurių daugelis buvo kilę iš geriausių rusų šeimų ir kovojo už dievinamo caro gražinimą! O čia visi buvo tik darbininkai ir valstiečiai — „tamsūs žmonės“ . . .

Karinio revoliucinio komiteto komisaras, mažasis Višniakas, mėgino įtikinti merginas, kad jos pasiliktų. Jis buvo nepaprastai mandagus. „Su jumis buvo labai blogai elgiamasi,— kalbėjo jis.— Telefono tinklas buvo miesto dūmos rankose. Jums buvo mokama po 60 rublių per mėnesį, jūs buvote verčiamos dirbti dešimtį ir daugiau valandų per parą. . . Nuo šiol viskas bus kitaip. Vyriausybė

perduos tinklą pašto ir telegrafo ministerijai. Jums tuojau pat bus pakeltas atlyginimas iki 150 rublių ir sutrumpinta darbo diena. Kaip darbininkų klasės narės, jūs turite būti laimingos. . ."

„*Darbininkų klasės narės!* Ar tik jis negalvoja, kad tarp tų. . . tų gyvulių ir mūsų yra kas nors bendra? Pasi- likti? Nors jūs mums duotumėte ir po tūkstantį rublių!“ Ir merginos su didžiausia panieka išėjo iš pastato.

Pasiliko tik tarnautojai, monteriai ir darbininkai. Bet komutatoriai turėjo dirbti: telefonas buvo gyvybiškai rei- kalingas. . . O buvo vos pustuzinis patyrusių telefonin- kių. Buvo pakviesti savanoriai. Į kvietimą atsiliepė apie šimtą jūreivių, kareivių ir darbininkų. Šešetas merginų bėgiojo aplink instruktudamos, padėdamos, bardamosi. . . Vis dėlto darbas vargais negalais pajudėjo, ir laidai vėl sugaudė. Visų pirma buvo užmegztas ryšys su Smolnu, kareivinėmis ir fabrikais, po to nutraukti ryšiai su dūma ir karo mokyklomis. Vėlai vakare gandas apie tai paskli- do po visą miestą, ir šimtai buržuazijos atstovų šaukė į telefono ragelius: „Kvailiai! Velniai! Jūs manote, taip bus ilgai? Palaukite, ateis kazokai!“

Užėjo naktis. Nevskio prospekte, po kurių stūgavo žvar- bus vėjas, nebuvo beveik nė gyvos dvasios, tik prieš Kazanės soborą susirinko minia ir tęsė nesibaigiantį gin- čą; keletas darbininkų, keletas kareivių, o visi kiti — prekybininkai, valdininkai ir į juos panašūs.

„Leninas neprivers vokiečių sudaryti taikos!“ — kažkas šaukė.

Jaunas kareivis karštai prieštaravo: „O kas kaltas? Vis jūsų Kerenskis, prakeiktas buržujus! Velniop Kerenski! Nenorime jo! Norime Lenino! . .“

Prie dūmos karininkas su baltu raiščiu ant rankos, gar- siai keikdamasis, plėšė nuo sienos plakatus. Vienas iš jų skelbė:

„*Miesto dūmos nariai bolševikai —
Petrogrado gyventojams*“

Neramiu metu, kai miesto dūma turėtų dėti visas pas- tangas, kad gyventojai būtų nuraminti, aprūpinti duona bei būtinaisiais reikmėmis, dešinieji socialrevoliucio- nieriai ir kadetai, užmiršdami savo pareigą, pavertė mies- to dūmą kontrrevoliuciniu mitingu, stengdamiesi sukurs- tyti vieną gyventojų dalį prieš kitą ir tokiu būdu paleng-

vinti Kornilovo—Kerenskio pergalę. Užuoat ėję tiesiogines savo pareigas, dešinieji socialrevoliucionieriai ir kadetai pavertė miesto dūmą arena, kurioje vyksta politinė kova prieš D., k. ir v. deputatų tarybas, prieš revoliucinę taikos, duonos ir laisvės vyriausybę.

Petrogrado piliečiai! Mes, jūsų išrinktieji miesto dūmos nariai bolševikai, pranešame jums, kad dešinieji socialrevoliucionieriai ir kadetai įsitraukė į kontrrevoliucinę kovą, užmiršo savo tiesiogines pareigas ir veda gyventojus į badą, į pilietinį karą, į kraujo praliejimą. Mes, 183 000 gyventojų išrinktieji, laikome savo pareiga pranešti rinkėjams, kas vyksta miesto dūmoje, ir pareiškiamo, kad mes nusiimame bet kokią atsakomybę už būsimas liūdnas pasekmes".

Tolumoje pasigirdo atsitiktiniai šūviai, bet miestas buvo šaltas ir ramus, lyg nusilpęs nuo tampusių jį konvulsijų.

Nikolajaus salėje ėjo į pabaigą dūmos posėdis. Atrodė, jog net išėlusi dūma buvo šiek tiek pritilusi. Komisarai vienas po kito pranešinėjo: užimta telefono stotis, gatvėse vyksta mūšiai, paimta Vladimiro mokykla... „Dūma,— kalbėjo Trupas,— remia demokratiją, kovojančią prieš smurtą ir savivalę; tačiau kiekvienu atveju, nepaisydama, kuri pusė paims viršų, dūma visada bus prieš savavališką susidorojimą ir kankinimus...“

Kadetas Konovskis, aukštas, griežto veido senis, pareiškė: „Kai teisėtiosios vyriausybės kariuomenė įžengs į Petrogradą, ji sušaudys maištininkus, ir tai nebus savavališkas susidorojimas“. Protesto šauksmai iš visų salės kampų, neišskiriant nė kadetų.

Daugumą buvo apėmusios abejonės ir apleidusios jėgos. Kontrrevoliucija ėmė slūgti. Socialistų revoliucionierių partijos Centro komitetas pareiškė nepasitikėjimą savo vadais — savo pačių atstovais. Reikalus tvarkė kairysis sparnas. Avksentjevas atsistatydino. Kurjeris atnešė žinią, kad komisija, pasiūsta į stotį pasveikinti atvykstančio Kerenskio, suimta. Gatvėse buvo girdėti duslus tolimos kanonados dundesys, sklidęs iš pietų ir pietvakarių. Kerenskio vis dar nebuvo...

Tą dieną išėjo vos trys laikraščiai: „Pravda“, „Delo naroda“ ir „Novaja žizn“. Visi jie skyrė labai daug vietos naujos, „koalicinės“, vyriausybės klausimui. Eserų laikraštis reikalavo sudaryti kabinetą, kuriame nebūtų nei kadetų, nei bolševikų. Gorkis buvo kupinas vilčių; Smolnas

darė nuolaidų. Formavosi grynai socialistinė vyriausybė, atstovaujanti visiems elementams, išskyrus buržuaziją. Bet „Pravda“ tik tyčiojosi:

„...Tai ne koalicija su „partijomis“, kurių žymi dalis — mažos grupelės žurnalistų, už kurių nėra nieko, išskyrus buržuazijos simpatijas ir pusiau supuvusią reputaciją, su kuriomis daugiau nebeeina nei darbininkai, nei valstiečiai. Mūsų koalicija ta, kurią sudarėme mes, tai revoliucinės proletariato partijos koalicija su revoliucine armija ir vargingaisiais valstiečiais...“

Ant sienų buvo išklijuoti pilni pasitikėjimo savimi Vikželio skelbimai. Jis grasino paskelbsiąs streiką, jeigu šalys nesusitarsiančios:

„Iš visų šių maištų ir neramumų, draskančių tėvynę, nugalėtojais išeis ne bolševikai, ne Gelbėjimo komitetas ir ne Kerenskio kariuomenė,— nugalėtojai būsime mes, geležinkelininkų sąjunga“.

Raudongvardiečiai nesugebėsią susidoroti su tokiu sudėtingu dalyku, kaip geležinkeliai; o dėl Laikinosios vyriausybės, tai ji jau pasirodė visai nesugebanti išlaikyti valdžios...

„Mes atsisakome dirbti su bet kuria partija, kurios nėra įgaliojusi... visos demokratijos pasitikėjimu pagrįsta vyriausybė...“

Smolnas visas drebėjo nuo begalinio neišsenkamų žmoniškųjų jėgų aktyvumo.

Profesinių sąjungų vyriausiajame štabe Lozovskis supažindino mane su Nikolajaus geležinkelio linijos darbininkų delegatu. Šis papasakojo, kad pas juos įvyko masiniai mitingai, kuriuose buvo pareikštas papeikimas jų vadams.

„Visa valdžia Taryboms! — šaukė jis, daužydamas kumščiu stalą.— Gynybininkai Centro komitete padeda Kornilovui. Jie mėgino pasiųsti delegaciją į vyriausiąją būstinę, bet mes suėmėme ją Minske... Mūsų skyrius pareikalavo Visos Rusijos suvažiavimo, o jie atsisako jį sušaukti...“

Ir čia dėjosi tas pat, kas Tarybose ir kariuomenės komitetuose. Įvairios demokratinės organizacijos visoje Rusijoje viena po kitos išgyveno gilų ir smarkų lūžį. Kooperatyvus buvo apėmusi vidinė kova; valstiečių deputatų vykdomojo komiteto posėdžiuose vyko įnirtingi ginčai; net tarp kazokų kilo bruzdėjimas.

O viršutiniame Smolno aukšte nesilpnėdamas pilnu tempu veikė, smogdamas smūgius, Karinis revoliucinis komitetas. Žmonės ten įeidavo žvalūs ir pilni jėgų, jie dienas ir naktis sukiojosi toje baisioje mašinoje, o išeidavo iš ten išblyškę, išvargę, užkime, purvini, čia pat griūdavo ant grindų ir užmigdavo... Gelbėjimo komitetas buvo paskelbtas už įstatymo ribų. Naujų atsišaukimų¹ ryšuliais buvo užverstos visos grindys:

„... Šamokslininkai, neturėdami jokios atramos nei įguloje, nei tarp darbininkų, pasiklievė vien smūgio netikėtumu. Bet jų planą laiku atskleidė Petropavlovsko tvirtovės komisaras praporščikas Blagonravovas, perspėjus revoliucinio budrumo parodžiusiam raudongvardiečiui, kurio pavardė bus išaiškinta. Šamokslo centras buvo vadinamasis „Gelbėjimo komitetas“. Vadovauti kariuomenei buvo pavesta pulkininkui Polkovnikovui. Jo orderius pasirašinėjo buvęs CVK narys Gocas — paleistas, davus garbės žodį...“

Pranešdamas apie tai Petrogrado gyventojams, Karinis revoliucinis komitetas nutaria:

Suimti prisidėjusius prie šamokslo asmenis ir perduoti juos kariniam revoliuciniam teismui“.

Iš Maskvos atėjo žinia, jog kariūnai ir kazokai apsupo Kremlių ir pareikalavo, kad tarybiniai kariai atiduotų ginklus. Tarybiniai kariai įvykdė reikalavimą, bet, kai jieėjo iš Kremliaus, priešai juos užpuolė ir sušaudė. Silpni bolševikų būriai išstumti iš telefono stoties ir telegrafo. Miesto centras — kariūnų rankose... Bet aplink juos jau renkasi naujos tarybinės jėgos. Po truputį išliepsnoja gatvių kautynės. Žlugo visi mėginimai susitarti. Tarybų pusėje — dešimties tūkstančių kareivių įgula ir nedaug raudongvardiečių. Vyriausybės pusėje — šeši tūkstančiai kariūnų, dvidešimt penkios šimtinės kazokų ir du tūkstančiai baltagvardiečių.

Vyko Petrogrado Tarybos posėdis, o šalimais dirbo naujasis CVK. Jis svarstė dekretus ir nutarimus, kurie nuolat plaukė pas jį iš Liaudies Komisarų Tarybos², posėdžiavusios vienu aukštu aukščiau. Čia buvo apsvarstyta: įstatymų tvirtinimo ir skelbimo tvarka, įstatymas dėl aštuonių valandų darbo dienos ir Lunačarskio pasiūlyti „Liaudies švietimo sistemos pagrindai“. Abiejuose posėdžiuose dalyvavo vos keletas šimtų žmonių, daugiausia ginkluotų. Smolne beveik tuščia. Tik apsauga dirbo prie

langų, statydama kulkosvaidžius, kad būtų galima apšaudyti šoninius fligelius.

CVK kalbėjo Vikželio delegatas:

„Mes atsisakome gabenti ir vienos, ir kitos pusės kariuomenę. Mes pasiuntėme pas Kerenskį delegaciją, kuriai pavedėme pareikšti, kad, jeigu jis toliau žygiuos Petrogrado link, mes nutrauksime visas jo komunikacijų linijas...“

Po to jis, kaip paprastai, pasiūlė sušaukti visų socialistinių partijų konferenciją naujai vyriausybei suformuoti...

Kamenevas atsakė labai atsargiai. Bolševikai mielai dalyvautų tokioje konferencijoje. Bet svarbiausia čia — ne sudaryti vyriausybę, o tai, ar ji priims Tarybų suvažiavimo programą... CVK apsvarstė kairiųjų eserų ir socialdemokratų internacionalistų deklaraciją ir priėmė pasiūlymą, kad konferencijoje būtų laikomasi proporcingo atstovavimo, įskaitant net delegatus iš kariuomenės komitetų ir Valstiečių tarybų...

Didžiojoje salėje Trockis komentavo dienos įvykius.

„Mes pasiūlėme kariūnams vladimiriečiams pasiduoti,— kalbėjo jis.— Mes norėjome išvengti kraujo liejimo. Bet dabar, kai kraujas jau pralietas, yra tik vienas kelias — negailestinga kova. Galvoti, kad mes galime nugauti kokiomis nors kitomis priemonėmis, vaikiška... Atėjo lėmiamas momentas. Visi turi padėti Kariniam revoliuciniam komitetui, pranešti jam apie visas spygliuotos vielos, benzino ir ginklų atsargas... Mes iškovojojome valdžią, dabar reikia ją išlaikyti“.

Menševikas Jofė norėjo perskaityti savo partijos deklaraciją, bet Trockis atsisakė leisti „ginčytis dėl principų“.

„Mūsų ginčai dabar sprendžiami gatvėse,— šūktelėjo jis.— Lemiamas žingsnis žengtas. Mes visi, ir konkrečiai aš pats, prisiimame atsakomybę už visa tai, kas vyksta...“

Kalbėjo kareiviai, atvykę iš fronto, iš Gatčinos. Vienas iš jų nuo 481-osios artilerijos brigados smogėjų: „Tai sužinojė, kareiviai apkasuose pasakys: štai čia — mūsų vyriausybė“. Peterhofo praporščikų mokyklos kariūnas papasakojo, kaip jis ir du kiti atsisakė eiti prieš Tarybas ir kaip draugai, grįžę po mūšio iš Žiemos rūmų, išrinko jį savo komisaru ir pasiuntė į Smolną pasiūlyti paslaugų tikrai revoliucijai.

Ir vėl tribūnoje Trockis, lengvai užsidegantis, duodantis įsakymus, atsakantis į klausimus.

„Smulkioji buržuazija pasirengusi tartis net su pačiu velniu, kad sutriuškintų darbininkus, kareivius ir valstiečius“, — pasakė jis. Per pastarąsias dvi dienas buvo pastebėta daug girtavimo atvejų. „Negirtuokliaukite, draugai! Po 8 valandos vakaro niekam nevalia išeiti į gatvę, išskyrus tuos, kas paskirti į sargybą. Reikia apieškoti visas patalpas, kuriose gali būti svaigalų atsargų, ir sunaikinti visus alkoholinius gėrimus³. Jokio pasigailėjimo tiems, kurie pardavinėja vyną⁴...“

Karinis revoliucinis komitetas pasiuntė pakviesti Vyborgo rajono delegatus, po to — Putilovo gamyklos delegatus. Jie greitai susirinko.

„Už kiekvieną nukautą revoliucionierių, — pareiškė Trockis, — mes užmušime penkis kontrrevoliucionierius“.

Vėl išėjome į miestą. Dūma žerėjo šviesomis, ir į ją plūdo ištisos minios žmonių. Pirmame aukšte buvo girdėti raudant ir sielvartingai šaukiant. Minia ten grūdosi prie biuletenių, kuriuose buvo surašyti žuvę mūšyje arba, tiksliau tariant, laikomi žuvusiais mūšyje kariūnai, nes labai greit daugelis iš tų žuvusiųjų pasirodė esą gyvi ir sveiki... Viršuje, Aleksandro salėje, posėdžiavo Gelbėjimo komitetas. Čia buvo matyti karininkų auksiniais, raudonai apvedžiotais antpečiais, pažįstamų inteligentų iš menševikų ir eserų tarpo, bankininkų ir diplomatų griežtomis akimis ir prašmatniais, neskoningais kostiumais; pasitaikydavo senojo režimo valdininkų ir išsipuošusių moterų...

Davė parodymus telefonininkės. Viena po kitos tribūnoje pasirodydavo akį režiančiai apsirengusios merginos, pamėgdžiojančios aukštuomenės manieras, bet išsekusiais veidais ir nuklypusiais bateliais... Jos rauda iš pasitenkinimo aidint „elegantiškosios“ Petrogrado publikos — karininkų, turtuolių, žinomų politinių veikėjų — plojimams; viena po kitos jos pasakojo apie proletariato rankose patirtas kančias ir prisiekinėjo ištikimybę visa tam, kas sena, tvirtai nusistoję ir galinga...

Nikolajaus salėje vėl posėdžiavo dūma. Burmistras viltį teikiančiu tonu pasakojo, kad Petrogrado pulkai pradeda gėdytis savo veiksmų; propaganda daranti savo poveikį... Įbėgdavo ir išbėgdavo emisarai. Jie atnešdavo naujienų apie bolševikų žvėriškumus ir žudynes, mėgino gel-

bėti kariūnus, ėmėsi tyrimų... „Bolševikai,— kalbėjo Trupas,— bus nugalėti moraline jėga, o ne durtuvais...“

Tuo tarpu revoliuciniame fronte ne viskas vyko sėkmingai. Priešas pritraukė patrankomis apginkluotus šarvuotuosius traukinius. Tarybiniai būriai, sudaryti daugiausia iš neapmokytų raudongvardiečių, neturėjo nei karininkų, nei konkretaus veiksmų plano. Prie jų prisijungė vos penki tūkstančiai reguliarių kareivių. Kitos įgulos dalys arba malšino kariūnų maištą, arba saugojo tvarką sostinėje, arba vis dar negalėjo nuspręsti, į kurią pusę stoti. Dešimtą valandą vakaro Leninas pasakė kalbą įgulos pulkų delegatų susirinkime, ir jie didžiąja dauguma balsų nutarė įsitraukti į kovą. Buvo sudarytas komitetas iš penkių kareivių, nelyginant koks generalinis štabas, ir anksti rytą pulkai kautynių rikiuotėje išėjo iš kareivinių... Aš sutikau juos, eidamas namo. Lygiu ir tvirtu karo veteranų žingsniu ėjo jie durtuvais į durtuvą, puikiai lygiuodami, tuščiomis užkariauto miesto gatvėmis...

O tuo pačiu metu Sadovajos gatvėje, Vikželio būstinėje, vyko visų socialistinių partijų konferencija, susirinkusi suformuoti naujos vyriausybės. Abramovičius centro menševikų vardu pareiškė, jog neturi būti nei nugalėtojų, nei nugalėtųjų, jog nereikia prisiminti to, kas buvo... Visos kairiosios grupės ir partijos su juo sutiko. Danas dešiniųjų menševikų vardu pasiūlė bolševikams tokias paliaubų sąlygas: Raudonoji gvardija turi padėti ginklus, o Petrogrado įgula — paklusti miesto dūmai; Kerenskio kariuomenė neiššaus nė vieno šūvio ir nesuims nė vieno žmogaus; bus sudaryta ministerija iš visų socialistinių partijų atstovų, *išskyrus bolševikus*. Riazanovas ir Kamenevas Smolno vardu pareiškė, kad visų socialistinių partijų koalicinė vyriausybė priimtina, bet protestavo prieš Dano pasiūlymą. Eserai suskilo. Bet valstiečių deputatų vykdomasis komitetas ir liaudies socialistai griežtai atsisakė dirbti su bolševikais... Po smarkių ginčų buvo išrinkta komisija priimtinaam planui sudaryti...

Komisijoje kova vyko visą naktį, visą rytojaus dieną ir rytojaus naktį. Kartą, lapkričio 9 (spalio 27) dieną, susitarti jau buvo panašiai mėginama Martovo ir Gorkio iniciatyva. Tačiau tas mėginimas sužlugo: Kerenskis artinosi, Gelbėjimo komitetas veikė labai aktyviai, ir dešinieji menševikai, taip pat eserai ir liaudies socialistai dery-

bū nelauktai atsisakė. Dabar juos baugino kariūnų maišto numalšinimas. . .

Pirmadienis, lapkričio 12 (spalio 30) diena, praslinko nežinioje. Visos Rusijos žvilgsniai buvo nukreipti į pilką lygumą prie Petrogrado priemiesčio, kur visos senosios santvarkos jėgos, kokias tik tebuvo galima surinkti, stovėjo akis į akį prieš dar nesusiorganizavusią valdžią to, kas nauja, nežinoma. Maskvoje buvo paskelbtos paliaubos; šalys vedė derybas ir lūkuriavo, kuo viskas baigsis sostinėje. O tuo tarpu Tarybų suvažiavimo delegatai, skubiai išsivažinėję visomis kryptimis, iki pat tolimiausių Azijos pakraščių, keliavo atgal į savo namus, veždamiesi liepsnojančius revoliucijos fakelus. Žinios apie nuostabius įvykius sklido po visą šalį, kaip bangos sklinda vandens paviršiuje, ir visi miestai ir tolimi kaimai sujudo ir ėmė kilti. Tarybos ir kariniai revoliuciniai komitetai prieš dūmas, zemstvas ir vyriausybės komisarus. . . Raudongvardiečiai prieš baltagvardiečius. . . Gatvių mūšiai ir karštos kalbos. . . Baigtis priklausė nuo to, ką pasakys Petrogradas. . .

Smolnas buvo beveik tuščias, bet dūmoje knibždėte knibždėjo žmonių. Nusenęs miesto burmistras su jam būdingu orumu protestavo prieš miesto dūmos atstovų bolševikų atsišaukimą.

„Dūma visiškai nėra kontrrevoliucijos centras,— karštai kalbėjo jis.— Dūma visai nedalyvauja vykstančioje partijų kovoje. Bet tuo momentu, kai šalyje nėra jokios teisėtos valdžios, vienintelis tvarkos centras yra miesto savivaldybė. Tai pripažįsta taikūs gyventojai; užsienio ambasados skaitosi tik su tais oficialiais dokumentais, kuriuos yra pasirašęs burmistras. Jau pats europiečio charakteris neleidžia jam sutikti su kita padėtimi, kaip tik ta, kai miesto savivaldybė yra vienintelis organas, sugebąs ginti piliečių interesus. Miestas turi būti svingingas visoms organizacijoms, norinčioms pasinaudoti tuo svingumu, ir todėl dūma negali daryti kliūčių platinti jos patalpose visokius laikraščius. Mūsų veiklos sfera plečiasi, mes turime gauti visišką veiksmų laisvę, mūsų teises turi pripažinti abi šalys. . .

Mes visiškai neutralūs. Kai telefono stotį buvo užėmę kariūnai, Polkovnikovas įsakė išjungti visus Smolno telefonus, bet aš pareiškiau protestą, ir tie telefonai dirbo toliau. . .”

Ironiškas juokas bolševikų suoluose ir pasipiktinimo sūksniai iš dešinės.

„Ir vis dėlto,— toliau kalbėjo Šreideris,— bolševikai laiko mus kontrrevoliucionieriais ir atitinkamai atestuoja mus gyventojams. Jie atima iš mūsų transporto priemonės, rekvizuodami paskutinius mūsų automobilius. Ne mes būsimė kalti, jeigu dėl to mieste prasidės badas. Jokie protestai nepadedą...“

Miesto valdybos narys bolševikas Kobozevas pareiškė, jog jis abejoja tuo, kad Karinis revoliucinis komitetas rekvizavo miesto automobilius. Jei net sutiktume su tuo, jog buvo panašių atvejų, tad šitai tikriausiai padarė neįgalioti asmenys, kraštutinio būtinumo verčiami.

„Burmistras,— kalbėjo jis toliau,— sako, jog mes neturime teisės paversti dūmos politiniu susirinkimu. Bet visa, ką čia kalba bet kuris menševikas ir eseras, yra ne kas kita, kaip partinė propaganda, o prie durų jie platina savo nelegalius laikraščius — „Iskra“, „Soldatskij golos“ ir „Rabočaja gazeta“, kurstančius sukilti. O ką, jeigu mes, bolševikai, taip pat pradėtume platinti čia savo laikraščius? Bet mes to nedarysime, nes gerbiame miesto dūmą. Mes nepuolame ir nesirengiame pulti miesto savivaldybės. Bet, jeigu jūs kreipėtės į gyventojus su raginimu, mes turėjome teisę padaryti tą patį...“

Po to kalbėjo kadetas Šingariovas. Jis pareiškė, kad su žmonėmis, kuriuos reikia tiesiog nugabenti pas prokurorą ir patraukti teismo atsakomybėn, kaltinant valstybės išdavimu, negali būti bendros kalbos... Jis vėl pasiūlė pašalinti iš dūmos visus bolševikus. Bet tas pasiūlymas buvo atmestas, nes prieš miesto dūmos narius bolševikus negalima buvo iškelti jokių personalinių kaltinimų, o be to, jie visi aktyviai dirbo miesto įstaigose.

Tada du menševikai internacionalistai pareiškė, kad dūmos narių bolševikų atsišaukimas buvo tiesioginis raginimas pradėti pogromą. „Jeigu kiekvienas, kas prieš bolševikus, yra kontrrevoliucionierius,— kalbėjo Pinkevičius,— tai aš nesuprantu, koks yra skirtumas tarp revoliucijos ir anarchijos... Bolševikai paklūsta visoms palaidų masių aistroms, o mes neturime nieko, išskyrus moralinę jėgą. Mes protestuojame prieš smurtą ir pogromus tiek iš vienos, tiek iš kitos pusės. Mūsų tikslas — rasti taikingą išeitį iš padėties...“

„Atsišaukimas, antrašte „Prie gėdos stulpo“, išklijuotas visose gatvėse ir raginantis liaudį sunaikinti menševikus ir eserus,— pareiškė Nazarjevas,— yra nusikaltimas, kurio jūs, bolševikai, niekada nuo savęs nenuplausite. Vakarykščios baisenybės — tai tik prologas to, kas rengiama tokiomis atsišaukimais... Aš visą laiką mėginau sutaikinti juos su kitomis partijomis, bet dabar jaučiu jums tik panieką!“

Bolševikai pašoko iš vietų, piktai šaukdami. Jiems atskatinėjo užkime, neapykantos pilni balsai, pikti gestai...

Išeidamas iš salės, sutikau miesto inžinierių menševiką Gombergą ir tris keturis reporterius. Visi jie buvo labai džiugiai nusiteikę.

„Na, ką! — sakė jie. — Šitie bailiai mūsų bijo. Jie neišdrįs suimti dūmos! Jų Karinis revoliucinis komitetas neišdrįs čia pasiūsti komisaro. Bet ką ten! Sadovajos gatvės kampe šiandien mačiau, kaip raudongvardietis mėgino su laikyti berniūkštį, kuris pardavinėjo „Soldatskij golas“... Berniūkštis tik juokėsi jam į veidą, o minia to savavaliautojo vos nesudraskė. Dabar viskas išsispręs per keletą valandų. Jeigu Kerenskis net ir neateitų, vis tiek jie neturi žmonių, kurie galėtų vadovauti vyriausybei. Absurdas!.. Aš girdėjau, kad ten, Smolne, jie pešasi tarpusavyje!“

Vienas eseras, mano bičiulis, pasivedėjo mane į šalį. „Aš žinau, kur slepiasi Gelbėjimo komitetas,— pasakė jis man.— Norite nueiti su jais pakalbėti?“

Jau buvo pradėję temti. Mieste virė įprastinis gyvenimas: prekiavo parduotuvės, gatvėse degė žibintai, abiem kryptimis lėtai slinko tirštos žmonių minios, tęsdamos nesibaigiančius ginčus.

Nevskio prospektu priėję iki namo Nr. 86, įžengėm į kiemą, apsuptą aukštų korpusų. Mano draugas ypatingu būdu pabeldė į 229 buto duris. Viduje pasigirdo bruzdesys, trinktelėjo vidinės durys. Po to išorinės durys šiek tiek prasivėrė, ir mes išvydom moters veidą. Skubiai apsidairiusi, moteris įleido mus į vidų. Tai buvo vidutinio amžiaus, ramios veido išraiškos moteris. „Kirilai! — šuktelėjo ji.— Viskas tvarkoje!“ Valgomajame šnypštė virdulys, ant stalo stovėjo lėkštės su duona ir silke. Iš už lango užuolaidos išlindo žmogus karininko uniforma, iš sandėliuko pasirodė kitas žmogus, persirengęs darbininku. Jie abu labai džiaugėsi matydami amerikiečių korespondentą, ir ne be pasitenkinimo man pareiškė, kad jiedu tikriausiai

būtų sušaudyti, jeigu pakliūtų bolševikams. Savo pavardžių jie nepasakė, abu buvo eserai.

„Kodėl jūs spausdinate savo laikraščiuose tokį neįtikėtiną melą?“ — paklausiau aš.

Karininkas, nė kiek neužsigavęs, atsakė: „Taip, žinau. Bet kas gi mums daryti? (Jis gūžtelėjo pečiais). Juk jūs turite suprasti, kad mums reikia sudaryti tam tikrą liaudies nuotaiką...“

Antrasis jį nutraukė. „Visa tai, ką padarė bolševikai — gryna avantiūra! Jie neturi inteligentijos. Ministerijos nedirbs... Rusija — tai ne miestas, o ištisa šalis... Suprasdami, kad jie neišsilaikys ilgiau, kaip kelias dienas, mes ir nutarėme remti stipriausiąją iš kovojančių prieš juos jėgų — Kerenskį — ir padėti atkurti tvarką“.

„Visa tai puiku, — pareiškiau aš. — Bet kodėl jūs jungiatės prie kadetų?“

Tariamasis darbininkas atvirai šyptelėjo. „Tiesą sakant, dabar liaudies masės eina paskui bolševikus. Mes kol kas neturime sekėjų. Mes negalime mobilizuoti nė saujelės kareivių. Tikro ginklo mes neturime... Tam tikru laipsniu bolševikai teisūs. Šiuo metu Rusijoje yra tik dvi šiek tiek stiprios partijos — tai bolševikai ir reaktionieriai, pasislėpę po kadetų sparneliu. Kadetai mano, kad jie naudojami mumis, bet iš tikrųjų mes naudojamės jais. Kai sutriuškinsime bolševikus, atsisuksime prieš kadetus...“

„O ar bolševikai bus įsileisti į naują vyriausybę?“

Jis pasikasė pakaušį. „Tai sudėtingas klausimas, — tarė jis. — Žinoma, jeigu jų neišsileisi, jie tikriausiai vėl pradės viską iš naujo. Tada jie, šiaip ar taip, turės galimybę nulemti jėgų pusiausvyrą Steigiamajame susirinkime, jeigu tik Steigiamasis susirinkimas iš viso bus sušauktas“.

„Ir, be to, — pertraukė karininkas, — čia kyla kadetų įsileidimo į vyriausybę klausimas. Pagrindas tas pats. Juk jūs žinote, jog kadetai faktiškai nenori, kad būtų sušauktas Steigiamasis susirinkimas, nenori, nes bolševikai gali būti sumušti jau dabar“. Jis palingavo galvą. „Nelengvai mums, rusams, sekasi politika! Jūs, amerikiečiai, gimstate politikais, jūs politikuojate visą gyvenimą, o pas mus, patys žinote, visa tai dar neturi ir vienerių metų...“

„Ką jūs manote apie Kerenskį?“ — paklausiau aš.

„O, Kerenskis yra visų Laikinosios vyriausybės nuodėmių kaltininkas, — atsakė kitas pašnekovas. — Jis pri-

vertė mus prisidėti prie koalicijos su buržuazija. Jeigu jis būtų įvykdęs savo grasinimą ir atsistatydinęs, būtų įvykusi vyriausybės krizė vos šešiolika savaitių iki Steigiamojo susirinkimo, o to mes norėjome išvengti“.

„Bet argi pagaliau ne taip išėjo?“

„Taip, bet kaip mes galėjome tai žinoti? Kerenskiai ir avksentjevai mus apgavo. Gocas taip pat ne ką už juos radikalesnis. Aš esu už Černovą, nes jis tikras revoliucionierius... Jūs žinote, kaip tik šiandien Leninas pranešė, kad jis neprieštarautų, jei Černovas įeitų į vyriausybės sudėtį.

Žinoma, mes irgi norėjome atsikratyti Kerenskio vyriausybę, bet mums atrodė, kad geriau palaukti Steigiamojo susirinkimo... Kai visa tai prasidėjo, aš buvau už bolševikus, bet mano partijos CK vienbalsiai pasisakė prieš. Kas man beliko daryti? Partinė drausmė...“

Po savaitės bolševikų vyriausybė subyrės į šipulius. Jeigu tik eserai galėtų stovėti nuošaliai ir laukti, tai valdžia tiesiog nukristų jiems į rankas. Bet jeigu mes lauksime visą savaitę, šalyje kils tokia suirutė, jog vokiečių imperialistai iškovos visišką pergalę. Štai kodėl mes pradėjome sukilimą, turėdami savo pusėje tik du pulkus karių, žadėjusių mus paremti, bet ir tie pasirodė esą prieš mus... Liko vien kariūnai...“

„O kaipgi kazokai?“

Karininkas atsiduso. „Nepajudėjo iš vietos. Iš pradžių jie pasakė, kad puls, jeigu juos rems pėstininkai. Be to, jie kalbėjo, kad Kerenskis ir taip turi kazokų ir, vadinasi, jie jau savo padarę... Vėliau jie ėmė kalbėti, kad kazokai visada buvo laikomi apsigimusiaisiais demokratijos priešais... O galų gale „bolševikai, sako, pažadėjo neatimti iš mūsų žemės, mums bijotis nėra ko, mes laikomės neutralumo““.

Kol vyko šis pokalbis, visą laiką įeidavo ir išeidavo kažin kokie žmonės — daugiausia karininkai su nuplėštais antpečiais. Mes galėjome matyti juos prieškambarėje ir girdėti jų tylus, bet energingus balsus. Pro praskleistą portjerą atsitiktinai pamačiau praviras duris į vonios kambarį, kuriame ant kėdutės sėdėjo stambus karininkas pulkininko uniforma ir kažką rašė bloknote, guliničiame ant jo kelių. Pažinau buvusį Petrogrado komendantą pulkininką Polkovnikovą, už kurio suėmimą Karinis revoliucinis komitetas nieko nebūtų pagailėjęs.

„Mūsų programa?—kalbėjo karininkas.—Štai ji. Perduoti žemę žemės komitetams. Darbininkams turi būti suteikta pilnutinė galimybė dalyvauti pramonės valdyme. Energinga taikos politika, bet be tokio ultimatumo, su koku bolševikai kreipėsi į visas šalis. Bolševikams nepasiseks įvykdyti tų pažadų, kuriuos jie davė masėms, nepasiseks netgi šalies viduje. Mes jiems neleisim... Jie pavogė iš mūsų programą agrariniu klausimu, kad juos remtų valstiečiai. Tai negarbinga. Jeigu jie būtų sulaukę Steigiamojo susirinkimo...“

„Čia svarbu ne Steigiamasis susirinkimas! — nutraukė jį kitas karininkas.—Jeigu bolševikai rengiasi čia įvesti socialistinę valstybę, tai mes joku būdu negalime su jais dirbti! Kerenskis padarė didžiulę klaidą, pareikšdamas Respublikos taryboje, kad jis jau davė įsakymą suimti bolševikus. Jis tiesiog atidengė jiems savo kortas...“

„O ką gi jūs rengiatės dabar veikti?“—paklausiau aš.

Abu susižvalgė. „Pamatysite po keleto dienų... Jeigu mūsų pusėje bus pakankamai fronto dalių, mes nepradėsime jokių derybų su bolševikais. O jei ne, na, tada galbūt teks...“

Išėję į Nevskio prospektą, mes užšokome ant perpildyto tramvajaus laiptelių; jo aikštelė buvo įlinkusi nuo žmonių svorio ir vilkosi žeme. Tramvajus lėtai šliaužė Smolno link.

Koridoriumi ėjo mažutis, gležnas ir elegantiškas Meškoyuskis. Jis atrodė labai susirūpinęs. Visų ministerijų streikas, pranešė jis mums, nepraėjo be žymės. Antai Liaudies Komisarų Taryba pažadėjo paskelbti slaptas sutartis, bet Neratovas, kuris tvarko reikalus, dingo ir išsinešė jas su savimi. Spėjama, kad jos paslėptos Anglijos ambasadoje...

Bet blogiausia tai, kad streikuoja bankai. „Be pinigų,—pasakė Menžinskis,—mes visai bejėgiai. Reikia mokėti atlyginimus geležinkelininkams, pašto ir telegrafo tarnautojams... Bankai uždaryti; Valstybės bankas, kuris galėtų padėti iš tos padėties išeiti, taip taip nedirba. Visoje Rusijoje bankų tarnautojai papirkti ir nutraukė darbą...“

Bet Leninas davė nurodymą išsprogdinti Valstybės banko rūsius dinamitu, o dėl privačių bankų, tai ką tik išleistas dekretas, kuriuo įsakoma rytoj pat juos atidaryti, arba mes atidarysime juos patys!“

Petrogrado Taryba dirbo pilnu tempu, salė buvo pilnutėlė ginkluotų žmonių. Trockis darė pranešimą:

„Kazokai traukiasi iš Carskoje Selo (garsūs džiaugsmingi plojimai). Bet kova dar tik prasideda. Pulkove vyksta įnirtingi mūšiai. Ten reikia skubiai mesti turimas jėgas...“

Žinios iš Maskvos nedžiugios. Kremlius kariūnų rankose, o darbininkai turi labai mažai ginklų. Baigtis priklauso nuo Petrogrado.

Fronte Taikos ir Žemės dekretai sukėlė didžiulį entuziazmą. Kerenskis skleidžia apkasuose paskalas, kad Petrogradas — ugnyje ir kraujyje, kad bolševikai muša moteris ir vaikus. Bet juo niekas netiki...“

Kreiseriai „Olegas“, „Aurora“ ir „Respublika“ nuleido inkarus Nevoje ir nukreipė pabūklų vamzdžius į miesto prieigas...“

„Kodėl jūs ne ten, kur kaunasi raudongvardiečiai?“ — riktėlėjo kažkieno griežtas balsas.

„Aš išvykstu tuojau pat!“ — atsakė Trockis, nulipdamas nuo tribūnos. Jo veidas buvo kiek labiau išblyškęs, negu paprastai. Ištikimų draugų apsuptas, jis išėjo iš kambario pro šonines duris ir nuskubėjo prie automobilio.

Dabar kalbėjo Kamenevas. Jis papasakojo apie susitikymo konferencijos eigą. Menševikų pasiūlytos paliaubų sąlygos, pasakė jis, su panieka atmestos. Net kai kurie geležinkelininkų sąjungos skyriai balsavo prieš tokius pasiūlymus.

„Dabar, kai mes iškovojome valdžią ir pakėlėme visą Rusiją, — kalbėjo toliau Kamenevas, — jie reikalauja iš mūsų tik tokių menkniekių: pirma, atiduoti valdžią, antra, priversti kareivius toliau kariauti ir, trečia, priversti valstiečius užmiršti žemę...“

Minutei pasirodė Leninas. Jis atsakė į eserų kaltinimus:

„Jie kaltina mus tuo, jog mes pavogę iš jų agrarinę programą... Ką gi, jeigu yra ir taip, tai mes galime jiems padėkoti. Iš mūsų ir to pakaks...“

Taip vyko šis susirinkimas. Vadai iš eilės lipo į tribūną, aiškindami, įkalbinėdami ir įrodinėdami. Kareivis po kareivio, darbininkas po darbininko pakildavo ir išsakydavo visa, ką jie galvojo ir jautė... Auditorija buvo judri: ji visą laiką keitėsi ir atsinaujindavo. Retkarčiais salėje pasirodydavo žmonės ir iškviesdavo to ar kito būrio narius vykti į frontą. Ateidavo kiti, pabaigę pamainą, sužeistieji arba norintieji gauti ginklų ir aprangos...“

Beveik trečią valandą nakties, mums jau išeinant, į Smolno vestibulį laiptais įbėgo Golcmanas iš Karinio revoliucinio komiteto. Jo veidas švytėjo.

„Viskas puiku! — sušuko jis, spausdamas man ranką. — Telegrama iš fronto! Kerenskis sutriuškintas! Štai pažvelkite...“

Ir jis ištiesė man skiautelę popieriaus, skubotai prirašytą pieštuku. Matydamas, kad mes negalime nieko įskaityti, jis garsiai perskaitė:

„Pulkovo kaimas. Štabas. 2 val. 10 min. nakties.

Naktis iš spalio 30 į 31 dieną įeis į istoriją. Kerenskio mėginimas mesti kontrrevoliucinę kariuomenę prieš revoliucijos sostinę gavo ryžtingą atkirtį. Kerenskis traukiasi, mes puolame. Petrogrado kareiviai, jūreiviai ir darbininkai parodė, kad moka ir nori su ginklu rankose įtvirtinti demokratijos valią ir valdžią. Buržuazija mėgino izoliuoti revoliucijos armiją, Kerenskis mėgino ją palaužti kazokų jėgomis. Ir pirma, ir antra patyrė gėdingą pralaimėjimą.

Didžioji darbininkų ir valstiečių demokratijos viešpatavimo idėja sutelkė armijos gretas ir užgrūdino jos valią. Nuo šiol visa šalis įsitikins, kad Tarybų valdžia — ne praeinantis reiškinyš, o nesugriaunamas darbininkų, kareivių ir valstiečių viešpatavimo faktas. Atkirtis Kerenskiui yra atkirtis dvarininkams, buržuazijai, kornilovininkams. Atkirtis Kerenskiui patvirtina liaudies teisę į taikingą, laisvą gyvenimą, žemę, duoną ir valdžią. Pulkovo būrys savo šauniu smūgiu įtvirtina darbininkų ir valstiečių revoliucijos reikalą. Praeitis negriš. Priekyje dar kova, kliūtys ir aukos! Bet kelias atviras ir pergale užtikrinta.

Revoliucinė Rusija ir Tarybų valdžia turi teisę didžiulius savo Pulkovo būriu, kuriam vadovauja pulkininkas Valdenas. Amžina šlovė žuvusiems! Šlovė revoliucijos kovotojams, kareiviams ir ištikimiems liaudžiai karininkams.

Tegyvuoja revoliucinė liaudies socialistinė Rusija!

Tarybos vardu liaudies komisaras
L. Trockis“

Grįždami namo pro Znamenskajos aikštę, pastebėjome neįprastai didelę minią, besigrūdancią prie Nikolajaus stoties. Čia buvo keletas tūkstančių jūreivių, virš kurių stiebėsi šautuvų durtuvų miškas.

Vikželio narys, stovėdamas ant laiptelių, maldavo:

„Draugai, mes negalime vežti jūsų į Maskvą. Mes neutralūs. Mes nepervežame jokios kariuomenės. Mes negalime vežti jūsų į Maskvą, kur vyksta baisus pilietinis karas. . .“

Aikštė užė ir gaudė iš pasipiktinimo. Jūreiviai ėmė slinkti į priekį. Staiga stoties rūmuose plačiai atsidarė kitos durys. Jose stovėjo du ar trys konduktoriai, pečkurys ar dar kažkas kitas.

„Čionai, draugai! — šaukė jie.— Mes nuvešime jus į Maskvą, į Vladivostoką — kur norite! Tegyvuoja revoliucija!“

Pergalė

Įsakymas Nr. 1
Pulkovo būrio dalims

1917 m. spalio 31 d., 9 val. 38 min. po pusiaunakčio „Po įnirtingo mūsų Pulkovo būrio dalys iškovojo visišką pergalę prieš kontrrevoliucijos jėgas, kurios netvaringai paliko savo pozicijas ir Carskoje Selo priedangoje traukiasi Pavlovsko II ir Gatčinos link.

Mūsų puolančiosios dalys užėmė Carskoje Selo šiaurės rytų pakraštį ir Aleksandrovskajos stotį. Dešiniajame mūsų sparne buvo Kolpino būrys, kairiajame — Krasnoje Selo būrys.

Įsakau Pulkovo būriui užimti Carskoje Selo ir įtvirtinti jo prieigas, ypač nuo Gatčinos pusės.

Po to žygiuoti toliau, užimti Pavlovską, įtvirtinti jį iš pietų pusės ir užimti geležinkelio liniją iki Dono stoties.

Būrys turi imtis visų priemonių savo užimtomis pozicijoms įtvirtinti: įrengti apkasus ir kitus gynybinius įrengimus.

Jis turi užmegzti glaudžius ryšius su Kolpino ir Krasnoje Selo būriais, taip pat su Petrogrado miesto gynybos viršininko štabu.

Kariuomenės, veikančios prieš kontrrevoliucinius Krenskio būrius, vyriausiasis vadas papulkininkas *Muravjovas*“.

Antradienis, rytas. Kas atsitiko? Vos prieš dvi dienas Petrogrado apylinkėse be tikslo slankiojo pakrikusios, niekieno nevadovaujamos komandos. Jos neturėjo nei maisto, nei artilerijos, nei kokio nors veiksmų plano. Kas sutelkė šias neorganizuotas, nei karinės drausmės įgūdžių, nei karininkų neturinčias raudongvardiečių ir kareivių mases į armiją, paklūstančią savo renkamai vadovybei, su-

gebančią atlaikyti ir atremti artilerijos ir kazokų kavalerijos smūgius¹?

Sukilusi liaudis saviškai atmeta karinius šablonus. Niekada nebus užmirštos skudurais apsirengusios Prancūzijos revoliucijos armijos, nugalėjusios prie Valmio ir Veisemburgo*. Prieš Tarybas susijungė kariūnai, kazokai, bajorai, dvarininkai, juodašimčiai, o už jų jau vėl šmėkšojo caras, ochranka, Sibiro kasyklos ir pagaliau begalinė ir baisi grėsmė iš vokiečių pusės... Pergalė, Karlailio žodžiais tariant, reiškė „Triumfą ir nesibaigiantį Aukso amžių“.

Sekmadienį vakare Karinio revoliucinio komiteto komisarai grįžo iš fronto, apimti visiškos nevilties, ir Petrogrado įgula išrinko savo Penkių komitetą, savo kovinių štabą iš trijų kareivių ir dviejų karininkų, kurie neabejotinai nebuvo apsikrėtę kontrevoliucija. Bendras vadovavimas buvo pavestas ekspatriotui pulkininkui Muravjovui — žmogui išmanančiam, kurį vis dėlto reikėjo budriai sekti**. Kolpine, Obuchove, Pulkove, Krasnoje Selo buvo suformuoti laikini būriai, pamažu didėję, nes prie jų dėjosi aplinkinėse vietovėse slankiojančios grupės, kuriose sumišai buvo kareivių, jūreivių, raudongvardiečių, įvairių pulkų dalių, pėstininkų, kavalerijos, artilerijos ir keletas šarvuočių.

Auštant pasirodė Kerenskio kazokų patruliuojantys būriai. Prasidėjo netvarkingas susišaudymas, paskui pasigirdo reikalavimai pasiduoti. Skaidriame šaltos lygumos ore suskardėjo mūšio garsai. Juos išgirdo klaidžiojantys būriai, lūkuriavę prie laužų... Taigi prasidėjo!.. Būriai metėsi ten, kur vyko mūšis. Darbininkai, ėję pagrindiniais keliais, pagreitino žingsnį... Į visas atakuotas vietas ėmė savaime plaukti gausybė pykčio apimtų žmonių. Juos sutikinėję komisarai nurodydavo, kokią poziciją užimti, ką daryti. Tai buvo jų mūšis už jų pačių pasaulį; vadovus

* Autorius turi galvoje istorinį mūšį prie Valmio 1792 m. rugsėjo 20 d., kai prancūzų revoliucinės armijos savanorių būriai sumušė Paryžių puolusią Prūsijos kariuomenę ir privertė ją pasitraukti. Mūšyje prie Veisemburgo 1794 m. prancūzų revoliucinė kariuomenė, faktiškai vadovaujama Sen Žiusto, sutriuškino Austrijos armiją ir atstūmė ją nuo Prancūzijos sienų.— *Rus. leid. red.*

** Muravjovas neturėjo tvirtų politinių įsitikinimų. Prieš pereidamas į Tarybų pusę, Muravjovas buvo šūkio „Karas iki pergalingos paigos“ šalininkas. Kornilovo maišto metu jis persimetė į kairiųjų eserų pusę. Vėliau Muravjovas išdavė Tarybų valdžią.— *Rus. leid. red.*

jie buvo išsirinę *patys*. Tuo momentu įvairiai ir skirtingai pasireiškianti daugelio valia susiliejo į vieną valią...

Šių mūšių dalyviai man pasakojo, kaip jūreiviai, išsaudę visus šovinius, kovėsi durtuvais, kaip neapmokyti darbininkai puolė kazokų lavą ir išmušė raitelius iš balnų, kaip tamsoje kažkokie nežinia iš kur atsiradę žmonių būriai netikėtai užklupo priešą... Pirmadienį, dar iki vidurnakčio, kazokai neatsilaikė ir leidosi bėgti palikdami artileriją. Proletariato armija pajudėjo į priekį ilgu, vingiuotu frontu ir įsiveržė į Carskoje Selo, nedavusi priešui laiko sunaikinti vyriausybės radijo stotį. Dabar šita stotis svaidė į pasaulį triumfuojančius pergales himnus...

„Visoms Darbininkų ir kareivių deputatų taryboms

Spalio 30 dieną įnirtingame mūšyje ties Carskoje Selo revoliucinė armija visiškai sutriuškino kontrrevoliucinę Kerenskio ir Kornilovo kariuomenę.

Revoliucinės vyriausybės vardu raginu visus man patikėtus pulkus duoti atkirtį revoliucinės demokratijos priešams ir imtis visų priemonių, kad būtų sugautas Kerenskis, taip pat kad nebūtų leista panašių avantiūrų, pavojingų revoliucijos iškovojimams ir proletariato pergalei. Tegyvuoja revoliucinė armija!

Muravjovas“

Naujienos iš provincijos...

Sevastopolyje valdžią paėmė vietinė Taryba. Milžiniškas mitingas, kurį surengė Sevastopolio reide stovinčių kovinių laivų jūreiviai, privertė karininkus iškilmingai prisiekti naujai vyriausybei. Nižnij Novgorodą valdo Taryba. Iš Kazanės pranešama apie gatvių kautynes: kariūnai ir artilerijos brigada ten kaunasi su bolševikine įgula...

Maskvoje vėl išsiliepsnojo įnirtingi mūšiai. Kariūnai ir baltagvardiečiai tebelaiiko užėmę Kremlių ir miesto centrą, bet juos iš visų pusių atakuoja Karinio revoliucinio komiteto kariuomenė. Tarybinė artilerija iš Skobeleva aikštės bombarduoja miesto dūmą, komendantūrą ir „Metropolio“ viešbutį. Tverės ir Nikitskajos gatvėse išardytas visas grindinys; akmenys panaudoti apkasams ir barikadoms. Kvarčiai, kuriuose yra stambių bankų ir prekybos namų, smarkiai apšaudomi iš kulkosvaidžių. Elektros šviesos nėra, telefonas neveikia; buržuazijos atstovai išsislapstė rūsiuose... Paskutiniame biuletenyje buvo pranešama, jog Ka-

rinis revoliucinis komitetas ultimatyviai pareikalavo, kad Visuomenės saugumo komitetas* tučtuojau atiduotų Kremlį, priešingu atveju grasindamas jį bombarduoti.

„Bombarduoti Kremlį! — šaukė miesčionys. — Neišdrįs!“

Pilietinis karas liepsnojo nuo Vologdos iki Čitos tolimajame Sibire, nuo Pskovo iki Sevastopolio prie Juodosios jūros, didžiuliuose miestuose ir mažuose kaimeliuose. Iš tūkstančių fabriekų ir gamyklų, valstiečių bendruomenių, pulkų ir armijų, atviroje jūroje esančių laivų plaukė sveikinimai į Petrogradą — sveikinimai liaudies vyriausybei.

Kazokų vyriausybė Novočerkaske telegrafavo Kerenskiui: „*Dono kariuomenės karinė vyriausybė kviečia Lajkinąją vyriausybę ir Rusijos Respublikos tarybos narius, jeigu įmanoma, atvykti į Novočerkaską, kur yra galimybė organizuoti kovą su bolševikais. . .*“

Suomijoje taip pat neramu. Helsingforso Taryba ir Baltijos laivyno Centro komitetas bendromis jėgomis įvedė apgulos padėtį ir paskelbė, kad visi mėginimai sutrukdyti bolševikų būrių veiklą ir ginkluotas priešinimasis tarybiniam nutarimams bus griežtai nuslopinti. Tuo pat metu Suomijos geležinkelininkų sąjunga visoje Suomijoje paskelbė visuotinį streiką, siekdama įgyvendinti 1917 m. birželio mėnesį socialistinio seimo, kurį išvaikė Kerenskis, priimtus įstatymus.

Anksti rytą išėjau į Smolną. Eidamas nuo išorinių vartų ilgais mediniais grįstais, pastebėjau, kad pilkame ramiam ore skraido pirmosios snaigės. „Sniegas! — linksmi šypsodamasis, sušuko stovėjęs prie durų sargybinis. — Pui-kul!“ Viduje ilgi niūrūs koridoriai ir šaltos salės atrodė tuščios. Didžiulis pastatas buvo tartum išmiręs. Bet staiga nugirdau kažkokius keistus, duslius garsus. Apsidairiau. Pasieniais ant grindų miegojo žmonės. Susivėle, nesiprausę žmonės — darbininkai ir kareiviai, išsitemę ir aptaškyti purvu, jie gulėjo po vieną ir grupėmis, miegodami kietu miegu ir visa kam abejingi. Daugelis buvo su sudraskytais ir kruvinais raiščiais. Čia pat šalimais buvo išmėtyti šau-

* Visuomenės saugumo komitetas — svarbiausias kontrrevoliucijos centras Maskvoje 1917 m. spalio dienomis. — Rus. leid. red.

tuvai ir šovinių juostos... Tai buvo pergalingoji proletariato armija.

Viršuje, bufete, miegojo tiek žmonių, jog buvo sunku bepraeiti. Oras buvo neįtikėtinai tvankus. Pro aprasojusius langus vos skverbėsi balzgana šviesa. Ant prekystalio stovėjo šaltas aplamdytas virdulys, o aplink jį — daugybė neplautų stiklinių. Čia pat gulėjo apverstas Karinio revoliucinio komiteto paskutinio biuletenio egzempliorius, prirašytas mažaraščio braižu. Kažkoks kareivis parašė tuos žodžius kovoje prieš Kerenskį kritusių savo draugų atminimui, — rašė, kol čia pat nugriuvo ant grindų. Lapas buvo lyg ašaromis apšlakstytas...

Aleksejus Vinogradovas

D. Moskvinas

S. Stolbikovas

A. Voskresenskis

D. Leonskis

D. Preobraženskis

V. Laidanskis

M. Berčikovas

Visi šie žmonės įstojo į armiją 1916 m. lapkričio 15 d. Iš jų liko gyvi trys:

Michailas Berčikovas

Aleksejus Voskresenskis

Dmitrijus Leonskis

* * *

Mikit, šaunieji ereliai,

Mikit, narsuoliai, ramiai!

Kritusių didvyrių kelią

Liaudis minės amžinai...

Tik Karinis revoliucinis komitetas vis dar budėjo ir dirbo. Iš toliau esančio kambario išėjo Skrypnikas. Jis man papasakojo, kad Gocas suimtas, bet kategoriškai tvirtina nepasirašinėjęs Gelbėjimo komiteto atsišaukimų, kaip tai padaręs Avksentjevas. Pats Gelbėjimo komitetas atsisakęs savo kreipimosi į įgulos karius. Mieste esančiuose pulkuose, pranešė Skrypnikas, pastebimas nepasitenkinimas; Volynės pulkas atsisakė kovoti prieš Kerenskį.

Gatčinoje stovėjo keletas Černovo vadovaujamų „neutralių“ būrių; jis mėgino įtikinti Kerenskį nutraukti puolimą prieš Petrogradą.

Skrypnikas nusijuokė. „Dabar negali būti jokių „neutralių“, — pasakė jis. — Mes laimėjome!“ Jo griežtas barzdotas veidas degė beveik religiniu įkvėpimu. „Iš fronto atvyko daugiau kaip šešiasdešimt delegatų; iš visų armijų, išskyrus Rumunijos fronto dalis, iš kurių dar nėra žinių, jie atvežė nutarimus remti liaudies vyriausybę. Kariuomenės komitetai nepraleidžia Petrogrado laikraščių, bet mes jau sutvarkėme reguliarius ryšius per kurjerius...“

Vestibiulyje pasirodė Kamenevas. Visą naktį posėdžiaavęs konferencijoje naujai vyriausybei sudaryti, jis buvo visiškai nusikamavęs, bet vis dėlto patenkintas. „Eserai jau linkę įsileisti mus į naują vyriausybę, — pasakė jis man. — Dešinišiosios grupės įbaugintos revoliucinių tribunolų. Kažkokios panikos apimtos, jos reikalauja, kad mes visų pirma paleistume tribunolus... Mes sutikome su Vikželio pasiūlymu suformuoti vienalytę socialistinę vyriausybę, ir dabar ten rengiamas projektas... O žinote, juk visa tai tik todėl, kad mes pasiekėm pergalę. Kai mūsų reikalai buvo blogi, jie nieku būdu nenorėjo mūsų įsileisti į vyriausybę, o dabar visi stengiasi vienaip ar kitaip susitarti su Tarybomis... Mums reikalinga tikrai galutinė pergalė. Kerenskis nori paliaubų, bet mes priversime jį pasiduoti...“²

Tokia buvo bolševikų vadų nuotaika *. Vienas užsienio korespondentas paklausė Trockį, kokį jis norėtų pa-

* Spalio 29 (lapkričio 11) d. Vikželis (Visos Rusijos geležinkelinių profsąjungos vykdomasis komitetas), kuris po Spalio revoliucijos buvo vienas iš antitarybinės veiklos centrų, priėmė rezoliuciją, reikalaujančią sudaryti vyriausybę iš visų „socialistinių“ partijų. Derybos su Vikželiu pagal Lenino ir CK direktyvą turėjo būti „karinių veiksmų diplomatinė priedanga“. Tačiau, priešingai Lenino ir Centro Komiteto linijai, tose derybose dalyvavę Kamenevas ir Sokolnikovas sutiko su Vikželio reikalavimu įtraukti į vyriausybės sudėtį ne tik bolševikus, bet ir kontrrevoliucinių partijų — menševikų ir eserų — atstovus.

Lapkričio 2 (15) d. partijos Centro Komitetas, Leninui pasiūlius, priėmė rezoliuciją, atmetančią susitarimą su šiomis kontrrevoliucinėmis partijomis; rezoliucijoje buvo pabrėžiama, kad „neišdavus Tarybų valdžios šūkio, negalima atsisakyti grynai bolševikinės vyriausybės“, jeigu Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas suteikė valdžią šiai vyriausybei. Vadinas, čia cituojami Kamenevo žodžiai išreiškė ne bolševikų nusistatymą, o nuotaikas tos nedidelės oportunistinės grupės CK viduje, kuri tikino, kad socialistinė revoliucija Rusijoje yra negalima. — *Rus. leid. red.*

daryti pranešimą pasauliui. Trockis atsakė: „Šiuo metu yra galimas tik tas pranešimas, kurį mes jau darome patrankų žiotimis“.

Bet pro tą pergalės įkvėptą pagyvėjimą skverbėsi aiškus nerimas. Finansų klausimas. Užtuot atidariusi bankus, kaip buvo įsakęs Karinis revoliucinis komitetas, Bankų tarnautojų sąjunga sušaukė visų savo narių susirinkimą ir formaliai paskelbė streiką. Smolnas pareikalavo, kad Valstybės bankas jam išduotų apie trisdešimt penkis milijonus rublių, bet kašinininkas užrakino rūsius ir davė pinigų tik Laikinosios vyriausybės atstovams. Kontrevoliucionieriai naudojami Valstybės banku kaip politiniu įrankiu. Pavyzdžiui, kai Vikželis reikalavo pinigų valstybinių geležinkelių darbininkų ir tarnautojų algoms, jam būdavo atsakoma: „Kreipkitės į Smolną...“

Aš nuėjau į Valstybės banką, norėdamas pamatyti naująjį komisarą, rudaplaukį ukrainietį bolševiką, pavarde Petrovičius. Banko reikalus, kuriuos sustreikavę tarnautojai paliko chaotiškoje būklėje, jis mėgino bent šiek tiek sutvarkyti. Visuose didžiulės įstaigos skyriuose dirbo savanoriai: darbininkai, kareiviai, jūreiviai. Nuo įtempimo iškišę liežuvius, jie veltui stengėsi susigaudyti didžiulėse buhalterijos knygose...

Dūmos pastatas buvo perpildytas žmonių. Vis dar pasitaikydavo įžūlių poelgių naujosios vyriausybės atžvilgiu, bet jų vis retėjo. Centrinis žemės komitetas kreipėsi į valstiečius, ragindamas nepripažinti Tarybų suvažiavimo išleisto Žemės dekreto, nes tas dekretas vedęs į suirutę ir pilietinį karą. Burmistras Šreideris pareiškė, jog dėl bolševikų sukilimo rinkimus į Steigiamąjį susirinkimą teks neribotam laikui atidėti.

Daugumai žmonių, kuriuos sukretė žiaurus pilietinis karas, labiausiai rūpėjo du dalykai: pirma, nutraukti kraujo liejimą³ ir, antra, sudaryti naują vyriausybę. Niekas jau nebekalbėjo apie „bolševikų sunaikinimą“, ir mažai kas bekalbėjo netgi apie jų pašalinimą iš vyriausybės. Nebent tik liaudies socialistai ir Valstiečių deputatų taryba dar puoselėjo tokią mintį. Net kariuomenės Centro komitetas, veikęs vyriausiojoje būstinėje ir visada buvęs įnirtingas Smolno priešas, pranešė telefonu iš Mogiliovo: „Jeigu naujai vyriausybei sudaryti reikalingas susitarimas su bolševikais, tai mes sutinkame kabinete suteikti jiems *mažumą*“.

„Pravda“, ironiškai atsiliepdama apie Kerenskio ape-
liavimą į „humanistinius jausmus“, perspausdino jo kreipimąsi į Gelbėjimo komitetą:

„Atsižvelgdamas į Gelbėjimo komiteto ir visų prie jo prisidėjusių demokratinių organizacijų pasiūlymą, aš sustabdžiau karo veiksmus prieš sukilėlių kariuomenę ir pasiunčiau atstovą-komisarą prie vyriausiojo kariuomenės vado, Stankevičių, pradėti derybų. Imkitės priemonių išvengti galimam beprasmiškam kraujo liejimui...“

Vikželis po visą Rusiją išsiuntinėjo telegramą:

„Visos Rusijos geležinkelininkų sąjungos pasitarimas su pasisakančių už susitarimą priešišku šalių ir organizacijų atstovais, kategoriškai atmesdamas politinį terorą pilietiniame kare, ypač tarp atskirų revoliucinės demokratijos dalių, pareiškia, kad bet koks vienos šalies bet kuria forma vykdomas prieš kitą šalį terorą šiuo metu prieštarauja pačiai derybų esmei ir tikslui...“

Konferencija* siuntė delegacijas į frontą, į Gatčiną. Atrodė, jog pačioje konferencijoje reikalai krypsta į tai, kad klausimas turi būti galutinai išspręstas. Buvo netgi nutarta išrinkti laikinąją liaudies tarybą, į kurią turėjo įeiti apie keturis šimtus narių: septyniasdešimt penki — nuo Smolno, tiek pat — nuo senojo CVK, o kiti — nuo miestų savivaldybių, profesinių sąjungų, žemės komitetų ir politinių partijų. Į ministro pirmininko postą buvo siūlomas Černovas. Ėjo gandai, kad Leninas ir Trockis būsią pašalinti...

Apie vidudienį vėl stovėjau prie Smolno ir kalbėjau su sanitarinio automobilio šoferiu, kuris turėjo išvykti į revoliucinį frontą. Ar negalima man vykti kartu su juo? Aišku, galima! Šis šoferis buvo savanoris, studentas. Kelyje jis šiek tiek pasisuko į mane ir per petį šūktelėjo baisia vokiečių kalba: „Also, gut! Wir nach die Kasernen zu essen gehen!“** Aš supratau, kad kažkuriuose kareivinėse bus galima papusryčiauti.

Kiročnajos gatvėje užsukome į kareivinių apsuptą didžiulį kiemą ir tamsiais laiptais pasikėlėme į žemą, vieno

* Turima galvoje „susitaikymo konferencija“. — *Rus. leid. red.*

** Ši frazė gali būti išversta maždaug taip: „Na, gerai! Mes eisime valgyti į kareivines“. — *Rus. leid. red.*

lango apšviestą kambarį. Už ilgo medinio stalo sėdėjo pora dešimčių kareivių. Mediniais šaukštais iš didelio skardinio bako jie valgė kopūstų sriubą, garsiai kalbėdamiesi, krėsdami pokštus ir juokdamiesi.

„6-ojo atsargos pionierių bataliono komitetui linkiu sveikatos!“—sušuko mano bendrakeleivis ir čia pat sėdintiesiems pristatė mane kaip amerikiečių socialistą. Visi atsistojo ir ištiesė man rankas, o vienas senas kareivis apkabino ir nuoširdžiai išbučiavo. Man davė medinį šaukštą ir pasodino prie stalo. Į kambarį įnešė naują baką, pilną košės, didžiulį kepalą juodos duonos ir, žinoma, nepamainomą arbatinuką. Visi ėmė mane klausinėti apie Ameriką. Ar teisybė, kad laisvojoje jūsų šalyje balsus pardavinėja už *pinigus*? Jei teisybė, tai kokių būdu liaudis pasiekia, kad būtų vykdomi jos reikalavimai? O kas per daiktas tas „Tamani“? * Ar teisybė, kad laisvojoje jūsų šalyje kelių žmonių grupelė gali ką norėdama išdaryti su visu miestu ir naudotis juo savo asmeniniais interesais? Kaipgi liaudis tai pakenčia? Rusijoje tokių dalykų nebuvo netgi prie caro; teisybė, visada buvo kyšininkavimo, bet pirkti ir parduoti ištisus miestus, kuriuose gyvena daugybė žmonių!.. Ir dar laisvoje šalyje! Nejaugi liaudis visai neturi revoliucinių jausmų? Aš mėginau jiems išaiškinti, kad pas mus liaudis mėgina pakeisti padėtį įstatyminiu būdu.

„Žinoma,—linktelėjo man jaunas puskarininkis, pavarde Baklanovas, kalbėjęs prancūziškai.—Bet juk pas jus yra stipriai išsivysčiusi kapitalistų klasė? Tokiu atveju kapitalistų klasė, aišku, turi pajungti sau ir įstatymų leidimą, ir teisumą. Kaipgi liaudis gali pakeisti tokią padėtį? Galbūt įtikintumėte mane savo teisumu, nes aš nepažįstu jūsų šalies, bet man tai visiškai neįtikėtina...“

Aš pasakiau, kad važiuoju į Carskoje Selo. „Aš taip pat“,—nelauktai pareiškė Baklanovas. „Ir aš... ir aš...“ Visi, kas buvo kambaryje, čia pat nutarė važiuoti į Carskoje Selo.

Tą akimirką kažkas pabeldė į duris. Durys atsidarė, ir jose pasirodė pulkininko figūra. Niekas neatsistojo, bet visi garsiai pasisveikino su juo. „Galima įeiti?“—paklau-

* „Tamani“, arba „Tamani hol“,—demokratų vadovybės būstinė Niujorke,—tapo visokiausių piktnaudžiavimų ir kriminalinių nusikaltimų sinonimu, tuo metu iškėlus aikštėn gausybę nusikaltimų, kuriuose dalyvavo Niujorko demokratų lyderiai.—*Rus. leid. red.*

sė pulkininkas. „Prašom, prašom!“—svetingai atsakė kareiviai.

Pulkininkas įėjo šypsodamasis — aukštas, stuomeningas, su aukso galionu papuošta avikailio papacha. „Atrodo, jūs kalbėjote, jog važiuojate į Carskoje Selo, draugai,—tarė jis.— Ar negalėčiau ir aš su jumis?“

Baklanovas kažką pasvarstė mintyse. „Nemanau, kad šiandien čia būtų kokių nors labai svarbių reikalų,— atsakė jis.— Važiuojame, drauge. Su malonumu priimsime jus į savo kompaniją“. Pulkininkas jam padėjo, atsisėdo ir išpylė stiklinę arbatos.

Baklanovas, prislopinęs balsą, kad neužgautų pulkininko, paaiškino man padėti. „Matote,— tarė jis,— aš esu komiteto pirmininkas. Batalionas yra visiškai mūsų žinioje, o pulkininkas gauna iš mūsų vado teises tik mūsų metu. Tuomet batalionas pavaldus jam, ir jo įsakymai yra privalomi visiems. Bet jis atsakingas mums už viską. Kareivinėse jis negali nieko daryti be mūsų sutikimo. . . Jį galima laikyti mūsų tarnautoju. . .“

Gavę pistoletus bei šautuvus — „žinote, juk galima ir su kazokais susidurti. . .“, sulipome į sanitarinį automobilį, pasiėmę su savimi tris didelius laikraščių ryšulius frontui. Automobilis leidosi tiesiai Liteino, o po to Zagorodno prospektu. Šalia manęs sėdėjo jaunas poručikas, kuris, matyt, vienodai lengvai kalbėjo visomis Europos kalbomis. Jis buvo bataliono komiteto narys.

„Aš ne bolševikas,— karštai įtikinėjo jis mane.— Juk aš iš senos bajorų giminės. Aš, galima sakyti, kadetas. . .“

„Bet kaipgi jūs. . .“— nusistebėjau aš.

„Taip, taip, aš komiteto narys! Aš neslepiu savo politinių pažiūrų, bet niekas nekreipia į tai dėmesio, nes visi žino, kad aš niekad nepasipriešinsiu daugumos valiai. . . Aš atsisakiau kokiu nors būdu dalyvauti pilietiniame kare, nes manau, kad negalima kelti ginklo prieš savo brolius rusus. . .“

„Provokatorius! Kornilovininkas!“— juokais šaukė mūsų bendrakeleiviai, tapšnodami jam per petį.

Mes įlėkėme po didžiule pilka mūrine Maskvos vartų arka su auksiniu įrašų raizginiu, sunkiais imperatoriškais ereliais ir carų vardais ir išnėrėme į platų tiesų kelią, papilkėjusį nuo pirmojo sniego. Jame buvo pilna raudongvardiečių, kurie klegėdami ir dainuodami žygiavo į revoliucinį frontą. Kiti — išbalę, purvini grįžo iš ten į mies-

tą. Dauguma raudongvardiečių atrodė visai jaunučiai. Praeidavo ir moterys: vienos su kastuvais, kai kurios su šautuvais bei šovininėmis arba su Raudonojo kryžiaus raiščiais — sulinkusios, darbo iškankintos lūšnų moterys. Grupės kareivių,ėjusių ne į koją, draugiškai šaipėsi iš raudongvardiečių; pasitaikydavo rūsčių jūreivių, vaikų, gabenusių maistą savo tėvams ir motinoms, ir visi jie ėjo ten ir atgal, įnirtingai brisdami per gilų purvą, kuris kelių colių storumo sluoksniu buvo apsėmęs plentą. Mes ap lenkdavome patrankas ir šovinių dėžes, triukšmingai dar dėjusias į pietus. Sutikdavome sunkvežimių, iš kurių kaip miškas stiebėsi karių durtuvai; iš fronto važiavo sanitariniai automobiliai, o kartą sutikome valstietišką vežimą — girgždėdamas jis lėtai slinko keliu, o jame raičiojosi ir pratisai dejavo mirtinai išbalęs jaunuolis, sunkiai sužeistas į pilvą. Moterys ir seniai abipus kelio kasė laukuose apkasus ir tiesė vielų užtvartas.

Užpakaly, šiaurėje, pro efektingą debesų properšą pažvelgė išblyškusi saulė. Plokščioje pelkėtoje lygumoje spindėjo Petrogradas. Dešinėje stiepėsi balti, paaukuoti ir įvairiaspalviai kupolai ir špiliai; kairėje — aukšti kamina, pro kuriuos virto juodi dūmai, o už viso to dangaus skliautas leidosi žemyn į Suomiją. Iš visų pusių buvo matyti cerkvės ir vienuolynai... Kartkartėmis buvo galima pastebėti vienuolį, tylomis stebintį visu keliu einančią pro šalį proletarinę armiją.

Pulkove kelias šakojosi. Įstrigome didžiulėje minioje: čia iš trijų pusių plūdo žmonių srautas ir susitikdavo pagyvėję ir linksmi draugai, kits kitam pasakoję, ką buvo pergyvenę mūšiuose. Namai prie sankryžos buvo kulų suvarstyti, o žemė per pusę mylios aplinkui sutrypta ir paversta purvynu. Šioje vietoje buvo įvykęs smarkus mūšis... Netoliese bastėsi alkani kazokų arkliai be raitelių, veltui ieškodami pašaro: lygumoje jau seniai nebebuvo žolės. Tiesiai prieš mus ant vieno arklio mėgino užsėsti nevikrus raudongvardietis, bet vis krito atgal, ir tai lyg vaikus linksmino daugiataūkstantinę paprastų žmonių minią.

Kelias į kairę, kuriuo traukėsi kazokų likučiai, vedė į kaimelį ant neaukštos kalvos viršūnės; nuo čia buvo gerai matyti didžiulė pilka kaip jūra be vėjo lyguma su pakibusiais ties ja sunkiais debesimis; visais keliais iš sostinės traukė gausybė žmonių. Toli kairėje buvo matyti nedidelė

Krasnoje Selo kalva, kur dūlavo gvardijos vasaros stovyklos ir imperatoriaus ferma. Netoliese lygumos monotoniškumą kiek įvairino keletas mūro siena apjuostų vienuolynų, vienišų fabrikų ir prieglaudų — didžiulių pastatų su apleistais sodais...

„Štai čia,— pasakė šoferis, kai mes pakilome į pliką kalvą,— štai čia žuvo Vera Sluckaja. Taip, taip, ta pati, bolševikė ir dūmos narė. Tai įvyko šiandien, anksti rytą. Ji sėdėjo automobilyje su Zalkindu ir dar vienu draugu. Buvo paliaubos, ir jie vyko į priešakinius apkasus. Kalbėjo ir juokėsi, kai staiga iš šarvuoto traukinio, kuriuo važiavo pats Kerenskis, kažkas pamatė automobilį ir iššovė iš patrankos. Sviedinys pataikė į Sluckają ir užmušė...“

Taip privažiavome iki Carskoje Selo, kur triukšmingai vaikščiojo proletarinių būrių didvyriai. Dabar rūmuose, kuriuose posėdžiavo Taryba, virė rimtas darbas. Kieme būriavosi raudongvardiečiai ir jūreiviai, prie durų stovėjo sargybiniai, be perstojo ateidinėjo ir išeidinėjo kurjeriai ir komisarai. Tarybos būstinėje kunkuliavo virdulys, apie kurį stovėjo daugiau kaip penkiasdešimt darbininkų, kareivių, jūreivių ir karininkų; jie gėrė arbatą ir garsiai kalbėjosi. Kampe du darbininkai mėgino paleisti rotatorių. Pasilenkęs prie centre stovinčio stalo, aukštas Dybenka raudonu ir mėlynu pieštuku žymėjo žemėlapyje kariuomenės dalių išsidėstymą. Laisvoje rankoje, kaip visada, jis laikė didžiulį mėlyno plieno revolverį. Paskui jis atsėdo prie rašomosios mašinėlės ir ėmė vienu pirštu barškinti. Bent minutėlę nutraukęs darbą, jis vėl imdavo pistoletą ir prierašiai sukiodavo jo būgną.

Prie sienos stovėjo sofa, ant kurios gulėjo jaunas darbininkas. Prie jo buvo pasilenkę du raudongvardiečiai, o kiti nekrepė į jį jokio dėmesio. Jis buvo sužeistas į krūtinę; su kiekvienu širdies tvinksnium pro jo drabužius sunkėsi šviežias kraujas. Jo akys buvo užmerktos, o jaunas, barzdelės apgaubtas veidas — žalsvai baltas. Jis alsavo lėtai ir sunkiai, su kiekvienu atodūsiu kartodamas: „Taika bus... Taika bus...“

Dybenka žvilgtelėjo į mus. „A! — tarė jis, pamatęs Baklanovą.— Gal malonėsite, drauge, eiti į komendantūrą ir perimti reikalus? Palaukit, tuojau parašysiu mandatą“.

Jis priėjo prie mašinėlės ir ėmė lėtai tarškinti raides.

Drauge su naujuoju Carskoje Selo komendantu nuėjau į Jekaterinos rūmus. Baklanovas buvo labai susijaudinęs,

suprasdamas visą savo vaidmens svarbumą. Toje pačioje baltojoje salėje, kur jau buvau praeitą kartą, mes pamatėme keletą raudongvardiečių, kurie smalsiai dairėsi aplinkui. Tuo tarpu senasis mano pažįstamas pulkininkas stovėjo prie lango ir nervingai kramtė ūsus. Jis mane pasveikino lyg dingusį be žinios brolių. Už stalo prie durų sėdėjo prancūzas iš Besarabijos. Bolševikai liepė jam čia pasilikti ir toliau dirbti savo darbą.

„Ką aš turėjau daryti?— šnibždėjo jis man.— Tokiame kare, kaip kad šis, panašūs į mane žmonės negali kautis nei toje, nei kitoje pusėje, kad ir kokią instinktyvų pasiūlykštėjimą jie jaustų prastuomenės diktatūrai. . . Man tik gaila, kad aš esu taip toli nuo savo motutės, likusios Besarabijoje!“

Baklanovas oficialiai periminėjo reikalus iš senojo komendanto. „Štai raktai nuo stalo“,— nervingai tarė pulkininkas.

Vienas raudongvardietis jį pertraukė: „O kur pinigai?“— griežtai paklausė jis. Pulkininkas atrodė nustebęs. „Pinigai? pinigai? . . A, jūs kalbate apie pinigų dėžę! . . Štai ji, tokia pat, kokią aš ją gavau prieš tris dienas. Raktai? . .— pulkininkas patraukė pečiaais.— Raktų aš neturiu“.

Raudongvardietis nusišypsojo gudria šypsena. „Mikliai!“— pasakė jis.

„Atidarysime dėžę! — tarė Baklanovas.— Atneškite kirvį! Štai čia amerikietis draugas. Tegu jis numuša spyną ir užrašo, kas yra dėžėje“.

Aš sudaviau kirviu — medinė dėžė buvo tuščia.

„Suimti jį,— piktai tarė raudongvardietis.— Jis už Kerenskį. Jis pavogė pinigus ir atidavė juos Kerenskiui“.

Baklanovas nesutiko. „Ne,— atsakė jis.— Juk iki jo čia buvo kornilovininkai. Jis nekaltas“.

„Velniai rautų! — rékė raudongvardietis.— Sakau jums, jis už Kerenskį! Nesuimsite jūs, tai suimsime mes! Mes nuvešime jį į Petrogradą ir pasodinsime į Petropavlovką. Ten jam ir vieta!“ Kiti raudongvardiečiai jam pritarė. Pulkininkas liūdnai žvilgtelėjo į mus, ir jį išvedė. . .

Prieš rūmus, kuriuose buvo Taryba, stovėjo sunkvežimis, vykęs į frontą. Pustuzinis raudongvardiečių, keli jūreiviai ir vienas ar du kareiviai, kuriems vadovavo augalotas darbininkas, sulipo į kėbulą. Jie šuktelėjo man, kad važiuočiau drauge. Iš Tarybos išeidinėjo raudongvardie-

čiai: sulinę jie nešiojo nedideles bombas iš rifliuotos geležies, pripildytas *grubito*, kuris, pasak jų, esąs dešimt kartų stipresnis ir penkis kartus jautresnis už dinamitą. Šias bombas jie krovė į sunkvežimį. Po to užtaisė *tricolore* patranką ir pritvirtino ją virvėmis bei viela prie sunkvežimio.

Šauksmų lydimi, išvažiavome, žinoma, visu greičiu. Sunkus sunkvežimis krypavo čia į vieną, čia į kitą pusę. Patranka svyrinėjo nuo vieno ant kito rato, o grubitinės bombos ridinėjo po kojomis, skambiai atsimušdamos į mašinos kraštus.

Augalotas raudongvardietis, vadinamas Vladimiru Nikolajevičium, apipylė mane klausimais apie Ameriką: Kodėl Amerika įstojo į karą? Ar Amerikos darbininkai pasirengę susidoroti su kapitalistais? Kokioje padėtyje dabar yra Munio* byla? Ar Berkmenas** bus išduotas San Franciskui?— ir taip toliau. Nelengva buvo atsakyti į visus šiuos klausimus, bildant mašinai, laikantis už kits kito ir šokinėjant tarp ridinėjančių bombų.

Vietomis patruliai mėgindavo mus sulaukyti. Kareiviai išbėgdavo ant kelio ir, iškėlę šautuvus, šaukdavo: „Stok!“

Bet mes nekreipėme į juos jokio dėmesio. „Velniai jus griebtų! — šaukė raudongvardiečiai.— Imsime čia mes stoti dėl kiekvieno! Mes — Raudonoji gvardija!..“ Išdidžiai, iškilmingai mes dardėjome toliau, o Vladimiras Nikolajevičius man tebešūkalojo apie Panamos kanalo internacionalizavimą ir panašius dalykus. . .

Nuvažiavę apie penketą mylių, sutikome grupę jūreivių, einančių į Carskoje Selo. Sulėtinome greitį.

„Brolyčiai, kur frontas?“

Prieky ejęs jūreivis sustojo ir pasikrapštė pakaušį. „Rytą buvo ana kur, maždaug už pusmylio, einant keliu. O dabar — velniai žino kur. Štai vaikščiojom, vaikščiojom, bet neradom“.

* *Munis Tomás* — aktyvus JAV darbininkų judėjimo veikėjas, liejikas, buvo nuteistas mirties bausme dėl provokacinio apkaltinimo, kad 1916 m. liepos 22 d. San Franciske jis parado metu tariamai metęs bombą. Darbo žmonių didžiulio pasipiktinimo spaudžiamas, prezidentas Vilsonas buvo priverstas išsikišti, ir nuosprendis buvo pakeistas: mirties bausmė T. Muniui buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. Nors T. Munio nekaltumas buvo įrodytas, jis išsėdėjo kalėjime daugiau kaip dvidešimt metų ir buvo paleistas prezidentaujant Ruzveltui.— *Rus. leid. red.*

** *Berkmenas* — vienas iš T. Munio proceso dalyvių.— *Rus. leid. red.*

Jie įlipo į mūsų sunkvežimį, ir nuriedėjome toliau. Turbūt buvome nuvažiavę dar apie mylią, kai Vladimiras Nikolajevičius staiga sukľuso ir riktelėjo šoferiui, kad sustabdytų mašiną.

„Šaudo! — tarė jis.— Girdite?“ Minutę stoji mirtina tyla, o po to priekyje ir kairėje nuo mūsų vienas po kito pasigirdo trys šūviai. Abiejose kelio pusėse augo tankus miškas. Labai susijaudinę, mes atsargiai pradėjom važiuoti toliau, kalbėdami pašnibždomis, ir sustojom tik tada, kai sunkvežimis atsidūrė beveik visai priešais tą vietą, iš kurios buvo šaudyta. Nušokę žemėn, išsiskleidėme grandine ir išėlinome į mišką, spausdami rankose šautuvus.

Tuo tarpu du draugai atrišo patranką ir tol ją sukinėjo, kol vamzdis buvo atgręžtas tiesiai į mūsų nugaras.

Miške viešpatavo gili tyla. Lapai buvo jau nukritę, ir medžių kamienai blankiai pilkavo žemai pakibusios ir blyškios rudens saulės spinduliuose. Viskas buvo sustingę. Tik girdėjom, kaip po kojomis traška ledas, aptraukęs negilias miško balutes. Nejaugi pasala? . .

Nekliudomi ėjome į priekį, kol pradėjo retėti medžiai ir atsivėrė properša. Sustojome. Priešais, nedidelėje pievelėje, trys kareiviai nerūpestingai šnekučiavo prie nedidelio laužo.

Vladimiras Nikolajevičius žengė į priekį. „Sveiki, draugai!“ — tarė jis. Mūsų patranka, dvidešimt šautuvų ir pilnas sunkvežimis grubitinių bombų — visa tai, atrodė, kabėjo ant plauko. Kareiviai pašoko.

„Kas čia šaudė?“

Vienas iš kareivių atsidusęs atsakė: „Ogi mes, drauge, porą zuikių nupyškinom. . .“

Mūsų sunkvežimis lėkė į Romanovą, skirdamas skaidrų ir tylų orą. Pačioje pirmoje kryžkelėje, mojuodami šautuvais, iššoko du kareiviai. Sulėtinom greitį ir sustojom.

„Leidimus, draugai!“

Raudongvardiečiai pakėlė triukšmą. „Mes Raudonoji gvardija. Mums nereikia jokių leidimų. . . Spausk toliau, nėra čia ko šnekėti! . .“

Bet čia įsikišo jūreivis. „Taip negalima, draugai. Reikia laikytis revoliucinės drausmės. Taip kiekvienas kontrrevoliucionierius įlips į sunkvežimį ir pasakys: „Nereikia man jokių leidimų!“ Juk šie draugai mūsų nepažįsta. . .“

Užvirė ginčas. Tačiau pagaliau visi sutiko su jūreivio nuomone. Raudongvardiečiai bambėdami ištraukė savo nučiupinėtus dokumentus. Visi pažymėjimai buvo vienodi, ir tik mano, išduotas Smolno revoliucinio štabo, atrodė visai kitaip. Sargybiniai pareiškė, kad man teks eiti su jais. Raudongvardiečiai griežtai protestavo, bet jūreivis, pirmas prabilęs apie drausmę, užsistojo sargybinius. „Mes žinome, kad šitas draugas — patikimas žmogus,— kalbėjo jis,— bet juk yra komitetų įsakymai, ir tiems įsakymams reikia paklusti. Tokia revoliucinė drausmė...“

Kad nesukelčiau tolesnių ginčų, išlipau iš sunkvežimio, ir jis nudūmė į priekį: visa komanda atsisveikindama pamojavo rankomis. Kareiviai minutę pasišnibždėjo, po to mane pavedėjo ir pastatė prie sienos. Staiga supratau, jie norėjo mane sušaudyti.

Apsižvalgiau: aplink nė gyvos dvasios. Tik vienas gyvybės ženklas — dūmelis iš medinių vasarnamio kamino maždaug už mylios nuo kelio. Kareiviai pasitraukė nuo manęs ant kelio. Nevilties apimtas, pribėgau prie jų.

„Bet jūs tik pažiūrėkite, draugai! Juk tai Karinio revoliucinio komiteto antspaudas“.

Jie bukai žvelgė į mano leidimą, paskiau vienas į kitą.

„Jis ne toks, kaip visų,— niūriai pasakė vienas iš jų.— Mes, broleli, nemokame skaityti“.

Aš čiupau jį už rankos. „Einam! — pareiškiau.— Einam prie to namo. Ten tikriausiai yra koks raštingas žmogus“. Kareiviai ėmė dvejoti. „Ne“,— pasakė vienas. Bet kitas dar kartą pažvelgė į mane. „Kodėl ne?— pratarė jis.— Nužudyti nekaltą irgi ne juokai...“

Priėjom prie vasarnamio durų ir pasibeldėm. Neaukšta apkūni moteris atidarė duris ir puolė atgal, šaukdama: „Aš nieko apie juos nežinau! Nieko nežinau!“

Vienas iš mano sargybinių ištiesė jai leidimą. Ji vėl ėmė šaukti. „Jūs, drauge, tik perskaitykit“,— tarė kareivis. Ji nepatikliai paėmė popierėlį ir garsiai perskaitė:

„Šis pažymėjimas duotas Amerikos socialdemokratijos atstovui internacionalistui draugui Džonui Ridui...“

Sugrįžę ant kelio, kareiviai pradėjo tartis. „Mums teks pristatyti jus į pulko komitetą“,— pasakė jie. Ėjome purvinu keliu tirštose sutemose. Kartkartėmis sutikdavome grupes kareivių. Jie sustodavo, įtartinai mane apžvelgėdavo, perdavinėjo iš rankų į rankas mano leidimą ir karštai ginčijosi, ar reikia mane sušaudyti, ar ne.

Jau buvo visai tamsu, kai priėjome Carskoje Selo 2-ojo šaulių pulko kareivines — žemą ir ilgą pastatą, nusitiesusi palei kelią. Keletas prie vartų slampinėjantių kareivių mano palydovus apibėrė nekantriais klausimais: „Šnipas? Provokatorius?“ Palipėję sraigtiniais laiptais, įėjom į didžiulį kambarį plikomis sienomis. Pačiame viduryje buvo krosnis, pasieniais — gultai, ant kurių lošė kortomis, kalbėjosi, dainavo arba miegojo kareiviai. Jų buvo apie tūkstantį. Lubose žiojėjo Kerensko patrankų pramušta skylė.

Kai pasirodžiau ant slenksčio, išsyk išviešpatavo tylą. Visi sužiuro į mane. Paskiau kilo bruzdesys. Iš pradžių silpnai, paskui smarkiau suskambo pikti balsai. „Draugai! Draugai! — šaukė vienas mano palydovas. — Komitetą! Komitetą!“ Kareiviai sustojo ir murmėdami mane apspito. Pro juos prasiskverbė liesas jaunuolis su raudonu raiščiu ant rankovės.

„Kas čia?“ — griežtai paklausė jis. Mano palydovai pasakė. „Duokite jo dokumentus!“ Jis idėmiai perskaitė ir nužvelgė mane skvarbiu žvilgsniu. Po to nusišypsojo ir gražino man leidimą.

„Draugai, tai amerikietis draugas. Aš komiteto pirmininkas. Sveiki atvykę į mūsų pulką...“ Piktas murmesys staiga perėjo į džiaugsmingus sveikinimus. Visi puolė prie manęs, ėmė spausti man rankas.

„Jūs dar nepietavote? Pas mus pietūs jau baigėsi. Eikite į karininkų klubą, ten yra galinčių pakalbėti su jumis jūsų gimtąja kalba...“

Komiteto pirmininkas per kiemą palydėjo mane prie kito pastato durų. Kaip tik tuo metu ten ėjo jaunas aristokratiškos išvaizdos žmogus poručiko antpečiais. Pirmininkas pristatė jam mane, paspaudė man ranką ir nuėjo.

„Stepanas Morovskis, jūsų paslaugoms“, — taisyklinga prancūzų kalba prabilo poručikas.

Iš ištaigingo vestibulio į viršų vedė paradiniai laiptai, apšviesti žėrinčių sietynų. Antrame aukšte iš aikštelės buvo durys į biliardinę, kortų kambarį ir į biblioteką. Įėjom į valgyklą, kurios viduryje prie ilgo stalo sėdėjo apie dvidešimt karininkų pilna uniforma, su kardais, papuoštais auksu ir sidabru, su kryžiais ir imperatoriškų ordinų juostelėmis. Kai įėjau, visi mandagiai atsistojo ir pasodino mane šalia pulkininko. Tai buvo labai solidus plačiaapetis vyriškis žilstančia barzda. Kareiviai tarnai tyliai

padavinėjo pietus. Atmosfera buvo lygiai tokia pat, kaip ir bet kur Europoje, kai susirenka karininkai. Kurgi čia revoliucija?..

„Jūs ne bolševikas?“— paklausiau Morovskį.

Aplink stalą visi ėmė šypsotis, bet aš pastebėjau, kad du ar trys bailiai žvilgtelėjo į kareivius tarnus.

„Ne,— atsakė naujasis mano draugas.— Mūsų pulke bolševikas iš viso tik vienas karininkas. Bet dabar jis Petrograde. Pulkininkas — menševikas. Kapitonas Cherlovas — kadetas. O aš — dešinysis eseras. Turiu jums pasakyti, kad dauguma mūsų armijos karininkų — ne bolševikai. Bet jie, kaip ir aš, tiki demokratija ir laiko savo pareiga eiti paskui kareivių masę. . .“

Kai pietūs baigėsi, kareiviai atnešė žemėlapi, ir pulkininkas ištiesė jį ant stalo. Kiti susibūrė aplink jį.

„Štai čia,— tarė pulkininkas, rodydamas žemėlapyje pieštuku padarytus ženklus,— rytą buvo mūsų pozicijos. Vladimirai Kirilovičiaus, kur dabar jūsų būrys?“

Kapitonas Cherlovas parodė. „Kaip buvo įsakyta, mes užėmėme pozicijas palei šitą kelią. Karsavinas mane pakeitė penktą valandą. . .“

Tuo metu atsidarė durys ir į valgyklą įėjo pulko komiteto pirmininkas su vienu kareiviu. Jie prisijungė prie pulkininką supusios grupės ir pasilenkė ties žemėlapiu.

„Puiku,— tarė pulkininkas.— Kazokai mūsų sektoriuje atsitraukė dešimt kilometrų. Aš nemanau, jog reikėtų perkelti pozicijas į priekį. Ponai, šianakt jūs laikysite štai šią liniją, įtvirtindami pozicijas. . .“

„Atsiprašau,— pertraukė pulko komiteto pirmininkas.— Įsakyta žygiuoti į priekį kuo greičiausiai ir rengtis rytą pradėti kautynes su kazokais į šiaurę nuo Gatčinos. Reikia juos galutinai sumušti. Būkite malonus duoti atitinkamus nurodymus. . .“

Stojo trumpa tyla. Pulkininkas vėl atsigrėžė į žemėlapi. „Gerai,— tarė jis pasikeitusiu balsu.— Stepanai Georgijevičiaus, ar negalėtumėte. . .“ Ir, mėlynu pieštuku greitai brėždamas žemėlapyje linijas, jis davė keletą įsakymų, kuriuos čia pat stovėjęs puskarininkis stenografavo. Puskarininkis išėjo ir po dešimties minučių grįžo nešinas dviem mašinėlė perrašyto įsakymo egzemplioriais. Komiteto pirmininkas paėmė įsakymo kopiją ir sulygino ją su žemėlapiu.

„Viskas tvarkoj“, — tarė jis atsistodamas. Kopiją jis sulankstė ir įsikišo į kišenę. Po to pasirašė pagrindinį egzempliorių, ant jo uždėjo, išsiėmęs iš kišenės, apvalų antspaudą ir pasirašytą įsakymą atidavė pulkininkui. . .

Štai kur buvo revoliucija!

Grįžau į Tarybos rūmus, į Carskoje Selo, pulko štabo automobiliu. Čia viskas buvo kaip buvę: daugybė darbininkų, kareivių ir jūreivių įeidavo ir išeidavo, visur buvo pilna sunkvežimių, šarvuočių ir patrankų, ore vis dar tebeskambėjo šauksmai ir juokas — nepaprastos pergales džiaugsmas. Pro minią skverbėsi pustuzinis raudongvardiečių, tarp kurių ėjo šventikas. Tai buvo tėvas Ivanas, pasak jų, tas pats, kuris laimino į miestą įžengiančius kazokus. Vėliau sužinojau, kad šventikas buvo sušaudytas⁴.

Pro Tarybos duris, į kairę ir dešinę duodamas greitus įsakymus, išėjo Dybenka. Rankose jis laikė tą patį didžiulį revolverį. Kieme stovėjo užvesta mašina. Dybenka vienas sėdo ant užpakalinės sėdynės ir išdūmė — išdūmė į Gatčiną susidoroti su Kerenskiu.

Iki nakties jis pasiekė priemiestį, išlipo iš automobilio ir toliau ėjo pėsčias. Niekas nežino, ką Dybenka sakė kazokams, bet aišku viena, kad generolas Krasnovas pasidavė su visu savo štabu ir keliais tūkstančiais kazokų, o Kerenskiui patarė padaryti tą patį⁵.

O dėl Kerenskio, tai aš pateikiu čia ištrauką iš generolo Krasnovo lapkričio 14 (lapkričio 1) dienos parodymų: 1917 m. lapkričio 1 d. iš Gatčinos miesto.

Šiandien apie 15 val. mane išsišaukė vyriausiasis kariuomenės vadas. Jis buvo labai susijaudinęs ir nervingas. „Generole, — tarė jis, — jūs mane išdavėte. Čia jūsų kazokai aiškiai kalba, kad jie mane suimsią ir perduosią jūreiviams“.

„Taip, — atsakiau aš, — apie tai kalbama, ir aš žinau, kad niekas jūsų neužjaučia“.

„Bet ir karininkai kalba tą patį“.

„Taip, karininkai ypač nepatenkinti jumis“.

„Ką gi man daryti? Belieka nusižudyti!“

„Jeigu jūs doras žmogus, dabar jūs važiuosite į Petrogradą su balta vėliava ir nuvyksite į revoliucinį komitetą, kur tarsitės kaip vyriausybės galva“.

„Taip, aš tai padarysiu, generole“.

„Aš jums duodu apsaugą ir paprašysiu, kad su jumis važiuotų jūreivis“.

„Ne, tik ne jūreivis. Ar jūs žinote, kad čia yra Dybenka?“

„Aš nežinau, kas per vienas tas Dybenka“.

„Tai mano priešas“.

„Bet ką gi daryti? Jeigu imatės rizikingų veiksmų, tai reikia mokėti ir atsakyti“.

„Taip, tik aš išvažiuosiu naktį“.

„Kam? Tai bus bėgimas. Važiuokite ramiai ir atvirai, kad visi matytų, jog jūs nebėgate“.

„Taip, gerai. Tik duokite man patikimą apsaugą“.

„Gerai“.

Aš nuėjau, iškviečiau 10-ojo Dono kazokų pulko kazoką Rusakovą ir įsakiau paskirti aštuonis kazokus vyriausiojo kariuomenės vado apsaugai. Po pusvalandžio atėjo kazokai ir pasakė, kad Kerenskio nėra, kad jis pabėgo. Aš pakėliau aliarmą ir įsakiau jį surasti manydamas, kad jis negalėjo pabėgti iš Gatčinos ir slepiasi kur nors čia pat“.

Taip pabėgo Kerenskis, vienas, persirengęs jūreiviu. Pabėgo prarasdamas paskutinius likučius to populiarumo, kurį kažkada turėjo rusų masėse.

Aš grįžau į Petrogradą, drauge su šoferiu darbininku sėdėdamas raudongvardiečių perpildyto sunkvežimio kabinoje. Neturėdami žibalo, žibintų nedegėme. Kelias buvo prisikimšęs namo grįžtančios proletariato armijos ir naujų rezervų, ėjusių į frontą užimti jos vietos. Tamsoje šmėkščiojo didžiuliai sunkvežimiai, panašūs į mūsiškį, artilerijos kolonos, vežimai — visi jie, kaip ir mes, be šviesų. Mes galvotrūkčiais lėkėme į priekį, staigiai pasukdami tai į dešinę, tai į kairę, kad išvengtume susidūrimų, kurie atrodė neišvengiami, ir užkliūdavome už kitų mašinų ratų. Mus lydėjo pėsčiųjų keiksmi.

O horizonte žėrėjo sostinės žiburiai. Naktį ji buvo dar žavesnė negu dieną. Atrodė, tartum plikoje dykumoje būtų pažerta visa krūva briliantų.

Senis darbininkas, vairavęs mūsų mašiną, susižavėjimo kupinu gestu mostelėjo į tolumoje žėrinčios sostinės pusę.

„Mano! — šaukė jis, ir jo veidas švytėjo. — Dabar visas mano! Mano Petrogradas!“

Maskva

Karinis revoliucinis komitetas įtemptomis pastangomis plėtė savo pergales.

„Lapkričio 14 (1) diena:

Visiems armijų, korpusų, divizijų, pulkų komitetams, visoms Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų taryboms.

Visiems, visiems, visiems

Remiantis kazokų, kariūnų, kareivių, jūreivių ir darbininkų susitarimu buvo nutarta perduoti Aleksandrą Kerenskį viešam liaudies teismui. Prašome Kerenskį sulaukyti ir perduoti viešam liaudies teismui. Prašome Kerenskį sulaukyti ir anksčiau išvardintų organizacijų vardu pareikalauti, kad jis tučtuojau atvyktų į Petrogradą ir pasiduoatų teismui.

Parašai: 1-osios Dono kazokų Usūrio raitelių divizijos kazokai, Petrogrado apygardos partizanų būrio kariūnų komitetas, V armijos atstovas.

Liaudies komisaras *Dybenka*“

Gelbėjimo komitetas, dūma, socialistų revoliucionierių partijos, su pasididžiavimu laikusios Kerenskį savo nariu, Centro komitetas — visi karštai prieštaravo tvirtindami, kad Kerenskis atsakingas tik Steigiamajam susirinkimui.

Lapkričio 16 (3) dienos vakarą stebėjau, kaip Zagorodno prospektu žygiavo du tūkstančiai raudongvardiečių su kariniu orkestru, kuris grojo „Marselietę“ (kaip puikiai ji tiko šiai kariuomenei!), ir su kruvinai raudonomis vėliavomis, plevėsuojančiomis virš tankiomis eilėmis žengiančių darbininkų. Jie ėjo pasveikinti savo brolių, grįžusių namo iš raudonojo Petrogrado gynybos fronto. Jie, vyrai ir moterys, žygiavo šaltose sutemose, o virš jų lingavo

ilgi jų šautuvų durtuvai. Jie ėjo vos apšviestomis ir sli-džiomis, purvinomis gatvėmis, tylinčios, niekinančios ir išsigandusios buržuazinės minios žvilgsnių lydimi.

Prieš juos buvo visi: biznieriai, spekuliantai, palūkininkai, dvarininkai, armijos karininkai, politiniai veikėjai, mokytojai, studentai, laisvųjų profesijų žmonės, krautuvininkai, valdininkai, tarnautojai. Visos kitos socialistinės partijos neapkentė bolševikų pačia juodžiausia neapykanta. Tarybų pusėje buvo masė eilinių darbininkų, jūreiviai, visi nedemoralizuoti kareiviai, bežemiai valstiečiai ir saujelė, mažytė saujelė inteligentijos.

Per neaprepiamą Rusiją persiritus įnirtingų gatvės mūšių bangai, žinia apie Kerensko armijos sutriuškinimą iš tolimiausių šalies kampelių atsiliepė griausmingu proletariato pergalės aidu: Kazanė, Saratovas, Novgorodas, Vinica, kur gatvės buvo nulaistytos krauju, Maskva, kur bolševikai nukreipė artileriją prieš paskutinę buržuazijos citadelę — Kremlių.

„Jie bombarduoja Kremlių!“ Ši naujiena bemaž su siaubu ėjo iš lūpų į lūpas Petrogrado gatvėse. Atvažia-vusieji iš „baltamūrės motutės Maskvos“ pasakojo baisių dalykų. Tūkstančiai užmuštų žmonių. Tverės ir Kuznec-kij Most gatvės skendėjančios ugnyje; Vasilijaus Palai-mintojo šventykla esanti paversta rūkstančiais griuvėsiais, Uspenijės soboras byręs į dulkes, Kremliaus Spaso vartai tuojau pat sugriusią, dūma sudegusi iki pamatų¹.

Visa, ką buvo padarę bolševikai, toli gražu neprilygo šiai baisiai šventvagystei pačioje šventosios Rusios širdyje. Dievobaimingieji žmonės girdėjo dundant patrankas, šaudančias tiesiai į šventąją stačiatikių bažnyčią ir dau-žančias į šipulius didžiausią rusų nacijos šventenybę.

Lapkričio 15 (2) dieną Liaudies Komisarų Tarybos po-sėdyje švietimo liaudies komisaras Lunačiarskis pravirko ir išbėgo iš kambario, šaukdamas:

„Aš negaliu to pakelti! Negaliu pakelti viso šio grožio ir tradicijų griovimo...“

Vakare laikraščiuose pasirodė jo atsistatydinimo parei-škimas.

„Iš gyvų liudininkų aš ką tik sužinojau, kas įvyko Maskvoje.

Vasilijaus Palaimintojo soboras, Uspenijės soboras griunami. Kremlius, kuriame dabar sukaupti visi vertin-

giausi Petrogrado ir Maskvos meno lobiai, bombarduojamas.

Aukų — tūkstančiai.

Kova virsta žvėrišku įtūžiu.

Kas dar bus? Kur eiti toliau?

Negaliu to pakelti. Mano galimybės išsemtos. Sustabdyti šios baisybės neturiu jėgų.

Dirbti, kankinamam tokių minčių, kurios varo iš proto, neįmanoma.

Štai kodėl atsistatydinu iš Liaudies Komisarų Tarybos.

Suprantu, koks sunkus šis sprendimas, bet nebega-liu..."²

Tą pačią dieną baltagvardiečiai ir kariūnai Kremlių atidavė. Jie be jokių kliūčių buvo paleisti į laisvę. Taikos sutartyje buvo parašyta:

„1. Visuomenės saugumo komitetas nustoja egzistavęs.

2. Baltoji gvardija gražina ginklus ir yra išformuojama. Karininkams paliekami ginklai, suteikti pagal jų laipsnį. Karo mokyklose paliekami tik tie ginklai, kurie reikalingi apmokymui. Visus kitus ginklus kariūnai gražina. Karinis revoliucinis komitetas užtikrina visiems laisvę ir asmens neliečiamybę.

3. Išspręsti klausimui, kokiū būdu turi vykti nuginklavimas, apie kurį kalbama str. 2, sudaroma komisija iš Karinio revoliucinio komiteto atstovų, karininkų atstovų ir tarpininkavusių organizacijų atstovų.

4. Pasirašius taikos sutartį, abi pusės tuojau pat duoda įsakymą nutraukti bet kokią šaudymą bei karo veiksmus ir imasi griežtų priemonių, kad tas įsakymas nenukrypsta-mai būtų vykdomas vietose.

5. Pasirašius susitarimą, visi abiejų pusių belaisviai tuojau pat paleidžiami...“

Jau dvi dienas miestas buvo bolševikų rankose. Įbauginti gyventojai išlindo iš rūsių ir išėjo ieškoti žuvusių artimųjų palaikų. Iš gatvių buvo pašalintos barikados. Tačiau paskalų apie Maskvos sugriovimą ne tik nemažėjo, bet gausėjo... Tie baisūs gandai mus kaip tik ir paskatino vykti į Maskvą.

Petrogradas, nors jis jau du šimtus metų yra Rusijos vyriausybės rezidencija, vis tik iš esmės liko dirbtinis miestas. Maskva — tikroji Rusija. Rusija, kokia ji buvo praeityje ir taps ateityje; Maskvoje galėsime pajusti tikrą-

ją rusų tautos pažiūrą į revoliuciją. Ten gyvenimas buvo labiau įtemptas.

Praėjusią savaitę Petrogrado Karinis revoliucinis komitetas, eilinių geležinkelininkų darbininkų remiamas, užėmė Nikolajaus geležinkelio stotį ir vieną po kito siuntė į pietryčius jūreivių ir raudongvardiečių ešelonus. Smolne mes gavom leidimus, be kurių niekas negalėjo išvykti iš sostinės... Kai tik privažiavo traukinys, minia apiplyšusių kareivių, apsikrovusių didžiuliais maišais produktų, puolė į vagonus. Lauždami duris ir daužydami langų stiklus, jie užtvindė visas kupė ir praėjimus. Daugelis užsilipo net ant vagonų stogų. Trejetas mūsų šiaip taip prasigavo į savo kupė, bet tuojau pat ten įsispraudė apie dvidešimt kareivių... Vietos buvo tik keturiems; mes ginčijomės ir reikalavom, konduktorius mus palaikė, bet kareiviai tik juokėsi. Kuriam galui jiems rūpintis saujelės buržujų patogumais! Mes parodėm Smolno mandatus. Kareiviai tuojau pat nuščiuvo.

„Einam iš čia, draugai! — šūktelėjo vienas iš jų. — Tai amerikiečiai draugai! Jie važiavo pažiūrėti mūsų revoliucijos trisdešimt tūkstančių varstų... Tikriausiai gerokai išvargol!..“

Mandagiai ir draugiškai atsiprašę, kareiviai išėjo iš mūsų kupė. Greitai išgirdom, kaip jie laužė kaimyninės kupė duris, kur buvo užsidarę du stori ir gerai apsirengę rusai, davę kyši konduktoriui.

Apie septintą valandą vakaro pajudėjom į priekį. Mažas ir silpnas garvežys, kūrenamas malkomis, vos vos tempė didžiulį, perkrautą traukinį ir dažnai sustodavo. Kareiviai, važiavę ant stogo, trypė kulnėmis ir dainavo liūdnas valstietiškas dainas. Koridoriuje, taip prisikimšusiame, kad buvo visiškai neįmanoma pereiti, visą naktį vyko smarkūs politiniai ginčai. Konduktorius iš paprati-mo laikas nuo laiko tikrino bilietus. Bet, išskyrus mus, bilietų beveik niekas neturėjo. Apie pusvalandį pasiplū-dęs, konduktorius beviltiškai pakeldavo į viršų rankas ir nueidavo. Oras buvo tvankus, prirūkytas ir įdvokęs. Jei ne išmušti langai, tą naktį tikriausiai būtume uždusę.

Rytą, daug valandų pavėlavę, išvydom aplinkui sniegu padengtą žemę. Smarkiai šalo. Apie 12 val. dienos pasiro-dė valstietė, nešina pilnu krepšiu duonos gabalų ir dideliu arbatinuku su drungnu kavos surogatu. Nuo tol iki pat nakties nieko daugiau nebematėm, kaip tik mūsų besikra-

tantį, žmonių perpildytą ir kas minutę sustojantį traukinį ir retas stotis, kuriose besotė minia tuoj pat užplūsdavo bufetus ir iššluodavo jų menkas atsargas. Vienoje tokioje stotyje pamačiau Noginą ir Rykovą — atskilusius komisarų, kurie grįžo į Maskvą pateikti savo skundų savo pačių Tarybai...^{*} Čia pat buvo ir Bucharinas, neaukštas rudabarzdīs žmogus fanatiko akimis, apie kurį sklido kalbos, kad jis „kairesnis už Leniną“.

Trečias skambutis, ir mes puolame prie traukinio, skindamiesi kelią per triukšmingos minios užtvindytą įėjimą. Tai buvo nepaprastai geraširdė minia, kuri visus trūkumus kentė kažkaip humoristiškai ramiai, be galo ginčijosi dėl visko, čia dėl padėties Petrograde, čia dėl anglų tredjunionų organizacijos — ir garsiai barėsi su traukinyje esančiais negausiais „buržujais“. Kol privažiuom Maskvą, beveik kiekvienamė vagone susiorganizavo komitetas maištui gauti ir paskirstyti. Šie komitetai taip pat suskilo į politines frakcijas, kurios tučtuojau pradėjo ginčus dėl pagrindinių principų.

Maskvos geležinkelio stotis buvo visiškai tuščia. Mes užėjom į komisaro būstinę susitarti dėl bilietų grįžti atgal. Komisaras buvo niūrus ir labai jaunas poručikas. Kai jam parodėm Smolne gautus mandatus, jis įsiuto ir pareiškė, jog jis ne bolševikas, o Visuomenės saugumo komiteto atstovas. Būdingas bruožas: bendroje maišatyje, kilusioje užkariaujant miestą, nugalėtojai užmiršo pagrindinę stotį...

Aplink nė vieno vežiko. Beje, paėjėję keletą kvartalų, radom, ko ieškojom. Juokingai apsimuturiavęs vežikas miegojo ant pasostės siaurose rogėse. „Kiek iki miesto centro?“

Vežikas pasikasė pakaušį.

„Vargu, pone, ar rasite viešbutyje kambarį, — tarė jis. — Bet už šimtinę, tiek to, nuvešiu...“ Iki revoliucijos tai kainavo iš viso du rublius! Pradėjom derėtis, bet jis tik traukė pečiaais. „Tokių metu ne kiekvienas ir važiuos, — kalbėjo jis. — Reikia drąsos“. Nusiderėti daugiau kaip iki penkių dešimčių rublių nepavyko. Kol važiuom tyliomis ir apsnigtomis, menkai apšviestomis gatvėmis, vežikas mums pasakojo apie savo nuotykius per šešetą dienų trukusias kautynes. „Važiuoji sau arba stovi kur nors prie

^{*} Žr. XI skyrių. — Dž. Ridas.

kampo,— pasakojo jis,— tik staiga — bumbt! — sviedinys. Bumbt! — kitas. Ta ta ta — kulkosvaidis... Aš kaip mat į šalį, kertu arkliui, o aplink tie velniai staugia. Tik randi ramią gatvelę, sustoji ir užsnūsti — bumbt! — vėl sviedinys. Ta ta ta... Tai velniai, tikri velniai!..”

Miesto centre apsnigtos gatvės buvo visiškai nutilusios, lyg ilsėdamosi po ligos. Reti žibintai, reti skubantys praeiviai. Ledinis vėjas skverbėsi iki kaulų. Mes puolėm į pirmą pasitaikiusį viešbutį, kuriame spingsėjo dvi žvakės.

„Taip, žinoma, turim labai patogių kambarių, tik visi stiklai išmušti. Jeigu ponai nesibijo gryno oro...”

Tverės gatvėje parduotuvių langai buvo išdaužyti, grindinio akmenys išvartyti, dažnai pasitaikydavo duobių, kurias išrausė artilerijos sviediniai. Ėjom iš viešbučio į viešbutį, bet vieni buvo perpildyti, o kituose įbauginti šeimnininkai atkakliai tvirtino viena: „Kambarių nėra! Nėra kambarių...” Centrinėse gatvėse, kur susitelkę bankai ir stambūs prekybos namai, buvo matyti žiojėjantys bolševikų artilerijos darbo pėdsakai. Vienas tarybinis darbuotojas man papasakojo: „Kai mums nepavykdavo tiksliai nustatyti, kur yra kariūnai ir baltagvardiečiai, mes šaudydavom tiesiai į jų čekių knygutes’.

Pagaliau mus priglaudė didžiulis „Nacional” viešbutis (vis dėlto mes buvom užsieniečiai, o Karinis revoliucinis komitetas pažadėjo saugoti svetimų valstybių piliečių gyvenamąją vietą). Viešbučio šeimnininkas mums parodė viršutiniame aukšte šrapneliu išmuštus langus. „Galvijai!— rėkė jis, grūmodamas kumščiais įsivaizduojamiems bolševikams.— Na, palaukit! Išmuš atpildo valanda! Po kelių dienų jūsų apsijuokusi vyriausybė eis velniop! Štai tada mes jums parodysim!..”

Papietavom vegetarinėje valgykloje viliojančiu pavadinimu: „Aš nieko gyvo nevalgau”. Ant sienų kabėjo Tolstojaus portretai. Po pietų išėjom pasivaikščioti gatvėmis.

Maskvos Taryba buvo įsikūrusi imponantiškame baltame pastate — Skobeleva aikštėje, buvusiuose generalgubernatoriaus rūmuose. Įėjimą saugojo raudongvardiečiai. Pakilę į viršų plačiais paradiniais laiptais, kurių sienos buvo nuklijuotos skelbimais apie komitetų susirinkimus ir politinių partijų atsišaukimais, perėjom per keletą didingų priėmimo salių. Jose buvo prikabinėta paveikslų, o jų auksiniai rėmai aptraukti raudona medžiaga. Galiausiai įėjom į puošnią paradinę salę su puikiais krištoliniais sie-

tynais ir paausdotomis atbrailomis. Čia buvo girdėti tyliai kalbant daugelį žmonių ir tarškant kelias siuvamasias mašinas. Ant grindų ir stalų buvo ištiesti ilgi raudonos ir juodos spalvos audeklai. Koks pusšimtis moterų kirpo ir siuvo kaspinus ir vėliavas revoliucijos aukų laidotuviams. Moterų veidai buvo susiraukšlėję ir susiurkštėję sunkioje kovoje už būvį. Jos dirbo liūdnos ir rūšcios, daugelio akyse žvilgėjo ašaros. . . Raudonosios armijos nuostoliai buvo dideli. . .

Kampe prie rašomojo stalo sėdėjo Rogovas, protingo veido, su akiniais, juodais darbinikiškais marškiniais. Jis pakvietė mus rytojaus rytą drauge su vykdomojo komiteto nariais dalyvauti laidotuvių procesijoje.

„Menševikų ir eserų nieko neišmokys! — šūktelėjo Rogovas.— Jie varo taikstymosi politiką tiesiog iš įpratimo. . . Įsivaizduokite, jie pasiūlė mums organizuoti laidotuves drauge su kariūnais! . . .“

Per salęėjo žmogus su aprinta kareiviška miline ir kepure. Jo veidas man pasirodė pažįstamas. Taip, tai buvo Melničianskis, su kuriuo man tekdavo susitikti Bajonoje (Niū Džersio valstija) per garsųjį streiką „Standart oil“ kompanijos įmonėse. Tais laikais jis dirbo laikrodininku ir vadinosi Džordžu Melčeriu. Dabar sužinojau, kad jis yra Maskvos metalininkų profsąjungos sekretorius, o gatvės mūšių metu buvo Karinio revoliucinio komiteto komisaru.

„Štai, pasigėrėkite! — šaukė jis, rodydamas savo pasigailėjimo vertus skarmalus.— Kai Kremliuje pirmą kartą pasirodė kariūnai, aš su vaikiniais kaip tik buvau ten. Mane įmetė į rūšį, iš manęs atėmė paltą, pinigus, laikrodį, net žiedą nutraukė nuo piršto. Štai kaip dabar tenka vaikščioti! . . .“

Jis man papasakojo daug smulkmenų apie kruvinas šešių dienų kautynes, kurios padalijo Maskvą į dvi dalis. Maskvos dūma, ne taip kaip Petrogrado, tiesiogiai vadovavo kariūnams ir baltagvardiečiams. Burmistras Rudniovas ir dūmos pirmininkas Minoras vadovavo Visuomenės saugumo komiteto ir kariuomenės veiksmams. Miesto komendantas Riabcevas buvo nusiteikęs demokratiškai ir abejojo, ar jam dera stoti į kovą su Kariniu revoliuciniu komitetu. Stoti į tą kovą jį privertė kaip tik dūma. Kremlius buvo užimtas reikalaujant burmistru. „Jei būsite Kremliuje, bolševikai neišdrįs jūsų apšaudyti“, — sakė jis.

Abi kovojančios pusės stengėsi patraukti į savo pusę ilgo dykinėjimo visiškai demoralizuotą vieną įgulos pulką. Tas pulkas surengė susirinkimą ir apsvarstė padėtį. Galų gale kareiviai nutarė likti neutralūs ir tęsti savo ankstesnę veiklą, t. y. prekiauti žiebtuvėlių akmenėliais ir saulėgražomis.

„Bet visų blogiausia,— pasakojo Melničianskis,— kad mums teko organizuoti savo jėgas jau kovos metu. Priešai puikiai žinojo, ko norėjo, o mūsų pusėje kareiviai turėjo savo Tarybą, darbininkai — savo... Kilo smarkūs ginčai dėl to, kas turi būti vadu. Kai kurie pulkai, iki apsisprendami, ką jiems daryti, mitingavo po keletą dienų. O kai karininkai staiga nuo mūsų pasitraukė, mes likom be karinio štabo...“

Jis nupiešė man daug gyvų paveikslų. Vieną pilką šalną dieną jis stovėjęs Nikitskajos gatvės kampe, kurį apšaudė kulkosvaidžiai. Čia pat susirinko būrelis gatvės padaužų, paprastai prekiaujančių laikraščiais. Jie prasiimanė naują žaidimą: sulaukę momento, kai pritildavo šūviai, jie imdavo bėgioti per gatvę. Visa kompanija buvo labai susijaudinusi ir išitraukusi į žaidimą. Daugelis buvo užmušti, bet kiti toliau perbėginėjo nuo šaligatvio ant šaligatvio, kurstydami vienas kitą.

Vėlai vakare nuėjau į Bajorų klubo rūmus, kur Maskvos bolševikai susirinko apsvarstyti iš Liaudies Komisarų Tarybos pasitraukusių Nogino, Rykovo ir kitų pranešimo.

Susirinkimas vyko teatro salėje, kurioje senojo režimo laikais publikai — karininkams ir puošnioms damoms — scenos mėgėjai vaidino prancūziškas komedijas.

Iš pradžių salėje buvo vien inteligentai: jie gyveno arčiau miesto centro. Kalbėjo Noginas, ir dauguma klausytojų buvo visiškai jo pusėje. Darbininkai ėmė rinktis daug vėliau: jie gyveno miesto pakraščiuose, o tramvajai tomis dienomis nevažinėjo. Bet apie pusiaunaktį dešimties dvylikos žmonių grupėmis jie jau pradėjo lipti laiptais. Tai buvo stambūs, tvirti žmonės, šiurkščiais drabužiais, ką tik palikę mūšių vietas. Visą savaitę jie kovojo kaip velniai, matydami aplinkui mirštant savo draugus.

Susirinkimą formaliai atidarius, Noginas tuojau pat buvo apibertas pašaiپیų ir piktų šauksmų kruša. Jis veltui mėgino aiškintis ir teisintis — niekas nenorėjo jo klausyti. Jis pasitraukęs iš Liaudies Komisarų Tarybos, jis de-

zertyravęs iš savo posto pačiame kovos įkarštyje!.. O dėl buržuazinės spaudos, tai čia, Maskvoje, jos jau nebuvo. Netgi miesto dūma buvo paleista. Į tribūną pakilo įsiutęs, kandus Bucharinas, kurio balsas smogė smūgį po smūgio. Susirinkusieji jo klausėsi degančiomis akimis. Rezoliucija dėl Liaudies Komisarų Tarybos veiksmų rėmimo surinko didžiąją daugumą balsų. Taip tarė savo žodį Maskva...^{3,4}

Vėlai naktį perėjom per ištuštėjusias gatves ir pro Iversko vartus išėjom į didžiulę Raudonąją aikštę, prie Kremliaus. Tamoje dūlavo ryškiai išmargintų, išvingiuotų ir išrantytų Vasilijaus Palaimintojo kupolų fantastiški kontūrai, niekur nebuvo galima pastebėti kokių nors sužalojimo žymių. Vienoje aikštės pusėje kilo į viršų tamsūs Kremliaus bokštai ir sienos. Ant aukštos sienos blykčiojo raudoni nematomų žiburių atspindžiai. Per visą didžiulę aikštę iki mūsų sklido žmonių balsai ir laužtuvų bei kastuvų stuksėjimas. Mes perėjom aikštę.

Prie sienos papėdės buvo suversta kalnai žemės ir grindinio akmenų. Palypėję aukščiau, žvilgtelėjom žemyn ir pamatėm dvi didžiules dešimties penkiolikos pėdų gylio ir penkiasdešimt jardų* pločio duobes, kur didelių laužų šviesoje dirbo kastuvais šimtai darbininkų ir kareivių.

Jaunas studentas kreipėsi į mus vokiškai. „Tai brolių kapai,— tarė jis,— rytoj čia palaidosim penkis šimtus proletarų, žuvusių už revoliuciją“.

Jis nuvedė mus į duobę. Kirtikliai ir kastuvai dirbo karštligišku greičiu, ir žemių kalnas vis augo ir augo. Visi tylėjo. Virš galvų dangus buvo nusėtas žvaigždėmis, ir senoji carų Kremliaus siena kilo kažkur į aukštybes.

„Čia, šioje šventoje vietoje,— tarė studentas,— pačioje švenčiausioje visoje Rusijoje, laidosim savo šventuosius. Čia, kur buvo laidojami carai, ilsėsis mūsų caras — liaudis...“ Jo ranka, peršauta gatvės mūšiuose, buvo parišta. Studentas žvelgė į ją. „Jūs, užsieniečiai,— kalbėjo jis toliau,— į mus, rusus, žiūrėte iš aukšto todėl, kad mes taip ilgai kentėme viduramžišką monarchiją. Tačiau mes matėm, kad caras yra ne vienintelis tironas pasaulyje; kapitalizmas — dar blogiau, o juk jis įsakinėja visam pasauliui, kaip tikras imperatorius... Nėra geresnės revoliucinės taktikos už rusų...“

* Pėda — 30,5 cm, jardas — 91,5 cm.— Rus. leid. red.

Kai grįžom atgal, darbininkai, labai nuvargę ir šlapi nuo prakaito, nors spaudė šaltis, pradėjo lėtai lipti iš duobių. Jų pakeisti per Raudonąją aikštę jau skubėjo minia žmonių. Jie sušoko į duobes, čiupo kastuvus ir, netardami nė žodžio, ėmė kasti, kasti, kasti. . .

Visą tą ilgą naktį liaudies savanoriai keitė vienas kitą, nė vieną minutę nenutraukdami skubaus darbo, ir didžiulėje apsnigtoje aikštėje šalta rytmečio šviesa apšvietė dvi rudas, visiškai užbaigtas žiojėjančias brolių kapų duobes.

Atsikėlėm dar prieš patekiant saulei ir tamsiomis gatvėmis nuskubėjom į Skobelevo aikštę. Visame didžiuliam mieste nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Bet iš visų pusių, iš toli ir iš arti, buvo girdėti tylus ir duslus judėjimo užesys, lyg būtų artėjęs viesulas. Blyškioje ankstyvo ryto prieblandoje priešais Tarybos rūmus buvo susibūrusi nedidelė grupė vyrų ir moterų, nešina glėbiu raudonų vėliavų su auksiniais užrašais — Maskvos Tarybos vykdomojo komiteto vėliavų. Švito. . . Iš tolo sklidęs prislopintas triukšmas stiprėjo, darėsi vis garsesnis, pereinantį į gaudesį. Miestas kilo. Patraukėm Tverės gatve žemyn, iškėlė plevėsuojančias vėliavas. Kopytėlės, pro kurias ėjome, buvo užrakintos ir skendėjo tamsoje. Užrakinta buvo ir Iversko dievo motinos koplyčia, kurią prieš vainikavimą Kremliuje kadaise aplankydavo kiekvienas naujas caras ir kuri ištisą parą paprastai būdavo atidaryta, pilna žmonių ir žvilganti pamaldžios rankos uždegtų žvakių atspindžiais ikonų aukse, sidabre ir brangakmeniuose. O dabar, pasak žmonių, pirmą kartą nuo Napoleono įsiveržimo, žvakės buvo užgesusios.

Šventoji stačiatikių bažnyčia nebelaimino Maskvos, kurioje, esą, buvo susimetusios nuodingosios gyvatės, išdriusios bombarduoti Kremlį. Cerkvės skendėjo tamsoje, tyloje ir šaltyje, šventikai buvo dingę. Raudonosiose laidotuvėse nedalyvaus popai, nebus gedulingųjų mišių už mirusių, prie šventvagių kapo nepasigirs jokių maldų. O neilgai trukus Maskvos metropolitas Tichonas atskirs Tarybas nuo bažnyčios.

Parduotuvės taip pat buvo uždarytos, bet turtingųjų klasių atstovai sėdėjo namie dėl kitų priežasčių. Ta diena buvo liaudies diena, ir gandas apie jos atėjimą gaudė kaip jūros bangų mūša.

Pro Iversko vartus jau ėmė plaukti žmonių upė, ir tūkstantinė minia užtvindė didžiulę Raudonąją aikštę. Pas-

tebėjau, jog, praeidamas pro Iversko koplyčia, nė vienas nesizėgnojo, kaip kad darydavo seniau. . .

Prasibrovę per tirštą minią, susigrūdusią prie Kremliaus sienos, sustojome ant vienos šviežiai supiltos kalvos. Čia jau buvo keletas žmonių, tarp jų kareivis Murlovas, išrinktas į Maskvos komendanto postą, aukštas, barzdotas, geraširdiško žvilgsnio ir paprasto veido žmogus.

Iš visų gatvių į Kremliaus aikštę plaukė didžiulės žmonių minios. Čia buvo tūkstančiai darbo ir skurdo išsekintų žmonių. Atėjo karinis orkestras. Jis grojo „Internacionalą“, ir visa minia stichiškai pagavo himną, lėtai, iškilmingai sklindantį per aikštę kaip jūros banga. Nuo dantytų Kremliaus sienų viršaus iki pat žemės driekėsi didžiulės raudonos vėliavos su baltais ir raudonais užrašais: „Pasaulinės socialistinės revoliucijos avangardo kankiniams“ ir „Tegyvuoja viso pasaulio darbininkų brolybė!“

Žvarbiame vėjyje plazdėjo vėliavos. Dabar pradėjo rinktis tolimų miesto pakraščių fabriku ir gamyklų darbininkai, nešini žuvusių artimųjų palaikais. Jie ėjo pro vartus su plevėsuojančiomis vėliavomis, nešdami raudonus kaip kraujas karstus. Tai buvo prastos dėžės iš netašytų lentų, nudažytos raudonais dažais. Aukštai iškėlę ant pečių, jas nešė paprasti žmonės, negalėdami sulaikyti ašarų. Paskui karstus ėjo moterys, garsiai verkdamos arba tylėdamos, suakmenėjusios, mirtinai išblyškusios. Kai kurie karstai buvo atidengti, ir iš paskos žmonės nešė jų dangčius; kiti buvo uždengti auksiniu ar sidabrinu brokatu arba ant dangčio buvo pritvirtinta kareivio kepurė. Buvo daug vainikų iš negyvų dirbtinių gėlių. . .

Atsiskleidžiančiu ir vėl užsisklendžiančiu nelygiu praejimu procesija lėtai artėjo prie mūsų. Dabar pro vartus plaukė begalinis srautas įvairių raudonų atspalvių vėliavų su auksiniais ir sidabriniais užrašais, su juodu krepu prie kotų viršūnės. Buvo ir keletas anarchistinių vėliavų — juodų, su baltais užrašais. Orkestras grojo revoliucinį gedulo maršą, ir jam pritarė visa didžiulė vienplaukė minia. Liūdną giesmę dažnai nutraukdavo raudojimas. . .

Tarp darbininkų ėjo būriai kareivių, taip pat nešini karstais, lydimi karinio eskorto — kavalerijos eskadronų ir artilerijos baterijų, kurių patrankos buvo pridengtos raudona ir juoda medžiaga, pridengtos, atrode, visam laikui. Ant karinių dalių vėliavų — užrašai: „Tegyvuoja III Internacionalas!“ arba „Reikalaujame visuotinės teisingos

demokratinės taikos!" Laidotuvių procesija lėtai priėjo prie kapų, ir tie, kurie nešė karstus, nuleido juos į duobes. Daugelis jų buvo moterys — stiprios, kresnos proletarės. O paskui karstus ėjo kitos moterys — jaunos, priblokštos skausmo arba nežmoniškais balsais aimanuojančios susiraukšlėjusios senutės. Daugelis iš jų puolė į duobes paskui savo sūnus ar vyrus ir baisiai šaukė, kai gailastingos rankos jas sulaikydavo. Taip myli vienas kitą varguoliai. . .

Gedulinga procesija nesiliovė plaukusi visą ilgą dieną, iki pat vakaro. Ji ėjo į aikštę pro Iversko vartus ir tolo nuo jos Nikolskajos gatve, iškėlusį raudonas vėliavas, ant kurių buvo išrašyti vilties ir brolybės žodžiai, stulbinančios pranašystės. Šios vėliavos bangavo penkiasdešimties tūkstančių žmonių minios fone, o į jas žiūrėjo visi pasaulio darbo žmonės ir jų palikuonys — žiūrėjo ir žiūrės visais laikais. . .

Vienas po kito kape buvo sustatyti penki šimtai karstų. Leidosi sutemos. Vėliavos vis dar plaikstėsi ir šlamėjo ore, orkestras grojo gedulo maršą, ir didžiulė minia giedodama jam pritarė. Ties kapu ant plikų medžių šakų, lyg keistos įvairiaspalvės gėlės, pakibo vainikai. Du šimtai žmonių čiupo kastuvus ir ėmė berti į kapą žemę. Ji dusliai bildėjo į karstus, ir šio bildesio neužgožė netgi gausingos minios giedojimas.

Užsidegė žibintai. Praslinko paskutinė vėliava, praėjo, baimingai žvilgčiodama atgal, paskutinė verkianti moteris. Proletariato banga nuo Raudonosios aikštės palengva atslūgo. . .

Ir aš staiga supratau, kad pamaldžiajai Rusijos liaudžiai nebereikia šventikų, padedančių jai melsti dangaus karalystės. Ši liaudis kūrė žemėje tokią šviesią karalystę, kokios nerasi jokiame danguje, tokią karalystę, už kurią numirti — laimė. . .

Valdžios iškovojimas¹„Rusijos tautų teisių deklaracija“²

...Tarybų suvažiavimas šių metų birželio mėnesį paskelbė Rusijos tautų laisvo apsisprendimo teisę.

Antrasis Tarybų suvažiavimas šių metų spalio mėnesį šią neatimamąją Rusijos tautų teisę dar ryžtingiau ir aiškiau patvirtino.

Vykdydama šių suvažiavimų valią, Liaudies Komisarų Taryba, sprendama Rusijos tautybių klausimus, nutarė laikytis šių principų:

- 1) Rusijos tautų lygybė ir suverenumas.
- 2) Rusijos tautų laisvo apsisprendimo teisė iki pat atsisakymo ir savarankiškos valstybės įkūrimo.
- 3) Visų ir visokių nacionalinių ir nacionalinių-religinių privilegijų ir apribojimų panaikinimas.
- 4) Rusijos teritorijoje gyvenančių nacionalinių mažumų ir etnografinių grupių laisvas vystymasis.

Iš to išplaukiantys konkretūs dekretai bus parengti netrukus po tautybių reikalų komisijos sudarymo.

Rusijos respublikos vardu
Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)
Tautybių reikalų liaudies komisaras
Josifas Džiugašvilis-Stalinas”

Centrinė rada Kijeve tučtuojau paskelbė Ukrainą savarankiška respublika. Tą patį padarė ir Suomijos vyriausybė — Helsingforso senatas. Sibire ir Kaukaze taip pat atsirado nepriklausomų „vyriausybių“. Lenkijos vyriausiasis karinis komitetas netrukus išskyrė iš Rusijos armijos visus lenkų būrius, panaikino jų komitetus ir, sutelkęs

tuos būrius į vieną junginį, įvedė juose geležinę drausmę...

Visos šios „vyriausybės“ ir „judėjimai“ turėjo du bendrus būdingus bruožus: pirma, jiems vadovavo turtingosios klasės, antra, jie bijojo ir neapkenė bolševikų.

Šio chaoso ir stulbinančių permainų aplinkybėmis Liaudies Komisarų Taryba nepaliaujamai kūrė socialistinę tvarką. Dekretas po dekreto: dėl socialinio aprūpinimo, dėl darbininkų kontrolės, taisyklės valsčių žemės komitetams, rangų ir luomų panaikinimas, senosios teismų sistemos panaikinimas, liaudies tribunolų sudarymas...³

Armija po armijos, laivynas po laivyno siuntė į Petrogradą deputacijas, „džiugiai sveikindami naująją liaudies vyriausybę“.

Kartą priešais Smolną pamačiau apdriskusį pulką, tik ką grįžusį iš apkasų. Kareiviai, išsirikiavę priešais didžiulius vartus, sulysę, išblyškusiais pilkšvais veidais, žiūrėjo į Smolną taip, tartum būtų tikėjęsi jame išvysti patį viešpatį dievą. Kai kurie juokdamiesi žvilgčiojo į vis dar riogsančius viršum įėjimo imperatoriškus erelius. Tuo metu prie Smolno pakeisti sargybos atėjo būrys raudongvardiečių. Visi kareiviai labai susidomėję atsigrėžė, nes buvo daug apie raudongvardiečius girdėję, bet niekada jų nematę. Išėję iš gretų, jie tapšnojo raudongvardiečiams per pečius, geraširdiškai juokavo ir laidė pusiau pašaipias, pusiau entuziastingas pastabas...

Laikiniosios vyriausybės nebebuvo. Lapkričio 15 (2) dieną visų Petrogrado cerkvių šventikai nustojo ją minėti per pamaldas. Bet, kaip pasakė Visos Rusijos Centro Vykdomajame Komiteje pats Leninas, „valdžios iškovojimas dar tik prasidėjo“. Netekusios ginklų, opozicinės jėgos, vis dar tebelaikančios savo rankose šalies ekonominį gyvenimą, pradėjo organizuoti ūkinę suirutę. Pasinaudodamos rusų tautai būdingu sugebėjimu veikti išvien, šios jėgos stengėsi sutrikdyti Tarybų veiklą, jas suardyti ir diskredituoti.

Valstybės įstaigų tarnautojų streikas buvo gerai organizuotas, jį finansavo bankai bei komercinės įmonės. Kiekvienas bolševikų mėginimas paimti į savo rankas vyriausybės aparatą sutikdavo pasipriešinimą.

Į užsienio reikalų ministeriją atėjo Trockis. Valdinincai atsisakė jį pripažinti ir užsirakino savo kambariuose, o kai durys buvo išlaužtos, jie visi atsistatydino. Jis parei-

kalavo raktų nuo archyvų, bet raktai buvo jam atiduoti tik tada, kai jo iškviešti darbininkai atėjo laužti užraktų. Tuomet paaiškėjo, kad buvęs užsienio reikalų ministro pavaduotojas Neratovas yra dingęs ir išsinešęs slaptas sutartis. . .

Šliapnikovas mėgino užvaldyti darbo ministeriją. Labai šalo, o ministerijoje nebuvo kam pakurti krosnių. Tarnautojų buvo keli šimtai, bet nė vienas iš jų nepanorėjo parodyti Šliapnikovui, kur yra ministro kabinetas. . .

Aleksandra Kolontaj, lapkričio 13 (spalio 31) dieną paskirta socialinio aprūpinimo komisare, ministerijoje buvo sutikta streiku. Į darbą atėjo tik keturiasdešimt tarnautojų. Visa tai tuoju pat labai sunkiai atsiliepė visai didelių miestų centrų varguomenei ir asmenims, išlaikomiems prieglaudose ir labdaringose įstaigose. Visi jie pateko į beviltišką padėtį. Ministerijos pastatą buvo apgulę badaujančių invalidų ir našlaičių delegatai išblyškusiais, išsekusiais veidais. Iki ašarų susijaudinusi Kolontaj liepė suimti streikuojančius ir tol jų neišleido, kol jie neatidavė įstaigos ir seifo raktų. Tačiau, gavusi raktus, ji sužinojo, kad jos pirmtakė, grafienė Panina, yra pabėgusi su visais fondais. Grafienė atsisakė atiduoti juos bet kam, išskyrus Steigiamąjį susirinkimą⁴.

Tas pat dėjosi ir žemdirbystės ministerijoje, maisto ministerijoje, finansų ministerijoje. Valdininkai, kuriems buvo įsakyta ateiti į darbą grasinant, kad jie bus atleisti iš pareigų ir neteks teisės į pensiją, arba toliau streikavo, arba vėl pradėjo dirbti tik tam, kad galėtų sabotuoti. Kadangi beveik visa inteligentija buvo prieš bolševikus, surinkti naujų tarnautojų Tarybinė vyriausybė neturėjo iš kur.

Privatūs bankai atkakliai nenorėjo atsidaryti, o spekuliantai juose puikiausiai tvarkė savo reikalus pro užpakalines duris. Kai ateidavo bolševikų komisarai, tarnautojai išeidavo paslėpę knygas ir išsinešdami fondus. Streikavo ir visi Valstybės banko valdininkai, išskyrus darbuotojus, dirbančius rūsiuose ir valstybinių dokumentų rengimo ekspedicijoje. Jie atmesdavo visus Smolno reikalavimus ir tuo pat metu privačiai išduodavo dideles pinigų sumas Gelbėjimo komitetui ir miesto dūmai.

Į banką du kartus buvo atėjęs komisaras su kuopa raudongvardiečių. Jis oficialiai reikalavo išduoti stambią pinigų sumą vyriausybės reikalams. Pirmą kartą jį sutiko

dūmos nariai ir menševikų bei eserų vadai. Jų buvo tiek daug ir jie taip rimtai kalbėjo apie galimus smurto veiksmų padarinius, jog komisaras buvo įbaugintas. Antrą kartą jis atėjo su oficialiu mandatu ir garsiai jį perskaitė. Bet čia kažkas pastebėjo, kad ant mandato nesą nei dotos, nei antspaudo. Ir tradicinė Rusijoje pagarba „popieriui“ privertė komisarą vėl išeiti tuščiomis.

Kreditų kanceliarijos valdininkai sunaikino savo knygas, ir todėl išaiškinti Rusijos finansinius santykius su kitomis valstybėmis buvo visai neįmanoma.

Maisto komitetai ir municipalinių buitinio aptarnavimo įmonių administracija arba visai nedirbo, arba sabotavo. Kai bolševikai, matydami baisią miesto gyventojų padėtį, norėjo jiems pagelbėti arba perimti reikalus į savo rankas, tarnautojai tuojau pat metė darbą, o dūma užtvindė visą Rusiją telegramomis, skelbiančiomis, kad bolševikai esą „pažeidžia miesto savivaldybės autonomiją“.

Kariniuose štabuose, karo ir jūrų ministerijų įstaigose, kurių tarnautojai sutiko toliau dirbti, Taryboms smarkiai priešinosi kariuomenės komitetai ir vyriausioji vadovybė. Kiek galėdami, jie sabotavo, net jeigu tai atsiliepdavo padėčiai fronte. Vikželis buvo nusiteikęs priešiška ir atsakydavo gabenti tarybinę kariuomenę. Kiekvienas ešelas, siunčiamas iš Petrogrado, tiesiog jėga prasiskindavo kelią. Geležinkelio tarnautojus tekdavo nuolat suiminėti. Čia į sceną išeidavo Vikželis ir reikalaudavo paleisti suimtuosius, grasindamas tuojau pat paskelbti visuotinį streiką.

Smolnas buvo aiškiai bejėgis. Laikraščiai tvirtino, jog po trijų savaičių visi Petrogrado fabrikai ir gamyklos sustos dėl to, kad nėra kuro. Vikželis skelbė, kad iki gruodžio 1 dienos nustos veikę geležinkeliai. Petrograde duonos liko tik trims dienoms, o naujų atsargų nebuvo atvežama. Armija fronte badavo... Gelbėjimo komitetas ir visokiausi centro komitetai siuntinėjo po visą šalį atsisaukimus, kurie ragino gyventojus nekreipti jokio dėmesio į vyriausybės dekretus. Sąjungininkų ambasados buvo arba šaltai abejingos, arba atvirai priešiškos.

Opoziciniai laikraščiai, kasdien uždaromi ir rytojaus dieną išeinantys nauju pavadinimu, bėrė nuodingas pašaipas naujo režimo adresu⁵. Net „Novaja žizn“ apibūdino jį kaip „demagogijos ir bejėgiškumo kombinaciją“.

„Su kiekviena diena,—rašė laikraštis,— Liaudies Komisarų vyriausybė vis labiau ir labiau susipainioja praktikoje kasdienybės prozoje. Taip lengvai užgrobę valdžią, bolševikai nieku būdu negali faktiškai jos užvaldyti.

Nepajėgdami įvaldyti esamo valstybės mechanizmo, jie negali tuo pat metu sukurti naujo, kuris lengvai ir laisvai dirbtų pagal socialistų eksperimentatorių nurodymą.

Juk jeigu dar taip neseniai bolševikai stokojo žmonių eiliniam darbui augančioje partijoje,—visų pirma darbui liežuviu ir plunksna,—tai iš kur jie galėjo rasti žmonių įvairiausiems ir sudėtingiausiems specialioms valstybės gyvenimo uždaviniams vykdyti?

Naujoji valdžia neriasi iš kailio, apiberia šali dekretais, vis „radikalesniais ir socialistiškesniais“. Bet tas popierinis socializmas, skirtas labiau mūsų palikuonims stebinti, neturi nei noro, nei sugebėjimo spręsti eilinius dienos klausimus. . .“

O tuo tarpu ištisas dienas ir naktis dirbo Vikželio sušaukta konferencija naujai vyriausybei suformuoti. Iš esmės šalyje jau buvo priėmusios bendrus vyriausybės sudarymo pagrindus ir buvo svarstoma Liaudies tarybos sudėtis. Buvo apytikriai numatytas ministrų kabinetas su Černovu priešakyje, bolševikams jame skirta žymi mažuma, o Leninas ir Trockis — nušalinti. Menševikų bei eserų partijų centro komitetai ir Valstiečių deputatų tarybų vykdomasis komitetas nedvejodami nutarė toliau likti opozicijoje bolševikų „nusikalstamai politikai“, bet, „kad būtų išvengta tolesnės brolių brolžudybės“, nespriešinti jų įėjimui į Liaudies tarybą.

Tačiau Kerensko pabėgimas ir visuotinė stebėtina Tarybų sėkmė pakeitė padėtį. 16 (3) dieną* kairieji eserai CVK posėdyje pareikalavo, kad bolševikai suformuotų koalicinę vyriausybę, dalyvaujant kitoms socialistinėms partijoms; priešingu atveju jie grasino pasitraukti iš Karinio revoliucinio komiteto ir CVK. Malkinas pareiškė: „Paskutinės žinios iš Maskvos, kur abiejose barikadų pusėse žūva mūsų draugai, verčia mus dar kartą iškelti klausimą dėl valdžios organizavimo, ir iškelti tą klausimą yra ne tik mūsų teisė, bet ir pareiga. . . Mes išsikvojome teisę sėdėti drauge su bolševikais Smolno institute ir kalbėti iš šitos tribūnos. Jeigu jūs atsisakysite susitarti, tai po smar-

* Lapkričio.— Rus. leid. red.

kios kovos partijos viduje mes būsime priversti pereiti prie atviro mūšio už jos ribų... Mes privalome pasiūlyti demokratijai priimtino susitarimo sąlygas..."

Po pertraukos, paskelbtos tam, kad ultimatumą galėtų apsvarstyti frakcijos, bolševikai grįžo į salę, ir Kamenevas paskelbė tokį rezoliucijos projektą:

„Centro Vykdomasis Komitetas pageidauja, kad iš Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų į vyriausybę įeitų atstovai tų socialistinių partijų, kurios pripažįsta spalio 24—25 dienos revoliucijos iškovojimus, t. y. Tarybų valdžią, Žemės ir Taikos dekretus, dėl darbininkų kontrolės ir darbininkų apginklavimo. Todėl Centro Vykdomasis Komitetas nutaria toliau vesti derybas dėl valdžios su visomis tarybinėmis partijomis ir primygtinai siūlo tokias susitarimo sąlygas:

Vyriausybė atsakinga Centro Vykdomajam Komitetui. Centro Vykdomasis Komitetas išplečiamas iki 150 žmonių. Prie šitų 150 Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų delegatų pridedama 75 delegatai nuo gubernijų Valstiečių tarybų, 80 — nuo kariuomenės dalių ir laivyno, 40 — nuo profesinių sąjungų (25 — nuo visos Rusijos profesinių susivienijimų proporcingai organizacijų skaičiui, 10 — nuo Vikželio ir 5 — nuo pašto ir telegrafo tarnautojų) ir 50 delegatų nuo socialistinės Petrogrado miesto dūmos. Vyriausybėje ne mažiau kaip pusė vietų turi būti suteikta bolševikams. Darbo, vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministerijoms šiaip ar taip turi atstovauti bolševikų partija. Maskvos ir Petrogrado apygardų kariuomenę tvarko Maskvos ir Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų įgaliotiniai. Vyriausybė kelia sau uždavinį sistemingai ginkluoti darbininkus visoje Rusijoje. Nutarta reikalauti draugų Lenino ir Trockio kandidatūrų“.

Kamenevas pridūrė:

„Vadinamoji „Liaudies taryba“, kurią mums siūlo konferencija, turės 420 narių, tarp jų apie 150 bolševikų. Be mūsų, į ją įeis kontrrevoliucinio senojo CVK delegatai, 100 miestų savivaldybių atstovų — visi kornilovininkai, 100 Avksentjevo paskirtų delegatų nuo Valstiečių tarybų ir 80 delegatų nuo senųjų kariuomenės komitetų, kurie jau nebeatstovauja kareivių masėms.

Mes atsisakome įsileisti čia senąjį CVK ir miestų dūmų atstovus. Valstiečių tarybų delegatus turi išrinkti mūsų sušauktas Valstiečių suvažiavimas, kuris kartu iš-

rinks ir naują vykdomąjį komitetą. Pasiūlymas pašalinti Lenina ir Trockį yra pasiūlymas palikti mūsų partiją be vadovybės, ir su tokiu pasiūlymu mes nesutiksime. Ir pagaliau mes iš viso manome, kad „Liaudies taryba“ visai nereikalinga. Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos yra atviros visoms socialistinėms partijoms, o CVK pakankamai tiksliai atspindi realų jų populiarumo santykį...“

Karelinas kairiųjų eserų vardu pareiškė, kad jie balsuos už bolševikų rezoliuciją, bet pasilieka teisę pakeisti kai kurias detales, pavyzdžiui, atstovavimo valstiečiams tvarką, ir reikalauja, kad jiems būtų paliktas žemdirbystės ministerijos portfelis. Šie reikalavimai buvo priimti...

Vėliau, Petrogrado Tarybos posėdyje, Trockiui buvo pateiktas klausimas dėl naujos vyriausybės formavimo.

„Apie tai aš nieko nežinau,— atsakė Trockis.— Aš derybose nedalyvauju... Beje, nemanau, kad jos turėtų didelę reikšmę...“

Tą naktį konferencijoje viešpatavo didelis sąmyšis. Miesto dūmos delegatai iš jos pasitraukė...

Bet ir pačiame Smolne bolševikų partijos gretose augo stipri opozicija Lenino politikai. Naktį į lapkričio 17 (4) dieną didžiulė CVK salė buvo sausakimša. Atmosfera buvo grėsminga.

Bolševikas Larinas pareiškė, kad artėja rinkimų į Steigiamąjį susirinkimą diena ir kad laikas baigti „politinį terorą“.

„Reikia sušvelninti priemones, kurių buvo imtasi prieš spaudos laisvę. Jos buvo reikalingos kovos metu, bet dabar yra visiškai nepateisinamos. Spauda turi būti laisva, jeigu ji nekursto pogromų ir maištų“.

Saviems partiniams draugams rékiant ir švilpiant, Larinas pasiūlė tokią rezoliuciją:

„Liaudies Komisarų Tarybos dekretas dėl spaudos panaikinamas... Politinėms represijoms turi būti gautas preliminarinis sutikimas iš tribunolo, kurį renka CVK (proporcingo atstovavimo pagrindu*) ir kuris turi teisę peržiūrėti taip pat visus jau įvykdytus suėmimus, laikraščių uždarymą ir t. t.“

Šią rezoliuciją audringais plojimais sutiko ne tik kairiųjų eserų, bet ir dalies bolševikų suolai.

* Žodžių, paimtų į skliaustus, CVK protokoluose nėra.— Rus. leid. red.

Avanesovas Lenino šalininkų vardu skubiai pasiūlė atidėti spaudos klausimą iki tol, kol bus pasiektas susitarimas tarp politinių partijų. Šis pasiūlymas buvo atmestas didžiule balsų dauguma.

„Revoliucija, kuri šiuo momentu yra baigiama,— kalbėjo Avanesovas,— nepabūgo pakelti rankos prieš privatinę nuosavybę, o spaudos klausimą mes turime svarstyti būtent kaip privatinės nuosavybės klausimą...“

Po to jis perskaitė tokią oficialiai bolševikų siūlomą rezoliuciją:

„1. Uždaryti buržuazinius laikraščius paskatino ne tik grynai kovos poreikiai vykstant sukilimui ir malšinant kontrrevoliucinius mėginimus, bet tai buvo ir būtina pereinamoji priemonė naujai tvarkai spaudos srityje įvesti, tokiai tvarkai, kad kapitalistai — spaustuvių ir popieriaus savininkai — negalėtų tapti vienvaldžiais visuomenės nuomonės fabrikuotojais.

Tolesnė priemonė turi būti privačių spaustuvių ir popieriaus atsargų konfiskavimas, jų perdavimas Tarybų valdžios nuosavybės centre ir vietose, kad partijos ir grupės galėtų naudotis techninėmis spausdinimo priemonėmis pagal tikrąją idėjinę savo jėgą, t. y. proporcingai savo šalininkų skaičiui.

Vadinamosios „spaudos laisvės“ atkūrimas, t. y. paprastas spaustuvių ir popieriaus grąžinimas kapitalistams — liaudies sąmonės nuodytojams, būtų neleistinas kapituliavimas prieš kapitalo valią, vienos iš svarbiausių darbininkų bei valstiečių revoliucijos pozicijų atidavimas, t. y. aiškiai kontrrevoliucinė priemonė.

Todėl CK siūlo CVK bolševikų frakcijai kategoriškai atmesti visokius pasiūlymus, kuriais linkstama grąžinti senąją tvarką spaudos srityje, ir besąlygiškai remti šiuo klausimu Liaudies Komisarų Tarybą, nusistačiusią prieš tas pretenzijas ir pastangas, kurias padiktavo smulkiaburžuaziniai prietarai arba tiesioginis pataikavimas kontrrevoliucinės buržuazijos interesams“.

Šios rezoliucijos skaitymą pertraukdavo kairiųjų eserų ironiškos pastabos ir opozicinių bolševikų pasipiktinimo šauksmai. Karelinas pašoko iš savo vietos ir protestavo: „Prieš tris savaites bolševikai buvo karščiausi spaudos laisvės gynėjai... Šioje rezoliucijoje pateikiami argumentai keistai primena senųjų juodašimčių ir caro cenzorių po-

žiūrį: jie juk taip pat kalbėjo apie „liaudies sąmonės nuodytojus“.

Trockis pasakė ilgą kalbą, gindamas rezoliuciją. Jis kalbėjo apie skirtumą tarp spaudos padėties pilietinio karo metu ir jos padėties po pergalės: „Pilietinio karo metu teisę į prievartą turi tik engiamieji...“ (Š a u k s m a i: „O kas dabar engiamas? Kanibalas!“)

„Mes dar nesame galutinai nugalėję priešų,— tęsė Trockis,— o laikraščiai yra ginklas jų rankose. Tokiomis sąlygomis laikraščių uždarymas yra visiškai teisėta savignyos priemonė...“ Po to Trockis ėmė kalbėti apie spaudos padėtį po pergalės.

„Socialistų pozicija spaudos laisvės klausimu turi tiksliai atspindėti atitinkamą jų poziciją prekybos laisvės klausimu... Dabar Rusijoje organizuojama demokratijos valdžia reikalauja visiškai panaikinti spaudos privatinės nuosavybės viešpatavimą, visai taip pat, kaip ir pramonės... Tarybų valdžia privalo konfiskuoti visas spaustuves. (Š a u k s m a i: „Konfiskuokite „Pravdos“ spaustuvę!“) Buržuazinis spaudos monopolis turi būti sutriuškintas. Kitaip mums nebūtų verta imti valdžią! Kiekvienai piliečių grupei turi būti prieinamas popierius ir spausdinimo mašinos... Nuosavybės teisė į spaustuves ir popierių priklauso visų pirma darbininkams ir valstiečiams ir tik po jų buržuazinėms partijoms, sudarančioms mažumą... Valdžiai perėjus į Tarybų rankas, iš esmės keičiasi visos pagrindinės gyvenimo sąlygos, ir šis kitimas negali nepalieti spaudos... Jeigu nacionalizavome bankus, tai kodėl turime pakęsti finansininkų laikraščius? Senoji santvarka turi mirti, ir tai reikia suprasti vieną kartą visiems laikams...“ Plojimai ir pikti šauksmai.

Karelinas pareiškė, kad CVK negali išspręsti tokio svarbaus klausimo. Jį reikia perduoti specialiai komisijai. Po to jis pasakė karštą kalbą, gindamas spaudos laisvę.

Paskui kalbėjo Leninas, ramiai, šaltai. Jis raukė kaktą, kalbėjo lėtai parinkdamas žodžius; kiekviena jo frazė smogė kaip kūjis.

„Pilietinis karas dar nebaigtas, mes vis dar kovojame su priešų, taigi negalima atšaukti represinių priemonių spaudos atžvilgiu.

Mes, bolševikai, visuomet sakėme, kad, pasiekę valdžią, uždarysime buržuazinę spaudą. Pakęsti buržuazinius laikraščius — reiškia liautis buvus socialistu. Kai darai re-

voliuciją, stovėti vietoje negalima: tenka eiti arba pirmyn, arba atgal. Tas, kas dabar kalba apie „spaudos laisvę“, traukiasi atgal ir stabdo veržlų mūsų žengimą į socializmą.

Mes nusikratėme kapitalizmo jungu, kaip pirmoji revoliucija nusikratė caro patvaldystės jungu. *Jeigu pirmoji revoliucija turėjo teisę uždrausti monarchistų laikraščius*, tai ir mes turime teisę uždaryti buržuazinius laikraščius. Negalima atskirti spaudos laisvės klausimo nuo kitų klasių kovos klausimų. Mes žadėjome uždaryti šiuos laikraščius ir turime juos uždaryti. Didžiulė daugumą liaudies eina su mumis!

Dabar, kai sukilimas jau praėjęs, mes visiškai neketiname drausti kitų socialistinių partijų laikraščių, nes jos nekursto ginkluoto sukilimo ir neragina neklausyti Tarybinės vyriausybės. Tačiau mes neleisime, kad, dangstydamosi socialistinės spaudos laisve ir buržuazijos slapta remiamos, jos užgrobtų popieriaus ir spaustuvių monopolį... Spaudos techninės priemonės turi tapti Tarybinės vyriausybės nuosavybe ir būti paskirstomos visų pirma tarp socialistinių partijų griežtai pagal santykinę jų sekėjų skaičių...“

Prasidėjo balsavimas. Larino ir kairiųjų eserų rezoliucija buvo atmesta — prieš ją balsavo trisdešimt vienas balsas, už ją — dvidešimt du balsai. Už Lenino požiūrį buvo trisdešimt keturi, prieš — dvidešimt keturi balsai*. Bolševikai Riazanovas ir Lozovskis balsavo su mažuma; jie sakėsi negalį balsuoti už bet kokią spaudos laisvės apribojimą.

Po to kairieji eserai pareiškė, kad jie nebegali būti atsakingi už tai, kas vyksta. Jie pasitraukė iš Karinio revoliucinio komiteto ir iš visų kitų atsakingų postų.

Iš Liaudies Komisarų Tarybos pasitraukė penki nariai: Noginas, Rykovas, Miliutinas, Teodorovičius ir Šliapnikovas. Ta proga jie padarė pareiškimą:

„Mes laikomės požiūrio, kad socialistinę vyriausybę reikia sudaryti iš visų tarybinių partijų. Manome, kad tik tokios vyriausybės sudarymas suteiktų galimybę įtvirtinti darbininkų klasės ir revoliucinės armijos didvyriškos kovos spalio—lapkričio dienomis vaisius.

Mes manome, kad be to yra tik vienas kelias: išsaugoti grynai bolševikinę vyriausybę politinio teroro priemonė-

* Netikslu. Larino ir kairiųjų eserų rezoliucija buvo atmesta dvidešimt penkiais balsais prieš dvidešimt.— *Rus. leid. red.*

mis. Tuo keliu ėmė žengti Liaudies Komisarų Taryba. Mes negalime ir nenorime juo žengti. Mes matome, kad tai veda į masinių proletarinių partijų nušalinimą nuo vadovavimo politiniam gyvenimui, į neatsakingo režimo įvedimą ir revoliucijos bei šalies sužlugdymą. Būti atsakingi už tą politiką mes negalime ir todėl CVK akivaizdoje atsiskome liaudies komisarų vardu“.

Tą pareiškimą pasirašė ir kai kurie kiti komisarai, beje, nepalikę savo postų: Riazanovas, Derbyševas iš spaudos valdybos, Arbuzovas iš valstybinės spaustuvės, Jurenevas iš Raudonosios gvardijos, Fiodorovas iš darbo komisariato ir įstatymų leidybos pasiūlymų rengimo skyriaus sekretorius Larinas.

Tuo pačiu metu Kamenevas, Rykovas, Miliutinas, Zinovjevas ir Noginas pasitraukė iš bolševikų partijos Centro Komiteto, padarydami viešą pareiškimą apie to žingsnio priežastis.

„...Mes manome, kad sudaryti tokią vyrausybę (iš visų tarybinių partijų atstovų) yra būtina, nes ji užkirstų kelią tolesniam kraujo liejimui, artėjančiam badui, neleistų kalėdininkams sutriuškinti revoliucijos, užtikrintų Steigiamąjį susirinkimą sušaukimą nustatytu laiku ir iš tikrųjų įgyvendintų taikos programą, priimtą Antrajame Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavime...“

Mes negalime būti atsakingi už pražūtingą CK politiką, vykdomą prieš valią didžiulės dalies proletariato ir kareivių, trokštančių, kad kuo greičiau būtų baigti kruvini vaidai tarp atskirų demokratijos dalių.

Todėl mes atsisakome CK narių vardo, kad turėtume teisę atvirai pasakyti savo nuomonę darbininkų ir kareivių masėms...“

Iš CK mes pasitraukiame pergalės momentu, mūsų partijos viešpatavimo momentu, pasitraukiame todėl, kad negalime ramiai žiūrėti, kaip dėl CK vadovaujančiosios grupės politikos darbininkų partija praranda tos pergalės vaisius, kaip einama į proletariato sutriuškinimą...“

Darbininkai ir įgulos kareiviai jaudinosi, siuntė delegacijas į Smolną ir į naujai vyriausybei suformuoti sušauktą konferenciją, kurioje skilimas bolševikų gretose sukėlė didžiausią džiaugsmą.

Bet leniniečių atsakymas buvo greitas ir negailestingas. Šliapnikovas ir Teodorovičius pakluso partinei drausmei ir grįžo į savo postus. Kamenevas buvo pašalintas iš CVK

pirmininko posto, ir į jo vietą išrinktas Sverdlovas. Zinovjevas buvo pašalintas iš Petrogrado Tarybos pirmininko posto. Lapkričio 20 (7) dienos rytą „Pravda“ išėjo su Lenino parašytu kreipimusi į rusų tautą. Šimtai tūkstančių šio kreipimosi egzempliorių buvo išklijuoti ant visų sienų ir išplatinti po visą Rusiją*:

„Antrasis Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas davė daugumą bolševikų partijai. Todėl tik šios partijos sudarytoji vyriausybė yra Tarybų vyriausybė. Ir visiems yra žinoma, kad bolševikų partijos Centro Komitetas keletą valandų prieš naujos vyriausybės sudarymą ir prieš jos narių sąrašo pasiūlymą Antrajam Visos Rusijos Tarybų suvažiavimui pakvietė į savo posėdį tris žymiausius kairiųjų eserų grupės narius, draugus Kamkovą, Spiro ir Kareliną, ir *pasiūlė jiems* dalyvauti naujoje vyriausybėje. Mes didžiai apgailestaujame, kad draugai kairieji eserai atsisakė, jų atsisakymą mes laikome revoliucinieriui ir darbo žmonių šalininkui neleistinu, mes esame pasirengę bet kuriuo metu kairiuosius eserus įtraukti į vyriausybės sudėtį, bet mes pareiškiame, kad mūsų, kaip Antrojo Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo daugumos partijos, *teisė ir pareiga* liaudžiai yra sudaryti vyriausybę. . .

Draugai! Keletas mūsų partijos CK ir Liaudies Komisarų Tarybos narių, Kamenevas, Zinovjevas, Noginas, Rykovas, Miliutinas ir nedaugelis kitų, vakar, lapkričio 4 dieną, išėjo iš mūsų partijos CK ir — trys pastarieji — iš Liaudies Komisarų Tarybos. . . Išėjusieji draugai pasielgė kaip dezertyrai, ne tik apleidę jiems patikėtus postus, bet ir sulaužę tiesioginį mūsų partijos CK nutarimą apie tai, kad su išėjimu palauktų bent iki Petrogrado ir Maskvos partinių organizacijų nutarimų. Mes griežtai smerkiame šį dezertyravimą. Mes esame giliai įsitikinę, kad visi sąmoningieji darbininkai, kareiviai ir valstiečiai, priklausantys mūsų partijai arba jai priitariančys, taip pat griežtai pasmerks dezertyrų poelgį. . .

Atsiminkite, draugai, kad du iš dezertyrų, Kamenevas ir Zinovjevas, jau prieš sukilimą Petrograde išstojo kaip dezertyrai ir kaip streiklaužiai, nes jie ne tik balsavo prieš

* Turima galvoje kreipimasis „Nuo Rusijos socialdemokratų darbininkų partijos (bolševikų) Centro Komiteto. Visiems partijos nariams ir visoms Rusijos darbo žmonių klasėms“. Kreipimąsi parašė Leninas lapkričio 18—19 (5—6) d.; jis buvo paskelbtas „Pravdoje“ 1917 m. lapkričio 20 (7) d.— *Rus. leid. red.*

sukilimą sprendžiamajame CK susirinkime 1917 m. spalio 10 dieną, bet ir po įvykusio CK nutarimo varė tarp partinių darbuotojų agitaciją prieš sukilimą... Ir didis masių pakilimas, didis milijonų darbininkų, kareivių ir valstiečių didvyriškumas Piteryje ir Maskvoje, fronte, apkasuose ir kaimuose, dezertyrus nustūmė į šalį su tokiu pat lengvumu, su koku geležinkelio traukinys nubloškia skiedras.

Tegu susigėsta visi mažatikiai, visi svyruojantys, visi abejojantys, visi, kurie davėsi buržuazijos įbauginami arba pasidavė jos tiesioginių ar netiesioginių talkininkų riksmams. *Nė mažiausių svyravimų Petrogrado, Maskvos ir kitų darbininkų ir kareivų masėse nėra.*... Tačiau jokiems ultimatumams inteligentinių grupelių, kurių neremia masės, kurias iš tikrųjų remia tik kornilovininkai, savinkovinninkai, kariūnai ir kt., mes nepaklusime..."

Šalis atsakė audringu pasipiktinimu. Opozicionieriams taip ir nepavyko „atvirai pasakyti savo nuomonės darbininkų ir kareivių masėms“. Liaudis piktinosi „dezertyrais“, ir tas pasipiktinimas pilte užpylė CVK. Keletą dienų Smolną tiesiog buvo užtvindžiusios įniršusios delegacijos, ir ištisi komitetai iš fronto, iš Pavolgio, iš Petrogrado gamyklų. „Kaip jie drįsta pasitraukti iš vyriausybės? Gal jie pasidavė buržuazijai ir nori pražudyti revoliuciją? Jie privalo grįžti ir paklusti Centro Komiteto nutarimams!“

Neišaiškinta liko tik Petrogrado įgulos nuotaika. Lapkričio 24 (11) dieną įvyko didelis kareivių mitingas, kuriame kalbėjo visų partijų atstovai. Didžiule dauguma balsų mitingas pritarė Lenino pozicijai ir pasisakė už tai, kad kairieji eserai įeitų „į Liaudies vyriausybės sudėtį“⁶.

Menševikai pateikė griežtą ultimatumą, reikalaudami paleisti visus ministrus ir kariūnus, nuginkluoti Raudonąją gvardiją ir padaryti įgulą pavaldžią miesto dūmai, reikalaudami visiškos laisvės visiems laikraščiams. Smolnas atsakė, kad visi ministrai socialistai ir beveik visi, išskyrus retas išimtis, kariūnai jau paleisti, kad visi laikraščiai, išskyrus buržuazinius, visiškai laisvi, bet kad ginkluotųjų pajėgų priešakyje lieka Taryba. Lapkričio 19 (6) dieną konferencija naujai vyriausybei suformuoti išsiskirstė, ir opozicionieriai vienas po kito paspruko į Mogiliovą, kur vyriausiosios būstinės prieglobstyje toliau organizavo vieną vyriausybę po kitos, kol visoms joms atėjo galas...

Tuo tarpu bolševikai griovė Vikželio valdžią. Petrogrado Taryba išleido atsišaukimą į visus geležinkelių dar-

bininkus, ragindama juos priversti Vikželį atsisakyti savo įgaliojimų. Lapkričio 15 (2) dieną CVK paskyrė gruodžio 1 (lapkričio 18) dieną Visos Rusijos geležinkelininkų suvažiavimą; šiuo atveju jis tiksliai kartojo savo politiką valstiečių atžvilgiu. Vikželis savo ruožtu nedelsdamas paskyrė geležinkelininkų suvažiavimą dviem savaitėmis vėliau. Lapkričio 16 (3) dieną Vikželio nariai užėmė savo vietas CVK. Naktį į gruodžio 2 (lapkričio 19) dieną CVK, atidarant Visos Rusijos geležinkelininkų suvažiavimą, formaliai pasiūlė Vikželiui susisiekimą komisaro portfeli. Pasiūlymas buvo priimtas.

Išsprendę valdžios klausimą, bolševikai ėmėsi praktinio valdymo uždavinių. Pirmiausia reikėjo miestui, šaliai ir armijai parūpinti maisto. Jūreivių ir raudongvardiečių būriai kratė prekių sandėlius, geležinkelio stotis ir net kanaluose stovėjusias baržas, surasdavo ir atimdavo tūkstančius pūdų maisto produktų, kuriuos buvo suslėpę privatūs spekuliantai. Į provincijas buvo pasiūsti emisarai, kurie, žemės komitetų padedami, rekvizavo stambių grūdų pirklių sandėlius. Į pietus ir į Sibirą vyko gerai ginkluoti būriai po penkis tūkstančius jūreivių, kurių uždavinys buvo užimti miestus, vis dar esančius baltagvardiečių rankose, įvesti tvarką ir, svarbiausia, *surasti maisto produktų*. Didžiojoje Sibiro magistralėje keleivių susisiekimas buvo nutrauktas ištisas dvi savaites. Tuo metu iš Petrogrado į rytus išvyko trylika geležies ir manufaktūros pakrautų traukinių pasikeisti prekėmis su Sibiro valstiečiais. Tas prekes buvo surinkę fabriku bei gamyklų komitetai. Su kiekvienu traukiniu vyko specialus komisaras, iš paskutiniųjų stengęsis gauti mainais iš Sibiro valstiečių kuo daugiau grūdų ir bulvių...

Doneco akmens anglies baseinas buvo Kaledino rankose, todėl kuro klausimas taip pat darėsi vis opesnis. Smolnas nutraukė elektros energijos tiekimą teatrams, parduotuvėms ir restoranams, sumažino tramvajų kiekį ir konfiskavo iš privačių prekybininkų visas malkų atsargas... O kai Petrogrado gamykloms kilo tiesioginė grėsmė sustabdyti darbą dėl kuro stokos, Baltijos laivyno jūreiviai perdavė darbininkams du šimtus tūkstančių pūdų akmens anglies iš kovinių laivų atsargų...

Lapkričio pabaigoje prasidėjo „vyno pogromai“⁷ (vyno rūsių apiplėšimai). Pirmiausia buvo nusiaubti Žiemos rūmų rūšiai. Gatvėse buvo pilna girtų kareivių... Čia buvo

jaučiama kontrevoliucionierių ranka — visuose pulkuose jie išplatino miesto planus, kuriuose buvo sužymėti vyno rūšiai. Smolno komisarai visiškai nusiplūkė įkalbinėdami ir įtikinėdami, bet tokiu būdu nepavyko likviduoti neramumų; o po jų prasidėjo smarkūs susirėmimai tarp kareivių ir raudongvardiečių. . . Pagaliau Karinis revoliucinis komitetas išsiuntinėjo keletą kuopų jūreivių su kulkosvaidžiais. Jūreiviai ėmė negailestingai šaudyti į pogromininkus ir daugelį jų užmušė. Tada pagal įsakymą specialios komisijos apėjo visus vyno rūšius, sudaužė butelius kirviais arba rūšius išsprogdino dinamitu. . .

Rajonų Tarybų patalpose dieną ir naktį budėjo drausmingų ir gerai apmokamų raudongvardiečių kuopos. Jie pakeitė senąją miliciją. Kovai su smulkiais nusikaltimais visuose miesto kvartaluose buvo sudaryti nedideli renkami revoliuciniai tribunolai. . .

Didelius viešbučius, kuriuose vis dar pelningai varė biznį spekuliantai, apsupo raudongvardiečiai. Spekuliantai pateko į kalėjimą. . .⁸

Budrus ir atsargus Petrogrado proletariatas sukūrė plačią žvalgybos sistemą. Tarnų padedamas, jis sekė viską, kas dėjosi buržuazijos butuose. Visos tokiu būdu gautos žinios buvo pranešamos Kariniam revoliuciniam komitetui, kuris geležine ranka nenuilstamai smogė smūgius. Taip buvo atskleistas monarchistų sąmokslas, kuriam vadovavo buvęs dūmos narys Puriškevičius ir bajorų bei karininkų grupė. Jie projektavo karininkų sukilimą ir parašė laišką Kaledinui, kviesdami jį į Petrogradą⁹. Lygiai taip pat buvo susekta ir pagrindinė Petrogrado kadetų veikla,— jie rėmė Kalediną pinigais bei žmonėmis.

Neratovas, išsigandęs tokio didžiulio pasipiktinimo, kuriuo liaudis atsakė į jo pabėgimą, grįžo ir perdavė Trockiui slaptas sutartis. Trockis tuojau pat ėmė skelbti jas „Pravdoje“, sukrėsdamas visą pasaulį. . .

Spaudos laisvės apribojimai buvo sutvirtinti dekretu¹⁰, kuris atidavė skelbimų monopolį oficialiems vyriausybės laikraščiams. Visi kiti laikraščiai protestuodami liovėsi ėję arba nepakluso dekretui ir buvo uždaryti. . . Tik po trijų savaičių jie pagaliau pasidavė.

Ministerijos vis dar streikavo, senieji valdininkai vis dar sabotavo ir trukdė sutvarkyti ekonominį gyvenimą. Smolną palaikė tik plačiųjų neorganizuotų masių valia, ir Liaudies Komisarų Taryba ja rėmėsi nukreipdama revo-

liucinius masių veiksmus prieš savo priešus¹¹. Aiškiai ir paprastai parašytuose ir visoje Rusijoje išplatintuose atsišaukimuose¹² Leninas aiškino revoliucijos tikslus ir ragino liaudį paimti valdžią, jėga palaužti turtingųjų klasių pasipriešinimą, jėga užimti valstybines įstaigas. Revoliucinė tvarka! Revoliucinė drausmė! Griežta atskaitomybė ir kontrolė! Jokių streikų! Jokio tinginiavimo!

Lapkričio 20 (7) dieną Karinis revoliucinis komitetas paskelbė tokį išpėjimą:

„Turtingosios klasės priešinas naujajai, Tarybinei vyriausybei, darbininkų, kareivių ir valstiečių vyriausybei. Jų šalininkai stabdo valstybės ir miesto įstaigų tarnautojų darbą, ragina mesti tarnybą bankuose, mėgina nutraukti susisiekimą geležinkeliais, pašto bei telegrafo ryšius...

Mes juos perspėjome — jie žaidžia ugnimi. Šaliai ir armijai gresia badas. Kovai su badu nėbejotinai reikia kuo stropiausiai atlikti visus darbus maisto įstaigose, geležinkeliuose, pašte, bankuose. Darbininkų ir valstiečių vyriausybė imasi visų reikiamų priemonių šaliai aprūpinti viskuo, kas reikalinga.

Priešinimasis šioms priemonėms — nusikaltimas liaudžiai. Mes perspėjame turtingąsias klases ir jų šalininkus: jeigu jie nenutrauks savo sabotažo ir dėl to nutrūks maisto gabenimas, *pirmieji savo sudarytos padėties sunkumą pajus jie patys. Turtingosios klasės ir jų tarnai neteks teisės gauti produktų. Visos jų turimos atsargos bus rekvizuotos, svarbiausių kaltininkų turtas bus konfiskuotas.*

Mes atlikome savo pareigą — mes perspėjome žaidžiančius ugnimi.

Mes esame tikri, kad, imantis šių griežtų priemonių, jeigu jos bus reikalingos, mus pilnutinai parems visi darbininkai¹³, kareiviai ir valstiečiai“.

Lapkričio 22 (9) dieną ant visų miesto sienų buvo išklijuotas „*Nepaprastas pranešimas*“:

„Liaudies Komisarų Taryba gavo ypatingai skubią karinę telegramą iš Šiaurės fronto štabo, kurioje pranešama štai kas: „Delsti daugiau negalima, neleiskite mirti badu. Šiaurės fronto armija jau keletą dienų neturi nė trupinio duonos, o po dviejų trijų dienų neturės ir džiūvėsių, kurie išduodami iš iki šiol neliečiamų atsargų. Tos atsargos baigiasi. Delegatai, atvažiuojantys iš armijos, jau kalba, jog reikia planingai atitraukti armijos dalis į užnugarį, numatant, kad šiomis dienomis masiškai pradės bėgti žmonės,

mirštantys badu, iškankinti trejus metus trukusios kovos apkasuose, sergantys, pliki, basi, netekę nuovokos nuo nežmoniškų kančių..."

Karinis revoliucinis komitetas praneša apie tai Petrogrado įgulai ir Petrogrado darbininkams. Padėtis fronte reikalauja neatidėliotinių ir griežčiausių priemonių... Tuo tarpu valstybinių įstaigų, bankų, išdo, kelių, pašto ir telegrafo valdininkijos viršūnė sabotuoja ir trukdo vyriausybei aprūpinti frontą maistu... Kiekviena uždelsta valanda gali kainuoti gyvybę tūkstančiams kareivių.

Kontrrevoliuciniai valdininkai begėdiškiausiai nusikalsta fronte badaujantiems ir mirštantiems broliams.

Karinis revoliucinis komitetas paskutinį kartą perspėja tuos nusikaltėlius. Dėl mažiausio jų pasipriešinimo mums ar priešiškų veiksmų prieš mus bus imtasi tokių priemonių, kurių griežtumas atitiks jų įvykdyto nusikaltimo dydį".

Darbininkų ir kareivių masės atsakė į tai giliu pasipiktinimu, kuris apėmė visą Rusiją. Sostinėje valstybinių įstaigų ir bankų tarnautojai leido šimtus atsišaukimų¹⁴, protestavo ir teisinosi. Štai vienas iš tokių atsišaukimų:

*„Visų piliečių dėmesiui
Valstybės bankas uždarytas.
Kodėl?*

Todėl, kad bolševikų smurtas Valstybės banko atžvilgiu neleido toliau dirbti. Liaudies komisarai pirmiausia pareikalavo 10 milijonų rublių, o lapkričio 14 dieną jie pareikalavo jau 25 milijonų, nenurodydami, kam tie pinigai bus panaudoti... .

Mes, Valstybės banko tarnautojai, negalim prisidėti prie liaudies turto grobstymo. Mes nutraukėme darbą.

Piliečiai, Valstybės banko pinigai — tai jūsų, liaudies pinigai, įgyti jūsų darbu, prakaitu ir krauju.

Piliečiai, saugokite liaudies turtą nuo grobstymo, o mus — nuo smurto, ir mes tuojau pat pradėsime dirbti.

Valstybės banko tarnautojai"

Maisto ministerija, finansų ministerija, specialus tiekimo komitetas — visi pareiškė, kad Karinis revoliucinis komitetas neleidžia tarnautojams dirbti, ir prašė gyventojus palaikyti juos prieš Smolną... Bet eilinis darbininkas ir kareivis jais netikėjo; liaudis buvo tvirtai įsitikinusi, kad

valdininkai sabotuoja, marina badu armiją ir liaudį... Ilgose eilėse prie duonos, kurios kaip ir seniau, tebestovėjo šaltose gatvėse, buvo plūstama ne *vyriausybė*, kaip kad buvo prie Kerenskio, o sabotuotojai *valdininkai*. Visi tie žmonės žinojo, kad vyriausybė — tai *jų vyriausybė, jų Tarybų vyriausybė*, kad ministerijų tarnautojai — prieš ją...

Visos šios opozicijos centras buvo dūma ir jos kovinis organas — Gelbėjimo komitetas; jis protestavo prieš kiekvieną Liaudies Komisarų Tarybos dekretą, priiminėjo vis naujas rezolucijas dėl Tarybinės vyriausybės nepripažinimo, atvirai bendradarbiavo su naujomis kontrrevoliucinėmis „vyriausybėmis“, kurios kūrėsi Mogiliove... Antai lapkričio 17 (4) dieną Gelbėjimo komitetas kreipėsi „į visas miestų savivaldybes ir žemstvas, į visas demokratines ir revoliucines valstiečių, kareivių ir kitų piliečių organizacijas“ tokiais žodžiais:

„... 1) Nepripažinti bolševikų vyriausybės ir kovoti su ja; 2) sudaryti tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo vietas komitetus, kurie turi suvienyti visas demokratines jėgas padėti Visos Rusijos gelbėjimo komitetui vykdyti jo uždavinius...“

O tuo tarpu per rinkimus į Steigiamąjį susirinkimą Petrograde¹⁵ bolševikai gavo didžiulę balsų daugumą. Po to netgi menševikai internacionalistai pareiškė, kad dūma turi būti perrinkta, nes ji jau nebeatspindi Petrogrado gyventojų politinių nuotaikų... Tuo pat metu į dūmą plaukė darbininkų organizacijų, kariuomenės dalių ir net apylinkių valstiečių rezolucijų srautas, ir visi jie vadino dūmą „kontrrevoliucine ir kornilovine“ ir reikalavo, kad ji atsiskytų savo įgaliojimų. Paskutinės dūmos dienos buvo itin audringos, nes miesto įstaigų darbininkai reikalavo įvesti bent pakenčiamą darbo užmokestį ir grasino streiku...

Lapkričio 23 (10) dieną Karinis revoliucinis komitetas oficialiu įsakymu paskelbė Gelbėjimo komitetą paleistą. Lapkričio 29 (16) dieną Liaudies Komisarų Taryba nutarė paleisti ir perrinkti Petrogrado miesto dūmą:

„Ryšium su tuo, kad rugpjūčio 20 dieną išrinkta... Centrinė miesto dūma aiškiai ir galutinai neteko teisės atstovauti Petrogrado gyventojams, tapusi visiškai priešinga jų nuotaikoms ir pageidavimams, ... ryšium su tuo, kad dabartinių dūmos narių dauguma, netekusi bet kokio politinio pasitikėjimo, ir toliau naudojasi savo formaliomis

teisėmis, organizuodama kontrrevoliucinį pasipriešinimą darbininkų, kareivių ir valstiečių valiai, sabotuodama ir trukdydama planingą visuomeninį darbą, Liaudies Komisarų Taryba yra tos nuomonės, jog reikia paraginti sostinės gyventojus apsvarstyti miesto savivaldybės politiką.

Šiuo tikslu Liaudies Komisarų Taryba nutaria:

1. Petrogrado miesto dūmą paleisti; paleidimo diena laikyti 1917 metų lapkričio 17-ąją.

2. Visiems dabartinės dūmos išrinktiems pareigūnams likti savo vietose ir vykdyti visas jiems tenkančias pareigas, kol tas pareigas perims naujos dūmos išrinkti pareigūnai.

3. Visiems Petrogrado miesto savivaldybės tarnautojams ir toliau vykdyti savo tiesiogines pareigas, savavališkai pasitraukusius iš tarnybos laikyti tuojau pat atleistais.

4. Naujus rinkimus į Petrogrado dūmą surengti 1917 metų lapkričio 26 dieną, remiantis kartu išleidžiamais „Nuostatais dėl Petrogrado miesto dūmos narių rinkimų 1917 metų lapkričio 26 dieną“.

5. Naujai Petrogrado miesto dūmai susirinkti 1917 metų lapkričio 28 dieną, 2 val. vakaro.

6. Nepaklusę šiam dekretui ir sąmoningai gadina ar naikina miesto turtą asmenys tuoj pat turi būti suimti ir atiduoti Kariniam revoliuciniam teismui. . .”

Nepaisydama šio dekreto, dūma ir toliau rinkosi, priminėjo rezoliucijas „dėl savo pozicijų gynimo iki paskutinio kraujo lašo“ ir beviltiškai ragino gyventojus gelbėti „savo renkamąją miesto savivaldybę“. Bet gyventojai tebebuvo abejingi arba priešiški. Lapkričio 30 (17) dieną burmistras Šreideris ir dar keletas dūmos narių buvo suimti, iškvosti ir paleisti. Tą ir rytojaus dieną dūma vis dar rinkosi, nors jos posėdžius dažnai nutraukdavo raudongvardiečiai ir jūreiviai; jie mandagiai prašydavo susirinkimą išsiskirstyti. Gruodžio 2 (lapkričio 20) dieną, vienam dūmos nariui sakant kalbą, į Nikolajaus salę įėjo karininkas su keliais jūreiviais ir įsakė susirinkimui išsiskirstyti, priešingu atveju grasindamas pavartoti jėgą. Dūma priėmė paskutinę protesto rezoliuciją, bet galų gale „nusileido smurtui“.

Naujoji dūma, išrinkta po 10 dienų, buvo beveik ištisai bolševikinė¹⁶. „Nuosaikieji“ socialistai atsisakė dalyvauti rinkimuose.

Bet dar buvo likę keletas pavojingos opozicijos centrų. Tai buvo Ukrainos ir Suomijos „respublikos“, visiškai neslėpusios savo antitarybinių tendencijų. Helsingforso ir Kijevo vyriausybės telkė apie save patikimas kariuomenės dalis ir ėmė naikinti bolševizmą, nuginkluoti ir išsiųsti rusų kariuomenę. Ukrainos rada užgrobė valdžią visoje pietinėje Rusijoje ir rėmė Kalediną žmonėmis bei amunicija, Suomija ir Ukraina pradėjo slaptas derybas su vokiečiais, ir jas, be to, tuojau pat pripažino sąjungininkų vyriausybės, kurios suteikė joms stambias paskolas, padėdamos turtingosioms jų klasėms kurti kontrrevoliucinius centrus Tarybų Rusijai užpulti. Pagaliau, kai bolševizmas nugalėjo tose abiejose šalyse, sutriuškintoji buržuazija pasišaukė vokiečius, kurie ir atkūrė jos valdžią. . .

Bet baisiausias pavojus Tarybinei vyriausybei grėsė iš dvigalvio vidaus priešo — kaledininkų judėjimo ir vyriausiosios būstinės Mogiliove, kuriai vadovavo generolas Duchoninas.

Visur esąs Muravjovas buvo paskirtas prieš kazokus kovojančios kariuomenės vadu. Fabrikų ir gamyklų darbininkai buvo imami į Raudonąją Armiją. Prie Dono išvyko šimtai propagandininkų. Liaudies Komisarų Taryba išleido kreipimąsi į kazokus¹⁷, kuriame buvo aiškinama, kas yra Tarybinė vyriausybė, ir pasakojama, kaip turtingosios klasės — valdininkai, dvarininkai, bankininkai ir jų sąjungininkai, kazokų diduomenė ir generolai — mėgino užgniauzti revoliuciją, kad jų turtai neatitektų liaudžiai.

Lapkričio 27 (14) dieną į Smolną, pas Leniną ir Trockį, atvyko kazokų delegacija. Delegatai paklausė, ar teisybė, kad Tarybinė vyriausybė ketina išdalyti kazokų žemes Didžiarusijos valstiečiams? „Ne“, — atsakė Trockis. Kazokai susišnabždėjo. „O ar nesirengia Tarybinė vyriausybė, — paklausė jie, — atimti mūsų dvarininkų žemes ir išdalyti jas darbo kazokams?“ Jiems atsakė Leninas. „Tai jau jūsų reikalas, — tarė jis. — Mes remsime visus darbo kazokų veiksmus. . . Visų geriausia pradėti kazokų Tarybų sudarymu. . . Tuomet jūs turėsite savo atstovų CVK, ir tada CVK taps ir jūsų vyriausybė“.

Kazokai išėjo labai susimąstę. Po dviejų savaitių pas generolą Kalediną atėjo delegacija nuo jo kariuomenės. „Ar jūs pažadate išdalyti dvarininkų žemes darbo kazokams?“ — paklausė delegatai. „Tik peržengus per mano lavoną“, — atsakė Kaledinas. Po mėnesio, matydamas, kad

jo armija tirpte tirpsta, jis nusišovė. Kazokų judėjimas pasibaigė. . .

Tuo pačiu metu Mogiliove susirinko senasis CVK — „nuosaikiųjų“ socialistų vadai nuo Avksentjevo iki Černovo, aktyvūs senųjų kariuomenės komitetų vadovai, reakciniai karininkai. Štabas atkakliai atsisakinėjo pripažinti Liaudies Komisarų Tarybą. Jis sutelkė apie save mirties batalionus, Georgijaus kavalierius, fronto kazokus ir slapta užmezgė glaudžius ryšius su sąjungininkų karo atašė, su kaledininkų judėjimu ir su Ukrainos rada. . .

Sąjungininkų vyriausybės nedavė jokio atsakymo į lapkričio 8 (spalio 26) dienos Taikos dekretą, kuriame Tarybų suvažiavimas siūlė visuotines paliaubas.

Lapkričio 20 (7) dieną Trockis kreipėsi į sąjungininkų ambasadorius tokia nota¹⁸:

„Turiu garbę pranešti jums, pone ambasadoriau, kad Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimas spalio 26 dieną suorganizavo naują Rusijos respublikos vyriausybę — Liaudies Komisarų Tarybą. Šios vyriausybės pirmininkas yra Vladimiras Leninas. Vadovauti užsienio politikai pavesta man, užsienio reikalų liaudies komisarui.

Atkreipdamas jūsų dėmesį į Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimo patvirtintą pasiūlymą dėl paliaubų ir demokratinės taikos be aneksijų ir kontribucijų, tautų apsisprendimo pagrindu, turiu garbės prašyti jus žiūrėti į minėtą dokumentą kaip į formalų pasiūlymą tuojau padaryti paliaubas visuose frontuose ir pradėti taikos derybas, — pasiūlymą, su kuriuo įgaliota Rusijos respublikos vyriausybė kreipiasi vienu metu į visas kariaujančias tautas ir į jų vyriausybes.

Pone ambasadoriau, priimkite patikinimą, kad Tarybinė vyriausybė reiškia gilią pagarbą prancūzų tautai, kuri negali nesiekti taikos, kaip ir visos kitos tautos, išsekinotos ir iškankintos tų pavyzdžio neturinčių skerdynių. . .“

Tą pačią naktį Liaudies Komisarų Taryba telegrafavo generolui Duchoninui:

„Liaudies Komisarų Taryba mano, jog reikia tučtuojau pateikti formalų paliaubų pasiūlymą visoms kariaujančioms šalims: tiek sąjungininkėms, tiek veikiančioms prieš mus. Atitinkamą pranešimą užsienio reikalų liaudies komisaras nusiuntė visiems įgaliotiems sąjunginių šalių atstovams Petrograde. Jums, pilietei vyriausiasis kariuomenės

vade, Liaudies Komisarų Taryba paveda... kreiptis į priešą armijų karinę vadovybę su pasiūlymu tuojau pat sustabdyti karo veiksmus, kad būtų galima pradėti taikos derybas.

Pavėsdama jums vesti šias preliminarines derybas, Liaudies Komisarų Taryba išsako jums: 1) nuolat informuoti Tarybą tiesioginiu laidu apie jūsų derybų su priešą armijų atstovais eigą; 2) pasirašyti paliaubų aktą, tik Liaudies Komisarų Tarybai iš anksto davus sutikimą..."

Sajungininkų ambasadoriai Trockio notą sutiko paniekinančia tylą ir davė laikraščiams anoniminius interviu, pilnus žeminančių pašaipų. Duchoninui pasiūstas įsakymas atvirai buvo apibūdinamas kaip išdavystės aktas...

O dėl Duchonino, tai jis nerodė jokių gyvybės ženklų.

Naktį į lapkričio 22 (9) dieną jis buvo iškviestas tiesioginiu laidu ir paklaustas, ar ketinąs paklusti įsakymui. Duchoninas atsakė, jog jis galįs paklusti įsakymams tik tos „vyriausybės, kurią remia armija ir šalis“.

Tuojau pat, telefonu, jis buvo pašalintas iš vyriausiojo kariuomenės vado posto, ir į jo vietą paskirtas Krylenka. Laikydamasis savo taktikos kreiptis į mases, Leninas išsiuntinėjo radiogramą visiems pulkų, divizijų ir korpusų komitetams, visiems armijos ir laivyno kareiviams bei jūreiviams, pranešdamas apie Duchonino atsisakymą paklusti ir įsakydamas: „tegu pozicijose stovintys pulkai tuojau išrenka įgaliotinius pradėti formalioms deryboms dėl paliaubų su priešu...“

Lapkričio 23 (10) dieną sąjunginių valstybių karo atašė, veikdami pagal savo vyriausybių instrukcijas, nusiuntė Duchoninui notą, kurioje oficialiai įspėjo, kad jis „nepažeistų sutarčių, sudarytų tarp Antantės valstybių“. Toliau notoje buvo sakoma, kad separatinės taikos su Vokietija sudarymas „turės rimčiausių padarinių“ Rusijai. Duchoninas nedelsdamas išsiuntinėjo šią notą visiems kareivių komitetams...

Rytojaus rytą Trockis kreipėsi į kariuomenę su nauju raginimu, kuriame sąjungininkų atstovų notą apibūdino kaip aiškų kišimąsi į Rusijos vidaus reikalus ir kaip įžūlų mėginimą „grasinimais priversti Rusijos armiją ir rusų tautą toliau kariauti vykdant sutartis, kurias buvo sudaręs caras...“

Iš Smolno nenutrūkstamu srautu plaukė atsišaukimai po atsišaukimų¹⁹, demaskuojantys Duchoniną ir susigrū-

pavusius apie jį kontrrevoliucinius karininkus, demaskuojantys reakcinius politikierius, susirinkusius Mogiliove, sukeldami visame tūkstantmyliame fronte milijonus piktu ir įtarių kareivių. Ir tuo pat metu Krylenka, lydimas trijų visiškai atsidavusių jūreivių būrių, išvyko į vyriausiąją būstinę, grasindamas negailestingu atpildu²⁰. Kareiviai visur pasitikdavo jį džiaugsmingomis ovacijomis. Tai buvo visuotinis triumfas. Kariuomenės Centro komitetas išleido deklaraciją, kurioje užstojo Duchoniną, ir tuojau pat į Mogiliovą patraukė dešimt tūkstančių kariuomenės...

Gruodžio 2 (lapkričio 19) dieną Mogiliovo įgula sukilo, užėmė miestą, suėmė Duchoniną, kariuomenės komitetą ir su raudonomis pergalės vėliavomis išėjo pasitikti naujo vyriausiojo kariuomenės vado. Rytojaus rytą Krylenka atvyko į Mogiliovą ir prie vagono, kuriame buvo laikomas suimtas Duchoninas, rado kaukiančią ir šėlstančią minią. Krylenka pasakė kalbą; jis prašė kareivius neliesti Duchonino, nes jį reikėjo nuvežti į Petrogradą, kur jis turėjo stoti prieš revoliucinio tribunolo teismą. Kai jis baigė, Duchoninas staiga pasirodė prie vagono lango, lyg rengdamasis taip pat kreiptis į minią. Žmonės, baisiausiai rėkdami, puolė prie vagono, ištraukė seną generolą ir čia pat, ant platformos, jį užmušė.

Taip pasibaigė vyriausiosios būstinės maištas...

Tarybinė vyriausybė, nepaprastai sustiprėjusi žlugus paskutinei priešišku jai karinių jėgų citadelei, ėmė užtikrintai organizuoti naują valstybę. Į jos pusę perėjo daugelis senųjų valdininkų, tarnauti tarybinėse įstaigose ėmė daugelis kitų partijų narių. Beje, tuos, kurie tikėjosi didelių algų, apvylė dekretas dėl tarybinių tarnautojų atlyginimų, kuris nustatė liaudies komisaro algą, t. y. pačią didžiausią algą,— 500 rublių (apie 50 dolerių) per mėnesį... Valstybinių įstaigų tarnautojų streikas, kuriam vadovavo Sąjungų sąjunga, sužlugo, finansinės ir komercinės grupės, kurios buvo už jos nugaros, nustojo ją rėmusios. Bankų tarnautojai taip pat grįžo į darbą...

Dekretas dėl bankų nacionalizavimo, Aukščiausiosios liaudies ūkio tarybos sukūrimas, Žemės dekreto įgyvendinimas, demokratinis armijos reorganizavimas, smarkūs pakitimai visose valstybės valdymo ir gyvenimo srityse — visa tai, įgyvendinama darbininkų, kareivių ir valstiečių masių valia, pradėjo pamažu, pasitaikant daugeliui klaidų ir kliūčių, kurti proletarinę Rusiją.

Bolševikai iškovojo valdžią ne kompromisais su valdančiosiomis klasėmis ar su kitais politiniais lyderiais, ne taikstydami su senuoju vyriausybės aparatu. Tačiau jie tai padarė ir ne mažos klikos organizuoto smurto keliu. Jeigu plačiosios Rusijos gyventojų masės nebūtų buvusios pasirengusios sukilimui, jis būtų nepavykęs. Vienintelė didžiulio bolševikų pasisekimo priežastis buvo ta, kad jie įgyvendino gilius ir paprastus plačiausių gyventojų sluoksnių siekimus, pašaukdami juos sugriauti ir sunaikinti tai, kas sena, kad paskui griuvėsių dulkėse drauge su jais galėtų padėti naujojo pasaulio pamatus. . .

Valstiečių suvažiavimas

Lapkričio 18 (5) dieną snigo. Ryta pabudę, išvydom, kad langų atbrailos visai pabalusios. Snigo taip tirštai, jog už dešimties žingsnių nieko nebuvo matyti. Purvas dingo. Niūrus miestas staiga pasidarė akinamai baltas. Vežimaičius pakeitė rogės, pašėlusiu greičiu skriejančios nelygiomis gatvėmis. Iki juokingumo apsimuturiavusių vežikų barzdos apšalo ir virto lediniais varvekliais... Nors vyko revoliucija, nepaprastu greičiu nešanti Rusiją į nežinomą ir bauginančią ateitį, visas miestas džiaugėsi pirmuoju sniegu. Visų lūpose švietė šypsena, žmonės bėgiojo į gatvę ir juokdamiesi gaudė ore skraidančias minkštas snaiges. Pilki tonai dingo, tik auksiniai ir margaspalviai bokštų smagaliai bei kupolai švietė iš po baltos skraistės. Sniegas tik sustiprino savotišką pirmąją jų grožį.

Vidurdienį netgi pasirodė saulė, blyški ir silpna, bet vis dėlto saulė. Dingo slogos ir reumatizmai, varginę miestą lietingaisiais mėnesiais. Gyvenimas pasidarė linksmesnis, ir net revoliucija ėmė sparčiau plėtotis...

Kartą vakare sėdėjau smuklėje prie Smolno vartų. Smuklė vadinosi „Dėdės Tomo trobelė“, ir raudongvardiečiai dažnai lankė jos triukšmingas, žemas patalpas. Dabar jie taip pat būriavosi apie nešvariomis staltiesėmis užties-tus staliukus su dideliais porcelianiniais arbatinukais, pripildydami kambarius tirštų tabako dūmų. Tarnai lakstė į visas puses, šūkčiodami: „Tuoju! Tuoju!“

Viename kampe sėdėjo žmogus kapitono uniforma ir mėgino pasakyti kalbą, bet susirinkusieji kas kelintas žodis jį pertraukdavo.

„Jūs ne geresni už žudikus! — šaukė jis. — Šaudote gatvėse savo pačių brolius rusus!“

„Kada mes tai darėme?“ — paklausė darbininkas.

„Praeitą sekmadienį, kai kariūnai...“

„O ar jie į mus nešaudė? (Vienas iš esančių pakėlė raiščiu parištą ranką.) Jie, velniai, įkirto man atminimą!“

Kapitonas iš visų jėgų kėlė balsą. „Jums reikėjo būti neutraliems! — šaukė jis. — Jums reikėjo būti neutraliems! Kas jūs per vieni, kad drįstate versti teisėtą vyriausybę? Kas jūsų Leninas? Vokiečių...“

„O tu kas? Kontrrevoliucionierius! Provokatorius!“ — šaukė jam iš visų pusių.

Kai triukšmas šiek tiek pritilo, kapitonas atsistojo.

„Gerai, — tarė jis, — jūs vadinatės rusų tauta, bet rusų tauta — tai *ne jūs!* Rusų tauta — tai valstiečiai! Na, palaukite, valstiečiai...“

„Ir palauksim, — šaukė jam besiginčijantys, — ir pažiūrėsime, ką pasakys valstiečiai! Mes žinome, ką jie pasakys!.. Argi jie ne tokie pat darbo žmonės, kaip ir mes?..“

Galų gale viskas priklausė kaip tik nuo valstiečių. Nors valstiečiai buvo politiškai menkai išprusę, vis dėlto jie turėjo savas pažiūras, be to, sudarė daugiau kaip 80% Rusijos gyventojų. Valstiečių tarpe bolševikai turėjo palyginti nedaug sekėjų, o vien pramonės darbininkų diktatūra Rusijoje negalėjo būti tvirta... Tradicinis valstietijos atstovas buvo eserų partija. Todėl suprantama, kad valstiečiams vadovavo kairieji eserai, o ne kuri nors kita partija, rėmusi Tarybinę vyriausybę. Ir kairiesiems eserams, kurie priklausė nuo organizuoto miesto proletariato malonės, buvo labai reikalinga valstiečių parama...

Tačiau Smolnas valstiečių visai nebuvo pamiršęs. Išleidęs Žemės dekretą, naujasis CVK pirmiausia sušaukė Visos Rusijos valstiečių suvažiavimą, apeidamas Valstiečių tarybų vykdomąjį komitetą. Praėjus kelioms dienoms, buvo paskelbtos detalios parengtos taisyklės valstiečių žemės komitetams, o po jų — Lenino laiškas valstiečiams¹, kuriuose paprastai ir suprantamai buvo pasakojama apie bolševikinę revoliuciją ir apie naująją vyriausybę. Pagaliau lapkričio 16 (3) dieną Leninas ir Miliutinas paskelbė „Instrukciją į provinciją siunčiamiems emisarams“. Tūkstančius tokių emisarų Tarybinė vyriausybė išsiuntinėjo po kaimus.

„1. Emisaras, atvykęs į nurodytą guberniją, sušaukia Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų vyk-

domojo komiteto pasitarimą, kuriame daro pranešimą apie žemės įstatymą, iškelia klausimą dėl apskričių ir gubernijų Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų pasitarimo sušaukimo.

2. Išsiaiškina žemės klausimo padėtį gubernijoje:

a) buvo ar nebuvo paimta įskaiton dvarininkų žemė, kur ir kuriose apskrityse;

b) kas tvarko dvarininkų žemę: žemės komitetai ar po senovei dvarininkai;

c) kaip pasielgta su inventoriumi.

3. Ar padidėjo valstiečių pasėliai.

4. Kiek pakraunama iš tų paskyrų, kurios nustatytos gubernijai.

5. Kadangi valstiečiai gavo žemės, reikia kiek galint labiau padidinti grūdų pakrovimą ir pagreitinti jų pristatymą į miestus, nes, tik šitaip padidinus grūdų pristatymą, galima pašalinti bado grėsmę.

6. Kokios priemonės numatomos ir kokių priemonių buvo imtasi, kad dvarininkų žemė pereitų valsčių bei žemės komitetams ir Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų taryboms.

7. Gerai sutvarkytus ir įrengtus dvarus pageidautina perduoti Žemės ūkio darbininkų deputatų tarybų žinion, atitinkamai agronomams vadovaujant...“

Kaime prasidėjo permainingas nešantis bruzdėjimas, kurį paskatino ne tik veiksmingas Žemės dekretas, bet ir iš fronto grįžę tūkstančiai revoliucingai nusiteikusių kareivių valstiečių... Būtent šie žmonės su ypatingu džiaugsmu sveikino būsimąjį Valstiečių suvažiavimą.

Kaip senasis CVK mėgino neleisti Antrojo darbininkų ir kareivių deputatų suvažiavimo, taip ir Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas mėgino užkirsti kelią Smolno sušauktam Valstiečių suvažiavimui. O pamatęs, kad sutrukdyti tą suvažiavimą nesiseka, vykdomasis komitetas, panašiai kaip ir senasis CVK, ėmė karštingai skubiai siuntinėti telegramas, reikalaujamas rinkti konservatyvius delegatus. Valstiečiams buvo skleidžiamas gandas, kad suvažiavimas esą rinksis Mogiliove. Kai kurie delegatai iš tikrųjų tenai ir nuvyko. Bet lapkričio 23 (10) dieną Petrograde susirinko apie keturis šimtus delegatų, ir prasidėjo frakcijų pasitarimai...

Pirmasis suvažiavimo posėdis įvyko miesto dūmos Aleksandro salėje, ir jau pirmas balsavimas parodė, kad

daugiau kaip pusė suvažiavimo delegatų — kairieji eserai. Bolševikų tebuvo apie penktadalį, dešiniųjų eserų — ketvirtadalį, o kitus delegatus jungė tik opozicija senajam Avksentjevo, Čaikovskio ir Pešchonovo vadovaujamam vykdomajam komitetui.

Didžiulė salė buvo pilna triukšmingų žmonių. Gilus, neišveikiamas priešiškas padalijo delegatus į nesutaikomas grupes. Dešinėje pusėje blikčiojo karininkų antpečiai, buvo matyti pagyvenusių, turtingesnių valstiečių patriarchališki barzdoti veidai, centre buvo susitelkę nedaugelis valstiečių, puskarininkų ir keletas kareivių, o kairėje sėdėjo beveik išimtinai eiliniai kareiviai. Tai buvo jaunoji karta, tarnaujanti armijoje... Galerijos buvo perpildytos darbininkų, kurie Rusijoje dar prisimena savo valstietišką kilnę...

Pradėdamas posėdį, vykdomasis komitetas, nesekdamas senojo CVK pavyzdžiu, atsisakė oficialiai pripažinti suvažiavimą: oficialus suvažiavimas buvo paskirtas gruodžio 13 (lapkričio 30) dieną. Aidint plojimams ir piktiems riksmams, vykdomojo komiteto atstovas pareiškė, kad šis susirinkimas tėra „Nepaprastoji konferencija“... Tačiau „Nepaprastoji konferencija“ labai greitai parodė savo požiūrį į vykdomąjį komitetą, pirmininku išrinkdama kairiųjų eserų vadą Mariją Spiridonovą.

Beveik visa pirmoji diena praėjo besiginčijant, ar dalyvauti suvažiavime galima leisti valsčių Tarybų atstovams, ar tik delegatams iš gubernijų organizacijų. Bet pagaliau, kaip ir darbininkų bei kareivių suvažiavime, didžioji dauguma pasisakė už kuo plačiausią atstovavimą. Po to senasis vykdomasis komitetas pasitraukė iš posėdžių salės...

Beveik tuojau pat po to paaikėjo, kad liaudies komisarų vyriausybės atžvilgiu dauguma delegatų yra nusiteikę priešiskai. Zinovjevas mėgino kalbėti bolševikų vardu, bet buvo nušvilptas. Kai jis, aidint juokui, lipo nuo tribūnos, pasigirdo šauksmai: „Liaudies komisaras apsi-kvailino!“

„Mes, kairieji socialistai revoliucionieriai,— šaukė provincijos delegatas Nazarjevas,— atsisakome pripažinti vadinamąją darbininkų ir valstiečių vyriausybę, kol joje nėra atstovaujama valstiečiams. Šiuo metu tai yra ne kas kita, kaip darbininkų diktatūra... Mes primygtinai reika-

laujame sudaryti naują vyriausybę, atstovaujančią visai demokratijai!"

Reakciniai delegatai visomis jėgomis palaikė tokią nuotaiką ir, nepaisydami garsių protestų iš bolševikų suolų, tvirtino, kad Liaudies Komisarų Taryba ketinanti arba pajungti sau suvažiavimą, arba išvaikyti jį ginkluota jėga. Valstiečiai šį pareiškimą sutiko audringu pasipiktinimu.

Trečią dieną tribūnoje netikėtai pasirodė Leninas. Salė šėlo ne mažiau kaip dešimt minučių. „Šalin jį! — šaukė salė.— Nenorime klausytis jūsų liaudies komisarų! Nepripažįstame jūsų vyriausybės!"

Leninas stovėjo visai ramus, abiem rankomis įsitvėręs pulso, ir primerktomis akimis susimąstęs žvelgė į siautėjančią minią. Pagaliau triukšmas salėje lyg ir aprimo, išskyrus dešiniuosius suolus, kur vis dar tebebuvo šaukiama ir švilpiama.

„Aš atėjau čia ne kaip Liaudies Komisarų Tarybos narys,— tarė Leninas ir vėl luktelėjo, kol sumažės triukšmas,— o kaip bolševikų frakcijos narys, deramu būdu išrinktas į šį suvažiavimą". Ir jis aukštai iškėlė virš galvos mandatą, kad visi galėtų jį matyti.

„Beje,— visiškai ramiu balsu kalbėjo jis toliau,— niekas nebandys neigti, kad dabartinę Rusijos vyriausybę suformavo bolševikų partija...— jis palaukė dar sekundę...— taigi, iš esmės imant, tai yra tas pat..." Čia dešinieji suolai ėmė griausmingai šaukti, bet centras ir kairioji pusė susidomėjo ir privertė juos nutilti.

Lenino argumentai buvo paprasti. „Jūs, valstiečiai, kuriems mes atidavėme dvarininkų žemes, pasakykite atvirai: nejaugi jūs dabar norite sutrukdyti darbininkams paimiti į savo rankas gamybos kontrolę? Juk tai klasių kova. Dvarininkai, suprantama, kovoja su valstiečiais, o fabrikantai kovoja su darbininkais. Nejaugi jūs norite, kad suskiltų proletariato gretos? Kurioje pusėje jūs norite būti?"

Mes, bolševikai, esame proletariato partija,— lygiai taip pat kaimo proletariato, kaip ir pramonės proletariato. Mes, bolševikai, esame už Tarybas,— lygiai taip pat už Valstiečių tarybas, kaip ir už Darbininkų bei kareivių tarybas. Dabartinė vyriausybė yra tarybinė vyriausybė,— ir mes ne tik pasiūlėme Valstiečių taryboms dalyvauti šioje vyriausybėje, bet ir pakvietėme kairiuųjų eserų atstovus į Liaudies Komisarų Tarybą...

Tarybos yra tobuliausia liaudies atstovybė,— tiek tos liaudies, kuri dirba gamyklose ir kasyklose, tiek ir tos, kuri dirba laukuose. Kiekvienas, kuris mėgina ardyti Tarybas, nusikalsta antidemokratiniais kontrrevoliuciniais veiksmais. Ir aš sau leisiu pastebėti jums, draugai dešinieji eserai, ir jums, ponai kadetai, kad jeigu Steigiamasis susirinkimas mėgins išardyti Tarybas, tai mes Steigiamajam susirinkimui to neleisime!"

Lapkričio 25 (12) dienos vakare iš Mogiliovo skubiai atvyko Černovas, kurį iškvietė vykdomasis komitetas. Vos prieš du mėnesius jis buvo laikomas kraštutiniu revoliucionieriumi. Jis buvo labai populiarus tarp valstiečių, ir vykdomasis komitetas dabar jį iškvietė sulaikyti pavojingam suvažiavimo krypimui į kairę. Atvykęs į Petrogradą, Černovas buvo suimtas ir nugabentas į Smolną, ten skubiai apklaustas ir paleistas.

Jis pirmiausia griežtai išbarė vykdomąjį komitetą, kam jis pasitraukė iš suvažiavimo. Vykdomasis komitetas sutiko grįžti. Įeinantį į salę Černovą dauguma sutiko smarkiais plojimais, bolševikai — švilpimu ir patyčiomis.

„Draugai, aš buvau išvykęs. Aš dalyvavau XII armijos konferencijoje, kuri svarstė visų Vakarų fronto armijų valstiečių delegatų suvažiavimo sušaukimo klausimą, ir labai mažai nežinau apie čia įvykusį sukilimą...“

Zinovjevas pašoko iš vietos ir sušuko: „Taip, jūsų nebuvo — keletą minučių!“ Baisus triukšmas, šauksmai: „Šalin bolševikus!“

Černovas kalbėjo toliau: „Man keliamas kaltinimas, kad aš, esą, padėjęs vesti visą armiją prieš Petrogradą, neturi jokio pagrindo ir yra gryniausias melas. Iš kur toks kaltinimas? Nurodykite man šaltinius!“

Zinovjevas: „Jis paimtas iš jūsų pačių laikraščių, iš „Izvestijų“ ir „Delo naroda!““

Žilstančios barzdos ir garbanotų plaukų apgaubtas platus Černovo veidas paraudo iš pykčio. Jo mažos akutės žaižaravo. Bet jis susivaldė ir kalbėjo toliau: „Kartoju, aš faktiškai nieko nežinau, kas čia įvyko. Aš nevedžiau jokios armijos, išskyrus štai šitą. (Jis gestu parodė į valstiečių deputatus.) Ir aš visiškai prisiimu atsakomybę už tai, kad atvedžiau ją į šią salę!“ Juokas, šauksmai „bravo!“

„Sugrįžęs į Petrogradą, aš apsilankiau Smolne. Ten man tokių kaltinimų niekas nepateikė... Po labai trumpo

pokalbio mane paleido — štai ir viskas! Tegul kas nors iš čia esančių patvirtina tą kaltinimą!"

Kilo baisus triukšmas. Bolševikai ir kai kurie kairieji eserai pašoko iš vietų ir pradėjo šaukti grūmodami kumščiais, o kiti delegatai mėgino juos perrėkti.

„Tai ne posėdis, o gryna kvailystė!“ — sušuko Černovas. Taręs tuos žodžius, jis išėjo iš salės. Dėl triukšmo ir netvarkos teko posėdį nutraukti. . .

Tuo tarpu visus labai jaudino vykdomojo komiteto padėtis. Paskelbdamas susirinkimą „Nepaprastą konferenciją“, jis norėjo neleisti, kad būtų perrinktas vykdomasis komitetas, bet tai pasirodė esanti lazda dviem galais: kairieji eserai nusprendė, kad jeigu suvažiavimas neturi valdžios vykdomajam komitetui, tai ir vykdomasis komitetas neturi valdžios suvažiavimui. Lapkričio 25 (12) dieną susirinkimas nutarė, kad vykdomojo komiteto įgaliojimai pereina Nepaprastajai konferencijai ir kad balso teisę turi tik tie vykdomojo komiteto nariai, kurie yra išrinkti delegatais. . .

Rytojaus dieną, nors bolševikai atkakliai priešinosi, buvo priimta tos rezolucijos pataisa, suteikusi patariamąjį ir sprendžiamąjį balso teisę visiems vykdomojo komiteto nariams, nepriklausomai nuo to, ar jie buvo išrinkti delegatais, ar ne.

Lapkričio 27 (14) dieną įvyko diskusijos žemės klausimu, atskleidusios bolševikų ir kairiųjų eserų agrarinių programų skirtumus.

Kačinskis, kalbėjęs kairiųjų eserų vardu, trumpai apžvelgė žemės klausimo istoriją revoliucijos metu. Pirmasis Valstiečių tarybų suvažiavimas, pasakė jis, visiškai tiksliai ir formaliai reikalavo, kad dvarininkų žemė tuojau pat būtų perduota žemės komitetams. Bet revoliucijos vadovai ir buržuazijos atstovai Laikinojoje vyriausybėje atkakliai laikėsi tos nuomonės, kad klausimas negali būti išspręstas iki Steigiamojo susirinkimo atidarymo. . . Antrajam, „susitaikėliškajam“, revoliucijos laikotarpiui būdinga tai, kad Černovas įėjo į ministeriją. Valstiečiai buvo įsitikinę, kad dabar netrukus bus pradėta praktiškai spęsti žemės klausimą. Bet, nepaisydami nedviprasmiškai išreikštos Pirmojo valstiečių suvažiavimo valios, vykdomojo komiteto reakcionieriai ir susitaikėliai nesiėmė jokių vei-

ksmų. Dėl tokios politikos kilo daugelis agrarinių neramumų, kurie buvo visiškai natūrali valstiečių nekantrumo ir prislopintos energijos išraiška. Valstiečiai suprato tikrąją revoliucijos esmę ir mėgino nuo žodžių pereiti prie darbų. . .

„Pastarieji įvykiai,— tęsė kalbėtojas,— tai ne paprastas maištas ir ne „bolševikų avantiūra“, o, atvirksčiai, tikras liaudies sukilimas, kuriam pritaria visa šalis. . .

Apskritai, bolševikai žemės klausimu užėmė teisingą poziciją; bet, patardami valstiečiams užgrobti žemę jėga, jie padarė labai rimtą klaidą. . . Bolševikai jau pačiomis pirmomis dienomis pareiškė, kad valstiečiai turi užgrobti žemę „masinio revoliucinio veikimo būdu“. Tai ne kas kita, kaip anarchija. Žemė gali būti paimta organizuotai. . . Bolševikams buvo svarbu kuo greičiau išspręsti visas revoliucijos problemas, bet jie nesidomėjo tuo, kaip tos problemos bus išspręstos. . .

Tarybų suvažiavimo išleistas Žemės dekretas, iš esmės imant, visiškai atitinka Pirmojo valstiečių suvažiavimo nutarimus. Kodėl naujoji vyriausybė nenori laikytis ir to suvažiavimo numatytos taktikos? Ogi todėl, jog Liaudies Komisarų Taryba norėjo tiek pagreitinti žemės klausimo sprendimą, kad Steigiamajam susirinkimui nebebūtų kas veikti. . .

Tačiau vyriausybė matė, jog reikalingos ir praktinės priemonės. Todėl ji, ilgai negalvodama, patvirtino „Taisyklės žemės komitetams“ ir tuo pačiu sudarė labai keistą padėtį: juk Liaudies Komisarų Taryba panaikino privatinę žemės nuosavybę, o žemės komitetų sukurtos taisyklės yra pagrįstos privatinės nuosavybės principu. . . Tačiau tai ne bėda, nes žemės komitetai nekreipia į tarybinius dekretus jokio dėmesio ir įgyvendina savo pačių praktinius nutarimus — nutarimus, kurie remiasi didžiosios valstiečių daugumos valia. . .

Žemės komitetai nemėgina žemės klausimo išspręsti įstatymų leidyba, kuri yra tik Steigiamojo susirinkimo prerogatyva. . . Bet ar panorės Steigiamasis susirinkimas įvykdyti Rusijos valstiečių valią? Tuo mes negalime būti tikri. . . Mes galime būti tikri tik tuo, kad valstiečių revoliucinis ryžtingumas labai padidėjo ir kad Steigiamasis susirinkimas bus *priverstas* išspręsti žemės klausimą taip, kaip to nori valstiečiai. . . Steigiamasis susirinkimas neišdrįs nepaisyti aiškiai išreikštos liaudies valios. . .“

Po Kačinskio kalbėjo Leninas, kurio šį kartą suvažiavimas klausė su didžiuliu dėmesiu:

„Šiuo momentu mes mėginame išspręsti ne tik žemės klausimą, bet ir socialinės revoliucijos klausimą,— ir ne tik čia, Rusijoje, bet ir visame pasaulyje. Žemės klausimas negali būti išspręstas atitrauktai nuo kitų socialinės revoliucijos klausimų... Pavyzdžiui, stambių dvarų konfiskavimui priešinsis ne tik rusų dvarininkai, bet ir užsienio kapitalas, su kuriuo stambiają žemės nuosavybę sieja bankai...“

Rusijoje privatinė žemės nuosavybė sudaro didžiulės priespaudos pagrindą, ir valstiečių vykdomas žemės konfiskavimas yra vienas iš svarbiausių mūsų revoliucijos žingsnių. Bet jis negali būti atskirtas nuo kitų žingsnių, kaip tai visiškai aiškiai matyti visose stadijose, kurias išėjo mūsų revoliucija... Kairiųjų eserų klaida buvo ta, kad tuo metu jie nekovojo prieš susitaikėlišką politiką, nes jie rėmėsi teorija, jog masių sąmonė nepakankamai išsivysčiusi...“

Jeigu socializmas gali būti įgyvendintas tik tada, kai tai leis liaudies masių protinis išsivystymas, tai mes nepamatysime socializmo net ir po penkių šimtų metų... Socialistinė politinė partija — darbininkų klasės avangardas; ji neturi leisti, kad ją stabdytų žemas masių išsivystymo lygis, o turi vesti mases paskui save, naudodamasi Tarybomis kaip revoliucinės iniciatyvos organais... Bet, norėdami vesti paskui save svyruojančiuosius, draugai kairieji eserai patys turi nustoti svyravę...“

Liaudies masės ėmė trauktis nuo susitaikėlių dar liepos mėnesį,— o dabar, lapkričio mėnesį, kairieji eserai vis dar tiesia ranką Avksentjevui, kuris kabinasi į apgailėtinus savo populiarumo likučius... Jeigu bus toliau taikstomasi, revoliucija žlugs. Negali būti jokio susitarimo su buržuazija, jos valdžia turi būti galutinai nuversta.

Mes, bolševikai, nekeitėme savo žemės programos, mes neatsisakėme ir nesirengiame atsisakyti privatinės žemės nuosavybės panaikinimo. Mes priėmėme „Taisykles žemės komitetams“,— kurios visiškai nėra pagrįstos privatinės nuosavybės principu,— nes norėjome panaudoti liaudies valią tuo pačiu būdu, kurį tam pasirinko pati liaudis, ir, vadinasi, dar glaudžiau sutelkti visų už socialistinę revoliuciją kovojančių elementų sąjungą.

Mes kviečiame kairiuosius eserus prisidėti prie šios sąjungos, bet kartu primygtinai reikalaujame, kad jie liautųsi dairėsi atgal ir nutrauktų ryšius su susitaikėliškuoju savo partijos sparnu. . .

O dėl Steigiamojo susirinkimo, tai visiškai teisinga, kad, kaip pasakė anksčiau kalbėjusysis, Steigiamojo susirinkimo darbą nulems masių revoliucinis ryžtingumas. Aš sakau: revoliuciniu ryžtingumu pasitikėk, bet šautuvo nepadėk!"

Po to Leninas perskaitė bolševikų rezoliuciją:

„Valstiečių suvažiavimas visiškai ir visokeriopai remia 1917 m. spalio 26 dienos įstatymą (dekretą) dėl žemės, kuri patvirtino Antrasis Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimas ir išleido Liaudies Komisarų Taryba, kaip Rusijos respublikos laikinoji darbininkų ir valstiečių vyriausybė. Valstiečių suvažiavimas išreiškia savo tvirtą ir nepalenkiamą pasiryžimą visomis jėgomis kovoti už šio įstatymo įgyvendinimą, šaukia visus valstiečius vieningai paremti jį ir nedelsiant įgyvendinti patiems valstiečiams vietose, taip pat šaukia valstiečius į visus ir visokius atsakingus postus ir pareigas rinkti tik tokius žmones, kurie ne žodžiais, o darbais įrodė savo visišką atsidavimą dirbančiųjų ir išnaudojamųjų valstiečių interesams, savo pasirengimą ir sugebėjimą ginti šiuos interesus, nepaisant bet kokių dvarininkų, kapitalistų ir jų šalininkų bei talkininkų pasipriešinimo.

Valstiečių suvažiavimas kartu pareiškia savo įsitikinimą, kad pilnutinis įgyvendinimas visų priemonių, sudarančių žemės įstatymą, yra galimas tik pavykus spalio 25 dieną prasidėjusiai darbininkų socialistinei revoliucijai, nes tik socialistinė revoliucija gali užtikrinti ir neatlyginamą žemės perėjimą darbo valstietijai, ir dvarininkų inventorius konfiskavimą, ir visišką samdomųjų darbininkų interesų apsaugą žemdirbystėje, kartu nedelsiant pradedant besąlygiškai naikinti visą samdomosios kapitalistinės vergovės sistemą, ir teisingą bei planingą žemdirbystės produktų ir pramonės produktų paskirstymą tarp sričių ir valstybės gyventojų, ir bankų valdymą (be tokio valdymo neįmanoma, kad liaudis valdytų žemę, panaikinus ir privatinę žemės nuosavybę), ir visapusišką valstybės pagalbą kaip tik dirbantiesiems ir išnaudojamiesiems ir t. t.

Todėl valstiečių suvažiavimas, visiškai remdamas spalio 25 dienos revoliuciją, ir remdamas ją būtent kaip so-

cialistinę revoliuciją, išreiškia savo nepalenkiamą pasiryžimą su reikiamu laipsniškumu, bet be jokių svyravimų, vykdyti Rusijos respublikos socialistinio pertvarkymo priemonės.

Būtina socialistinės revoliucijos pergalės sąlyga, revoliucijos, kuri viena teužtikrina tvirtą žemės įstatymo pasisekimą ir galutinį jo įgyvendinimą, yra tvirta darbo valstietijos, išnaudojamosios ir dirbančiosios valstietijos sąjunga su darbininkų klase — proletariatu — visose priešakinėse šalyse. Rusijos respublikoje nuo šiol visa valstybės santvarka ir valdymas nuo viršaus ligi apačios turi būti pagrįsta tokia sąjunga. Tokia sąjunga, nušluodama visus ir visokius, tiesioginius ir netiesioginius, atvirus ir pridengtus mėginimus grįžti prie gyvenimo pasmerkto taikstymosi su buržuazija ir su buržuazinės politikos skelbėjais, viena teužtikrins socializmo pergalę visame pasaulyje".

Vykdomojo komiteto reakcionieriai jau nesiryžo viešai pasisakyti. Tačiau Černovas kelis kartus buvo išėjęs į tribūną ir kalbėjo su kukliu, paperkančiu bešališkumu. Jam buvo pasiūlyta vieta prezidiume... Antrąją suvažiavimo naktį pirmininkui buvo įteiktas anoniminis raštelis — pasiūlyta išrinkti Černovą garbės pirmininku. Ustinovas perskaitė šį raštelį, bet čia Zinovjevas pašoko iš vietos ir suriko, kad tai senojo vykdomojo komiteto, norinčio užvaldyti susirinkimą, gudrybė. Posėdžio salė tuojau pat virto staugiančia įsiutusių veidų ir mojuojančių kumščių mase, abi pusės tiesiog nėrėsi iš kailio... Tačiau Černovas vis dar tebebuvo labai populiarus.

Vykstant audringiems ginčams žemės klausimu ir dėl lenininės rezoliucijos, bolševikai du kartus rengėsi pasitraukti iš suvažiavimo, bet vadai vis dėlto juos sulaikydavo... Man atrodė, kad suvažiavimas beviltiškai suskilo.

Bet niekas nežinojo, kad Smolne jau vyksta slaptos derybos tarp kairiųjų eserų ir bolševikų. Iš pradžių kairieji eserai reikalavo, kad būtų sudaryta vyriausybė iš visų socialistinių partijų atstovų, tiek įeinančių, tiek neįeinančių į Tarybas. Jie reikalavo, kad ir vyriausybė būtų atsakinga Liaudies tarybai, sudarytai iš tiek pat delegatų nuo darbininkų bei kareivių organizacijų ir nuo valstiečių organizacijų, papildytai miestų dūmų ir zemstvų atstovais. Jie reikalavo pašalinti Leniną ir Trockį iš vyriausybės,

taip pat paleisti Karinį revoliucinį komitetą ir kitus represinius organus.

Susitarimas buvo pasiektas trečiadienio rytą, lapkričio 28 (15) dieną, po visą naktį trukusios įnirtingos kovos. Į CVK, sudarytą iš 108 narių, buvo nutarta įvesti dar 108 narius, išrinktus proporcingai nuo Valstiečių suvažiavimo, 100 delegatų, tiesiogiai renkamų kariuomenės ir laivyno, ir 50 atstovų nuo profesinių sąjungų (35 nuo visos Rusijos sąjungų, 10 nuo geležinkelininkų ir 5 nuo pašto ir telegrafo tarnautojų). Dūmos ir zemstvos buvo nušalintos, Leninas ir Trockis liko vyriausybėje, ir Karinis revoliucinis komitetas toliau dirbo savo darbą.

Suvažiavimo posėdžiai buvo perkelti į imperatoriškąją teisės mokslų mokyklą, Fontankos g., Nr. 6, kur buvo įsikūrus Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas. Čia, didžiulėje posėdžių salėje, delegatai susirinko trečiadienio vakarą. Senasis vykdomasis komitetas pasitraukė ir pradėjo savo atskirą posėdį kitame to paties namo kambaryje, dalyvaujant atskilusiems delegatams ir kariuomenės komitetų atstovams.

Černovas vaikščiojo iš susirinkimo į susirinkimą, akylai viską stebėdamas. Jis žinojo, kad susitarimas su bolševikais jau buvo svarstomas, bet nežinojo, kad jis jau pasiektas.

„Dabar, kai visi yra už bendros socialistinės vyriausybės sudarymą,— kalbėjo jis atskilusiųjų susirinkime,— daugelis užmiršta pirmąją vyriausybę, kuri nebuvo koalicinė ir kurioje buvo tik vienas socialistas — būtent, Kerenskis. Seniau ta vyriausybė juk buvo labai populiari. Dabar visi kaltina Kerenskį, visi pamiršta, kad jį buvo iškėlusios į valdžią ne tik Tarybos, bet ir liaudies masės. . .

Kodėl gi visuomenės nuomonė pakrypo prieš Kerenskį? Laukiniai prasimano dievus ir jiems meldžiasi, o jei dievai neįvykdo to, ko jie meldžia, laukiniai juos baudžia. . . Tas pat vyksta ir dabar. . . Vakar Kerenskis, šiandien Leninas ir Trockis, o ryt dar kas nors. . .

Mes pasiūlėme atsisakyti valdžios ir Kerenskiui, ir bolševikams. Kerenskis sutiko,— šiandien jis pareiškė iš savo prieglobsčio, kad atsisako ministro pirmininko posto. O bolševikai nori išlaikyti valdžią, bet nežino, ką su ja daryti. . .

Išsilaukys bolševikai ar ne, Rusijos likimas nuo to nepasikeis. Rusijos kaimas puikiai žino, ko jis nori, ir imasi

savų priemonių. Ir galų gale išgelbės mus tas pats kaimas..."

Tuo tarpu didžiojoje salėje Ustinovas pranešė apie Valstiečių suvažiavimo ir Smolno susitarimą. Delegatai sutiko tą pranešimą su didžiuliu ir neslepiamu džiaugsmu. Staiga salėje pasirodė Černovas ir pareikalavo žodžio.

„Aš matau,— pradėjo jis,— kad Valstiečių suvažiavimas ir Smolnas linkęs susitarti. Toks susitarimas bus neteisėtas, nes tikrasis Valstiečių tarybų suvažiavimas susirinks tik kitą savaitę...“

Be to, aš turiu jus įspėti, kad bolševikai niekada neįvykdys jūsų reikalavimų...“

Jo kalbą nutraukė triukšmingas kvatojimas. Jis greitai suprato padėtį, nulipo nuo tribūnos, išėjo iš posėdžio salės — ir nusinešė visą savo populiarumą...

Ketvirtadienį, lapkričio 29 (16) dieną, vėlai vakare buvo atidarytas nepaprastasis suvažiavimo posėdis. Atmosfera buvo šventiška, visų lūpos šypsojosi. Paskutiniai opūs klausimai, dar likę suvažiavimo neišspręsti, greitai buvo baigti, ir tada sakyti kalbos išėjo žilabarzdis kairiųjų eserų seniūnas, senukas Natansonas. Drebančiu balsu, su ašaromis akyse jis perskaitė ataskaitą apie Valstiečių ir Darbininkų bei kareivių tarybų „vedybinę sąjungą“. Kiekvieną kartą, kai jam tekdavo tarti žodį „sąjunga“, salė prapliupdavo audringais plojimais... Kai Natansonas baigė, Ustinovas pranešė, kad atvyko Raudonosios gvardijos atstovų lydima Smolno delegacija. Salė juos sutiko griausminga ovacija. Darbininkas, kareivis ir jūreivis iš eilės lipo į tribūną sveikinti suvažiavimo.

Po to kalbėjo Amerikos socialistų darbininkų partijos atstovas Borisas Reinšteinas. „Diena, kada sudaryta sąjunga tarp Valstiečių suvažiavimo ir Darbininkų bei kareivių deputatų tarybų, yra viena didžiausių revoliucijos dienų. Žinia apie ją garsiu aidu aplėks visą pasaulį, ji pasigirs ir Paryžiuje, ir Londone, ir už vandenyno — tolimajame Niujorke. Ši sąjunga pripildys džiaugsmo visų darbo žmonių širdis!“

Didžioji idėja nugalėjo. Vakarai ir Amerika seniai laukė iš Rusijos, iš Rusijos proletariato kažko nepaprasto ir sukrečiančio... Pasaulinis proletariatas seniai laukė Rusi-

jos revoliucijos, seniai laukė didžiųjų darbų, kuriuos ji dabar vykdo..."

Po CVK pirmininko Sverdlovo sveikinimo didžiulė valstiečių minia pasipylė į gatvę, šaukdama: „Galas pilietiniam karui! Tegyvuoja susivienijusi demokratija!“

Atėjo naktis, ir apledėjusiame sniege atsispindėjo blyški mėnulio ir žvaigždžių šviesa. Krantinėje išsirikiavo visiškai pasirengęs žygiui Pavlo pulkas. Jo orkestras grojo „Marselietę“. Kareivių triukšmingai sveikinami, valstiečiai išsirikiavo į koloną ir iškėlė didžiulę Visos Rusijos Valstiečių deputatų tarybų vykdomojo komiteto vėliavą, kurioje buvo naujai išsiuvinėta auksu: „Tegyvuoja revoliucinių darbo žmonių masių sąjunga!“ Po to buvo nešamos kitos vėliavos, rajonų Tarybų vėliavos. Putilovo gamyklos vėliavoje buvo įrašyta: „Mes nusilenkiame šiai vėliavai, kad sukurtume visų tautų brolybę!“

Iš kažkur atsirado fakelų, kurie nušvietė naktį purpurine šviesa. Tūkstančius kartų atsispindėdami ledo briaunose, jie smilko viršum minios, kuri dainuodama žengė Fontankos krantine, stebint daugeliui tylių ir apstulbusių žiūrovų.

„Tegyvuoja revoliucinė armija! Tegyvuoja Raudonoji gvardija! Tegyvuoja valstietija!“

Taip traukė per visą miestą ši didžiulė procesija. Prie jos nuolatos dėjosi būriai naujų žmonių, virš jos plevėsavu vis naujos auksu išsiuvinėtos raudonos vėliavos. Dūnu darbo sulinkę seni valstiečiai ėjo petys į petį, o jų veiduose švietė vaikiška šypsena.

„Na,— tarė vienas,— dabar pažiūrėsime, kaip iš mūsų atims žemę!..“

Prie Smolno abiejose gatvės pusėse išsirikiavo kupini susižavėjimo raudongvardiečiai.

„Aš visai nepavargau,— pasakė savo bendrakeleiviui antrasis senis valstietis.— Aš visą kelią skridau kaip su sparnais...“

Ant Smolno laiptelių buvo susirinę apie šimtą darbininkų ir valstiečių deputatų su vėliavomis, kurios juodavo iš namo sklindančios ryškios šviesos fone. Kaip audroje banga, jie puolė laiptais žemyn, ėmė glėbesčiuoti, bučiuoti valstiečius. Visa procesija siūbtelėjo pro duris ir, keldama didelį triukšmą, ėmė lipti laiptais aukštin...

Didžiulėje baltojoje posėdžių salėje jos laukė visas CVK, visa Petrogrado Taryba ir tūkstančiai žiūrovų. Ap-

linka buvo iškilminga: visi suprato šio istorinio momento didingumą.

Zinovjevas paskelbė susitarimą su Valstiečių suvažiavimu. Jo pranešimas buvo sutiktas su didžiausiu džiūgavimu, kuris virto tikra audra, kai koridoriuje suskambėjo muzika ir į salę įėjo priekinės eitynių gretos. Prezidiumas atsistojo, davė vietos valstiečių prezidiumui ir sutiko jį išskėstomis rankomis. Už pakylės, ant baltos sienos, virš tuščių rėmų, iš kurių buvo išpjautas caro portretas, raudonavo dvi vėliavos. . .

Ir štai prasidėjo iškilmingas posėdis. Po kelių sveikinimo žodžių, kuriuos pasakė Sverdlovas, į tribūną pakilo liesa, išblyškusi moteris su akiniais, lygiai sušukuotais plaukais, panaši į Naujosios Anglijos mokytoją,— populiariausia ir įtakingiausia moteris Rusijoje — Marija Spiridonova.

„. . . Rusijos darbininkams atsiveria dar nematyti istorijoje horizontai. . . Iki šiol visi darbininkų judėjimai visuomet baigdavosi sutriuškinimu. Bet dabartinis judėjimas internacionalinis ir todėl nenugalimas! Nėra pasaulyje tokios jėgos, kuri galėtų užgesinti revoliucijos ugnį! Senasis pasaulis žūva. Gimsta naujas pasaulis. . .“

Po to kalbėjo ugnies kupinas Trockis: „Sveiki atvykę, draugai valstiečiai! Jūs ateinat čia ne kaip svečiai, o kaip šeimininkai to namo, kuriame plaka Rusijos revoliucijos širdis! Šioje salėje dabar sukoncentruota milijonų darbininkų valia. . . Nuo šiol Rusijos žemė turi tik vieną šeimininką — darbininkų, kareivių ir valstiečių sąjungą. . .“

Su kandžiu sarkazmu jis ėmė kalbėti apie sąjunginių šalių (Antantės) diplomatus, vis dar nepaisančius Rusijos pasiūlymo paskelbti paliaubas, kurių jau priėmė centrinės valstybės.

Šiame kare gimsta nauja žmonija. . . „Čia, šioje salėje, mes prisiekiamo visų šalių darbo žmonėms likti savo revoliuciniame poste. Jei būsime sutriuškinti, mes mirsime, gindami savo vėliavą. . .“

Po jo kalbėjo Krylenka, papasakojęs apie padėtį fronte, kur Duchoninas rengė pasipriešinimą Liaudies Komisarų Tarybai. „Tegu Duchoninas ir tie, kurie eina su juo, gerai įsidėmi, jog mes nesiterliosime su tais, kurie pastoja mums kelią į taiką!“

Dybenka pasveikino susirinkimą laivyno vardu, o Vikželio narys Krušinskis pasakė:

„Nuo šio momento, nuo momento, kai buvo įgyvendinta visų tikrųjų socialistų sąjunga,— visa geležinkelinių armija visiškai atsiduoda revoliucinės demokratijos žiniui!“

Po to kalbėjo Lunačiarskis, vos sulaikydamas ašaras, Prošjanas nuo kairiųjų eserų ir pagaliau Sacharašvilis, kuris susivienijusių socialdemokratų internacionalistų — juos sudarė Martovo ir Gorkio grupės — vardu pareiškė:

„Mes pasitraukėme iš CVK, protestuodami prieš nesitaikstančią bolševikų politiką ir turėdami tikslą priversti juos padaryti nuolaidų, kad būtų įgyvendinta visos revoliucinės demokratijos sąjunga. Dabar, kai ši sąjunga įgyvendinta, mes laikome savo šventa pareiga vėl užimti vietas CVK... Mes pareiškiame, kad visi, pasitraukusieji iš CVK, dabar privalo grįžti!..“

Staškovas, garbingas senukas valstietis iš Valstiečių suvažiavimo prezidiumo, pakilo į tribūną ir nusilenkė susirinkimui į visas keturias puses. „Sveikinu jus, draugai, su naujo rusų gyvenimo ir laisvės krikštynomis!“

Po to kalbėjo Bronskis — lenkų socialdemokratijos vardu, Skrypnikas — nuo fabričių bei gamyklų komitetų, Trifonovas — nuo rusų kareivių, kovojančių Salonikuose, ir kiti kalbėtojai, kurie atvėrė savo širdį džiugia gražbylyste, matydami, kad pildosi slapčiausios jų viltys.

Jau vėlyvą naktį buvo pasiūlyta ir vienbalsiai priimta tokia rezoliucija:

„Visos Rusijos Valstiečių, darbininkų ir kareivių deputatų tarybų CVK drauge su Nepaprastuoju Visos Rusijos valstiečių suvažiavimu ir Tarybų vykdomuoju komitetu patvirtina Antrojo Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų suvažiavimo priimtus įstatymus dėl taikos ir žemės, taip pat Visos Rusijos Tarybų Centro Vykdomojo Komiteto priimtą įstatymą dėl darbininkų kontrolės.

Jungtinis CVK ir Visos Rusijos valstiečių suvažiavimo posėdis, išreikšdamas tvirtą įsitikinimą, kad darbininkų, kareivių ir valstiečių sąjunga — ta broliška visų dirbančiųjų ir išnaudojamųjų sąjunga,— įtvirtinusi jų iškovotą valstybės valdžią, savo ruožtu imsis visų revoliucinių priemonių, kad pagreitintų valdžios perėjimą į darbo žmonių masių rankas kitose labiau išsivysčiusiose šalyse ir, vadinasi, užtikrins tvirtą teisingos taikos ir socializmo pergalę...“

1

Gynybininkai — taip save vadino visos nuosaikiai socialistinės partijos ir taip vadino jas visi kiti: mat šios partijos ir grupės laikėsi pažiūros, jog reikia tęsti karą, sąjungininkams vadovaujant, laikydamos jį nacionalinės gynybos karu.

2

DARBO UŽMOKESTIS
IR BŪTINIAUSIŲJŲ REIKMENŲ KAINOS
IKI REVOLIUCIJOS IR JOS METU

Pateikiamas darbo užmokesčio ir būtiniausiųjų reikmenų kainų lentelės, paskelbtas „Novaja žizn“ 1917 m. spalio 26 (13) d. numeryje, yra parengęs komitetas, į kurį įėjo Maskvos prekybos rūmų ir darbo ministerijos Maskvos skyriaus atstovai.

DIENOS UŽDARBIS
(rubliais ir kapeikomis)

Specialybė	1914 m. liepa	1916 m. liepa	1917 m. rugpjūtis
Dailidės, staliai	1,60—2,00	4,00—6,00	8,50
Žemkasiai	1,30—1,50	3,00—3,50	—
Mūrininkai ir tinkuotojai	1,70—2,35	4,00—6,00	8,00
Dažytojai, baldų apmušėjai	1,80—2,20	3,00—5,50	8,00
Kalviai	1,00—2,25	4,00—5,00	8,50
Krosnininkai ir kaminkrėčiai	1,50—2,00	4,00—5,50	7,50
Šaltkalviai	0,90—2,00	3,50—6,00	9,00
Juodadarbiai	1,00—1,50	2,50—4,50	8,00

* Dž. Rido parinkti ir sudaryti priedai yra neatskiriama jo knygos dalis. Jie labai esmingai papildė paties autoriaus tekstą. Šiam (rusiškajam) leidimui priedai naujai peržiūrėti ir sulyginti su originalais. Visi dokumentai ir medžiaga, Dž. Rido paskelbta angliškajame vertime, čia spausdinama pagal rusiškuosius originalus.— Rus. leid. red.

Nuolat tenka girdėti, kad tuojau po Vasario revoliucijos Rusijos darbininkų uždarbiai ėmę augti dideliais šuoliais. Tačiau pateiktieji skaičiai, kuriuos darbo ministerija paskelbė kaip būdingus visai Rusijai, rodo, kokie tolimi yra šie plepalai nuo tiesos. Iš tikrųjų darbininkų darbo užmokestis didėjo lėtai, pamažu ir vidutiniškai pakilo ne ką daugiau kaip 500%...

Tuo tarpu rublio perkamoji galia sumažėjo daugiau kaip trigubai, o būtiniausiųjų reikmenų kainos labai padidėjo.

Kitą lentelę yra sudariusi Maskvos miesto dūma — Maskvoje maisto produktų buvo daugiau negu Petrograde, ir atitinkamai jie buvo pigesni.

	PRODUKTŲ KAINOS (rubliais ir kapeikomis)		
	1914 m. ruggjūtis	1917 m. ruggjūtis	Padidėjo %
Juoda duona (svaras)	—02 ¹ / ₂	—12	330
Balta duona "	—05	—20	300
Jautiena "	—22	—1,10	400
Veršiena "	—26	—2,15	727
Kiauliena "	—23	—2,00	770
Silkės "	—0,6	—52	767
Sūris "	—40	—3,50	754
Sviestas "	—48	—3,20	557
Kiaušiniai (dešimtis)	—30	—1,60	443
Pienas (puodelis)	—07	—40	471

Taigi maisto produktai pabrango vidutiniškai 556%, t. y. 51% daugiau negu padidėjo darbo užmokestis.

O kiti būtiniausieji reikmenys brango nepaprastai greitai.

Žemiau pateikiamą lentelę yra sudaręs Maskvos Darbininkų deputatų tarybos ekonomikos skyrius, paskiau Laikinosios vyriausybės maisto ministerija ją pataisė ir patvirtino.

BŪTINIAUSIŲJŲ REIKMENŲ KAINOS
(rubliais ir kapeikomis)

	1914 m. ruggjūtis	1917 m. ruggjūtis	Padidėjo %
Kartūnas (aršinas)	—11	1,40	1173
Medvilninės medžiagos "	—15	2,00	1233

Gelumbė (aršinas)	2,00	40,00	1900
Kastoras „	6,00	80,00	1233
Vyriška avalynė (pora)	12,00	144,00	1097
Puspadžiai (aršinas)	20,00	400,00	1900
Kaliošai (pora)	2,50	15,00	500
Vyriškas kostiumas	40,00	400—455,00	900—1109
Arbata (svaras)	4,50	18,00	300
Degtukai (dėžutė)	—10	—50	400
Muilas (pūdas)	4,50	40,00	780
Žibalas (kibiras)	1,70	11,00	547
Saldainiai (pūdas)	8,50	100,00	1076
Karamelė (svaras)	—30	4,50	1400
Malkos (vežimas)	10,00	120,00	1100
Medžio anglis	—80	13,00	1525
Įvairūs metalo dirbiniai	1,00	20,00	1900

Minėtų rūšių būtiniausieji reikmenys pabrango vidutiniškai 1109%, t. y. daugiau kaip dvigubai, palyginti su darbo užmokesčiu. Aišku, skirtumas tarp šių pabrangimo procentų patekdavo į prekybininkų ir spekuliantų rankas.

1917 m. rugsėjo mėn., kai aš atvykau į Petrogradą, kvalifikuoto darbininko — pavyzdžiui, metalininko Putilovo gamykloje — vidutinis dienos uždarbis buvo apie 8 rublius. O įmonininkų pelnai buvo milžiniški. Vienas iš Toronto manufaktūros — anglų įmonės, buvusios Petrogrado pakraštyje — savininkų man sakė, kad jo fabrike darbo užmokestis padidėjo 300%, o jo pelnai — daugiau kaip 900%.

3

MINISTRAI SOCIALISTAI

Socialistų, įėjusių į liepos mėn. sudarytą Laikinąją vyriausybę ir mėginusių įgyvendinti savo programą koalicijoje su buržuaziniais ministrais, istorija duoda mums nepaprastai ryškų klasių kovos politikoje pavyzdį. Štai ką sako apie tai Leninas: „... Matydami, kad vyriausybės padėtis nebeišlaikoma, jie griebėsi metodo, kuris keletą dešimtmečių po 1848 m. buvo kitų šalių kapitalistų praktikuojamas darbininkams apmulkinti, suskaldyti ir susilpninti. Šis metodas — vadinamoji „koalicinė“, t. y. jungti-

nė, iš buržuazijos ir socializmo perbėgėlių sudaryta, bendra vyriausybė.

Tose šalyse, kur seniausiai yra laisvė ir demokratija greta revoliucinio darbininkų judėjimo, Anglijoje ir Prancūzijoje, kapitalistai daug kartų ir su dideliu pasisekimu naudojo šį metodą. „Socialistiniai“ vadai, įeidami į buržuazijos vyriausybę, būtinai tapdavo statytinėmis figūromis, lėlėmis, priedanga kapitalistams, įrankiu darbininkams apgauti. „Demokratiniai ir respublikiniai“ Rusijos kapitalistai paleido į darbą tą patį metodą. Eserai ir menševikai iš karto davėsi apmulkinami, ir gegužės 6 d. „koalicinė“ vyriausybė, dalyvaujant Černovui, Cereteliui* ir Ko, tapo faktu“.

4

RUGSĖJO RINKIMAI Į MASKVOS MIESTO DŪMĄ

1917 m. rugsėjo pabaigoje „Novaja žizn“ paskelbė Maskvos municipalinių rinkimų rezultatų lyginamąją lentelę ir, ją komentuodama, nurodė, kad tie rezultatai neabejotinai reiškia koalicijos su turtingosiomis klasėmis politikos bankrotą. „Jeigu mes galėsime išvengti pilietinio karo,— rašė laikraštis,— tai tik sudarę vieningą visos revoliucinės demokratijos frontą“.

Štai ta lentelė.

	1917 m. liepa	1917 m. rugsėjis
Eserai	58 vietos	14 vietų
Kadetai	17 vietų	30 „
Menševikai	12 „	4 vietos
Bolševikai	11 „	47 „

5

REAKCIONIERIŲ PASITIKĖJIMO SAVIMI AUGIMAS

Rugsėjo 18 (5) d. Kijevo laikraštyje kadetas Šulginas rašo, kad, paskelbdama Rusiją respublika, Laikinoji vyriausybė peržengė savo įgaliojimus. „Mes negalime leisti

* Dž. Ridas toliau rašo: „Skobelevui, Avksentjevui, Savinkovui, Zarudnui ir Nikitinui...“— *Rus. leid. red.*

nei respublikos, nei šių dienų respublikos vyriausybės. . . Ir mes visai nesame tikri, ar norime, kad Rusija būtų respublika“.

Spalio 23 (10) d. Riazanėje, kadetų partijos susirinkime, M. Duchoninas pareiškė: „Iki kovo 1 d. mes turime įvesti konstitucinę monarchiją. Mums nedera atstumti teisėtą sosto įpėdinį Michailą Aleksandrovičių. . .“

Spalio 27 (14) d. rezoliucija, priimta visuomenės veikėjų pasitarime Maskvoje:

„Maskvos visuomenės veikėjų pasitarimas paveda savo nariams, įeinantiems į Rusijos valstybės Laikinąją tarybą, reikalauti, kad Laikinoji vyriausybė įgyvendintų armijoje tokius principus*:

Neleisti armijoje jokios politinės propagandos ir paskelbti armiją už partijų ir partinių įtakų ribų.

Antivalstybinių ir antinacionalinių idėjų, taip pat mokymų, neigiančių pačios armijos egzistavimo ir karinės drausmės būtinumą, propagavimas turi būti draudžiamas ir griežtai persekiojamas.

Iš principo pripažįstant, jog komitetų gyvavimas neatitinka normalios kariuomenės teisėtvarkos, ką patvirtina visų pasaulio armijų patyrimas, laikinai leisti jiems egzistuoti, apribojant jų veiklą išimtinai ūkiniais ir maisto klausimais; visi jų nutarimai pateikiami tvirtinti viršininkui, kurio žinioje veikia komitetas; nutarimai, kol jų nėra patvirtinęs viršininkas, neįgyvendinami, o nutarimus, su kuriais viršininkas nesutinka, galutinai leidžia įgyvendinti sekantis tiesioginis viršininkas.

Komitetui aiškiai pažeidus savo teises ir pareigas, artimiausias tiesioginis viršininkas, turintis ne mažesnes kaip atskiros dalies vado teises, gali paleisti tokį komitetą ir paskelbti naujus rinkimus.

Nedelsiant gražinti karinės pagarbos atidavimą kaip lygiųjų sveikinimąsi su lygiaisiais ir jaunesniųjų — su vyresniaisiais.

Gražinti visų laipsnių viršininkų disciplinarinę valdžią tiksliai nustatytose ribose, įvedant griežtą atsakomybę. Tuo atveju, jei valdžia peržengiama, suteikti valdiniams visokeriopas užtikrintas galimybes pateikti skundus, kad viršininkas pažeidžia jų teises.

* Dž. Ridas tolesnius punktus pateikia sutrumpintus ir netiksliai suredaguotus. Be to, visa rezoliucija priskiriama Business men — „Prekybos ir pramonės veikėjų pasitarimui“. — Rus. leid. red.

Tikrai apsaugoti visas karininkų pilietines teises ir karininkų organizacijas nuo bet kokių kėsinių į jas.

Laikyti neleistiniais visokius priežiūros, politinės kontrolės ir sekimo būdus, kuriuos šiuo metu naudoja kariuomenės komisarai ir organizacijos.

Įvesti karininkams nuoseklų karinių pareigų ėjimą pagal kovines ir tarnybines jų savybes, atsižvelgiant į tai, kaip juos vertina atitinkamos artimiausios aukštesnės instancijos viršininkų kolegijos.

Būtina apvalyti karininkų korpusą nuo darančio jam gėdą elemento, kuris pastaruoju metu dalyvauja visuose kareivių masių judėjimuose, skatinančiuose nepaklusnumą ir tarnybinės pareigos neatlikimą; tai galima padaryti atnaujinant garbės teismų veiklą.

Visiškai atkurti armijos ir laivyno karininkų sąjungą, kaip įstaigą, būtinai reikalingą Rusijos ginkluotųjų pajėgų kovingumui atkurti, ir pripažinti jai valstybinės įstaigos teises.

Laikinoji vyriausybė turi įgyvendinti tokias priemones, kurios įgalintų grįžti į armiją visus generolus ir karininkus, neteisingai pašalintus iš jos gretų neatsakingų ir savo iniciatyva atsiradusių organizacijų įtakoje".

II skyriui

1

Kornilovo maišto istorija smulkiai išdėstoma kitoje mano knygoje — „Nuo Kornilovo iki Bresto“. Kiek Kerenskis buvo atsakingas už tą padėtį, kuri padarė galimą Kornilovo maištą, dar ne visai tiksliai nustatyta. Daugelis Kerenskio gynėjų tvirtina, kad jis žinojęs Kornilovo planus ir tyčia gudrumu paankstinęs išpuolį, o po to jį sužlugdęs. Tuo pat metu A. Dž. Sakas savo knygoje „Rusijos demokratijos gimimas“ rašo:

„Kai kurios aplinkybės... beveik aiškios. Pirma yra ta, kad Kerenskis žinojo, jog keli daliniai iš fronto traukia į Petrogradą, ir visai galimas dalykas, kad jis, atsižvelgdamas į tai, kad didėja bolševikų pavojus, pats iškvietė juos kaip ministrų tarybos pirmininkas ir karo ministras...“

Vienintelė šio samprotavimo klaida yra ta, kad tuo metu jokio „bolševikų pavojaus“ nebuvo: bolševikai su-

darė Tarybose nežymią mažumą, o jų vadai sėdėjo kalėjimuose arba slapstėsi.

2

DEMOKRATINIS PASITARIMAS

Kai Kerenskiui pirmą kartą buvo pasiūlyta sušaukti Demokratinį pasitarimą, jis iškėlė visų nacijos elementų — „visų gyvųjų šalies jėgų“, kaip jis išsireiškė,— įskaitant čia ir bankininkus, ir fabrikantus, ir dvarininkus, ir kadetų partijos atstovus,— susirinkimo idėją. Tačiau Taryba su tuo nesutiko ir parengė tokią atstovavimo normą, kurią Kerenskis priėmė:

100 delegatų iš	Visos Rusijos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų,
100 „ „	Visos Rusijos Valstiečių deputatų tarybų,
50 „ „	gubernijų Darbininkų ir kareivių tarybų,
50 „ „	valstiečių žemės komitetų,
100 „ „	profesinių sąjungų,
84 „ „	fronto kariuomenės komitetu,
150 „ „	darbininkų ir valstiečių kooperatyvų,
20 „ „	geležinkelininkų sąjungos,
10 „ „	pašto ir telegrafo tarnautojų sąjungos,
20 „ „	prekybos ir pramonės tarnautojų sąjungos,
15 „ „	nuo laisvųjų profesijų (gydytojų, advokatų, žurnalistų ir t. t.),
50 „ „	provincijų zemstvų,
59 „ „	nacionalinių organizacijų (lenkų, ukrainiečių ir t. t.)

Šis projektas buvo peržiūrimas ir perdirbamas du ar tris kartus. Galutinis vietų paskirstymas buvo toks:

300 delegatų iš	Visos Rusijos Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų,
300 „ „	kooperatyvų,
300 „ „	miesto savivaldybių,
150 „ „	fronto kariuomenės komitetu,
150 „ „	provincijų zemstvų,
200 „ „	profesinių sąjungų,
100 „ „	nacionalinių organizacijų,
200 „ „	įvairių smulkių grupių.

TARYBŲ MISIJA BAIGTA

1917 m. rugsėjo 28 (15) d. CVK organas „Izvestija“ paskelbė straipsnį, kuriame apie paskutiniąją vyriausybę buvo sakoma:

„Pagaliau sudaryta tikrai demokratinė vyriausybė, sukurta visų rusų tautos klasių valia,— pirmoji, dar žalia būsimojo laisvo parlamentinio režimo forma. Jai prieš akis — Steigiamasis susirinkimas, kuris išspręs visus klausimus, susijusius su pagrindiniais įstatymais, ir parengs tuos įstatymus maksimaliai demokratine dvasia. Tarybų misija baigiasi, ir jau artėja laikas, kai jos drauge su kitais revoliucinio aparato organais turės pasitraukti iš laisvos ir pergalingos tautos politinės arenos, tautos, kuri nuo šiol naudosis vien taikiais įrankiais“.

Spalio 25 (12) d. „Izvestijų“ vedamasis buvo pavadintas: „Tarybų organizacijos krizė“. Jo pradžioje buvo pareiškama, jog „visi atvažiuojantieji iš provincijos, ypač iš tolesnės...“, praneša, kad visur silpnėja Tarybų veikla. „Tai ir suprantama,— toliau rašo autorius,— nes tauta susidomi pastovesnėmis įstatymų leidybos įstaigomis — miestų dūmomis ir zemstvomis“.

„Bet ir pačiuose stambiausiuose Petrogrado ir Maskvos centruose, kur Tarybų organizacija geriausia, Tarybos toli gražu nesutelkia visos demokratijos. Jose nedalyvauja gausi inteligentijos klasė, nedalyvauja netgi visi darbininkai: kai kurie dėl savo politinio atsilikimo, kiti, atvirkščiai, todėl, kad daugiausia dėmesio skiria grynai profesinėms organizacijoms. Negalima neigti, kad šios organizacijos glaudžiau susijusios su mase ir kasdieniniuose reikaluose geriau patenkina jos poreikius.“

Nepaprastai didelę reikšmę turi ta aplinkybė, kad po truputį nustatomos tvirtos vietinės valdžios demokratinės formos. Miestų valdybos, išrinktos bendros rinkimų teisės pagrindu, sprendžiant grynai vietinius reikalus, turi didesnę autoritetą negu Tarybos, ir nė vienas demokratas nepamanys, kad čia yra kas nepageidaujama jau vien dėl to, kad rinkimai į miestų dūmas vykdomi pagal geresnį, tobulesnį ir — svarbiausia — demokratiškesnį rinkimų įstatymą negu rinkimai į Tarybas. Vietinės savivaldybės or-

ganams pamažu įsitraukiant į savo darbą ir tvarkant gyvenimą vietose, vietinių Tarybų vaidmuo, aišku, mažėja...

Dėl Tarybų organizacijos smukimo kalti dvejoji reiškiniai: prie pirmųjų priklauso politinio intereso sumažėjimas, prie antrųjų — visa valstybinė ir visuomeninė naujos, laisvos Rusijos statyba.

Kuo greičiau ji vystysis, tuo greičiau, aišku, mažės ir Tarybų reikšmė... Mes patys esame savo organizacijos duobkasiai. Mes esame aktyvūs naujos valstybinės santvarkos kūrimo dalyviai. Kai žlugo patvaldystė, o su ja ir visa biurokratinė tvarka, mes sukūrėme deputatų Tarybas kaip laikinus barakus, kuriuose galėjo rasti prieglobstį visa demokratija. Dabar vietoj barakų statomas mūrinis naujos santvarkos pastatas, ir, suprantama, kad žmonės, tolydžio kylant vis naujiems aukštams, iš barakų pamažu išeina į patogesnes patalpas".

4

„BOLŠEVIKŲ FRAKCIJOS DEKLARACIJA,
PASKELBTA PRIEŠ PASITRAUKIANT
IŠ VAKARYKŠČIO RESPUBLIKOS TARYBOS POSĖDŽIO*“

Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų CVK sušaukto Demokratinio pasitarimo oficialiai paskelbti tikslai buvo panaikinti neatsakingą asmens režimą, sudarantį sąlygas korniloviadai, ir sudaryti atskaitingą valdžią, sugebančią likviduoti karą ir užtikrinti, kad Steigiamasis susirinkimas būtų sušauktas nustatytu laiku.

Tačiau p. Kerenskio, kadetų ir eserų bei menševikų vadų užkulisiniais sandėriais už Demokratinio pasitarimo nugaros buvo pasiekti rezultatai, visai priešingi oficialiai paskelbtiems tikslams.

Sukurta valdžia, kurioje ir arti kurios esantys aiškūs ir užsimaskavę kornilovininkai vaidina vadovaujantį vaidmenį. Tos valdžios neatsakingumas nuo šiol formaliai įtvirtintas ir paskelbtas.

„Rusijos Respublikos taryba“ paskelbta patariamąja ištaiga; aštuntą revoliucijos mėnesį neatsakinga valdžia susikūrė priedangą iš naujo Bulygino dūmos leidimo.

* Dž. Ridai šią deklaraciją pavadino taip: „Trocko kalba Respublikos taryboje“. Deklaraciją perskaitė Trockis 1917 m. spalio 7(20) d.—
Rus. leid. red.

Cenziniai elementai įėjo į Laikinąją tarybą tokiu skaičiumi, į kuri, kaip rodo visi rinkimai šalyje, jie neturi jokios teisės. Ir vis dėlto kaip tik kadetų partija siekė ir pasiekė, kad valdžia būtų neatsakinga netgi iškreiptam, įsiteikiant cenzinei buržuazijai, priešparlamentėiui.

Ta pati kadetų partija, kuri iki vakar dienos reikalavo, kad Laikinoji vyriausybė būtų priklausoma nuo p. Rodziankos dūmos, pasiekė Laikinosios vyriausybės nepriklausomumą nuo Respublikos tarybos.

Steigiamajame susirinkime cenziniai elementai užims kur kas nepalankesnę padėtį negu Laikinojoje taryboje. Steigiamajam susirinkimui valdžia negali būti neatsakinga. Jeigu cenziniai elementai būtų tikrai rengęsi Steigiamajam susirinkimui po pusantro mėnesio, jie nebūtų turėję jokių motyvų ginti valdžios neatsakingumą dabar. Visa esmė yra ta, kad buržuazinės klasės, vairuojančios Laikinosios vyriausybės politiką, užsibrėžė *išardyti* Steigiamąjį susirinkimą. Tai dabar yra pagrindinis cenzinių elementų uždavinys, kuriam pajungta visa jų politika, vidaus ir užsienio.

Pramonėje, agrarinėje ir maisto srityse vyriausybės ir turtingųjų klasių politika gilina karo sukeltą natūralią suirutę. Cenzinės klasės, kurios provokavo valstiečių sukilimą, dabar ima jį malšinti ir aiškiai laikosi kurso į „kaulėtą bado ranką“, kuri turi užgniaužti revoliuciją ir visų pirma Steigiamąjį susirinkimą.

Ne mažiau nusikalstama yra buržuazijos ir jos vyriausybės užsienio politika.

Po keturiasdešimties karo mėnesių sostinei gresia mirtinas pavojus. Kaip atsakymas į tai siūlomas planas perkelti sostinę į Maskvą. Mintis atiduoti revoliucinę sostinę vokiečių kariuomenei nesukelia jokio buržuazinių klasių pasipiktinimo, atvirksčiai, jos žiūri į ją kaip į natūralią bendros politikos grandį, kuri turi palengvinti jų kontrrevoliucinį sąmokslą.

Užuot pripažinusi, jog šalį galima išgelbėti sudarius taiką, užuot aplenkusi visas imperialistines vyriausybes ir diplomatines kanceliarijas ir atvirai pateikusi pasiūlymą dėl neatidėliotinos taikos visoms išvargintoms tautoms ir tuo būdu padariusi tolesnį karo tęsimą faktiškai negalimą, Laikinoji vyriausybė, kadetinių kontrrevoliucionierių ir są-

junginių imperialistų nurodymu, beprasmiškai, neturėdama jėgų ir be plano velka pražūtingą karo jungą, pasmerkdamą betikslei pražūčiai vis naujus šimtus tūkstančių karių ir jūreivių, rengdamasi atiduoti Petrogradą ir užgniaužti revoliuciją. Kareiviai ir jūreiviai bolševikai žūva drauge su kitais jūreiviais dėl svetimų klaidų ir nusikaltimų, o vadinamasis Vyriausiasis kariuomenės vadas toliau traukina bolševikinę spaudą. . .

Laikinosios tarybos vadovaujančios partijos yra visos tos politikos savanoriška priedanga.

Mes, socialdemokratų bolševikų frakcija, pareiškiame: su šia liaudies išdavimo vyriausybe ir *su šia kontrrevoliucinio taikstymosi taryba* * mes neturime nieko bendro. To pražūtingo liaudžiai darbo, kuris dirbamas už oficialiųjų kulisų, mes nenorime nei tiesiogiai, nei netiesiogiai dangstyti nė vienos dienos.

Revoliucija pavojuje! Tuo metu, kai yra iškilęs pavojus, kad Vilhelmo kariuomenė gali užimti Petrogradą, Kerenskio—Konovalovo vyriausybė rengiasi bėgti iš Petrogrado, norėdama paversti Maskvą kontrrevoliucijos tvirtove.

Mes raginame Maskvos darbininkus ir kareivius būti budrius!

Pasitraukdami iš Laikinosios tarybos, mes raginame visos Rusijos darbininkus, kareivius bei valstiečius būti budrius ir narsius.

Petrogradas pavojuje! Revoliucija pavojuje! Liaudis pavojuje!

Vyriausybė didina tą pavojų. Valdančiosios partijos jai padeda.

Tik pati liaudis gali išgelbėti save ir šalį. Mes kreipiamės į liaudį.

Visa valdžia Taryboms!

Visa valdžia liaudžiai!

Tegyvuoja neatidėliotina, garbinga, demokratinė taika!

Tegyvuoja Steigiamasis susirinkimas!"

* Kursyvu surinkti žodžiai Dž. Rido yra praleisti.— *Rus. leid. red.*

„PRIESAKAS“ SKOBELEVUI

(Ištraukos)

CVK pritarė šiam Priesakui, ir jis kaip instrukcija buvo įteiktas Skobelevui, Rusijos revoliucinės demokratijos atstovui Paryžiaus konferencijoje.

„INSTRUKCIJA CVK DELEGATUI, IŠRINKTAM DALYVAUTI PARYŽIAUS KONFERENCIJOJE

Naujojoje sutartyje turi būti viešai pasisakyta klausimu dėl karo tikslų *. Sutartis turi būti pagrįsta principu „Taika be aneksijų ir kontribucijų tautų apsisprendimo teisės pagrindu“.

Teritoriniai klausimai

1. Būtina taikos sąlyga yra vokiečių kariuomenės išvedimas iš užimtų Rusijos sričių. Rusija suteikia visišką apsisprendimą Lenkijai, Lietuvai ir Latvijai.

2. Turkijos Armėnija gauna visišką autonomiją, o vėliau, kai ten bus įvesta vietinė valdžia ir sudarytos tarptautinės garantijos, ir apsisprendimo teisę.

3. Elzaso ir Lotaringijos klausimas turi būti išspręstas Elzaso ir Lotaringijos gyventojų apklausimo pagrindu, su sąlyga, kad bus visiška balsavimo laisvė. Apklausą turi organizuoti vietinė savivaldybė, išvedus iš provincijos abiejų koalicijų kariuomenes.

4. Belgija turi būti atkurta buvusių sienų ribose. Nuostoliai turi būti padengti iš tarptautinio fondo.

5. Serbija ir Juodkalnija turi būti atkurtos ir gauti materialinę paramą iš internacionalinio pagalbos fondo. Serbija turi turėti priėjimą prie Adrijos jūros. Bosnija ir Hercegovina turi gauti autonomiją.

6. Ginčytinos sritys Balkanuose gauna laikiną autonomiją, o vėliau bus suorganizuotas plebiscitas.

7. Rumunija atkurinama buvusių sienų ribose ir įpareigojama suteikti visišką apsisprendimą Dobrudžai, kuri tuoju pat gauna laikiną autonomiją. Rumunija įsipareigoja

* Kursyvu išspausdintų žodžių Dž. Rido knygoje nėra.— Rus. leid. red.

tuoju pat įvykdyti Berlyno traktato dėl žydų nutarimą ir pripažinti juos lygiateisiais Rumunijos piliečiais.

8. Austrijos itališkosiuose srityse įvedama autonomija, o vėliau bus suorganizuotas plebiscitas valstybinio priklausomumo klausimu.

9. Vokietijai gražinamos kolonijos.

10. Graikija ir Persija atkuriamos.

Jūrų laisvė

Neutralizuojami visi sąsiauriai, kurie yra vidaus jūrų prieigos, taip pat Sueco ir Panamos kanalai. Prekybinė laivyba skelbiama laisva. Kaperiavimo teisė panaikinama. Draudžiama torpeduoti prekybos laivus.

Kontribucijos

Visi kariaujantieji atsisako reikalavimų padengti visokias išlaidas tiesioginiu ar slaptu būdu (belaisvių laikymas). Visos karo metu išreikalautos kontribucijos gražinamos.

Ekonominės sąlygos

Prekybos sutartys nėra sudėtinė taikos sąlygų dalis. Kiekviena šalis yra autonominė savo prekybos politikoje, taikos sutartyje jai negali būti primestas įpareigojimas sudaryti tą ar kitą sutartį arba jos nesudaryti. Tačiau visos valstybės privalo taikos sutartimi įsipareigoti nevykdyti ekonominės blokados po karo; nesudarinti separatinių muitų sąjungų ir suteikti visoms be išimties valstybėms teises, kokios yra suteikiamos toms nacijoms, kurioms rodomas didžiausias palankumas.

Taikos garantijos

Taika sudaroma taikos kongrese per liaudies atstovavimo organų išrinktus įgaliotinius. Taikos sąlygas tvirtina parlamentai.

Panaikinama slaptoji diplomatija: visi įsipareigoja nesudarinti slaptų sutarčių. Tokios sutartys skelbiamos prieštaraujančiomis tarptautinei teisei ir negaliojančiomis. Negaliojančios yra ir visos sutartys, kol jų nėra patvirtinę parlamentai.

Laipsniškas nusiginklavimas sausumoje ir jūroje ir pėrėjimas prie milicijos sistemos.

Vilsono pasiūlyta „pasaulio lyga“ gali būti vertingas tarptautinės teisės iškovojimas tik su ta sąlyga, jeigu: 1) joje būtinai dalyvaus visos valstybės lygiomis teisėmis; 2) bus sudemokratinta užsienio politika, kaip jau buvo nurodyta.

Keliai į taiką

Kad ir kaip konkrečiai būtų suformuluoti karo tikslai, sutartyje turi būti nurodyta ir paskelbta, kad sąjungininkai yra pasirengę pradėti taikos derybas, kai tik priešingoji pusė pareikš sutinkanti su taikos derybomis, su sąlyga, jog visos šalys atsisakys nuo visokių prievartinių užgrobumų.

Sąjungininkai įsipareigoja nepradėti slaptų taikos derybų ir nesudaryti taikos kitaip, kaip tik kongrese, dalyvaujant visoms neutraliosioms šalims.

Be to, delegatui duodami tokie nurodymai:

Turi būti pašalintos visos kliūtys, trukdančios sušaukti Stokholmo socialistų konferenciją ir, skyrium imant, turi būti nedelsiant išduoti pasai visų sutikusių joje dalyvauti partijų ir frakcijų delegatams“.

(Valstiečių tarybų vykdomasis komitetas taip pat parengė savo priesaką, kuris skiriasi nuo aukščiau išdėstyto tik smulkmenomis.)

6

TAIKA RUSIJOS SĄSKAITA

Ribo atliktas demaskavimas, liečiantis taikos pasiūlymus, kuriuos Austrija pateikė Prancūzijai; vadinamoji „Taikos konferencija“ Berne, Šveicarijoje, 1917 m. vasarą, dalyvaujant visų kariaujančiųjų šalių delegatams, atstovaujantiems visų tų šalių stambiesiems finansiniams interesams; ir vieno Anglijos agento mėginimai užmegzti ryšius su Bulgarijos bažnyčios vyresnybe — visa tai rodė, jog abiejose kariaujančiose koalicijose būta stiprios srovės, siekusios sudaryti taiką Rusijos sąskaita. Kitoje savo knygoje — „Nuo Kornilovo iki Bresto“ — aš tikiuosi gana plačiai išdėstyti šį klausimą ir paskelbti keletą tai liečiančių slaptų dokumentų, rastų užsienio reikalų ministerijoje Petrograde.

RUSŲ KAREIVIAI PRANCŪZIJOJE. „VYRIAUSYBĖS PRANEŠIMAS“

Gavus žinią apie įvykusią revoliuciją, Paryžiuje pasirodė daugelis labiausiai kraštutinės krypties rusiškų laikraščių. Tie laikraščiai, taip pat atskiri asmenys, galintys laisvai prasiskverbti į kareivių masę, pradėjo joje bolševikinę propagandą, duodami dažnai neteisingą informaciją, pasisemtą iš trumpučių prancūzų laikraščių telegramų. Trūkstant oficialių žinių ir nurodymų, visa tai kėlė kareivių bruzdėjimą. Tai pasireiškė pageidavimu būti tuojau pat pasiūstiems į Rusiją ir visuotiniu priešišku karininkams. Kerenskio karo ministro pavedimu emigrantas Rapas gegužės 18 d. išvyko į kariuomenę, kur aplankė atskiras dalis, steigdamas jose naujas organizacijas pagal įsakymą Nr. 213. Tačiau bruzdėjimas nesiliovė. Jam vadovavo 1-ojo pulko vykdomasis komitetas, kuris pradėjo leisti lenininės krypties biuletenius. Birželio 18 d. kareivių pageidavimu kariuomenė buvo surinkta iš įvairių kaimų į Lakurtino stovyklą. Čia prasidėjo mitingai, kuriuose 1-asis pulkas ir jo vadovai siekė užgrobti pagrindinį vaidmenį. Ką tik sukurtas būrio komitetas, sudarytas iš labiausiai išsilavinusių ir sąmoningiausių kareivių, stengėsi kiek galėdamas atremti ardomąjį 1-ojo pulko darbą, ramindamas bruzdėjimus ir ragindamas kareivius normaliai gyventi, vadovaujantis dabar armijoje įvestais demokratiniiais principais. Bijodami didėjančios būrio komiteto įtakos, 1-ojo pulko vadovai naktį iš 23 į 24 dieną sušaukė mitingą, kuriame, be 1-ojo pulko, dalyvavo beveik visas 2-asis pulkas ir nedidelės dalys 5-ojo ir 6-ojo pulkų. Tame mitinge buvo paskelbta, kad būrio komitetas nuverstas, nors jis buvo išrinktas vos prieš dvi savaites. Tuo pat metu 1-osios brigados kareiviai neįvykdė divizijos vado įsakymo išeiti į žygį. Atsišaukime, kurį jie išleido, buvo paaiškinta, kad pratybos neturi prasmės, nes nuspręsta daugiau nebekariauti. Tuo tarpu dėl priešišku santykių tarp 1-osios ir 2-osios brigadų pradėjo grėsti didelis konfliktas. Patys 2-osios brigados kareiviai atkakliai prašė atskirti juos nuo

* Dž. Ridas šį pranešimą pateikia kai ką sutrumpindamas ir kai kur nutoldamas nuo teksto. Mes pateikiame jį visą.— *Rus. leid. red.*

maištaujančios 1-osios brigados, grasindami priešingu atveju savavališkai išeiti iš stovyklos.

Todėl gen. Zankevičius, atvykęs į stovyklą drauge su karo ministro įgaliotiniu Rapu ir susitaręs su juo, įsakė, kad kareiviai, kurie besąlygiškai yra paklusnūs Laikinajai vyriausybei, paliktų Lakurtino stovyklą, pasiėmę visą aprangą. Birželio 25 d. tas įsakymas buvo įvykdytas, ir stovykloje liko kareiviai, „tik sąlygiškai“ paklusę Laikinajai vyriausybei. Perdėm priešiškas kareivių nusistatymas karininkų atžvilgiu, priėjęs iki smurto prieš juos, privertė gen. Zankevičių pašalinti karininkus iš Lakurtino ir palikti tik keletą žmonių ūkiniams reikalams tvarkyti. Karo ministro įgaliotinio piliečio Rapo iniciatyva pas Lakurtino stovyklos kareivius kartu su juo ne kartą nuvažiuodavo politiniai emigrantai, tikėjęsi juos paveikti, bet visi šie mėginimai buvo nesėkmingi. Komisarų paskirtas pilietis Rapas išleido įsakymą, kuriame primygtinai reikalavo tučtuoju besąlygiškai paklusti Laikinajai vyriausybei. Liepos 22 d. komisaras Rapas išvyko į Lakurtiną, lydimas pravažiuojančių pro Paryžių Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos vykdomojo komiteto delegatų Rusanovo, Goldenbergo, Erlichio ir Smirnovo, ketindamas dar kartą pamėginti paveikti maištininkus. Tačiau šis mėginimas nedavė jokių rezultatų, o Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos delegatai buvo sutikti aiškiai priešiški. Lygiai taip pat nesėkminga buvo laikinai Prancūzijoje buvusio Laikinosios vyriausybės komisarų Svatikovo kelionė į Lakurtiną. Gavęs Laikinosios vyriausybės paaiškinimą, kad Rusijos kariuomenės, esančios Prancūzijoje, nenumatoma grąžinti į Rusiją, taip pat kategorišką reikalavimą priversti maištaujančius kareivius paklusti, nevengiant pavartoti net ginkluotos jėgos, po pakartotinių ir nevaisingų komisarų ir mūsų politinių emigrantų mėginimų įtikinti kareivius paklusti, gen. Zankevičius pareikalavo, kad maištininkai kareiviai padėtų ginklus ir, įrodydami savo klusnumą, žygio tvarka išeitų į Kloravo miestelį. Tačiau tas reikalavimas nebuvo galutinai įvykdytas: pradžioje išėjo apie 500 kareivių, iš kurių buvo suimta 22 kareiviai, po 24 valandų — dar apie 6000 žmonių, likusieji — apie 2000 — buvo sąmoningai palikti saugoti ginklų, kurių atiduoti jie nepanoro.

Į tada duotą generolo įsakymą — grįžus į stovyklą atiduoti ginklus — maištininkai atsakė sutinką. Tačiau to įsa-

kymo jie neįvykdė. Palikti ginklus dezorganizuotos minios rankose, kurioje, be abejo, slėpėsi provokacinių elementų, buvo tikrai pavojinga. Atiduoti ginklus buvo pagrindinė sąlyga tai miniai sutvarkyti. Tokiomis aplinkybėmis ir turint galvoje kariuomenės dalies, likusios ištikimos Lai-kinajai vyriausybei, tam tikrą nuotaikų nepastovumą (dėl to kilo abejonė, ar galima panaudoti juos kaip ginkluotą jėgą maištininkams sutvarkyti), buvo nuspręsta griebtis ilga laikio spaudimo: maištininkams buvo sumažintas maisto davinys, nebemokama pinigų, išėiti iš stovyklos į kaimyninį Okurtino miestą neleido prancūzų postai. Tos priemonės prislėgė maištininkų masių nuotaiką, bet tuo pat metu sustiprėjo vadovų įtaka joms — šie siekė pasislėpti už masės ir išvengti atsakomybės. Tuo pat metu maištaujantieji kareiviai išdrįso imtis prievartos prieš prancūzų kariuomenės karininkus. Antai jie suėmė ir 6 valandas išlaikė prancūzų karininką ir du puskarininkius, kurie prancūzų komendanto įsakymu klijavo stovykloje vyriausiojo kariuomenės vado telegramą. Rugsėjo 9 d. gen. Zankevičius buvo nuvažiavęs į Lakurtino stovyklą, norėdamas paskutinį kartą pamėginti įtikinti maištaujančius kareivius padėti ginklus. Tačiau jo įsakymą išsausti kuopų atstovus stovyklos komitetas atsisakė vykdyti. Gavęs žinių, kad per Prancūziją važiuoja artilerijos brigada, buvusi puikioje parengtyje, gen. Zankevičius, susitaręs su komisaru Rapu, nutarė pasinaudoti ta dalimi, kad ginklu priverstų maištaujančius kareivius paklusti. Vadui buvo pavesta suformuoti iš minėtos artilerijos brigados ir pėstininkų divizijos jungtinį būrį ir jam vadovauti.

Rugsėjo 27 d. Lakurtino stovyklos kareiviams buvo paskelbtas Laikinosios vyriausybės potvarkis dėl mūsų kariuomenės atšaukimo iš Prancūzijos, tačiau ir tada maištininkai atkakliai atsisakinėjo atiduoti ginklus. Artileristams prašant, iš jų sudėties buvo pasiūsta pas maištaujančius kareivius rinktinė deputacija, kuri grįžo po kelių dienų, įsitikinusi, kad derybės yra tuščias dalykas. Tokius pat neigiamus rezultatus davė ir pėstininkų divizijos išrinktųjų atstovų įkalbinėjimas. Rugsėjo 1 d. vakare buvo nutrauktas maisto tiekimas maištaujančiai stovyklai, tačiau ši priemonė galėjo būti tik moralinio pobūdžio, nes maištininkai savo žinioje turėjo nemaža maisto atsargų; kariuomenė užėmė paskirtas pozicijas. Tą pačią dieną Lakurtino stovyklos komiteto nariams ir maištaujančių ka-

reivių miniai buvo perduotas ultimatyvus gen. Zankevičiaus įsakymas padėti ginklus, grasinant, kad, neįvykdžius šio įsakymo iki rugsėjo 1 d. 10 val. ryto, bus atidengta artilerijos ugnis. Po pakartotinių įspėjimų rugsėjo 3 d. 10 val. ryto į stovyklą buvo atidengta neintensyvi artilerijos ugnis — paleista iš viso 18 sviedinių, ir maištininkams buvo pranešta, kad ugnis bus suintensyvinta. Kadangi naktį iš rugsėjo 3 į 4 dieną pasidavė apie 160 žmonių, rugsėjo 4 d. vėl pradėta apšaudyti stovyklą ir 11 val. ryto, po to, kai buvo paleista 30 sviedinių, maištininkai, iškėlę dvi baltas vėliavas, pradėjo eiti be ginklų iš stovyklos. Iki vakaro išėjo apie 8300 žmonių. Juos priėmė prancūzų kariuomenė. Tą dieną artilerija daugiau nebešaudė. Likusieji stovykloje — 150 žmonių — iš vakaro atidengė stiprią kulkosvaidžių ugnį. Vakare į stovyklą buvo pasiūstas gydytojas ir keturi felčeriai suteikti medicinos pagalbos sužeistiesiems. Rugsėjo 5 d., siekiant maištą likviduoti, į stovyklą buvo atidengta intensyvi ugnis, ir mūsų daliniai pamažu ėmė užimti stovyklą. Maištininkai atkakliai atsakinėjo kulkosvaidžių ugnimi. Rugsėjo 6 d. 9 val. visa stovykla buvo užimta. Iš viso užregistruota 8515 iš stovyklos išėjusių kareivių. Mūsų dalių nuostoliai: 1 užmuštas, 5 sužeisti. Maištininkų — 8 užmušti, 44 sužeisti. Prancūzų tarpe buvo tik dvi atsitiktinės aukos: vienas užmuštas ir vienas sužeistas; abu — laiškanėšiai, išklydę iš kelio ir patekę į maištininkų apšaudomą zoną. Vadinasi, Kurtino maištą mūsų kariuomenė likvidavo, prancūzų kariuomenei aktyviai nedalyvaujant. Nuginklavus maištininkus, iš jų tarpo buvo sumintas 81 žmogus. Atskyrus suimtuosius, iš likusios maištininkų masės buvo suformuotos specialios beginklės žygio kuopos; dvi jų, sudarytos iš ypatingai neramių elementų, atskirtos ir išsiųstos į Burd-Laotjė, kita — į Ild-Eksą, visos kitos paliktos Kurtino stovykloje kaltininkams ir jų kaltumo laipsniui išaiškinti. Laikinosios vyriausybės atstovo potvarkiu karinis komisaras sudarė specialią tyrimo komisiją“.

Po to nugalėtojai šaltakraujiškai sušaudė daugiau kaip 200 sukilusiųjų.

TEREŠČENKOS KALBA

(Ištraukos)

„...Gynybos ir užsienio politikos klausimai yra glaudžiai susiję tarp savęs. . . Tuo būdu, jeigu jūs manote, kad nacionalinės gynybos klausimus reikia svarstyti uždaro-
mis durimis, tai kai kada mums tenka laikyti tokią pat paslaptį ir užsienio politikos klausimais.

Vokiečių diplomatijos veikla aiškiai siekiama paveikti visuomenės nuomonę. . . Todėl pareiškimai žymių demokrati-
nių organizacijų vadovų, kurie kalba apie revoliucinio konvento galimumą arba artumą ir apie žiemos kampanijos negalimumą, sudaro didžiulį pavojų. . . Visi tokie pareiškimai yra apmokami žmonių gyvybėmis.

Aš noriu kalbėti išimtinai valstybinio tikslingumo požiūriu, t. y. visiškai neliesdamas mūsų valstybės garbės ir orumo klausimų. Tikslingumo požiūriu Rusijos tarptautinė politika turi vadovautis teisingai suprastais valstybiniais Rusijos interesais. . . Šie interesai sako, kad negalima mūsų tėvynei likti vienišai ir kad ta jėgų grupotė, kuri šiuo metu susidarė, yra mums naudinga. . . Visa žmonija trokšta taikos, bet Rusijoje niekas neleis tokios taikos, kuri ją pažemintų ir pažeistų mūsų tėvynės valstybinius interesus. . .“

Kalbėtojas nurodo, kad tokia taika ilgiems metams, jeigu ne šimtmečiams, sulaikytų demokrati-
nių principų pergalę visame pasaulyje ir neišvengiamai sukeltų naujus ka-
rus.

„Visi prisimena balandžio ir gegužės dienas, kai broliavimasis mūsų fronte galėjo sustabdyti karą, paprasčiausiai nutraukiant karo veiksmus, ir atvesti šalį į gėdingą separatinę taiką. . . Kokių pastangų prireikė tada priversti fronto kareivių mases suprasti, jog ne tokiu būdu Rusijos valstybė turi užbaigti karą ir užtikrinti savo interesus. . .“

Toliau Tereščenka kalba apie nuostabų birželio puolimo poveikį, apie tai, kaip jis sustiprino užsienyje kiekvieną Rusijos ambasadorių žodį, apie tai, kokią neviltį Vokietijoje sėjo Rusijos pergalės. Po to jis pasakoja apie nusivylimą, kuris sąjungininkų šalyse lydėjo Rusijos armijos pralaimėjimą.

„O dėl Rusijos vyriausybės, tai ji tvirtai laikosi balandžio formulės: „Taika be aneksijų ir kontribucijų“. Mes manome, kad būtina ne tik paskelbti tautų apsisprendimo principą, bet ir atsisakyti nuo imperialistinių tikslų...“

Vokietija be paliovos deda pastangas sudaryti taiką, Vokietijoje kalbama tik apie taiką. Vokiečiai žino, kad pasiekti pergalės jie negali.

„Aš atmetu visus vyriausybei daromus priekaištus, kad Rusijos užsienio politika nepakankamai aiškiai kalbanti apie karo tikslus...“

Jeigu iškyla klausimas, kokių tikslų siekia sąjungininkai, tai pirmiausia reikia paklausti, kokie tikslai suartino centrinės valstybes...“

Dažnai tenka girdėti reikalaujant, kad mes paskelbtume visas sutarčių tarp sąjungininkų smulkmenas; tačiau visi pamiršta, kad mes iki šiol nežinome tų sutarčių, kurios sieja centrinės valstybes...“

Tereščenka tvirtina, kad Vokietija aiškiai siekianti atskirti Rusiją nuo Vakarų daugeliu smulkių buferinių valstybių.

„Mes turime atkreipti kuo daugiau dėmesio į šią tendenciją, kuria mėginama smogti gyvybingiausiems Rusijos interesams...“

Ir nejaugi Rusijos demokratija, įrašiusi savo vėliavoje tautų teisę tvarkyti savo likimą,— nejaugi ji ir toliau leis, kad Austrija-Vengrija engtų pačias kultūringiausias tautas?!

Tas, kas bijo, jog sąjungininkai gali pasinaudoti mūsų keblia padėtimi, kad priverstų mus prisiimti per daug didelę karo sunkumų dalį ir kad išspręstų taikos klausimus mūsų sąskaita, giliausiai klysta... Mūsų priešas žiūri į Rusiją kaip į rinką savo produktams realizuoti. Karui pasibaigus, mes atsidurtume labai silpnoje padėtyje; mūsų sienos būtų atviros srautui vokiškų prekių, kurios ilgiems metams sulaikytų mūsų pramonės augimą. Prieš tokią padėtį būtina imtis ryžtingų priemonių...“

Aš tiesiai ir atvirai pareiškiu: jėgų santykis, siejantis mus su sąjungininkais, *palankus Rusijos interesams*. Todėl labai svarbu, kad mūsų pažiūros karo ir taikos klausimais kiek įmanoma tiksliau ir aiškiau atitiktų sąjungininkų požiūrį tais pačiais klausimais... Kad būtų išvengta kokių nors nesusipratimų, aš turiu tiesiai pasakyti, jog Pary-

žiaus konferencijoje Rusija turi išreikšti *vieningą požiūrį*...“

Kalbėtojas nesiėmė komentuoti priesako Skobelevui, bet užtat jis nurodė ką tik paskelbtą Stokholme Vokietijos—Skandinavijos komiteto manifestą. Tas manifestas reikalavo autonomijos Lietuvai ir Latvijai. „Bet,— pareiškė Tereščenka,— tai aiškiai neįmanoma, nes Rusija negali apsieiti be neužšalantių uostų Baltijos jūroje...“

Šiuo atžvilgiu užsienio politikos klausimai yra glaudžiai susiję su vidaus politikos klausimais, nes, jeigu mes turėtume stiprų visos didžiosios Rusijos vienybės jausmą, nebūtume liudininkais visur vykstančių ir nesiliaujančių manifestacijų, rodančių įvairių tautų norą atsiskirti nuo centrinės vyriausybės... Toks separatizmas prieštarauja Rusijos interesams, ir Rusijos delegatai negali jam pritarti...“

9

BRITANIJOS LAIVYNAS (ir t. t.)

Rygos įlankoje vykstant jūrų mūšiui, ne tik bolševikai, bet ir patys Laikinosios vyriausybės ministrai buvo tos nuomonės, kad Britanijos laivynas paliko Baltijos jūrą, turėdamas tam tikrų kėslų ir kad tas jo poelgis išreiškė poziciją, apie kurią dažnai ir atvirai buvo rašoma anglų spaudoje ir kurią pusiau oficialiai išreiškė Anglijos atstovai Rusijoje: „Su Rusija baigta, su ja daugiau neverta terliotis...“

Žr. interviu su Kerenskiu (priedas 13, p. 302—303).

Gen. Gurka, carui valdant, buvo Rusijos armijos štabo viršininkas. Jis užėmė svarbią padėtį pakrikusiuose imperatoriaus rūmuose. Po revoliucijos jis buvo vienas iš nedaugelio veikėjų, ištremtų dėl politinių ir asmeninių motyvų. Rusijos laivyno pralaimėjimas Rygos įlankoje laiko atžvilgiu sutapo su audiencija, kurią Londone karalius Jurgis suteikė šiam generolui, žmogui, kurį Rusijos Laikinoji vyriausybė laikė pavojingu germanofilu, taip pat reaktionieriumi.

ATSIŠAUKIMAI,
NUKREIPTI PRIEŠ SUKILIMĄ

„Darbininkams ir kareiviams

Draugai! Tamsiosios jėgos įtemptai dirba ketindamos artimiausiomis dienomis sukelti Petrograde ir kituose miestuose *riaušes bei pogromus*. Jie reikalingi tam, kad būtų galima paskandinti kraujyje visą revoliucinį judėjimą. Tariamai norėdami gražinti tvarką ir apsaugoti miestiečių gyvybes, jie tikisi atgavinti tą pačią korniloviadą, kurią revoliucinei liaudžiai neseniai pasisėkė sutriuškinti. Vargas liaudžiai, jeigu tie kėsmai pavyktų! Džiūgaujanti kontrrevoliucija sunaikintų Tarybas ir kariuomenės komitetus, sužlugdytų Steigiamąjį susirinkimą, sutrukdytų perduoti žemę valstiečiams, išsklaidytų visas liaudies viltis greitai sulaukti taikos ir prigrūstų kalėjimus revoliucinių kareivių ir darbininkų.

Siekdami įvykdyti savo kėsnius, kontrrevoliucionieriai ir juodašimčiai remiasi stichiniu tamsiosios liaudies dalies nepasitenkinimu dėl mitybos suirutės, nesiliaujančio karo ir bendros gyvenimo padėties. Jie tikisi visus kareivių ir darbininkų veiksmus paversti pogromu, kuris įbaugintų taikius gyventojus ir sviestų juos į tvarkos gražintojų glėbį.

Tokiomis aplinkybėmis kiekvienas mėginimas organizuoti šiuo metu sukilimą ar demonstraciją, nors ir revoliucingiausiais tikslais, būtų nusikalstamas lengvabūdiškumas. Sąmoningi darbininkai ir kareiviai, nepatenkinti yriausybės politika, savo veiksmais pakenktų ne kam kitam, o tik patys sau ir revoliucijai. Jie pasitarnautų kontrrevoliucijai.

Todėl Centro Vykdomasio Komitetas reikalauja, kad visi darbininkai ir kareiviai nepaklustų raginimams sukilti.

Darbininkai ir kareiviai! Nepasiduokite provokacijai! Atminkite savo pareigą šaliai ir revoliucijai! Neardykite revoliucinio fronto vienybės pasmerktais nesėkmei veiksmais!

*Darbininkų ir kareivų deputatų tarybų
Centro Vykdomasio Komitetas“*

„Rusijos socialdemokratų darbininkų partija

Pavojus arti

! *Visiems darbininkams ir kareiviams*

(Perskaitykite ir perduokite kitiems)

Draugai darbininkai ir kareiviai! Tėvynė pavojuje. Mūsų laisvė ir mūsų revoliucija gyvena sunkiausias savo dienas. Priešas stovi Petrogrado prieigose. Suirutė didėja kas valandą. Gauti duonos Petrogradui darosi vis sunkiau ir sunkiau. Visi, visi nuo mažo iki didelio turi padvigubinti pastangas, turi visaip stengtis ištaisyti padėtį. . . Išgelbėsime savo tėvynę, išgelbėsime savo laisvę. . . Ginklai ir atsargos — armijai! Duona — didiesiems miestams! Tvarka ir organizuotumas — visai šaliai!

Ir šiomis grėsmingomis, lemiamomis dienomis sklinda gandai, jog kažkur rengiamas sukilimas, kad kažin kas ragina darbininkus ir kareivius sugriauti revoliucinę taurą ir tvarką. . . Bolševikų laikraštis „Rabočij put“ pila alyvą į ugnį; jis pataikauja tamsiems ir nesąmoningiems elementams, siekia jų pasitikėjimo, suvedžioja darbininkus ir kareivius, kursto juos prieš vyriausybę, žadėdamas jiems aukso kalnus. . . Patiklūs, tamsūs žmonės nesvarsto, o tiki. . . O iš kitos pusės, sklinda gandai, kad tamsiosios jėgos, caro pakalikai, vokiečių agentai patenkinti trina rankas. Jie rengiasi susidėti su bolševikais ir drauge su jais išpūsti neramumus iki pilietinio karo.

Bolševikai ir jų suklaidinti nemokšos darbininkai ir kareiviai, nesuprasdami prasmės, šaukia: „Šalin vyriausybę! Visa valdžia Taryboms!“, o tamsūs caro pakalikai ir Vilhelmo šnipai jiems pritaro: „Mušk žydus, mušk krautuvinius, plėšk turgavietes, griauk fabrikus ir parduotuves, laužk vyno rūsius! Mušk, degink, plėšk!“

Ir tada prasidės baisus sąmyšis, liaudies tarpusavio karas. Dar labiau padidės suirutė ir galbūt vėl ims lietus kraujas sostinės gatvėse. O tada — kas tada?

Tada kelias į Petrogradą bus atviras Vilhelmui. Tada Petrogrado visai nebepasieks duona, ir vaikai mirs badu. Tada armija fronte liks be paramos, ir mūsų broliai apkasuose bus išduoti vokiečiams sušaudyti. Tada Rusija praras bet kokią užsienio valstybių pagarbą, mūsų pinigai neteks vertės, viskas bus taip brangu, jog nebeįmanoma bus gyventi. Tada ilgai lauktasis Steigiamasis susirinkimas bus atidėtas, nes sušaukti jo laiku bus neįmanoma. Ir tada — mirtis revoliucijai, mirtis mūsų laisvei. . .

Ar jūs to norite, darbininkai ir kareiviai? Ne! O jeigu ne, tai eikite, eikite pas tamsius žmones, apgavikų suklandintus, ir pasakykite jiems tą visą tiesą, kurią mes jau pasakėme jums!

Tegu visi žino, kad *kiekvienas, kuris šiomis grėsmingomis dienomis šaukia jus išeiti į gatvę prieš vyriausybę, yra arba slaptas caro pakalikas, provokatorius, arba nesąmoningas liaudies priešų talkininkas, arba papirktas Vilhelmo šnipas.*

Visi sąmoningi darbininkai ir revoliucionieriai, visi sąmoningi valstiečiai, visi revoliuciniai kareiviai, visi tie, kurie supranta, į kokią nelaimę gali įtraukti mūsų liaudį sukilimas arba maištas prieš vyriausybę, turi susitelkti ir neleisti liaudies priešams pražudyti mūsų laisvės!

*Petrogrado menševikų gynybininkų
rinkiminis komitetas"*

11

LENINO „LAIŠKAS DRAUGAMS“

Tai keletas straipsnių, kurie vienas po kito buvo išspausdinti laikraštyje „Rabočij put“ 1917 m. spalio antroje pusėje. Pateikiu tik ištraukas iš dviejų straipsnių: „...„Mes neturime liaudyje daugumos, be šios sąlygos sukilimas yra beviltiškas...“

Žmonės, kurie gali tai sakyti, yra arba tiesos iškraipytojai, arba pedantai, kurie nori žūt būt, nė trupučio neatsižvelgdami į realias revoliucijos aplinkybes, gauti iš anksto garantijas, kad visoje šalyje bolševikų partija gavo lygiai pusę balsų plius vieną balsą...

Pagaliau stambiausias šiuolaikinio Rusijos gyvenimo faktas yra *valstiečių sukilimas*... Valstiečių judėjimas Tambovo gubernijoje buvo sukilimas ir fizine, ir politine prasme, sukilimas, davęs tokius puikius politinius rezultatus, kaip, pirma, sutikimą perduoti žemes valstiečiams. Ne veltui visas sukilimo įbaugintas eserinis šlamštas, net ir laikraštis „Delo naroda“, dabar *klykia* apie būtinumą perduoti žemes valstiečiams!..

Kita puiki politinė ir revoliucinė valstiečių sukilimo pasekmė... tai — grūdų pristatymas į Tambovo gub. geležinkelių stotis... .

Ir puikius *tokio* (vienintelio realaus) duonos klausimo išsprendimo vaisius turėjo pripažinti *buržuazinė* spauda, net laikraštis „Russkaja volia“, išspausdinęs pranešimą, kad Tambovo gubernijos geležinkelių stotys buvo užverstos grūdais... *Po to, kai valstiečiai sukilo!*...

„...Mes esame nepakankamai stiprūs, kad galėtume paimti valdžią, o buržuazija nepakankamai stipri, kad galėtų sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą...“

Pirmoji šio argumento dalis yra paprastas ankstesniojo argumento atpasakojimas. Savo jėga ir įtikinamumu jis nepasidaro stipresnis, jeigu sumišimas ir buržuazijos sukeltas išibaiminimas išreiškiamas pesimizmu darbininkų atžvilgiu, optimizmu buržuazijos atžvilgiu. Jei kariūnai ir kazokai sako, kad kausis iki paskutinio kraujo lašo prieš bolševikus, tai tuo visiškai verta pasitikėti; o jei darbininkai ir kareiviai šimtuose susirinkimų pareiškia bolševikams visišką pasitikėjimą ir tvirtina esą pasirengę galvą dėti už tai, kad valdžia pereitų Taryboms, tai „dera“ prisiminti, kad vienas dalykas yra balsuoti, o kitas dalykas kautis!

Žinoma, jei šitaip samprotausime, tai sukilimas bus „paneigtas“. Tik, kyla klausimas, kuo gi skiriasi šis savotiškai nukreiptas, savotiškai kryptingas „pesimizmas“ nuo politinio perėjimo į buržuazijos pusę?..

O ką įrodė korniloviada? Ji įrodė, kad Tarybos iš tikrųjų yra jėga... .

Kaip galima įrodyti, kad buržuazija nepakankamai stipri Steigiamajam susirinkimui sužlugdyti?

Jei Tarybos *nepajėgia* nuversti buržuazijos, *vadinasi*, ji pakankamai stipri Steigiamajam susirinkimui sužlugdyti, nes daugiau sutrukdyti nėra kam. Tikėti Kerenskio ir Ko pažadais, tikėti liokajiško priešparlamenčio rezoliucijomis — nejaugi tai tinka proletarinės partijos nariui ir revoliucionieriui?

Buržuazija ne tik *pajėgs* sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą, jei dabartinė vyriausybė nebus nuversta, bet ji gali ir *netiesiog* pasiekti šį rezultatą, atiduodama Piterį vokiečiams, atidarydama frontą, sustiprindama lokautus, sabotuodama grūdų pristatymą... .

„...Tarybės turi būti revolveris, pridėtas prie vyriausybės smilkinio, reikalaujant sušaukti Steigiamąjį susirinkimą ir atsisakyti nuo kornilovininkų mėginimų...“ Atsisakymas nuo sukilimo yra atsisakymas nuo šūkio „Visa valdžia Taryboms“... Nuo rugsėjo partijoje yra svarstomas klausimas dėl sukilimo...

Atsisakymas nuo sukilimo yra atsisakymas perduoti valdžią Taryboms ir visų vilčių ir lūkesčių „perdavimas“ gerutei buržuazijai, kuri „žadėjo“ sušaukti Steigiamąjį susirinkimą... *Valdžiai esant* Tarybų rankose, Steigiamasis susirinkimas yra *užtikrintas* ir jo pasisekimas yra užtikrintas...

[Atsisakymas nuo sukilimo] — tai tiesioginis perėjimas pas Liberdanus...

Arba perėjimas pas Liberdanus ir *viešas* atsisakymas nuo šūkio „Visa valdžia Taryboms“, arba sukilimas. Vidurio nėra.

„...Buržuazija negali atiduoti Piterio vokiečiams, nors Rodzianka ir nori to, nes kariauja ne buržuazija, o mūsų didvyriškieji jūreiviai“... Vyriausioji būstinė nėra reformuota... Kariuomenės vadovybė yra kornilovinė...

Jei kornilovininkai (su Kerenskiu priešakyje, nes jis taip pat kornilovininkas) *panorės* atiduoti Piterį, jie gali tai padaryti dvejopai ir net „trejopai“.

Pirma, jie gali, kornilovinei kariuomenės vadovybei įvykdžius išdavimą, atidaryti sausumos Šiaurės frontą.

Antra, jie gali „susitarti“ dėl veikimo laisvės viso Vokietijos laivyno, kuris yra *stipresnis* už mus, susitarti ir su vokiečių, ir su anglų imperialistais. Be to, „pasprukę admiralai“ galėjo perduoti vokiečiams ir *planus*.

Trečia, lokautais ir grūdų pristatymo sabotažu jie gali priversti mūsų kariuomenę iki *visiško* nusiminimo ir bejėgkumo.

Nė vieno iš šių trijų kelių negalima neigti. Faktai įrodė, kad į visas šias trejas duris Rusijos buržuazinė-kazokinė partija jau beldėsi, mėgino jas atidaryti... Mes neturime teisės *laukti*, kol buržuazija užgniauš revoliuciją... Rodzianka — veiksmo žmogus... Kapitalo politiką Rodzianka kuo uoliausiai ir ištikimiausiai varė *dešimtis metų*.

Vadinasi? Vadinasi, svyruoti klausimu dėl sukilimo,

kaip vienintelės priemonės revoliucijai išgelbėti, reiškia pasiduoti tam pusiau liberdaniniam, eseriniam menševikiniam bailiam pasitikėjimui buržuazija, pusiau „muzikiškai“ nesąmoningam pasitikėjimui, prieš kurį bolševikai labiausiai kovojo.

„... Mes kasdien stiprėjame, mes galime įeiti į Steigiamąjį susirinkimą kaip stipri opozicija, kam mums viską statyti ant kortos...“

Argumentas filisterio, kuris yra „skaitęs“, kad Steigiamasis susirinkimas šaukiamas, ir patikliai pasitenkina legaliausiu, lojaliausiu, konstituciniu keliu.

Tik gaila, kad nei bado klausimo, nei Piterio atidavimo klausimo negalima išspręsti *laukiant* Steigiamojo susirinkimo. Šią „smulkmeną“ pamiršta naivūs arba sumišę, arba pasidavę įbauginami žmonės.

Badas nelaukia. Valstiečių sukilimas nelaukė. Karas nelaukia. Pasprukę admirolai nelaukė...

Ir akli žmonės dar stebisi, kad alkana liaudis ir generolų bei admirolų išduodami kareiviai yra abejingi rinkimams! O, išminčiai!

„... Štai jeigu kornilovininkai vėl pradėtų, tada mes parodytume! O patiems pradėti, kam rizikuoti?“... Istorija nepasikartoja, bet jei mes nuo jos nusisuksime ir, stebėdami pirmąją korniloviadą, kartosime: „Štai jeigu kornilovininkai pradėtų“; jei mes tai padarysime, kokia tai puiki revoliucinė strategija!.. Kokš tai rimtas proletarinės politikos pagrindimas?

O jei... kornilovininkai... *sulauks* bado maištų, fronto pralaužimo, Piterio atidavimo *nepradėdami* iki to laiko? Kas tada?

Proletarinės partijos taktiką mums siūlo pagrįsti tuo, kad kornilovininkai gali pakartoti vieną iš senųjų savo klaidų.

Pamirškime viską, ką šimtus kartų įrodinėjo ir *įrodė* bolševikai, ką įrodė mūsų revoliucijos pusmetinė istorija, būtent: kad išeities *nėra*, objektyviai nėra, negali būti, *išskyrus* kornilovininkų diktatūrą arba proletariato diktatūrą, pamirškime tai, išsižadėkime viso to ir laukime! Ko laukti? Laukti stebuklo...“

MILIUKOVO KALBA

(Ištraukos)

„...Atrodo, visi ima pripažinti, kad valstybės gynimas — svarbiausias momento uždavinys ir kad jo sėkmingumui reikalinga drausmė armijoje bei tvarka šalyje. Norėdami sudaryti tas sąlygas, mes privalome turėti valdžią, galinčią veikti ne tik įtikinimu, bet ir jėga... Visų mūsų nelaimių pagrindas yra originalus, grynai rusiškas požiūris į užsienio politikos klausimus, paprastai vadinamas internacionalistiniu požiūriu.

Kai p. Leninas mano, kad Rusijoje gims naujas pasaulis, per kurį atsinaujins ir senieji vakarai, kad tas naujas pasaulis pakeis senąją doktrinieriško socializmo vėliavą naujais tiesioginiais badaujančių masių veiksmais, kai jis mano, kad tokiu būdu žmonija bus iš karto pastūmėta į priekį ir išlauš duris, skiriančias mus nuo socialistinio rojus, tai tuo jis tik pamėgdžioja Kerenskį...

Tie žmonės nuoširdžiai tikėjo, kad dėl suirutės Rusijoje sužlugs visas buržuazinis pasaulis. Vadovaudamiesi šiuo požiūriu, jie gali nesąmoningai išduoti valstybę karo laikotarpiu arba visiškai šaltakraujiškai tikinti kareivius, kad jie turį išeiti iš apkasų ir, užuot kovoję su priešu, sukelti vidaus pilietinį karą, užpuldinėti dvarininkus ir kapitalistus...“

Čia Miliukovo kalbą nutraukė įnirtingi šauksmai iš kairės pusės. Deputatai reikalavo, kad jis nurodytų, kas iš socialistų ragino griebtis tokių veiksmų.

„Martovas sako, kad tik revoliucinis proletariato spaudimas gali nuslopinti ir nugalėti pikta imperialistinių kliukų valią ir sunaikinti jų diktatūrą... Tai gali būti padaryta ne vyriausybės susitarimo dėl ginklavimosi apribojimo būdu, bet tik tų vyriausybės nuginklavimo ir radikalaus visos karinės tvarkos sudemokratinimo būdu...“

Po keleto piktų ir neteisingų išpuolių prieš Martovą Miliukovas perėjo prie menševikų ir eserų, kaltindamas juos, jog jie įėjo į vyriausybę tik tam, kad vestų joje klasių kovą.

„Vokietijos ir sąjunginių šalių socialistai žiūri į tuos ponus su vos slepiama panieka; bet jie nusprendė, kad tai

Rusijos reikalas, ir atsiuntė mums kelis pasaulinio gaisro skelbėjus.

Mūsų revoliucinės demokratijos formulė labai paprasta: nei užsienio politikos, nei diplomatinio meno, nedelsiama demokratinė taika, deklaracija sąjungininkams: „Mums nieko nereikia, mums nėra dėl ko kovoti“. Tada mūsų priešininkai nedelsdami išleis tokią pat deklaraciją, ir tautų brolybė taps įvykusiū faktu“.

Miliukovas išjuokė Cimervaldo manifestą ir pareiškė, kad netgi Kerenskis negalėjo išvengti įtakos „to nelemto dokumento, kuris visiems laikams liks kaltinamuoju aktu prieš juos“. Po to jis užsipuolė Skobelevą, tvirtindamas, kad jo padėtis Paryžiaus konferencijoje, kur jis pasirodys tarp užsienio diplomatų kaip vyriausybės delegatas, esantis opozicijoje savosios vyriausybės užsienio politikos atžvilgiu, bus tiek keista, jog visi kalbės: „Ko siekia tas ponas, ir apie ką pagaliau mums su juo kalbėti?“ O dėl priesako, tai Miliukovas pareiškė, kad jis ir pats pacifistas, kad jis taip pat tiki, jog reikia sudaryti tarptautinį arbitražinį biurą, tiki reikalingumu apriboti apsiginklavimą ir įvesti parlamento kontrolę slaptajai diplomatijai, tačiau iš to, beje, neišplaukia, kad tą slaptąją diplomatiją reikėtų visiškai panaikinti.

Palietęs priesako socialistines idėjas, tas idėjas, kurias jis vadino „Stokholmo idėjomis“ (taika be pergalės, tautų apsisprendimas, ekonominio karo nutraukimas), Miliukovas pareiškė:

„Vokietijos laimėjimai tiesiog proporcingi laimėjimams tų žmonių, kurie vadina save revoliucine demokratija. Aš nesakau, kad jie tiesiogiai proporcingi „revoliucijos laimėjimams“, nes manau, kad revoliucinės demokratijos pralaimėjimai ir yra revoliucijos pergalės...“

Tarybinių veikėjų įtaka visai aplinkai visiškai ne tokia jau menka. Pakako išklaudyti užsienio reikalų ministro kalbą, kad įsitikintum, jog šioje salėje revoliucinės demokratijos įtaka užsienio politikai tokia didelė, kad, susidūrus akis į akį su ta revoliucine demokratija, ministras atsisako garsiai kalbėti apie Rusijos garbę ir orumą.

Iš Tarybų priesako mes galime matyti, kad Stokholmo manifesto idėjos buvo, kuriamos dviem kryptimis: utopizmo linkme ir Vokietijos interesų dvasia“.

Pikti šauksmai iš kairės pertraukia kalbėtoją, ir pirmininkas daro jam pastabą. Miliukovas atkakliai teigia, kad

taikos pasiūlymas, parengtas ne diplomatų, o liaudies susirinkimų, pasiūlymas pradėti taikos derybas, kai tik priešas atsisakys nuo aneksijų, naudingas vokiečiams. Neseniai Kulmanas pasakė, kad asmeninis pareiškimas įpareigoja tik tą žmogų, kuris tą pareiškimą padarė... „Šiaip ar taip, veikiau mes pamėgdžiosime vokiečius negu Darbininkų ir kareivių deputatų tarybą...“

„Paragrafai, kalbantys apie Lietuvos ir Latvijos nepriklausomybę, yra simptomai nacionalistinės agitacijos, varomos įvairiose šalies dalyse ir, Miliukovo žodžiais tariant, vokiečių pinigų palaikomos...“

Nepaisydamas nežmoniškų šauksmų ir triukšmo kai kuriuosiuose suoluose, kalbėtojas sugretina tuos priesako straipsnius, kurie liečia Elzasą ir Lotaringiją, Rumuniją ir Serbiją, su to paties priesako straipsniais, kalbančiais apie įvairias Vokietijos ir Austrijos tautybes. Priesakas gina austrų-vokiečių požiūrį, tvirtina Miliukovas.

Pereidamas prie Tereščenkos kalbos, kalbėtojas su panieka kaltina pastarąjį tuo, kad jis neišdrįso atvirai pasakyti, ką galvojo, ir netgi neišdrįso galvoti tais terminais, kurie atitinka Rusijos didybę. Dardanelai turi būti rusų...

„Jūs nuolat kalbate, kad kareivis nežino, už ką jis kovoja, ir jeigu jis žinotų, jis kovotų... Tikra teisybė, kad kareivis nežino, už ką jis kovoja, bet dabar jūs pasakėte jam, kad kovoti nėra už ką, kad mes neturime jokių nacionalinių interesų, kad mes kovojame už svetimus tikslus...“

Atiduodamas duoklę sąjungininkams, kurie, jo žodžiais tariant, su Amerikos pagalba „dabar gelbsti bendrą žmonijos reikalą“, Miliukovas užbaigė:

„Tegyvuoja žmonijos žiedas — priešakinės Vakarų demokratijos, seniai nuėjusios žymią dalį to kelio, į kurį mes tik dabar išengiame dar netikrais, netvirtais žingsniais! Tegyvuoja mūsų šaunūs sąjungininkai!“

13

INTERVIU SU KERENSKIU

„Asošieited pres“ („Associated Press“) atstovas nutarė išmėginti laimę. „Ponas Kerenski,— pradėjo jis,— Anglijoje ir Prancūzijoje visi nusivylę revoliucija...“

„Taip, žinau,— pašaipiai nukirto Kerenski,— užsienyje revoliucija jau išėjo iš mados“.

„Kuo jūs aiškinate tai, kad rusai nustojo kovoti?“

„Kvailas klausimas! — su apmaudu atsakė Kerenskis. — Rusija pradėjo karą anksčiau už visus kitus sąjungininkus, ir ilgą laiką visas jo sunkumas gulė ant jos pečių. Jos nuostoliai daug didesni negu visų kitų tautų, drauge paėmus. Dabar Rusija turi teisę reikalauti iš sąjungininkų, kad jie įtemptų visas savo jėgas“. Jis nutilo akimirkai ir žvilgtelėjo į pašnekovą: „Jūs klausiate, kodėl rusai nustojo kovoti, o rusai klausia, kur yra Britanijos laivynas, kai Rygos įlankoje plaukioja vokiečių šarvuotlaiviai?“ Jis vėl patylėjo ir staiga išdrožė: „Rusijos revoliucija nėra nugalėta, ir revoliucinė armija taip pat nugalėta. Suirutę armijoje sukėlė ne revoliucija, suirutė įvyko daug seniau, dar prie senojo režimo. Kodėl rusai nustojo kovoti? Aš jums pasakysiu kodėl. Todėl, kad tauta nualinta ekonomiškai ir nusivylė sąjungininkais!“

Interviu, iš kurio mes ką tik pateikėme ištraukas, buvo perduotas telegrafu į Jungtines Valstijas, o po keleto dienų valstybės departamentas jį grąžino atgal, reikalaudamas padaryti „pakeitimų“. Tai padaryti Kerenskis atsisakė, bet čia padėjo jo sekretorius dr. Davidas Soskis. Iš interviu buvo išmesti visi nemalonūs sąjungininkams išsireiškimai, ir toks jis buvo paskelbtas visam pasauliui.

III skyriui

1

„VISOS RUSIJOS FABRIKŲ BEI GAMYKLŲ KOMITETŲ KONFERENCIJOS PRIIMTA BOLŠEVIKŲ FRAKCIJOS REZOLIUCIJA DĖL DRG. LARINO PRANEŠIMO

I

1. Nuvertusi patvaldystę politinėje srityje, darbininkų klasė siekia demokratinės santvarkos pergalės ir savo gamybinės veiklos srityje. Šio siekimo išraiška yra darbininkų kontrolės idėja, natūraliai gimusi ūkinėje suirutėje, kurią sukėlė nusikalstama viešpataujančiųjų klasių politika.

2. Darbininkų kontrolės organizavimas yra toks pat sveikas darbininkų iniciatyvos pasireiškimas gamybos sri-

tyje, kaip partinės veiklos organizavimas politikos srityje, profesinių sąjungų organizavimas samdos santykių srityje, kooperatyvų organizavimas vartojimo srityje, klubų organizavimas kultūros srityje.

3. Darbininkai daugiau už savininkus suinteresuoti teisingu ir nenutrūkstamu gamyklų darbu. Darbininkų kontrolė šiuo atžvilgiu labiau užtikrina visos šiuolaikinės visuomenės, visos liaudies interesus negu vien tiktai patvaldiška nuožiūra savininkų, kurie siekia savanaudiškos materialinės ar politinės naudos. Todėl darbininkų kontrolė yra ne tik proletariato reikalavimas, bet atitinka ir visos šalies interesus, ir ją turi paremti revoliucinė valstietija ir revoliucinė armija.

II

4. Dėl daugumos kapitalistų neigiamo požiūrio į revoliuciją teisingas medžiagų ir kuro paskirstymas ir normalus vadovavimas darbams, kaip tai pakankamai įrodė praktika, neįmanomas be darbininkų kontrolės.

5. Tik darbininkų kontrolė kapitalistinėms įmonėms, įtvirtindama prasmingą požiūrį į reikalą ir išaiškindama jo visuomeninę reikšmę, sudarys palankias sąlygas tvirtai darbininkų savidrausmei ir augti galimam darbo našumui.

6. Būsimas ūkio perėjimas į taikos sąlygas ir ryšium su tuo naujas darbo jėgų paskirstymas šalyje tarp įmonių įmanomas be labai sunkių sukrėtimų, tik sukūrus pačių darbininkų demokratinę savivaldą, rūpinantis jų asmenybėmis darbo jėgos perskirstymo procese. Todėl darbininkų kontrolės įgyvendinimas yra viena būtiniausių preliminarinių sąlygų pramonei demobilizuoti.

III

7. Pagal Rusijos proletariato politinės partijos — Rusijos socialdemokratų darbininkų partijos (bolševikų) — iškeltą šūkį „darbininkų kontrolė visos valstybės masėse“ darbininkų kontrolė, kad ji duotų tik vaisingus rezultatus, turi apimti visas kapitalistines įmones, o ne būti atsitiktinė, organizuota, o ne be sistemos, planinga, o ne atitrūkusį nuo visos šalies ekonominio gyvenimo.

8. Ekonominis šalies gyvenimas, tiek žemės ūkis, tiek pramonė, prekyba ir transportas, turi būti pajungtas vie-

nam planui, sudarytam plačiųjų liaudies masių asmeninių ir ūkinių reikmių tenkinimo interesais, jų išrinktų atstovų patvirtintam ir įgyvendinamam, vadovaujant tiems atstovams — atitinkamoms valstybinėms ir vietinėms įstaigoms, vykdančioms ūkio planą.

9. Ta plano dalis, kuri liečia žemės ūkį, įgyvendinama kontroliuojant valstiečių ir samdinių organizacijoms, o ta dalis, kuri liečia įmones, pagrįstas samdomuoju darbu pramonėje, prekyboje ir transporte,— kontroliuojant darbininkams, ir čia natūralūs darbininkų kontrolės organai įmonės viduje yra fabriku bei gamyklų ir atitinkami jiems komitetai, o darbo rinkoje — profesinės sąjungos.

IV

10. Kolektyvinių tarifinių sutarčių, kurias sudaro profesinės sąjungos daugiau kaip pusė kurios nors darbo šakos darbininkų, turi laikytis visos tos šakos įmonių šeiminkai atitinkamoje vietovėje.

11. Darbo biržos turi pereiti profesinių sąjungų žinion kaip klasinės proletariato organizacijos, veikiančios bendro ūkio plano rėmuose, suderintos su juo.

12. Profesinės sąjungos turi gauti teisę kelti savo nužiūra teismines bylas dėl visokių samdos sutarčių arba darbo įstatymų pažeidimų, liečiančių kiekvieną atitinkamos darbo šakos darbininką.

13. Visais reikalais, liečiančiais darbininkų kontrolę gamybai, paskirstymui ir darbo rinkai, profesinės sąjungos turi palaikyti ryšius su atskiros įmonės darbininkais per jos komitetą.

14. Vidaus tvarka, priėmimas, atleidimas, atostogos, įkainiai, brokavimas, darbingumo ir sugebėjimo laipsnis, pagrindas nutraukti samdos sutarčiai, ginčai su administracija ir kitokie įmonės vidaus gyvenimo klausimai, įvedus darbininkų kontrolę, turi būti sprendžiami tik sutikus ir patvirtinus fabriko ar gamyklos komitetui, kuriam taip pat turi priklausyti ir teisė nušalinti visus įmonės administracijos asmenis.

15. Fabriko ar gamyklos komitetas sudaro kontrolės komisiją, siekdamas kontroliuoti, ar teisingai ir užtikrintai įmonė aprūpinama medžiagomis, kuru, užsakymais, darbo ir technikos jėga (tarp jų įrengimais) ir visokiais būtiniais reikmenimis bei priemonėmis, taip pat siekdamas kontroliuoti, ar visos įmonės veikla suderinta su bendru ūkiu.

planu. Įmonės valdyba turi pranešinėti darbininkų kontrolieriams kontrolės ir susipažinimo tikslais visus duomenis, suteikti galimybę juos patikrinti ir rodyti jiems visas įmonės tvarkymo knygas.

16. Darbininkų kontrolei pastebėjus ką nors abejotina ar neteisinga, kas negali būti pašalinta arba išaiškinta atskiros įmonės darbininkų priemonėmis ir jėgomis, fabriko ar gamyklos komitetas kreipiasi pagalbos į visų tos vietovės atitinkamos gamybos šakos fabriku bei gamyklų komitetų susirinkimą, kuris atitinkamose ūkio plano vykdymo įstaigose kelia klausimą dėl taikymo visų reikiamų priemonių, iki pat visiško įmonės sekvestravimo imtinai.

17. Atskirų įmonių komitetai turi būti jungiami pagal gamybos šakas, siekiant palengvinti visos pramonės šakos kontrolę apskritai, kiek jos darbas suderintas su bendru ūkio planu ir kiek praktiškai tikslingai paskirstomi įmonėms užsakymai, kuras, techninė ir darbo jėga, taip pat siekiant palengvinti bendrą veiklą su profesinėmis sąjungomis, organizuojamomis pagal gamybos šakas.

18. Profesinių sąjungų ir fabriku bei gamyklų komitetų bendros miestų tarybos atstovauja proletariatui valstybinėse ir vietinėse įstaigose, rengiant ir vykdant ūkio planą bei organizuojant mainus tarp miesto ir kaimo, vykdo aukščiausią vadovavimą fabriku bei gamyklų komitetams ir profesinėms sąjungoms, užtikrinant darbininkų kontrolę atitinkamoje vietovėje, ir leidžia darbų vykdymo srityje privalomas darbininkų drausmės taisykles, kurios tvirtinamos visuotiniu darbininkų balsavimu.

19. Reikalaudama darbininkų kontrolės visos valstybės mastu, konferencija kviečia draugus jau dabar įgyvendinti ją tiek, kiek tai galima, atsižvelgiant į jėgų santykių vietose, ir skelbia, jog tai, kad darbininkai savo naudai užgrobia atskiras įmones, neatitinka darbininkų kontrolės tikslų" *.

2

BURŽUAZINĖ SPAUDA APIE BOLŠEVIKUS

„*Russkaja volia*“ spalio 28 (15) d. numeris: „Kritiškas momentas artėja. Tai kritiškas momentas bolševikams. Arba jie suteiks mums... antrąjį liepos 3—5 d. įvykių lei-

* Dž. Ridas 19 punkto necituoja.—*Rus. leid. red.*

dimą, arba jiems teks pripažinti, kad jie su savo planais ir siekimais, savo išūlia santykių nutraukimo su visais sąmoningais nacionaliniais elementais politika patyrė visišką pralaimėjimą.

Kokios yra bolševikų galimybės laimėti?

Atsakyti į šį klausimą sunku, nes pagrindinis bolševikų resursas yra... liaudies masių tamsumas. Jie spekuliuoja tuo tamsumu, jie naudojami juo nepaliaujamai demagogijai...

Vyriausybė turi į tai įsikišti. Respublikos tarybos moraliai remiama, ji turi atvirai užimti antibolševikinę poziciją...

O jeigu bolševikai išprovokuos sukilimą prieš teisėtą valdžią, tuo pačiu sudarydami galimybę įsiveržti vokiečiams, tai su jais reikės pasielgti kaip su maištininkais ir išdavikais..."

„Birževyje *vedomosti*“ spalio 28 (15) d. numeris: „Dabar, kai bolševikai patys atskilo nuo visos kitos demokratijos, kovoti su jais pasidarė daug lengviau, ir dabar jau nėra prasmės laukti jų sukilimo, kad galima būtų pradėti kovą su jais. Atvirksčiai, vyriausybė neturi leisti tokio sukilimo..."

Bolševikų raginimai sukilti ir kelti anarchiją yra baudžiamaisiais įstatymais baudžiami, ir net laisviausioje šalyje panašių raginimų autoriai būtų griežtai nubausti. Nes tai, ką daro bolševikai, yra ne politinė kova prieš vyriausybę, ir netgi ne dėl valdžios, tai — anarchijos, pogromų ir pilietinio karo propagavimas. Tokia propaganda turi būti sunaikinta su šaknimis; norint pradėti kovą prieš pogrominę agitaciją, keista būtų laukti, kol faktiškai prasidės pogromai..."

„*Novoje vremia*“ lapkričio 1 (spalio 19) d. numeris: "...Kodėl vyriausybę jaudina tik spalio 20 d. data, o nejaudino rugsėjo 20 d. ir rugpjūčio 30 d. Rusija dega ir griūva jau nebe pirmą dieną, ir baisaus gaisro dūmai seniai graužia akis mūsų sąjungininkams.

Ar buvo per tą laiką duotas nors vienas vyriausybės potvarkis anarchijai sustabdyti ir ar mėgino kas nors užgesinti visuotinį Rusijos gaisrą?

Ar tai rūpėjo?

Vyriausybė prasimanė labiau neatidėliotiną uždavinį. Ji malšino tą maištą (kornilovininkų), apie kurį iš visų pusių stebintis klausiama: „Ar jis buvo?..."

NUOSAIKIOJI SOCIALISTINĖ SPAUDA APIE BOLŠEVIKUS

„*Delo naroda*“ (socialistų revoliucionierių laikraštis) spalio 28 (15) d. numeris: „Didžiausias bolševikų nusikaltimas revoliucijai yra tas, kad visas nelaimės, nuo kurių taip skaudžiai kenčia masės, jie aiškina vien tik piktais revoliucinės vyriausybės kėslais, o iš tikrųjų tas nelaimės sukelia objektyvios priežastys.

Jie žada masėms aukso kalnus, žinodami iš anksto, jog nė vieno iš savo pažadų negalės įvykdyti; jie veda mases klaidingu keliu, jie apgaulinėja jas klausimu dėl visų sunkumų priežasčių. . .

Bolševikai — tai pavojingiausi revoliucijos priešai. . .“

„*Den*“ (menševikų laikraštis) spalio 30 (17) d. numeris: „Ar tai „spaudos laisvė“? „*Novaja Rus*“ ir „*Rabočij put*“ kasdien ir atvirai šaukia sukilti. Kiekvieną dieną abu šie laikraščiai savo skiltyse daro tikrus nusikaltimus. Kiekvieną dieną jie ragina rengti pogromus. . . Ar tai „spaudos laisvė“?

Vyriausybė turi apginti save ir mus. Mes turime teisę reikalauti, kad vyriausybės mašina neliktų neveikli, kai piliečių gyvybei gresia kruvinių pogromų pavojus“.

4

„JEDINSTVO“

Plechanovininkų laikraštis „*Jedinstvo*“ nustojo eiti praėjus kelioms savaitėms po to, kai bolševikai paėmė valdžią. Priešingai labai paplitusiai versijai, Tarybinė vyriausybė neuždarė laikraščio „*Jedinstvo*“: paskutiniame jo numeryje buvo išspausdintas pranešimas, jog laikraščio leidimas nutraukiamas dėl to, kad jis turi per mažai prenumeratorių. . .

5

AR BOLŠEVIKAI BUVO SĄMOKSLININKAI?

Petrograde leidžiamame prancūziškame laikraštyje „*Entente*“ lapkričio 15 (2) d. buvo išspausdintas straipsnis, kuriame sakoma:

„Kerenskio vyriausybė svarsto ir svyruoja. Lenino ir Trockio vyriausybė veikia ir puola.

Ji vadinama sąmokslininkų vyriausybe, bet iš tikrųjų tai neteisybė. Aišku, ši, kaip ir bet kuri kita revoliucinė vyriausybė, nugalėjusi savo priešininkus, yra uzurpatorių vyriausybė. Tačiau sąmokslininkų vyriausybė — ne!

Ne! Šitie žmonės — ne sąmokslininkai. Jie nekonspiroja. Atvirai, jie veikia drąsiai, atvirai, be švelninančių žodžių, nemaskuodami savo siekimų; jie visomis jėgomis veda atvirą agitaciją, kurią stiprina propaganda gamyklose, kareivinėse, fronte, šalyje — visur. Jie iš anksto atvirai paskiria ginkluoto sukilimo dieną, valdžios paėmimo dieną...

Jie — sąmokslininkai? Niekuomet!”

6

ŠAUKIMAS PRIEŠ SUKILIMĄ

Nuo kariuomenės Centro komiteto

... Visų pirma mes primygtinai reikalaujame, kad būtų nenukrypstamai vykdoma organizuota liaudies daugumos valia, kurią išreiškia liaudies valdžios organas — Laikinoji vyriausybė, susitarusi su Respublikos taryba ir CVK...

Kiekvienas mėginimas smurtu nuversti tą valdžią tuo momentu, kai vyriausybės krizė neišvengiamai sukeltų dezorganizaciją, suirutę šalyje ir pilietinį karą, armijos bus vertinamas kaip kontrrevoliucinis dalykas ir bus nuslopintas ginklu...

Visų atskirų grupių ir klasių interesai turi būti pajungti vieningam bendram interesui — mūsų pramonės produktyvumo kėlimo ir visų būtiniausiųjų reikmenų teisingo paskirstymo reikalui.

Visus žmones, linkusius sabotuoti, dezorganizuoti ir kelti suirutę, visus dezertyrus, visus grobstytojus ir tinginius reikia priversti dirbti juodą darbą armijos užnugaryje...

Mes siūlome Laikinajai vyriausybei iš šitų liaudies valios pažeidėjų, iš šitų revoliucijos priešų sudaryti specialius darbininkų būrius ir priversti juos dirbti užnugaryje, fronte, apkasuose, prieš ugnies zonoje...”

ĮVYKIAI NAKTĮ
 Į LAPKRIČIO 7 (SPALIO 25) DIENĄ

Vakare raudongvardiečių būriai ėmė užiminėti buržuazinių laikraščių spaustuves ir spausdinti šimtus tūkstančių egzempliorių laikraščių „Rabočij put“, „Soldat“ ir įvairių atsišaukimų. Miesto milicijai buvo duotas įsakymas pašalinti iš spaustuvių raudongvardiečius, bet ji rado užbarikaduotas duris ir ginkluotą apsaugą. Kareiviai, kuriems buvo pavesta atakuoti spaustuves, nepakluso įsakymui.

Apie 12 val. nakties į „laisvamanių“ klubą atėjo pulkininkas su kuopa kariūnų ir įsakymu suimti „Rabočij put“ redaktorių. Gatvėje beregint susirinko didžiulė žmonių minia, grasinanti susidoroti su kariūnais. Tada pulkininkas ėmė prašyti, kad jį suimtų drauge su kariūnais ir saugumo dėlei nugabentų į Petropavlovsko tvirtovę. Tas prašymas buvo patenkintas.

Pirmą valandą po pusiaunakčio kareivių ir jūreivių būrys iš Smolno užėmė telegrafą*. Pirmą val. 35 min. buvo užimtas paštas. Paryčiu buvo užimtas karinis viešbutis, o penktą val. ryto — telefono stotis**, 10 val. Žiemos rūmus apsupo kariuomenė.

IV skyriui

1

LAPKRIČIO 7 (SPALIO 25) DIENOS ĮVYKIAI

Nuo 4 val. nakties iki ryto Kerenskis buvo Petrograde, Vyriausiojo štabo patalpose, ir iš ten siuntinėjo įsakymus į kazokų dalis ir karo mokyklas, esančias mieste ir apylinkėse. Visos tos dalys ir mokyklos atsakė, kad stoti į kovą negali.

Miesto komendantas pulkininkas Polkovnikovas blaškėsi tarp štabo ir Žiemos rūmų, matyt, neturėdamas jokio plano. Kerenskis įsakė pakelti tiltus; tris valandas nieko

* Telegrafas buvo užimtas 2 val. nakties.— *Rus. leid. red.*

** Telefono stotis buvo užimta 7 val. ryto.— *Rus. leid. red.*

nebuvo daroma, o po to vienas karininkas su penkiais kareiviais savo iniciatyva nuvyko prie Nikolajaus tilto, parbloškė jį saugojusį raudongvardiečių piketą ir pakėlė tiltą. Tačiau kai tik jis pasitraukė, kažkokie jūreiviai vėl sujungė tiltą.

Kerenskis įsakė užimti laikraščio „Rabočij put“ spaustuve. Karininkui, kuriam buvo paskirta tai padaryti, buvo pažadėtas būrys kareivių; po dviejų valandų jam buvo žadėta duoti būrį kariūnų, o paskiau įsakymas buvo visiškai pamirštas.

Buvo mėginta atsiimti iš bolševikų paštą ir telegrafą; po keleto šuvių vyriausybės pasiūstas būrys pareiškė nebenorįs daugiau priešintis Taryboms.

Kariūnų delegacijai Kerenskis pareiškė: „Kaip Laikinosios vyriausybės vadovas ir vyriausiasis kariuomenės vadas aš nieko nežinau ir nieko negaliu jums patarti. Tačiau kaip revoliucijos veteranas aš kviečiu jus, jaunesni revoliucionieriai, likti savo postuose ir ginti revoliucijos iškovojimus“.

Kiškinio lapkričio 7 (spalio 25) d.

įsakymas

„Laikinosios vyriausybės įsakymu nutarta: suteikti Laikinosios vyriausybės nariui N. Kiškinui nepaprastus įgaliojimus, grąžinant tvarką sostinėje ir ginant Petrogradą nuo visokių anarchistinių išpuolių, kad ir kas juos darytų, perduodant jam karinę ir civilinę valdžią“.

„Remdamasis įgaliojimais, kuriuos man suteikė Laikinoji vyriausybė, atleidžiu Petrogrado karinės apygardos vyriausiąjį kariuomenės vadą pulkininką Georgijų Polkovnikovą iš jam pavestų pareigų“.

Laikinosios vyriausybės

ministro pirmininko pavaduotojo

Konovalovo kreipimasis į gyventojus

spalio 25 (lapkričio 7) d.

„Piliečiai, gelbėkite tėvynę, respubliką ir laisvę! Bepročiai pradėjo sukilimą prieš vienintelę valstybinę valdžią, liaudies sudarytą laikotarpiui iki Steigiamojo susirinkimo,— prieš Laikinąją vyriausybę. Laikinosios vyriausybės nariai eina savo pareigas, lieka savo vietose ir toliau dirbs tėvynės labui, siekdami, kad būtų grąžinta tvarka ir skirtu laiku sušauktas Steigiamasis susirinkimas — bū-

simas pilnateisis Rusijos žemės ir visų joje gyvenančių tautų šeimininkas.

Piliečiai, jūs turite padėti Laikinajai vyriausybei. Jūs privalote sustiprinti jos valdžią. Jūs turite sukliudyti bepročiams, prie kurių prisidėjo visi laisvės ir tvarkos priešai, senojo režimo šalininkai, sužlugdyti Steigiamąjį susirinkimą, sunaikinti visus revoliucijos iškovojimus, visą mūsų brangios tėvynės ateitį.

Piliečiai, organizuokitės apie Laikinąją vyriausybę jos laikinai valdžiai apginti tvarkos ir visų mūsų didžiosios tėvynės tautų laimės vardan.

1917 m. spalio 25 d."

Laikinosios vyriausybės radiograma

„...Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų taryba paskelbė, kad Laikinoji vyriausybė nuversta, pareikalavo perduoti jai visą valdžią, grasindama bombarduoti Žiemos rūmus iš Petropavlovsko tvirtovės ir Nevoje stovinčio kreiserio „Aurora“ patrankų.

Vyriausybė gali perduoti valdžią tik Steigiamajam susirinkimui ir todėl nutarė nepasiduoti ir pasinaudoti liaudies bei armijos apsauga; apie tai buvo pasiūsta telegrama vyriausiajai kariuomenės vadovybei. Vyriausioji kariuomenės vadovybė atsakė pasiunčianti būrį kariuomenės.

Tegul šalis ir liaudis atsakys į beprotišką bolševikų mėginimą suorganizuoti sukilimą kovojančios armijos užnugaryje.

Spalio 29 d., 9 val. vakaro“.

Apie 9 val. ryto Kerenskis išvyko į frontą...*

Pavakare į vyriausiąjį štabą dviračiais atvažiavo du kareiviai, kurie pasiskelbė esą Petropavlovsko tvirtovės igulos delegatai. Įėję į konferencijų salę, kur tarėsi Kiškinas, Rutenbergas, Palčinskis, generolas Bagratunis, pulkininkas Paradelovas ir grafas Tolstojus, jie pareikalavo tučtuoju perduoti štabą, priešingu atveju grasindami jį bombarduoti... Po dviejų pilnų panikos pasitarimų štabas persikėlė į Žiemos rūmus, o patalpas užėmė raudongvardiečiai... .

* Kerenskis išvyko iš Petrogrado į frontą „pasitikti“ jo iškviestos kariuomenės 11 val. 30 min. ryto.—*Rus. leid. red.*

Dienos pabaigoje po Rūmų aikštę važinėjo bolševikų šarvuočiai ir tarybiškai nusiteikę kareiviai nesėkmingai bandė pradėti derybas su kariūnais. . .

Į rūmus pradėta šaudyti apie 7 val. vakaro. . .

Apie 10 valandą vakaro prasidėjo bombardavimas iš artilerijos. Beje, beveik visi šoviniai buvo tušti, ir rūmų fasadas buvo tik lengvai sužalotas trimis nedideliais šrapneliais.

2

PLĖŠIMAS ŽIEMOS RŪMUOSE

Aš neketinu tvirtinti, kad jokių plėsimų Žiemos rūmuose nebuvo. Tačiau reikia pasakyti, kad labai daug daiktų iš ten buvo pavogta ne tik po, bet ir prieš rūmų paėmimą. Ir vis dėlto eserų laikraščio „Narod“ ir kai kurių miesto dūmos narių pareiškimai, kad iš rūmų buvę pagrobta vertingų daiktų už 500 milijonų rublių, yra labai perdėti.

Vertingiausieji meno kūriniai, buvę rūmuose,— paveikslai, statulos, kilimai ir gobelenai, unikalūs porcelianas, senoviniai ginklai — buvo išvežti į Maskvą dar rugsėjo mėnesį ir, praėjus dešimčiai dienų po to, kai bolševikai užėmė Kremlių, aš pats mačiau juos ten, Didžiųjų Kremliaus rūmų rūsyje. Galiu paliudyti, kad visa tai buvo visiškai neliesta ir apsaugota. . .

Tačiau kai kurie žmonės iš visų tų piliečių, kuriems keletą dienų, užėmus rūmus, buvo leidžiama nekliudomai vaikščioti po jų kambarius, vogė ir nešėsi su savimi sidabrinius indus, laikrodžius, patalynę, veidrodžius, porceliano vazas ir vidutinės vertės brangakmenius. Tad iš viso buvo išgrobstyta apie 50 tūkstančių rublių vertės turto.

Norėdama sugrąžinti pagrobtuosius daiktus, Tarybinė vyriausybė sudarė specialią komisiją iš dailininkų ir archeologų. Lapkričio 14 (1) d. ta komisija išleido tokius du atsišaukimus:

„Petrogrado piliečiai!

Mes labai prašome visus piliečius dėti visas pastangas, kad būtų surasti, kiek tai bus galima, visi daiktai, pavogti iš Žiemos rūmų naktį iš spalio 25 į 26 (iš lapkričio 7 į 8) dieną ir kad jie būtų grąžinti Žiemos rūmų komendantui.

Vogtų daiktų supirkėjai, taip pat antikvarai, pas kuriuos bus rasta pavogtų daiktų, bus patraukti teismo atsakomybėn ir griežtai nubausti.

Muziejų ir meninių vertybių apsaugos komisarai
G. Jatmanovas, B. Mandelbaumas"

„Visiems pulkų ir laivyno komitetams

Naktį iš spalio 25 į 26 (iš lapkričio 7 į 8) dieną iš Žiemos rūmų, kurie yra neatimamas rusų tautos turtas, buvo pavogta daugelis vertingų meno kūrinių.

Labai kviečiame visus dėti visas pastangas, kad pagrobtieji daiktai būtų sugražinti į Žiemos rūmus.

Komisarai — *G. Jatmanovas, B. Mandelbaumas*"

Apie pusę dingusių daiktų pavyko surasti; beje, kai kurie iš jų buvo rasti išvažiuojančių iš Rusijos užsieniečių bagažuose.

Smolno iniciatyva sušauktame menininkų ir archeologų pasitarime buvo išrinkta komisija Žiemos rūmų inventoriaus sąrašui sudaryti. Jai ir buvo pavestos visos funkcijos, susijusios su Petrogrado meno kūrinių rinkiniais bei valstybiniais muziejais.

Lapkričio 16 (3) d. Žiemos rūmai publikai buvo uždaryti, nes komisija pradėjo inventorizaciją.

Lapkričio viduryje Liaudies Komisarų Taryba išleido specialų dekretą, kuriuo Žiemos rūmai buvo pavadinti „Liaudies muziejumi“. Tuo pačiu dekretu rūmai buvo visiškai perduoti menininkų ir archeologų komisijos žinion, ir bet kokia vyriausybė ar politinė veikla šiuose rūmuose buvo uždrausta.

3

SMURTAS PRIEŠ MOTERŲ BATALIONĄ

Tuoju pat po to, kai buvo užimti Žiemos rūmai, antibolševikinėje spaudoje ir miesto dūmos posėdžiuose imta skleisti sensacingiausias istorijas apie rūmus gynusio moterų bataliono likimą. Buvo pasakojama, kad kai kurios moterys-kareiviai buvo išmestos ant grindinio pro langus, beveik visos kitos buvusios išprievartautos, o daugelis pačios nusižudžiusios, negalėdamos pakelti visų tų baisenybių.

Miesto dūma visam tam ištirti paskyrė specialią komisiją. Lapkričio 16 (3) d. ta komisija grįžo iš Levašovo, kur buvo apgyvendintas moterų batalionas. Ponia Tyrkova pranešė, jog moterys iš pradžių buvo nugabentos į Pavlovsko kareivines, kur su kai kuriomis iš jų tikrai buvo blogai elgiamasi, bet kad dabar didžioji jų dalis yra Levašove, o kitos paskirstytos po privačius namus Petrograde. Kitas komisijos narys, dr. Mandelbaumas, sausai paliudijo, kad pro Žiemos rūmų langus nebuvo išmesta *nė viena* moteris, kad išprievartautos buvo trys ir kad nusižudė viena, be to, ji paliko raštelį, kuriame rašo, jog „nusivylė savo idealais“.

Lapkričio mėnesį Karinis revoliucinis komitetas moterų batalioną oficialiai išformavo prašant pačioms moterims, kurios nuo to laiko vėl ėmė nešioti paprastas sukneles.

Įdomų tų moterų-kareivių aprašymą skaitytojas ras Luizos Brajant knygoje „Šeši raudoni mėnesiai Rusijoje“.

V skyriui

1

KREIPIMAI IR ATSIŠAUKIMAI

*Nuo Karinio revoliucinio komiteto
spalio 26 d.*

*„Visiems veikiančiosios kariuomenės komitetams
Visoms Kareivių deputatų taryboms*

Petrogrado įgula ir proletariatas nuvertė Kerensko vyriausybę, sukilusią prieš revoliuciją ir liaudį...

Pranešdamas apie tai armijai fronte ir užnugaryje, Karinis revoliucinis komitetas kviečia revoliucinius kareivius budriai sekti karininkų elgesį. Karininkai, kurie tiesiogiai ir atvirai neprisidėjo prie įvykusios revoliucijos, turi būti tučtuojau suimti kaip priešai.

Naujos valdžios programa Petrogrado Taryba laiko nedelsiamą demokratinės taikos pasiūlymą, nedelsiamą dvarų žemių perdavimą valstiečiams, visos valdžios perdavimą Taryboms ir sąžiningą Steigiamojo susirinkimo sušaukimą. Liaudies revoliucinė armija turi neleisti pasiūsti iš fronto nepatikimas kariuomenės dalis į Petrogradą. Veikti

žodžiu ir įtikinėti, o kur tai nepadės — trukdyti siųsti kariuomenę, negailestingai *pavartojant jėgą*.

Šį įsakymą tučtuojau paskelbti visų ginklų rūšių karinėms dalims. Kariuomenės organizacijos, nuslėpusios šį įsakymą nuo kareivių masių, bus laikomos sunkiausiai nusikaltusios revoliucijai ir bus baudžiamos visu revoliucinio įstatymo griežtumu.

Kareiviai! Už taiką, už duoną, už žemę, už liaudies valdžią!

Karinis revoliucinis komitetas"

*„Visiems fronto ir užnugarių armijų,
korpusų, divizijų, pulkų ir kuopų
komitetams*

ir Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų taryboms

Kareiviai ir revoliuciniai karininkai!

Karinis revoliucinis komitetas, pritardamas kareivių, darbininkų ir valstiečių nuomonei, nutarė tučtuojau pristatyti gen. Kornilovą ir visus demaskuotus jo sąmokslu dalyvius, kaip liaudies ir revoliucijos priešus, į Petrogradą, įkalinti Petropavlovsko tvirtovėje ir tučtuojau perduoti griežtam kariniam revoliuciniam teismui. Tuos, kurie priešinsis šitam nutarimui, komitetas skelbia revoliucijos išdavikais, o jų potvarkius — negaliojančiais ir nevykdytiniais.

*Petrogrado Darbininkų ir kareivų deputatų
tarybos Karinis revoliucinis komitetas"*

*„Visoms gubernijų ir apskričių
Darbininkų, kareivių ir valstiečių
deputatų taryboms*

Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo nutarimu visi suimtieji žemės komitetų nariai turi būti tučtuojau paleisti. Suėmusieji juos komisarai turi būti suimti. Visa valdžia nuo šiol priklauso Taryboms. Vyriausybės komisarai nušalinami. Tarybų pirmininkai palaiko ryšius tiesiogiai su revoliucine vyriausybe".

2

MIESTO DŪMOS PROTESTAS

Lapkričio 8 (spalio 26) d. posėdyje miesto dūma nutarė paskelbti tokį kreipimąsi:

„Demokratiškiausiais pagrindais išrinkta Petrogrado miesto Centrinė dūma *didžiausios* ūkinės suirutės metu prisiėmė visą miesto ūkio tvarkymo ir gyventojų aprūpinimo maistu sunkumą. Dabar bolševikų partija tris savaites iki rinkimų į Steigiamąjį susirinkimą, tuo metu, kai galimas užsienio priešo įsiveržimas, ginkluota jėga pašalinusi vienintelę teisėtą revoliucinę-paveldimąją valdžią, kėsinausi į miesto savivaldybės įgaliojimus ir savarankiškumą, reikalaujama, kad ji paklustų paskirtiems komisarams ir naujai neteisėtai valdžiai.

Siuo grėsmingu, tragišku momentu Petrogrado miesto dūma savo rinkėjų ir visos Rusijos akivaizdoje garsiai pareiškia, kad ji nepaklus jokiems pasikėsinimams į jos teises ir nepriklausomybę ir liks savo atsakingame poste, į kurį ji paskirta sostinės gyventojų valia.

Petrogrado miesto Centrinė dūma kreipiasi į visas Rusijos respublikos miestų ir žemstvų savivaldybes, kviesdama prisidėti prie jos ir stoti ginti vieno didžiausių Rusijos revoliucijos iškovojoimų — visuomeninės savivaldybės laisvės ir nepriklausomybės“.

3

„VALSTIEČIŲ PRIESAKAS DĖL ŽEMĖS

Žemės klausimą visa jo apimtimi gali išspręsti tik visos liaudies Steigiamasis susirinkimas.

Teisingiausias žemės klausimo išsprendimas turi būti toks:

1) *Žemės privatinės nuosavybės teisė panaikinama visiems laikams; žemė negali būti nei parduodama, nei perkama, nei išnuomojama arba įkeičiama, nei kuriuo kitu būdu perleidžiama.*

Visa žemė: valstybinė, caro šeimos, kabinetinė, vienuolynų, bažnyčių, posesinė, majoratinė, privatinė, visuomeninė, valstiečių ir t. t. nusavinama neatlyginamai, paverčiama visos liaudies nuosavybe ir pereina į visų dirbančiųjų naudojimąsi.

Nukentėjusiems nuo turtinio perversmo pripažįstama tik teisė į visuomeninę paramą laikui, reikalingam pritaikyti prie naujųjų gyvenimo sąlygų.

2) Visos žemės gėmės: rūda, nafta, anglis, druska ir t. t., taip pat miškai ir vandenys, turintys valstybinę rei-

kšmę, pereina į išimtinį valstybės naudojimąsi. Visos smulkios upės, ežerai, miškai ir kt. pereina į bendruomenių naudojimąsi su sąlyga, kad jie bus tvarkomi vietinių savivaldybės organų.

3) Žemės sklypai su *aukštos kultūros* ūkiais: sodai, plantacijos, daigynai, medelynai, šiltadaržiai ir pan. *neturi būti dalijami, bet paverčiami pavyzdiniais* ir perduodami į išimtinį valstybės arba bendruomenių naudojimąsi, priklausomai nuo jų dydžio ir reikšmės.

Sodybinė, miestų ir kaimų žemė su namų sodais ir daržais lieka naudotis dabartiniams savininkams, pačių sklypų plotą ir mokesčio už naudojimąsi jais dydį nustatant įstatymu.

4) Žirgynai, valdinės ir privatinės veislinės gyvulininkystės ir paukštininkystės įmonės ir kt. konfiskuojami, paverčiami visos liaudies nuosavybe ir pereina į išimtinį arba valstybės, arba bendruomenės naudojimąsi, priklausomai nuo jų dydžio ir reikšmės.

Išpirkimo klausimą turi spręsti Steigiamasis susirinkimas.

5) Visas konfiskuotų žemių ūkinis inventorių, gyvas ir negyvas, pereina į išimtinį valstybės arba bendruomenės naudojimąsi, priklausomai nuo jų dydžio ir reikšmės, be išpirkimo.

Inventoriaus konfiskavimas neliečia mažųjų valstiečių.

6) Teisę naudotis žeme gauna visi Rusijos valstybės piliečiai (be lyties skirtumo), norintys ją dirbti savo darbu, padedami savo šeimos, arba sudarę draugiją, ir tik iki to laiko, kol jie pajėgia ją dirbti. Samdomasis darbas neleidžiamas.

Jei kuris nors kaimo bendrijos narys atsitiktinai netenka darbingumo 2 metų laikui, kaimo bendrija įpareigojama, iki jis atgaus darbingumą, ateiti jam į pagalbą, visuomeniškai apdirbti jo žemę.

Žemdirbiai, dėl senatvės arba invalidumo visam laikui netekę galimybės patys įdirbti žemę, netenka teisės ja naudotis, bet to vietoje gauna iš valstybės pensinį aprūpinimą.

7) Naudojimasis žeme turi būti išlyginamasis, t. y. žemė skirstoma tarp darbo žmonių, atsižvelgiant į vietos sąlygas, pagal darbo ar suvartojimo normą.

Naudojimosi žeme formos turi būti visiškai laisvos, kieminė, vienkieminė, bendruomeninė, artelinė, kaip bus nuspręsta atskiruose kaimuose ir gyvenvietėse.

8) Visa žemė, ją nusavinus, pereina į visos liaudies žemės fondą. Jos paskirstymą tarp darbo žmonių tvarko vietinės ir centrinės savivaldybės, pradedant nuo demokratiškai organizuotų kaimo ir miesto beluomių bendruomenių ir baigiant centriniemis sričių įstaigomis.

Žemės fondas periodiškai perdalijamas, priklausomai nuo gyventojų prieaugio ir nuo žemės ūkio našumo bei kultūros lygio.

Keičiant skirtinių sklypų ribas, pradinis sklypo branduolys turi būti neliečiamas.

Išstojančių narių žemė grįžta atgal į žemės fondą, be to, pirmumo teisę gauti išstojusių narių sklypus gauna artimiausieji jų giminaičiai ir išstojusiųjų nurodyti asmenys.

Įdėtoji į žemę trąšų ir melioracijos (pagrindiniai pagerinimai) vertė, kiek jos nepanaudotos, atiduodant skirtinį sklypą atgal į žemės fondą, turi būti apmokėta.

Jeigu atskirose vietovėse turimas žemės fondas pasirodys esąs nepakankamas visiems vietiniams gyventojams patenkinti, tai gyventojų perteklius perkeltinas kitur.

Perkėlimo organizavimą, lygiai kaip ir perkėlimo bei aprūpinimo inventoriumi ir kt. išlaidas, turi prisiimti valstybė.

Perkėlimas vykdomas tokia tvarka: norintieji bežemiai valstiečiai, paskiau ydingieji bendruomenės nariai, dezertyrai ir kt. ir pagaliau burtais arba pagal susitarimą".

Visa, kas išdėstyta šiame priesake, kaip visos Rusijos didžiulės sąmoningųjų valstiečių daugumos besąlygiškos valios išraiška, skelbiama laikinu įstatymu, kuris, iki bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas, įgyvendinamas pagal galimybę nedelsiant, o tam tikros jo dalys tuo būtinu laipsniškumu, kurį turi nustatyti apskričių Valstiečių deputatų tarybos".

4

DEZERTYRAI IR ŽEMĖ

Klausimu dėl dezertyrų ir žemės vyriausybei neteko priimti jokių nutarimų. Tą problemą automatiškai išsprendė karo užbaigimas ir kariuomenės demobilizavimas.

LIAUDIES KOMISARŲ TARYBA

Iš pradžių Liaudies Komisarų Taryba buvo sudaryta vien iš bolševikų. Tačiau atsakomybė už tai tenka ne jiems vieniems: lapkričio 8 (spalio 26). d. jie siūlė kairiesiems eserams keletą portfelių, bet kairieji eserai atsisakė.

VI skyriui

1

KREIPIMAI SI IR ATSIŠAUKIMAI

*„Visoms civilinėms ir karinėms
s. r. partijos organizacijoms*

Beprotiškas bolševikų bandymas — kracho išvakarėse. Įguloje — skilimas, prislėgta nuotaika. Ministerijos nedirba. Grūdai baigiasi. Visos frakcijos, išskyrus saujelę maksimalistų, pasitraukė iš suvažiavimo. Bolševikų partija izoliuota. Represijos prieš Centro komiteto spaustuve, draugų Maslovo, Ciono ir kitų partijos narių suėmimai, plėšimai ir smurtas, lydėjusieji Žiemos rūmų paėmimą, dar labiau erzina žymią jūreivių ir kareivių dalį. Laivyno Centro komitetas ragina nepaklusti bolševikams.

Siūloma: pirma, suteikti visokeriopą paramą kariuomenės organizacijoms, komisarams ir karininkams, galutinai likviduojant beprotišką sumanymą ir prisidedant prie Tėvynės ir revoliucijos gelbėjimo komiteto, kuris turi sukurti vienalytę revoliucinę, demokratinę valdžią, remdamasis programa, numatančia tuojau pat perduoti žemę žemės komitetų žinion, tuojau pat pasiūlyti visuotinę demokratinę taiką visoms kariaujančioms šalims;

antra, imtis savarankiškų priemonių partinėms įstai-goms apsaugoti; trečia, būti pasirengusiems reikiamu momentu, Centro komitetui pašaukus, aktyviai pasipriešinti kontrrevoliucinių elementų pastangoms panaudoti bolševikinę avantiūrą revoliucijos iškovojimams sunaikinti ir, ketvirta, būti ypač budriems, siekiant atsispirti priešui, kuris panorėtų pasinaudoti fronto nusilpimu.

*Socialistų revoliucionierių Centro Komitetas
ir Centro Komiteto karinė komisija*

1917 m. spalio 27 d.“

„Iš „Pravdos“

„...Kas yra Kerenskis? Apsišaukėlis, kuriam vieta Petropavlovsko tvirtovėje drauge su Kornilovu ir Kiškinu. Nusikaltėlis — prieš pasitikėjusius juo kareivius, valstiečius ir darbininkus.

Kerenskis — kareivių žudikas.

Kerenskis — valstiečių budelis.

Kerenskis — darbininkų malšintojas.

Štai kas yra tas Kornilovas antrasis, kuris veltui tikisi pasikėsinti į darbininkų, kareivių ir valstiečių iškovotą laisvę!“

VII skyriui

1

DU DEKRETAI

Dekretas dėl spaudos

„Sunkią lemiamą perversmo valandą ir kitomis artimiausiomis dienomis Laikinasis revoliucinis komitetas buvo priverstas imtis daugelio priemonių prieš įvairių atspalvių kontrrevoliucinę spaudą.

Tuoju pat iš visų pusių kilo riksmas, kad naujoji socialistinė valdžia tuo būdu pažeidusi pagrindinį savo programos principą, pasikėsinusi į spaudos laisvę.

Darbininkų ir valstiečių vyriausybė atkreipia gyventojų dėmesį į tai, kad mūsų visuomenėje už tos liberalios priedangos faktiškai slypi laisvė turtingosioms klasėms, užgrobęs į savo rankas didžiąją dalį visos spaudos, nedraudžiamai nuodyti protus bei kelti maišatį masių sąmonėje.

Kiekvienas žino, kad buržuazinė spauda yra vienas iš galingų buržuazijos ginklų. Ypač kritišku momentu, kai nauja valdžia — darbininkų ir valstiečių valdžia — tik įsivirtina, neįmanoma buvo visiškai palikti tą ginklą prieš rankose, nes tokiomis minutėmis jis ne mažiau pavojingas, kaip bombos ir kulkosvaidžiai. Štai kodėl ir buvo imtasi laikinų bei skubių priemonių sustabdyti tam purvo ir šmeižtų srautui, kuriame geltonoji ir žalioji spauda būtų mielai paskandinusi jaunutę liaudies pergalę.

Kai tik naujoji tvarka įsitvirtins, bet koks administracinis poveikis spaudai bus nutrauktas; jai bus suteikta visiška laisvė atsakomybės teismui rėmuose, pagal plačiausią ir pažangiausią šiuo atžvilgiu įstatymą.

Tačiau, atsižvelgdama į tai, kad spaudos varžymas, net ir kritiškais momentais, leistinas tik absoliučiai būtinose ribose, Liaudies Komisarų Taryba nutaria:

1. Turi būti uždaryti tik šie spaudos organai: 1. Raginantys atvirai priešintis arba nepaklusti darbininkų ir valstiečių vyriausybei. 2. Skleidžiantys sąmyšį, tikrai šmeižikiškai iškreipdami faktus. 3. Kurstantys aiškiai nusikaltamus, t. y. baudžiamaisiais įstatymais baudžiamus, veiksmus.

2. Spaudos organai uždraudžiami, laikinai ar visam laikui, tik Liaudies Komisarų Tarybos nutarimu.

3. Šis nutarimas yra laikinas ir bus atšauktas specialiu įsaku, kai tik prasidės normalios visuomeninio gyvenimo sąlygos.

*Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
Vladimiras Uljanovas (Leninas)''*

Dėl darbininkų milicijos

„1. Visos Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos steigia darbininkų miliciją.

2. Darbininkų milicija yra visiškai ir išimtinai Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos žinioje.

3. Karinės ir civilinės valdžios organai turi padėti apginkluoti darbininkų miliciją ir aprūpinti ją techninėmis jėgomis, netgi valdiniais ginklais.

4. Šis įstatymas įsigalioja perduotas telegrafu.

Vidaus reikalų liaudies komisaras
A. Rykovas

Petrogradas, 1917 m. spalio 28 d.“

Po to dekreto visoje šalyje buvo pradėta formuoti raudongvardiečių būrius, vėliau tapusius pagrindine Tarybų valdžios jėga pilietiniame kare.

STREIKŲ FONDAS

Valdininkų ir bankų tarnautojų streikų fondą sudarė Petrogrado ir kitų miestų bankų bei prekybinių firmų, taip pat užsienio įmonių, kurios turėjo reikalų Rusijoje, aukos. Visi asmenys, atsisakę dirbti su bolševikais, gaudavo visą, o kai kada ir padidintą atlyginimą. Kai fondo indėlininkai suprato, kad bolševikai įsitvirtino valdžioje, ir nutraukė pinigų įnašus, streikas beregint pasibaigė.

VIII skyriui

1

KARINIO REVOLIUCINIO KOMITETO ATSIŠAUKIMAI

*„Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas
nutarė:*

Kerenskio sugrąžinta mirties bausmė fronte panaikinama. Fronte gražinama visiška agitacijos laisvė. Visi kareiviai ir karininkai revoliucionieriai, suimti už vadinamuosius „politinius“ nusikaltimus, tučtuojau paleidžiami“.

„Į visus gyventojus

Buvęs ministras Kerenskis, liaudies nuverstas, atsisako paklusti Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo nutarimui ir mėgina nusikalstamai priešintis teisėtai vyriausybei, kurią išrinko Visos Rusijos suvažiavimas,—Liaudies Komisarų Tarybai. Frontas atsisakė paremti Kerenskį. Maskva prisidėjo prie naujosios vyriausybės. Daugelyje kitų miestų (Minske, Mogiliove, Charkove) valdžia perėjo Taryboms. Nė viena pėstininkų dalis neina prieš darbininkų ir valstiečių vyriausybę, kuri, klausydama armijos ir liaudies tvirtos valios, pradėjo taikos derybas ir perdavė žemę valstiečiams...

Mes pareiškiame visų žiniai: jeigu kazokai nesuims juos apgavusio Kerenskio ir eis Petrogrado link, revoliucijos kariuomenė visa savo ginklo jėga stos ginti brangių revoliucijos iškovojimų — taikos ir žemės.

Petrogrado piliečiai! Kerenskis pabėgo iš miesto, palikęs jus Kiškino — Petrogrado atidavimo vokiečiams šali-

ninko — globai, Rutenbergo — juodašimčio, sabotavusio miesto aprūpinimą maistu,— globai, Palčinskio, susilaukusio visos demokratijos neapykantos, globai. Kerenskis pabėgo pasmerkdamas jus atiduoti vokiečiams, badui, negailestingoms skerdynėms. Sukilusi liaudis suėmė Kerenskio ministrus, ir jūs matėte, kad tvarka ir Petrogrado aprūpinimas maistu nuo to tik laimėjo. Bajorams dvarininkams, kapitalistams, spekuliantams reikalaujant, Kerenskis eina prieš jus, ketindamas grąžinti žemes dvarininkams, vėl tęsti naikinantį, neapkenčiamą karą.

Petrogrado piliečiai! Mes žinome, kad didžioji jūsų dauguma — už revoliucinės liaudies valdžią, prieš Kerenskio vadovaujamus kornilovininkus. Neleiskite, kad melagingais pareiškimais jus apgaudinėtų silpni buržuaziniai samokslininkai, kurie bus negailestingai sutrypti.

Darbininkai, kareiviai, valstiečiai, mes reikalaujame iš jūsų revoliucinio pasirengimo ir revoliucinės drausmės.

Daugiamilijoninė valstietija, daugiamilijoninė armija su mumis.

Liaudies revoliucijos pergalė tvirta.

*Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos
Karinis revoliucinis komitetas*

Petrogradas, 1917 m. spalio 28 d."

2

LIAUDIES KOMISARŲ TARYBOS DEKRETAI

Šioje knygoje pateikiu tik tuos dekretus, kurie, mano nuomone, tiesiogiai susiję su bolševikų įvykdytu valdžios paėmimu. O dėl tolesnio įstatymų leidybos darbo, susijusio su Tarybų valstybės kūrimu, tai šioje knygoje aš jo neliečiu dėl vietos stokos. Apie jį smulkiai pasakojama kitoje mano knygoje — „Nuo Kornilovo iki Bresto“.

Dėl gyvenamųjų patalpų perdavimo miestų žinion

„1. Miestų savivaldybės turi teisę sekvestruoti visas tuščias patalpas, tinkamas gyventi.

2. Miestų savivaldybės turi teisę jų tvirtinamų taisyklių ir normų pagrindu įkeldinti į turimas gyvenamąsias patalpas piliečius, kuriems reikalinga patalpa arba kurie gyvena per tirštai apgyventuose arba pavojinguose sveikatai butuose.

3. Miestų savivaldybės turi teisę sudaryti butų inspekciją, nustatyti jos veiklos apimtį ir struktūrą.

4. Miestų savivaldybės turi teisę leisti privalomus nutarimus dėl namų komitetų sudarymo, dėl jų struktūros ir veiklos apimtys ir dėl suteikimo jiems juridinio asmens teisių.

5. Miestų savivaldybės turi teisę sudaryti gyventojų teismus, nustatyti jų veiklos apimtį, jų struktūrą ir įgaliojimus.

6. Šis nutarimas įsigalioja perduotas telegrafu.

Vidaus reikalų liaudies komisaras
A. Rykovas"

Vyriausybės pranešimas dėl socialinio draudimo

„Rusijos proletariatas įrašė savo vėliavoje samdomųjų darbininkų, taip pat miesto ir kaimo varguomenės pilną socialinį draudimą. Carinė dvarininkų ir kapitalistų vyriausybė, lygiai kaip ir koalicinė susitaikėliškoji vyriausybė, neįgyvendino darbininkų draudimo reikalavimų.

Darbininkų ir valstiečių vyriausybė, kuri remiasi Darbininkų, kareivių ir valstiečių tarybomis, praneša Rusijos darbininkų klasei, taip pat miesto ir kaimo varguomenei, jog ji nedelsdama imasi leisti dekretus dėl pilnutinio socialinio draudimo, imdama pagrindu draudimo lozungus:

1. Taikyti draudimą visiems be išimties samdomiesiems darbininkams, taip pat miesto ir kaimo varguomenei.

2. Taikyti draudimą visais atvejais, netekus darbingumo, būtent: ligos, sužalojimo, invalidumo, senatvės, motinystės, našlystės ir našlaitystės, taip pat ir nedarbo atveju.

3. Visas draudimo išlaidas pilnutinai skirti įmonininkams.

4. Ne mažiau kaip viso uždarbio kompensavimas, netekus darbingumo ir nedarbo atveju.

5. Visiška apdraustųjų savivalda visose draudimo organizacijose.

Rusijos respublikos vyriausybės vardu
darbo liaudies komisaras
Aleksandras Šliapnikovas"

Nuo švietimo liaudies komisaro

„Rusijos piliečiai!

Spalio 25 d. sukilimu darbo žmonių masės pirmą kartą pasiekė tikrą valdžią.

Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas laikinai perdavė šią valdžią Vykdomajam Komitetui ir Liaudies Komisarų Tarybai.

Revoliucinės liaudies valia aš paskirtas švietimo komisaru.

Bendras vadovavimas liaudies švietimui, kuris tebėra centrinės valstybinės valdžios žinioje, iki Steigiamojo susirinkimo pavedamas valstybinei liaudies švietimo komisijai, kurios pirmininkas ir vykdytojas yra liaudies komisaras.

Kokiais pagrindiniais principais remsis valstybinė komisija? Kaip nustatoma jos kompetencija?

Bendra švietimo veiklos kryptis

Kiekviena tikrai demokratinė valdžia šalyje, kurioje viešpatauja neraštingumas ir tamsumas, švietimo srityje turi iškelti pirmu savo uždaviniu kovą prieš tą tamsumą. Trumpiausiu laiku ji turi pasiekti *visuotinį raštingumą*, organizuodama šiuolaikinės pedagogikos reikalavimus atitinkančių mokyklų tinklą ir įvesdama visuotinį privalomą ir nemokamą mokymą, o drauge organizuodama tokius mokytojų institutus ir seminarijas, kurie kuo greičiausiai duotų galingą liaudies pedagogų armiją, reikalingą neaprepiamos Rusijos gyventojų visuotiniam mokymui...

Mokymas ir lavinimasis

Reikia pabrėžti skirtumą tarp mokymo ir lavinimosi.

Mokymas — tai procesas, kai mokytojas perduoda mokiniui gatavas žinias. Lavinimasis yra kūrybinis procesas. Visą gyvenimą žmogaus asmenybė „lavinasi“, plečiasi, turtėja, stiprėja ir tobulėja.

Darbo liaudies masės — darbininkai, kareiviai, valstiečiai — trokšta išmokti rašto ir visokių mokslų. Bet jie taip pat trokšta ir *išsilavinimo*. Jo jiems negali duoti nei valstybė, nei inteligentija, nei kokia nors kita jėga iš šalies. Mokykla, knyga, teatras, muziejus ir t. t. čia gali būti tik pagalbininkai. Liaudies masės pačios, sąmoningai ar nesąmoningai, kurs savo kultūrą. Jos turi savo idėjas, kurias sukūrė jų visuomeninė padėtis, tokia skirtinga nuo šiol kultūrą kūrusių viešpataujančiųjų klasių ir intelligen-

tijos padėties,— jos turi savo idėjas, savo jausmus, savaip supranta visus asmenybės ir visuomenės uždavinius. Miesto darbininkas savaip, kaimo dirbantysis savaip kurs savo šviesią, klasinės darbo minties kupiną pasaulėžiūrą. Nėra didingesnio ir puikesnio reiškinio kaip tas, kurio liudininkais ir dalyviais bus artimiausios kartos: darbo kolektyvai sukurs savo bendrą, turtingą ir laisvą dvasią.

Mokymas čia bus svarbus, bet ne lemiamas momentas. Čia svarbiau pačių masių kritika ir kūryba, nes mokslas ir menas tik kai kuria savo dalimi turi žmogišką reikšmę: jie iš esmės pakinta įvykus kiekvienam giliam klasiniam perversmui.

Visur Rusijoje, ypač tarp miesto darbininkų, taip pat ir valstiečių, pakilo veržli kultūros bei švietimo judėjimo banga, nesuskaičiuojamai gausėja darbininkų ir kareivių tos rūšies organizacijų: joms padėti, visokeriopai jas remti, skinti joms kelią — pirmutinis revoliucinės ir liaudies vyriausybės uždavinys liaudies švietimo srityje.

Decentralizacija

Valstybinė liaudies švietimo komisija toli gražu nėra centrinė valdžia, valdanti mokymo ir lavinimo įstaigas. Atvirkščiai, visi mokyklų reikalai turi būti perduoti vietos valdymo organams. Savarankiškas pačių klasių — darbininkų, kareivių, valstiečių — kultūros bei švietimo organizacijų darbas turi turėti visišką autonomiją tiek valstybinio centro, tiek municipalinių centrų atžvilgiu.

Valstybinės komisijos uždavinys — būti ryšininku ir pagalbininku, organizuoti materialinės, idėjinės ir moralinės paramos šaltinius municipalinėms ir privatinėms, ypač darbinėms ir klasinėms švietimo įstaigoms valstybės, visos liaudies mastu.

Valstybinis liaudies švietimo komitetas

Daugelį svarbių įstatymų projektų nuo revoliucijos pradžios parengė Valstybinis liaudies švietimo komitetas, gana demokratinės sudėties, turintis patyrusių specialistų. Valstybinė komisija nuoširdžiai pageidauja planingai bendradarbiauti su tuo Komitetu.

Ji kreipsis į Komiteto biurą, prašydama tučtuojau susaukti neeilinę Komiteto sesiją įvykdyti tokiai programai:

1. Peržiūrėti atstovavimo Komitete normas, siekiant dar labiau jį sudemokratinti.

2. Peržiūrėti Komiteto teises, siekiant jas išplėsti ir paversti Komitetą pagrindiniu valstybiniu institutu, kuris rengtų įstatymų projektus liaudies mokymui ir švietimui Rusijoje galutinai reorganizuoti demokratiniiais pagrindais.

3. Drauge su nauja valstybine komisija peržiūrėti Komiteto jau parengtus įstatymų projektus, nes, juos redaguodamas, Komitetas skaitėsi su buržuazine dvasia, ankstesnių ministerijų, kurios šiems projektams, netgi tokiems ribotiems, darė kliūčių.

Šitaip peržiūrėti įstatymų projektai bus įgyvendinti be jokio kanceliarinio vilkinimo, revoliucine tvarka.

Pedagogai ir visuomenė

Valstybinė komisija sveikina pedagogus šviesaus ir garbingo liaudies — šalies šeimininko — švietimo darbo arenoje.

Jokia valdžia liaudies švietimo srityje neturi imtis kurios nors priemonės, idėmiai neišklausiusi pedagoginio pasaulio atstovų balso.

Antra vertus, nutarimų toli gražu negali priiminėti vien specialistų korporacijos. Tai liečia taip pat bendrojo lavinimo įstaigų reformas.

Pedagogų ir visuomeninių jėgų bendradarbiavimas — štai ko sieks komisija, ir ją sudarant, ir Valstybiniame komitete, ir visoje savo veikloje.

Pirmutiniu savo uždaviniu komisija laiko pagerinti mokytojų padėtį, ir visų pirma labiausiai nuskriaustų, bene pačių svarbiausių kultūros darbuotojų — pradžios mokyklų liaudies mokytojų. Jų teisingi reikalavimai turi būti patenkinti tučtuoju ir būtinai. Mokyklų proletariatas veltui reikalauja pakelti atlyginimą iki 100 rb per mėnesį. Būtų gėda ir toliau laikyti skurde didžiulės daugumos Rusijos vaikų mokytojus.

Steigiamasis susirinkimas

Neabejotina, kad Steigiamasis susirinkimas netrukus pradės darbą. Tik jis ilgam laikui nustatys valstybinio ir visuomeninio gyvenimo tvarką mūsų šalyje, tame tarpe ir bendrą liaudies švietimo organizacijos pobūdį.

Tačiau dabar, valdžiai perėjus Taryboms, tikrai liaudinis Steigiamojo susirinkimo pobūdis yra užtikrintas. Linija, kurios laikysis Valstybinė komisija, remdamasi Valstybiniu komitetu, vargu ar gali iš esmės pakrypti, vei-

kiant Steigiamojo susirinkimo valiai. Neužbėgdama jai už akių, naujoji liaudies vyriausybė mano turinti teisę ir šioje srityje įgyvendinti daugelį priemonių, kurių tikslas — kuo greičiausiai praturtinti ir padaryti šviesesnę dvasinį šalies gyvenimą.

Ministerija

Einamieji reikalai kol kas turi eiti per liaudies švietimo ministeriją. Apie visus tiesiogiai būtinus pakitimus jos sudėtyje ir konstrukcijoje spręs Tarybų Vykdomojo komiteto išrinkta Valstybinė komisija ir Valstybinis komitetas. Valstybinio vadovavimo liaudies švietimo srityje tvarką, suprantama, galutinai nustatys Steigiamasis susirinkimas. Iki to laiko ministerija turi būti vykdomasis aparatas prie Valstybinės liaudies švietimo komisijos ir Valstybinio liaudies švietimo komiteto.

Šalies išgelbėjimo laidas — gyvų ir tikrai demokratinių jos jėgų bendradarbiavimas.

Mes tikime, kad darbo liaudies ir doros, apsišvietusios inteligentijos darniomis pastangomis šalis bus išgelbėta iš kankinančios krizės ir, turėdama visišką liaudies valdžią, galės žengti į socializmo ir tautų brolybės viešpatavimą.

Švietimo liaudies komisaras *A. Lunačarskis*

Petrogradas, 1917 m. spalio 29 d."

„Dėl įstatymų tvirtinimo ir skelbimo tvarkos

1. Iki bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas, įstatymus sudaro ir skelbia, remdamiesi šiuo nutarimu, Visos Rusijos Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų suvažiavimo išrinkta Laikinoji darbininkų ir valstiečių vyriausybė.

2. Kiekvieną įstatymų projektą, pasirašytą atitinkamo liaudies komisarų, pateikia vyriausybei svarstyti atitinkama ministerija arba prie vyriausybės įsteigtas įstatymų leidybos pasiūlymų stolas, tiesiogiai pasirašius projektą skyriaus vedėjui.

3. Vyriausybei patvirtinus nutarimą, galutinai sureduotą Rusijos respublikos vardu pasirašo Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas arba už jį — liaudies komisaras, pateikęs jį vyriausybei svarstyti. Tada nutarimas skelbiamas visų žiniai.

4. Nutarimo įstatymiško įsigaliojimo diena laikoma ta diena, kai jis paskelbiamas oficialiame laikraštyje „Gazeta Vremennogo rabočego i krestjanskogo pravitelstva“.

5. Nutarime gali būti taip pat nurodytas kitas jo įsigaliojimo laikas, taip pat jis gali įsigalioti ir paskelbtas telegrafu; tuo atveju kiekvienoje vietovėje jis laikomas įsigaliojusių, ten paskelbus atitinkamą telegramą.

6. Vyriausybės įstatymų leidybos nutarimų skelbimas per valdantįjį senatą atšaukiamas. Įstatymų leidybos pasiūlymų skyrius prie Liaudies Komisarų Tarybos periodiškai leidžia įstatymo galią turinčių vyriausybės nutarimų ir potvarkių rinkinius.

7. Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų Centro Vykdomasis Komitetas bet kuriuo metu turi teisę sulaikyti, pakeisti ar atšaukti kiekvieną vyriausybės nutarimą.

Rusijos respublikos vardu
Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas-Leninas

3

„KARINIO REVOLIUCINIO KOMITETO ĮSAKYMAS

1. Iki specialaus potvarkio draudžiama gaminti alkoholį ir visokius alkoholinius gėrimus.

2. Įsakoma visiems spirito ir vyno sandėlių savininkams, visiems alkoholio ir alkoholinių gėrimų fabrikančiams ne vėliau kaip iki šio mėnesio 27 d. pranešti, kur yra sandėlis, tiksliai nurodant vietą.

3. Neįvykdžiusieji įsakymo bus perduoti Kariniam revoliuciniam teismui.

Karinis revoliucinis komitetas

4

„SUOMIJOS GWARDIEČIŲ ATSARGOS PULKO KOMITETO ĮSAKYMAS Nr. 2

*Visiems Vasiljaus salos
namų komitetams ir piliečiams*

Buržuazija pasirinko niekšingą būdą kovoti su proletariatu: įvairiose miesto dalyse ji įrengė didžiulius vyno

sandėlius ir siunčia į juos kareivius, stengdamasi vynu sukelti skilimą revoliucinės armijos gretose.

Visiems namų komitetams įsakoma per 3 valandas, išklįjavus šį įsakymą, asmeniškai ir slapta pranešti apie jų turimas vyno atsargas Suomijos gvardiečių pulko komiteto pirmininkui.

Asmenys, neįvykdę to įsakymo, bus *suinti ir perduoti negailestingiausiai teismui, jų turtas bus konfiskuotas, o rastos vyno atsargos bus susprogdintos dinamitu*, praėjus dviem valandoms po įspėjimo, nes mažiau ryžtingomis priemonėmis, kaip mums parodė patyrimas, negalima pasiekti norimo tikslo.

Skelbiame, kad specialių įspėjimų, prieš pradedant sprogdinimą, nebus.

Suomijos gvardiečių pulko komitetas"

IX skyriui

1

„KARINIO REVOLIUCINIO KOMITETO
BIULETENIS Nr. 2

Spalio 30 (lapkričio 12) d. vakarą Kerenskis atsiuntė revoliucinei kariuomenei pasiūlymą „padėti ginklus“. Kerenskio gauja atidengė artilerijos ugnį. Mūsų artilerija atsiliepė ir privertė priešą nutilti. Kazokai perėjo į puolimą. Naikinanti jūreivių, raudongvardiečių ir kareivių ugnis privertė kazokus pasitraukti. Mūsų šarvuotosios mašinos įsirižė į priešą gretas. Priešas bėga. Mūsų kariuomenė jį persekioja. Duotas įsakymas suinti Kerenskį. Revoliucinė kariuomenė užėmė Carskoje Selo.

Latvių šauliai.— Karinis revoliucinis komitetas gavo tikslių žinių, kad šaunieji latvių šauliai atvyko iš fronto ir užėmė poziciją Kerenskio gaujų užnugaryje“.

Nuo karinio revoliucinio komiteto štabo

„Kerenskio daliniai užėmė Gatčiną ir Carskoje Selo; tatai paaiškinama tuo, kad tuose punktuose beveik visiškai nebuvo artilerijos ir kulkosvaidžių, o Kerenskio kavalerija iš pat pradžių turėjo artilerijos.

Pastarosios dvi dienos mūsų štabe buvo skirtos sustiprintam darbui, aprūpinant revoliucinę kariuomenę reikiamu kiekiu patrankų, kulkosvaidžių, lauko telefonų ir kt. Kai šis darbas, rajonų Taryboms ir gamykloms (Putilovo, Obuchovo ir kt.) kuo energingiausiai padedant, buvo atliktas, būsimą susirėmimo išėitis daugiau nebegalėjo kelti abejonių; revoliucinės kariuomenės pusėje buvo ne tik kiekybinė persvara, ne tik tokia galinga materialinė bazė, kaip Petrogradas, bet ir didžiulė moralinė persvara. Visi Petrogrado pulkai išėjo į pozicijas su didžiuliu pakilimu. Įgulos pasitarimas išrinko kontrolės komisiją iš penkių kareivių ir tuo užtikrino visišką vyriausiojo vado ir įgulos vienybę. Įgulos pasitarime vienbalsiai buvo nutarta pradėti ryžtingus veiksmus.

Artilerijos šaudymas spalio 30 d. ypač smarkus buvo 3 val. dienos. Kazokai buvo visai demoralizuoti. Į Krasnoje Selo būrio štabą atėjo jų pasiuntinys, kuris siūlė nutraukti šaudymą, priešingu atveju grasindamas „ryžtingomis“ priemonėmis. Jam buvo atsakyta, jog šaudymas bus tuojuo pat nutrauktas, kai Kerenskis padės ginklus.

Išsiplėtusioje kovoje visos kariuomenės dalys — jūreiviai, kareiviai ir raudongvardiečiai — parodė pasiaukojantį narsumą. Jūreiviai veržėsi į priekį, kol iššaudė visus šovinius. Dar nenustatyta, kiek buvo aukų, tačiau jų, šiaip ar taip, daugiau turėjo kontrrevoliucinė kariuomenė, kuriai didelę žalą padarė vienas mūsų šarvuotis.

Kerensko štabas, bijodamas visiško apsupimo, davė įsakymą trauktis; tai vyko netvarkingai. Iki 12 val. nakties Carskoje Selo, įskaitant ir radiotelegrafo stotį, visiškai užėmė Tarybų kariuomenė, kazokai traukėsi į Gatčiną ir Kolpiną.

Mūsų kariuomenės nuotaika nepaprastai gera. Duotas įsakymas persekioti besitraukiančius kazokus. Iš Carskoje Selo stoties tuojuo pat buvo pasiūsta radiotelegrama į frontą ir vietinėms Taryboms.

(Tolesni įvykiai bus netrukus paskelbti.)"

2

LAPKRIČIO 13 (SPALIO 31) DIENOS ĮVYKIAI PETROGRADE

Petrogrado Tarybos posėdyje Zinovjevas kalbėjo: „...Priešas gali būti palaužtas tik kova. Pavojinga tai,

kad mes galime save užmigdyti iliuzija, jog kova baigta. Būtų nusikaltimas, jeigu atsisakytume kad ir bendro mėginimo palenkti kazokus į mūsų pusę. Visi mėginimai bus padaryti, bet, antra vertus, būtų nusikaltimas užmigdyti raudongvardiečius ir kareivius ta mintimi, kad delegacijos viską padarys. Vakar mieste buvo ramu dėl to, kad buvo pasiekta karinė pergalė, dėl to, kad mieste buvo sutriuškintas kariūnų sukilimas. . .

Pranešimas, kad sudarytos paliaubos, yra neteisingas.

Revoliucijos štabas bus visiškai pasirengęs paliauboms, kai priešai taps nebepavojingi. Dabar revoliucinės kariuomenės pergalės dėka keliamos kitos sąlygos, negu vakar, kai Danas mums siūlė nuginkluoti Kerenskį ir įsileisti jį į miestą. Eseras Rakitnikovas eserų CK vardu kilniaširdiškai sutiko įsileisti į vyriausybę kai kuriuos bolševikus, kurie jiems patiks. Tai nakties pergalių atgarsis. Yra lūkuriuojančių — ar Kerenskis nugalės, ar revoliucija — ir priklausomai nuo svarstyklių svyravimo šen ir ten besiblaškančių grupių. Kol nebus žinoma, kad Kerenskis įveiktas, tos grupės svyruos".

Miesto dūmoje visuotinis dėmesys buvo sutelktas į naujos vyriausybės formavimą.

Kadetas Šingariovas pareiškė, kad miesto valdyba neturi daryti jokių susitarimų su bolševikais. . . „Jokie susitarimai su šitais maniakais neįmanomi, kol jie nepadės ginklų ir nepripažins nepriklausomų teismo įstaigų autoriteto“.

Jarcevas „Vienybės“ grupės vardu pareiškė, jog susitarimas su bolševikais būtų lygus bolševikų pergalei.

Burmistras Šreideris, kalbėjęs socialistų revoliucionierių vardu, pareiškė, kad jis esąs prieš susitarimą su bolševikais. . . „O dėl vyriausybės, tai ji turi remtis liaudies valia, ir kadangi liaudies valia buvo išreikšta miesto rinkimuose, tai visa liaudies valia, galinti sudaryti vyriausybę, šiuo metu yra sutelkta miesto dūmoje“.

Išklausiusi dar daugelį kalbėtojų, iš kurių tik menševikų internacionalistų atstovai buvo linkę svarstyti klausimą dėl bolševikų įleidimo į naują vyriausybę, dūma nutarė ir toliau atstovauti pasitarime Vikželiui, bet greta to visų pirma primygtinai reikalauti atkurti Laikinąją vyriausybę ir neįleisti bolševikų į naują kabinetą.

KRASNOVO ATSAKYMAS TĖVYNĖS IR REVOLIUCIJOS GELBĖJIMO KOMITETUI

„Atsakydamas į jūsų telegramą dėl neleistino paliaubų sudarymo, vyriausiasis kariuomenės vadas, nenorėdamas lieti brolių kraują, sutiko pradėti derybas ir užmegzti natūralius santykius tarp vyriausybės kariuomenės bei maištininkų ir todėl siūlo maištininkų būrio štabui atšaukti savo kariuomenę į Petrogradą, nustačius neutralią liniją Ligovas—Pulkovas—Kolpinas, ir nekliudomai išleisti vyriausybės kariuomenės raitelių avangardą ramybei Carskoje Selo mieste užtikrinti. Atsakymą į šį pasiūlymą perduoti su pasiūstais parlamentarais ne vėliau kaip rytoj 8 val. ryto.

3-iojo raitelių korpuso vadas
generolas majoras *Krasnovas*”

ĮVYKIAI CARSKOJE SELO

Vakare, kai Kerenskio kariuomenė pasitraukė iš Carskoje Selo, keletas dvasininkų suorganizavo bažnytinę procesiją gatvėmis, jie sakė kalbas žmonėms ir ragino juos remti teisėtą valdžią, t. y. Laikinąją vyriausybę. Kai kazokai pasitraukė iš miesto ir gatvėse pasirodė pirmieji raudongvardiečiai, dvasininkai, pasak mačiusiųjų, ėmė kurstyti žmones prieš Tarybas, sakydami atitinkamas kalbas prie Rasputino kapo, esančio už imperatoriaus rūmų. Vieną iš tų dvasininkų, tėvą Ivaną Kučiurovą, suezinti raudongvardiečiai suėmė ir sušaudė.

Raudonajai gvardijai įžengus į miestą, kažkas perpjovė elektros laidus, ir gatvės iš karto paskendo visiškoje tamsoje. Elektrinės direktorių Liubovičių tarybinė kariuomenė suėmė. Buvo paklausta, ar ne jis perpjovė laidus. Po kurio laiko jis buvo rastas tame pačiame kambaryje, kur buvo suimtas. Jo rankoje buvo revolveris, o smilkinyje — kulkos padaryta žaizda.

Rytojaus dieną Petrogrado antibolševikiniai laikraščiai išėjo tokiomis antraštėmis: „Plechanas turi 39° temperatūros“. Plechanovas gyveno Carskoje Selo ir gulėjo ligos patale. Raudongvardiečiai įėjo į jo namus, padarė kratą (ieškojo ginklų) ir apklausė senuką.

— Kokiai visuomenės klasei jūs priklausote?— jie paklausė jį.

— Aš revoliucionierius ir dar prieš keturiasdešimt metų paskyriau savo gyvenimą kovai dėl laisvės,— atsakė Plechanovas.

— Vis tiek,— pareiškė darbininkas,— dabar jūs pasidavėte buržuazijai.

Darbininkai jau nebežinojo Rusijos socialdemokratijos pionieriaus Plechanovo!

5

TARYBINĖS VYRIAUSYBĖS ATSIŠAUKIMAS

„Gatčinos būriai, Kerensko apgauti, padėjo ginklus ir nutarė suimti Kerenskį. Kontrrevoliucinio žygio vadas Kerenskis pabėgo. Didžiulė dauguma kariuomenės pritarė Antrojo Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo nutarimams ir rėmė jo sudarytą valdžią. Dešimtys delegatų iš fronto išskubėjo į Petrogradą paliudyti kariuomenės ištikimybės Tarybų valdžiai. Jokie faktų iškraipymai, jokie šmeižtai darbininkų, kareivių ir jūreivių revoliucingumo adresu nepadėjo liaudies priešams. Darbininkų ir kareivių revoliucija laimėjo.

Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos Centro Vykdomasis Komitetas kreipiasi į tuos atskirus karinius būrius, kurie eina su kontrrevoliuciniais maištininkais: tučtuojau padėkite ginklus, neliekite brolių kraujo už saujelės dvarininkų ir kapitalistų interesus. Kiekvienas naujas liaudies kraujo lašas kris ant jūsų. Darbininkų, kareivių, valstiečių Rusija prakeiks tuos, kurie bent vieną minutę pasiliks po liaudies priešų vėliavomis.

Kazokai! Pereikite į nugalėjusios liaudies pusę! Geležinkelininkai, pašto ir telegrafo tarnautojai — visi kaip vienas paremkite naują, liaudies valdžią“.

X skyriui

1

KREMLIAUS SUŽALOJIMAI

Kremliuje lankiausi tuojau pat po jo bombardavimo ir pats apžiūrėjau visus sužalojimus. Mažieji Nikolajaus

rūmai — pastatas, neturintis ypatingos vertės, kuriuo tik kai kada būdavo naudojamosi vienos didžiosios kunigaikštienės priėmimams, — buvo paverstas kareivinėmis, kur gyveno kariūnai. Jis buvo apšaudytas iš artilerijos ir tikrai labai smarkiai nukentėjo. Bet, laimei, jame nėra nieko, kas turėtų ypatingos istorinės vertės.

Uspenijės sobore pramušta skylė viename iš kupolų, bet sviedinys sužalojo tik keletą kvadratinių pėdų mozaikos, dengiančios lubas. Sviedinių smarkiai sužalotos freskos ant Apreiškimo soboro portalo. Kitu sviediniu numuštas Ivano Didžiojo varpinės kampas. Į Čiudo vienuolyną pataikė apie 30 sviedinių, bet tik vienas iš jų įlėkė pro langą į pastato vidų, o visi kiti sprogo, atsimušę į tvirtas plytų sienas arba stogo atbrailas.

Sugadintas laikrodys Spaso bokšte. Trejybės vartai apšaudant sužaloti, bet juos lengva suremontuoti. Nuo vieno iš kampinių bokštų nuplėštas stogas smailia viršūne.

Vasilijaus Palaimintojo cerkvė liko nepaliesta, lygiai taip pat, kaip ir Didieji Kremliaus rūmai, kurių rūsiuose saugomos visos Maskvos ir Petrogrado brangenybės, ir Granovitaja palata, kur yra valstybės brangenybės. Į tas vietas niekas nebuvo netgi įjęs.

2

NUO ŠVIETIMO LIAUDIES KOMISARO

„Draugai!

...Jūs — jauni šalies šeimininkai ir, nors daug apie ką jums dabar reikia pagalvoti ir daug kuo pasirūpinti, jūs sugebėsite apginti ir šį meninį bei mokslinį savo turtą.

Draugai! Maskvoje įvyko baisi, nepataisoma nelaimė. Vykstant pilietiniam karui, buvo bombarduota daugelis miesto dalių. Kilo gaisrai. Kai kas buvo išgriauta. Neapsakomai baisu būti švietimo komisaru įnirtingo, negailestingo, naikinančio karo ir stichinio griovimo metu. Tomis sunkiomis dienomis paguodą teikia tik viltis, kad nugalės socializmas, šaltinis naujos, aukštesnės kultūros, kuri už viską mums atlygins ir mus paguos. Bet man tenka atsakomybė už liaudies meninio turto apsaugą...

Negalima likti poste, kuriame esi bejėgis. Todėl aš atsistatydinau*.

* A. Lunačarskis liko liaudies komisaro poste.— *Rus. leid. red.*

Tačiau aš maldauju jus, draugai, paremkite mane, padėkite man. Saugokite sau ir palikuonims mūsų žemės grožybes. Būkite liaudies turto saugotojai.

Netrukus ir didžiausi neišmanėliai, kuriuos priespauda taip ilgai laikė tamsoje, apsišvies ir supras, koks džiaugsmo, jėgos, išminties šaltinis yra meno kūriniai.

Rusų darbo liaudie, būk rūpestinga, taupi šeiminkė! Piliečiai, visi, visi piliečiai, saugokite mūsų bendrą turta.

Švietimo liaudies komisaras *A. Lunačarskis*

1917 m. lapkričio 3 d."

3

„KLAUSIMŲ LAPAS BURŽUAZIJAI“

Rajonas	Pavardė	Namų k-tas
Nr.	Vardas Tėvo vardas	Nr.

Adresas namo Nr. buto Nr.
gatvė ar skersgatvis

Lytis	Amžius	Turimos atsargos			
		Medžiagų	Aršinių	Gatavų daiktų	vnt.
Vidutinės mėnesio					
Pajamos	Išlaidos	Baltiniams		Paltų (žieminių, vasarinių ir rudeninių)	
		Lengv. drabužiams (kostiumams)		Suknelių ir kostiumų	
Mėnesinis mokestis		Sunk. drabužiams (paltams)		Baltinių pakaitos	
Už butą	Už kambarį	Kitų rūšių		Avalynės porų	
				Kaliošų porų ..	

Tvirtinu savo parašu, kad pateikti duomenys teisingi ir kad kitoje vietoje kortelių negavau

Maskva, 191.. m. d.

Parašas

Namų komiteto
antspaudas

Buto nuomininko parašas *

* Spausdinama pagal Dž. Rido pateikiamą dokumento fotografiją. Dž. Ridas, pateikdamas šį dokumentą, nurodo, jog Maskvos Karinio revoliucinio komiteto įsakymu atimamos iš buržuazijos atsargos turėjo sudaryti fondą, kuris buvo paskirstomas tarp vargingiausiųjų darbininkų ir kareivių.— Rus. leid. red.

REVOLIUCINĖS PRIEMONĖS FINANSŲ SRITYJE

Įsakymas

„Remdamasis Karinio revoliucinio komiteto prie Maskvos D. ir K. D. tarybų suteiktais man įgaliojimais, nutariu:

1) Visi bankai ir jų skyriai, Centrinė valstybinė taupomoji kasa ir jos skyriai, taip pat taupomosios kasos prie pašto-telegrafo skyrių atidaromos nuo lapkričio 9 d., nuo 11 iki 1 val. dienos, iki specialaus įsakymo.

2) Pagal einamąsias sąskaitas ir taupomųjų kasų knygeles minėtos įstaigos visiškai laisvai išduoda ne daugiau kaip 150 rb kiekvienam indėlininkui artimiausios savaitės laikotarpiu.

3) Išduoti daugiau kaip 150 rb per savaitę pagal einamąsias sąskaitas ir taupomųjų kasų knygeles, taip pat išduoti iš kitų įvairių pavadinimų sąskaitų leidžiama artimiausių trijų dienų — lapkričio 9, 10 ir 11 d. — laikotarpiu tik:

a) iš karinių dalių sąskaitų jų poreikiams patenkinti;
b) tarnautojų algoms ir darbininkų darbo užmokesčiui apmokėti pagal sąrašus ir tabelius, patvirtintus fabriku bei gamyklų komitetų arba tarnautojų tarybų ir paliudytus komisarų arba Karinio revoliucinio komiteto ir rajoninių karinių revoliucinių komitetų atstovų parašu.

4) Pagal perlaidas išduodama ne daugiau kaip 150 rb, kitos sumos įrašomos į einamąją sąskaitą, iš kurios pinigai išduodami bendra, šiuo dekretu nustatyta tvarka.

5) Visos kitos aktyvios operacijos tų trijų dienų laikotarpiu draudžiamos.

6) Priimti pinigus į visokias sąskaitas leidžiama, neribojant jų apimties.

7) Finansinės tarybos atstovai nurodytiems 3-iajame punkte leidimams patvirtinti posėdžiauja nuo 10 val. ryto iki 2 val. dienos Biržos rūmuose, Iljinkoje.

8) Bankai ir taupomosios kasos atsiunčia dienos kasos lapo rezultatus, pabaigus operacijas, iki 5 val. dienos, į Tarybos būstinę Skobelevo aikštėje, Karinio revoliucinio komiteto Finansinės tarybos adresu.

9) Įvairių pavadinimų kredito įstaigų valdytojai ir tarnautojai, atsisakantys įvykdyti šį dekretą, kaip revoliu-

cijos ir plačiųjų liaudies masių priešai, traukiami atsakomybėn visu revoliucinio poveikio griežtumu. Jų sąrašai skelbiami visų žiniai.

10) Atskirų taupomųjų kasų ir bankų operacijoms kontroliuoti šio dekreto ribose rajoniniai kariniai revoliuciniai komitetai išrenka po tris savo atstovus ir paskelbia, kur jie posėdžiauja.

Karinio revoliucinio komiteto įgaliotasis komisaras
S. Ševerdinas-Maksimenka"

XI skyriui

1

CHRONOLOGINIAI SKYRIAUS RĖMAI

Šis skyrius apima maždaug dviejų mėnesių laikotarpį. Tai derybų su sąjungininkais, derybų ir paliaubų su vokiečiais ir Bresto derybų pradžios laikotarpis. Tuo pačiu laikotarpiu buvo padėti ir pirmieji Tarybų valstybės kūrimo pagrindai.

Tačiau šitiems be galo svarbiems istoriniams įvykiams aprašyti ir nušviesti reikia daug vietos ir, be to, tai neįeina į šios knygos uždavinius. Todėl jie nukelti į kitą mano knygą — „Nuo Kornilovo iki Bresto“.

Tad šiame skyriuje aš apsiribuju tik Tarybinės vyriausybės darbu stiprinant politinę valdžią šalies viduje ir trumpai apžvelgiu jos pergalingą kovą su priešiškais elementais, kurios vystymą laikinai buvo sutrukdžiusi sunki Bresto taika.

2

RUSIJOS TAUTŲ TEISIŲ DEKLARACIJA

(Įvadas)

„Darbininkų ir valstiečių Spalio revoliucija vyko po bendra išsivadavimo vėliava.

Išsivaduoja valstiečiai iš dvarininkų valdžios, nes nėra daugiau dvarininkų žemės nuosavybės — ji panaikinta. Išsivaduoja kareiviai ir jūreiviai iš patvaldžių generolų valdžios, nes generolai nuo šiol bus renkami ir atšaukiami. Išsivaduoja darbininkai nuo kapitalistų kaprizų ir saviya-

lės, nes nuo šiol bus nustatyta darbininkų kontrolė gamykloms ir fabrikams. Visa, kas gyva ir gyvybinga, išsivaduoja nuo neapkenčiamų varžtų.

Lieka tik Rusijos tautos, kentėjusios ir tebekenčiančios priespaudą ir savivalę, kurių išvadavimas turi būti tuoj pradėtas, kurių išvadavimas turi būti įvykdytas ryžtingai ir negrižtamai.

Carizmo epochoje Rusijos tautos sistemingai buvo kurstomos viena prieš kitą. Tokios politikos rezultatai žinomi: skerdynės ir pogromai, iš vienos pusės, tautų vergovė — iš antros.

Šios gėdingos kurstymo politikos nebėra, ir prie jos negali būti grįžtama. Nuo šiol ji turi būti pakeista Rusijos tautų savanoriškos ir garbingos sąjungos politika.

Imperializmo laikotarpiu, po Vasario revoliucijos, kada valdžia perėjo į kadetinės buržuazijos rankas, nepridengta kurstymo politika buvo pakeista bailaus nepasitikėjimo Rusijos tautomis politika, priekabių ir provokacijų politika, pridengta žodiniaisi pareiškimais apie tautų „laisvę“ ir „lygybę“. Tokios politikos rezultatai yra žinomi: nacionalinės nesantaikos stiprėjimas, tarpusavio pasitikėjimo pakirtimas.

Šiai negarbingai melo ir nepasitikėjimo, priekabių ir provokacijų politikai turi būti padarytas galas. Nuo šiol ji turi būti pakeista atvira ir garbinga politika, vedančia į visišką Rusijos tautų tarpusavio pasitikėjimą.

Tik esant tokiam pasitikėjimui, gali susikurti garbinga ir tvirta Rusijos tautų sąjunga.

Tik esant tokiai sąjungai, Rusijos tautų darbininkai ir valstiečiai gali būti suvienyti į vieną revoliucinę jėgą, galinčią atsilaikyti prieš visus imperialistinės aneksionistinės buržuazijos pasikėsinimus...

1917 m. lapkričio 15 (2) d."

3

DEKRETAI

Dekretas dėl bankų nacionalizavimo

„Siekiant teisingai organizuoti liaudies ūkį, siekiant ryžtingai panaikinti bankų spekuliaciją ir visokeriopai išlaisvinti darbininkus, valstiečius ir visus darbo žmones iš bankinio kapitalo išnaudojimo ir siekiant sudaryti tikrai

tarnaujantį liaudies ir vargingųjų klasių interesams — vieną Rusijos respublikos liaudies banką, CVK nutaria:

1. Bankininkystė skelbiama valstybės monopolium.
2. Visi dabar esantys privatūs akciniai bankai ir bankų kontoros sujungiami su Valstybės banku.
3. Likviduojamų įmonių aktyvus ir pasyvus perima Valstybės bankas.
4. Privačių bankų susiliejo su Valstybės banku tvarka nustatoma specialiu dekretu.
5. Laikina tvarkyti privačių bankų reikalus pavedama Valstybės banko tarybai.
6. Smulkių indėlininkų interesai bus pilnutinai apsaugoti“.

Dekretas dėl visų karių teisių sulyginimo

„Igyvendindama revoliucinės liaudies valią dėl kuo greičiausio ir ryžtingo visų senosios nelygybės kariuomenėje liekanų panaikinimo, Liaudies Komisarų Taryba nutaria:

1. Visi rangai ir laipsniai kariuomenėje, nuo jefreiterio iki generolo, panaikinami. Rusijos respublikos kariuomenę nuo šiol sudaro laisvi ir vienas kitam lygūs piliečiai, turintys garbingą revoliucinės kariuomenės karių vardą.
2. Visos privilegijos, susijusios su buvusiais rangais ir laipsniais, kaip ir visi išoriniai skirtumai, panaikinami.
3. Visi titulai panaikinami.
4. Visi ordinais ir kiti pasižymėjimo ženklai panaikinami.
5. Panaikinus karininko vardą, panaikinamos ir visos atskiros karininkų organizacijos.
6. Pasiuntinių institutas veikiančiojoje kariuomenėje panaikinamas.

P a s t a b a. Pasiuntiniai paliekami tik prie pulkų raštinių, komitetų ir kitų kariuomenės organizacijų.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)

Karo ir jūrų reikalų liaudies komisaras *N. Krylenka*
Karo reikalų liaudies komisaras *N. Podvoiskis*
Karo reikalų liaudies komisarų pavaduotojai:
Kedrovas, Sklianskis, Legranis, Mechanošinas
Tarybos sekretorius *N. Gorbunovas*

1917 m. gruodžio 16 d.“

*Dekretas dėl renkamumo principo
ir dėl valdžios organizacijos
kariuomenėje*

„1. Kariuomenė, tarnaujanti darbo liaudies valiai, paklūsta aukščiausiojo tos valios reiškejo — Liaudies Komisarų Tarybos — valiai.

2. Visa valdžia kiekvienos karinės dalies ir jų junginių ribose priklauso atitinkamiems kareivių komitetams ir taryboms.

3. Kariuomenės gyvenimo ir veiklos sritims, jau esantiems komitetų žinioje, dabar tiesiogiai vadovauja komitetai. Toms veiklos sritims, kurių komitetai tvarkyti negali, nustatoma komitetų arba tarybų kontrolė.

4. Įvedamas vadų ir pareigūnų renkamumas. Vadai, iki pulko vado imtinai, renkami savo skyrių, būrių, kuopų, komandų, eskadronų, baterijų, divizionų ir pulkų visuotiniu balsavimu. Vadus, aukštesnius už pulko vadą, iki Vyriausiojo kariuomenės vado imtinai, renka atitinkami suvažiavimai arba pasitarimai prie atitinkamų komitetų.

P a s t a b a. Pasitarimą reikia suprasti kaip atitinkamo komiteto susirinkimą drauge su vienu laipsniu žemesnių komitetų delegatais.

5. Išrinktus vadus, aukštesnius už pulko vadą, tvirtina artimiausias Aukščiausiasis komitetas.

P a s t a b a. Tuo atveju, jei Aukščiausiasis komitetas motyvuotai atsisako patvirtinti išrinktą viršininką, atitinkamo žemesnio komiteto pakartotinai išrinktas viršininkas turi būti būtinai patvirtinamas.

6. Armijų vadai renkami armijų suvažiavimuose. Frontų vadai renkami frontų suvažiavimuose.

7. Į techninio pobūdžio vietas, reikalaujančias specialaus išsilavinimo, specialių žinių arba kitokio praktinio pasirengimo, kaip antai: gydytojų, inžinierių, technikų, telegrafinių, radiotelegrafinių, lakūnų, automobilistų ir pan., skiria atitinkami specialių dalių komitetai tik tuos asmenis, kurie turi atitinkamų specialių žinių.

8. Štabų viršininkus renka specialių pasirengimą turinčių asmenų suvažiavimai.

9. Visus kitus štabo darbuotojus skiria štabų viršininkai ir tvirtina atitinkami suvažiavimai.

P a s t a b a. Visi asmenys, turinys specialų išsimokslinimą, turi būti specialioje įskaitoje.

10. Viršininkai, vyresnio už šaukiamąjį kareivių amžių, tarnaujantys kariuomenėje, neišrinkti į tas ar kitas pareigas ir tuo pačiu atsidūrę eilinių padėtyje, turi teisę išeiti į atsargą.

11. Į visas kitas ne vadų pareigas, išskyrus ūkinės dalies pareigas, darbuotojus skiria atitinkamas renkamas viršininkas.

12. Smulki instrukcija dėl vadų rinkimų bus išleista atskirai.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas

V. Uljanovas (*Leninas*)

Karo ir jūrų reikalų liaudies komisaras

N. Krylenka

Karo reikalų liaudies komisaras

Podvoiskis

Karo reikalų liaudies komisaro pavaduotojai:

Kedrovas, Sklianskis, Legranis, Mechanošinas

Tarybos sekretorius N. Gorbunovas“

Dekretas dėl luomų ir civilinių rangų panaikinimo

„Str. 1. Visi iki šiol Rusijoje buvę luomai ir piliečių skirstymas į luomus, luominės privilegijos ir apribojimai, luominės organizacijos ir įstaigos, taip pat ir visi civiliniai rangai panaikinami.

Str. 2. Visokie luomai (bajoro, pirklio, miestiečio, valstiečio ir kt. titulai — kunigaikščių, grafų ir kt.) ir civilinių rangų pavadinimai (slaptieji, valstybės ir kiti patarėjai) panaikinami; visiems Rusijos gyventojams nustatomas vienas bendras — Rusijos respublikos piliečių — pavadinimas.

Str. 3. Bajorų luominių įstaigų turtas tučtuojau perduodamas atitinkamoms žemstvy savivaldybėms.

Str. 4. Pirklių ir miestiečių draugijų turtas tučtuojau perduodamas atitinkamų civilinių savivaldybių žinion.

Str. 5. Visos luominės įstaigos, jų bylos, dokumentai ir archyvai tučtuojau perduodami atitinkamų miestų ir žemstvy savivaldybių žinion.

Str. 6. Visi atitinkami iki šiol galiojusių įstatymų straipsniai panaikinami.

Str. 7. Šis dekretas įsigalioja jo paskelbimo dieną ir tuojau pat imamas vykdyti vietinių Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų.

Šis dekretas patvirtintas Darbininkų ir kareivių deputatų tarybų Centro Vykdomojo Komiteto posėdyje 1917 m. lapkričio 10 d.

Pasirašė:

CVK pirmininkas *Sverdlovas*
Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)
Liaudies Komisarų Tarybos reikalų valdytojas
V. Bonč-Brujevičius
Tarybos sekretorius *N. Gorbunovas*"

Gruodžio 3 (lapkričio 20) d. Liaudies Komisarų Taryba n u t a r ė: „sumažinti algas visiems be išimties valstybinių įstaigų, tiek bendrų, tiek specialių, pareigūnams ir tarnautojams“.

Liaudies Komisarų Taryba pradžia nustatė pačių liaudies komisarų algų dydį — 500 rb per mėnesį plus po 100 rb priedo už kiekvieną suaugusį nedarbingą šeimos narį.

Tokia buvo didžiausia alga vyriausybinėje tarnyboje.

4

Grafienė Panina buvo suimta ir iškvosta Aukščiausiamajame revoliuciniame tribunole. Apklausa išdėstyta kitoje mano knygoje — „Nuo Kornilovo iki Bresto“ (skyriuje „Revoliucinis teisėtumas“). Teismo sprendimu kaltinamoji turėjo gražinti pinigų ir gavo viešą papeikimą. Kitais žodžiais tariant, ji tiesiog buvo išleista į laisvę.

5

IŠ MENŠEVIKŲ LAIKRAŠČIO „DRUG NARODA“
LAPKRIČIO 5 (18) d.

„Istorija su bolševikų „nedelsiama taika“ primena komišką kino filmą. Neratovas bėga — Trockis persekioja. Neratovas lipa ant sienos — Trockis paskui jį. Neratovas neria į vandenį — Trockis paskui jį. Neratovas lipa ant

stogo — Trockis vejasi jo pėdomis. Neratovas lenda po lova — Trockis gauda jį ir ten. Sugavo! Suprantama, tuojau pat pasirašoma taika.

Tuščia ir tylu užsienio reikalų ministerijoje. Kurjeriai pagarbūs, bet jų veiduose gaiži išraiška.

O jeigu taip suėmus pasiuntinį ir su juo pasirašius susitarimą dėl paliaubų arba net dėl taikos? Bet tie pasiuntiniai — stebėtinai žmonės. Tylai ir tylai sau, lyg nieko negirdėtų. Ei jūs — Anglija, Prancūzija, Vokietija! Mes pasirašėme su jumis paliaubas. Ar gali būti, kad jūs apie tai nieko nežinotumėte? Bet juk tai išspausdinta visuose laikraščiuose ir išklijuota ant visų sienų. Bolševiko garbės žodis, taika jau pasirašyta! Mes iš jūsų nieko neprašome — tik parašyti du žodelius...

Pasiuntiniai tyli. Valstybės tyli. Tylu ir tuščia vidaus reikalų ministerijoje.

— Paklauskite, — sako Robespjeras-Trockis savo padėjėjui Maratui-Urickiui, — važiuokite pas Anglijos pasiuntinį, pasakykite jam, jog mes siūlome taiką.

— Eikite pats, — atsako Maratas-Urickis. — Jis nepriima.

— Tai paskambinkit jam telefonu.

— Mėginau. Ragelis nuimtas.

→ Pasiųskite telegramą.

— Siunčiau.

— Na, ir ką gi?

Maratas-Urickis šypsosi ir neatsako. Robespjeras-Trockis piktai nusispjauna į kampa.

— Klausykite, Maratai, — vėl pradeda Trockis po minutės. — Mums būtinai reikia parodyti pasauliui, kad mes vykdome aktyvią užsienio politiką. Kaip šitai padaryti? ..

— Išleisti dar vieną įsakymą dėl Neratovo suėmimo, — išmintingai atsako Urickis.

— Maratai, jūs žioplys! — sušunka Trockis. Ir staiga jis atsistoja, rūstus ir didingas, tą minutę tikrai panašus į Robespjerą.

— Uricki, rašykite! — sako jis griežtai. — Rašykite laišką Anglijos pasiuntiniui — registruotą laišką su apmokėtu atsakymu. Rašykite! Aš taip pat rašysiu. Viso pasaulio tautos laukia nedelsiamos taikos.

Didžiulėje ir tuščioje užsienio reikalų ministerijoje girdėti tik dviejų rašomųjų mašinėlių stuksenimas. Savo paties ranka Trockis vykdo aktyvią užsienio politiką".

„SUSITARIMO KLAUSIMU

Visų darbininkų ir visų kareivių dėmesiui

Lapkričio 11 d. Preobražensko pulko klube įvyko nepaprastasis visų Petrogrado įgulos dalių atstovų susirinkimas.

Tas susirinkimas buvo sušauktas Preobražensko ir Semionovo pulkų iniciatyva apsvarstyti klausimams, kurios socialistinės partijos yra už Tarybų valdžią, kurios prieš Tarybų valdžią, kurios už liaudį, kurios prieš ją ir ar įmanomas susitarimas.

Į susirinkimą buvo pakviesti Tarybų Centro Vykdomojo Komiteto, miesto dūmos, avksentjeviškosios Valstiečių tarybos ir visų politinių partijų atstovai, nuo bolševikų iki liaudies socialistų imtinai.

Po ilgo svarstymo, išklausęs visų partijų ir organizacijų kalbas, susirinkimas didžiąja balsų dauguma pripažino, kad tik bolševikai ir kairieji eserai yra už liaudį, o visos kitos partijos tik dangstosi susitarimo šūkiu, kad atimtų iš liaudies tuos iškovojimus, kurie buvo pasiekti Didžiosios Spalio darbininkų ir valstiečių revoliucijos dienomis.

Štai tekstas rezoliucijos, priimtos tame Petrogrado įgulos susirinkime 61 balsu prieš 1, 12-kai susilaikius:

„Įgulos susirinkimas, sušauktas Preobražensko ir Semionovo pulkų iniciatyva, išklausęs visų socialistinių partijų ir visuomenės organizacijų atstovus susitarimo klausimu, mano, jog: 1) Tarybų (2-ojo šaukimo) Centro Vykdomojo Komiteto atstovai, bolševikų partijos ir kairiųjų eserų atstovai aiškiai pareiškė, kad jie už Tarybų valdžią, už dekretus dėl žemės, dėl taikos ir dėl gamybos kontrolės ir kad šiuo pagrindu jie laiko galimą socialistinių partijų susitarimą; 2) tuo pat metu kitų partijų (socialistų revoliucionierių ir menševikų) atstovai arba nedavė atsakymo, arba tiesiog pareiškė, kad jie yra prieš Tarybų valdžią ir prieš dekretus dėl žemės, taikos ir kontrolės.

Dėl to pasitarimas nutaria: pirma, pareikšti griežtą paaukimą toms partijoms, kurios, dangstydamosi susitarimo šūkiu, iš tikrųjų nori sužlugdyti iškovojimus, kuriuos liau-

dis pasiekė Spalio revoliucijos dienomis; antra, pareikšti visišką pasitikėjimą CVK ir Liaudies Komisarų Tarybai ir pažadėti jiems visišką paramą.

Tuo pat metu susirinkimas yra tos nuomonės, kad draugai kairieji eserai turi iėiti į liaudies vyriausybės sudėtį.

*Petrogrado įgulos kariuomenės dalių
atstovų pasitarimas"*

7

VYNO POGROMAI

Vėliau paaiškėjo, kad netvarką tarp kareivių provokavo speciali organizacija, kurią išlaikė kadetai. Į kareivines būdavo paskambinama telefonu ir pranešama, kad štai tokioje vietoje duodama vyno ar degtinės, nurodant tikslų adresą. Kai kareiviai atbėgdavo į nurodytą vietą, juos sutikdavo specialus žmogus, kuris ir parodydavo jiems rūsį.

Liaudies Komisarų Taryba paskyrė specialų komisarą kovai su girtavimu, kuris ne tik negailestingai slopino visus vyno pogromus, bet ir naikino vyno atsargas; šitaip buvo sudaužyta ir išpilta daug šimtų tūkstančių butelių. Žiemos rūmų rūsiai, kur buvo saugoma daugybė retų vynu — jų bendroji vertė sudarė daugiau kaip 5 milijonus dolerių — susilaukė to paties likimo. Iš pradžių juose tiesiog buvo daužomi ir išpilami buteliai, o paskui tai, kas liko, nuvežta į Kronštata, kur buteliai ir statinės buvo sudaužyti ir išpilti.

Atliekant šį darbą, Kronštato jūreiviai — „revoliucijos pažiba ir pasididžiavimas“, kaip juos vadino Trockis, — parodė geležinę ištvermę ir drausmę. . .

8

SPEKULIANTAI

Du dekretai

*„Liaudies Komisarų Taryba
Kariniam revoliuciniam komitetui*

Karo, neūkiškumo sukeltą maisto suirutę be galo aštrina spekuliantai, marodieriai ir jų talkininkai geležinkeluose, laivininkystėje, transporto kontorose ir kt.

Didžiausių liaudies nelaimių sąlygomis nusikaltėliai grobuonys, besivaikydami pelno, žaidžia milijonų kareivių ir darbininkų sveikata ir gyvybę.

Tokia padėtis daugiau negali būti pakenčiama nė vienos dienos.

Liaudies Komisarų Taryba siūlo Kariniam revoliuciniam komitetui imtis griežčiausių priemonių spekuliacijai ir sabotazui, atsargų nuslėpimui, piktybiniam krovinių sulikymui ir kt. su šaknimis išrauti.

Visi asmenys, kalti šios rūšies veiksmais, pagal specialius Karinio revoliucinio komiteto nutarimus turi būti *tuč-tuojau suimami ir įkalinami Kronštato kalėjimuose*, iki bus perduoti kariniam revoliuciniam teismui.

Visos liaudinės organizacijos turi būti įtrauktos į kovą su maisto grobuonimis.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)"

„Visiems doriems piliečiams

Karinis revoliucinis komitetas nutaria:

Plėšikai, marodieriai, spekuliantai skelbiami liaudies priešais. . .

Visoms visuomeninėms organizacijoms, visiems doriems piliečiams Karinis revoliucinis komitetas siūlo: tuojau pat pranešti apie visus žinomus plėšimo, marodieriavimo, spekuliacijos atvejus Kariniam revoliuciniam komitetui.

Kova su tuo blogiu — bendras visų dorų žmonių reikalas. Karinis revoliucinis komitetas laukia paramos iš tų, kuriems brangūs liaudies interesai.

Karinis revoliucinis komitetas negailestingai persekios spekuliantus ir marodierius.

Karinis revoliucinis komitetas

Petrogradas, 1917 m. lapkričio 10 d."

9

PURIŠKEVIČIAUS LAIŠKAS KALĖDINUI

„Petrogrado padėtis beviltiška. Miestas atkirstas nuo išorinio pasaulio ir visas yra bolševikų valdžioje. Žmonės

gaudomi gatvėse, metami į Nevą, skandinami ir be teismo įkalinami. Netgi Burcevas yra Petropavlovsko tvirtovėje, jam skirtas griežtas režimas.

Organizacija, kuriai aš vadovauju, dirba nenuleisdama rankų, stengdamasi suburti karininkus ir visus karo mokyklų likučius ir juos apginkluoti. Išgelbėti padėti galima tik sudarius karininkų ir kariūnų pulkus. Jiems smogus ir pasiekus pirmą laimėjimą, bus galima gauti ir čionykščių karinių dalių; tačiau iš karto be šios sąlygos negalima tikėtis nė vieno kareivio, nes geriausieji iš jų išsklaidyti ir niekšų terorizuojami visuose pulkuose. Daugelis kazokų propagandos paveikti dėl keistos Dutovo politikos; šis praleido momentą, kai ryžtingais veiksmais buvo galima dar ką nors pasiekti. Įkalbinėjimų ir įtikinėjimų politika davė savo vaisių: visi dori žmonės įbauginti, užguiti, viešpatauja nusikaltėliai ir padugnės, su kuriais dabar reikės susidoroti jau tik viešais sušaudymais ir kartuvėmis.

Mes laukiame jūsų, generole, čia atvykstant, ir tuo momentu, kai jūs atvyksite, stosime į kovą visomis turimomis jėgomis. Bet mums reikia užmegzti su jumis ryšį ir visų pirma sužinoti štai ką:

1. Ar jums žinoma, kad jūsų vardu visiems karininkams, kurie galėtų dalyvauti būsimoje kovoje, čia siūloma palikti Petrogradą tariamai tam, kad jie galėtų prisijungti prie jūsų.

2. Kada maždaug bus galima tikėtis jūsų priartėjimo prie Petrogrado. Apie tai mums būtų naudinga žinoti iš anksto, kad suderintume savo veiksmus.

Kad ir nusikalstamai nejudri yra čionykštė sąmoningoji visuomenė, kuri leidžia, kad jai užkrautų ant sprando bolševikų jungą, kad ir stebėtinai ištižusi yra žymi dalis karininkų, kuriuos sunku suorganizuoti, mes tikime, jog esame teisūs, ir mes laimėsime prieš nusikaltėliškas ir tamsiąsias jėgas, veikdami tėvynės meilės vardan ir dėl jos išgelbėjimo. Kas beatsitiktų, mes nepuolame dvasia ir liksime tvirti iki galo“.

Puriškevičius buvo patrauktas į Revoliucinio tribunolo teismą ir nuteistas trumpą laiką kalėti.

„DEKRETAS DĖL VALSTYBĖS MONOPOLIO SKELBIMAMS ĮVEDIMO

1. Apmokamų skelbimų spausdinimas periodiniuose spaudos leidiniuose, lygiai kaip ir rinkiniuose bei afišose, taip pat skelbimų teikimas kioskams, kontoroms ir pan. įstaigoms skelbiamas valstybės monopolium.

2. Spausdinti tokius skelbimus gali tik Laikinosios darbininkų ir valstiečių vyriausybės leidiniai Petrograde ir vietinių Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų leidiniai. Už skelbimų spausdinimą neturintys šios teisės leidiniai uždaromi.

3. Laikraščių, kontorų skelbimams skelbti savininkai, taip pat visi tarnaujantys kontorose, ekspedicijose ir bet kuriose kitose tokio pobūdžio įstaigose privalo toliau dirbti savo darbą, kol jis bus perduotas anksčiau nurodytiems valstybės organams, atsakydami už visišką jo tvarką, už nenutrūkstamą įmonių veiklą ir už perdavimą Tarybų leidiniams tiek visų privačių skelbimų, tiek visų gautų pinigų už priimtus skelbimus, taip pat už visišką atskaitomybę, pridodant dokumentus.

4. Visi leidinių ir įmonių, priimančių apmokamus skelbimus, vedėjai, taip pat visi tų įmonių tarnautojai ir darbininkai įpareigojami tučtuojau susirinkti į miestų susirinkimus ir susijungti iš pradžių į miestų sąjungas, o paskiau į sąjunginę sąjungą, kad sėkmingiau ir teisingiau būtų organizuojamas įmonių tvarkymas ir privačių skelbimų spausdinimas tarybiniuose leidiniuose, taip pat tam, kad būtų parengtos taisyklės dėl gyventojams patogesnio tų skelbimų priėmimo ir spausdinimo.

5. Nusikaltusieji dokumentų ar piniginių sumų nuslėpimu, taip pat 3 ir 4 paragrafuose nurodytų priemonių sabotavimu baudžiami viso turto konfiskavimu ir įkalinimu iki 3 metų.

6. Apmokamas skelbimų spausdinimas privačiuose leidiniuose ataskaitų, reklaminių straipsnių forma ar kitokiomis užmaskuotomis formomis baudžiamas ta pačia bausme.

7. Įmonės, priimančias ir duodančias skelbimus, valstybė konfiskuoja, išmokėdama, jei tai reikalinga, jų savininkams laikiną valstybinę pašalpą. Smulkiems konfiskuo-

jamų įmonių savininkams, indėlininkams ir akcininkams gražinami visi jų indėliai.

8. Visi leidiniai, kontoros, ekspedicijos ir apskritai įmonės, spausdinančios apmokamus skelbimus, privalo tučtuojau pateikti Darbininkų ir kareivių deputatų taryboms tikslius duomenis apie savo buvimo vietą ir pradėti perdavinėti bylas ir skelbimus, nes priešingu atveju joms gresia 5 paragrafe nurodytos baudmės.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)

Švietimo liaudies komisaras A. Lunačiarškis
Patvirtino antspaudu sekretorius N. Gorbunovas"

11

„PRIVALOMAS NUTARIMAS

1. Petrogrado mieste skelbiama apgulos padėtis.
2. Visokie susirinkimai, mitingai, sambūriai ir pan. gatvėse bei aikštėse draudžiami.
3. Mėginimai nusiaubti vyno rūsius, sandėlius, gamyklas, parduotuves, privačius butus ir kt. ir pan. *bus nutraukiami kulkosvaidžių ugnimi be jokio įspėjimo.*
4. Namų komitetai, durininkai, kiemsargiai ir milicija besąlygiškai įpareigojami palaikyti griežčiausią tvarką namuose, kiemuose ir gatvėse; namų vartai ir durys turi būti užrakinami 9 val. vakaro ir atrakinami 7 val. ryto. Po 9 val. vakaro išleisti gyventojus, tik namų komitetams kontroliuojant.
5. Asmenys, kurie dalys, pardavinės ar įsigis bet kokių alkoholinių gėrimų, taip pat tie, kurie pažeis 2 ir 4 punktus, bus tučtuojau suimti ir griežčiausiai nubausti.

*Kovos su pogromais komitetas
prie Darbininkų ir kareivių deputatų tarybos
vykdomojo komiteto*

Petrogradas, gruodžio 6 d., 3 val. nakties".

12

„Į GYVENTOJUS

Draugai darbininkai, kareiviai, valstiečiai, visi darbo žmonės!

Darbininkų ir valstiečių revoliucija galutinai nugalėjo Petrograde... ir Maskvoje...

Iš fronto ir iš kaimų kas dieną ir kas valandą atplaukia pranešimai apie tai, kad didžioji dauguma kareivių apkauso ir valstiečių apskirtyse remia naująją vyriausybę... Darbininkų ir valstiečių revoliucijos pergalė užtikrinta, nes už ją stoji jau liaudies dauguma.

Visiškai suprantama, kad dvarininkai ir kapitalistai, *aukštesnieji* tarnautojai ir valdininkai, glaudžiai susiję su buržuazija, žodžiu tariant, visi turtingieji ir remiantieji turtinguosius pasitinka naująją revoliuciją priešiška, priešinasi jos pergalei, grasina bankų veiklos nutraukimu, trikdo arba nutraukia įvairių įstaigų darbą, visaip jam kliudo, stabdo jį čia tiesiogiai, čia netiesiogiai. Kiekvienas sąmoningas darbininkas puikiai suprato, kad su tokiu pasipriešinimu mes neišvengiamai susidursime, nes aukštesnieji tarnautojai buvo parenkami prieš liaudį ir nenori be pasipriešinimo atiduoti savo pozicijų liaudžiai. Darbo žmonių klasės nė minutės neišsigąs šio pasipriešinimo...

Mūsų pusėje yra liaudies dauguma. Mūsų pusėje yra viso pasaulio dirbančiųjų ir engiamųjų dauguma. Mūsų pusėje yra teisingumas. Mūsų pergalė užtikrinta.

Kapitalistų ir aukštesniųjų tarnautojų pasipriešinimas bus palaužtas. Nė iš vieno žmogaus mes neatimame turto be specialaus valstybinio įstatymo dėl bankų ir sindikatų nacionalizavimo. Šis įstatymas yra rengiamas. Nė vienas darbo žmogus ir darbininkas nenustos nė kapeikos; priešingai, jam bus suteikta pagalba. Išskyrus griežčiausią apskaitą ir kontrolę, išskyrus anksčiau nustatytų mokesčių ėmimą, jokių kitų priemonių vyriausybė nenori įvesti...

Draugai darbo žmonės! Atsiminkite, kad *jūs patys* dabar valdote valstybę. Niekas jums nepadės, jeigu jūs patys nesusijungsite ir nepaimsite *visų* valstybės *reikalų į savo* rankas. *Jūsų* Tarybos — nuo šiolei valstybinės valdžios organai, pilnateisiai, sprendžiantieji organai.

Susitelkite apie savo Tarybas. Stiprinkite jas. Imkitės patys darbo iš apačios, nieko nelaukdami. Įveskite griežčiausią revoliucinę tvarką, negailestingai slopinkite girtuoklių, chuliganų, kontrrevoliucinių kariūnų, kornilovininkų mėginimus sukelti anarchiją ir panašiai.

Įveskite griežčiausią gamybos ir produktų apskaitos kontrolę. Suiminėkite ir atidavinėkite liaudies revoliuci-

niam teismui kiekvieną, kuris išdrįs kenkti liaudies reikalui, ar toks kenkimas pasireiškų gamybos sabotavimu (trikdymu, stabdymu, pakirtimu), ar grūdų ir produktų atsargų slėpimu, ar grūdų krovinių sulaikymu, ar geležinkelių, pašto, telegrafo, telefono veikimo ardymu ir apskritai bet koku pasipriešinimu didžiajam taikos reikalui, žemės perdavimo valstiečiams reikalui, darbininkų kontrolės gamybai ir produktų paskirstymui užtikrinimo reikalui.

Draugai darbininkai, kareiviai, valstiečiai ir visi darbo žmonės! Imkite *visą* valdžią į *savo* Tarybų rankas... Pamažu, sutinkant ir pritariant valstiečių daugumai, pagal jų ir darbininkų *praktinio* patyrimo nurodymus mes eisime tvirtai ir nenukrypstamai į socializmo pergalę, kurią įtvirtins labiausiai civilizuotų šalių priešakiniai darbininkai ir kuri duos tautoms tvirtą taiką ir išsivadavimą iš visokios priespaudos ir iš visokio išnaudojimo.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (*Leninas*)

Petrogradas, 1917 m. lapkričio 5 d."

13

„Į VISUS PETROGRADO DARBININKUS

Draugai! Revoliucija nugalė — revoliucija nugalėjo. Visą valdžią perėjo mūsų Taryboms. Pirmosios savaitės — sunkiausios. Reikia iki galo sutriuškinti jau palaužtą reakciją, reikia užtikrinti visišką mūsų siekimų pergalę. Darbininkų klasė turi, privalo parodyti šiomis dienomis *didžiausią ištvėrmę ir tvirtumą*, kad palengvintų naujajai liaudies Tarybų vyriausybei įvykdyti visus uždavinius. Šiomis dienomis bus išleisti nauji įstatymai darbininkų klausimu, ir tarp jų vienas iš pačių pirmųjų įstatymų bus dėl darbininkų kontrolės gamybai ir dėl pramonės reguliavimo.

Darbo žmonių masių streikai ir veiksmai Petrograde dabar tik kenkia.

Mes prašome jus tučtuojau nutraukti visus ekonominius ir politinius streikus, visiems stoti į darbą ir atlikti jį visiškai tvarkingai. Darbas gamykloje ir visose įmonėse reikalingas naujajai Tarybų vyriausybei, nes bet koks

darbų nesklandumas sudaro mums naujų sunkumų, kurių ir be to užtenka. Visi į savo vietas.

Geriausias būdas šiomis dienomis paremti Tarybų vyriausybę — atlikti savo darbą.

Tegyvvuoja tvirta proletariato ištvermė! Tegyvvuoja revoliucija!

Petrogrado Darbininkų ir kareivių deputatų taryba
Petrogrado Profesinių sąjungų taryba
Fabrikų bei gamyklų komitetų Centro taryba"

14

ATSIŠAUKIMAI IR KONTRATSIŠAUKIMAI

*„Į Petrogrado gyventojus
nuo valstybinių ir privačių bankų tarnautojų*

Draugai darbininkai, kareiviai ir piliečiai!

Karinis revoliucinis komitetas „nepaprastajame pranešime“ kaltina valstybinių ir privačių bankų bei kitų įstai-gų dirbančiuosius tuo, kad jie „ardą“ vyriausybės veiklą aprūpinant frontą maistu.

Draugai ir piliečiai, netikėkite tuo šmeižtu prieš mus, kurie sudarome bendros darbo armijos dalį.

Kad ir kaip sunku mums dirbti, amžinai gresiant prievartiniam įsikišimui į mūsų darbo gyvenimą, kad ir kaip sunku suprasti, jog tėvynė ir revoliucija yra ant pražūties krašto, mes vis dėlto nuo mažo iki didelio, tarnautojai, artelininkai, skaičiuotojai, darbininkai, kurjeriai ir t. t., toliau einame savo pareigas, kurios susijusios su fronto ir šalies aprūpinimu maistu ir apranga.

Pasikliaudami jūsų neišmanymu, draugai darbininkai ir kareiviai, pinigų ir bankų klausimais, jus kursto prieš tokius pat dirbančiuosius, kaip ir jūs, norėdami tokiu būdu atsakomybę už badaujančius ir mirstančius fronte brolius kareivius suversti nuo savęs ant niekuo nekaltų dirbančiųjų, kurie, visuotinio skurdo ir suirutės slegiami, atlieka savo pareigą.

Atminkite, darbininkai ir kareiviai! Tarnautojai visada gynė ir gins interesus darbo liaudies, kurios dalį jie sudaro, ir nė vienos kapeikos, reikalingos frontui ir darbininkams, tarnautojai nesulaikė ir nesulaikys.

Nuo šių metų spalio 24 d. iki lapkričio 10 d., t. y. per 17 dienų, pasiūsta į frontą 500 milijonų rublių, į Maskvą — 120 milijonų, neskaitant, kiek išsiūsta į kitus miestus.

Saugodami liaudies turtą, kurio pilnateisis šeimininkas gali būti tik visa rusų tauta, Steigiamojo susirinkimo atstovaujama, tarnautojai tik atsisako padėti išduoti pinigų, kurie bus panaudoti nežinomiems tikslams.

Netikėkite šmeižikais, raginančiais jus susidoroti.

*Valstybės banko
Visos Rusijos tarnautojų sąjungos Centro valdyba
Kredito įstaigų tarnautojų
Visos Rusijos profesinės sąjungos Centro valdyba*

„Į Petrogrado gyventojus

Piliečiai! Netikėkite šmeižtu, kuri mėgina jums įteigti neatsakingi asmenys, skleidžiantys baisų melą apie visus maisto ministerijos tarnautojus, taip pat apie kitų maisto organizacijų darbuotojus, kurie, nenuleisdami rankų, dirba tomis tamsiomis dienomis, kad išgelbėtų Rusiją. Piliečiai! Išklijuotuose atsišaukimuose jūs raginami su mumis susidoroti, mums primetami melagingi kaltinimai sabotažu ir streiku, mes kaltinami dėl visų nelaimių ir nesėkmių, kokias tik tenka pakelti tautai, nors mes nenuilstamai ir nuolatos kovojome ir kovojame, kad išgelbėtume rusų liaudį nuo bado baisybių. Nežiūrint į visa tai, ką mums tenka patirti kaip daug kenčiančios Rusijos piliečiams, mes nė vienai valandai nepaliekame savo sunkaus ir atsakingo darbo — aprūpiname kariuomenę ir gyventojus maistu.

Alkstančios ir šalančios kariuomenės, krauju ir kančiomis ginančios mūsų gyvybes, vaizdas nepalieka mūsų nė vienai minutei.

Piliečiai! Jeigu mums pavyko išgyventi juodžiausias dienas, kokių tik yra buvę mūsų tautos gyvenime ir istorijoje, jeigu mums pavyko apsaugoti Petrogradą nuo bado, jeigu mums pavyko neįtikėtinų, beveik antžmogiškų pastangų dėka nors šiaip taip aprūpinti kenčiančią armiją duona ir pašaru, tai tik dėl to, kad mes sąžiningai dirbome ir tebedirbame savo darbą.

Į valdžios užgrobėjų „paskutinį išpėjimą“ mes atsakome: ne jums, vedantiems šalį į suirutę, apiberti grasinimais mus, kurie darome viską, kiek tik pajėgiame, kad neduotume jai pražūti! Mes nesibijome jūsų grasinimų:

prieš mūsų akis — šventas iškankintos Rusijos paveikslas. Mes toliau dirbsime, kad aprūpintume kariuomenę ir tautą duona, mes įtempdysime paskutines jėgas, jeigu tik jūs galutinai neatimsite iš mūsų galimybės vykdyti savo pareigą tėvynei. Priešingu atveju kariuomenė ir tauta patirs visas bado baisybes, bet atsakomybė už tai kris ant smurtininkų galvų.

*Maisto ministerijos tarnautojų
vykdomasis komitetas*

„Visiems valdininkams

Šiuo pranešama, kad visi valdininkai ir pareigūnai, palikę vyriausybinę tarnybą ir visuomenines įstaigas, taip pat atleisti už sabotажą arba už tai, kad nustatytu laiku neperdavė reikalų, ir gavę atlyginimą iš anksto, bet neatidarbę už jį, privalo ne vėliau kaip iki 1917 m. lapkričio 14 (27) d. grąžinti šį atlyginimą įstaigoms, kuriose jie tarnavo.

Neįvykdžiusieji to įsakymo turės atsakyti už valstybės turto vogimą Kariniam revoliuciniam tribunolui.

Karinis revoliucinis komitetas

1917 m. lapkričio 24 (11) d."

„Nuo ypatingosios maisto valdybos

Piliečiai! Mūsų darbo sąlygos tiekiant maistą Petrogradui kiekvieną dieną darosi vis sunkesnės.

Pražūtingas Karinio revoliucinio komiteto komisarų kišimasis į mūsų darbą nesiliauja.

Jų *savavališki veiksmai*, mūsų potvarkių panaikinimas *gali sukelti katastrofą*.

Vėl užantspauduotas vienas iš šaldytuvų, kur saugoma gyventojams skirta mėsa ir sviestas. Mes negalime reguliuoti temperatūros, *kad produktai nepūtų*.

Vagonas bulvių ir vagonas kopūstų pagrobti ir išvežti nežinia kur.

Krovinius, kurie neturi būti rekvizuoti (chalva), komisarai rekvizuoja ir, kaip tai atsitiko šiomis dienomis, penkias dėžes chalvos komisaras atėmė savo naudai.

Mes negalime tvarkyti savo šaldytuvų, kur apsišaukėliai komisarai neišleidžia krovinių ir terorizuoja mūsų tarnautojus, grasindami juos suimti.

Visa, kas dedasi Petrograde, pasiekia provinciją, iš Dono, iš Sibiro, iš Voronežo ir kitų vietų pranešama, kad atsisakoma siųsti grūdus.

Ilgai taip tęstis negali.

Darbas ima kristi mums iš rankų.

Mūsų pareiga — pranešti apie tai gyventojams.

Iki paskutinės galimybės mes ginsime gyventojų interesus.

Mes padarysime viską, kad būtų užkirstas kelias artėjančiam badui, bet jeigu tomis sunkiomis sąlygomis mūsų darbas neišvengiamai nutruks, tegu gyventojai žino — tai ne mūsų kaltė."

15

RINKIMAI Į STEIGIAMĄJĮ SUSIRINKIMĄ PETROGRADE

Petrograde buvo iškelta 19 sąrašų. Pateikiame rezultatus, paskelbtus lapkričio 30 d.

Partija	Gavo balsų
Liaudies socialistai	19 109
Kadetai	245 006
Valstiečiai demokratai	3 707
Bolševikai	424 027
Socialistai universalistai	158
Ukrainiečių ir žydų darbininkai s. d. ir s. r.	4 219
Moterų lygybės lyga	5 310
Socialistai revoliucionieriai (gynybininkai)	4 696
Kairieji eserai	152 230
Liaudies lavinimo sąjunga	385
Radikalieji demokratai	413
Staciatikių parapijos	24 139
Tėvynės gelbėjimo moterų sąjunga	318
Nepriklausomų darbininkų, kareivių ir valstiečių sąjunga	4 942
Krikščionys demokratai (katalikai)	14 382
Susivienijusieji socialdemokratai	11 740
Menševikai	17 427
„Vienybės“ grupė	1 823
Kazokų kariuomenės sąjunga	6 712

„NUO LIAUDIES ŠVIETIMO KOMISIJOS
PRIE CENTRINĖS MIESTO DŪMOS

Draugai darbininkai ir darbininkės!

Kelios dienos prieš šventes buvo paskelbtas miesto mokyklų moksleivių streikas. Moksleiviai atsidūrė buržuazijos pusėje prieš darbininkų ir valstiečių vyriausybę.

Draugai, organizuokite tėvų komitetus ir priimkite rezoliucijas prieš moksleivių streiką. Kreipkitės į rajonines Darbininkų ir kareivių deputatų tarybas, profesines sąjungas, fabriku bei gamyklų ir partinius komitetus, siūlydami rengti protesto mitingus. Savo jėgomis organizuokite eglutes ir pramogas vaikams, reikalaukite po švenčių pradėti pamokas laiku, kuri nurodys Centrinė dūma.

Draugai, stiprinkite savo pozicijas liaudies švietimo srityje, reikalaukite proletarinių organizacijų kontrolės mokyklai.

*Liaudies švietimo komisija
prie Centrinės miesto dūmos*

NUO LIAUDIES KOMISARŲ TARYBOS —
DARBO KAZOKAMS

„Broliai kazokai! Jūs apgaudinėjami. Jūs siundomi prieš visą kitą liaudį. Jums sakoma, kad Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybos esančios jūsų priešai, kad jos norinčios atimti jūsų kazokiškąją laisvę, jūsų kazokiškąjį „laisvumą“. Netikėkite, kazokai! Jums meluojama. Jūs nusikalstamai apgaudinėjami. Jūsų pačių generolai ir dvarininkai jus apgaudinėja, kad galėtų laikyti jus tamsoje ir priespaudoje. Mes, Liaudies Komisarų Taryba, kreipiamės į jus, kazokai, šiuo laišku. Perskaitykite jį atidžiai ir spęskite patys, kur teisybė, o kur — pikta apgaulė.

Kazoko gyvenimas ir tarnyba visada buvo nelaisvė ir katorga. Vos tik pašaukus vadovybei, kazokas turėjo sėsti ant žirgo ir vykti į žygį. Visą karinę „aprangą“ kazokas turėjo išgyti iš savo sunkiai uždirbtų lėšų. Kazokas žygiuose — ūkis yra ir smunka. Argi teisinga tokia tvarka? Ne, ji turi būti panaikinta visiems laikams. *Kazokai turi būti išvaduoti iš priespaudos.* Naujoji, liaudies Tarybų val-

džia pasirengusi ateiti darbo kazokams į pagalbą. Reikia tiktai, kad patys kazokai ryžtųsi panaikinti seną tvarką, nusikratyti paklusnumu baudžiavininkams karininkams, dvarininkams, turtuoliams, nublokšti nuo savo sprando prakeiktą jungą. Pakilkite, kazokai! Vienykitės! Liaudies Komisarų Taryba šaukia jus į naują, laisvesnę, laimingesnę gyvenimą.

Spalio ir lapkričio mėnesiais Petrograde vyko Visos Rusijos kareivių, darbininkų ir valstiečių deputatų tarybų suvažiavimai. Tie suvažiavimai perdavė visą valdžią vietose į Tarybų rankas, t. y. į liaudies išrinktų žmonių rankas. Nuo šiol neturi būti Rusijoje jokių valdovų ir valdininkų, kurie iš viršaus komanduoja liaudžiai ir ją uja. Liaudis pati kuria savo valdžią. Generolas turi ne daugiau teisių negu kareivis. Visi yra lygūs. Pagalvokite, kazokai,—bloga tai ar gera. Mes šaukiame jus, kazokai, prisidėti prie šitos naujos, liaudies tvarkos, ir kurti jūsų pačių *Kazokų deputatų tarybas*. Toms Taryboms turi priklausyti visa valdžia vietose. Ne atamanams su generolų laipsniais, o renkamiems darbo kazokijos atstovams, savo patikėtiniams, patikimiems žmonėms.

Visos Rusijos kareivių, darbininkų ir valstiečių suvažiavimai nutarė visas dvarininkų žemes perduoti naudotis darbo liaudžiai. Argi tai nėra teisinga, kazokai? Kornilovai, kaledinai, dutovai, karaūlovai, bardžiziai visa širdimi gina turčių interesus ir yra pasirengę paskandinti Rusiją kraujyje, kad tik išsaugotų žemes dvarininkams. Bet jūs, darbo kazokai, argi jūs patys nekenčiate nuo skurdo, priespaudos ir žemės stokos? Kiek yra kazokų, kurie turi ne daugiau kaip 4—5 dešimtines kiemui. O šalia jų kazokai dvarininkai, kurie turi tūkstančius dešimtinių savo žemės ir, be to, dar pasisavina kariuomenės žemes ir naudmenas. Pagal naują, tarybinį įstatymą kazokų dvarininkų žemės turi be jokio užmokesčio pereiti į dirbančiųjų ir vargingųjų kazokų rankas. Jūs gąsdinami tuo, kad Tarybos tariamai norinčios iš jūsų atimti žemes. Kas jus gąsdina? Kazokai turtuoliai, kurie žino, kad *Tarybų valdžia nori dvarininkų žemes perduoti į jūsų pačių rankas*. Taigi pasirinkite, kazokai, už ką jums stoti: už kornilovus ir kaledinus, už generolus ir turtuolius, ar už Valstiečių, kareivių ir darbininkų tarybas.

Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo išrinkta *Liaudies Komisarų Taryba pasiūlė visoms tautoms tučtuojau pada-*

*ryti paliaubas ir garbingą, demokratinę taiką, be skriaudų ir nuostolio bet kuriai tautai. Visi kapitalistai, dvarininkai, generolai kornilovininkai sukilo prieš taikingą Tarybų valdžios politiką. Jiems karas teikė pelnus, valdžią, rangus, o ką jis duodavo jums, eiliniams kazokams? Jūs žūdavote be prasmės ir be tikslo, kaip ir jūsų broliai — kareiviai ir jūreiviai. Štai jau greit bus treji su puse metų, kai tęsiasi šitas prakeiktas karas, kurį visų šalių kapitalistai ir dvarininkai pradėjo dėl savo naudos, dėl pasaulinių plėšimų. Darbo kazokams karas atnešė tik nusikurdimą ir mirtį. Iš kazokų ūkių karas iščiulpė visus syvus. Vienintelis išsigelbėjimas visai mūsų šaliai ir darbo kazokams — tai skubi ir garbinga taika. Liaudies Komisarų Taryba pareiškė visoms vyriausybėms ir visoms tautoms: mes nenorime nieko svetimo ir nenorime atiduoti savo. Taika be aneksijų ir be kontribucijų! Kiekviena tauta turi pati spręsti savo likimą. Nė viena tauta negali engti kitos tautos. Kaip tik tokią garbingą, demokratinę, t. y. liaudinę, taiką siūlo Liaudies Komisarų Taryba visoms vyriausybėms, visoms tautoms, sąjunginėms ir priešiškom. Ir pirmi rezultatai akivaizdūs: *Rusijos fronte jau padarytos paliaubos*. Ten jau nebeliejamas kareivių ir kazokų kraujas. Kazokai, dabar spręskite patys: jeigu jūs toliau norite tęsti šitas pragaištingas, beprasmiškas, nusikalstamas skerdynės, tai remkite kadetus — liaudies priešus, remkite Černovą, Ceretelį, Skobelevą, kurie jus bloškė į puolimą birželio 18 d., remkite Kornilovą, kuris įvedė fronte mirties bausmę kareiviams ir kazokams. *O jeigu norite skubios ir garbingos taikos, tai stokite į Tarybų gretas ir paremkite Liaudies Komisarų Tarybą.**

Kazokai, jūsų likimas yra jūsų pačių rankose. Mūsų bendri priešai — dvarininkai, kapitalistai, karininkai kornilovininkai, buržuaziniai laikraštininkai — apgaudinėja jus ir stumia į pražūties kelią. Orenburge Dutovas suėmė Tarybą ir nuginklavo įgulą. Kaledinas grasina Taryboms prie Dono. Jis ten paskelbė karo padėtį ir sutraukia kariuomenę. Karaūlovas šaudo vietinius gyventojus Kaukaze. Kadetinė buržuazija aprūpina juos savo milijonais. Jų bendras tikslas: užgniaužti liaudies Tarybas, nuslopinti darbininkus ir valstiečius, vėl įvesti lazdos drausmę kariuomenėje ir įamžinti darbo kazokų vergovę.

Mūsų revoliucinė kariuomenė traukia Dono ir Uralo link, kad padarytų galą nusikalstamam sukilimui prieš liaudį. Revoliucinės kariuomenės vadams duotas įsakymas: jokių derybų su generolais maištininkais nepradėti, veikti ryžtingai ir negailestingai.

Kazokai! Nuo jūsų dabar priklausau, ar dar liesis brolių kraujas. Mes jums tiesiame ranką. Eikite išvien su visa liaudimi prieš jos priešus. Paskelbkite Kalediną, Kornilovą, Dutovą, Karaūlovą ir visus jų bendrininkus ir talkininkus liaudies priešais, parsidavėliais ir išdavikais. Suimkite juos savo jėgomis ir perduokite į Tarybų valdžios rankas, kuri juos teis viešame ir atvirame revoliuciniame teisme.

Kazokai! Vienykitės į Kazokų deputatų tarybas. Imkite į savo darbo rankas visų kazokų reikalų tvarkymą. Atimkite žemes iš savo dvarininkų turtuolių. Perduokite jų grūdus, inventorių karo nualintų darbo kazokų žemėms įdirbti.

Pirmyn, kazokai, į kovą už visos liaudies reikalą!

Tegyvuoja darbo kazokai!

Tegyvuoja kazokų, kareivių, valstiečių ir darbininkų sąjunga!

Tegyvuoja kazokų, kareivių, darbininkų ir valstiečių deputatų Tarybų valdžia!

Šalin karą! Šalin dvarininkus ir generolus kornilovininkus!

Tegyvuoja taika ir tautų brolybė!

Liaudies Komisarų Taryba"

18

TARYBINĖS VYRIAUSYBĖS DIPLOMATINIS SUSIRAŠINĖJIMAS

Trockio notos sąjunginėms ir neutraliosioms valstybėms, taip pat sąjungininkų karo atašė notos generolui Duchoninui per daug ilgos, kad galėtume jas čia pateikti. Be to, jos liečia specialią Tarybų respublikos istorijos sritį, jos užsienio politiką, kuri neįeina į šios knygos uždavinius. Apie tai plačiai kalbama kitoje mano knygoje — „Nuo Kornilovo iki Bresto“.

ATSIŠAUKIMAS Į FRONTĄ PRIŠ DUCHONINĄ

„Kova už taiką susidūrė su buržuazijos ir kontrrevoliucinių generolų pašipriešinimu. . .

Kaip praneša laikraščiai, buvusio vyriausiojo kariuomenės vado Duchonino būstinėje renkasi susitaikėliai ir buržuazijos agentai: Verchovskis, Avksentjevas, Černovas, Gocas, Ceretelis ir kt. Jie esą netgi rengiasi sudaryti naują valdžią prieš Tarybas.

Draugai kareiviai! Visi minėtieji asmenys jau yra buvę ministrais. Visi jie veikė išvien su buržuazija ir Kerenskiu. Jie atsakingi už birželio 18 d. puolimą ir karo tęsimą. Jie žadėjo valstiečiams žemę, o iš tikrųjų suiminėjo valstiečių žemės komitetus. Jie įvedė mirties bausmę kareiviams. Jie pakluso Anglijos, Amerikos ir Prancūzijos biržų verteivoms. . .

Už atsisakymą paklusti Liaudies Komisarų Tarybos įsakymams generolas Duchoninas atleistas iš Vyriausiojo kariuomenės vado pareigų. . . Atsakydamas į tai, jis platina kariuomenėje sąjunginių imperialistinių valstybių karo atašė notą ir mėgina išprovokuoti kontrrevoliuciją. . .

Neklausykite Duchonino! Nepasiduokite jo provokacijai! Budriai sekite jį ir jo kontrrevoliucinių generolų grupę! . . .“

IŠ ĮSAKYMO KARIUOMENEI IR LAIVYNUI Nr. 2

„ . . . Buvusį Vyriausiąjį kariuomenės vadą generolą Duchoniną už tai, kad jis atkakliai priešinosi įsakymo dėl atleidimo vykdymui, ir už nusikalstamus veiksmus, dėl kurių vėl gali išsiliesnoti pilietinis karas, skelbiu liaudies priešu.

Turi būti suimti visi asmenys, remiantys Duchoniną, kad ir kokia būtų visuomeninė ir partinė jų padėtis ir praeitis. Suimti juos bus pavesta specialiai įgaliotiems asmenims. Generolui Manikovskiiui pavedu duoti atitinka-

mus patvarkymus dėl pakeitimų anksčiau nurodytų asmenų tarnyboje, atitinkamai pažymint nurodytus pakeitimus jų tarnybos lapuose.

Vyriausiasis kariuomenės vadas *Krylenka*"

XII skyriui

1

„Į GYVENTOJUS

...Atsakant į gausius valstiečių paklausimus, paaiškina, kad visa valdžia valstybėje nuo šiol visiškai perėjo į Darbininkų, kareivių ir valstiečių deputatų tarybų rankas. Darbininkų revoliucija nugalėjo Petrograde ir Maskvoje, nugalė visose likusiose Rusijos vietose. Darbininkų ir valstiečių vyriausybė užtikrina valstiečių masės, varginųjų valstiečių, daugumos valstiečių sąjungą su darbininkais prieš dvarininkus, prieš kapitalistus.

Todėl Valstiečių deputatų tarybos, pirmiausia apskričių, paskui gubernijų tarybos, nuo šiol ir iki bus sušauktas Steigiamasis susirinkimas yra pilnateisiai valstybinės valdžios organai vietose. Dvarininkų žemės nuosavybę Antrasis Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas panaikino. Įsaką dėl žemės išleido jau dabartinė Laikinoji darbininkų ir valstiečių vyriausybė. Šio įsako pagrindu visos dvarininkų žemės pilnutinai ir ištiesai pereina į Valstiečių deputatų tarybų rankas.

Valsčių žemės komitetai turi tuojau pat imti visas dvarininkų žemes savo žinion, griežčiausiai apskaiton, išlaikydami pilnutinę tvarką, griežčiausiai saugodami buvusiąją dvarininkų turtą, kuris nuo šiol tapo visos liaudies nuosavybe ir kuri dėl to pati liaudis turi saugoti.

Visi valsčių žemės komitetų potvarkiai, priimti sutinkant Valstiečių deputatų taryboms, vykdant revoliucinės valdžios dekretus, yra įstatymais ir turi būti besąlygiškai ir nedelsiant įgyvendinami.

Darbininkų ir valstiečių vyriausybė, kurią paskyrė Antrasis Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas, pavadinta Liaudies Komisarų Taryba.

Liaudies Komisarų Taryba šaukia valstiečius pačius imti visą valdžią vietose į savo rankas. Darbininkai pil-

nutinai, visiškai ir visokeriopai parems valstiečius, sutvarkys mašinų ir įrankių gamybą ir savo ruožtu prašo valstiečius padėti grūdų pristatymu.

Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas
V. Uljanovas (Leninas)

Petrogradas, 1917 m. lapkričio 5 d."

Politinės literatūros leidyklos (Maskva) baigiamasis žodis

Amerikiečių rašytojo komunisto Džono Rido knyga „Dešimt dienų, kurios sukrėtė pasaulį“ buvo išleista Jungtinėse Amerikos Valstijose 1919 m. ir pirmą kartą rusų kalba išėjo Tarybų Sąjungoje 1923 m.* Ją didžiai įvertino V. Leninas pratarmėje amerikietiskajam leidimui. Šioje knygoje Spalio socialistinė revoliucija teisingai nušviečiama kaip liaudies masių revoliucija, ryškiai parodoma istorinė liaudies kūryba ir tas didžiulis vaidmuo, kurį suvaidino bolševikai, išreiškę darbininkų klasės, valstiečių ir kareivių masių valią.

Didžioji Spalio socialistinė revoliucija neturi pavyzdžio žmonijos istorijoje. Jos įkvėpėjas, vadas ir organizatorius buvo bolševikų partija, Lenino vadovaujamas jos Centro Komitetas.

Mūsų partija ir jos vadas Leninas su genialiu išvalgumu numatė visą revoliucijos eigą, visus galimus jos vingius, revoliucinių masių, joms priešiškų klasių ir partijų elgesį šioje revoliucijoje. Lenino idėjų buvo persunkta visa sukilimui vadovavusių organų — bolševikų partijos Politinio biuro ir Partinio centro, Petrogrado Tarybos ir sukilimui vadovavusio jos operatyvinio štabo — Karinio revoliucinio komiteto — veikla.

* 1919 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose išėjo trys knygos leidimai. Kai Dž. Ridas antrą kartą atvyko į Tarybų Rusiją 1919 m., V. Leninas parašė pratarmę naujam amerikietiskajam knygos leidimui, bet su V. Lenino pratarme ji išėjo Jungtinėse Amerikos Valstijose tik 1926 m.

Rusų kalba Dž. Rido knyga buvo išleista 11 kartų: 1923 m., 1924 m. (4 leidimai), 1925 m., 1927 m. (2 leidimai), 1928, 1929 ir 1930 m. Beveik visi knygos leidimai rusų kalba, pradėdant pirmuoju, išėjo su V. Lenino ir N. Krupskajos pratarmėmis.

Lenino idėja skynė sau kelią į gyvenimą įnirtingoje kovoje su oportunistais, kurie netikėjo proletarinės revoliucijos jėgomis, jos pergales Rusijoje galimumu. Šie kapituliantai arba tiesiog stoji prieš lenininį taktinį ginkluoto liaudies sukilimo planą, arba, žodžiais sutikdami su sukilimo idėja, jam įvykdyti siūlė tokį taktinį planą, kuris iš tikrųjų būtų sužlugdęs sukilimą.

Sukilimo išvakarėse (rugsėjis, spalio) Lenino rašyti laišakai ir straipsniai, pagrįsti realios padėties revoliucijos stovykloje ir jos priešų stovykloje blaiviu įvertinimu, yra kupini didžiausio tikėjimo liaudies masių pergale. Juose aistringai smerkiami ir demaskuojami visi bailiai ir išdavikai, pasirengę kritišku revoliucijos momentu padėti ginklus prieš priešą.

Rugsėjo 29 d. straipsnyje „Krizė pribrendo“ Leninas griežtai kritikavo poziciją, kurią buvo užėmę bolševikų partijos CK nariai Zinovjevas, Kamenevas, Trockis ir nedidelė jų šalininkų grupė partijos viršūnėse. Leninas griežtai kritikuoja poziciją, kurios laikėsi Zinovjevas ir Kamenevas, kurie atkakliai gynė mintį, kad bolševikai būtinai turi dalyvauti priešparlamente, ir tokiu būdu idėjiškai nuginklavo revoliucijos jėgas, atitraukė jas nuo sukilimo rengimo. Leninas demaskuoja veikėjus, ir tarp jų Trockį, pasisakiusius „už Tarybų suvažiavimo *laukimą, prieš nedelsiamą valdžios paėmimą, prieš nedelsiamą sukilimą*“, kuris buvo iškilęs į dienotvarkę kaip neatidėliojamas praktinis uždavinys.

„Reikia *įveikti* šią srovę arba nuomonę,— įpykęs rašė Leninas.— Kitaip bolševikai amžiams *užsitrauktų* gėdą ir kaip partija *pavirstų į nieką*. Nes praleisti tokį momentą ir „laukti“ Tarybų suvažiavimo yra *visiškas idiotizmas* arba *visiškas išdavimas*... „Laukti“ Tarybų suvažiavimo... reiškia praleisti *savaites*, o savaitės ir netgi dienos dabar nulemia *viską*... Nepaimti valdžios dabar, „laukti“, plepėti Centro vykdomajame komitete, apsiriboti „kova už organą“ (Tarybos), „kova už suvažiavimą“ reiškia *sužlugdyti revoliuciją*“ (Raštai, t. 26, p. 61, 62).

Atkakli Lenino kova partijos CK viduje prieš kapituliantus pasibaigė visiška pergale. Spalio 10 d. Centro Komitetas priėmė pagal Lenino pranešimą apie einamąjį momentą jo parašytą rezoliuciją, kuri pripažino sukilimą esant neišvengiamą ir visiškai pribrendusį ir siūlė visoms

partinėms organizacijoms tuo vadovautis savo praktinėje veikloje. Prieš tą rezoliuciją balsavo Zinovjevas ir Kameņevas. Trockis, laikydamasis savo ankstesnės pozicijos, pasiūlė nepradėti sukilimo iki Antrojo Tarybų suvažiavimo atidarymo,— iš tikrųjų tai reišė užvilinti pribrendusį sukilimą ir iššifruoti priešui sukilimo dieną.

Konkrečiai šią poziciją Trockis išdėstė Petrogrado Tarybos spalio 23 d. posėdyje. Džonas Ridas savo knygoje taip perteikia tą Trockio kalbą. Į klausimą, ar bolševikai ketina surengti sukilimą, Trockis atsakė: „Valdžią pakeis Visos Rusijos suvažiavimas... Mes tikimės, kad Visos Rusijos Tarybų suvažiavimas paims į savo rankas valdžią, besiremiančią organizuota visos liaudies laisve“ (šio leidinio p. 74).

Ryžtingai stodamas prieš tą pražūtingą revoliucijai taktiką, Leninas laiške CK nariams spalio 24 d. vakare karštai įtikinėja, kad reikia bet kokia kaina šiandien vakare, šiandien naktį suimti vyriausybę, paimti valdžią tuojau pat. „Nebegalima laukti!! Galima prarasti viską!!.. Istorija nedovanos delsimo revoliucionieriams, kurie galėjo nugalėti šiandien (ir tikrai nugalės šiandien), rizikuodami daug prarasti rytoj, rizikuodami prarasti viską. Paimdami valdžią šiandien, mes imame ją ne prieš Tarybas, bet joms... Būtų pražūtis arba formalumas laukti svyruojančio balsavimo spalio 25 d., liaudis turi teisę ir privalo spręsti panašius klausimus ne balsavimais, bet jėga; liaudis turi teisę ir privalo kritiškais revoliucijos momentais duoti kryptį savo atstovams, o ne laukti jų“ (Raštai, t. 26, p. 205, 206).

Atvykęs į Smolną naktį iš spalio 24 į 25 d., Leninas paėmė į savo rankas vadovavimo sukilimui vairą. Spalio 25 d. naktį Smolne pas Leniną apsilankė dešimtys darbininkų, kareivių — raudongvardiečių būrių vadų ir ryšininkų, rajonų, gamyklų, karinių dalių atstovų. Visi jie gavo tikslus Lenino nurodymus. Karinio revoliucinio komiteto darbas įgavo nepaprastai didelį užmojį, jis buvo tvirtai pagrįstas Lenino plačiai išvystyta darbininkų bei kareivių revoliucine iniciatyva ir savaveiksmiškumu.

Nugalėjo geniali lenininė taktika.

Neįveikiamą Lenino jėgą sudarė tai, kad jame jungėsi milžiniška intelektualinė, teorinė jėga ir organizatoriaus genijus. Visas Partinio centro ir Karinio revoliucinio komiteto darbas vadovaujant sukilimui vyko tiksliai pagal

Lenino parengtą planą, išdėstyta jo rugsėjo—spalio taktiniuose laiškuose.

Džonas Ridas pavadino Leniną nepaprastu vadu. Taip, Leninas tikrai buvo nepaprastas vadas. Leninui buvo svetimas Vakarų Europos socialdemokratų vadams būdingas išorinis efektyvumas. Visi jo veiksmai ir sprendimai buvo labai paprasti ir kartu nuostabiai išmintingi. Jis turėjo, rašo Džonas Ridas, „galingą sugebėjimą paprasčiausiais žodžiais atskleisti sudėtingiausias idėjas ir giliai išanalizuoti konkrečias aplinkybes, derindamas išvalgų proto lankstumą su ryžtingu jo drąsumu“. Visi šie didžiojo Lenino bruožai buvo pagrįsti itin glaudžiais jo ryšiais su liaudies masėmis. Jis laikė liaudį istorijos kūrėja, be galo tikėjo kūrybinėmis jos jėgomis.

Nugalėjus liaudies sukilimui, jau pačioje pirmojoje kalboje, pasakytoje spalio 25 d. Petrogrado Tarybos plenume, Leninas išreiškė begalinį tikėjimą liaudies iškovotos pergalės tvirtumu, ir, akylai žvelgdamas į naujosios, tarybinės Rusijos ateitį, paprastai ir aiškiai suformulavo istorinį uždavinį, iškilusį bolševikams, darbininkų klasei ir plačiosioms liaudies masėms,— sukurti mūsų šalyje proletarinę socialistinę valstybę ir pasiekti socializmo pergalę.

Priešprieša šiam blaiviam bolševikų optimizmui buvo Antrajame Tarybų suvažiavime Trockio padarytas pareiškimas, neigiantis perspektyvą ir pasižymintis kapituliantiškomis nuotaikomis. Tos Trockio kalbos dalį Džonas Ridas savo knygoje taip atpasakoja „...jeigu Europai ir toliau vadovaus imperialistinė buržuazija, tai revoliucinė Rusija vis vien neišvengiamai žus... Viena iš dviejų: arba Rusijos revoliucija sukels revoliucinį judėjimą Europoje, arba Europos valstybės užgniauš Rusijos revoliuciją!“ (šio leidinio p. 141).

Trockis reiškė šį požiūrį, netikėdamas, kad nugalėjusiam Rusijos proletariatui revoliucinę paramą suteiks darbo valstietija, kad proletariatas sugebės vesti paskui save valstiečių mases. Šis požiūris buvo pagrįstas menševikišne „permanentinės revoliucijos“ teorija, kurią Trockis iškėlė dar 1905 m. Tai buvo teorija, tvirtinusi, jog socialistinės revoliucijos pergalė vienoje šalyje yra neįmanoma, kol proletariatas nėra iškovojęs valdžios pagrindinėse Europos šalyse. Prieš pat Spalio revoliuciją brošiūroje „Tautos programa“ Trockis rašė: „Pergalinga revoliucija Rusijoje arba Anglijoje neįmanoma be revoliucijos Vokie-

tijoje, ir atvirkščiai". Tą pačią mintį, kad socialistinės revoliucijos pergalė yra įmanoma tik kaip pagrindinių Europos šalių proletariato vienu metu pasiekta pergalė, Trockis išreiškė ir savo interviu, kurį jis davė Džonui Ridui spalio 17 d. Kalbėdamas apie būsimos vyriausybės užsienio politiką, Trockis pasakė: „Šio karo pabaigoje aš matau Europą, pertvarkytą ne diplomatų, o proletariato. Europos federacinė respublika, Jungtinės Europos Valstijos... (šio leidinio p. 66) Lenininei proletarinės revoliucijos teorijai apie socializmo pergalę vienoje šalyje Trockis čia priešpriešino Jungtinių Europos Valstijų šūkį, išplaukiantį iš jo paties iškeltos kapituliantiškos „permanentinės revoliucijos“ teorijos.

Nenumaldoma istorinių įvykių logika kapitalistinės linijos atstovus kai kada priverisdavo kalbėti ir veikti prieš savo įsitikinimus. Taip atsitiko Trockiui sukilimo metu, kai jis, būdamas Petrogrado Tarybos pirmininkas, revoliucijos objektyvios eigos verčiamas, turėjo laikytis lenininės sukilimo taktikos. Spalio 25 d. įvykusiame Petrogrado Tarybos posėdyje, atsidūręs sukilusios liaudies pergalės fakto akivaizdoje, į repliką iš vietos, kad žinia apie sukilimo pergalę plenumo neteisėtai iš anksto nulemianti Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo valią, Trockis buvo priverstas atsakyti lenininės taktikos dvasia: „Visos Rusijos Tarybų suvažiavimo valią iš anksto nulėmė didžiulis faktas — Petrogrado darbininkų ir kareivių sukilimas“ (p. 95). Jis buvo priverstas pasakyti priešingai, negu buvo kalbėjęs prieš dvi dienas, spalio 23 d., Petrogrado Tarybos plenumo.

Tačiau istorinių įvykių logika nepakeitė ir negalėjo pakeisti iš esmės oportunistinės Trockio, nuoseklių jo šalininkų ir kitų kapituliantų prigimties. Jie iš principo neigė socialistinės revoliucijos bei socializmo pergalės Rusijoje galimumą ir iš esmės buvo įsitikinę, kad būtų istoriškai teisėtas buržuazinės parlamentinės respublikos įkūrimas. Tolesnė jų veikla partijoje ir šalyje pasižymėjo daugybe išdavikiškų pasisakymų prieš Tarybų valstybės ir socialistinės visuomenės kūrimo TSR Sąjungoje lenininę generalinę liniją. Jie užėmė išdavikišką poziciją Bresto taikos derybų metu, jie demagogiškai atakavo naująją ekonomine politika pagrįsto socializmo kūrimo lenininį kursą, jie šmeižė partijos Centro Komitetą, kuris nuosekliai vykdė lenininį šalies socialistinio industrializa-

vimo ir žemės ūkio kolektyvizavimo kursą. Tad natūralu, kad šios opozicinės kapituliantiškos grupuotės ir frakcijos, be perstojo kovojusios prieš lenininį generalinį kursą, galiausiai visiškai nutolo nuo partijos ir perėjo į antitarybines pozicijas.

Kadangi bolševikų partija ir Leninas iki pat sukilimo pergalės veikė pogrindyje, Džonas Ridas, rinkdamas medžiagą ir ją vertindamas, dėl objektyvių sąlygų negalėjo pakankamai konkrečiai ir tiksliai ištirti bolševikų partinių centrų veiklos sukilimo rengimo ir paties sukilimo metu. Todėl suprantama, kad knygoje nebuvo pakankamai pa-vaizduota Lenino ir artimiausių jo bendražygių atkakli kova prieš kapituliantus ir prieš Trockio taktinį kursą. Tai sukliudė autoriui perprasti pirmosiomis Spalio revoliucijos dienomis Trockio padarytų pareiškimų prieštarin-gumą.

Klaidingas Rido tvirtinimas, kad „galbūt niekas, išskyrus Leniną, Trockį ir Petrogrado darbininkus bei paprastus kareivius, nemanė, jog bolševikai išlaikys valdžią ilgiau kaip tris dienas“. Kartu su Leninu dauguma bolševikų partijos CK ir vietinių organizacijų narių buvo įsitikinę iškovotos pergalės tvirtumu. Ir tik subankrutavusios menševikų bei eserų partijos, netekusių valdžios išnaudotojiškųjų klasių atstovai ir jų pakalikai, taip pat saujelė kapituliantų bolševikų partijos viduje „pranašavo“ neišvengiamą nugalėjusios revoliucijos prazūtį. O dėl Trockio, tai kaip tik tuo laikotarpiu Visos Rusijos Tarybų suvažiavime jis yra pasakęs beviltiško pesimizmo kupiną kalbą apie revoliucijos likimą Rusijoje. Neatitinka istorinės tikrovės ir tai, kaip knygoje nušviečiamos aplinkybės, kuriomis bolševikų partijos Centro Komitetas priėmė nutarimą dėl ginkluoto sukilimo (žr. šio leidinio p. 55 ir jame pateiktą pastabą).

Tačiau šie trūkumai ir kiti knygos netikslumai tėra tik dalinio pobūdžio. Iš esmės imant, Džono Rido knyga yra reikšmingas literatūrinis dokumentas, pasakojantis apie Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos tiesą.

Knygos autorių įkvėpė Lenino, bolševikų partijos idėjos, kurios pasireiškė operatyvia sukilimui vadovavusių legalių centrų veikla, sukilusios liaudies didvyriškumu, narsumu ir revoliucine kūryba. Ir kaip tik todėl Džonas Ridas, būdamas karštas revoliucionierius ir talentingas menininkas, suvokė jo akivaizdoje vykstančių revoliucinių

įvykių esmę, suprato gilią istorinę jų prasmę. Tai sudaro pagrindinę knygos vertę. V. Lenino žodžiais tariant, šioje knygoje „teisingai ir nepaprastai gyvai aprašomi įvykiai, tokie svarbūs, kad būtų galima suprasti, kas tai yra proletarinė revoliucija, kas tai yra proletariato diktatūra“.

Didi tiesa apie Rusijos liaudies įvykdytą Spalio revoliuciją, kuriai Džonas Ridas paskyrė savo knygą, buvo ne prie širdies Amerikos ir kitiems imperialistams. Bjauriai šmeiždami savo spaudoje bolševikus, tarybinę santvarką Rusijoje, jie stengėsi atitraukti išnaudojamų masių dėmesį nuo Rusijos darbininkų, valstiečių ir kareivių užkrečiančio revoliucinio šaunumo ir narsumo pavyzdžio. Jie mėgino konfiskuoti Džono Rido surinktą medžiagą, surengė šešis banditiškus antpuolius, ketindami pavogti iš leidyklos kontoros šios knygos rankraštį ir jį sunaikinti.

Tačiau, nepaisant visų trukdymų ir sunkumų, Džono Rido knyga „Dešimt dienų, kurios sukretė pasaulį“ buvo išleista Jungtinėse Amerikos Valstijose 1919 m. Tai buvo pirmasis pasaulinės literatūros kūrinys, papasakojęs visai žmonijai tiesą apie Rusijoje įvykusią pergalingą socialistinę revoliuciją, kuri pradėjo naują erą žmonijos istorijoje — proletarinės revoliucijos erą.

A. Viljamsas. Džono Rido biografija

Pirmasis Amerikos miestas, kuriame darbininkai pirmą kartą atsisakė krauti šaudmenis Kolčiako armijai, buvo Portlendo miestas Ramiojo vandenyno pakrantėje. Tame mieste 1887 m. spalio 22 d. gimė Džonas Ridas.

Jo tėvas buvo vienas tų tvirtų, tiesaus būdo pionierių, kokius Džekas Londonas vaizdavo savo apsakymuose apie Amerikos Vakarus. Tai buvo aštraus proto žmogus, neapkentęs veidmainystės ir apsimetimo. Užtuot lenkęsis įtakingiems ir turtingiems žmonėms, jis stodavo prieš juos, o kai trestai, lyg milžiniški aštuonkojai, pasiglemžė miškus ir kitus valstijos gamtos turtus, jis pradėjo su jais įnirtingai kovoti. Jis buvo persekiojamas, mušamas, atleidinėjamas iš darbo, bet nė karto nekapiuliavo priešams.

Tai gi iš savo tėvo Džonas gavo gerą palikimą — kovotojo kraują, neeilinį protą, drąsą ir tvirtą dvasią. Jo puikūs gabumai pasireiškė anksti. Baigęs vidurinę mokyklą, jis buvo pasiūstas mokytis į žymiausią Amerikos — Harvardo — universitetą. Čia paprastai siūsdavo savo sūnelius naftos karaliai, anglies baronai, ir plieno magnatai. Jie puikiai žinojo, kad jų sūneliai, praleidę ketverius metus sportuodami, prabangoje ir „be aistros studijuodami beaistrius mokslus“, grįš absoliučiai laisvi nuo menkiausių radikalizmo apnašų. Kaip tik tokiu būdu koledžuose ir universitetuose dešimtys tūkstančių Amerikos jaunuolių virsta esamos tvarkos gynėjais — baltąja reakcijos gvardija.

Džonas Ridas ketverius metus praleido tarp Harvardo sienų, kur dėl savo asmeninio patrauklumo ir talento pasidarė visų numylėtiniu. Jis kasdien susidurdavo su jaunomis turtingųjų ir privilegijuotųjų klasių atžalomis. Jis klausėsi pompastiškų ortodoksinių sociologijos mokytojų paskaitų. Jis klausėsi vyriausiųjų kapitalizmo žynių — politinės ekonomijos profesorių — pamokslų. Ir galiausiai suorganizavo Socialistų klubą pačiame tos plutokratijos tvirtovės centre. Tai buvo antausis mokytiems nemokšoms. Jo viršinininkai guodėsi mintimi, kad tai tiesiog vaikėžiška užgaida. „Praeis tas jo radikalizmas, — kalbėjo jie, — kai tik jis išeis už koledžo vartų į plačią gyvenimo areną“.

Džonas Ridas baigė mokslų kursą, gavo mokslo laipsnį, išėjo į platų pasaulį ir per neįtikėtinai trumpą laiką jį užkariavo. Užkariavo savo meile gyvenimui, savo entuziazmu ir plunksna. Dar universitete, būdamas satyrinio lapelio „Lampoon“ („Pašaipininkas“) redaktoriumi, jis jau pasirodė kaip lengvo ir puikaus stiliaus meistras. Dabar iš po jo plunksnos srautu pasipylė eilėraščiai, apsakymai, dramos. Leidėjai užvertė jį

pasiūlymais, iliustruoti žurnalai pradėjo mokėti jam vos ne pasakiškas sumas, stambūs laikraščiai užsakinėjo svarbiausių užsienio įvykių apžvalgas.

Šitaip jis ėmė keliauti didžiaisiais pasaulio keliais. Kas norėjo sekti šiuolaikinį gyvenimą, tam pakako eiti paskui Džoną Ridą, nes visur, kur tik atsitikdavo kas nors reikšminga, jis visada suspėdavo, lyg koks audros pranašas.

Petersone tekstilės darbininkų streikas virto revoliucine audra — Džonas Ridas atsidūrė pačiame jo sūkuryje.

Kolorade Rokfelerio vergai iššliaužė iš savo apkasų ir atsisakė į juos grįžti, nepaisydami ginkluotų sargybinių lazdų ir šautuvų, — ir Džonas Ridas jau ten išvien su maištininkais.

Meksikoje pavergti valstiečiai (peonai) iškėlė maišto vėliavą ir, Vilijos vadovaujami, patraukė Kapitolio link. Ir Džonas Ridas raitas ant žirgo jojo šalia jų.

Šio žygio aprašymas pasirodė žurnale „Metropolitan“, o vėliau — knygoje „Revoliucinė Meksika“. Ridas lyriniais tonais aprašė raudonus ir purpurinius kalnus ir plačias dykumas, „aplinkui milžiniškų kaktusų ir ispaniškų dyglių saugomas“. Jį patraukė bekraštės lygumos, bet dar labiau jų gyventojai, negailestingai dvarininkų ir katalikų bažnyčios išnaudojami. Jis aprašo, kaip jie atvaro savo bandas iš kalnų ganyklų, norėdami prisijungti prie išsivadavimo armijų, kaip vakarais jie dainuoja savo dainas prie stovyklų laužų ir, nors ir būdami alkani, sušalę, apiplyšę, basi, puikiai kovoja dėl žemės ir laisvės.

Prasidėjo imperialistinis karas — ir Džonas Ridas visur, kur dunda patrankos: Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Turkijoje, Balkanuose ir net čia, Rusijoje. Už tai, kad jis atskleidė caro valdininkų išdavystes ir kad rinko medžiagą, įrodančią juos dalyvavus žydų pogromų organizavime, žandarai jį suėmė drauge su žymiu dailininku Bordmanu Robinsonu. Bet, kaip ir visada, dėl sumanios intrigos, laimingo atsitiktinumo ar išradingos gudrybės jis ištrūko iš jų nagų ir juokdamasis puolė į naują avantiūrą.

Pavojus niekada negalėjo jo sulaikyti. Tai buvo jo stichija. Jis visada brovėsi į uždraustas zonas, į priekines apkasų linijas.

Kaip ryškiai atgyja atmintyje mano kelionė su Džonu Ridu ir Borisu Reinšteinu į Rygos frontą 1917 m. rugsėjo mėnesį! Mūsų automobilis važiavo į pietus, į Vendo pusę, kai vokiečių artilerija pradėjo apšaudyti granatomis kaimelį rytų pusėje. Ir tas kaimelis staiga pasidarė Džonui Ridui įdomiausia vieta pasaulyje! Jis užsispyrė, kad važiuotume tenai. Kai mes atsargiai slinkome į priekį, staiga už mūsų sprogo didžiulis sviedinys, ir kelio gabalas, kurį ką tik buvome pravažiavę, išlėkė į orą juodu dūmų ir dulkių fontanu.

Persigandę mes mėslungiškai įsikibome į vienas kitą, bet po minutės Džonas Ridas jau sužavėtas švytėjo. Matyt, kažkoks vidinis jo prigimties poreikis buvo patenkintas.

Taip jis keliavo po visą pasaulį, po visas šalis, po visus frontus, pereidamas nuo vieno nepaprasto nuotykių prie kito. Bet jis buvo ne šiaip sau avantiūristas, keliautojas žurnalistas, pašalinis stebėtojas, ramiai žiūrintis į žmonių kančias. Priešingai, jų kančios buvo jo kančios. Visas tas chaosas, purvas, skausmas ir kraujo liejimas užgaudavo jo teisingumo ir padorumo jausmą. Jis atkakliai stengėsi prasiskverbti iki visų tų blogybių šaknų, kad paskiau išrautų jas su šaknimis.

Ir štai jis grįžo iš savo klajonių į Niujorką, bet ne ilsėtis, o vėl dirbti ir agituoti.

Grįžęs iš Meksikos, jis paskelbė: „Taip, Meksikoje maistas ir chaosas, bet atsakomybė už visa tai tenka ne bežemiams peonams, o tiems, kurie sėja nesantaiką, siųsdami aukšą ir ginklus, t. y. konkuruojančioms tarp savęs Amerikos ir Anglijos kompanijoms“.

Iš Petersono jis grįžo tam, kad milžiniškoje Niujorko salėje, „Madison Square Garden“, suorganizuotų didžiulį draminių vaidinimą, pavadintą „Petersono proletariato mūšis su kapitalu“.

Iš Kolorado jis grįžo ir atsivežė pasakojimą apie susidorojimą Ludle, iš dalies nustelbusį savo baisybėmis Lenos darbininkų sušaudymą Sibire. Jis papasakojo, kaip šachtininkai buvo mėtomi iš savo namų, kaip jie gyveno palapinėse, kaip palapinės buvo apipiltos žibalu ir padegtos, kaip į bėgančius darbininkus šaudė kareiviai — ir kaip žuvo liepsnose dvi dešimtys moterų ir vaikų. Kreipdamasis į Rokfelerį — milijonierių karalių, — jis pasakė: „Tai jūsų šachtos, tai jūsų pasamdyti banditai ir kareiviai. Jūs žudikai!“

Ir iš kovų lauko jis grįžo ne su tuščiais plepalais apie tos ar kitos kariaujančios pusės žiaurumus, bet su prakeiksmiais pačiam karui, kaip begaliniam žvėriškumui, kaip kruvinoms skerdynėms, organizuotoms susivaidijusių imperializmų. Radikaliame revoliuciniame žurnale „Liberator“ („Išlaisvintojas“), kuriam jis be atlyginimo atiduodavo geriausius savo darbus, jis išspausdino kupiną iniršio antimilitaristinį straipsnį su šūkiu „Gauk tramdomuosius marškinius savo sūnui kareiviui“. Niujorko teismas jį drauge su kitais redaktoriais patraukė atsakomybėn už valstybės išdavimą. Prokuroras visomis jėgomis stengėsi išpešti iš patriotiškai nusiteikusių prisiekusiųjų kaltinamąjį nuosprendį; netoli teismo rūmų jis netgi pastatė orkestrą, kuris grojo nacionalinius himnus visą laiką, kol buvo svarstoma byla! Bet Ridas ir jo draugai tvirtai gynė savo įsitikinimus. Kai Ridas narsiai pareiškė, kad jis laiko savo pareigą kovoti už socialinę revoliuciją su revoliucine vėliava, prokuroras uždavė jam klausimą:

„Bet šiame kare jūs kovotumėte su Amerikos vėliava?“

„Ne!“ — kategoriškai atsakė Ridas.

„Kodėl gi ne?“

Atsakydamas į tai, Ridas pasakė aistringą kalbą, nupiešdamas baisybes, kurių liudininkas jis buvo mūšio lauke. Pasakojimas buvo toks gyvas ir stiprus, kad net kai kurie priešiškaai nusiteikę smulkiaburžuaziniai prisiekusieji susijaudino iki ašarų ir redaktorius išteisino.

Kaip tik tuo metu, kai Amerika įstojo į karą, atsitiko taip, kad Ridui buvo padaryta operacija, ir jis neteko vieno inksto. Gydytojai pripažino jį netinkamu karinei tarnybai.

„Tai, kad aš netekau inksto, gali mane atleisti nuo tarnavimo karui tarp dviejų tautų, — pareiškė jis, — bet tai neatleidžia manęs nuo tarnavimo karui tarp dviejų klasių“.

1917 m. vasarą Džonas Ridas nuskubėjo į Rusiją, kur pirmuosiuose revoliuciniuose susidūrimuose suvokė artėjant didįjį klasių karą.

Greitai išanalizavęs situaciją, jis perprato, kad proletariato valdžios iškovojo yra logiškas ir neišvengiamas. Bet jį jaudino delsimas ir atidėliojimai. Kas rytą pabudęs, jis susierzinęs įsitikindavo, kad revoliucija dar neprasisėdėjo. Pagaliau Smolnas davė ženklą, ir masės pakilo

į revoliucinę kovą. Visiškai suprantama, kad ir Džonas Ridas žengė į priekį drauge su jomis. Jis buvo visur: ir paleidžiant priešparlamentinį ir statant barikadas, ir keliant ovacijas iš pagrindžio išėjusiems Leninui ir Zinovjevui, ir užimant Žiemos rūmus. . .

Tačiau visa tai jis papasakojo savo knygoje.

Jis rinko medžiagą visur, eidamas iš vietos į vietą. Jis surinko pilnus „Pravdos“, „Izvestijų“, visų atsisaukimų, brošiūrų, plakatų ir afišų komplektus. Plakatai buvo jo ypatinga aistra. Kiekvieną kartą, kai pasirodydavo naujas plakatas, jis nedvejodamas nuplėsdavo jį nuo sienos, jeigu negalėdavo jo išgyti kitu būdu.

Tomis dienomis plakatai buvo spausdinami taip greitai, taip gausiai, kad ant tvorų sunku buvo rasti jiems vietos. Kadetų, socialrevoliucionierių, menševikų, kairiųjų eserų ir bolševikų plakatai buvo klijuojami vieni ant kitų tokiu storu sluoksniu, kad vieną kartą Ridas atplėšė sluoksnį iš šešiolikos plakatų, užklijuotų vienas ant kito. Išiveržęs į mano kambarį ir mojuodamas didžiule popierine plokšte, jis sušuko: „Žiūrėk! Vienu mostu aš sugriebiau visą revoliuciją ir kontrrevoliuciją!“

Taigi įvairiais būdais jis surinko puikią medžiagos kolekciją. Ji buvo tokia gera, kad kai po 1918 m. jis atplaukė į Niujorko uostą, tai Amerikos generalinio prokuroro (teisingumo ministro) agentai ją atėmė. Vis dėlto Ridui pavyko tą medžiagą vėl atgauti ir paslėpti Niujorke, kambarėlyje, kur, dundant požeminiams ir antžeminiams traukiniams, pravažiuojantiems viršum jo galvos ir po jo kojomis, savo rašomąją mašinėlę jis parašė „Dešimt dienų, kurios sukretė pasaulį“.

Suprantama, Amerikos fašistai nepageidavo, kad ta knyga pasiektų publiką. Šešis kartus ją buvo išibrovę į leidyklos kontorą, mėginami pavogti rankraštį. Ant savo fotografijos Džonas Ridas užrašė: „Mano leidėjui Horacijui Liveraitui, vos nesubankrutavusiam, pasudinant šią knygą“.

Propaguodamas tiesą apie Rusiją, Ridas parašė ne tik šią knygą. Suprantama, buržuazija nenorėjo žinoti tos tiesos. Neapkęsdama Rusijos revoliucijos ir jos bijodama, buržuazija mėgino ją paskandinti melo sraute. Begalinė purvinų šmeižtų srovė liejosi iš politinių tribūnų, iš kino ekranų, iš laikraščių ir žurnalų skilčių. Žurnalai, kurie pirma prašė Ridą straipsnių, dabar nespausdino nė vienos jo parašytos eilutės. Tačiau jie neįstengė užčiaupti jam burnos. Jis kalbėdavo gausiuose masiniuose mitinguose.

Jis sukūrė savo nuosavą žurnalą. Jis tapo kairiųjų socialistų žurnalo „Revoliucinis amžius“, o po to „Komunisto“ redaktoriumi. Jis rašė straipsnį po straipsnio žurnalui „Liberator“, jis važinėjo po Ameriką, dalyvaudamas konferencijose, brukdamas faktus visiems jį supantiems žmonėms, visus užkrėsdamas entuziazmu ir revoliucine aistra. Pagaliau Amerikos kapitalizmo centre jis suorganizavo Komunistų darbininkų partiją — visiškai taip, kaip prieš dešimt metų jis buvo suorganizavęs Socialistų klubą Harvardo universiteto širdyje.

„Išminčiai“, kaip paprastai, prašovė pro šalį. Džono Rido radikalizmas tapo kuo tik nori, bet ne „praeinančia užgaida“. Priešingai negu buvo pranašauta, susidūrimas su išoriniu pasauliu toli gražu neišgydė Rido. Jis tik padidino ir sustiprino jo radikalizmą. Koks gilus ir tvirtas buvo dabar tas radikalizmas, buržuazija galėjo įsitikinti skaitydama „Darbo balsą“, naują komunistų organą, kurio redaktoriumi buvo Džonas Ridas.

Amerikos buržuazija dabar suprato, kad jos tėvynėje pagaliau pasirodė tikras revoliucionierius. Dabar jau vien tas žodis „revoliucionierius“ verčia ją drebėti! Tiesa, tolimoje praeityje Amerikoje buvo revoliucionierių, ir netgi dabar ten veikia didelės pagarbos ir šlovės nusipelnusios draugijos, kaip kad „Amerikos revoliucijos dukterys“ ir „Amerikos revoliucijos sūnūs“. Reakcinė buržuazija tokiu būdu moka duoklę 1776 m. Amerikos revoliucijos atminimui. Bet tie revoliucionieriai seniai numirė. O Džonas Ridas buvo gyvas revoliucionierius, nepaprastai gyvas, jis buvo iššūkis, jis buvo botagas buržuazijai!

Jai dabar liko viena išeitis — laikyti Ridą po užraktu. Ir štai jis suimamas — ne kartą ir ne du, bet dvidešimt kartų. Filadelfijoje policija užrakino susirinkimo salę, neleisdama jam kalbėti. Bet jis užsilipo ant muilo dėžės ir nuo tos tribūnos kreipėsi į didžiulę minią, kuri buvo užtvindžiusi gatvę. Mitingas buvo toks sėkmingas ir tiek daug jame buvo prijauciančiųjų, jog, kai Ridas už „tvarkos pažeidimą“ buvo suimtas, nebuvo galima išreikalauti iš prisiekusiųjų kaltinamojo nuosprendžio. Nė vienas Amerikos miestas nesijaučia ramiai, kol nesuima Džono Rido nors vieną kartą. Bet jam nuolatos pavyksta išsilaisvinti už užstatą ar pasiekti, kad teismas būtų atidėtas, ir jis tuojau pat skuba pradėti mūšį kurioje nors naujoje arenoje.

Vakarų buržuazija įprato už visas savo nesėkmes ir nelaimes kaltinti Rusijos revoliuciją. Vienas pačių pikčiausių tos revoliucijos nusikaltimų buvo tas, kad ji pavertė šį talentingą jauną amerikietį liepsningu revoliucijos fanatiku. Taip galvoja buržuazija. Iš tikrųjų buvo ne visai taip.

Ne Rusija pavertė Džoną Ridą revoliucionieriumi. Revoliucinis amerikietiškas kraujas tekėjo jo gyslomis nuo pat gimimo dienos. Nors amerikiečiai nuolatos yra vaizduojami aptukusia, patenkinta savimi ir reakcinga nacija, tačiau jų gyslose vis dėlto teka pasipiktinimas ir maištas. Prisiminkite didžiuosius praeities maištinius — Tomą Peną, Voltą Vitmeną, Džoną Brauną ir Parsoną. O Džono Rido draugai ir bendražygiai — Bilis Heivudas, Robertas Mainoras, Rutenbergas ir Fosteris! Prisiminkite kruvinus pramoninius konfliktus Homstede, Pulmane bei Lourense ir Pasaulio pramonės darbininkų (I. W. W.) kovą. Visi jie — ir lyderiai, ir masės — grynai amerikinės kilmės. Ir nors šiuo metu tai nėra visai akivaizdu, bet amerikietiškame kraujyje esama nemaža maištingumo priemaišų.

Taigi negalima sakyti, jog revoliucionieriumi Džoną Ridą pavertė Rusija. Tačiau ji padarė iš jo *mokslškai galvojančią ir nuoseklų* revoliucionierių. Tai didis jos nuopelnas. Ji privertė jį apkrauti savo rašomąjį stalą Markso, Engelso ir Lenino knygomis. Ji padėjo jam suprasti istorinį procesą ir įvykių eigą. Ji privertė jį kiek miglotas humanistines pažiūras pakeisti griežtais, grubiais ekonomikos faktais. Ji paskatino jį pasidaryti Amerikos darbininkų judėjimo mokytoju ir mėginti taip pat mokslškai šį judėjimą pagrįsti, kaip jis pagrindė savo paties ištikinimus.

„Bet ne politikoje tavo jėga, Džonai!“ — dažnai sakydavo Ridui jo draugai. — „Tu menininkas, o ne propagandininkas. Tu turi skirti savo talentą kūrybiniam literatūriniam darbui!“ Jis dažnai jautė tuos žodžius esant teisingus, nes jo galvoje nuolat gimdavo naujų eilėraščių, romanų ir dramų, jie nuolat ieškojo sau išraiškos, stengėsi įgauti konkrečias formas. Ir kai draugai reikalavdavo, kad jis padėtų į šalį revoliucinę

propagandą ir sėstusi už rašomojo stalo, jis į tai su šypsena atsakydavo: „Gerai, aš tuojau pat tai padarysiu“.

Tačiau nė minutei jis nenutraukdavo savo revoliucinės veiklos. Jis tiesiog negalėjo to padaryti! Rusijos revoliucija visiškai ir galutinai jį užvaldė. Ji padarė jį savo adeptu, privertė jį pajungti savo svyruojančias anarchistines nuotaikas griežtai komunizmo drausmei; ji pasiuntė jį, kaip kokį pranašą su liepsnojančiu fakelu, į Amerikos miestus; ji iškvietė jį 1919 m. į Maskvą dirbti Komunistų Internacionale dėl dviejų JAV komunistų partijų susivienijimo.

Apsiginklavęs naujais revoliucinės teorijos faktais, jis vėl nelegaliai keliavo į Niujorką. Jūreivio išduotas ir išlaipintas iš laivo, jis buvo įmestas į Suomijos kalėjimo vienutę. Iš ten jis vėl grįžo į Rusiją, rašė „Komunistų Internacionale“, rinko medžiagą naujai knygai, buvo delegatu Rytų tautų suvažiavime Baku mieste. Susirgęs šiltine (ja užsikrėtė tikriausiai Kaukaze) ir nežmoniško darbo išsekintas, jis nepakėlė ligos ir sekmadienį, 1920 m. spalio 17 d., mirė.

Panašūs į Džoną Ridą buvo ir kiti kovotojai, kovoję su kontrrevoliuciniu frontu Amerikoje ir Europoje taip pat narsiai, kaip Raudonoji Armija kovojo su kontrrevoliucija TSR Sąjungoje. Vieni krito kaip pogromų aukos, kiti amžiams nutilo kalėjimuose. Vienas žuvo Baltojoje jūroje audros metu, grįždamas į Prancūziją. Kitas mirtinai užsimušė iškritęs San Franciske iš lėktuvo: jis mėtė atsišaukimus, kuriuose buvo protestuojama prieš intervenciją. Kad ir koks įnirtingas buvo imperializmo puolimas prieš revoliuciją, jis galėjo būti dar smarkesnis, jeigu ne tie kovotojai. Kai ką ir jie padarė, kad būtų sulaukytas kontrrevoliucijos spaudimas. Ne tik rusai, ukrainiečiai, totoriai ir kaukaziečiai padėjo Rusijos revoliucijai, bet, nors ir kiek mažiau, ir prancūzai, vokiečiai, anglai ir amerikiečiai. Tarp tų „nerusiškų figūrų“ Džono Rido figūrą užima pirmąją vietą, nes tai buvo nepaprastų gabumų žmogus, miręs pačiame savo jėgų žydėjime...

Kai iš Helsingforso ir Revelio atėjo žinia apie jo mirtį, mes buvome įsitikinę, kad tai tiesiog eilinis melas, vienas iš tų, kurie kasdien buvo fabrikuojami kontrrevoliuciniuose melo fabrikuose. Bet kai Luiza Brajant patvirtino tą sukrečiančią žinią, kad ir kaip mums buvo skaudu, teko atsakyti vilties, jog ji bus paneigta.

Nors Džonas Ridas mirė kaip tremtinys ir jam tuo metu grėse nuosprendis penkerius metus kalėti, netgi buržuazinė spauda atidavė jam duoklę, kaip menininkui ir žmogui. Buržua širdys pajuto didį palengvėjimą: nebebuvo daugiau Džono Rido, kuris taip mokėjo demaskuoti jų melagingumą ir veidmainiškumą, taip negailestingai pliekė juos savo plunksna!

Radikalusis Amerikos pasaulis patyrė neatlyginamą nuostolį. Draugams, gyvenantiems ne Amerikoje, labai sunku suprasti, koks didelis tas praradimo jausmas, kurį sukėlė jo mirtis. Rusams atrodo visai natūralu, kažkaip savaime suprantama, kad žmogus turi mirti už savo įsitikinimus. Šioje srityje netinka jokie sentimentai. Čia, Tarybų Rusijoje, tūkstančiai ir dešimtys tūkstančių žuvo už socializmą. Tačiau Amerikoje tokių aukų buvo sudėta palyginti mažai. Jeigu norite, Džonas Ridas buvo pirmasis komunistinės revoliucijos kankinys, būsimųjų tūkstančių pirmtakas. Tai, kad tolimoje blokuojamoje Rusijoje taip staiga nutrūko tikrai panašus į meteorą jo gyvenimas, buvo baisus smūgis Amerikos komunistams.

Jo seniems draugams ir bičiuliams liko tik viena paguoda, kad Džonas Ridas guli vienintelėje visame pasaulyje vietoje, kur jis norėjo gulėti,— aikštėje prie Kremliaus sienos.

Čia ant jo kapo buvo pastatytas paminklas, atitinkąs jo būdą— netašytas granito luitas, kuriame iškalti žodžiai:

„Džonas Ridas, III Internacionalo delegatas, 1920“

Turiny s

Pratarmė Amerikoje išleistai Džono Rido knygai	5
Pratarmė rusiškajam leidimui	6
Pratarmė	8
Įvadinės pastabos ir paaiškinimai	14
I skyrius. BENDRAS FONAS	24
II skyrius. AUDROS GIMIMAS	38
III skyrius. IŠVAKARĖSE	59
IV skyrius. LAIKINOSIOS VYRIAUSYBĖS ŽLUGIMAS	85
V skyrius. NESULAIKOMAI Į PRIEKĮ	115
VI skyrius. GELBĖJIMO KOMITETAS	144
VII skyrius. REVOLIUCINIS FRONTAS	164
VIII skyrius. KONTRREVOLIUCIJA	181
IX skyrius. PERGALĖ	201
X skyrius. MASKVA	221
XI skyrius. VALDŽIOS IŠKOVOJIMAS	233
XII skyrius. VALSTIEČIŲ SUVAŽIAVIMAS	257
Džono Rido priedai	273
Politinės literatūros leidyklos (Maskva) baigiamasis žodis	365
A. Viljamsas. Džono Rido biografija	372

Серия «Время и события»

Джон Рид

10 ДНЕЙ, КОТОРЫЕ ПОТЯЯСАЛИ МИР

2-е издание

На литовском языке

Перевел с русского языка Робертас Жюгжда

Перевод с русского издания 1957 г.

Издательство «Минтис» ЛитССР, г. Вильнюс, 1987

Džonas Ridas

10 DIENŲ, KURIOS SUKRĖTĖ PASAULĮ

Redakcijos vedėjas Antanas Kubilius

Redaktorė Kazimiera Kalniuvienė

Dailininkas Algirdas Grubevičius

Meninis redaktorius Jokūbas Zovė

Techininė redaktorė Virginija Karvelytė

Korektorės: Irena Daugirdienė, Irena Povilaniėnė

ИБ № 3463

Duota rinkti 86.04.02. Pasirašyta spaudai 87.04.15. Formatas 84×108¹/₃₂. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Baltika“, 10 punktu. Iškilioji spauda. 20,16 sąl. sp. l. 20,21 sąl. spalv. atsp. 21,49 apsk. leid. l. Tiražas 20 000 egz. Užsakymas 7676. Kaina 2 rb

Leidykla „Mintis“, 232600 Vilnius, Z. Sierakausko 15.

Spaudė Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600 Vilnius, A. Strazdelio 1.

Ridas Dž.

Ri35 10 dienų, kurios sukrėtė pasaulį / [Pratarmė, p. 5, V. Lenino; Pratarmė rus. leid., p. 6—7, N. Krupskajos; Baig. str. „Džono Rido biografija“, p. 372—378, A. Viljamsol].— 2-asis leid.— V.: Mintis, 1987.—379 p.

Amerikiečių rašytojo komunisto Dž. Rido (1887—1920) knyga — pirmas užsienio literatūros kūrinys, paskelbęs tiesą pasauliui apie Didžiąją Spalio socialistinę revoliuciją Rusijoje. Autorius — revoliucinių įvykių Petrograde liudininkas — nepaprastai ryškiai ir vaizdingai aprašo Spalio revoliucijos pirmąsias dienas, parodo lemtingą bolševikų partijos vaidmenį.

R 0503020400—012
M 851(08)—87 21—87

BBK 63.3(2)711
9(T)21